I. EPSTEIN

KÍNA FORRADALMA

SZIKRA

SZIKRA

革命尚未成功

I. EPSTEIN

KINA FORRADALMA

SZIKRA BUDAPEST 1949

A mű eredeti címe:

THE UNFINISHED REVOLUTION IN CHINA

Little, Brown and Company, Boston 1947

Fordította

GÖMÖRI ENDRE

Felelős kiadó: dr. Simó Jeno

Sajtóra Lapnyomda NV, Budapest. — Felelős vezető: Radnóti Károly

ISMERŐSEIM:

CSIN PANG-HSZIEN
CSOU TAO-FEN
T. T. FANG
NORMAN FRANCE
GEORGE HOGG
DWARKANATH KOTNIS
TOM LEE
LI KUNG-PO
LI SAO-TANG
MIAO JI-FAN
SZANG CSUNG-JI
JOSEPH W. STILWELL
és
TENG FA

emlékének, akiknek származása és gondolkodásmódja különbözött ugyan, de akik valamennyien a haladás felé tekintve fogadták a halált.

„A forradalom még nem teljesedett be. Bajtársainkra még sok küzdelem vár."

(SZUN JAT-SZEN végrendeletéből)

ELSŐ RÉSZ

EGYMILLIÁRD EMBER MEGMOZDUL

I. MI TÖRTÉNIK ÁZSIÁBAN?

Addig nem adta meg magát Japán, amíg furcsa dolgok nem kezdtek történni Kelet-Ázsiában. A Jáva „felszabadítására" partraszállt angol és holland csapatok nem fegyverezték le a legyőzött ellenséget, hanem megparancsolták neki, hogy segédkezzék a helybeli lakosság leigázásában — amely saját kormányt alakított. Az angolok lövöldözés helyett csak akkor folyamodtak egy időre a tárgyalásokhoz, amikor az indonéz nép felkelt és harcra szánta el magát.

Indokínában a franciák — ismét csak angol támogatással — japán katonákat vetettek harcba a független Viet Nam kormánya ellen.

Malájföldön az angolok megengedték a japánoknak, hogy „önvédelem" ürügyén fegyvereik tekintélyes részét megtartsák — sőt, vadászni kezdtek azokra a partizánokra, akik a háború alatt a japánok ellen küzdöttek. Burmában is éles ellentét fejlődött ki a helyi antifasiszta erők és a „győzelmes szövetségesek" között.

A Fülöp-szigeteken MacArthur lefegyverezte és deportálta a japánokat — de ugyanakkor pártolta azokat a fülöpszigeti földesurakat, pénzmágnásokat és politikusokat, akik a megszállás alatt a japánokkal együttműködtek. Amerikai csapatok támogatták ezeket a reakciósokat a „Hukbalahap" — a fülöpszigeti népi ellenállási mozgalom — elleni harcukban, amely a háború alatt küzdött a japánok ellen és felosztotta az árulók birtokát.

Kínában Csang Kai-sek kemény büntetést igért azoknak a

japánoknak, akik leteszik a fegyvert a népi felkelő csapatok előtt, noha ezek a csapatok a megszállt területeken nyolc teljes esztendeje küzdöttek már a japánok ellen. Csang Kai-sek nagysietve „törvényesítette" ezeken a területeken a régebbi bábkormányok tisztviselőit, hogy a kínai kommunisták ne vehessék át ezeket a helyőrségeket. Csang Kai-sek csapatait az amerikai tengeri és légiforgalmi parancsnokság fuvarozta ezekbe a kerületekbe — és az amerikai tengerészek japán katonákkal együtt őrizték a hídfőket és a közlekedési gócpontokat.

A kommunisták-vezette Kínai Néphadsereg persze túlságosan erős volt ahhoz, hogy egy ilyen fantasztikus szövetség megverhette, vagy akár csak meg is riaszthatta volna. Az Egyesült Államoknak rá kellett döbbennie, hogy ennek a hadseregnek a nyakára nem félesztendeig ötvenezer — hanem tíz évig félmillió amerikai tengerészt kellene küldenie — és még akkor is éppen úgy csődöt mondanának, mint a japánok félmillió katonája. Mi több: az amerikai katona nem szamuráj harcos! Az amerikai katona úgy gondolta, hogy a tengelyhatalmak megverésével vége van a háborúnak. Vissza akart térni a civil életbe — és egyáltalán nem vágyakozott arra, hogy puskagolyóval „reformálja meg" Észak-Kína lakosságának gondolkodásmódját. A kínai diákok tüntetésein a plakátok ezt kérdezték az amerikai közkatonától: „Miért nem mész már haza?" — és a tüntetés nem ritkán ugyancsak tüntető amerikai katonákba ütközött, akik azt dalolták a sorban: „Haza akarunk menni!"

A kardcsörtetés és Hurley generális ezért adta át a helyet Marshall tábornoknak — és a tárgyalásoknak. Csang Kai-sek persze tovább kapta az amerikai diplomáciai támogatást, tovább kapta a pénzt és a fegyvereket — de azt értésére voltak kénytelenek adni — hogy lőni már nem tudnak helyette az amerikaiak. Az amerikai csapatok azonban még Marshall tárgyalásai közepette is százezernyi Kuomintang-katonát szállítottak olyan stratégiai pontokra, ahol könnyen felrúghatták a fegyverszünetet. Azt a fegyverszünetet, amelyről Marshall éppen tárgyalt.

Ez a könyv Kínáról szól — de a benne felvetett kérdések egész Ázsiát érintik.

Ázsia népei függetlenséget akarnak. Tudják, hogy el van-

nak maradva és el akarják hagyni ezt az elmaradottságot. Sok keserű tapasztalat megérttette velük, hogy szabadság és függetlenség nélkül nincs haladás.

India ma — kétszázéves brit uralom után — nem gazdagabb és nem haladottabb, mint két évszázaddal ezelőtt.

A fülöpszigeti amerikai „mintagyarmaton" háromszázéves spanyol és negyvenesztendős amerikai uralom után egyre jobban nyomorog a parasztság és a lakosság negyven százaléka írástudatlan. Egy amerikai szakértő végrendeletéből kiemelt két idézet különösen világossá teszi, hogy az idegen uralom itt is — mint mindenütt a gyarmatokon — a helyi feudalizmust erősítette Robert L. Pendleton írja a *Pacific Affairs*-ban: „1939-ben Mindanaoban a helyi nagyfejűek, akik Manila társadalmi és politikai előkelőségéhez számítottak, a föld legnagyobb részét birtokukban tartották, vagy bérelték. Általában jól voltak felfegyverkezve... sok esetben szegényebb földekre szorították, vagy az erdőkbe kényszerítették azokat a telepeseket, akik már jó haladást értek el földjeiken és azt remélték, hogy valamilyen földtörvény végleg birtokukba juttatja a telepet. Amikor 1925 táján (az író) talajvizsgálatokat tartott Nyugat-Negros tartományban, olyan gyermekekre bukkant, akiket szüleik a nagybirtokosoknak, vagy intézőknek rabszolgának adtak el.*

Kínát nem igázta le teljesen egyetlen imperialista hatalom sem — de szabadsága rendkívül feltételes volt. Az utolsó háromszáz esztendőben nem volt egyetlen olyan nap sem, hogy Kína földjén ne tartózkodtak volna idegen csapatok: először a mandzsuk, azután nyugateurópaiak és japánok. 1928-ig még az a joga sem volt meg, hogy hazai iparának segítségére maga határozza meg a behozatali vámokat.

Az összes keletázsiai nemzetek közül egyedül Japán kerülte el a nagyfokú idegenellenőrzést. Nagyobb ipart épített és magasabb műveltségi színvonalat ért el, mint a többi keletázsiai ország. Parasztságát azonban feudális módon zsákmányolta ki. Ez a parasztság nem jelentett semmiféle piacot. Így a japán ipart tengerentúli dömpingre és hódításra használták, Japán népének

* „Land Utilisation in Southeastern Asia." Robert L. Pendleton a *Pacific Affairs* című folyóirat 1946 márciusi számában.

pedig azt mondották, hogy csak akkor remélheti sorsa jobbrafordulását, hogyha a fél világ felett uralkodik.

Mindenki tudja, mi történt az imperialista Japánnal. Ázsia népei segítettek, hogy ez megtörténhessék. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezek a népek most már az eddiginél kevésbbé akarják a szabadságot. Nagyon jól tudják, hogy Japánnak, még ha megverték is, elég ipari fejlettsége és szakértelme maradt ahhoz, hogy újra megkezdje a haladást a régi ösvényen. Ezek a népek nem azért küzdöttek Japán ellen, hogy másoknak a rabszolgáivá váljanak.

Ázsiában a különböző elemeknek más és más céljuk van a szabadsággal. A gazdagok ellenőrzés nélküli bérekre és olcsó ipari tartalékseregre számítanak — anélkül, hogy hasznukat idegen hódítókkal meg kellene osztaniok. A szegényparasztok, bérlők és földnélküli proletárok, akik e földrész lakosságának 80%-át teszik — adósságtól és elnyomorító bérektől megszabadított földet akarnak. A munkások szeme előtt ott áll példaképpen a haladó országok munkásainak életszínvonala.

Az ázsiai népek kiváltságos csoportjai úgy kívánják a szabadságot, hogy maguk kerekedjenek felülre. Ha nem így lesz — nem is biztosak benne, hogy egyáltalán kívánják-e a szabadságot. Ezek a csoportok nagyon jól tudják, hogyha az izzadó parasztok egyszerre küzdenek a helyi szegénység érdekeiért és a nemzeti függetlenségért — akkor a belső kizsákmányolás régi szerkezete nem állja ki a nyomást. A szegényember nacionalizmusa tűrhető lakást és tele gyomrot jelent. A gazdag ázsiai feudális úr nacionalizmusa régi királyok tűnt dicsőségéről álmodik. Ez a nacionalizmus a helyi liberálisokat, demokratákat és kommunistákat kulturálatlansággal vádolja és azzal, hogy „Ázsia szellemi örökségétől idegen nyugati ideológiák" rabszolgáivá váltak.

Amikor azonban saját népe felkel ellene, ez a feudális úr rendkívül boldognak érzi magát, ha a nép eltiprására segítségül hívhatja a katonailag erősebb nyugatiakat.

Nincsen példa arra, hogy egy ázsiai nép jobban kedvelné az idegen uralmat, mint saját hazai elnyomóit. Angol liberálisok és munkáspártiak türelmesen magyarázgatták az indiai parasztnak és munkásnak: ha Angliától szabadságot nyernének,

saját földesuraik és gyártulajdonosaik rugdosnák meg őket. Ezek a magyarázkodások fabatkát sem érnek. A fehér emberen kívül Ázsiában senki sem hisz a „fehér faj küldetésében" és a japánokon kívül senki sem hisz abban, hogy Japán isteni missziója ázsiai testvérének megszabadítása.

A Távol-Kelet egyszerű embere meg van győződve arról, hogy felszabadultan könnyebben bánhat el saját reakciósaival, mintha viselnie kell a nyakában ülő hazai elnyomó és a hazai elnyomó nyakában ülő idegen imperialista kettős súlyát.

Kína szerepe rendkívül jelentős, mert a kínai nép a japánellenes harc során ezt a meggyőződést átvitte a gyakorlatba. A nemzeti elnyomás elleni harc a szegényemberek hatalmas tömegének kiképzését és felfegyverzését jelenti. Különösen igaz ez sok ázsiai ország esetében, amelyeknek gazdagabb fiai előszeretettel tolják a hadviselés terheit „az alsóbb osztályokra". Ha a harc hosszú és állhatatos, egyre több szegényember tanulja meg; hogyan kell harcolni és miért érdemes harcolni. Kínában az ilyen nemzeti háború fordította fel az erőegyensúlyt az országon belül. Így szélesebbre tárult a kapu a haladás előtt, mint valaha.

A japánok elmentek — és Kína nem akar az idegen támogatásból élő Kuomintang „magántulajdona" maradni. Olyan Kínát akar, amely a kínai népé. India nem akar többé Anglia Indiája maradni csak azért, mert kishíján megúszta, hogy a japánok Indiája legyen. Az indonéziaiaknak nincs több hasznuk egy holland Indonéziából, mint amennyi egy japán Indonéziából volt. Indonéziai Indonéziát akarnak.

Voltak, akik aggodalmaskodtak: hogyan tehet szert Kína olyan kormányra, amelyet a kínaiak a magukénak ismernek el. Hogyan létesítenek olyan kormányt, vagy kormányokat Indiában, amely megfelel a lakosság akaratának. Hogyan deritik ki, hogy milyen fajta uralom tetszik legjobban az indonéz népnek. Ezek a kérdések az ázsiai népeket is érdeklik — de a választ maguk akarják megadni. Ha megszabadultak az idegen megszállástól, örömmel fogadják a barátságot, sőt kérhetnek is technikai és szervezési segítséget. De nem kérnek több „önkormányzatra előkészítő tanfolyamot". Szun Jat-szen asszony, a kínai köztársaság megalapítójának özvegye a saját hazája feletti politikai gyámkodást el-

ítélve, ezt így foglalta össze: „Úszni úgy lehet legjobban megtanulni, ha az ember bemegy a vízbe. Másképpen még senkinek sem sikerült."

Meglepő, hogy ilyen dolgokat ismételgetni és magyarázni kell. Hiszen mindez már megtörtént. Az Amerikai Egyesült Államok is antifeudálisnak és imperialistaellenesnek születtek. Első telepeseik azért voltak szerencsések, mert nem kellett küzdeniök a feudalizmus ellen, ahhoz, hogy megszabaduljanak tőle. Egyszerűen hátuk mögött hagyták a feudalizmust Nyugat-Európában, ahol az csakhamar halálos sebet kapott — és megérkeztek egy új országba, ahol feudalizmus sohasem létezett. Legnagyobb részük egyszerű dolgozó ember volt és a többiek közül is rendkívül kevesen voltak az olyanok, akik odahaza hasznot húztak a feudalizmusból. Ezért a déli államok kivételével nem is teremtették azt újjá.

A telepesek persze nem tudták — de mégis hátukon hozták az országba a gyarmatosítást. Az északamerikai indiánok nem voltak olyan sokan és nem voltak úgy röghöz kötve, hogy jelentékeny hasznot lehetett volna húzni belőlük, mint Dél-Amerikában. Így a telepesek elűzték őket a vadonba. A szabadnak született angolok tehát nem lettek a birodalom alkalmazottai és ügynökei a bennszülöttek feletti elnyomásban. Ehelyett azt találták, hogy mások várják el az ő munkájuktól a gyarmati hasznot. Az angol parlament, amelyben ezek a telepesek nem is voltak képviselve, birodalmi adókkal súlyosbította azokat a terheket, amelyeket helyi szükségletek fedezésére viseltek. Visszaszorította növekvő hajózásukat, hogy az angol hajózás kárt ne szenvedjen. A vásáruktól a kalapig megtiltotta nekik olyan áruk gyártását, amelyek versenyezhettek volna a brit árucikkekkel.

Ahelyett, hogy szélesre tárta volna a nyugati területeket a szabad letelepülés előtt — angol társaságoknak adott szavatosságokkal tartotta őket lekötve. Az Egyesült Államok aligha jutottak volna messzire, ha megmaradtak volna amerikai gyarmatoknak.

Ezért keltek fel a gyarmatosok Anglia ellen New York nagykereskedői és földbirtokos urai, a nagybirtokosok, akik királyi adománylevél alapján egész Pennsylvániát kezükben tartották — lojálisak maradtak. Az imperialisták az angolok oldalán

állottak, sőt még harcoltak is saját telepestársaik ellen. Másrészről sok újangliai kereskedő és gyáros, s még déli ültetvényesek is, mint Washington, a forradalmi szárnyat támogatták és kitűnő vezetőket szolgáltattak. De mégiscsak a durva farmer volt az, akinek a puskája dördülését az egész világ meghallotta, ő volt az, aki a partizán „indián hadviseléssel" megtörte a Marlborough óta veretlen angol vöröskabátosok tudományos harci taktikáját. Ők és a többiek, akiket a csodálkozó Európa durva gépészeknek és félvad bőrruhás vadászoknak nevezett, ők voltak az az erő, amely megoldotta Valley Forge válságát.

Washington ismerte ezeket az embereket. Ezért utasította vissza azt a koronát, amelyet a függetlenségi harc oldalán ragadt konzervatívok felajánlottak neki. A köznép volt az, amely az alkotmányba beiktatta az emberi jogok törvényét. Ők tartották fenn Amerikát az 1812-es háborúban, amelyben még a bostoni kereskedők is az angolok oldalán állottak Ők teremtették meg a jacksoni demokráciát Végül, amikor már elhalványult az idegen hódítás veszélye, Lincoln Ábrahám — a „primitív" nyugatról jött szegény, egyszerű ember — segítségével győzte le a nemzet a dél hazai feudalizmusának uralmi vágyát.

Ezeket az eseményeket annak idején a tiszteletreméltó konzervatívok éppenúgy nem fogadták el, mint ahogy nem fogadják el ma az ázsiai szabadságmozgalmakat. Az Egyesült Államok már harminc esztendeje független ország volt, amikor egy hírneves angol szerző megvetette és sajnálta az új köztársaságot, amely eléggé meggondolatlan módon elhagyta a gazdag és felséges Anglia védőszárnyait Jogosnak tartotta, hogy az angol tengerészet elrabolja az amerikai kereskedelmi hajókat és azt írta: „az amerikaiak idegenné tették magukat Angliával szemben, megszakították a vérség és a nyelv kötelékeit és függetlenséget szereztek, mert ennek a függetlenségnek követelésére uszították őket. Szerencsétlenség ez számukra, mert még nem érettek rá."*

Ezek a szavak felvetnek egy másik kérdést, amelyről manapság sokat vitatkoznak Mikor „érett" egy nemzet a függetlenségre? Talán akkor, amikor idegen urai megállapítják, hogy már

* Robert Southey: The Life of Horatio, Lord Nelson. London, 1813.

eléggé művelt? Mikor érett a demokráciára egy elnyomott nép? Talán akkor, amikor feudális urai úgy gondolják már, hogy „megbizhatnak" benne?

Ha erkölcsi fogalmakban beszélünk, azt mondhatjuk: nincs nép, mely alkalmatlan arra, hogy önmaga ura legyen. A történelem azonban nem erkölcstan és a történelem más választ ad. A történelem azt mondja, hogy a népek csak akkor szerzik meg a függetlenséget és a demokráciát, amikor elég erősek annak biztosítására. Akár érett volt, akár nem, Amerika is úgy kezdte, hogy egyike volt a térkép távoli foltjainak, amelyeket rózsaszínűre, vagy zöldre mázolnak, jelezvén, hogy milyen birodalomhoz tartoznak Amerika nem akkor lépett a nemzeti lét erős talajára, amikor Patrick Henry* így kiáltott: „adjatok halált vagy szabadságot" és nem akkor, amikor a hazafiak a bélyegadó ellen tiltakoztak, hanem akkor, amikor Lexington és Concord farmerei bebizonyították, hogy valóban harcolni is készek a szabadság megszerzéséért.

Ezután már gyorsabban haladtak a dolgok. Egyre többen avatkoztak be a harcba. A szervezet szélesedett. Szorosabb lett a gyarmatok közötti kapcsolat. Azután jött a háborús győzelem, a Szövetkezés Cikkelyei és a tanácskozások évei. A tanácskozások: nem valami idegen úrral, hanem egyes államok között, az alkotmány kérdésében. Ez az az út, amelyen haladva egy nép megszűnik statiszta lenni a történelem színpadán — és színész lesz belőle. Az amerikai forradalom nem vált Anglia vesztére, mint ahogy a francia forradalom sem vált Európa vesztére. Az új amerikai nemzet nem idegenítette el magát „a civilizált világtól", sőt néhány alkalommal egészen hasznosnak bizonyult. Éppen így: egy későbbi „kiközösített" — a Szovjetunió — végülis a döntő erőt adta Hitler összezúzásához és megakadályozta, hogy Európát visszahúzzák a középkori barbarizmusba.

Ami Kínában a japánellenes háború során történt: 450,000.000 embert mozdított ki a névtelen, sötét „nyüzsgő tömeg" állapotából. Ezek az események közelebb hozták Kínát a modern nemzeti léthez, mint eddigi történetének valamennyi eseménye.

* Amerikai államférfi, aki az angol uralom elleni ellenállást hirdette és nagy népszerűségre tett szert. — *A szerk.*

II. MIÉRT ELMARADOTT ÁZSIA?

Nem jutunk túlságosan messzire a dolgok megértésében, ha azokra a lelkiismerethajszolta fehér szentimentalistákra hallgatunk, akik „a Kelet magasabbrendű szellemiségéről" beszélnek, vagy azokra az ázsiai kóklerekre, akik, mint Lin Jutang, a hallgatóság lélekzet-akadt csodálatára felöklendezik filozófusaik és királyaik régmúlt nagyszerűségét. A bizonyság szemünk, fülünk — és orrunk — számára teljesen világos. Ázsia elmaradott. Szennyes és szegény. Tíz ember közül kilenc nem tud olvasni. A gyarmati és félgyarmati Távol- és Közel-Kelet feudális sorban és évszázados elmaradottságban él. Azok az ázsiaiak, akik maguk nem húznak hasznot az elmaradottságból — nem is tagadják. Csak véget akarnak ennek vetni.

Másrészt: végzetes lenne azt hinni, hogy ezen az alapon mi „magasabbrendűek" vagyunk. Csak három, vagy négyszáz esztendővel ezelőtt még nem azért utaztak Ázsiába az európaiak, hogy jobbminőségű árucikkeket adjanak el, vagy hogy a „civilizációt" terjesszék. Azért utaztak, hogy textilt és más árukat hozzanak Európába. Olyan árukat, amelyek finomabbak voltak mindannál, amit a Nyugat termelt.

Európa csak tegnap érte be Ázsiát. Kirabolta, összejátszott az ázsiai feudális urakkal a földrész nyomorbantartására, azután területének nagyrészét gyarmatosította. Ha mi előbb emelkedtünk ki a feudalizmusból, mint Ázsia — Ázsia sokkal előbb emelkedett ki a barbarizmusból, mint mi. Nemrégiben egy volt Roosevelt-követő liberális azzal igyekezett védeni az USA kínai beavatkozását, hogy azt mondotta, „a kínaiak még a kőkorszakban élnek" és „erős, de baráti kézre van szükségük". Arra alapozta véleményét, hogy látta, amint kínai parasztok kőmalommal zúzták össze a gabonaszemeket. Megmondtam neki, hogy a kínaiak és hinduk már akkor edzették a vasat, amikor az nekünk még eszünkbe sem juthatott — és azt is, hogy kőmalmot New England-ben is találhat. Ex-liberális barátom nemcsak történelmi képtelenséget fecsegett, de imperialista képtelenséget is — a legbanálisabb, Kipling-féle fajtából. Váratlan helyeken akad manapság ilyesmire az ember.

Ázsia elkésett. De éretlen lenne ezért saját problémái megoldására? Lehet, hogy éretlen a mi kérdéseink megoldására — de a maga gondjaival szemben jobban fel van fegyverezve, mint a mi őseink, amikor azok állottak hasonló problémák előtt — hiszen eligazodhat mások tapasztalatain. Az első feladat mindenesetre nem technikai, hanem politikai: Ázsiának mindenekelőtt a feudalizmust kell szétrombolnia.

Németország népe mindig elvesztette a paraszthábórúkat és sohasem jutott el a demokráciához. A feudális *junker*-földesurak a tizenkilencedik század közepén ügyesen összefogtak az új iparbárókkal és a hadsereget meg az államot egyaránt ellenőrizték. Innen eredtek a császárság és a hitlerizmus vad kísérletei az annyira vágyott régi feudális világ egy „korszerű" változatának visszaállítására.

Spanyolország valaha nagy feudális-kereskedő ország volt, de nem haladt előre Európa többi részével. Napoleon idejében, a forradalomban, majd a késői harmincas évek polgárháborújában tett kétségbeesett erőfeszítések ellenére is szegénységben és elmaradottságban tartotta a feudalizmus. Oroszország a feudalizmust és kapitalizmust 1917-ben jóformán egyidőben rázta le magáról s az eredmény: a hatalmas Szovjetunió! Ez az ország csak nemrégiben verte le Kelet-Európáról a feudális bilincseket. Valóban nem döntő fontosságú, hogy Ázsiában csak ennyire későn érkezett el az önálló, modern nemzettéválás órája.

Kína a legnagyobb az ázsiai országok között és Kína kísérelte meg legkeményebben a feudális kötelékek letépését. Parasztháborúi megelőzték az európaiakat és gyakran ismétlődtek. Az intézményesített katonai feudalizmustól felülről végrehajtott centralizáció útján már akkor megszabadult, amikor az Nyugaton még el sem kezdődött. Földbirtokos nemessége az európai előtt hanyatlani kezdett — de mégis hatalmon maradt.

Vajjon mi tartotta hatalmon? Még a Nyugat megjelenése előtt hatalmon tartotta Kína hanyatló urainak és az idegen megszállóknak szentségtelen szövetsége. Ezek az idegen megszállók erősebb fegyverekkel tudták elnyomni a népet, mint az elerőtlenedett urak. Igy jutott Kína az idegen Mandzsu-ház

uralma alá. A mandzsu császárok csaknem háromszáz esztendeig, a köztársaság 1911-es kikiáltásáig uralkodtak.

Rendkívül színes korabeli leírását adja a tatár hódításnak egy 1665-ben Londonban megjelent, Martin Martinius katolikus pap által írott könyv. Címe: *Bellum Tartaricum, avagy hogyan hódították meg a TATÁROK megrohanásukkal KÍNA nagy és igen híres császárságát, s hogyan igázták le az utóbbi hét esztendőben azt a hatalmas birodalmat.* (Bellum Tartaricum, or the Conquest of the Great and Most Renowned Empire of CHINA By the Invasion of the TARTARS, who in these last seven years have wholly subdued that vast Empire.) Martinius ott volt Kínában, amikor a mongolok átvették a hatalmat. (A korabeli Európa a mandzsukat a mongolokkal és a többi középázsiai népekkel együtt tatároknak nevezte.) Olyan jelentést állított össze erről a hódításról, amire egy mai haditudósító is büszke lehetne. Mi több: néhány név kihagyásával akár meg is írhatta volna egy mai tudósító.

Martinius elmondja nekünk, hogy a Ming-dinasztia, a mandzsuk közvetlen elődjének bukását a „banditizmus" rendkívüli elterjedése jelezte. Ez Kínában, mint minden más feudális országban Robin-Hood-i ízt kapott, amely a gazdagok kiközösítettjeit a szegények hőseivé emelte.

Ezt írja (a nyelvet „modernizáltuk" és összevontuk magát a történést):

> „A sáskajárás miatt Senszi és Santung tartományokban növekedett az éhinség. Azután felkelés tört ki, amelynek hevességét csak fokozta Csung Csen császár irtózatos kapzsisága. A császár adókkal és különböző vámokkal teljesen kimerítette a népet. Li Ce-cseng, a Tolvajok Vezetője meggyőzte a katonákat és a népet arról: az egek őt küldötték a nép megsegítésére. Tisztelettudóan bánt a néppel, katonáinak megtiltotta a szegenyek sanyargatását. Csak a tisztviselőket üldözte, csak a gazdagokat büntette. Az általa elfoglalt területen minden adót megszüntetett.
>
> A császár hadvezére vezetésével sereget küldött

ellene, de a sereg nem harcolt. Sőt, a legtöbb katona átszökött a tolvajokhoz. Eközben a Tolvajok Vezetője, aki éppen olyan gyors volt a végrehajtásban, mint amilyen szellemes az ötletek kiagyalásában — katonáit álruhában Peking városába juttatta és ott lázadást szított. Ha figyelembevesszük, hogy ezek a tolvajok kétségbeesett, alacsonysorsú aljas fickók voltak — igazán meglepő, hogyan tudtak ilyen mélységes titkot tartani ilyen nagy ügyekben. 1664-ben el is jutottak a fővárosba.

A Nagy Falat őrző hadvezér, Wu Szan-kui ekkor követet küldött a tatárok királyához és segítséget kért a támadók eltiprására. A tatár király nem szalaszthatott el ilyen kiváló alkalmat, tehát nyomban útnak indult Wu Szan-kui csak a bosszúra gondolt és a tatárok minden feltételét teljesítette, nem is gondolva arra, hogy — mint a kínaiak mondják — „tigriseket hozott, hogy a kutyákat elűzze."

Li Ce-cseng hallott a tatárok és Wu szövetségéről, elhagyta tehát Pekinget és Senszi tartományba vonult. A tatárok nyolc napig üldözték, de nem tudtak, vagy nem akartak átkelni a Sárga Folyón. Visszatértek hát a reszkető fővárosba.

Wu Szan-kui ekkor jutalmat ajánlott fel nekik, dicsőítette erejüket és túlozta a civódás során tett szolgálataikat, végül pedig azt kívánta tőlük, hogy távozzanak. A tatárok erre hosszú és meggondolt választ adtak — éppen az ellenkezőjét annak, amit Wu várt: „Úgy gondoljuk, még nem érkezett el a távozás ideje — feltéve, hogy okaink felsorolása után is nem kívánod még távozásunkat. Az a véleményünk ugyanis, hogy igen sok még a lázadó, akik inkább szét vannak szórva, semmint megsemmisítve. Azt is hallottuk, hogy nagy tábornokuk, Li Ce-cseng még kezében tartja a leggazdagabb és legnépesebb tartományokat. Ő azonban fél tőlünk, tatároktól. Ha meghallja, hogy elmentünk, újabb támadásokat indíthat —

mi pedig esetleg nem tudnánk újabb segélyt küldeni. Ezért úgy gondoljuk, be kell tetőzni a győzelmet, hogy te végül is átnyujthasd császárodnak a birodalmat. Ne siess tehát ígért jutalmaink kifizetésével. A te kezedben éppen olyan jó helyen van az, mint a mienkben Inkább arra van szükség, hogy te — részben a magad csapataival, részben a miénkkel — a tolvajok ellen vonulj és kiirtsd őket."

Wu Szan-kui nem értette a cselt, vagy nem merte ingerelni azt a hadsereget, amely már benn volt az ország szívében. Röviddel ezután a tatárok kijelentették, hogy joguk van az egész birodalomhoz. Menekült kínai tisztviselők segítették őket, akik az előrehaladás reményében kitűnő tanácsokat adtak saját hazájuk ellenségeinek. A tatárok ezután Wu Szan-kuit Szingan székhellyel tartományi alkirállyá nevezték ki. Igy Wu, aki eddig Kináért harcolt a lázadók ellen, most arra kényszerült, hogy Kína ellen vonuljon és tartományait a Tatár Birodalomhoz csatolja."

A mai Azsiában a társadalmi szervezésnek, a kereskedelemnek és közlekedésnek csaknem hasonlóan primitív állapota okoz éhinségeket. Példa erre az indiai Bengáli-éhinség és a Honan-éhinség Kínában. Ezek mindegyike 1942 és 44 között hárommillió áldozatot követelt. A földesurak és adószedők rablókedve is változatlan.

Akárcsak akkoriban, az ilyen szerencsétlenségek most is „zavargásokat", sokszor nagy parasztfelkeléseket okoznak. A modern idők kínai parasztja ugyanezen okok miatt özönlött az 1850-es Taiping-felkelés és az 1930-as Vörös Hadsereg soraiba. Amikor ezek a népi forradalmi erők megszállnak egy-egy területet, mindig könnyítenek a földművesek terhein és mindig megzabolázzák azok elnyomóit.

Azok, akik az elkeseredett parasztot „alacsonysorsú és aljas fickóknak" vagy éppen „tolvajnak" látták, szüntelenül csodálkoztak küzdőszelleme, intelligenciája és eredményes guerillataktikája felett. A földesurak szolgálatában álló kormányok hadseregei — amelyekben ugyanolyan parasztok harcolnak, mint a

„tolvajok" soraiban — most is hasznavehetetleneknek bizonyulnak, ha a nép ellen küldik őket. Az egységes japánellenes harcot megelőző utolsó polgárháborús csatában Csang Kai-sek egyik legjobb hadserege állt át a „vörösökhöz". Amikor Japán legyőzése után ismét fellángolt a harc, a Kuomintang amerikai fegyverekkel felszerelt hadosztályai egyre-másra állottak a kommunisták-vezette néphadsereg oldalára.

A feudális kínai uralkodóosztályok képviselői újabban is mindig külföldi beavatkozáshoz folyamodtak, amikor uralmukat forradalom fenyegette. A Taiping-forradalmat külső erők segítségével zúzták össze, — az 1927-es forradalmat is. Ezt kísérelték meg most az amerikaiak segítségével.

A beavatkozó külső hatalom mindig erősebb, mint azok, akik behívták. Ezért vagy már kezdettől fogva arra számít, hogy megszerzi az uralmat az ország felett — vagy pedig evés közben jön meg az étvágya. Ez volt az eset számos amerikai hivatalnok esetében, akik szerették azt hinni, hogy Kína nem a kínai nép országa, hanem csak eszköze különböző amerikai gazdasági és stratégiai tervezgetéseknek.

A nép mindig meggyűlöli azokat, akik idegen „segítséghez" folyamodnak. Wu Szan-kui nevének hallatára ma (több mint háromszáz év után) minden kínai gondolkodás nélkül köp egyet. A Mandzsu-dinasztia, amely teljesen kínai szokásokat vett fel, akkor írta alá halálos ítéletét (és kis híján a kínai függetlenségét is), amikor behívta az angolokat. Ami Csang Kai-seket illeti — róla ma az a vélemény, mint Wu Szan-kuiról.

Azok a kormányok, amelyek beavatkoznak, hogy más népeket leigázzanak — szörnyű terhet raknak a maguk népére. Ennek az undorító szerepnek az elvállalásával a barátság összes régebbi kötelékeit elpusztítják. Wendell Willkie beszélt valamikor Amerika „jóakarat-tartalékáról" a Távol-Keleten. Ez a jóakarat annak a következménye volt, hogy sok más európai néppel ellentétben az amerikaiakat nem azonosították ösztönösen, közvetlen hódító törekvésekkel. Ez persze azóta megváltozott.

Hogy ismét visszatérjünk az amerikai történelemre — az amerikai forradalom korában tagadhatatlanul Anglia volt a föld

legdemokratikusabb országa. Az amerikai gyarmatosok maguk is büszkék voltak szabad angol születésükre. Nem is azért lázadtak fel tehát, mert nem becsülték az olyan brit intézményeket, mint a parlamenti képviselet, vagy az alkotmány — hanem azért, mert becsülték őket, mert nem tudták elviselni, hogy megfosszák őket már biztosított jogaiktól.

Az angolok egy egész évszázadra szóló gyűlöletet arattak Amerikában, amikor a gyarmatosok szemében az „angol" — a „vöröskabátosokat" és a magascsizmás zsoldosokat jelentette. Az amerikai angolok úgy meggyűlölték az angliai angolokat, hogy ellenükben még az ősellenségnek tartott franciák segítségét is hajlandók voltak elfogadni. A függetlenségért harcoló amerikai csapatokat nem az érdekelte, hogy otthon ki demokratikusabb, hanem az: ki a barátja és ki az ellensége az ő amerikai demokráciájuknak.

A franciák több mint egy évszázadig tartó érzelmes barátságot szereztek maguknak Amerikában azért, mert, miután megsegítették a gyarmatosokat, meg sajátmagukat (hiszen ők is háborúban állottak Angliával) — összecsomagoltak és hazamentek. Ha Lajos király maga akarta volna meghatározni, hogy a megvert angolok milyen tábornokoknak adhatják meg magukat — mint Mac Arthur tette, amikor utasította a japánokat, hogy csak Csang Kai-sek előtt rakhatják le a fegyvert, — ha néhány angol csapatot felfegyverzett volna, hogy azok őrizzék az amerikaiakat, amíg „uralkodó-népek" döntenek a zsákmány felett — ahogyan az indonézeket és a kínai partizánokat őriztették, — vagy ha Amerikában tartotta volna csapatait, hogy ilymódon biztosítsa a számára legmegfelelőbb kormányforma érvényesülését — ahogyan azt az amerikaiak tették Kínában —, akkor a telepesek menten elfelejtették volna a segítséget. Rádöbbentek volna, hogy a franciák nyelve idegen, hogy vallásuk katolikus és hogy szokásaik furcsák. Dühöngött volna a gyűlölet és vérontás.

Az akkori franciák azonban értelmesen viselkedtek. Lajos király persze mindenütt gyűlölte a köztársaság eszméjét, de tudta: jobb nem beavatkozni, hiszen ezek a rongyos fickók már oly sok brit hadsereget megvertek. Bizonyosan szerette volna az új Egyesült Államokat harci bázisul használni Kanada visszahódítá-

sára, amelyet csak nemrég vettek el tőle az angolok. Mégis ez tudta fojtani ezeket a gondolatokat.

Álljunk csak meg! — szólhat az olvasó: az amerikai forradalmárok győztek, de a kínai parasztok mindig csak vesztettek...

Ez igaz volt addig, ameddig a parasztok egyedül voltak. Li Ce-cseng forradalma a tizenhetedik században ugyanazok ellen a gonoszságok ellen küzdött, amelyekkel most szembefordul a kínai paraszt. Ugyanaz az elemi erő és a szegények igazságának az a szenvedélye hajtotta, mint a történelem többi „egyszerű és tiszta" paraszthábo rúját. Mint Angliában Wat Tyler lázadása, — vagy a francia jacquerie-k — hatalmaserejű, de rövidéletű robbanás volt. Kevés volt a városi szövetségese. A helyi éhségtüntetésekből önmagától fejlődött hatalmas erővé — de nem volt terve arra, hogy mit kezdjen ezzel az erővel. Nem számolt az idegen hódítás fenyegetésével. Valószínű, hogy minden egyes katona már megnyertnek tekintette a maga háborúját, amikor egy elnyomót összezúzott és a gazdagoktól elvett zsákmánnyal kárpótolta magát hosszú évek szenvedéséért és önkényeskedéséért. Mint Anteus — a tiszta jacquerie is meghal, amikor elhagyja szülőanyját, a földet. Amíg az ilyen harcok belül maradnak a feudális rend keretein — az uralkodó csoportok a végén mindig győzedelmeskedhetnek.

Európában ezt a feudális keretet belülről meglágyította a kereskedelem növekedése, a tengerentúli hódítások és az ipar. Ázsiában kívülről vájtak bele az imperializmus, meg a Nyugat liberális és szociális eszméi. A Nyugaton a feudális idők óta megváltozott a színház, kicserélődtek a statisztàk és színészek. Nincs igazi érintkezési pont. Azsiában, mint megmutattuk, még mindig uralkodó a feudalizmus. De ha a statiszták ugyanazok is — az ázsiai „színház" ma már másik városban áll. Sok új színész van a régiek mellett és még a régi színészeken is új a ruha. A kínai közelmult, és különösen a háborúalatti változások története ékesen bizonyítja ezt. A feudalizmus elleni harc megelőzte ugyan az imperialistaellenes harcot — de csak közösen teljesedhettek ki. A közelmult, és különösen a háborúalatti kínai történelem tanulmányozása megmutatja: ütött az óra!

MÁSODIK RÉSZ

A KÍNAI TÖRTÉNELEM TANULSÁGA

III. KI „IDEGENGYŰLÖLŐ" KÍNÁBAN?

Nem is olyan régen, a régi rossz időkben, az volt a szokás, hogy ha egy idegen hatalom Kínát koncessziós tárgyalásokra akarta rávenni — néhány kisebb hadihajót irányított a partokhoz, a hajók felfedték ágyúikat és esetleg néhány gránátot is megeresztettek. Ezt „hadihajó-diplomáciának" nevezték és a maga idejében ez ritkán mondott csődöt. Az egész ügynek szükséges feltétele volt, hogy „idegengyűlölőnek" nevezzék azokat, akikre az ágyúcsöveket irányították. Nyilván az „idegengyűlölet" volt abban az időben a legnagyobb bűn, amit egy kínai elkövethetett. Amikor a kínai nemzeti érzés már igen nagyra nőtt, a „hadihajó-diplomácia" is kiment a divatból. Amikor 1937-ben a fafejű japán militaristák mégis használni akarták, kiderült, hogy még hadseregük és haditengerészetük nagyrésze is túlságosan kicsiny és későn érkezik. Az „idegengyűlölet" vádja sem volt már jó ürügy a lövöldözésre, miután a japánok kisajátították és a maguk hadjáratát úgy hirdették, hogy az „valamennyi civilizált nemzet jogainak védelmében" folyik.

Ezért a „bűnért" Japán leverése óta nem ölnek meg ugyan senkit — de a vádat még mindig felhozzák. Régi gyarmati gránátosok, akiket az ázsiai nemzeti érzés minden fajtája idegesít, meg vannak győződve arról, hogy szíve mélyén minden kínai gyűlöli az idegeneket.

A háború alatt Sir Philip Chetwode marsall, az indiai hadsereg egyik nyugalmazott harcosa volt az Angol Vöröskereszt elnöke. 1945-ben meglátogattam Londonban. Azt akartam megtudni, szervezete minden kínai politikai pártnak és körzetnek nyújt-e segítséget, vagy csak a Kuomintangnak. Egészen rende-

sen viselkedett, amíg meg nem említettem, hogy az ilyen segítség emberies volta mellett még azt is megmutatná: mennyire szívén viseli az angol közvélemény Kína egységét. Akkor a rettenthetetlen agg kiegyenesedett és azt mondta. „Az ördögbe is, hiszen azok ötszáz milliónyian vannak. Szörnyűséges dolog lenne, ha egységesek lennének." Sir Philip tehát azért nem segített két civakodó felet — nehogy kibékítse őket. Félt a kínaiak „idegengyűlöletétől". Az ázsiai népek ismerik ezt a fajtát — és egészen bizonyosan útálják az ilyen idegeneket.

Sir Philip szemében a japánok csak kísértetek voltak. 1944 vége felé Joseph Stillwell tábornok Kínában valódi japánokkal állott szemben. Ő nem megakadályozni akarta az egységet, hanem kifejleszteni. Azt akarta, hogy a Kuomintang félmillió katonája ne a kínai kommunistákat tartsa blokád alatt, hanem harcoljon a japánok ellen és állítsa meg előnyomulásukat Azt is akarta, hogy az amerikaiak a kommunista csapatokkal is működjenek együtt, ne csak Csang Kai-sek seregével, amely meglehetősen alkalmatlan volt a feladat ellátására. A tábornokot, aki szerette Kínát, visszahívták és így megszabadították gondjaitól — a Kuomintang pedig azt terjesztette róla, hogy Kínaellenes. Viszonzásul amerikai ujságírók idegengyűlölőnek nevezték a Kuomintangot. A haladó kínaiak, akik Stillwell sikerét kívánták, ugyanezt a Kuomintangot hazafiatlannak és UNO-ellenesnek nevezték.

Kína a háború alatt sem vált egységessé — és az amerikai segítség is egyoldalú maradt. Stillwell nem tudott az északkínai japánellenes harc számára amerikai fegyvereket és felszerelést juttatni, mert Csang Kai-sek megakadályozta. Azt mondták, hogy „beavatkozik" Kína belügyeibe. Pedig csak azt akarta, hogy Csang Kai-sek erélyesebben „avatkozzék be" a japánellenes háborúba.

Japán legyőzése után Stillwell egyik követője, Wedemeyer tábornok, már Csang Kai-sek áldásával szállított katonákat Észak-Kínába — sőt ő szállította oda Csang embereinek nagyrészét is. Az amerikai csapatok itt volt japánbérenc egységekkel és még fegyverben lévő japánokkal közösen őriztek hidakat, vasutakat és városokat. Őrizték őket a kínai kommunisták „illetéktelen megszállása" ellen — akik pedig ezen a területen telje-

sen egyedül harcoltak a japánok ellen... Most már a kommunisták mondották, hogy ez nem más, mint beavatkozás a kínai belügyekbe és polgárháborús uszítás. Figyelmeztették Barbey tengernagy hetedik flottáját, hogy hagyjon el egy parti területet és tüzeltek egy vonatra, amely az USA által felszerelt Csang Kai-sek katonákat, meg „spanyolfalnak" néhány amerikai tisztet szállított. A tengerészet megtorlásul bombázott egy falut és sok kínai Lidicére gondolt. Csang Kai-sek volt az amerikaiak kedvence. Neki persze mindez tetszett. A kommunistáknak mindez nem tetszett és ezért őket, különösen Kuomintang-körökben, kezdték „idegengyűlölőknek" nevezni.

Ugy tűnik hát, hogy Kínában sokfajta idegen hatás érvényesült és sokfajta az „idegengyűlölő" is. Persze a leghasznosabb lenne azt megvizsgálni, hogy bizonyos országok miért voltak Kína-ellenesek. Tekintve azonban, hogy ez a könyv eredetileg nyugati olvasók számára íródott — s tekintve, hogy nyugaton sokan félnek a modern és független Ázsia „idegengyűlöletétől" — közelítsük meg a tárgyat ebből a szempontból. Nézzük az adatokat.

1. Az új dráma háttere

(A tizenkilencedik század eleje)

Időnkint mindig feláll valaki és azt mondja: „Kína nem nemzet, hanem földrajzi fogalom."* Ez persze bolondság, hiszen Kínát régebben fogta össze a közös kormány és közös kultúra, mint bármilyen más, ma létező államot. Valaha olyan büszkék voltak közös jellegzetességeikre a kínaiak, hogy a maguk országát tekintették az egyedüli civilizált világnak, amelyen kívül csak „barbárok" élnek. Voltak idők, amikor nem is tévedtek oly nagyon.

Másrészről: Kína régi feudális abszolutizmusa gyökerében különbözött minden modern politikai rendszertől. Az ország hivatalos neve sohasem volt Kína — mindig az uralkodó

* A japánok 1931-ben és 1937-ben ezekkel a szavakkal akarták támadásukat „béke és rendfenntartó küldetésnek" á'cázni A második világháborúban Hanson Baldwin elevenítette fel ezt a kifejezést. Ezzel igyekezett magyarázni a kínai japánellenes front gyengeségét.

dinasztia nevét viselte. A mandzsuk alatt például Ta Csing Ti Kuo-nak hívták, ami azt jelenti: „Nagy és Tiszta Birodalom". „Nagy és Tiszta" — a Nurhacsu császári ág felvett neve volt. Azok a családok ugyanis, amelyek elérték a császári bíbort, nem elégedtek meg azzal, hogy a történelem lapjain mint egyszerű wang-ok, vagy csu-k szerepeljenek. Ha az angol királyok is ezt tartották volna, a brit birodalmat ma „A királyi windsori oroszlán birtokának" neveznék — egészen egy újabb uralkodócsalád trónralépéséig.

A Nagy és Tiszta Birodalom a maga virágkorában nemcsak a kínaiak, de a mandzsuk, a mongolok, a tibetiek, a sinkiangi ujgurok és a keletszibériai vadásztörzsek felett is uralkodott. Senki sem tudta pontosan, hol is végződik a birodalom — mindenesetre a koreaiak, burmaiak, indokínaiak és a nepáli gurkák is évi ajándékokat küldözgettek Pekingbe.

Noha a kínaiak voltak a meghódított nép, a maguk kultúráját magasabbrendűnek tekintették, mint a birodalom többi népeiét. Nekik volt a legáltalánosabban ismert írásuk, bevált adminisztrációs rendszerük és leggazdagabb hagyományaik. Csakis az ő tudósaik voltak azok az írástudók, akik elvezethették a birodalmat. Ők voltak járatosak az adók, az öntözés, a hivatali vizsgák ügyében. Egyedül az ő nyelvüket lehetett adminisztratív használatra alkalmazni. Így hát a mandzsu hódítók tanultak meg kínaiul és felejtették el a mandzsut — ahelyett, hogy a kínaiak tanultak volna mandzsu nyelven és felejtették volna el a magukét. A mandzsu még második nyelvként sem nyert polgárjogot. A hivatali állások most is attól függtek, hogy a pályázó menynyire volt járatos a kínai klasszikusokban. A kínai mandarinok, akik az idegen császár számára s annak megbízásából uralkodtak a népen — nem egyszer magán a császáron is uralkodtak.

A mandarinoktól eltekintve, Kína népe sohasem felejtette el, hogy idegenek uralkodnak felette. Sohasem „Nagy és Tiszta Nép"-nek — hanem ősidők óta a Középső Királyság embereinek, vagy egyszerűen Feketehajú Népnek nevezték magukat. E két név közül az utóbbi a régebbi és valószínűleg még abból az időből származik, amikor a Sárga Folyó mentén az első törzsek más

színezésű emberekkel is találkoztak. Az ősi északnyugati tartományokban magam is láttam szürkeszemű és vörös, sőt világosbarnahajú kínaiakat is.

Kiegészítő névként néha a „Han-nép", vagy „Tang-nép" nevet használták, a korai kereszténység idejében uralkodott két nagy dinasztiájuk után. A banditák elleni helyi védelemre és bizonyos szabadkőművesszerű kölcsönös segítségre alakított titkos társaságaik alapszabályában mindig volt valamilyen mandzsuellenes íz.

A kínaiak — egyedül Azsia valamennyi feudális népe közül — sohasem kerültek az istenek, vagy földi nagyságok szellemi rabszolgaságába. Ennek az okát még senki sem magyarázta meg kielégítő módon. A régi Indiában a babonák hallatlan hatással voltak a népre és összetartották a kasztrendszert. Tisztelték, szentek szentjének tartották a templomokat és még a tehén is szent állat néhánymillió ember számára. A városi Kína ezzel szemben csaknem teljesen vallástalan. A kínai falun számos vallás él békésen egymás mellett — gyakran ugyanannak az egyénnek az agyában, aki többnyire mindegyikben csak félig hisz. Az esőverte falusi bálványok magukrahagyatva állanak a félig összeomlott szentélyek hiányos tetőzete alatt és csintalan kisfiúk kivájják a bálványok fekete márványszemét. Senkisem figyelmezteti őket. Ha hosszú szárazság köszönt be, vagy más mennyei közbelépésre van szükség, helyrehozzák a templomot és imádkoznak benne. De ha az istenség nem szállítja a segítséget — a parasztok bottal verik a szobrokat. Az égi hierarchia hasonlít a földihez és a falusi isten bizony igen kis legény. Néhány — a földihez hasonló — vesztegetési kísérlet után gyakran olyasmit tesznek ezekkel a szobrokkal, amit földi képmásaikkal aligha mernének megcselekedni.

Ugyanez határozta meg a kínaiak magatartását császáraikkal szemben. A feltevés szerint a kínai császárt — akárcsak a japánit — az ég jelölte ki. A japán császár azonban közvetlenül az istenektől származik — a kínai Menny Fiát pedig atyja csak „adoptálta", jó magaviselet esetén... A japán császári vonal ezért elvben sérthetetlen és örök. A kínaiak viszont azt tartották,

hogy nagy természeti katasztrófák, vagy az ország rossz állapota azt jelzik: az ég nem kedveli már az uralkodóházat. Ilyen esetben már nem gonosztett, hanem dicséretes cselekedet volt kihajítani a régi dinasztiát és az isteni akarat méltóbb végrehajtója után nézni.

Kínát az is megkülönböztette Indiától és Japántól, hogy az örökölt nemesség jelentősége jóformán még a kereszténység megjelenése előtt megszünt. Minden „alacsonysorsú ember" megtalálhatta az utat a trónhoz, sőt, az istenségek csarnokaihoz is. Liu Pang, a nagy Han-dinasztia alapítója egyszerű paraszt katona volt. Kuan Kung, a Három Királyság Korszakának híres tabornoka, akit később a Háború Isteneként tiszteltek — kocsmáros volt. A Ming-dinasztia egy alacsonyrangú szerzetestől származott. Az egyik leghatalmasabb kínai regény, amelyet a hivatalnokoknak sohasem sikerült teljesen elnyomniok: a Sui-Hu. (Pearl Buck „Minden ember testvér"-nek fordítja.) Ez a sokat olvasott és évszázadok óta mesemondók száján keringő regény kedélyes rablókról szól. Mindennapi emberekről, akik azzal toltik idejüket, hogy megbüntetik a szegények sanyargatóit.

Amikor a külső veszedelem igazán komolyra vált, a Mandzsu-dinasztia ugyanattól a rothadástól szenvedett, amely előidéit elpusztította. Rossz bőrben volt az ország és a parasztság a titkos társaságok mandzsuellenes jelszavait már nem reménykedésnek — hanem a cselekvés alapjának tekintették. A burokratak kezdtek elfordulni a Mandzsu-háztól, mert az nem igért többé biztonságot, és a kínai feudális uraknak mindig szükségük volt egy középpontban álló „erős emberre". A dinasztia általános helyzete hasonlított ahhoz, amely a Mingek bukását kísérte. Rendkívül gyorsan, túlságosan is elgyengült ahhoz, hogy belső, vagy külső ellenségeivel elbánjon.

Mint Wu Szan-kui, a mandzsu kormány és kínai hivatalnokai is elkezdtek hintázni a kétféle fenyegetés között. Most azonban nemcsak ragyogó lovashadsereg élén járó nomádok állottak Kína kapui előtt. A modern világ, amely megnőtt míg Kína álmodott — kertelés nélkül berúgta a kaput.

2. *A döntő nyugati áttörés* (1839—1850)

A régi hódítók valamennyien az északi és északnyugati szárazföldi határokon keresztül törtek be Kínába. Évszázadokon keresztül ez volt Kína főkapuja és legnagyobb védelmi problémája. A tengerpartot a hatalmas Csendes-óceán hullámai védték. Nagyobb zavar ezen a határvonalon sohasem volt — eltekintve a középkori japánok elszórt kalóztámadásaitól, vagy később a portugál és holland kalandorok néhány hajójától. Anglia, amely akkoriban a leghaladottabb és legerősebb ország volt, csak a tizenkilencedik század elején zúzta be ágyúival ezt az elhanyagolt hátsó kaput. Kína régi, biztosan védett határából egyszerre az egész ország legsebezhetőbb pontja lett. Főkapu lett a hátsó kapuból.

Anglia arra kötelezte Kínát, hogy nyissa meg területét a külföldi megbízottak és a kereskedelem számára. Erőszakkal elragadta Hongkongot. Rákényszerítette Kínára az első „egyenlőtlen szerződést", amely az idegen kereskedelmi létesítmények számára jóformán diplomáciai területenkívüliséget biztosított, a nyugatiakat — és később a japánokat — kivonta a kínai jog hatálya alól. Az ilyen szerződés elidegeníthetetlen jogot biztosított az idegen misszionáriusoknak, hogy ott prédikálhatnak és építhetnek templomot, ahol akarnak.

Az áttörés hatása irtózatos volt. Nyomban kiderült, hogy Kína nem a „világ közepe" és Ázsia legerősebb erődítménye többé — hanem teljesen védtelen az ellen a támadás ellen, amely India sorsára akarja juttatni. A kényszerű nyugati behozatal — először az indiai ópium, azután az olcsó gyári áruk — felfordította az ország pénzügyi helyzetét és tönkretette kéziiparát.

A kínai hivatalnokok gyűlölték a „barbár" bekerítést, de látták: ha a nyugati tudomány segítségével nem teszik erőssé országukat, akkor nem kerülhetik el a teljes nyugati uralmat. A legyengült Mandzsu-háznak még volt annyi ereje, hogy minden újítást ellenezzen. Ezek a mandzsuk — ha magukba szívták is Kína kultúráját — az országot még mindig nem hazájuknak, hanem személyes birtokuknak tekintették. Ilymódon élesedett az ellentét a hivatalnokok és a dinasztia között. Az előbbiek közül

néhányan belemerültek a nyugati politikai és termelési formák tanulmányozásába és azon gondolkodtak, hogyan lehetne azokat Kínában is alkalmazni.

Kínát akkoriban az mentette meg a teljes gyarmatosítástól, hogy egyszerre több hatalom is ki akarta aknázni erőforrásait — és gyengeségét. Az angolok, franciák és a cári Oroszország kínai cselekedeteit nagymértékben befolyásolta, sőt korlátozta az európai egyensúlyban gyökerező viszonyuk. Sok esetben szinte semlegesítették egymást.

Az akkori kisebb hatalmak képviselői is megjelentek Kínában. Az Egyesült Államok akkor a maga határainak kiterjesztésével volt elfoglalva, nem kívánt tehát tengerentúli birtokokat. Különben is gyenge volt még ahhoz, hogy beleszólhasson egy régi feltételek között vívott birodalomszerzési versenybe. Ettől függetlenül azért szó volt amerikai érdekekről is, hiszen az USA pionír-szerepet töltött be a kínai kereskedelemben azóta, amióta az első „Yankee Clipper"-ek kifutottak Bostonból, hogy éljenek a forradalom-szerezte kereskedelmi szabadsággal. Ennek a kereskedelemnek a védelmében az USA fokozatosan használni igyekezett a „legnagyobb kedvezményt élvező nemzet" és a „nyitott ajtó és egyenlő lehetőség" elvét. Ezek az elvek később távolkeleti politikájának alapjává váltak.

Ezt a politikát csak nagyon ritkán magyarázták helyesen — és nagyon gyakran félreértették. Célja nem az volt, hogy Kínát erősítse, vagy jogot adjon neki arra, hogy tetszése szerint nyissa vagy csukja az ország kapuit. Éppen ellenkezőleg: az volt a célja, hogy mindenki számára egyenlő jogok mellett biztosítsa a nyitott ajtót. Ha például Anglia és Franciaország arra használták tüzérségüket, hogy Kínát az élelmiszeradó csökkentésére kényszerítsék, vagy arra, hogy új kikötőket nyissanak — akkor ezeket a „legnagyobb kedvezményt élvező nemzeteket" illető új jogokat Amerikára is ki kellett terjeszteni. Owen Lattimore ezt „működvelő imperializmusnak" nevezte és azt mondotta: lényegét ez a két szó fejezhetné ki: „engem is!"

Az Egyesült Államok természetesen akkoriban még nem volt elég erős ahhoz, hogy ilyen tételt támogathasson. Az elvet inkább azért fogadta el, mert annak a korszaknak igazi nagyhatal-

mai — Anglia, Franciaország és a cári Oroszország — is úgy találták, hogy különböző nézeteltérések helyett helyesebb, ha az egyikük által elért kiváltságokból valamennyien részesülnek. Lényegében ezt a politikát később Anglia és Amerika együtt dolgozták ki. A kínai idegen érdekeltségek mintegy kartellt alkottak. A közös jogokat gyakran nem egy-egy hatalom, hanem az egész diplomáciai testület közös jegyzékei védelmezték. Bármennyire civakodott is a fehér ember világa — Kína felé még több évtizedig közös frontot mutatott.

A Mandzsu-dinasztia természetesen nem nagyon örült ennek. Gyengeségében azonban mégis meglátta, hogy a helyzetből bizonyos előnyöket lehet húzni. A nyugati hatalmak egymással ellentétes érdekei nem engedték meg, hogy bármelyik közülük teljesen birtokba vegye Kínát. A pekingi kormány volt az a szervezet, amely felelősen egyenlő feltételeket szabhatott a különböző együttműködő hatalmaknak. Ilymódon valamennyi ilyen hatalomnak érdeke volt ennek a kormánynak a fennmaradása. Persze ez rendkívül költséges biztosítás volt — de bizonyos kockázatot mindenesetre kiküszöbölt. Kétségtelen, hogy hosszú lejáratra megőrizte Kína önállóságának egy bizonyos minimumát. Ez megvolt, de Szun Jat-szen, a kínai nép nagy vezetője keserűen jegyezte meg: ez a politika nem gyarmattá, vagy félgyarmattá, hanem „mindenki gyarmatává" tette Kínát.

Ez a politika, eredetétől függetlenül, egyedülálló helyzetet biztosított Amerikának Kína irányában. Az USA első követei, mint Anson Burlingame, mindig hangsúlyozták, hogy az amerikai állam a gyarmatosítók elleni forradalomból született. Az USA eleinte nem vett részt a kínai földrablásban és 1900-ig csapatokat sem küldött Kínába. Az angolok ennek a politikának láttán gúnyosan jegyezték meg: nincs is szükség arra, hogy Amerika csapatokat küldjön, hiszen amúgyis részt kap mindazokból a kereskedelmi és törvényes előnyökből, amelyekért Anglia erőszakot kénytelen alkalmazni és gyűlöletet arat. Ebben az állításban több igazság van, mint költészet — de nem az akkori idő elkeseredett Kínája számára. Igaz, hogy Amerika nem harcolt érdekükben — de nem harcolt más sem. A fődolog az, hogy legalább nem közeledett feléjük puskával a kezében.

3. A Taiping-felkelés és az első intervenció (1850—1865)

Már említettük, hogy amikor bezúzták Kína kapuját, nemcsak az imperialista támadók léptek be rajta — hanem az egész modern világ. Abban a pillanatban, amikor Kína elszigeteltsége végetért, az országot új nemzeti rabszolgaság fenyegette. Ez volt a büntetés az elmaradottságért, amely az elszigeteltségből fakadt. Ugyanakkor azonban az érintkezés felvétele megmutatta Kína népének: micsoda gazdagság és erő azoknak az osztályrésze, akik megdöntötték a feudalizmust. Ha mégegy forradalomnak kellett jönnie Kínában, ez már nem lehetett egyszerű dinasztia-változás. Nem lehetett olyan, mint Li Ce-cseng paraszthábórúja, amely csak újra megnyitotta az elmaradottság annyiszor ismétlődő fejezetét. A nyugati népek kikovácsolták azokat a politikai és technikai szerszámokat, amelyek nemcsak a feudális elnyomás elleni felkelést, hanem a feudalizmustól való továbbhaladást is lehetővé tették. Kínának nem kellett új szerszámokat találnia. Kölcsön vehette a meglévőket és saját használatára formálhatta őket.

A Nyugatnak ez a kettős hatása rendkívüli bonyodalmat okozott. Elültette a modern kínai nacionalizmus gyökereit. A régi egységérzéstől és a különböző „barbárokkal" szemben tanusított felsőbbrendűségérzéstől eltérően ez lett a nemzet megőrzéséért folytatott harc eszköze. Ezt a nacionalizmust az események akkor visszavonhatatlanul összekapcsolták a demokráciára való törekvéssel. A nyugati hatás ennek az érzésnek két olyan változatát is életrehívta, amelyet a Nyugat később szívesen nevezett „idegengyűlöletnek".

A mandzsu kormány és azok a kínai feudális uralkodókörök, amelyek támogatták, féltek az idegen ágyúktól. De az idegen eszméktől még jobban féltek. Az imperializmussal meg tudtak egyezni úgy, hogy kínai földdel és szuverén jogokkal vesztegették meg. De megalkuvás nélkül gyűlöltek minden demokratikus irányzatot és készen állottak arra, hogy megsemmisítsék tűzzel, vassal és kínzókamrákkal. Kína uralkodóinak idegengyűlölete lényegében lázas törekvés volt arra, hogy folytathassák uralmukat a nép felett és elszigeteljék azt a „veszélyes gondolatoktól".

Ez az idegengyűlölet akkor az egész modern világ és minden haladás gyűlöletét jelentette.

A kínaiak új nacionalizmusa másrészről harcolni is kész volt azért, hogy Kína részese legyen a modern világnak, ne pedig rabszolgája. Örömmel fogadott minden olyan nyugati könyvet, találmányt és fegyvert, amely segíthette ennek a célnak az elérését. Ez a nemzeti érzés nem volt sem idegenellenes, sem „antimodern". Ellenkezőleg: megalkuvás nélkül imperialista-ellenes volt és modern-párti.

Éppen ezért, a lakatok leverése után az első nagy népi megmozdulás nem idegenellenes — hanem feudalizmus-ellenes felkelés volt. Nem a legfejlettebb értelmiségiektől indult ki, akiket az idegen könyvek elbűvöltek, hanem a parasztoktól, akik meginl tűrhetetlen elnyomás alatt éltek. A felkelés vezetője Hung Sziücsuan, nagy energiájú és messiási látomásokkal terhelt, szegényes műveltségű ember volt, aki Dél-Kínában találkozott egy Roberts nevű protestáns misszionáriussal és megkeresztelkedett. Jelszavai között az igazságról és egyenlőségről szóló kínai mondások a szegények jogait hirdető újtestamentumi szövegekkel keveredtek. Felszólította a népet: csatlakozzék hozzá a mandzsuk megdöntésére és Tai Ping Tien Kuo, a „Békés Mennyei Királyság" megalakítására.

1850-ben Hung a Kuangtung és Kuangszi tartományok elmaradt falvaiban katonai forradalmat kezdeményezett. Erői úgy nőttek, mint a lavina. Számtalan paraszt, kevés tanító és néhány naplopó sorakozott táborába. Nemsokára rendkívül szorosan megszervezett hadsereget állított fel. Ez a sereg „alacsony sorsú fickókból" állott ugyan — mégis rendkívül okos taktikát, az áldozatkész rajongás sohasem látott fokát sajátította el és a tehetséges guerilla-parancsnokok egész sorát nevelte ki. Ahová seregei elértek, szétrombolták a földesurak világát és olyan kormányokat állítottak fel, amelyek a szegények ügyét szolgálták. Rövid idő alatt a Jangce folyótól délre egész Kínát megtisztították a mandzsuk csapataitól és Nankingot a Mennyei Királyság fővárosává tették. Tizenöt esztendeig dúlt a polgárháború, és a Taiping-zászlókat északon Peking külvárosáig, nyugaton pedig a tibeti

határig juttatták el. Azt mondják: húszmillió ember pusztult el, amíg vérbe tudták fojtani a forradalmat.

A Taiping-felkelés lezárt egy fejezetet a kínai népmozgalmak történetében — és ugyanakkor olyan új fejezetet nyitott, amelynek még ma is tanúi vagyunk. Ez volt a kezdete Kína demokratikus forradalmának. Ez volt az őse az eredeti, harcosan haladó Kuomintangnak és a kínai Vörös Hadseregnek. Ugyanakkor ez volt Kína utolsó tisztán paraszti forradalma. A Taipingek egy angol látogatója, Augustus F. Lindley annyira a látottak hatása alá került, hogy hatalmas erőfeszítéseket tett a külvilág tájékoztatására. Lindley így idézi földtörvényüket.

> Ha földetek van, műveljétek együtt, és amikor rizst terem, egyétek meg közösen... úgyhogy mindenkinek jusson és mindenkinek egyformán. Minden családnak kell epret termesztenie, öt tyúkot és két disznót kell tartania és gondoskodnia kell róla, hogy szaporodjanak... Mihelyt elérkezik az aratás, minden „vexiláriusnak" (a legalacsonyabb rangú Taiping-hivatalnok) gondoskodnia kell arról, hogy a gondjára bízott huszonöt községnek elegendő élelemtartaléka legyen. A fölös készletet be kell szolgáltatnia a közös magtárba... Akkor a község feje elegendő készlettel fog rendelkezni, minden családról mindenütt egyformán fognak gondoskodni, mindenki jól táplálkozhat és tisztességesen öltözködhet.*

A „jóltáplált és tisztességesen öltözött" szavak belekerültek a Nyolcadik (kommunista) Hadsereg jelszavai közé. Egyéb vonatkozásban azonban a Taiping-terv rendkívül atyai jellegű volt, és inkább támaszkodott a funkcionáriusok erényeire, mint a népi önkormányzat erejére. Egy másik szemtanú, dr. Bridgeman, a híres misszionárius mindazonáltal már modern jellemvonásokról is beszámol. Megjegyzi, hogy a mandzsukkal szemben, akiket Nyugatból csak a fegyverek érdekeltek, a Taipingok aszerint szívták magukba a nyugati eszméket, hogy azok használnak-e a népnek vagy sem. Látott például nyilvános falraga-

* Lásd Lin Le (Augustus Lindley íról neve) Tai Ping Tien Kuo c. könyvét. Day & Son Ltd. kiadás, London, 1866.

szokat a Taiping-falvak házain, amelyek „élelem, ruházat és orvosság szétosztásáról" szóltak és „bizonyos kerületek oltásra való előkészítéséről" intézkedő utasításokat tartalmaztak. Nem kisebb ember, mint Sir George Bonham, Anglia akkori kínai követe mondotta, hogy a Taiping-csapatoknál „olyan lelkesedést és a kitűzött célok olyan egységét tapasztalta, amely bizonyítja, hogy ezek az emberek többek voltak egyszerű zsoldosoknál". Henry Meadows, egy másik ismert angol távolkeleti diplomata 1861 április 19-én jelentést küldött lord John Russell külügyminiszternek és sürgette, hogy „álljon a Taipingok oldalára, mert a mandzsuk hatalma haldoklik".

A feudalizmustól a szabadság felé forduló nép iránt érzett ilyen ösztönös rokonszenv ellenére is csakhamar megváltozott a Nyugat magatartása. A forradalom jelentősen befolyásolta a sanghái, legfontosabb külkereskedelmi gócpont helyzetét. Gyakorlatilag semleges helyzete a menekülő földesurak mentsvárává tette, akik magukkal hozták a városba az alsó Jangce völgyében összeharácsolt földbér- és gabonavagyonukat. Ennek a kincsnek nagyrésze az első sanghái ingatlan-hossz alkalmával a külföldi cégek és ügynökök zsebébe vándorolt. Az idegen lobogók védelme alatt ekkoriban fantasztikus árakon adták el az új jövevényeknek a telkeket és házakat. Amikor a Taiping-csapatok közeledtek a városhoz, amely már ekkor Kína tengeri kereskedelmének egyik gócpontja volt — a császári hatóságok ráadásul „ideiglenesen" még a vámszedési jogokat is az angolokra ruházták. Azt remélték ugyanis, hogy a kikötő jövedelmeit ilymódon akkor megtarthatják, ha magát a várost ideiglenesen el is kell hagyniok.

A meggazdagodott és megerősödött külföldi kereskedők és ingatlanügynökök felállították a maguk önálló városi hatóságát: a sanghái városi tanácsot. Ezzel teljesen uralmuk alá hajtották Kína legnagyobb ütőerének, a Jangce folyónak tengeri kijáratát. A tanácsnak nemcsak a külföldi, hanem a kínai lakosság és tulajdon felett is teljes adóztatási és rendfenntartási joga volt. Segítették a tanácsot a területenkívüli konzuli igazságszolgáltatás törvényei is. Ezeket a törvényeket már beiktatták Kínának az angolokkal és amerikaiakkal kötött nemzetközi szerződéseibe

és „a legtöbb kedvezményt élvező nemzet" elve alapján most kiterjesztették más hatalmakra is. A területenkívüliség törvényei értelmében a város kereskedő urai egyetlen hatóságként a városi tanácsot ismerték el. A kereskedő-urak intézkedései ellen legfeljebb — saját konzuljaikhoz lehetett fellebbezni. A konzulok diplomáciai megbízottak, kereskedelmi szervezők voltak — és ők bíráskodtak minden olyan ügyben, amelyben nyugati ember volt a vádlott, tekintet nélkül a panaszos nemzetiségére. Hogy a külföldiek közös kiváltságait minél jobban kimélyítsék, a konzulok megalkották a Konzuli Testület nevű szervezetet. Ez döntött minden kérdésben.

Ilyen jogokat persze érdemes volt védeni. Ha a mandzsuk gyengesége és megvesztegethetősége ilyen gyümölcsöket terem — gondolták az idegen külügyminisztériumok — miért kacérkodjunk a Taipingekkel, akik keresztényiek és haladók, de egyben hazafiak is, akik erős Kínát akarnak teremteni? Így hát a császári csapatok helyett a külföldi helyőrségek állottak Sanghái kapuinál a meglepett Taiping-csapatok útjába.

Röviddel ezután a Taiping-csapatok lefoglaltak egy angol zászló alatt közlekedő Arrow nevű kis ópiumcsempész-hajót. Ezt a kis incidenst az angol-francia hadsereg és tengerészet arra használta fel, hogy — elfoglalja Pekinget. A mandzsuknak meg kellett tanulniok, ki az úr a házban és hogy tulajdonképpen miért törődtek a megmentésükkel. Kínát megalázták és Sanghái új jogi helyzetét törvénybeiktatták. A császári kormány kénytelen volt más kikötőkben is nagy koncessziókat engedélyezni az imperialistáknak. Azt a jogot is megadta nekik, hogy a kínai tengerpart mentén és a folyókon a kínai hatóságok minden jogi, vagy adminisztrációs ellenőrzése nélkül hajózhattak. Kína egész külkereskedelmét — függetlenül attól, hogy merrefelé irányult — annak az általános feltételnek vetették alá, hogy minden behozatal legfeljebb 5%-ig adóztatható meg. Ezzel lerombolták az egyetlen olyan lehetséges gátat, amely védhette volna a belső ipar fejlődését. A területenkívüliség jogát még határozottabban körülírták és megerősítették. A kínai tengeri vámhivatalt, amely a kínai kormány megbízásából az 5%-os vámot összegyűjtötte, nemcsak Sanghájban, hanem mindenütt — és nemcsak ideigle-

nesen, hanem véglegesen is — külföldi ellenőrzés alá helyezték. Ennek a hivatalnak magasabb tisztviselőit a legfontosabb „szerződéses hatalmak", Anglia, Franciaország, az USA és a cári Oroszország meghatározott kvóta szerint fizették. A vámjövedelmekből biztosították Anglia és Franciaország kártalanítását — azokért a költségekért, amelyekbe a kiváltságok megszerzése került. Ebből a jövedelemből fizették a mandzsu uralkodók a kölcsön kapott pénzösszegek kamatait is.

Hogy mindennek milyen hatása volt Kína fejlődésére, azt felmérhetjük, ha arra gondolunk: milyen lett volna az angol történelem, ha a piros és a fehér rózsa idején a franciák befészkelték volna magukat az angol tengerpartra, Londonban saját városi tanácsot és adószedő gépezetet létesítettek volna, más angol kikötőkben megszervezték volna ennek a gépezetnek a fiókjait és állandósították volna ezeket a „jogokat". Minden valószínűség szerint nem került volna sor az angol földbirtokok növekedésére, elmaradtak volna az Erzsébet-korabeli rablóhadjáratok és a vagyon központosítása. Nem lett volna birodalmi méretű tengeri kereskedelem, sem pedig ipari forradalom. Anglia olyan állapotban maradt volna, mint Irország — vagy mint Kína. Miután a mandzsukat kényük-kedvük szerint leigázták — a külföldi hatalmak elindultak, hogy gyorsan végetvessenek a kényelmetlenné váló Taiping-forradalomnak. Lindley keserű és éles hangon ír az új szövetségről.

> „A mandzsuk egyre jobban rettegtek az idegen beavatkozástól, s ez rendkívül visszataszító magatartásra ösztönözte őket... Ez a magatartás éppen a Taiping-felkelés idején vált tűrhetetlenné. Ilyen körülmények között természetes volt, hogy az európaiak rokonszenvvel nézték az új, kiemelkedő hatalmat. Mihelyt széles körben ismertté vált a Taipingok szervezete és hitvallása, csaknem általánosan zajos dícséreteket zengtek róluk. A papság és a vallásos világ szinte félbolond volt az örömtől... és a kereskedők a legféktelenebb spekulációkba kezdtek (kivéve az ópiumcsempészeket).

Ezek a jóakaratú és felvilágosult európaiak várakoztak egy kissé. Ugy találták, hogy a hasznothajtó változás befejeződéséhez még hosszú idő szükséges, közben pedig csökkenhet a nyereségük. Csodálatos módon a Taipingok iránt érzett rokonszenvük ezután a felfedezés után szinte az ujjaik hegyén keresztül párolgott el — ahogy az angol közmondás mondja —, »mint Bob Acre bátorsága«. Csakhamar olyan események történtek, amelyek az emberszeretetnek ezeket az utolsó morzsáit is megsemmisítették... Az Arrow elfogása ürügy volt a fegyverhasználatra és ez egyszeriben tálcán nyújtotta a külföldiek felé mindazokat a kedvező körülményeket, amelyeket eredetileg a Taiping-mozgalomtól vártak. A kereskedővilág egyrészének számára teljesen elegendő volt, hogy átkozott ópiumkereskedelmüket törvényesítették és általános kereskedelmi forgalmukat növelték. A politikusok megelégedtek azzal, hogy a kínai kormányt annyira megalázzák, hogy kényük-kedvük szerint bánhassanak vele.

A Taiping-mozgalmat egyszerre „elfogadhatatlannak" találták. Nem számított többé, hogy az ügy jogos volt és szent. Egyszerűen nem jelentett már hasznot az angol kereskedő és kormánya számára. S ez a kormány szokott, aljas önzésében — tévesen — biztosra vette, hogy a Mandzsu-ház mindig erőtlen marad. Azt sem értette meg ez a kormány, hogy, ha késhet is a Taipingok végső sikere — az önkéntes és megszorításnélküli Taiping-kereskedelem végülis hasznothajtóbb lenne a mandzsuk erőszakolt kényszerkereskedelménél. Nem kevésbbé különös mint igaz, hogy az angolok és franciák mandzsuellenes háborúi az utóbbiakat csak nagyon kevéssé gyengítették. Az európaiak mindig helyi erőkkel kerültek szembe, amelyek a belső veszélytől sokkal jobban féltek, mint az idegen behatolóktól."

Az amerikaiak szerepe az esemény alatt teljesen egyértelmű volt. A sanghâji amerikai kereskedők résztvettek az első Taiping-ellenes megmozdulásokban és pénzükkel segítették Frederick Townsend Ward seregének felállítását. Ward sírja később zarándokhelye lett a sanghâji amerikai kereskedőknek. Az amerikai tengerészet — noha hivatalosan érdektelen volt — beavatkozott ágyúival a kínaellenes angol-francia hadműveletekbe, melyek végül is a felháborító tiencsini szerződéssel végződtek. 1856-ban a Portsmouth és a Levant nevű amerikai hadihajók „semleges" jogaikat felhasználva Kanton közelében megkerülték azokat a gátakat, amelyeket a kínaiak az angolok távoltartására építettek és rövid bombázás után elfoglalták az útjukba kerülő erődöt. Ezt a ragyogó haditettet Brooklynban még mindig megörökíti egy tengerészeti emlékmű. A mexikói háború egyik hőse, Tatnall tengernagy 1860-ban hajóhadával horgonyt vetett az északkínai Taku-erődítmények előtt. Hope, angol admirális támadta ezeket az erődöket. A kínai parti ágyúk az angolok több hajóját elsüllyesztették. Tatnall ekkor mondta először a később annyit idézett híres szavakat: „vér sűrűbb a víznél". Az amerikai tengernagy azzal kezdte, hogy orvosi segítséget kínált Hope sebesültjeinek — és azzal végezte, hogy tüzet nyitott a kínaiakra és bevonta a támadásba ellenük az angol tengerészeket. Az egész ügyet később egy tiencsini „amerikai koncesszió" meghódításával kerekítették ki. Ezt később Lincoln elnök egyenes rendeletére szüntették meg, akinek nem az volt a véleménye, hogy az Egyesült Államoknak velük békében élő nemzetektől feltétlenül földet kell rabolniok.

Érdemes észben tartani ezt a történelmi epizódot. Rendkívül élesen megvilágítja ez azoknak az amerikai katonai köröknek állandó, folytatólagos politikáját, amelyek gyengébbnek gondolt népek között a maguk szakállára szeretnek cselekedni. Megvilágítja ez az epizód a távolkeleti imperializmus kapcsolatát azokkal az érzelmes jelszavakkal, amelyeket az angol-amerikai szövetség ügynökei használnak. Megmagyarázza, hogy a távolkeleti népek között miért okoz felháborodást egy ilyen szövetség gondolata. Azt is megmagyarázza, hogy amikor az amerikai kormányzat valóban a népé volt, akkor hogyan tekintett az ilyen kalandokra. Lincoln Ábrahám cselekedetéből egy évszázadra

szóló amerikai népszerűség sarjadt Kínában. A kínaiak elfelejtették utálni Tatnallt, mert egy nagyobb amerikai cselekedete más fényben mutatta meg előttük az Egyesült Államokat.

A Taiping-ellenes angol-francia intervenciót siettette az is, hogy a Taipingok nem voltak hajlandók versenyre kelni a mandzsukkal, az idegenek kegyeiért. Hung Sziü-csuan, a „Mennyei Király" nem kért európai segítséget — csak európai semlegességet. Nem érdekelték azok a londoni ajánlatok, amelyek „jóindulatú közvetítő" szerepére vállalkoztak a harcbanálló felek között. Azt mondotta, hogyha elintézni való dolga van a császárral — elintézi maga.

Az angolok először hangsúlyozták, hogy nincsen szándékuk beavatkozni Kína belügyeibe. Biztosították a Taipingokat, hogy sanghái partraszállásuk ellenére nem foglalnak állást a polgárháborúban. Hope angol admirális, akivel a „Vér sűrűbb, mint a viz" című jelenetnél már találkoztunk, kijelentette: „Őfelsége kormánya fenn kívánja tartani semlegességét a két szembenálló fél között." Ugyanakkor azonban egyik alárendeltjét, Osborne kapitányt, tanácsadóként odakölcsönözte a Mandzsu-ház flottájának. Azután Gordon őrnagyot is Kínába küldték az „Örökké Győzelmes Hadsereg" nevű modernül felszerelt császári hadtest vezetésére. Ezt a hadtestet a sanghái kereskedők pénzén három amerikai kalandor: F. T. Ward, Burgevine és Forrester szervezték. A brit komány „engedélyt adott a tiszteknek, hogy fél fizetéssel és külön kínai zsolddal kínai szolgálatba léphessenek". A már idézett Lindley arról tudósít, hogy a Mandzsu-dinasztia csapatai „Enfield-puskákat és gránátokat használtak (valamennyi frissen érkezett a fegyverraktárakból és valamennyiért Anglia adófizetői szurkolták le pénzüket)." Lindley és más, Taiping-szolgálatba lépett külföldi önkéntes erőfeszítései nyomán felzúdult az angol közvélemény. A Trafalgar-téren tiltakozó gyűlés volt. 1864 május 31-én Cobden, a híres liberális államférfi, aki sikeresen harcolt azok ellen, akik ugyanebben az időszakban a Dél oldalán be akartak avatkozni az amerikai polgárháborúba — a parlamentben a kínai beavatkozás megszüntetését követelte. Ebben az ügyben nem járt sikerrel. A tragédia tovább folytatódott. A Taiping-hadsereg felhívásait megcenzurázták. A Taiping-felke-

léssel rokonszenvező fiatal diplomaták jelentéseit eltüntették — éppen úgy, ahogyan az 1945—46-os kínai USA-beavatkozás során Hurley amerikai követ „eltüntette" alárendeltjei jelentéseit. Sanghái környékén megkezdődtek az összecsapások.

Az egyik ilyen incidens során egy Cavanaugh nevű kapitány csapatai tüzeltek Taiping-osztagokra. Ezek visszalőttek és megöltek egy európait. Cavanaugh megtorlásul egy egész falut felégettetett.

Egy másik esetben Hope tengernagy Sanghái előtt bevetette a brit tengerészgyalogságot. Mint mondotta, azért, hogy „erkölcsi támogatást nyujtson a kínai kormánynak". Az így kiprovokált csetepatéban maga is megsebesült. Lindley ezeket írja:

> Meg kellett bosszúlni azoknak a lázadóknak szemtelenségét és hallatlan merészségét, akik golyót merészeltek küldeni egy olyan brit tengernagy lábikrájába — aki mindent megtett, hogy megölje őket. A szövetségesek ezért elővonszolták tüzérségüket, háromszáz embert megöltek és rengeteg gabonát felgyujtottak, vagy elpusztítottak.

Hogy Sanghájt milyen módon tartották meg a császár számára, azt már a három Taiping-támadást visszaverő csapatok összetételéből is látni lehetett. A „kínai" császári csapatok soraiban harcolt az első támadás során 1497 angol katona Stanley tábornok vezetésével, négyszáz francia Portet tengernagy parancsnoksága alatt és háromszáz kínai az amerikai Ward irányításával. Kormánycsapatok részt sem vettek a harcban. A második alkalommal ezerhétszáz angol, hétszáz francia és négyszáz Ward-katona harcolt. Csak a harmadik alkalommal érkezett ötezer főnyi császári csapat, de ezeket is ezerháromszáz főnyi angol-francia osztag és ezer Ward-katona támogatták.

Eközben lord Palmerston angol miniszterelnök annyira felháborodott parlamenti kritikusainak magatartásán, hogy már nem is tagadta a beavatkozást. Méltóságteljes és álszent viktoriánus körmondatokban kijelentette:

> „Más országokban is beavatkoztunk már — mégpedig rendkívüli hasznára az említett országoknak. Be-

avatkoztunk Görögország esetében és megteremtettük a görög állam függetlenségét. Beavatkoztunk Portugáliában is és képessé tettük ennek az országnak népét egy szabad és parlamentáris alkotmány megalkotására. Beavatkoztunk azokba az eseményekbe, amelyek később a krími háborúkhoz vezettek. Beavatkoztunk Kína belügyeibe is. Hogy miért? Azért, mert szerződéses jogaink és érdekeink forogtak kockán."

A Taipingok mozgalmát — amelyet pedig sohasem vádoltak idegengyűlölettel — ilymódon leverték. Végső fokon az idegen beavatkozás billentette ellenfeleik javára a mérleg serpenyőjét — de azért belső hibáik is voltak. A felkelés programja túlságosan misztikus és elvont volt. Nagy odaadásra késztette ugyan a tömegeket, de megvolt benne a jacqueriek minden gyengesége, amely szétforgácsolja a paraszthadseregeket, mihelyt azok nagyvárosokhoz közelednek.

Abban az időben az angol-francia közbelépés azért volt döntő jelentőségű, mert a kínai feudalizmusnak alkalmat adott tartalékai felsorakoztatására. Ezek a tartalékok nem a gyenge pekingi udvartól származtak, hanem Közép- és Dél-Kína gazdag földesuraitól. A Mandzsu-ház ezeket a földesurakat mindig csak kétséges híveinek tekintette, hiszen ezek még mindig az utolsó tiszta kínai uralkodócsalád, a Ming-dinasztia emlékét dédelgették. Ennek a dinasztiának utolsó sarja éppen az ő köreikben talált menedéket. 1850 körül azután rádöbbentek, hogy a Mandzsu-házon és a nyugati idegeneken kívül semmi sem áll közöttük. meg a harcrakelt parasztok és zsellérek között. Vidéki földesurak, mint Cseng Kuo-fan és Co Cung-tang, a dídergő hivatalnokokat félretolva, egész hadseregeket állítottak fel birtokaik alkalmazottaiból, meg a környék gazdag parasztjaiból. Elindultak, hogy ezekkel a seregekkel harcrakeljenek a Mandzsu-ház uralmáért, az önkényuralmi tradíciókért és az irgalmatlan földbérekért. Saját érdekeikről volt szó, ezért olyan könyörtelenek voltak „a lázadókhoz", amilyen könyörtelen az USA déli államaiban a lincselő csőcselék, ha a „fehér faj felsőbbrendűségét" veszélyeztetve látja. Ezek az elemek to-

vább is mandzsu szolgálatban maradtak és azon igyekeztek, hogy Japán mintájára ipari, feudális Kínát építsenek. Kiszívták saját országuk erejét — az idegenek pedig őket nem engedték talpraállani.

A kettős válságból lassan felocsúdó Kínát a következő negyedszázadban ide-oda rugdosták. Még Japán is beleszólt a gyarmati osztozkodásba. 1874-ben elrabolta a Linkin szigeteket Okinawával együtt. Franciaország 1885-ben vívta meg a maga kis háborúját. Elsüllyesztette a Mandzsu-ház tengerészetének nagy részét és elfoglalta Indokínát. 1894-ben ismét Japán támadott Korea és Formóza irányában. Talán még Dél-Mandzsúriát is megkapta volna, ha a többi hatalmak nem tartották volna túlságosan nagynak az újdonsült imperialista étvágyát. Közben tovább fejlődött a nyugati gazdasági élet. A tőkekivitel, a kartellek és az iparfejlesztési társaságok túlnőttek a kereskedelmi érdekeltségek keretein. Az imperialisták kezdték többre becsülni a monopolizált beruházási területeket, a nyersanyagforrásokat és az olcsó helyi munkaerőket, mint a piacokat. Megszervezték és meggyorsították a tengerentúli területek felkutatását. Afrikát rekordidő alatt felosztották. Kína kincsei felé éhesebb szemek fordultak, mint valaha.

Az 1890-es évek végén a cári Oroszország is megmozdult. Megvesztegetett egy mandzsu alkirályt és így Mandzsúriában, Dairenben és Port-Arthurban vasútépítési jogokhoz jutott. Anglia azzal válaszolt, hogy a Csili-öböl másik partján — ezekkel a városokkal szemben — elfoglalta Weihaiwei tengerészeti támaszpontot és vasútépítési jogokat is szerzett. Hongkong számára a kínai kormánytól 99 évre megvásárolta a később „új területeknek" nevezett földdarabot. Franciaország a szokásos vasúti szerződéseken kívül, Kuangcsouban flottatámaszpontot biztosított a maga számára. Japán kijelentette, hogy a Formózával átellenben fekvő Fukien tartomány „japán befolyási terület". Olaszország a Szanmen-öbölben, Sanghájtól délre tengerészeti támaszpontot követelt.

II. Vilmos, a becsvágyó német császár két misszionáriusnak meggyilkolását arra használta fel, hogy elrabolta Csingtaót és német vasútvonalat épített a Santung-félszigeten keresztül.

Am a messzi távolban, Kubában folyó spanyol-amerikai háború eredményeképpen az amerikaiak is kinyujtották kezüket távolkeleti területek felé. Dewey a manilai öbölben tönkretette a francia flottát — de szárazföldi hadserege nem volt. A szárazföldön Aguinaldo szabadságharcosai törték össze a spanyol csapatokat. Az amerikaiak először ünnepelték ezeket a Fülöp-szigeti szabadsághősöket — azután váratlanul kinyujtották feléjük enyves imperialista kezüket. A szigeteken nagyobb amerikai szárazföldi hadsereg szállt partra, mint amennyit a spanyolok ellen valaha is felhasználtak. Igy tiporták el a korábban szabadsághősöknek nevezett Fülöp-szigeti népet s egyszerüben vad és brutális lázadóknak nyilvánították őket.

Lehetséges, hogy ha az amerikai McKinley kormányzat nem veszi kezelésbe „a kis barna testvéreket" — akkor kezelésbe veszi őket más. Az amerikai közvélemény is megmozdult és arra kényszerítette a kormányt, hogy a Fülöp-szigetieknek aranyozott ketrecet készítsen. Mindez persze nem változtatja meg azt a tényt, hogy a Fülöp-szigeteken 1900-ban ugyanazt cselekedték az amerikaiak, amit a hollandok cselekedtek a közelmultban Jáva szigetén. Williams Thaddeus *Seton* amerikai ezredes a korabeli szenvedélyek lelohadása után, azelőtt jórészt ismeretlen hivatalos adatok alapján, megírta ezeknek az eseményeknek történetét. Először az egész irás 1939-ben cikkek formájában jelent meg az *Infantry Journal*-ban, majd pedig *„Katonák a Fülöp-szigeteken"* címmel könyv formájában is megjelent. A könyv támogatói azt mondották, hogy mindez „hozzájárulás a háborús erőfeszítésekhez". Ami azóta történt, az is „hozzájárulás" volt — de inkább a háború utáni „erőfeszítésekhez"...

Menjünk csak vissza Kínába. — Szerte a világon folyt a gyarmatosítás. Kína földjén, amely gazdag gyarmati zsákmányt ígért s ahol egyre nőttek a különböző hatalmak befolyási övezetei — recsegni, ropogni kezdett az imperialista hatalmak közötti megegyezés épülete. Egy lord Charles Beresford nevű angol diplomata *„Kína felosztása"* címmel könyvet irt. Az egész világ az ország azonnali felosztásáról beszélt.

4. Kezdetleges reformista és feudális ellenállás (1870—1901)

Már leírtuk, hogy a Taiping felkelés alatt Közép-Kína tehetségesebb földesurai, akiket a mandzsuk régebben félretoltak, hogyan védték meg a dinasztiát a parasztok ellen. Ezek a földesurak résztvettek a kormányban és annak elkésve bizonyos férfias jelleget adtak. Cseng Kuo-fan tehetséges szervező volt. Co Cung-tang a hadsereg élén összezúzta Jakub Begujgúr nemzeti forradalmát kínai Turkesztánban és az Északnyugat-Kínában kitört mohamedán felkeléseket. Ezek az emberek tudták, hogy a kínai hadsereget feltétlenül modernizálni kell. Eltűrték az idegenek vasúti koncessziói t, mert arra gondoltak, hogy ők fogják ellenőrizni valamikor ezeket a vonalakat. Egyikük, Csang Csitung megépítette a Hanjeping-acélműveket, amelyek még ma is a legnagyobbak Kínában. Co Cung-tang nemcsak a csatában győzte le a mohamedánokat, hanem azzal is, hogy csapataival modern utakat építtetett a haditerület felé. Modern textilgyári gépeket hozatott és a távoli Lancsouban textilműveket létesített az északnyugati területek bőséges gyapjúhozamának feldolgozására.

Ezeket az erőfeszítéseket részben a közeli Japán hallatlan fejlődése ösztönözte. A japán arisztokráciának sikerült megtartania a császárságot és a feudális földbirtokrendszert, ugyanakkor pedig eltörölte az elavult feudális szervezeti formákat és elindította az iparosodást. Japán kapuit később nyitották ki, mint Kínáét — de negyven évvel később már olyan erős hadserege és tengerészete volt, hogy függetlensége biztosítottnak látszott és a rabló tervek végrehajtásában részestársa lett a nyugati imperialistáknak. Japánnak szerencséje volt azért is, mert nem kellett ugyanazzal az imperialista csoportosulással szembenéznie, mint Kínának. Japán növekedését Anglia is segítette, amely az ország katonai és főleg tengeri erejében a cári Oroszország szükséges távolkeleti ellensúlyozóját látta. Kína újtípusú hivatalnokai igyekeztek követni a japán példát.

Az eredmény az 1898-as reformmozgalom volt. Ez a keményfejű mandzsu tisztségviselők ellen irányult, akik „nem

tanultak és nem felejtettek semmit". Tudósok, mint Kang Ju-wei kidolgozták egy olyan alkotmányos monarchia tervét, amely elég erős lett volna a nyugati gyámkodás lerázására. Ugyanakkor pedig megakadályozta volna a hagyományos társadalmi „egyensúly" megváltoztatását. Ezek a tervek magának az ifjú császárnak, Kuang Sziü-nek is tetszettek, aki bővében volt ugyan az észnek, de szűkében az akaraterőnek. A reformerek példaképe Európa és az új Japán volt, de támogatást egyiktől sem kaptak.

Háromhónapos roham után — amely idő alatt a császár egész sor újító rendelkezést adott ki — az egész mozgalmat összezúzta a császár nagynénje. Ez a nagynéni Ce Hszi anyacsászárnő volt, akit „az agg mandzsu sárkány utolsó éles fogának" neveztek. E kemény öregasszony számára nem volt újság a hatalom. Már egyszer évekig uralkodott kiskorú unokaöccse helyett. Most mozgósította a régi udvar embereit, hogy ismét hatalomra juthasson. Gyorsan lesujtott, elfogatott annyi reformista „összeesküvőt", amennyit csak tudott és hóhéraival kettévágatta őket, mint az árulókat „szokás". A fiatal császárt életének hátralévő tíz esztendejére börtönbe záratta.

Az anyacsászárnő a mult jellegzetes figurája volt. Gyűlölte az újmódi idegen szokásokat és valószínűleg még Japánt is csak a Nyugat gyengeakaratú követőjének tartotta. A családi uralom dinasztikus elméletében hitt csupán és semmiféle újítást nem volt hajlandó megtűrni. A „Hatamen Octroi" adót, amelyet minden Pekingbe érkező árura kivetettek — szépítőszerek vásárlására használta. Uralkodása alatt lefoglalt egy hatalmas vagyont, amelyet az új hivatalnokok kínai hajóhad építésére gyűjtöttek. Az egészet arra használta, hogy az angol-francia hadsereg által 1860-ban felégetett, Versailles-t másoló Nyári Palota helyén újat építtessen. A palota egyik látványossága, amit még ma is megcsodálnak a pekingi túristák, egy márványhajó, amely oszlopokon áll, mesterséges tó közepén. Ez az egyetlen hajó, amelyet Kína a flottára gyűjtött vagyonból kapott. A császárnő pavillonnak használta. Itt szokta meginni teáját és itt figyelte, amint a nap lebukott a fenyőborította dombok és pompás palotájának aranylemezekkel borított tetőzete mögött.

Ezalatt az idegen hatalmak már élesítették késeiket, hogy felszeleteljék végre a kínai tortát. Közben azonban újabb parasztlázadás tört ki. Boxerlázadásnak nevezték, mert az „Egyetértő Öklök" nevű titkos társaság, amely az egészet kezdeményezte, ennek a sportnak kínai változatára tanította ki tagjait. Elméletileg ez a megmozdulás visszaesést jelentett a Taipingokhoz képest. Sem társadalmi programja, sem kormánytervezete nem volt. Azt azonban világosan látták, hogy mi a főveszedelem. A mozgalom így mégiscsak a kínai nép elkeseredett erőfeszítéseit tükrözte. A népét, amely meg akart szabadulni minden idegen elnyomótól — a mandzsukat is beleértve. A zavargások kapóra jöttek a császárnőnek. Éppen erre volt szüksége: olyan népszerű ügyre, amely támogathatja az uralkodóházat. Ügyesen eltérítette a boxereket eredeti céljuktól: az uralkodóház és a nyugatiak együttes kirepítésétől. A boxerek ilymódon a mandzsu abszolutizmus bábjaivá váltak, amely „a gonosz idegenek áldozatának" szerepében tetszelgett. A boxerek benyomultak Pekingbe és megostromolták a diplomatanegyedet. Angol, amerikai, orosz, német és japán csapattestekből álló szövetséges erő tudta csak szétszórni őket. Vilmos császár, aki ebben az időben a sárga veszedelemről szónokolt, von Waldersee gróf marsall vezénylete alatt nagy expediciós sereget fegyverzett fel és küldött Kínába. A marsall csak a boxerek leverése után érkezett ugyan Kínába, de, mint a legmagasabb rangú szövetséges tiszt, mégis átvette a vezénylést. Teuton alapossággal működő osztagokat küldött a környékre, amelyek felégették a falvakat és gyilkolták a népet „a lázadók" bűneiért.

A boxerforradalom gondolkodásmódja zavaros volt ugyan, mégis inkább használt, mint ártott Kínának. Megtanította a nyugati hatalmakat arra, hogy ha az ország gyenge is — felrobban, ha úgy kezelik mint Indiát. Az imperialisták ezért a nyílt gyarmatosítás helyett visszatértek a közös bekerítés régi politikájához.

Arra mindenesetre nem tanította meg ez a forradalom a nyugatiakat, hogy abba kell hagyniok a dinasztia támogatását. Erős emberre volt szükségük, aki közéjük és a nép közé álljon. Olyan erős emberre, aki Kínához viszonyítva volt erős — nem

pedig az imperialistákhoz. A láthatáron az egyetlen „erős férfi" — nő volt: az anyacsászárnő. Co Hszi tehát finom érzékkel köpenyeget fordított és elfoglalta új szerepkörét. Mint Hirohito 1946-ban, ő is a mértékletesség bajnoka szerepében díszelgett és az idegenek számára hajtóvadászatot rendezett a boxerek vezetőire.

A „nyitott kapu" és az „egyenlő lehetőségek" politikája elvének elismerésével a közös imperialista ellenőrzés módszere éppen ezekben az években öltötte fel XX. századbeli formáját. Ezeket az elveket meghatározva, John Hay amerikai külügyminiszter külön megemlítette Kína érintetlenségének fontosságát, elítélve a felosztást, és a befolyási zónákat. A forradalmárokat üldözték ugyan, de azt elismerték, hogy az országnak néhány újításra van szüksége. Amerika ezen a fronton kezdeményező szerepet vállalt. Abból a hadisarcból, amelyet a kormánynak a boxerek által okozott károk megtérítésére kellett fizetnie, amerikai egyetemeken erre a célra kijelölt diákokat tanítottak. Ezt a példát később más hatalmak is követték.

Ugyanebben az időben azonban új támadások érték Kína önállóságát. A végső megaláztatást az jelentette, hogy a fővárosban idegen csapatok állomásoztak és ezek tartották ellenőrzésük alatt a fővárosból a tengerhez vezető vasútvonalat. A partmenti erődítményeket leszerelték. A 15. amerikai gyaloghadosztály a „boxer garnizon" részeként egészen a japán—kínai háborúig az országban maradt.

5. Szun Jat-szen és munkájának gyökerei
(1866—1911)

Mialatt a kínai államot a nyugati imperialisták egyre jobban leigázták, nőtt a kínai nép kapcsolata a nyugati technikai haladással. Néhány diák külföldön, vagy Hongkong és az idegen koncesszió iskoláiban tanult.

A XIX. század második felében sok országot modern elgondolás szerint újjászervezték. Az olcsó bérszerződéseket hajszoló külföldi társaságok fél-rabszolga módra terelték össze a kínai parasztokat és külföldre szállították őket. Az 1850-es években

jó néhányezret vittek az USA-ba az Union Pacific Railway építéséhez. Még több ment dolgozni Malájföld és Jáva ültetvényeire és bányáiba.

Rendkívül fontos, hogy a véletlen folytán éppen azokból a tartományokból *„vándoroltak"* ki legtöbben, amelyekben élt a Taiping-felkelés emléke. A külföldre távozott első munkások közül sokan voltak olyanok, akik maguk is résztvettek a felkelésben, s akik otthon nem is kereshettek munkát, mert még a Kínában maradás is veszélyes volt számukra. A tengerentúli kínai települések ezért a harcos és tudatos mandzsu-ellenesség központjai voltak.*

Az anyaország és a külföldre került munkások települése közötti forgalom hozzájárult az új eszmék terjedéséhez. Ezek a munkások rövidesen pénzt küldtek haza a falvakban végrehajtandó apróbb újítások céljaira. Dél-Kínában, ahol az ország régi nemzetközi kereskedelmi kapcsolatai már amúgyis megtörték a jeget, kezdtek kialakulni a „modernizmus" új szigetei.

Röviddel a Taiping-felkelés leverése után, nem messze Kantontól, egy középparaszt házában fiú születését ünnepelték. A neve Szun Jat-szen volt. A föld és a földet túró nép közelében nőtt fel. Gyermekkorában végtelennek tűnő órákon keresztül hallgatta az öregek elbeszéléseit, akik pipájukat szörcsögtetve arról beszéltek: hogyan harcoltak, hogyan igyekeztek megdönteni az uralkodócsaládot és megteremteni az egyszerű emberek Kínáját.

A Szun-család emigráns tagjai először Honoluluba, azután Hongkongba küldték tanulni a fiút.

Szunt mindenekelőtt az fogta meg ezekben a városokban, hogy a Nyugat tudása jobb élet számára teremtett lehetőséget. Úgy határozott, hogy orvos lesz. Először az amerikaiak által vezetett kantoni orvosi főiskolán, azután a hongkongi egyetemen tanult. Itt vizsgázott. John Stuart Mill és Montesquieu műveit olvasta. Tanárok és diákok akkoriban a demokráciáról és a nö-

* Régebben is volt ezeknek a településeknek mandzsu-ellenes hagyományuk. A Ming-dinasztia utolsó hívei és a XVII. századbeli nagy tengeri forradalmár, a formózai Koxinga követői alapították ezeket a településeket.

vekvő európai szocialista mozgalomról vitáztak. Amikor a viták során az alkotmányos monarchista reformerek és a köztársaságpártiak szembekerültek egymással — Szun mindig a köztársaságiak oldalán állott.

Csakhamar kitünt társai közül, akik az új eszméket könyvszagú módon közelitették meg, vagy pedig anarchista befolyás alatt állottak és bombamerényletekkel akarták eltenni láb alól a mandzsu hivatalnokokat. Szun szülőfalujának gondolkodásmódjával, Taiping-örökségével és külföldi honfitársai segítségét is számbavéve gondolta át az olvasottakat.

Egészséges ítélőképessége miatt csakhamar vezetőnek ismerték el. Gyakorlati érzéke és munkabírása rendkívül nagy volt. Ugyanolyan jó szervező volt, mint agitátor. A külföldi kínaiak csakhamar pénzzel is támogatták, a pénzt arra használta, hogy elutazott, vagy írt azokba az országokba, amelyekben fiatal kínaiak tanultak. Minden olyan diák, aki hazatért, hogy polgári, vagy katonai szolgálatba lépjen, hazavitt magával valamit Szun eszméiből. Ezt a kétirányú kapcsolatot kiépítették és fenntartották. Szun türelmes volt. Nem tett sokat, de ezt a keveset húsz esztendeig cselekedte egyfolytában, a boxer forradalom előtt és után. Igy született meg Kína első igazi politikai pártja, amely számos névváltoztatás után végülis a Kuomintang nevet kapta.

Szun Jat-szen tudta, hogy a dinasztia ingadozik és csak egy alapos szikrára van szükség ahhoz, hogy felrobbanjon. A kis „akció-csoportok" által végrehajtott első felkelési kísérletek kudarcba fulladtak, és a résztvevőket kivégezték. A forradalmárok ezután annak az új hadseregnek a megszervezésére gondoltak, amelynek megalakítását a Mandzsu-ház kísérelte meg. Ennek a hadseregnek a katonái kínaiak voltak. Tisztjeit külföldön tanult emberekből válogatták ki.

Az alapszervezeteket jól építették be a hadseregbe — s a többi szinte már magától jött. Szun nem is volt Kínában, hanem az amerikai Denverben tartott felolvasó-körutat, amikor megtudta, hogy a hankaui helyőrség egyrésze fellázadt a dinasztia ellen. Ez történt 1911-ben. Ezt senkisem várta. Legkevésbbé a külföldi hatalmak és diplomatáik, akik, mint rendesen, nem látták a kor-

mányzat fényűzésének felszíne mögött a növekvő forradalmat. Ráadásul ez a kormány még megbízható üzletfélnek is látszott. Az USA, ahol ekkoriban a republikánus Taft volt az elnök, éppen jelentős Wall Street-kölcsönt juttatott a mandzsu kormánynak. Amerikának ilymódon érdeke volt a kormány fennmaradása. A Mandzsu-dinasztiát viszont egyetlen kínai sem óhajtotta megerősíteni. A nép önkéntes tiltakozó mozgalmat szervezett az amerikai kölcsön ellen. Ez a tiltakozó mozgalom csúcsosodott ki végül a katonai forradalomban. Valamennyi nyugati megfigyelő jelentéktelennek mondotta a mozgalmat — de az úgy terjedt, mint az erdőtűz.

Az anyacsászárnő akkor már három esztendeje halott volt. A császár, aki húsz esztendővel később Pu-ji néven Mandzsukuo japán báburalkodója lett, még karonülő gyermek volt.

A hadseregfőparancsnokság tanácsolta a császári családnak: mondjanak le a trónról, mert a hadseregben nem lehet többé bízni. Szun Londonba sietett. Sikerült megígértetnie az angol kormánnyal, hogy nem avatkozik be a fejleményekbe és a japánokat is meggátolja a beavatkozásba. Ez jelentős módon segítette a forradalmárokat.

A császári rendszer, amely Kínát sok uralkodócsalád idején, sokezer esztendeig kormányozta — úgy omlott össze, mint Jerikó falai. Jóformán semmi egyéb nem kellett hozzá, mint kürtök harsogása. A nyugati hatalmak hiába védték a császárságot: megölték a nyugaton született társadalmi mozgalmak.

Rendkívül érdekes volt az események amerikai visszhangja. A nép, amely a maga hagyományaira is emlékezett, érdeklődéssel és lelkesedéssel fordult a forradalmárok felé. Washington azonban, amely éppen ekkoriban merült el a dollárdiplomácia első nagy hullámában, rendkívül kényelmetlenül érezte magát. A hivatalos Amerika később hiába igyekezett azt híresztelni, hogy Szun Jat-szen-t, mint az amerikai eszmék zászlóvivőjét támogatta. A tények, amelyeket minden jó történelemkönyv bevall, egészen mást mondanak. A valóság az, hogy éppen az akkori világ legnagyobb köztársaságának kormánya reménykedett legtovább a világ leggonoszabb és legrégibb zsarnoksága életbenmaradásában.

6. *Forradalmi külszín — ellenforradalmi valóság* (1911—1917)

A kínai politikai változás nem volt forradalom a szó nálunk ismert értelmében. Az első jól irányzott szél elfújta a molyette császári ruhákat, de a kínai társadalom a régi maradt. A faluban ott ült a földesúr. A kormány hivatalaiban ott ült a régi bürokrata. Lehet, hogy a felszín háborgott, de az ország belsejében nem volt nagyobb a fordulat, mint amilyen a császárok változását is kísérhette.

Annyi bizonyos, hogy egyetlen dinasztiaváltozás sem járt ilyen kis véráldozattal. Az első csetepaték puskalövései csakhamar elhaltak — és ezután már a legharciasabb zaj azoknak az ollóknak a csattogása volt, amelyek négyszázmillió kínai fejéről levágták a Mandzsu-dinasztia által kötelezővé tett copfot. 1644-ben, amint Martinius feljegyezte, a nép kitartóan küzdött a régi hajviselet fenntartásáért a mandzsu „divattal" szemben. 1911-ben egyetlen kínai sem szállott harcba a copf érdekében.

Szun Jat-szen hazasietett és követői Nankingban elnökké kiáltották ki. A kínai nemesség nem helyeselte a választást. Megerősített szállásai mélyén a diplomáciai testület is ferde szemmel nézett a „tudálékos demagógra". A parasztтömegek még aludtak. Szun minden ereje a középső és déli tartományokban volt. Peking és a régi központi kormány gépezete Szun váratlan szövetségesének, Jüan Si-kai tábornoknak a kezében volt, akinek seregeit eredetileg a Mandzsu-dinasztia a maga legutolsó erőtartalékainak tekintette. Jüan nagyravágyó köpönyegforgató volt, abból a fajtából, amely a forradalomhoz akkor csatlakozik, ha látja, hogy már nem lehet leverni. Az 1898-as reformistáknak is ő volt a reménysége, de elárulta őket az anyacsászárnőnek. Most azt mondotta Szun-nak és társainak, hogy megkaphatják a köztársaságot — ha őt választják meg elnöknek. Az ő kezében volt a hadsereg. Őt pártolták a külföldi hatalmak. Ő volt az a fajta hivatalnok, akivel az imperialisták együtt tudnak dolgozni. Szun félt a polgárháborútól és lemondott Jüan javára.

Forradalom és ellenforradalom ritkán követte egymást enynyire minden zökkenő nélkül. A régi tisztviselők bevonták a sár-

kányos császári lobogót és kitűzték a köztársaság ötcsíkú zászlaját.* A történelem talán legkorruptabb és legkorlátozottabb választásai után egy szenátusból és képviselőházból álló törvényhozást alakítottak. A két háznak legnagyobb része feudális úr volt, akiket könnyen meg lehetett vesztegetni és akik azt cselekedték, amit mondtak nekik. A Kuomintang-delegáció rövidesen visszavonult és Szun Kanton környékén ütötte fel a maga félig lázadó, félig együttműködő főhadiszállását.

Röviddel ezután kitört az első világháború. Európát túlságosan elfoglalták saját véráldozatai, semhogy különösebben erős nyomást tudott volna gyakorolni Kínára. Japán igyekezett tőkét kovácsolni a helyzetből és különleges jogokat követelt. Jüan minden komolyabb vonakodás nélkül engedett. Trónról álmodott, ennek érdekében hajlandó volt megfizetni minden támogatásért.

A következő időszakban Jüan propagandafőnöke egy Frank Goodnow nevű amerikai filozófiai doktor volt, első a kínai reakció külföldi ügynökeinek hosszú sorában. Goodnow iskolai dolgozatokat írt annak a bizonyítására, hogy lényegében csak a monarchia felel meg a kínai nép vérmérsékletének és hagyományainak. Ömlengései több külföldi kormányt és érdekeltséget befolyásoltak, amelyek szilárdan hittek abban, hogy félgyarmati népekkel úgy lehet legjobban elbánni, ha „erős embert" állítanak föléjük, aki fékentartja saját népét és kedvezményre kedvezménnyel válaszol. Régen ez volt már a módszer Dél-Amerikában és a Balkánfélszigeten. Ês vajjon milyen ember „erősebb" egy királynál?

Goodnow tanulmányai persze azokhoz a kínaiakhoz is eljutottak, akiket a Nyugat ereje annyira lenyűgözött, hogy kezdtek hitelt adni a kínai közmondásnak: „az idegen ész mindig bölcsebb, az idegen hold fényesebb, az idegen víznek édesebb az íze".

A kínai nép a maga egészében még mindig nem tudta, milyen kormányformát akar. Többezer esztendő alatt azonban azt mindenesetre megtanulta, hogy milyet nem akar. Amikor 1916-ban Jüan nagymerészen császárrá kiáltotta ki magát, min-

---

* Mindegyik csík a köztársaság egy-egy népét — kínaiak, mandzsuk, mongolok, mohamedánok és tibetiek — jelképezte. 1927-ben ezt a zászlót a „fehér nap, kék ég, vörös föld" jelkép váltotta fel.

denütt fellángolt a forradalmi tűz. Néhány héten belül Jüan minden reménye meghiúsult, ő maga pedig meghalt. Igaz volt tehát, hogy Kína még nem köztársaság, de az is világos volt, hogy a régi császári igába már semmi sem tudja visszakényszeríteni. Ezt nem mindenki értette meg. Egyesek azt gondolták, hogy Jüan azért vallott kudarcot, mert „parvenű" volt. Ezek azt hitték, hogy „törvényes" jelölttel sikerülhet a kísérlet. Rövidesen megkapták a választ. 1917-ben bekövetkezett az a császári restauráció, amely azután végetvetett minden hasonló kísérletnek. Az új trónkövetelő a kis mandzsu trónörökös Pu-ji volt. A japánok támogatták. A nép dühe néhány nap alatt elfujta az egész színjátékot. A „császár" és környezete a holland követségen keresett menedéket.

7. Mi történt az első világháború után? (1918—1924)

Kína történelmének következő fejezete a „hadvezérek" korszaka. Azok, akik hangsúlyozták, hogy ebben az időben Kínában káosz uralkodott, szeretnek elfeledkezni arról, hogy akkoriban az egész világ még sokkal nagyobb zűrzavarban élt.

Az első világháború befejeződése olyan változásokat hozott Kína belpolitikai és nemzetközi helyzetébe, amelyek csak az első nyugati betörést követő változásokhoz hasonlíthatók.

A nagyhatalmak Kína feletti közös gyámkodása rendkívül meggyengült. Németországot és Ausztria-Magyarországot kidöntötte a sorból a vereség. Oroszország az Októberi Forradalom miatt húzódott vissza. A háború alatt elsősorban Japán húzott hasznot a változásokból. Színleg a szövetségesek oldalán harcolt, de lényegében azzal törődött, hogy feltételeket szabjon Kínának és Santung tartományban átvegye a régi német koncessziókat. Anglia fogcsikorgatva ugyan, de támogatta Japánt. Az 1917-ben kötött híres Lansing-Isii szerződésben az USA elismerte, hogy Japánt „különleges jogok" illetik meg Kínában. Ezeken felül Japán, mint szövetséges a háború után megkapta a csendesóceáni német szigeteket, amelyeknek rendkívül hasznát vette a második világháborúban.

Japánt az első világháború után mindennek ellenére mégis

elszigetelték. Az 1921-es washingtoni konferencián az USA már felhasználta azt a tényt, hogy a világ leggazdagabb országává lett és kiszorította a japánokat Santungból. Ez semmissé tette a Lansing-Isii megegyezést és megszakította az angol-japán szövetséget, amely a Csendes-óceánon erősen fenyegette az USA tengeri fölényét. Létrejött egy kilenchatalmi egyezmény, amely Kínát befolyási zónákra osztotta. A nemzetközi egyensúly azonban végig ingatag maradt. Azok a tervek, amelyek közös kínai befektetést irányoztak elő — pl. egy kölcsönök juttatására felállítandó bank-konzorcium —, csak papiros-tervek maradtak. Az is nehézséget okozott, hogy Jüan Si-kai halála óta nem volt olyan, egész Kína felett uralkodó „erős ember", akivel a hatalmaknak ez a közös frontja létezése esetén együttműködhetett volna. Ugylátszott, hogy az egész országot széttagolják a koncért verekedő tartományi hadvezérek küzdelmei. Angliának és Japánnak egyaránt megvolt a maga védence. A világlapok első oldalán ismeretlen kalandorok nevei jelentek meg és tűntek el. Hatalmas hadseregek nőttek ki a földből és tűntek el ismét egyik napról a másikra. A bennszülött, vagy a külföldi támogatóiktól kapott pénzen a hadvezérek megvásárolták egymást, vagy egymás alvezéreit. Felbéreltek kínai parasztokat, hogy más kínai parasztokat gyilkoljanak le az első világháború visszamaradt fegyvereivel, amelyeket élelmes fegyverkereskedők kormányaik engedélyével, vagy anélkül összegyüjtöttek Európában és eladtak bárkinek, aki pénzt adott érte.

Ez azonban csak a külszín volt. A zűrzavar mögött fontos társadalmi és gazdasági fejlődés ment végbe. Régebben a kikötővárosokban csaknem minden kínai üzletember kereskedő, vagy harácsoló ügynök volt, esetleg idegen eladók, vagy vevők megbízottja. A háború alatt azonban sokan közülük gyárakat kezdtek építeni. Európa túlságosan elmerült a verekedésben, semhogy a maga számára elegendő könnyűipari cikket gyártson. Külföldre szállítani mégkevésbbé tudott. A rendelések egyrészét Japán felszívta, de Kína is kapott belőlük. Most először exportálhatott kész árut. Még valami vasat és acélt is eladott, amelyei a rég haldokló Hanjeping-gyárban állítottak elő.

A háború végén a kínai nagyiparosokat válság fenyegette,

mert gyártmányaik minősége többnyire nem állta ki a versenyt, a még mindig változatlanul feudális sorban élő parasztság vásárlóereje pedig igen alacsony volt. A nagyiparosok meglévő piacaikat a tarifák felemelésével szerették volna megvédelmezni a külföldi behozatal ellen. Az ilyen intézkedést azonban tiltotta a hírhedt „egyenlőtlen szerződések" egyik pontja, amely a kínaiak által kiróható legmagasabb importvámot 5 százalékban állapította meg. A nagyiparosok erős nacionalista kormányt akartak, amelynek az a hivatása, hogy küzdjön az ilyen szerződések ellen és végetvessen a hadvezérek háborúskodásának. Sokan közülük újra érdeklődni kezdtek a Kantonba visszavonult Szun Jat-szen-féle Kuomintang-párt iránt, mert ez volt az egyetlen kínai párt, amely nem kapott külföldi segítséget és nem volt lekötelezve az idegeneknek.

A gazdasági változásokat kulturális változások is kísérték. Az új városi csoportosulások ifjúsága a kínai egyetemeken megszervezték Kína első tiltakozó diákmozgalmát a versailles-i szerződésnek az ellen a döntése ellen, amely Santungot Japánnak juttatta. A központi kormány hiányának megvolt az az előnye, hogy az egyes hadvezérek a hatalomért vívott heves küzdelmük közben, nem találtak időt a kritikai mozgalom elnyomására.

A fiatalok nem százával, hanem tízezrével tanulmányozták a Nyugaton keletkezett filozófiai tanokat — a liberalizmustól egészen a Szovjetunióban frissen diadalmaskodott marxizmusig. Könyvfordítások töltötték meg a piacot. Egyszerre olvasták Jamest és Deweyt, Marxot és Lenint, Millt és Lincolnt, Romain Rollandot, H. G. Wellst, Emersont, Whitmant, Maxim Gorkijt.

Kifejlődött a modern sajtó. A kínai pedagógusok egy csoportja elindította az „irodalmi forradalmat". A köznyelv ezúttal először kapott írott formát. Régebben a kínai könyvek nyelvezete olyan messze állott a beszédnyelvtől, mint az ó-görög a modern görögtől, vagy a latin az olasztól. A legtöbb kínai írástudatlan volt ugyan, de most legalább megérthette azt, amit hangosan felolvastak neki. Új út nyílt meg a nép felé tóduló új gondolatok számára.

Az ipar természetesen nemcsak munkáltatókból áll. A gyárak építése a nagyipari munkásosztályt most először emelte a mil-

liós létszám felé. Mégis képtelen állítás lenne, hogy Kína már iparosodott. Kína még ma sincs iparosítva és ez a milliónyi munkás csak négyszázadrésze volt az ország egész népességének. Valószínűleg ezek voltak a világ legrosszabbul fizetett munkásai. Ahhoz azonban elegen voltak, hogy szervezkedjenek és politikai tényezővé váljanak.

1920-ban kínai marxisták megalakították a Kommunista Pártot, amely csakhamar a harcos szakszervezeti tagokat is a maga soraiba vonta. A nagy sztrájkok most már nemcsak tisztességesebb életszínvonalat követeltek, hanem militarista-ellenes és imperialista-ellenes jelszavakat is hangoztattak.

Egy másik jelentős változás volt, hogy kezdett eltűnni a fehér ember régi tekintélye. A nagy európai mészárlás láttán Kína „nyugatosítói" is bíráló szemmel tekintettek mindenre, ami külföldi volt.

Az első világháború semmiképpen nem volt Kína ügye és a nép legnagyobb része — Szun Jat-szen-t is beleértve — ellenezte a háborúban való részvételt. Amikor az országot mégis belekényszerítették a háborúba, az északi hadvezérek megengedték brit támogatóiknak, hogy 140 ezer kulit a frontra hajtsanak. Nem azért, hogy harcoljanak, hanem azért, hogy lövészárkokat ássanak a szövetségesek számára. Nyilván úgy gondolták, hogy a kínai legfeljebb csak erre jó. Sok kínai azonban európai gyárakba is elkerült. Résztvettek az európai munkásosztály háború utáni sztrájkjaiban és forradalmi harcaiban. Amikor ezek a munkások hazajöttek, elmondották, hogy nem minden idegen gazdag és erőszakos és nem mindegyik él úgy, ahogyan a Kínában élő fehérek élnek. Tanúsították, hogy az európai tömegek is elnyomás alatt élnek, hogy küzdenek uraik ellen és nem érzik magukat „magasabbrendűnek" más kétkezi munkásnál. A kínai munkásoknak ez a kettős tapasztalata az engedményes területen élő külföldieket és a kínai hivatalnokokat egyaránt nyugtalanította.

Érdekes, hogy a külföldiek között sok volt az olyan tapasztalt kínai gyarmatosító, aki ellenezte Kína részvételét a háborúban. Jellemző gyarmatosító-fennhéjázással tiltakoztak az ellen, hogy a szolgákat bevonják az urak verekedésébe. Ezek a gyarmatosítók igazi „hazafiak" módjára gyűlölték ugyan a „huno-

kat" — de felháborodtak, amikor ellenséges állampolgárokat megfosztottak területenkívüliségi jogaiktól és a kínai törvények hatáskörébe utalták őket. Mély és jogos előérzettel dörmögték: ha ma fehérbőrű németek felett ítélkezhetnek a „bennszülöttek" — holnap rájönnek, hogy fehérbőrű amerikaiak és angolok felett is ítélkezhetnek.

Ugyanennek a társaságnak persze elakadt a szava, amikor a Szovjetunió „minősíthetetlen" módon önként lemondott az állampolgárait megillető területenkívüliségi jogokról. Ezenfelül különösen kellemetlenül érintette őket a polgárháború után Kínába özönlött fehérgárdista menekültek tízezrei. Ezek megverten és nyomorultan érkeztek az országba, olyan állapotban, ahogyan „sárga embernek nem lenne szabad látnia európait". Először a már említett „öreg kínai rókák" a körülmények szerencsétlen áldozatainak tartották a fehérgárdistákat és támogatták őket. Később azonban, amikor már túlsokan lettek, még útálni is kezdték őket. Ezek a menekültek a következő években ott dolgoztak, ahol éppen munkát kaptak és lenyomták a fizetéseket. Csaltak és zsaroltak. Amikor asszonyaik már minden egyebet eladtak, áruba bocsátották sajátmagukat is — tekintet nélkül a vásárló bőrének színére.

A faji felsőbbrendűség legendáját sok esztendőn keresztül a fennhéjázó modor, a finom ruhák táplálták, meg az, hogy a külföldi kormányok nyomban hazatoloncolták az esetenként megjelenő naplopókat, vagy csődbejutottakat. Ezeknek a menekülteknek azonban nem volt kormányuk. Ugyan hová is lehetett volna küldeni őket?

8. Miért fordult Szun Jat-szen a Szovjetunió felé? (1923)

Kína, mint a többi távolkeleti ország, nagy érdeklődéssel hallgatta Wilson elnök kijelentéseit és azt az idealista kürtharsogást, amely a Népszövetség megalakulását megelőzte. Ezeket a reménységeket még az 1919-es konferenciák enyhén szólva kérdéses eredményei sem csökkentették. Ezek az értekezletek szentesítették Japán kínai rablóhadjáratának eredményét — ugyanakkor pedig valamennyi ázsiai népet, a kínaiakat és japánokat is

— mélyen megsértették azzal, hogy nem voltak hajlandók a faji egyenlőség mellett állást foglalni. A növekvő felháborodás ellenére is az volt az általános hangulat, hogy a „szép, új világnak" ezek az apró hibái csak a wilsoni liberálisok felett aratott ideiglenes reakciós sikerek következményei.

Szun Jat-szen és az oldalán álló új kínai nagyiparosok legalább részben osztották ezt a véleményt. Szun azt hitte, hogy az idegen befolyás most majd új megjelenési formát ölt: modernizálni fogja Kínát, ahelyett, hogy kiszívná a vérét. Terveit *„Kína nemzetközi fejlődése"* című könyvében foglalta össze. Ebben azt indítványozza, hogy a technikailag haladott országok segítsék Kínát egy szilárd demokratikus kormányzat kiépítésében, eszközöljenek hatalmas befektetéseket az ország vasúthálózattal és iparral való ellátására. A befektetők számára „tisztességes profitlehetőséget" irányzott elő, de kikötötte, hogy Kína szuverénitását tiszteletben kell tartani. Rámutatott arra, hogy mindehhez nem kellene több tőke, mint amennyit a háború alatt a kölcsönös gyilkosságokra néhány hónap alatt elköltöttek. Azzal is érvelt, hogy ezek a befektetések segítenek megelőzni a Nyugat gazdasági válságát és — Kínában, vagy otthon — hosszú időre munkát adnak a technikusoknak és szakmunkásoknak. Anglia és az USA azonban Szunt, mint hatalomnélküli megszállottat elutasították és régi helyzetüket háborúelőtti módszereikkel akarták visszaállítani. Továbbra is csak feudális tisztviselőkkel, hadvezérekkel és uzsorásokkal tárgyaltak.

Szun ezért a Szovjetunióhoz fordult, amely kijelentette, hogy minden tekintetben egyenjogú félnek tekinti Kínát. A Szovjetunió csak akkor emelkedett ki a polgárháborúból és nem volt befektetésre szánt tőkéje. Mégis, tanácsadókat és fegyvert küldött Kantonba, s a maga harcának minden tapasztalatát Szun és társai rendelkezésére bocsátotta.

Ennek a megegyezésnek a valódi természetét teljesen elhomályosították „a bolsevik beszűrődésről" szóló üvöltözések. Sanghâji újságírók (mint Rodney Gilbert, aki mostanában a *Newyork Herald Tribune*-ban a Kuomintangot védi) hosszú történeteket írtak Ezek Szunt és katonai tanácsadóját, Csang Kai-sek-et, véreskezű anarchistának nevezték, akik csatlakoztak „az emberi nem ellenségeihez". Valójában persze senki nem „csat-

lakozott" senkihez. Szun és Joffe, a szovjet megbízott világosan kijelentették:

> Dr. Szun Jat-szen véleménye szerint a kommunizmus rendje, vagy éppen a szovjet rendszer, nem vezethető be jelenleg Kínában, mert nincsenek meg e rendszerek sikeres alkalmazásához szükséges feltételek, Joffe teljesen megegyezik ebben a kérdésben Szun Jat-szennel, Joffenak ezenfelül az a véleménye, hogy Kína hatalmas és legsürgősebb feladata: megteremteni a nemzeti egységet és teljes nemzeti függetlenséget. Joffe biztosítja Szunt, hogy ebben a kérdésben... számíthat a Szovjetunió támogatására.

Ebben az időben a Kuomintang a kínai ipar felé tekintett, amelynek a számára a függetlenség békét, a feudális bilincsektől való megszabadulást és a Nyugattal vívható versengés lehetőségét jelentette. Nincsen tehát okunk, hogy feltételezzük: Szun nem komolyan gondolta, amit mondott. Ami Oroszországot illeti, a Szovjetnek sem lehetett az az illuziója, hogy néhány szakértő majd szocializmust teremt az ázsiai elmaradottság helyén. Teljesen érthető volt, hogy a Szovjetunió segíteni akarta Szunt. A fiatal szovjet ország éppen ebben az időben verte le az idegen intervenciót és aggasztották azok a tervek, amelyek gyarmatosítani akartak egy, a Szovjetunióval többezer kilométeren határos országot. Oroszország főcélja olyan független, egységes, a kantoni alapokon álló Kína volt, amely nem vesz részt szovjetellenes koalíciókban. Ha a kínai nép ennél tovább akart menni — csak örültek volna. De nem kényszerítették. A Trockij fajtájú politikai kalandorok sürgetései ellenére Moszkva kitartott emellett a politika mellett.

Randall Gould, Kínában működő amerikai üzletember, aki akkoriban az *United Press* kínai levelezője volt, ezeket írja *„China in the Sun"* című könyvében:

> A Szun—Joffe-féle közlemény volt az az alap, amelyre Szun és a Szovjetunió együttműködése épült. Kár, hogy nem ismerjük jobban ezt a nyilatkozatot. Akik mindenáron bizalmatlanok Moszkvával szemben, azok persze azt mondják, hogy az ügyes Joffe rászedte a hiszékeny Dr. Szunt. Ezzel szemben a

Szovjet kínai politikájának esztendőkig tartó tanulmányozása után kijelenthetem: Joffe rendkívül józan politikai véleményt hangoztatott, amelyet felettesei is jóváhagytak.

Később Borodinnal is beszéltem, aki a szovjet-kínai együttműködést megvalósította. Ő is észszerűnek, őszintének és reálisnak mondotta ezt az állásfoglalást. A legtöbb amerikai és angol számára Borodint titokzatos, sohasem látható embernek tüntették fel, akit szavahihető újságírónak még sohasem sikerült szólásra bírni... Ilymódon ostoba, túlzó elképzeléseket tulajdonítottak neki, azután ünnepelték saját okosságukat, ha bebizonyították ilyen programok keresztülvihetetlenségét... Ha abban az időben az érdekeltek több józansággal fordultak volna a kínai problémák felé, később sok bajt megtakarítottunk volna magunknak.

Gould ezután egyenesen Borodint idézi:

Lehet, hogy Kanton rejti magában egész Kína jövőjét... nincsen ebben semmi szenzáció, kivéve persze a félrevezető ellenséges híreket... Kanton nem kommunista. A kantoni közigazgatáson belül a politikai, gazdasági és társadalmi haladásnak ugyanaz a harca dúl, amelyen sok más ország már évszázadokkal ezelőtt keresztülment. Nézzük csak például a dolog politikai oldalát. Van-e vajjon még egy ország a világon, ahol a politikai program mindössze ebből a két szóból állhatna: „Jó kormányt!"

Mr. Gould megjegyzi: visszatekintve rendkívül zavaros magyarázatot lehetne csak adni arranézve, hogy akkoriban Kantont miért találták annyira vörösnek.

9. Új program születik

A legértékesebb segítség, amit az oroszok nyújtottak Szunnak, az a tanács volt: ha le akarja küzdeni a régit — ne küzdjön ellene a régi játékszabályok szerint. Kína politikai küzdelmei mindig csak „fent" zajlottak. Az egésznek a lényege csak az a

versengés volt, hogy ki tud több állást biztosítani magának, ki tud megnyerni több hivatalnokot, ki tudja megfizetni a legnagyobb hadsereget. Az oroszok úgy érveltek, hogy ennek a módszernek a megtörésére a nép, hatalmas, eddig „passzív tömegeit" kell bevetni a reakció és az idegen rabszolgaság elleni harcba. Szun Jat-szen is így gondolkozott a maga Taiping-álmai óta, de sohasem tudta megtalálni a gyakorlati utat. Örömmel fogadta az új tanácsokat.

A Kuomintang e tanácsok nyomán átalakult. Egyesítette magában mindazokat, akik országuk korszerű fejlődése és nemzeti függetlensége érdekében akartak harcolni. A kínai kommunistákat, akik már ekkor bebizonyították erejüket a munkások között, közös program alapján bevették a koalicióba. A parasztok között megkezdődött a politikai munka.

Szun Jat-szen 1925-ben meghalt, röviddel azelőtt, hogy az újjászületett párt megkezdte volna történelmi harcát. Később „bibliamagyarázók" igyekeztek bebizonyítani, hogy Szun halála előtt „elhagyta kommunista eszméit". Ez annál kevésbbé lehet igaz, mert Szunnak sohasem voltak kommunista eszméi. Szun egyszerűen meg volt győződve arról: az ő pártja és a kommunisták — akik tudták, hogy álmaik megvalósításához előbb le kell verniök a feudalizmust és az imperializmust — még sok eredményes munkát végezhetnek együtt, mielőtt esetleges nézeteltéréseiknek bármilyen jelentőségük is lenne. Ez a meggyőződése napról-napra erősebb lett. Szun meghagyta követőinek „A Nép Három Alapelvét"; ezek megvalósítására a „Három Nagy Politikai Módszer" gyűjteményét. Végrendeletet is írt.

A három alapelv a következő volt: nemzeti függetlenség, demokrácia és a nép életszínvonalának emelése. Szun néha ez utóbbit azonosnak tartotta a szocializmussal, máskor viszont nem. Mindig az volt azonban a véleménye, hogy a harmadik alapelvnek magában kell foglalnia azt az alapvető feudalista-ellenes elvet, hogy „A föld azé, aki megműveli".*

* Az utalások többnyire azért vonatkoznak Szun beszédeire és nem írásaira, mert a gyakorlati szervezési feladatok sokasága miatt kevés ideje maradt írásra. Még a híres „Három elv" is előadások jegyzőkönyveinek átírása, mely nincs teljesen befejezve, és amelyet őmaga sem nézett át teljes egészében.

A három politikai módszer a következő volt: hatásos imperialistaellenesség, együttműködés a Szovjetunióval, a munkás- és parasztmozgalmak támogatása.

A végrendelet ezeket mondotta:

> Negyven esztendő óta mindig a nép forradalmi ügyének szenteltem magam. Célom csak egy volt: hogy Kínát szabad és egyenjogú nemzetté emeljem. Negyven év tapasztalatai meggyőztek arról, hogy ennek a célnak az eléresere tel kell ébresztenünk Kína népét és közös harcra kell egyesülnünk azokkal a népekkel, amelyek máris egyenjogúaknak tekintenek bennünket.
>
> A forradalom még nincsen befejezve. Minden bajtársunk kövesse a nemzeti újjáépítésről intézkedő tervezetemet és pártunk első közgyűlésének kiáltványát. Tegyenek meg mindent az ezekben megjelölt feladatok végrehajtására. Különös gyorsasággal kellene megvalósítani annak a nyilatkozatomnak követeléseit, amelyekben egy kínai népképviseleti közgyűlés összehívását és az egyenlőtlen szerződések eltörlését sürgettem.

A Szun által említett nemzeti újjáépítési program a kormányt olyan gazdasági rend megszervezéséért tette felelőssé, amely „kielégíti a nép négy alapvető igényét: élelmet, ruházatot, lakást és közlekedést". A megválasztott kerületi közigazgatási szervek csaknem teljes autonómiát kaptak volna, hogy ilymódon növeljék a nép részvételét a kormányzatban és megakadályozzák a bürokrácia növekedését. A jövedelmet olyan adók szolgáltatták volna, amelyeket a földbirtok pillanatnyi értéke szerint rónak ki.* A helyi kormányzatokon keresztül „a politikai fejlődés és társadalmi haladás-okozta minden értéknövekedést a nép közös tulajdonának kellett tekinteni". „A közös birtokok minden termelvénye, a természeti erőforrások minden hozama (bányák, erdők, vízierőművek) a helyi kormányzatokon keresztül köztulajdonnak lettek volna tekintendők, és a közös vállalkozások ezeket a közjó érdekében lettek volna kötelesek felhasználni." Csak olyan vállal-

* Dr. Hu Si szerint ez Henry George hatását mutatja.

kozásoknak juttatott volna tőkét és technikai segítséget a központi kormány, amelyek túlságosan nagyok voltak ahhoz, hogy a helyi kormányszervek kezeljék őket.*

Ezt az összefoglalást Dr. Hu Si, konzervatív kínai tudósnak egyik előadásából vettük, aki a háború néhány esztendeje alatt washingtoni kínai követ volt. Dr. Hu a fentiekhez még hozzátette: „Dr. Szun nem vette ugyan be a programba, de többízben felvetette a tőkemozgás szabályozásának eszméjét. Dr. Szun sohasem hirdette a magánvállalkozás eltörlését"

A Három Alapelv olvasása világossá teszi, hogy Szun a vasút, a távíró és telefon, valamint a kulcsiparok államosítása mellett volt, de nem gondolt a könnyű gépipar, a fogyasztási cikkeket gyártó ipar és az elosztószervek államosítására.

Az első nemzetgyűlés 1924-ben ült össze. Programja magábanfoglalta a Három Alapelv és a Három Módszer megállapításait. A gyűlés szervezetileg meghatározta a Kuomintang és a Kínai Kommunista Párt egy párton belül folytatható együttműködésének feltételeit.

A végrendelet két utolsó szakasza önmagáért beszél.

Nincsen itt szó ugyan kommunizmusról — de már szó van a demokrácia és a haladás szenvedélyes szeretetéről. Nincsen ezekben a szavakban semmiféle „idegengyűlölet". De igenis megvan az a szilárd elhatározás, hogy Kína ne legyen többé „másodrendű állampolgár" a nemzetek között.

Szun végrendelete világosan mutatja, hogy együtt dolgozott a Szovjetunióval, mert az volt az egyetlen hatalom, amely „egyenjogú félként kezel bennünket" — de Szun ugyanakkor sohasem zárta ki a szélesebb együttműködés lehetőségét. Felajánlotta és meg is tartotta volna a barátságot minden olyan országgal, amely éppen úgy viselkedik, mint a Szovjetunió. Felajánlotta és meg is tartotta a barátságot minden néppel, amely így viselkedett — akár saját kormánya ellenére is. Ez volt a magatartása Szun-nak a Kínai Kommunista Párttal szemben és azokkal a külföldi haladó szervezetekkel szemben, amelyekkel kapcsolatban állott.

* V. ö. ezzel kapcsolatban a központi és helyi kormányzatok viszonylagos hatáskörét tárgyaló későbbi Kuomintang—kommunista vitákat.

10. A forradalom növekedése és szétzüllése (1925—1927)

Szun halálának esztendejében az új program testet öltött a forradalmi gyakorlatban. Követőinek fegyvertárában a tömegek mozgósítása lett a főfegyver, a konspiráció és beszűrődés helyett. A számra nem nagy, de stratégiai jelentőségű helyeken élő munkásosztály, valamint a feudális viszonyok között sínylődő parasztság tömegét gazdasági és politikai követeléseikért folytatandó szervezkedésre bátorították. A munkások csatlakozása új erőt adott a mozgalomnak. Ezt az erőt elsőízben akkor használták fel, amikor két nagy általános sztrájk során teljesen megbénították Hongkong kikötőjét, amely az angol gyarmatosításnak és a Dél-Kína feletti gazdasági uralomnak főbástyája volt. Megmutatták azt is, hogy a vasútvonalak megbénításával le tudják szerelni Észak-Kína feudális hadvezéreit. A kantoni kormány közben olyan hadsereget alakított, amilyen hadserege Kínának nem volt. A tiszteket munkásokból és diákokból, valamint a két együttműködő pártnak a híres Whampoa katonai akadémián tanuló tagjaiból válogatták ki. Ennek a fontos akadémiának a vezetője a gyorsan emelkedő fiatal Kuomintang parancsnok, Csang Kai-sek volt. A dékán egy még fiatalabb kommunista volt. Csou En-lai-nak hívták. Részvett a diákmozgalomban és kapcsolatot tartott fenn az egész Európát elöntő baloldali mozgalmakkal. Ennek az akadémiának a tanulóit arra szánta a sors, hogy egymás oldalán harcoljanak 1925—27-ben a nagy északi hadjáratban — egymás ellen harcoljanak tíz véres esztendeig a polgárháború idején, ismét egymás oldalán a japán-ellenes harcban és újra egymás ellen a polgárháború mostani utolsó szakaszában.*

A hadsereg 1925-ben útnak indult. Az új munkás és paraszt politika megerősítette ennek a hadseregnek szilárdságát és szétzüllesztette az ellenfél frontmögötti területeit. A szervezők által felvilágosított parasztok mindenütt fellázadtak, amerre ez a hadsereg megjelent. A városokban a szakszervezetek előkészítették számukra a bevonulást. Az ellenség katonái tömegesen csatlakoz-

* Lásd: Csou En-lai egységfelhívását az Akadémistákhoz 1943-ban. (340. old.)

tak hozzájuk. Hihetetlenül rövid idő alatt a délkínai feudális hadvezérek hatalma úgy eloszlott, mint a füstkarika.

A koaliciós csapatok kevesebb, mint két esztendő múlva Sanghái kapuinál állottak. Ez volt az idegen befolyás legfőbb támaszpontja. Ahelyett, hogy igyekeztek volna megérteni a kínai forradalom természetét és igyekeztek volna alkalmazkodni a kikerülhetetlen történelmi törvényszerűséghez — Anglia, Franciaország és az USA megindították csapataikat. Valószínűleg csak azért nem léptek ezek a csapatok közvetlen hadicselekményekbe, mert — ha a sanghái üzleti érdekeltségek és a helyi parancsnokok így is szerették volna — a kormányok, különösen az amerikai kormány — viszonylag óvatosabbak voltak. Parancsot adtak az idegen kiváltságok és támaszpontok megvédésére, támadás esetén — de a továbbiakban már nem tudtak megegyezni.

Sanghájt tehát nem kívülről, hanem belülről foglalták el. Csou En-lai álruhában belopódzott a városba és megszervezte a munkásokat, akik a város kínai részéből kiűzték a helyi militaristákat, még mielőtt a Kuomintang-hadsereg megjelenhetett volna.

Az idegen imperialista érdekeltségek ezután új módszerrel próbálkoztak. A forradalom sorain belül kerestek ügynököket. Amikor így cselekedtek, néha jobban megértették a koaliciós táboron belüli ellentétek okait, mint a közvetlenül érdekeltek.

A kínai iparbárók ellenezték ugyan az idegen beavatkozást, de a szervezett munkásosztály erejétől még akkor is jobban féltek, ha ez az erő pillanatnyilag nem irányult közvetlenül ellenük. Rajtuk kívül is sok Kuomintang-tisztviselő rettegett a parasztok feudalizmusellenes felkelései miatt.

Ha azt mondjuk, hogy a kínai munkás és katona tegnap még paraszt volt, azt is kell mondanunk, hogy az új nagyiparosok és tisztek egyrésze nemrégiben még földesúr és kereskedő volt, aki gyárait és neveltetése költségeit a feudális földbérekből fedezte. A forradalmi program, amely elvben oly jónak látszott

számukra, s amely érdekeiket eddig jól szolgálta — most egyszerre hátrányosnak és veszélyesnek látszott. Abba beleegyeztek ezek az urak, hogy a nép harcoljon érettük — a győzelem gyümölcseit azonban egyedül ők szerették volna leszakítani.

Ez az oka annak, hogy amikor a régi militaristák között már reménytelen vállalkozás volt „erős ember" után kutatni — az idegenek találhattak ilyet a Kuomintang felső irányítói között. Rábukkantak Csang Kai-sekre, aki, akárcsak elődei ugyanebben az „állásban", kész volt lepaktálni az imperializmussal, hogy láncraverje a felébredt „szörnyeteget": a népet. A régi „erős emberekkel" összehasonlítva, csakhamar kitűnt, hogy Csang Kai-sek jobban tud alkudni, mint amazok. A nyugatiak most valóban meg voltak szeppenve és nagyobb engedményekre is hajlandók voltak, ha arról volt szó, hogy csendőrt és üzlettársat biztosítsanak maguknak. A Kuomintang jobbszárnya ugyanakkor szinte víziókat látott, ha arra gondolt, mi mindenre lehet majd használni a megfelelő „szolgálat" leróvása után az idegen pénzügyi és technikai segítséget. Az embert nem mindennap fizetik meg azért, amit amúgyis meg akar tenni. Ezenfelül a munka még nehéznek sem volt mondható. Sanghái munkásai nem Csang Kai-sek ellen, hanem Csang Kai-sekért fogtak fegyvert és saját táborukból aligha számíthattak az orvtámadásra. A jobbszárnyé volt a kezdeményezés előnye.

Egy Csang Kai-sek-imádó amerikai író így mondja el a történeteket *„My Twenty-five Years in China"* (Huszonöt év Kínában) című könyvében:* A sangháji francia engedményes terület rendőrsége tárgyalásokat kezdett Csang Kai-sekkel és Tu Jüe-szen-nel, hogy ezek fegyverezzék le és zúzzák össze a „kínai várost" kezükben tartó munkásosztagokat. (Tu Jüe-szen Al Capone-szerű bandita volt, aki ópiumcsempészésből szerezte a vagyonát.) Sanghái uzsorás-bankárai, akik az idegen urak, meg a maguk nevében is tárgyaltak, megegyezésre bírták Csangot és azonnali pénzügyi támogatást is ígértek neki. Tu kijelentette, hogy valamennyi banditáját harcba dobja ötezer

* Megjelent 1945 New York, Macmillan-kiadás.

puska és más külföldi fegyverzet ellenében. Ezenfelül átvonulási jogot követelt a Nemzetközi Negyed területén (ez a városrész volt a nemfrancia külföldi érdekeltségek székhelye) keresztül, ahonnan kínai fegyveres osztagok ki voltak tiltva. A Nemzetközi Negyed tanácsának az elnöke egy Stirling Fessenden nevű amerikai ügyvéd volt, aki az angol-amerikai pénzügyi érdekeltségek nevében áldását adta az ügyre.

A banditák ilymódon meglepték a munkásokat és többezret legyilkoltak közülük. Csang ugyanakkor a maga csapatait más helyen arra használta, hogy lemészároljon néhányezer parasztvezetőt, kommunistát, szakszervezeti vezetőt és haladó értelmiségit. Az általa „megbízhatatlannak" minősített csapatokat egyszerűen lefegyverezte és hallatlan terror közepette adta tudtára a népi szervezeteknek, hogy forradalmi szerepük végetért. Hatalomra segítették Csang Kai-seket — választhattak a halál vagy a megadás között.

Az eseményeket leíró Powell úrnak persze némi lelkiismeretfurdalása támadt a sanghájí gengszterek felhasználása, meg a Csang részéről „kényszerűségből" kiontott vér miatt, de azzal vigasztalta magát, hogy „tüzet csak tűzzel" lehet megfékezni. Ezzel szentesíti azt az irányzatot, amely a szakszervezeteket géppuskatűzzel, a parasztokat büntetőexpedícióval, a kommunistákat pedig börtönnel, kínzással és kivégzéssel óhajtja „megfékezni." A sanghájí angolok és amerikaiak, akiknek hosszú gyarmati tapasztalataik voltak, természetesen csak a helyzet követelményeivel törődtek, és a tisztességet, mint a képbe bele nem illő valamit, félretolták. Fessenden és Powell, akik amerikaiak voltak, ugyancsak könnyűszerrel lecsillapították „háborgó" lelkűket.

Mint az ilyenkor szokás, az undorító valóságot csakhamar teleszórták a legendák porcukrával. Hogy még manapság is milyen fontosnak tartják ennek a legendának az ébrentartását, azt nem is olyan régen magam tapasztalhattam, mégpedig olyan körülmények között, amelyek éles fényt vetnek „sajtószabadságunkra"

Amikor legutóbb Kínából Londonba utaztam, a *Times* cikket kért tőlem a kínai helyzetről. A cikkben párhuzamot vontam bizonyos háborús események és az 1927-es történet között. Megjegyeztem, hogy a Kuomintang akkoriban „lemészárolta baloldali szövetségeseit" és a földesurak megbízásából elnyomta a feudalizmus-ellenes mozgalmat. Ha ezt a történelmi tényt hibásan fogalmaztam meg, a hiba legfeljebb az lehetett, hogy nem hangsúlyoztam eléggé az imperialisták szerepét. Egyszerű kis mondatomat ezekután a *Times* a következőképpen átírva terjesztette elém:

> Miután csapatai a Jangce völgyébe érkeztek, *a Kuomintang a forradalom kínai jellegét óhajtotta hangsúlyozni az orosz-vonallal szemben és szövetkezett a kínai társadalom egészségesebb elemeivel.* Kommunistákat mészároltak le...

Ez természetesen a valóság teljes eltorzítását jelentette, hiszen éppen a forradalom kínai elemei szenvedték meg az idegen imperializmussal való lepaktálást. Tekintve azonban, hogy a cikket csak „egy tudósító" jelzéssel közölték volna és nem akartam veszélyeztetni más időszerűbb mondanivalóim épségét, nem verekedtem a helyreigazításért.

A cikk sohasem jelent meg, mert főleg katonai kérdésekkel foglalkozott és közben Japánt legyőzték. A *Times* azonban volt olyan kedves és elküldte nekem az utolsó levonatot, hogy ezzel is jelezze: a cikket csak az események közbejötte miatt nem közli. Ez a levonat már az első „korrektúrához" sem hasonlított és ezt a változtatást kifejezett megegyezésünk ellenére sem mutatták meg nekem. Az 1927-es eseményekkel foglalkozó szakasz most így hangzott:

> *A rendzavarás sajnálatos módon olyan méreteket öltött, hogy a rendes kormányzás teljesen lehetetlenné vált.* A Kuomintang ekkor kiegyezett a kínai társadalom egészségesebb elemeivel és biztosította a forradalom kínai karakterét *a Borodin-szervezte, oroszok által sugalmazott mozgalommal szemben, amelynek a túlzásait a békés polgárok határozottan ellenez-*

ték. Sok kínai titkos társaság csatlakozott a baloldaliak lemészárlásához, és azok a kommunisták, akik ezt túlélték... ideiglenes elzárkózásba vonultak, ahol *kommunista elveik, a marxista alapelvekkel összeegyeztetve, határozottabban kínai formát öltöttek...*

Rendkívül örültem a cikk halálának, noha világos, hogy ilyen torzítások nap, mint nap történnek. Figyeljük meg azonban a csalás műszavait: az „orosz vonal", amely nem a *Times* értelmezésében persze, de a forradalom egyik összetevője volt, helyet adott „a Borodin-szervezte, oroszok által sugalmazott mozgalom"-nak, mintha Kantonnak a kínai történelemben nem lettek volna megfelelő gyökerei. A *Times* fogalmazásában a Kuomintang szövetséget kötött „a társadalom egészségesebb elemeivel", persze nem a saját céljainak megvalósítására, hanem a „békés polgárok" nyomására, akik nem bírták már tovább tűrni a „rendzavarást". Úgylátszik tehát, hogy a nép valójában a baloldal ellen kelt fel, és azután legyilkolta önmagát, a népet! No, és hol maradnak Tu banditái, a francia rendőrség, meg Fessenden úr?...

A cikk befejező része a kínai kommunisták háborús erőfeszítéseit méltatta. Ennek a résznek a helyreigazítására a *Times* gondosan megjegyezte, hogy egy kis véráldozat után ezek már nem is voltak olyan vörösek, elhalványodtak kissé és mondhatni „nemzetiekké" váltak. Igen ám, de a kínai munkások és parasztok még azután is harcoltak az imperialisták ellen, hogy Csang a második világháború végén megegyezett ezekkel az imperialistákkal. Mik voltak akkor tulajdonképpen ezek a munkások és parasztok?

Ha a cikket áramvonalassá tevő *Times*-szerkesztő észjárását követjük, ezek a kínai munkások és parasztok úgylátszik oroszok voltak...

Nem azért említettem ezt az epizódot, mintha különösebb ellenszenvvel viseltetnék az angol sajtó, vagy éppen a *Times* ellen, amely a háború utolsó éveiben tisztességesebben és hívebben közölte az eseményeket, mint sok olyan újság, amely foly-

tonosan „liberális" voltával büszkélkedett. A hasonló jelentőségű amerikai napilapokban, például a *Newyork Times*-ben naponta olvashatók ilyen és még durvább torzítások. A *Newyork Times* kommentátorai sokszor még azokat a tényeket sem veszik tudomásul, amelyeket saját lapjuk hírrovata közöl. A Hearst és a Scripps—Howard-féle sajtóról pedig beszélni is kár.

Mindezzel arra akartam kilyukadni, hogy az angolszász sajtó sok tárgykörben nem meri az igazságot az olvasó elé tárni és a nem közléstől a torzításig, vagy a félrevezető címekig egész sor akadályt emel az igazság útjába.

A kínai forradalom történetével is ez a helyzet.

11. Hirohito — a győztes

1927 után Kínában az „orosz veszedelem" állandó hangsúlyozásával operáltak az imperialista hatalmak. Persze maguk sem hitték, hogy igaz, de beleillett általános terveikbe. Magában Oroszországban kudarcot vallott az Októberi Forradalom ellen indított roham. Ehelyett Európát és Ázsiát forradalmi hullám öntötte el. Azután a hullám megállott. Az áradatot egy időre feltartóztatták. S akiket ez az áradat megrémített — ismét a „forrás" felé fordultak, ahonnan az első hullám útrakelt.

Sanghái Nemzetközi Negyedének féltékenyen őrzött érintetlenségét megszüntették, hogy Tu Jüe csirkefogóinak utat engedjenek. Még meglepőbb „szentségtörés" történt Pekingben, ahol utolsó napjaikat élték az északkínai hadvezérek. A diplomáciai testület engedélyével kínai rendőrség nyomult be az idegenek által ellenőrzött diplomáciai negyedbe — és megrohanta a szovjet követséget. Ugyanakkor Londonban és Newyorkban hasonló támadások érték a Szovjetunió félhivatalos kereskedelmi ügynökségeit. Abban az időben azt híresztelték, hogy Pekingben „bizonyítékokat" találtak arra nézve, hogy Oroszország „bolsevizálni" akarja Kínát. Maga Randall Gould is bevallja azonban, hogy „ezek a papírok a legdurvább és legostobább hamisítványok voltak, amelyeket fehérgárdisták hoztak forgalomba . . . valamennyi a régi orosz helyesírás szerint íródott, holott a szovjet kormány kizárólag az új egyszerűsített helyesírást használta".

Ezután nyomban megszakadt a diplomáciai kapcsolat a Szovjetunió és Kína között. A Kuomintang már korábban kiutasította Borodint és a különböző városokban működő szovjet konzulokat. Kantonban, ahol jobboldali rohamcsapatok levertek egy, az utolsó pillanatban kirobbant munkásforradalmat, a szovjet konzulátus néhány alkalmazottját kihurcolták irodáikból és megölték. Az asszonyok nemiszervébe karót vertek . . .

Igy ért véget a Kína-Szovjet kapcsolatok első szakasza. A két ország elszigetelődött egymástól, nem voltak többé hivatalosan „beszélő viszonyban".

Az imperialista hatalmak közben tovább támogatták az új „erős embert". Emlékezhetünk, hogy még a szétvert boxerlázadás is megriasztotta Kína felosztásának leghangosabb bajnokait. Éppen így, az 1924—27-es hadjáratok, noha nem érték el céljukat, mégis a Kína önállóságára nehezedő formális bilincsek egy részének lehullását eredményezték. Hogy a Kuomintang jobbszárnyának helyzetét megerősítsék, enyhítették azokat a rendelkezéseket, amelyek meggátolták Kínát saját import-tarifájának megállapításában. A népszövetség útépítési szakértőket és a járványellenes küzdelemben jártas orvosokat küldött Csang Kai-seknek. Washington engedélyével nyugalmazott amerikai katonatisztek érkeztek, hogy segítsenek a kínai pilóták kiképzésében. (Közöttük volt Chennault ezredes, aki később visszatért a szolgálatba és jelentős szerepet vitt a japánellenes háborúban.)*

A Kuomintang-csapatok folytatták útjukat Észak-Kína felé. Útközben forradalmi csapatokat is maguk mögött hagytak — ezek váltak később a Vörös Hadsereg magvaivá. Ez az előnyomulás már más volt, mint a forradalmi Kuomintang diadalmenete. Ezt már semmi sem különböztette meg a régi polgárháborúk katonai felvonulásaitól. Az út persze nem volt nehéz, hiszen a külföldi imperialisták és a feudális csoportok egyaránt Csang mögött állottak. Néhány északi hadvezért legyőzött, másokat hűbéresként bevett az üzletbe. Jellemző incidens történt Santung-

* Chennault a háború után is „jelentős szerepet vitt" — a Wall Street egyik legtevékenyebb ügynöke volt Kínában. A Kuomintang összeomlása után jobbnak látta visszatérni az USA-ba. — *Ford.*

nál. Japán, amelynek nem tetszett, hogy Csangot az angolszászok támogatják, csapatokat rakott partra, hogy elvágja útját. Az ügyet elsímították és nemsokára az egész ország Csang kezében volt.

Mi következhetett egy ilyenfajta „egységesítő hadjárat" után? A kínai kormány, amely eredetileg a nyugattal kötött „egyenlőtlen szerződések" elleni tiltakozásból született meg — most azzal akarta megmutatni „megbízhatóságát" a nyugatnak, hogy megtámadta az egyetlen országot, amely önként eltörölte ezeket a szerződéseket . . . A Szovjetuniónak, amely önként lemondott területenkívüliségi jogairól és koncesszióiról, volt egy kereskedelmi fél-érdekeltsége a délkínai vasutaknál, amelyet a cári időkben építettek Mandzsurián keresztül. A vasútvonal helyzetét kölcsönös megegyezéssel, az egyenlő jogok elve alapján szabályozták. 1929-ben a kínai kormány megszegte a szerződést és megkezdte a szovjet alkalmazottak letartóztatását. A Szovjetunió volt az egyetlen nagyhatalom, amelynek kínai földön nem voltak csapatai. A szerződésszegés és a letartóztatások után, a határon mutatkozó ellenállást leküzdve, csapatokat küldött a vasútvonal őrzésére. A kínai kormány kénytelen volt visszaállítani a régi állapotokat és a csapatokat nyomban visszavonták.

Ugyanakkor már az új „erős ember" uralma alatt is recsegni kezdett az „egység" épülete. Nemcsak a szétszórt népi erők kezdték újra a szervezkedést, a régi hadvezérek is újra felütötték fejüket. Csangot a siker úgy elvakította, hogy tábornoktársaival éppen olyan durván bánt, akárcsak a közkatonákkal. Azt sem mérte fel, hogy mennyire az imperialistáknak szolgáltatta ki országát. Ezért azután még az idegenek számára is „arrogáns"-nak tünt. 1928-ban a Kuomintang-jobbszárny egyrésze fellázadt és a déli tartományokban önkormányzatot létesített. Ezt a szomszédos Hongkongban ülő angolok bizonyos jóindulattal kezelték. Északon a japánok bátorították Jen Hszi-san és Feng Ju-sziang lázadását, amelyben egy magát baloldalinak nevező Kuomintang-kalandor, Wang Csing-wej is közreműködött. Ez utóbbinak a déli lázadáshoz is volt némi köze. Csang a kényúr helyzetéből lassan, de biztosan a feudális uralkodó polcára csúszott, aki csak a maga hűbéresei között első, de nem

feltétlenül hatalmasabb mindegyiknél. Az a közvetlen veszély fenyegetett, hogyha ez a folyamat folytatódik, Csang hatalma tovább csökken és végül nem lesz egyéb, mint a Jangce alsó folyásánál uralkodó hadvezér, Sanghái hátsó kapujának védelmezője.

Amikor Kína régi gyengeségei ilymódon újra megjelentek — nyugaton is kezdtek rosszul menni az ügyek. A huszas évek fellendülésének a nagy válság végetvetett. Megrendült az USA és egész Európa. A kínai ipar, amely a tarifa-egyenjogúsítástól olyan sokat remélt, egyszerre a közös gazdasági szerencsétlenség kellős közepén találta magát. Akárcsak a többi tőkés országokban, Sanghájban, Tiencsinben, Mukdenben és Kantonban is bezártak a gyárak.

Dél-Mandzsuriát hirtelen válság válság után rázta meg. Ez volt az a terület, ahol az 1905-ös orosz-japán háborúban aratott győzelem óta a japán befolyás volt a legerősebb. (Az egyetlen megmaradt orosz vasuti érdekeltség Észak-Mandzsuriában volt.) Először nem volt teljesen világos, később azonban megoldódott ezeknek a kezdeti megrázkódtatásoknak a jelentősége. Ma már tudjuk, hogy közelgett Kína nagy megpróbáltatása, amelyet különböző tényezők már száz esztendeje késleltettek. Elsőízben volt a modern kínai történelemben egy idegen támadó számára olyan kedvező a nemzetközi helyzet és olyanfokú az ország belső gyengesége, hogy megkísérelhette az ország teljes meghódítását.

A sorsjáték nyertesei a japánok voltak. A körülmények ilyen számukra kedvező összejátszásának időpontjában sértetlen erőben állottak a helyszínen. Akarták a háborút és fel is voltak készülve rá.

12. Egy évszázad egyensúlya

Akkoriban csak néhány állítólagos „pánikkeltő" hangsúlyozta, de ma már tapasztalatból tudjuk, hogy Japán mandzsúriai támadása a második világháború egyik nyitó-fejezete volt. Elindította az eseményeknek azt a sorozatát, amely végül is nemcsak Kínát, de a nyugati hatalmakat is arra késztette, hogy a Szovjetunió oldalán küzdjenek fennmaradásukért.

Ennek figyelembevételével visszatérhetünk eredeti kérdéseinkhez.

„Idegengyűlölők" voltak-e azok az erők, amelyek Kínát erőssé és függetlenné akarták tenni?

Éppen ellenkezőleg — ezeket az erőket kezdettől fogva „idegen" eredetű eszmék befolyásolták. A Taipingok valamiféle kereszténvi egyenlőségben hittek. 1898 alkotmányos reformerei a kormányzás konzervatív nyugati teóriáit szerették volna alkalmazni. Szun Jat-szen az angol és amerikai liberálisok és szociális progresszivisták módján gondolkodott. A kínai kommunisták, akik ennek a szakasznak legvégén jelentek meg, marxisták voltak. Az volt a véleményük, hogy Kína nem érett még a szocializmusra. Ezek a csoportok imperialistaellenesek voltak és kivétel nélkül hittek a más nemzetekkel folytatott baráti együttműködés politikájában. A nyugati imperializmus valamennyit ellenezte és felelős volt vereségeikért. Ha ezek a csoportok valami haladást értek el — azt mindig a feudális ellenfelet támogató külföldiek ellenében érték el.

A feudalizmus következésképpen — változó cimkék alatt — tovább uralkodott Kína gazdasága felett. A haladó mozgalom befolyása és e mozgalom egy részének hadseregei mégis elég erősek voltak ahhoz, hogy 1937 után a nemzetet japánellenes ellenállásra késztessék. Következetesen harcoltak — és amikor a nyugati hatalmakat megtámadták, azok szövetségesekre találtak Kínában.

Értelmetlen dolog arról beszélni, ki nyerte volna meg a háborút, ha Kína még Pearl Harbor előtt összeomlik. Éppen ilyen értelmetlenség azon gondolkodni: mi lett volna, ha az utolsó évszázad szakadatlan kínai népmozgalmai nem akadályozzák meg az ország gyarmatosítását, amely akkor csak préda lehetett volna, nem szövetséges a Nyugat és Japán háborújában. A tapasztalat mindenesetre sugalmaz egy választ. Egyetlen távolkeleti gyarmatot sem tudtak megvédeni az angolok és amerikaiak a háború során, ha azt egyszer megtámadták. Kína azért tudta megállni a próbát, mert nemzet volt, nem pedig gyarmat.

„Idegenrajongók" voltak-e azok a csoportok, amelyeket a nyugati hatalmak egy évszázadig támogattak?

A válasz: *nem*. A feudalizmus Kína kapuját évszázadokig zárva tartotta és az idegen ágyúk előtt csak azért nyitotta meg, mert túlságosan gyenge volt már az ellenállásra. Sohasem békült meg azzal, hogy a nép között idegen, külföldi eredetű eszmék terjednek. Nemcsak megtorló módszerekkel, hanem a fajelmélet elvi alapján álló propagandával is megpróbált harcolni ellenük. Azért is viselkedett szolgai módon az idegen imperialisták előtt, mert félt saját alattvalóitól. Ugyanakkor az egyetlen olyan „népmozgalom", amelyet fel merészeltek használni a maguk hatalmának megőrzésére a túlzó idegen követelésekkel szemben — tisztán „faji" jellegű mozgalom volt. A Mandzsu-ház, amely eltiporta a Taipingokat — megkísérelte a boxereket felhasználni a maga céljaira.

Ha a kínai reakciónak sikerült volna ezen a vonalon bel- és külpolitikájával jelentősebb erőt szerveznie — ahogyan ez Tokiónak sikerült egy idegen hatalom segítségével —, akkor egy Japán helyett kettő harcolt volna a tengelyhatalmak oldalán. Kína azonban gyenge maradt és szinte kínálkozott a japán támadás célpontjául. A háború alatt Kína urai ostoba módon ingadoztak az ellenállás és a kapituláció, az Egyesült Nemzetek és a tengelyhatalmak között. A régi „faji" gondolkodás szellemét felélesztve, éppen abban az időben vetették harcba ezt a szellemet saját haladó rétegeik, meg a szövetségesek ellen, amikor ez veszélyes volt a kínai szabadság ügyére — de rendkívül hasznos volt Japánnak.

A nyugati hatalmak első és egyetlen feudalistaellenes ténykedése a Kínával fenntartott kapcsolatok száz esztendeje alatt az emlékezetes Stilwell-epizód volt 1944-ben, amelyet már ennek a fejezetnek az elején említettünk. Ennek a lényege az volt, hogy katonai együttműködést kísérelt meg létrehozni az USA és a kommunisták-vezette kínai szabadságharcos seregek között, hiszen a régi Kína hadseregei megbízhatatlan és gyenge szövetségeseknek bizonyultak. Másszóval: ezt az egyetlen kísérletet is az USA közvetlen katonai érdekei diktálták. A nyugati reakció és a kínai feudalizmus szövetsége azonban a háború kellős közepén is működött. Stilwellt politikájával együtt eltüntették a szín-

térről, még mielőtt akár egyetlen puska erejéig is realizálhatta volna a megkísérelt együttműködést.

Helyes-e tehát „nemzeti érzésűnek" nevezni a kínai reakciót? Helyes-e, ha az „oroszok sugalmazásának" tulajdonítjuk az 1925—27-es évek és a későbbi időszak kommunista-részvétellel megalakult koalíciót? Világos, hogy nem.

A történelem eseményei azt mutatják, hogy a nyugati hatalmak mindig a kínai reakció soraiban keresték a maguk „erős emberét". Ugyanakkor a kínai reakció Wu Szan-kuitól kezdve mindig idegen „erős embereket" hívott segítségül, ha a nép haragja uralmát fenyegette. Ez volt a módszer a mandzsu abszolutizmus, az 1911-es „köztársaság", a hadvezérek és a Kuomintang jobbszárny köreiben egyaránt. Az első nyugati „erős ember" az angol Gordon tábornok volt — az utolsó az amerikai Wedemeyer tábornok. A kínai nép egyformán utálta a régi és új Wu Szan-kuikat és „nemzeti érzésről" szóló fogadkozásaikat mindig a legteljesebb bizalmatlansággal szemlélte.

Kína modern, feudalistaellenes forradalmát éppenúgy nem Oroszország sugalmazta, mint az 1850—64-es Taiping-forradalmat — amely hasonló kérdéseket akart megoldani több évtizeddel a Szovjetunió születése előtt. Teljesen igaz természetesen, hogy a Szovjetunió hatalmának növekedése nemcsak Kínában, hanem egész Ázsiában fokozott reménységgel töltötte el a nemzeti függetlenségért harcoló mozgalmakat. A marxizmus-leninizmus több okból is megerősödött ezekben a mozgalmakban. Először is hallatlanul vonzó volt a Szovjetunió hatalmas példája. Azután: egyedül a marxizmus-leninizmus kezelte Ázsia problémáit a *változás* lehetőségeit kutatók szemével. Harmadszor: az a tény, hogy a kínai kommunisták alkalmazták a marxista-leninista elveket, rendkívül vonzotta a gyarmati és félgyarmati mozgalmakat, amelyeknek feltűnő módon hasonló környezetben kellett dolgozniok.

Nem nehéz tehát megérteni, hogy az ázsiai forradalmi mozgalmak miért fordultak egyre jobban a Szovjetunió példája felé. Az elméleti okok, a faji egyenjogúság vonzó gyakorlati példája mellett ezek az országok látták, hogy a Szovjet-hatalom nagyhatalmat teremtett egy olyan országból, amely harmincegynéhány

esztendővel ezelőtt nem sokban különbözött a mai nagy ázsiai országoktól. Kínának és Indiának ugyanakkor a művelődés és a haladás olyan alapvető kérdéseit kellett még megoldania — amelyek már a XVII-ik században is felmerültek. Vajjon merrefelé tekinthettek ezek a népek? Talán azok felé az országok felé, amelyek mindíg gátakat emeltek előrehaladásuk útjába? Ezek a népek nem tekinthetik barátaiknak az ilyen országokat mindaddig, amíg magatartásuk alapvetően meg nem változik. Közben még azt is megfigyelhetik a szabadságukért küzdő népek, hogy a munkáspárti kormány Angliája éppen úgy viselkedik, mint azelőtt. Megfigyelhetik azt is, hogy az USA, amelyről eddig nem gondolták, hogy a gyarmatosítás nyílt védelmezője — valójában azzá lett. Ez persze változás — de az imperialistákra semmiképpen sem kedvező változás az ázsiai népek szemében.

A történelemnek és a nemzetközi helyzetnek megvan a maga tanulsága. S ennek a tanulságnak a hatóerejét nem halványíthatja el az atombomba. Máskor is megtörtént már, hogy fegyvert szegeztek egy mozgalom mellének. Az angol hadsereg megtámadta az amerikai forradalmat. Egész Európa összefogott a franciák ellen, ez az összefogás megszűlte Napoleont, Napoleont megverték — de az 1879-es forradalom eszméit nem pusztíthatták el. A szovjetellenes intervenciós háború 1918-tól 1922-ig dühöngött — hiába.

Nem bombára van tehát szükség, hanem a gyarmati népek egyenjogúságának és függetlenségének elismerésére. Az erőszak egyetlen módon arathatna „sikert" — ha Ázsia egymilliárdnyi népességét elpusztítanák, eltörölnék a föld színéről. Ez az egyetlen logikus következtetés vonható le Wedemeyer tábornok Drew Pearson által idézett szavaiból: „az amerikai *katonai* erő feladata az volt, hogy megállítsa Kínában a szovjet *politikai* befolyás terjedését". Persze: a „hadihajó-politika" napjai elmúltak — és a hajóágyúk sohasem ijesztették meg az öntudatra ébredt népet — mindíg csak a reakciós hivatalnokokat ijesztették meg, amikor a nép még aludt. A nép azonban nem alszik többé!

Ráadásul: az a politikai terjeszkedés, amelyről Wedemeyer beszél — egyáltalán nem orosz — hanem két sziklaszilárd tény-

nek a hatásaképpen keletkezett. Az egyik tény: az ázsiai népek fejlődése, haladása. A második: a szovjet és az imperialista politika alapvetően különböző volta. Egyik ok sem szülte a másikat — és egymásrahatásuk színtere az emberek *fejében* van. Tekintettel arra, hogy ezen a terepen hadseregek nem működhetnek — az amerikai tábornok feladata rendkívül nehéz...

Térjünk most vissza a Kína meghódítására irányuló japán kísérletre — amely ugyancsak karddal akarta volna összerombolni a „politikai" fejlődést.

IV. A „MEGBÉKÉLTETÉSI POLITIKA" KORA KÍNÁBAN

1931-ben, amikor Nyugat-Európa és Amerika éppen a nagy válság legrosszabb szakaszába lépett — Japán megrohanta Mandzsúriát. Néhány kínai tábornok hősies ellenállást tanúsított és egész Kína népe ellenállást követelt — Csang Kai-sek és nankingi kormánya mégsem nyúlt fegyverhez. Megelégedett azzal, hogy a Népszövetségnél panaszt emelt. A Népszövetség persze, ugyancsak mozdulatlan maradt.

Japán akkor viszonylag gyenge hatalom volt — és nem véletlen, hogy teljes büntetlenséggel sikerült zsákmányát elragadnia. Ez a példa jóval a hitleri bizonyíték előtt megmutatta: mire képes a támadó, amikor vetélytársait belső és külső ellentétek bontják meg.

Kína ismét abba a helyzetbe került, amely már történelme egész utolsó szakaszában annyira legyengítette. Az 1925—27-es évek nemzeti egységét Csang Kai-sek törte meg, aki saját népe ellen fordult és hatalmát a régi kínai uralkodóosztályok egy kis, idegen imperialista támogatást élvező töredékére alapította. Akárcsak a vetélkedő hadvezérek uralmának idején, ennek az osztálynak különböző rétegei most más-más hatalomnál kerestek támogatást, hogy elnyerhessék a hatalmat. Az egész 1930-as esztendőt ilymódon az angol-amerikaiak kedvelte Csang Kai-sek és Wang Csing-wej, meg Jen Hszi-san közötti háborúskodás jellemezte. Ez utóbbiak a japánok reménységei voltak.

Az USA tiltakozott ugyan Mandzsúria megrohanása ellen, de a japánok nyilvánvalóan észrevették, hogy az amerikai tiltakozás suttogássá halkult, amikor japán csapatok a szibériai szovjet-határ felé közeledtek — és ordítássá nőtt, ha ezek a csapatok dél felé, a Tiencsin—Peking körzet irányába törtek.

Ráadásul még az is kedvezett a japánoknak, hogy akkoriban már tíz esztendeje elszigetelődéspárti volt az amerikai politika és az USA nem volt tagja a Népszövetségnek.

A Népszövetségen belül akkor Anglia volt az egyetlen olyan vezető hatalom, amely a Szövetséget a kínai felhívás meghallgatására és legalább a Stimson, USA-külügyminiszter által indítványozott, rendkívül enyhe japánellenes intézkedések megtételére bírhatta volna. Anglia konzervatív kormánya azonban még mindig áhítattal gondolt a régi, oroszellenes angol-japán szövetség emlékére és képtelen volt maradéktalan gaztettnek tekinteni a japán támadást. Az angolok még örültek is annak, hogy Japán nem a Jangce-völgy angol érdekterületei felé sujtott, hanem olyan irányba, amely szovjetellenes fenyegetésnek számított. Anglia minden japán fenyegetésnél jobban rettegett a területenkívüliségi jogok és koncessziók eltörlését követelő, egyre terjedő kínai mozgalomtól, amelyet az amerikaiak némi elnézéssel kezeltek. Londonban sokan arra gondoltak, hogy az új helyzetben egy mandzsúriai benemavatkozási ígéret fejében Japántól saját, másirányú érdekeik támogatását kérhetik. Ugyanakkor előre gondoltak arra is, hogy egy nyugati támogatást kolduló kínai kormány kevésbbé folytathatja erélyesen a nyugati kiváltságok elleni harcot.

Ezt a magatartást rendkívül jól példázta Amerynek, az akkori angol kormány tagjának kijelentése. Azt mondotta: „Ki van közöttünk, aki azt mondaná, hogy Japánnak nem így kellett cselekednie... ha meg akarta védeni magát... egy erős kínai nacionalista hullámmal szemben? Ha elítéljük Japánt, elítéltük a magunk indiai és egyiptomi politikáját is." A Népszövetség vitái során Sir John Simon angol külügyminiszter ugyanezt az álláspontot képviselte. Kifejezte persze „együttérzését" Kínával — de azután annyi érvet sorakoztatott fel a japán tá-

madás mellett, hogy Macuoka japán delegátus elégedetten jelentette ki: ő maga sem csinálhatta volna jobban...

Támadó magatartásának védelmében Japán szabadon fenyegetőzött a „vörös veszedelem" meséjével és abban a szerepben tetszelgett, hogy „védi a civilizációt" a kommunizmus ellen. Azok, akik manapság azt hiszik, hogy minden problémát meg lehet oldani a szovjetellenességgel, a Szovjetunió elszigetelésével — jól teszik, ha visszaemlékeznek erre az időre. Hiszen 1931-ben meglehetősen el volt szigetelve a Szovjetunió.

1931-ben, tizennégy esztendővel a Nagy Októberi Forradalom után az USA még nem ismerte el törvényesnek a szovjet kormányt. Hoover, az akkori elnök, aki a forradalom után a szovjetellenes intervenció egyik fő mozgatója volt, nem változtatta meg nézeteit — (máig sem). Anglia az európai szovjetellenes tevékenység központja volt. Amikor Csang Kai-sek 1927-ben megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval, a nyugatiak tapsoltak neki. Ebben az időben (1931) a szakadás még fennállott.* Oroszország ekkor egyedül állott. Senkisem gondolt arra, hogy szovjet segítséget kellene igénybevenni Japán megállítására. Inkább azon igyekeztek, hogy Japán támadását a Szovjetunió ellen — ne pedig más hatalmak érdekterületei felé — tereljék.

A mandzsúriai támadást a szovjet sajtó azonnal a legélesebb hangon elítélte. Litvinov külügyi népbiztos hivatalosan közölte: hazája szívesen részt venne minden igazi erőfeszítésben, amely a kínai ellenségeskedések megszüntetésére irányul — a Népszövetség hatalmai azonban nem mutatnak hajlandóságot ilyenirányú egyesült erőfeszítésre.

---

* Az USA és Kína csak 1933-ban állították helyre normális diplomáciai kapcsolataikat a Szovjetunióval. Mindkét esetben a japán agresszió növekedése volt a kényszerítő és egyik legfőbb ok. A helyreállított kapcsolatokat azonban nem használták fel arra, hogy kölcsönös védelmi egyezményeket kössenek a Szovjetunióval. A következő öt esztendőben a Kuomintang tovább folytatta polgárháborúját, az USA pedig hadifontosságú ócskavasat adott el Japánnak és közben „semlegesnek" tartotta magát. Amikor tehát Japán 1937-ben újra megtámadta Kínát — ismét számára kedvező „légüres térben" haladhatott előre.

Az *Izvesztija* nem kímélte Csang Kai-seket. Azt jósolta: „Ez az új és hallatlan megaláztatás kétségtelenül leleplezi majd a kínai nép előtt, hogy az országot mennyire legyengítették a Kuomintang feudális-burzsoá reakciósai, az imperialisták szégyenletes ügynökei." A Szovjetunió ugyanakkor saját területén menedéket nyujtott a japánok elől Mandzsúriából visszavonuló kínai csapatok egy részének* és nem vette figyelembe Japán tiltakozását. Ugyanakkor a japánok szovjetellenes támadókedvének lelohasztására kiépítette Szibéria határainak védelmét és ennek egyik részeként megerősítette a távolkeleti hadsereget.

Ennek következtében Japán legközelebbi csapása már nem a megerősített Észak — hanem Anglia hagyományos kínai érdekterületei felé irányult. 1932-ben Japán csapatai megtámadták Sanghájt. A kínai tizenkilencedik hadsereg, amely félig önálló alakulat volt és nem tartozott a központi kormány irányítása alá, két hónapig ragyogóan küzdött. Kína valamennyi egyetemén japánellenes háborút követeltek a tüntető diákok. A délkeletkínai kis Kínai Szovjet Állam, amelyet Csang Kai-sek szüntelenül igyekezett eltiporni, háborút is üzent Japánnak. A kormány azonban, ahelyett, hogy lelkesítette volna a népet — olyan fegyverszünetet kötött, amely megengedte a japán helyőrség fenntartását, a kínai csapatokat viszont visszavonulásra kötelezte. A kínai nemzeti érzésre mért csapást és az utána következő fegyverszünetet a sangháji idegen érdekeltségek helyeselték, mert nem nézték jó szemmel, ha a „bennszülöttek" túlságosan „nagy legényekké" válnak. A fegyverszüneti tárgyalásokban az angol nagykövet volt a közvetítő fél.

1933-ban a japánok Mandzsúriából a Nagy Falon át kezdtek áttörni a tulajdonképpeni Kínába. Fellángolt a helyi ellenállás és az általános felháborodás — a kormány pedig ismét fegyverszünetet kötött, amely megint csak szentesítette a japán katonai agresszió következtében előállott helyzetet.

1935-ben a japánok még tovább hatoltak. Ho Jing-csin, a fasisztagondolkodású hadügyminiszter, aki csaknem a második világháború végéig Kína vezérkari főnöke maradt, fegyverszüne-

* Ezeknek a csapatoknak egy részét Szinkiang tartományon keresztül visszaküldték Kínába.

tet kötött Umecu tábornokkal, az északkínai japán parancsnokkal. Nemcsak abba egyezett bele, hogy a kínai hadsereget visszavonják — hanem még a központi kormány polgári szerveit és a Kuomintang-párt irodáit is eltávolította Pekingből és Tiencsinből. Beleegyezett abba is, hogy ezeken a területeken „ütközőállam"-szerű körzetet létesítsenek, olyan tisztviselői karral és olyan helyőrségekkel, amelyek megfeleltek a japánok ízlésének. Ez az úr vállalta azt is, hogy kiirtja a kínai népből a japán hódítók gyűlöletét, mint olyan érzést, amely „zavarja kapcsolatainkat egy baráti állammal".* Kínában ebben az időszakban még az is főbenjáró bűnnek minősült, ha valakinek az volt a véleménye, hogy a Japán elleni ellenállás fontosabb a „kommunista banditák teljes kiirtásánál", vagy előbbrevaló, mint a Kuomintang-győzelem erőszakolása egy olyan polgárháborúban, amely már tíz esztendeje tartott.

Röviden: 1931-től 1937-ig háború volt ugyan Kínában, de harcolni csak az egyik fél harcolt: a japánok. A Kuomintang-kormány még a diplomáciai kapcsolatot sem szakította meg a támadóval. Az új meg új rablásokat gyenge tiltakozással fogadta, s a tiltakozást a helyi ellenállóknak kiadott tüzet szüntess-parancsok, meg a rablást szentesítő „egyezmények" követték. (Egyezmény ebben az esetben azt jelentette, hogy a japánok ütöttek és fenyegetőztek, a Kuomintang-kormány pedig egyezkedett.) A „megbékéltetés politikájának" alkalmazása volt az egyetlen módszer. Ismerik ezt a módszert az európaiak is. 1935 és 1939 között Európában is olyan háború folyt, amelyben csak az egyik fél harcolt: a berlin—római gengszter-szövetség. A rajnavidéki, abesszíniai, spanyolországi, ausztriai és csehszlovákiai rablást itt is lenyelték és elismerték. Európában is olyan háború dúlt, amelyben a csehszlovák népnek nemcsak „tüzet szüntess" parancsot adtak, — egyszerűen azt sem engedték meg, hogy tüzet nyisson saját hazája védelmében.

A nyugati és a távolkeleti fasizmusnak még egy közös módszere is volt. Japán is, meg Németország is azt bizonygat-

* Ez jellemző ellentétben áll a Kuomintangnak a Szovjetunióval szemben tanusított harciasságával.

ták, hogy valójában nem támadnak rá az előre kiszemelt áldozatra, hanem pusztán „hátukat biztosítják" annak az eljövendő küzdelemnek az idejére, amelyet „a közös ellenség, a kommunizmus és annak hazája, a Szovjetunió" ellen vívnak. Katonai szövetségeiket és készülődéseiket ezért is fogták egybe „Antikomintern-szerződés" néven. A Népszövetség tárgyalásairól méltán írta egy angol megfigyelő: „A japán delegátusok gyorsan észrevették, hogy ha hallgatóik előtt meglengetik a vörös zászlót, azok akár a koromfeketéről is hajlandók elhinni, hogy hófehér."* A csalétket Nyugaton és a Távol-Keleten egyaránt vigyorogva lenyelték az ostobák. A Távol-Keleten ez később akadályozta a nyugati hatalmakat abban, hogy hatásosan támogassák Kínát. Fontos azonban, hogy a hivatalos Kuomintang propaganda bizonykodásai ellenére is megértsük: a külső támogatásnak ez a hiánya nem az egyedüli oka volt a nankingi kormány *önkéntes* „megbékéltetési politikájának". A Kuomintang kormány, meg a támadókat más népek számlájára megbékéltető nyugatiak egyaránt elfelejtették a kínai közmondás egyszerű bölcsességét, amely azt mondja: ha egy éhes tigrisnek reggelit adsz — el fog jönni ebédre meg vacsorára is.

A japán módszer Kínában ez volt: fokozatos katonai agresszió. A kínai kormány válasza: fokozatos diplomáciai békítgetés.

A kínai kormány azonban még nem Kína. Mit csinált a nép?

Részben már megválaszoltuk ezt a kérdést. A kínai diákok, akik rendszerint először fújták meg a harcikürtöt az idegen támadás és a hazai reakció elleni mozgalmakban — most is tiltakoztak a kiegyezés és a megbékéltetés minden egyes mozzanata ellen. 1931-ben és 1932-ben a mandzsuriai és sangháji helyi ellenállók támogatását követelték, életrehívták és vezették a japán áruk országos bojkottját és utasították a vonatok személyzetét, hogy mindenhonnan szállítsanak tiltakozó küldöttségeket Nankingba, az akkori fővárosba. Az egyik ilyen csoport, amelynek

* H. Vere Redman írja ezt *Japan in Crisis* című könyvében (George Allan & Unwin Ltd. kiadás, London, 1935.). Redman akkor azt indítványozta, hogy az angolok ismerjék el Kínában és Mandzsuriában a japán „Monroe elvet". A második világháború alatt a tájékoztatásügyi minisztérium távolkeleti osztályát vezette.

Dr C. T. Wang külügyminiszter nem adott kielégítő magyarázatot a kormány politikáját illetően — a minisztert saját irodájában megverte. Wang rémületében lemondott.

1933-ban újra hallatták hangjukat. Nem ijesztette el őket az sem, hogy a kormány — amelynek az ellenség elleni harcra kellett volna mozgósítania — sokat kivégzett közülük és valóságos letartóztatási hadjáratokat szervezett.*

1935 decemberében a tüntetések nagyobbak voltak, mint valaha. Jelszavaik nemcsak a japánellenes háború meghirdetését, de a kínai Vörös Hadsereg ellen folytatott polgárháború beszüntetését is követelték — és azt is, hogy politikai „színezetére" való tekintet nélkül minden kínai katonát a nemzeti ellenállásra mozgósítsanak.

1936-ban és 1937 elején az egység és ellenállás követelése a nép minden rétegére kiterjedt. A japán tulajdonban lévő textilgyárakban a munkások tízezrei léptek politikai sztrájkba. Vezető liberálisok bizottságot alakítottak támogatásukra. A bizottság tagjai között volt a legismertebb kínai jogi főiskola rektora, az ország egyik legnagyobb ujságkiadója, — sőt az egyik ismert nagyiparos is. Ennek a liberális csoportnak hét vezető tagját Sanghájban nyomban letartóztatták. A vád az volt, hogy „aláásták a köztársaság biztonságát". Ezért halálbüntetés járt. Amikor elítélték őket, Szun Jat-szennek, a köztársaság és a Kuomintang-párt alapítójának özvegye megjelent az ülésteremben, hogy kimutassa szolidarítását. Szun asszony a „Nemzeti Szabadító Bizottságok" élére állott. Ezek egyre sűrűbben alakultak meg az ország egész területén. Programjuk ugyanaz volt, mint a diákoké és a japánellenes sztrájkolóké.

A Kuomintang-hadsereg is nyugtalankodni kezdett. Az „egyszerű és tudatlan" paraszt-katona nem tudta kiverni a fejéből azt a meggyőződést, hogy a hadsereg kötelessége végtére is az ország megvédelmezése. Ezért rendkívül rosszul harcolt a kommunisták ellen, sőt, hadosztályszámra csatlakozott seregeikhez. Ugyanez a katona kitűnő harcosnak bizonyult, ha néha-

* Ebben az időben az egyik diák-röplap az 1927 és 35 között letartóztatott és meggyilkolt fiatalok számát 300.000-re becsülte.

néha a japánokkal — a Ho Jing-csin—Umecu fegyverszünet „barátságos szomszédaival" — került szembe. Szufengkou-nál és Kupeikou-nál — a Nagy Fal két fontos átkelőpontján az „alacsonyabbrendűnek" tartott kínai csapatok például nemcsak szilárdságról, de egyenesen kitűnő támadószellemről is tanuságot tettek. Ez annál jelentősebb volt, mert itt a feudális tartományi urak seregei állottak, amelyek hozzászoktak már ahhoz, hogy élősdiként éljenek a nép zsírján és hogy mindenki ellenségnek tekintse őket. Ezek a katonák most meghatottan és meglepetten látták, hogy a környék népe ajándékokkal megrakott küldöttségeket meneszt hozzájuk, a küldöttségek szónokai a nemzet hőseinek nevezik őket és orvostanhallgatók önként jelentkeznek a frontra, hogy az ő sebeiket bekötözzék.

Uj dolgok kezdtek történni a régi Kínában. A katonák már nemcsak akkor verekedtek a betolakodók ellen, ha az tüzelt rájuk — és nemcsak addig verekedtek, amíg tüzet-szüntess parancs nem érkezett. Most már saját kezdeményezésükre és parancs ellenére is harcoltak. 1933-ban és az azt követő esztendőkben a Feng Ju-sziang, Fang Csen-wu és Csi Hung-csang tábornokok parancsnoksága alatt küzdő Csahar-tartománybeli hadsereg a maga kemény háborúját vívta a japánok ellen. Ezért a „bűnért" Csi tábornokot* a Kuomintang csendőrsége megölette, Fang tábornoknak pedig külföldre kellett menekülnie, hogy életét megmentse.

1934—35-ben a kínai Vörös Hadsereg Délkelet-Kínából elindult Északnyugat-Kínába. Ez volt a híres Hosszú Menetelés. A Vörös Hadsereg jelszava ez volt: „Kínai ne küzdjön kínai ellen" és „Alljunk ellent a japánoknak". Ez a hadsereg mélyen behatolt Sanszi tartományba és így útja végére igen közel jutott a japán támaszpontokhoz. Tokió dühöngött és fenyegetőzött. Közölte a kínai kormánnyal, hogy ha nem pusztítja el a kínai csapatokat, minden előzetes fegyverszünetet és megegyezést felrúg. Ha Csang Kai-sek nem végzi el ezt a munkát — mondották — Japán hadserege majd maga veszi kezébe az ügyet és megrendszabályozza ezt a rakoncátlan népet, amely nem haj-

* Csi Hung-csangot, aki kommunista volt, a tiencsini francia koncesszió rendőrsége szolgáltatta ki a Kuomintangnak.

landó meglátni a „japán-kínai együttműködés" rendkívüli előnyeit.

A kormány ekkor a központi hadsereg csapataiból és mandzsuriai csapatokból álló büntetőexpedíciót küldött a kommunisták ellen és Szingan városában külön „Pacifikáló Főhadiszállást" állíttatott fel. Ennek a „banditák kipusztítása" lett volna a feladata. Az expedíció kudarcbafulladt. Egy németek által kiképzett központi hadosztály csatlakozott a Vörös Hadsereghez, a többieket pedig pozdorjává zúzták. A mandzsuriai katonáknak szüntelenül japán-dúlta szülőföldjük járt a fejükben és izzó gyűlölettel tekintettek a japánokra. Érthető, hogy nem mondhattak ellent a Vörös Hadsereg érveinek, amely arra tanított, hogy kínai ne küzdjön kínai ellen. Egy bizonyos fajtájú „megnemtámadási egyezmény" jött ilymódon létre a büntetőexpedíció, meg az „eltiprásra" ítélt Vörös Hadsereg vezető tisztjei között. *Alulról* már régebben létrejött az egységfront a kormánycsapatok közkatonái és a kommunisták között. Ez az egységfront titkos barátkozásban és a kormánycsapatok gyakori önkéntes megadási kísérleteiben mutatkozott meg. Most először létesült ilyen egységfront felülről is. A megrémült Csang Kai-sek maga rohant Szingan városába, hogy arra emlékeztesse a mandzsuriai csapatokat: — Japán elleni háborúra gondolni se merjenek, ameddig el nem tiporták a „belső ellenséget." A mandzsuriai csapatok azzal válaszoltak Csangnak, hogy — foglyul ejtették. Ez volt a híres „szingani incidens". Ekkor a „vörös banditák", akik szilárdan hittek abban, hogy Japánt csak valamennyi kínai közös erejével lehet megverni — közbeléptek. Ők, a „vörös banditák" mentették meg Csangot attól, hogy saját kiábrándult csapatai haditörvényszék elé ne állítsák és ki ne végezzék. Ahelyett, hogy Csang agyonlövetésével még véresebb polgárháborút indítottak volna el — a tábornok „elrablói" kiáltványt bocsátottak ki, amely a munkások, diákok és a Szabadító Bizottságok programja értelmében a japánellenes háborút, a polgárháború megszüntetését, a japánellenességük miatt bebörtönzöttek szabadonbocsátását, meg a polgári szabadságjogok biztosítását követelte. A kiáltvány kibocsátása után Csangot szabadonengedték.

A japánoknak, akik boldogan „kínáltak fel katonai segítséget a törvényes kínai kormánynak a Generalisszimusz kiszabadításának biztosítására" — leesett az álluk a kiáltvány láttára. Keserves csalódást jelentett ez sok kínai magasrangú tiszt számára is. Ilyen volt például Ho Jing-csin, aki Csang elfogatásának hírülvétele után nyomban bombáztatni akarta a „lázadók" főhadiszállását — tekintet nélkül arra, hogy „Kína vitathatatlan vezetője" is ott ült a főhadiszálláson. Csang Kai-seket a kiáltvánnyal arra kényszerítették, hogy felhagyjon a japánok „megbékéltetésének" politikájával és hajoljon meg a nép akarata előtt. Ennek a változásnak az eléréséhez erő kellett — s a japánellenes mozgalom valóban be is bizonyította erejét.

A polgárháború megszünt. A politikai foglyok lassan kiszabadultak a börtönökből, koncentrációs táborokból és kínzókamrákból. A kormány katonai erejét ugyan nem vetették még harcba a támadó ellen — ezt az erőt azonban többé már nem a kínai nép ellen, nem a „megbékéltetés" politikájának védelmében használták fel.

A japánellenes háború új szakaszba lépett. Már nem csak a japánok harcoltak. Ha most újra ütésre szánták el magukat, tudniok kellett: ezúttal a kínai hadsereget és a népet semmi sem akadályozhatja meg abban, hogy visszaüssön. Mindez nem a véletlen műve volt. A kínai nép különböző japánellenes irányzatú szervezetei, japánellenes érzelmei egyetlen hatalmas sodrású erővé egyesültek. Ez az erő kényszerítette előző politikája feladására a Kuomintang kormányt.

Csang Kai-sek makacs ember volt, de (akkoriban) maradt még reális érzéke. A japánok Észak-Kínában ismét provokációkkal kísérleteztek, hogy ilymódon kipróbálják — és ha valódinak bizonyul, eltaposssák — az új kínai egységet. Csang most már nem habozhatott. Nem mondhatta többé, hogy először a belső „ellenséget" kell szétzúzni. Kijelentette, hogy Kína türelme végetért.

Valóra vált az egységes kínai ellenállásban reménykedők álma. Kína egy emberként állt ki a harcra.

HARMADIK RÉSZ

AMIKOR KÍNA MAGÁRAHAGYATVA KÜZDÖTT

V. EGY HÁBORÚ: KÉT HATALOM; KÉT CSATATÉR

Csaknem kötelező már Clausewitz-et, az öreg poroszt idézni, aki a valóságot oly kitünően örökítette meg ebben a meghatározásban: „A háború csak a politika folytatása más, erőszakosabb eszközökkel."

Ritkán lehet olyan világosan nyomonkövetni ennek a megállapításnak az igazságát, mint éppen a kínai háború esetében, ahol minden egyes politikai irányzatnak megvolt a maga fizikai megtestesülése. Mint láttuk, két belsőleg ellentétes erő lépett harcba Japán ellen. Az egyik annak a mozgalomnak a politikáját fejezte ki, amely annyi év óta küzdött az idegen ellenőrzés és a belső feudalizmus ellen. Ez szülte a huszas évek munkás és parasztfelkelőiből rekrutálódott Vörös Hadsereget, amely tíz esztendeje küzdött már a földreformért. Ehhez az erőhöz tartoztak japánellenes harcban tevékeny résztvevő diákok és értelmiségiek is. A másik erő az államgépezet volt, amelyet azért építettek, hogy a régi Kína uralkodó csoportjait megvédje a nép ellen s amelyet végül a nép kényszerített arra, hogy fegyvert fogjon a japán támadók ellen. Ehhez az erőhöz tartoztak: a Kuomintang-párt vezetősége, a városi nagyiparosok és bankárok, néhány félig-önálló tartományi kiskirály és a földesurak.

Az egységes japánellenes háború közvetlenül nyomonkövette a polgárháborút. Amikor tehát elkezdődött — mindkét erőnek megvolt a maga hadserege. A két hadsereg az ország különböző részein állott szemben a japán hatalommal. Más volt az összetételük, politikai hagyományaik és katonai gyakorlatuk — ezért

más és más módszerekkel harcoltak is. Európában is hasonló volt a helyzet. A háborúelőtti Franciaország seregeit például 1940-ben Németország megverte — de nyomukban feltámadt a francia partizánhadsereg, a „maquis".

A kínai helyzet különössége éppen az volt, hogy itt a háború elején is, meg a végén is két hadsereg volt — noha ennek a két seregnek az erőviszonyai jelentős mértékben megváltoztak.

Kínában az egész japánellenes harc folyamán két front volt. Ezt a tényt a csungkingi Kuomintang kormány háborús cenzúrája titkolni igyekezett ugyan — alapvetően fontos azonban, hogy ezzel tisztában legyünk, ha meg akarjuk érteni az 1937—1945. évek katonai eseményeit és a nyomukban járó politikai változásokat.

Az első, a „szabályos" front olyan volt, mint bármilyen más régi típusú frontvonal. Az egyik oldalon állottak a kínaiak, a másikon a japánok. A kínai részen a központi kormány csapatai és a vele feudális jellegű alárendeltségi viszonyban lévő tartományi tábornokok seregei állottak. Háborús tapasztalataikat mindössze a kommunisták elleni „büntetőexpedíciókból" és az egymással folytatott csatározásokból meríthették. Az ország még meg nem szállt részeinek tartományaira, városaira és közlekedési vonalaira támaszkodtak.

A háború egész tartama alatt a japánok voltak offenzívában ezen a „szabályos" frontszakaszon. Támadásban voltak stratégiailag, taktikailag és a gazdasági, meg politikai behatolás „hideg" frontján egyaránt. Az 1938-as Taiercsuang-i csata esetét kivéve, a „szabályos" front kínai csapatai a háborút defenzívában töltötték. Néha visszavonultak. Néha makacsul ellenálltak és a japánoknak minden erejükre szükség volt, hogy hátrálásra kényszerítsék őket. Ilyen volt a sanghâji hősies ellenállás 1937-ben, vagy a hunani Csangtő védelme 1943—44-ben.

Amint múltak az évek, ezek a csapatok egyre jobban megszokták, hogy megmerevedett vonalaikban üldögéljenek és várják az ellenség támadását — csendben reménykedve, hogy talán nem történik semmi...

Kína második frontja az ellenség hátában nőtt nagyra. Magvát a Kínai Vörös Hadseregnek azok a kis osztagai alkották, amelyek még a megszállás elején átszivárogtak a japán ellenőrzés

alatt álló területekre. E körül a szervezeti mag körül nagyszámú helyi ellenálló erő tömörült. Voltak közöttük népfelkelő osztagok, amelyek sok esetben már az ellenálló hadseregek érkezése előtt megalakultak és olyan kormánycsapatok, amelyeknek visszavonulási útját elvágták.

Kezdetben az ellenséges vonalak mögötti front nem volt egyéb, mint japánellenes „zsebek" sorozata, az ellenség által megszállva tartott közlekedési hálózat kellős közepén. Ezek fokozatosan egyesültek azután területileg is, vagy olyan kapcsolatot létesítettek egymással, hogy egybehangolt hadműveletek is lehetségessé váltak. *Ezeken a területeken a kínai erők stratégiailag, taktikailag és politikailag egyaránt szüntelenül támadásban voltak.* Visszafoglaltak japán megszállás alatt álló területeket ott, ahol azokat viszonylag gyenge erők tartották. A japán vonalak mögött, olyan területeken, ahol még nem volt teljes a japán ellenőrzés, megakadályozták ennek megszilárdítását. Katonai nyelven szólva az egész kínai helyzetben ez a második front taktikai offenzivát jelentett egy általános stratégiai defenzíván belül. Ennek a második frontnak az erői olyan élcsapatot alkottak, amely már akkor kezdeményezte kínai területek visszafoglalását, amikor az ellenfél még elég erős volt ahhoz, hogy fő vonalait tetszés szerint tolja előre. Az így felszabadított területek előretolt támaszpontjai lettek volna egy offenzivának, amelyet az összes kínai hadseregek és a hozzájuk később csatlakozó szövetségesek hajtottak volna végre. Mint tudjuk, ez az ellentámadás kínai területen sohasem valósult meg.

Ezzel a két fronttal kapcsolatban még néhány dolgot meg kell jegyeznünk:

A „szabályos" fronton harcoló kínai erők fő hadviselési formája az állásharc és a mozgó harc volt. Ez utóbbit rendkívül ritkán alkalmazták. A második fronton ezzel szemben az ellenség háta mögötti hadviselés módszerei a gerillaharc és a mozgó harc voltak. Itt az előbbit alkalmazták gyakrabban.

A Taiercsuang-i csatától eltekintve, amely jelentős győzelemnek számított, a „szabályos" front kínai csapatai teljesen passzívak voltak. Igyekeztek feltartani, vagy kikerülni az előrenyomuló támadó japán osztagokat. Az ellenséges vonalak mögött

húzódó második front szüntelenül aktív volt. Még a legkisebb kínai egység is támadta a hozzá legközelebb lévő japán helyőrséget. Ha a különálló ellenállási gócok nem zavarták volna szüntelenül az ellenséget és erőik minden őrizetlenül hagyott ponton nem alkottak volna azonnal új gócokat — akkor a japánok gyorsan összpontosított erőikkel körülvehették és megsemmisíthették volna őket. Ha a gerilla-hadsereg támaszpontjai életben akartak maradni, mindenképpen arra kellett kényszeríteniök az ellenséget, hogy erőit tartsa szétszórva és megakadályozni, hogy bárhol is csökkenthesse helyőrségei létszámát. A „szabályos" frontnak biztos hadtápterülete volt, ahonnan újoncokat sorozhatott. Tartalékait megújíthatta annak az iparnak termékeiből, amelyet a kínai kormány a fenyegetett körzetekből áttelepített, vagy ott újonnan felállított. Felhasználhatták a külföldről érkező szállítmányokat is. Az ellenséges vonalak mögötti második front csak a helyi emberanyagra, az egyes „zsebek" rendkívül primitív gazdaságára, meg az ellenféltől zsákmányolt felszerelésre számíthatott.

Ilymódon nemcsak taktikai, hanem gazdasági okai is voltak annak a szüntelen erőfeszítésnek, amellyel a partizán-támaszpontokat ki akarták terjeszteni, s amellyel minden lehetséges ponton fel akarták kutatni és elpusztítani a japán erőket. Ezért is fontos volt, hogy szoros és jó kapcsolatokat tartsanak fenn a néppel Hiszen a nép könnyen megsemmisíthetett volna egy olyan gerillahaderőt, amelyet nem érez a magáénak. Elegendő lett volna, ha egyszerűen megtagadják tőlük az együttműködést, vagy elárulják titkaikat a japánoknak, akik amúgyis mindig készek voltak a gerillákat segítő lakosság megbüntetésére. Ilymódon ennek a hadseregnek nemcsak egyszerűen „jól kellett bánnia" a néppel, hanem meg is kellett szerveznie, fel is kellett fegyvereznie, hogy életét, otthonát és termését megvédhesse az ellenséges büntetőakciók ellen.

A frontok összefüggtek. A háború egész ideje alatt segítette a második front az elsőt azzal, hogy egyre nagyobb létszámú japán sereget kötött le és foglalkoztatott. Másrészről: az első sohasem segítette a második frontot. A támadó tevékenységet kizáró kormánystratégia sohasem akadályozhatta meg a japánokat abban, hogy csapatokat ne küldjenek a partizán-hadse-

reg támaszpontjai ellen. Mint később látni fogjuk, csakhamar maguk a Kuomintang-hatóságok is kezdték szervezetten akadályozni a partizán-hadviselés erősödését.

A két front ilymódon nem mindig volt „beszélgető viszonyban" egymással. Ez azonban nem változtatott azon a tényen, hogy mindkettő része volt a kínai ellenállás szerkezetének. Persze: a „megbékéltetési politika" korának japánellenes politikai erői lettek a háborús korszak élenjáró japánellenes katonai erői is. Ennek az erőnek a létezése okozta a „megbékéltetési politika" kudarcát a háború előtt — és most ugyanez az erő akadályozta meg a Japán előtti meghódolást, vagy a kompromisszumokat. Amíg Kína második frontja fennállt, az országra és népére senkisem kényszeríthette rá a megadást.

Mégis, meg kell vizsgálnunk mélyebben a háború kezdetén uralkodó helyzetet. A kínai egység akkor élőbb volt, mint azelőtt bármikor. A belső harc története megtanít bennünket arra, milyen tényezők működnek a kínai polgárháborúban. A Szingan utáni rövid időszak a másik megoldás néhány kérdését világítja meg.

VI. A „SZABÁLYOS" FRONT EGYSÉGE

A japánellenes háború első két esztendeje a „szabályos" és a partizánfront, a régi és az új Kína egységének időszaka volt. Az egységet mindenekelőtt a rendkívül erős japán nyomás hozta létre. A kormányban nem változtak a személyek. A politikát kitervelő és végrehajtó állások — úgy, mint eddig — a Kuomintang-párt kezében maradtak. A fronton harcoló Kuomintang-hadsereg azonban legalább nem gyilkolta tovább a népet, hanem megkezdte a harcot a japán támadók ellen.

A régi elnyomó törvények továbbra is bennmaradtak a törvénykönyvekben. Gyakorlatban azonban ebben az időszakban szabad volt a nép. Ugy gondolkozhatott, ahogy akart. Ugy beszélhetett, ahogy akart és megkísérelhette, hogy részt kérjen magának az általános, nagy nemzeti erőfeszítésből.

Olyan diákok, akiknek a fejét Csang Kai-sek rendőrsége betörte, mert Japán ellen mertek beszélni — most a Kuomin-

tang fronton is elkisérhették a csapatokat, hogy megismertessék őket a japán támadás tényeivel és hogy a front mögötti falvakban a hadsereg támogatására mozgósítsák a lakosságot. Hazafiak, akik esztendőket töltöttek a Kuomintang börtöneiben, most résztvehettek a propaganda, a „pszichológiai-hadviselés" irányításában. Csou En-lai a Kínai Kommunista Párt egyik kiemelkedő vezetője a kínai hadsereg politikai osztályának helyettes igazgatója lett. Je Csien-jing, a Vörös Hadsereg volt vezérkari főnöke a partizánháború módszereit tanító Kuomintang katonai iskola dékánja lett. Kuo Mo-zso, az ismert Kuomintang-ellenes író ismét irányíthatta a hadsereg propagandaosztályát — amelyet 1924—1927-ig, az első egységfront idején már vezetett. A közbeeső tíz esztendőt számüzetésben töltötte.

A Nemzeti Szabadítási Mozgalom több vezetője, akiket a háború előtt a sangháji és csingtaói japánellenes sztrájkolók támogatása miatt bebörtönöztek, most az új Nemzeti Védelmi Tanács tagja lett. A Tanács ugyan tisztán vitatkozó szerv volt, minden tényleges hatalom nélkül — mégis legalább annak az elismerését jelentette a kormány részéről, hogy a Kuomintangon kívüli közvélemény vezetőinek is számot kell adnia cselekedeteiről. A Kommunista Párt, a Nemzeti Szabadítási Mozgalom és a többi kisebb független politikai szervezetek is kezdtek törvényesen közrebocsátani ujságokat, folyóiratokat és röpiratokat. A Kuomintang kormány régebben olyan könyvek kiadásához adott pénzt, amelyek Hitlert és Mussolinit egy „nemzeti újjászületés" vezetőiként üdvözölték. Ezek a könyvek most kezdtek eltünni a könyvkereskedésekből. Lehet ugyan, hogy csak azért, mert senki sem olvasta őket. Helyükbe régebben betiltott, demokratikus művek fordításai kerültek és olyan könyvek, amelyek haladó szellemben irták le Kína küzdelmét.

Az ország legnépszerűbb dala a „Csi Lai" (mandzsuriai önkéntesek indulója) lett, amely a háború előtt be volt tiltva. Népszerűségben mindjárt utána egy „Védjétek meg Madridot!" című kínai dal következett.

A kínai nép még sohasem érezte ilyen szorosnak — és még sohasem fejezhette így ki — testvéri kapcsolatát azokkal a mozgalmakkal, melyek akkor fasiszta támadás ellen küzdöttek.

A kínai nép tudta és büszke volt rá, hogy Spanyolország népével együtt ők az elsők, akik fegyverrel harcolnak a fasiszta betolakodók ellen.

Csökkent valamelyest a rettegés a Kuomintang-nácik által kiképzett titkos-rendőrségtől. Ezt a szervezetet nem oszlatták fel. Az volt azonban az általános hit, hogy mostmár nem „kommunistákra" (mindenkire, aki nincsen megelégedve a Kuomintanggal) vadászik, hanem legalább néhányat elpusztít azok közül a japán kémek közül, akiknek számára a háború előtti évek „megbékéltetési politikája" olyan kedvező talajt nyujtott.

A Kuomintang bérgyilkosai, akik néhány hónappal azelőtt még kitűnő hazafiakat gyilkoltak le — mint Jang Csien, a kínai Tudományos Akadémia elnöke és Sze Liang-csai, Sanghái legnagyobb lapjának kiadója, akiket kényelmetlen lett volna hivatalosan letartóztatni — most a japánok megszállása alatt lévő városokban néhány árulót és együttműködőt tettek el láb alól.

A katonai bíróságok nem olyan férfiakat és asszonyokat ítéltek már halálra, akik szerették hazájukat — hanem olyan katonákat, akik megfutottak az ellenség elől, mint Li Fu-jing; és olyanokat, akik paktáltak az ellenséggel, mint Han Fu-csu, Santung-tartomány kormányzója. Han Fu-csu ítéletének indokolásában még az is benne volt — ilyet sem hallott még Kuomintang-bíróság — hogy „elnyomta és lefegyverezte a népet". Azt a népet, amelyet a vádirat szerkesztői maguk is olyan sokáig elnyomtak és halálra is ítéltek, ha fegyvert merészelt rejtegetni. Röviden: a kínai kormány továbbra sem minősült ugyan választott kormánynak, továbbra sem képviselte a népet — de legalább nem gyilkolta le és nem sértette meg lépten-nyomon minden emberi méltóságában. Néha még egy-két olyan dolgot is cselekedett, amit demokratikus kormány is cselekedett volna — a helyükön ülő régi reakciósok és hóhérok pedig meglapultak és nem mertek tiltakozni.

A régi Kína nem vált eggyé az újjal — de nem egymás ellen harcoltak ebben az időben, hanem együtt küzdöttek a közös ellenség ellen. Ugylátszott, hogy a régi rovást elfeledték. A nép a Kuomintangtól ekkor főleg egyetlen dolgot kért: a japánellenes háború tehetséges vezetését. A kormány kezdte elérni azt,

amit tíz esztendő polgárháborújával és terrorjával nem tudott megszerezni: az ország támogatását. Nem volt még olyan kínai kormány, amely hasonlóan széles lehetőségeket kapott volna — vagy hasonlóan súlyos felelősséget.

Történelmi jelentőségű volt most már az a kérdés: hogyan hat a „szabályos" fronton harcoló kínai csapatokra ez az egység. A világ egyik legjobb kémszolgálatára támaszkodó japánok azt hitték, hogy a kínai hadsereg legfeljebb három hónapig állhat ellent. Az ilyen becslések azonban arra a feltételezésre épültek, hogy a hadsereg egy csoport érdekeiért, nem pedig nemzeti érdekekért harcol. A japán tábornokok most meglepetéssel látták, hogy egyedül a sangháji vonalak is kitartottak ennyi ideig — holott azokat nemcsak a szárazföldről, hanem levegőből és a tenger felől is támadták.

Amikor Nankingot körülvették és helyőrségét megverték — a városban harmincezer katonát és polgárt mészároltak le a japánok. Be akarták bizonyítani a kínaiaknak, hogy harcolni — halált jelent. Az eredmény nem félelem volt, hanem gyűlölet. Amikor Japán a kínai német követ közvetítésével béketárgyalásokat akart kezdeményezni és a kormány néhány tagja hajlott a tárgyalásra — a nép akarata arra kényszerítette Csang Kaiseket, hogy elutasítsa az ajánlatot.

Nanking eleste után csaknem háromhónapos hadműveleti szünet következett. Ezt új erők besorozására és összpontosítására használták. Amikor az ellenség újra előrenyomult, Taiercsuangnál olyan vereséget mértek rá, amely szerte a világon megörvendeztette Kína barátait. A japánok felismerték, hogy ismét alábecsülték Kína ellenállóképességét és jelentős erősítéseket dobtak harcba. Kétségbeesett intézkedésekkel próbálták őket megállítani. A Sárga Folyó gátjait is megnyitották. A modernebb japán hadigépezet azonban tovább gördült előre. A külföldön ismert összes kínai városok — Peking, Tiencsin, Csingtao, Sangháj, Nanking, Hankou és Kanton — japán kézben voltak. Kína mégis tovább harcolt és a győzelem mégsem lett a japánoké.

A taiercsuangi csata kivételével a kínai kormánycsapatok taktikai irányítása ebben a szakaszban nem volt valami ragyogó.

Olyan katonák és tisztek, akik hisznek ügyük igazságában, bátran és lelkesedéssel indulnak a tűzbe. De a jól működő parancsnoki szervezet, a csapatok helyes megszervezése általános és meghatározott célokra egyaránt — ezek olyan dolgok, amelyek nem csöppennek az égből. A kormányhadsereg ragyogó háromhónapos ellenállása a sangháji vágóhídon olyan haditény volt, amely büszkévé, áldozatkésszé tett minden kínait és figyelmeztette Japánnal együtt az egész világot arra, hogy Kínát nem lehet félretolni. A védelemnek ez a hosszú időtartama és az a tény, hogy a Nankingért folytatott kétségbeesett versenyben ezért nem lehetett megfelelő csapatösszevonásokat eszközölni — mégis súlyos vezetésbeli hibákat fedett fel. A Nankingnál harcoló kínai katonák ilymódon kétségbeejtő helyzetbe jutottak — és a legkritikusabb pillanatban Tang Seng-csi tábornok, a parancsnokuk egyszerűen otthagyta őket. Kanton „védelme" is katonai csúfság volt inkább, mint védelem.

Ezek a hibák az elmaradottság, a kormányreakció és a „megbékéltetési politika" egyenes következményei voltak. Nagyjelentőségű parancsokat sokszor olyan feudális haduraknak kellett végrehajtaniok, akiknek a hadserege inkább hagyományos adóbeszedő-szerkezet, vagy a személyes hatalom bábuja volt, nem pedig a nemzetvédelem hatásos eszköze. Különösen a tartományi hadseregeknél teljesen ismeretlen volt a tisztességesen képzett és nevelt fiatal tartalékos tisztikar. Nem volt egységes szervezet, gyakorlatozás és taktikai elgondolás az egyes csapattesteknél. A közkatonákkal általában durván bántak és még a legszükségesebbel sem látták el őket.

A központi kormánycsapatoknál valamivel jobb volt a helyzet. Jobban voltak felszerelve és szervezve. Német junker-tisztek képezték ki őket. Ennek megfelelően azonban olyan nevelést kaptak, hogy inkább a Kuomintang legfelsőbb rendőrségének tartották magukat, semmint a nemzeti hadseregének. Katonai nevelésük hivatalos vonala egészen az egységes háborúig az volt, hogy a „belső ellenzék" leverése előbbrevaló a japánellenes ellenállásnál. Csang Kai-sek még a háború kényszerű megkezdése után is megkísérelte egyidőben a japánellenes és az „ellenzékellenes" harcot. Gyakorlatlan tábornokok vezetése alatt kiképp-

zetlen csapatokat küldött meghalni a frontra, miközben saját „kivételes" osztagait még akkor is visszatartotta, amikor azokra nagyon komoly szükség lett volna.

Mindezek ellenére a kínai „szabályos" front 1937—38-as ellenállását kielégítő fegyverténynek kell tekintenünk. Ha nem is tűntek el a harcban résztvevő osztagok közötti egyenetlenségek és hibák — ezek a csapatok annyira túllépték eredeti teljesítőképességüket, hogy magatartásuk megdöbbentette az ellenséget és meglepte a valóban semleges katonai szakértőket is.

Olyan hadseregek, amelyek azelőtt homlokegyenest ellenkező célokat követtek, most váll-váll mellett harcoltak. Olyan hadseregek, amelyek militarista helytartók szolgálatában a fronttól sokezer kilométernyire rendőrszolgálatot teljesítettek — mint Szecsuan és Jünnan tartományok feudális hadseregei — önként indultak a sokezer kilométernyire lévő japánellenes frontra. Olyan hadseregek, amelyek önkormányzati rendszerek létének alapjait jelentették — amely rendszernek, mint Kuangszi-tartományban, sokszor országos hatalomra is törtek a központi kormánnyal szemben — most szó nélkül vetették magukat a legvéresebb csatákba és szenvedtek olyan veszteségeket, amelyek önkormányzati álmaiknak is véget vethettek.

Megtörtént, hogy a tartományi csapatok jobban harcoltak a központi kormány seregeinél, amelyek pedig korszerűbben voltak felszerelve. Most történt meg először, hogy egész Kína harcolt egy betolakodó ellen és a nagyobbvonalú hazafiság legyőzte a hagyományos, szűk provincializmust. Ilyen kezdet nagy eredményeket ígért.

A „szabályos" front 1937—38-as kitűnő teljesítménye nem fakadt és nem is fakadhatott a kettészakadt háborúelőtti kínai politikából. Ha egyáltalán volt valami köze a multhoz, akkor arra az idegen hódítókkal szemben tanusított büszke ellenállásra támaszkodhatott, amely visszatérő gondolat volt a kínai történelemben. Ami a közelebbi történelmet illeti, elsősorban az 1925—27-es nagy egységes imperialistaellenes hadjárat és a japánellenes népmozgalmak emléke élt ebben a teljesítményben. Először csaknem ösztönösen, később pedig mindig tudatosabban kezdték terveiket a német tanácsadók gondosan kidolgozott

előírásai helyett a kínai kommunista hadseregek hatalmas teljesítményeire és az ellenség hátamögött kialakult második frontnak nehéz körülmények között elért sikereire alapozni.

A polgárháború tíz esztendeje alatt, amikor a Kuomintang-csapatok a később Japán megszállás alá került városokat használták támaszpontul — a Kínai Vörös Hadsereg csak megerősödött. Ezt a tényt nemcsak a nép, hanem maguk a népellenes tisztek is úgy tekintették, mint annak igazolását, hogy ez a városokon kívüli területekre támaszkodó néphadsereg akár a végtelenségig tudja folytatni az ellenállást.

A Vörös Hadsereg taktikája már az előző időszakban is példája volt annak, hogyan kell ezt az ellenállást megszervezni. 1937-ben és 1938-ban már nyiltan lehetett árusítani azokat a könyveket és brossurákat, amelyek ennek a hadseregnek tevékenységével foglalkoztak. Ezek a könyvek a nép általános és kedvelt olvasmányává váltak. Mao Ce-tung, a Kínai Kommunista Párt vezetője, aki az errevonatkozó gyakorlati tapasztalatok egész kincsesházával rendelkezett, kidolgozta azt az elméletet: hogyan kell népi háborút vívni egy kezdetben erősebb támadóval szemben. Csang Kai-sek ebben az időben Mao több megállapítását egyszerűen „kölcsönkérte" a saját beszédei számára. Ő is hangsúlyozni kezdte, hogy Kínának nem félnie kell a hosszú ideig tartó háborútól, hanem kerecsnie kell azt. Magának a háborúnak vitele kérdésében Csang Kai-sek szüntelenül kikérte Csu Te, a kommunista főparancsnok tanácsát. A Kuomintang Hankouban ülésező rendkívüli nemzeti kongresszus elfogadta „a Fegyveres Ellenállás és Ujjáépítés Programját", ez hangsúlyozta a háború viteléhez szükséges politikai és gazdasági alap lefektetését. A programot 1938 tavaszán fogadták el. Azt a kommunisták és Kína többi hazafias pártjai és csoportjai is támogatták.

Mialatt a „szabályos" front az első japán előretörések alatt ingadozott, a kínai kommunisták bebizonyították, hogy régi taktikájuk Japán ellen éppen úgy alkalmazható, mint a polgárháborúban. A Pinghszin-hágónál, Sanszi tartomány hegyeiben 1937 késő őszén vívott csatájuk a háború első veresége volt. Nemcsak a kínaiak, hanem idegen katonai megfigyelők is megemlítik a mozgó- és partizánháború módszereinek rendkívüli

hatásosságát. Evans Carlson,* az amerikai tengerészet őrnagya meglátogatta ezt a frontot, hogy lássa, milyen az a hadsereg, amelyik ilyen csatákat tud nyerni. Carlson később itt szerzett tapasztalatait jól hasznosította. Amikor az USA belépett a háborúba, megszervezte a „Gung-Ho" tengerészeti rohamcsapatokat, amelyek Makin-szigetén és a Marshall-szigeteken sikeres villámtámadásokat intéztek a japánok ellen. 1937. év végére a régebben japán megszállás alatt álló területeken megalakult az első Felszabadított Körzet. Ez az északnyugati Sanszi-támaszpontból és a Sanszi—Hopei—Csahar határkerületekből állott. 1938 első hónapjaiban a Vörös Hadsereg egy részeként harcoló Nyolcadik Hadsereg már olyan vasúti utánpótlási vonalakat szakított meg, amelyek az ellenség főerőit táplálták és sok olyan japán hadosztályt kötött le, amelyeket különben a „szabályos" frontra lehetett volna dobni.

Hadműveleteit mindig szorosan a Kuomintang-csapatok szükségleteitől tette függővé. Igy pld. a Peking—Hankou és a Tiencsin—Pukou vasútvonal ellen intézett rendszeres támadásai jelentősen hozzájárultak a taiercsuani győzelem kivívásához.

Ideje, hogy megvizsgáljuk közelebbről a Felszabadított Körzeteket, katonai és politikai történetüket és a szervezésüket vezető kínai kommunisták céljait és módszereit.

VII. FRONTOK AZ ELLENSÉG HÁTA MÖGÖTT

1. Politikai előkészületek

A japánellenes háború megkezdése előtt néhány évvel a Kínai Kommunista Párt négy kis szovjet kerületet irányított. A legjelentősebb Dél-Kínában, Kiangszu és Fukien tartományokban terült el. A többiek a következők voltak: Hupe—Honan—Nganhui tartományok határvidékén Közép-Kínában, Észak-Szecsuan tartományban, Nyugat-Kínában és Észak-Senszi tartományban az ország északnyugati részén. A japán előnyomulás ellenére is már 1929 óta azon igyekeztek a Kuomintang főerői,

* Evans Carlson ma nyugalmazott tábornok, a demokratikus távolkeleti politikát követelő bizottság elnöke és a háború utáni kínai USA-beavatkozás nyílt bírálója.

hogy ezeket a körzeteket eltiporják. Ebben német stratégiai tanácsadók, amerikai és olasz repülőgépek meg pilótaoktatók és angol—japán, valamint amerikai hadihajók segítették őket. A kísérlet sikertelen volt, de sokmillió kínai életébe került. Nemcsak a mindkét oldalon elesett katonák életére gondolunk, hanem az elpusztított falvakban élő számtalan parasztra is, akiket lemészároltak, mert segítséget és szállást adtak a „vörös banditáknak".

A kínai szovjet köztársaság a földkerekség teljes ismeretlen helyei közé tartozott. Nem volt kijárata a tengerhez és egyetlen külföldi utazó sem látogatta meg.

A Kommunista Pártnak Kína többi részén is megvolt a maga földalatti taghálózata. Ezek ellen a Kuomintang titkos rendőrsége az idegen koncessziók rendőrségének és a területenkívüli nemzetközi települések őrségének segítségével könyörtelen harcot vívott. A Kuomintang annyira rettegett a kommunizmustól, hogy sokezernyi embert pusztán „gyanakvásból" is kivégeztetett. Számtalan munkás, paraszt és diák — és Kína legtehetségesebb fiatal regényírói, költői és művészei pusztultak el ebben a vérfürdőben. Zsou-Si, a már nemzetközi hírnévre emelkedett novellista is a meggyilkoltak között volt.*

A Kommunista Párt természetesen sohasem hirdette, hogy Kínában nyomban „be kell vezetni" a kommunizmust. Vezetői úgy írták le a párt legközelebbi feladatát, hogy az a nemzeti polgári demokratikus forradalom következetes véghezvitele a főellenség: az idegen imperialisták és feudális földesurak ellen. Úgy hirdették, hogy ez a fő feladat és ennek megoldása nélkül nem lehet továbbhaladni. A szovjet körzetekben a földesurak birtokát felosztották és megtiltották, hogy bárki is földbér-jövedelemből éljen. A föld a paraszté volt, aki megművelte. Az iparban is megmaradt a magántulajdon. A mezőgazdaságban és iparban egyaránt bátorították a szövetkezeteket, a szocialista termelési rendre való áttérés eszközeit. A kínai kommunisták harcban álloltak a Kuomintanggal és a Kuomintang-diktatúra

* Zsou Si és más író néhány művét Edgar Snow lefordította „Living China" című könyvében. Megtaláljuk ebben Zsou leghíresebb novelláját, a „Rabszolgaanya" címűt is.

eltörlését követelték. Nem maguk kezdték azonban a fegyveres harcot. A fegyvert csak akkor vették fel, amikor fegyvert vettek fel ellenük.

A kínai kommunisták mindent megtettek a népért és a nép támogatta őket. El voltak vágva a világtól és semmiféle külső anyagi segítségre nem számíthattak. Csak kemény tények által vezettették magukat és mindent megtettek, amit a tények követeltek. Megértették, hogy mi kell a népnek — és maguk keresték fel a népet. Hogy a belső és nemzetközi helyzetet helyesen becsülhessék fel, igyekeztek összegyűjteni és felbecsülni minden kicsiny információt, ami a mostoha körülmények között elérhető volt számukra. Volt idő, hogy egyetlen szál rádiójuk sem volt. Régi kommunista parancsnokok mosolyogva beszélnek arról az időről, amikor támadást intéztek egy vidéki város ellen és azt ideiglenesen kezükben tartották, csak azért, hogy a fővárosi ujságok néhány friss példányát megszerezzék. Amikor előzetes tanulmányozás alapján kialakították politikájukat, ezt a politikát ingadozás nélkül követték. Mandzsuria megtámadása után a kínai kommunisták minden tevékenységüket alárendelték a nemzeti ellenállási harc követelményeinek.

A polgárháború kellős közepén felajánlották, hogy minden olyan hadsereggel hajlandók egységes frontot alkotni, amely ágyúit a nemzeti ellenség ellen fordítja — tekintet nélkül ennek a hadseregnek a politikájára Azután áttörték az őket szorító Kuomintang-gyűrűt és elindultak Északnyugat-Kínába, hogy olyan támaszpontot építsenek, ahonnan közvetlenül támadhatják a japánokat. Ez volt a világhírűvé vált Hosszú Menetelés. A menetelés rendkívüli nehézségei arra kényszerítették a hadsereg néhány parancsnokát, hogy a Szovjetunióval határos körzetekbe törjenek át. Úgy érezték, ez az egyetlen hely, ahol a fáradt hadsereg megpihenhet A Párt vezetősége azonban visszautasította ezt az indítványt és a göröngyösebb utat választotta A Párt vezetősége azzal érvelt: olyan időkben, amikor a kínai népnek mindenekelőtt japánellenes ellenlállásra van szüksége, minden ilyen „megszökés" azt jelentené, hogy a Pártnak nincs többé joga a vezetőszerepre és a nép bizalmára.

Mao Ce-tung és a többi vezető, akik ezt a politikát választották, meg voltak győződve arról: a túlzó japán követelések és a tömegek nyomása kikerülhetetlenül olyan feltételeket teremt, amelyek között a Kuomintang a maga teljességében kénytelen lesz felhagyni „megbékéltetési politikájával". 1935 után a Párt sok olyan közleményt bocsátott ki, amelyekben hangoztatta: japánellenes program alapján nemcsak különálló japánellenes seregekkel, hanem magával a Kuomintanggal is hajlandó egységfrontra lépni. Felajánlotta együttműködését egy nemzetvédelmi kormánnyal. A Mandzsuriai Hadsereg volt az első olyan kormányhadsereg, amely ezt a „kínai ne harcoljon kínai ellen" jelszót elfogadta. Ez a hadsereg, mint már említettük, Csang Kai-sek parancsára észak felé vonult, hogy eltiporja a „vörös banditákat", akik a Hosszú Meneteléstől kimerülve, éppen ekkor érkeztek Északnyugat-Kínába. Azt is említettük már, hogy a kommunisták oldalára állottak.

Elrabolták Csang Kai-seket és agyon akarták lövetni. Ezt a kommunisták akadályozták meg. A jelszó: „kínai ne harcoljon kínai ellen" — pontosan azt jelentette, amit mondott. A kommunisták vitába szállottak a mandzsuriai hadsereggel — és elérték annak az embernek szabadonbocsáttatását, aki elvtársaik egész generációját írtotta ki. Csangot szabadonereszteték — de csak akkor, amikor már elég hosszú ideig volt fogságban ahhoz, hogy végighallgassa azt, amit az egész kínai nép remélt, hogy meg fog hallani. Szabadonbocsátották — de csak akkor, amikor gyakorlatilag is megmutatták neki az egyesült japánellenes háborút követelő népmozgalom erejét és bebizonyították neki, hogy többé ennek a mozgalomnak az útjába állani nem lehet.

A Szingan-nál lejátszódott epizód, amely az akkori imperialista propaganda következtében kissé „operettszerűnek" tűnt a nyugati világ számára — valójában az akkori politikai és erőviszonyok között egészen kiemelkedő esemény volt. Ezeket a körülményeket — különösen pedig azt a régen hangoztatott kommunista indítványt, amely egységes japánellenes frontot követelt a Kuomintang hírblokádja rendszeresen elködösítette úgy, hogy ebben nemcsak a külföld hibás.

A Szingan-incidens és az 1935-ös nagy pekingi diákmozgalom után a kommunisták arra a következtetésre jutottak, hogy a kínai politikában bekövetkezett a döntő fordulat az ellenállás irányába. Ezért kettőzött erővel igyekeztek kapcsolatot találni az összes demokratikus elemekkel az egységes japánellenes front programja alapján. Hogy a lakosság egyetlen, pillanatnyilag még felhasználható rétegét se zárják ki, módosították a nagy földbirtokok azonnali felosztására irányuló politikájukat és áttértek a földbércsökkentés követelésének politikájára.

Még Szingan előtt új nevet kapott a kommunisták legfőbb katonai kiképző iskolája. Már nem „Vörös Hadsereg Akadémiájának", hanem „A Japánellenes Harc Katonai és Politikai Főiskolájának" nevezték. A tanmenetet is megváltoztatták. Az elméleti marxista-leninista tanulmányok mennyiségét ebben a szakaszban csökkentették. Bővebben tanították viszont a Vörös Hadsereg partizánharcainak és a nép között végzett szervező munkájának tapasztalatait — még hozzá a közeledő egységes japánellenes harchoz fűződő viszonyukban. Az egész ország japánellenes fiatal munkásait, paraszt jait és diákjait felhívták a beiratkozásra — anélkül, hogy politikai véleményüket megkérdezték volna. Ekkoriban halált jelentett, ha valakit elfogtak a „Vörös Területek" határán, mégis igen sok fiatal — sokan közülük a diákmozgalmak régi harcosai — szökött keresztül.

A Vörös Hadsereg 1936-os előnyomulása lényegében különbözött minden addigi hadjáratától. Nem az volt a célja, hogy a Kuomintang-befolyást gyengítse, hanem az, hogy kitapasztalja a japánellenes hangulat erejét olyan tartományokban, amelyeket már közvetlenül fenyeget az ellenség előretörése. Küldetés volt ez a hadjárat. Az volt a feladata, hogy az egységfront politikát a néppel megismertesse és az előzetes japánellenes kiképzés céljaira a legkülönbözőbb pártok és osztályok soraiból önkénteseket toborozzon. Edgar Snow, az első amerikai ujságíró, aki meglátogatta a kommunista ellenőrzés alatt álló területeket, több mint egy esztendővel a japánellenes háború kitörése előtt járt ezen a területen. Tapasztalhatta, hogy ez a katonai főiskola volt az egyetlen olyan hely Kínában, ahol már ekkor rendsze-

resen tanulmányozták a közeledő háború valószínű harci feltételeit és ahol a valószínűleg alkalmazásra kerülő stratégiát és taktikát tanították. Snow könyvében *(Red Star Over China* — Vörös csillag Kína felett) beszámol azokról a nyilatkozatokról, amelyeket Mao Ce-tungtól kapott. Ezek a nyilatkozatok igazolják, milyen gondot fordítottak a kínai kommunista vezetők ezekre a kérdésekre és számításaik milyen hallatlanul helyeseknek bizonyultak.

Snow úgy találta, hogy a Vörös Hadsereg csapatait rendkívül gondosan előkészítették eljövendő szerepükre. Az így kiképzettek között néha olyan tisztek is voltak, akiknek hadseregei formailag még mindig harcban állottak a Vörös Hadsereggel. Ezek közül néhányat a hadszíntéren fogtak el a Kommunista csapatok, mások katonai érintkezés folyamán önként jöttek át. Egynéhányat saját parancsnokai küldtek át, akik nem hittek többé a polgárháborúban. Csang Hszüe-liang, a mandzsúriai hadseregek „Ifjú Marsallja" még azt is megtette, hogy kommunista partizán-instruktorokat kért, a maga hadműveleti területére hozatta és saját hadseregének egyenruhájába öltöztette őket. Saját iskolát is állított fel, amelyben ezek az emberek oktatták a hallgatókat a japánellenes háború tudományára. Ez azért volt lehetséges, mert a polgárháború még tartott és a Kuomintang katonai iskolái erre oktatták hallgatóikat, de a kommunisták voltak az egyetlenek, akik kielégítő színvonalon tanulmányozták a nemzeti ellenség harci módszerét és az ellene vívott harc módszereit. Olyan hazafiak, akik komolyan akarták venni az elkövetkezendő háborút, csak ott találhatták meg a szükséges katonai gyakorlatot.

Mialatt a Kommunista Párt és a Vörös Hadsereg így tevékenykedtek az ellenőrzésük alatt álló területeken, az ország más részein föld alatt dolgozó kommunista csoportokat és párttagokat utasították, hogy munkájukat ugyanennek a célnak érdekében végezzék. A kommunistáknak mindenütt elsőrendű kötelességévé tették, hogy kutassanak fel és támogassanak minden japánellenes csoportot és személyt, hogy támogassák őket a nép széles rétegei bizalmának megszerzésében és vegyék rá őket a japán-

ellenes harc gyakorlati előkészületeinek megtételére. Utasították őket arra is, hogy keressenek kapcsolatot olyan idegen állampolgárokkal, akik rokonszenveznek a kínai nép ügyével és ellenzik a japán terveket. Tudták, hogy ezeknek a semleges állampolgároknak helyzetét az ellenálló erők támogatására lehet majd kihasználni.

Megmondották a kommunistáknak, hogyha az ellenség elfoglalja lakóhelyüket, semmiképpen se meneküljenek el. Éppen ellenkezőleg a munkásokkal, parasztokkal, nem-kommunista hazafiakkal és barátságos külföldiekkel létesített kapcsolataikat arra kell felhasználniok, hogy a fegyveres japánellenes harc támaszpontjainak kiépítését vezessék az ellenséges arcvonalak mögött. Megmondották nekik, hogy az összes működésbe kezdő fegyveres ellenálló csoporttal — tekintet nélkül annak eredetére — a kölcsönös segítség és az egyenlőség elve alapján kell egyesülniök.

A háború elkövetkezendő éveiben a Kommunista Pártnak ezeket az utasításait minden olyan területen végrehajtották, amely japán megszállás alá került — akár érintkeztek ezek a területek felszabadított körzetekkel, akár többszáz mérföldnyire voltak tőlük. Így pl. a délkínai Kanton 1938-as eleste után Kanton és Hongkong között új kommunista támaszpont létesült, amely hosszú esztendőkig fizikailag el volt szigetelve minden más, kommunisták-vezette körzettől.

Az egységes japánellenes ellenállásra vonatkozó kommunista-Kuomintang-egyezményt az 1936 decemberi szingani incidens és az 1937 július 7-i időpont között tárgyalták le. Ez utóbbi dátum a háború megkezdésének időpontja. Az egyezményt azonban 1937 szeptember 22-én hozták nyilvánosságra. Feltételei szerint a régi Kínai Szovjet Köztársaság, amely a Hosszú Menetelés után az északnyugati Senszi, Kanszu és Ninghszia tartományok részeiből állott, önkormányzattal rendelkező „különleges körzetté" alakult. Mintegy másfélmillió lakosa a Nemzeti Közigazgatás irányítása alatt állott. Az akkor kb. nyolcvanezer embert számláló Vörös Hadsereg a Nyolcadik Nemzeti Forradalmi Hadsereg nevet kapta. Ez a sereg a Nemzeti

Katonai Tanácsnak volt alárendelve, amely e hadsereg negyvenötezer emberét látta el zsolddal és élelemmel.

Ezek a változások nem feltételnélküli változások voltak. A Kommunista Párt vezetői értésére adták a Kuomintangnak, hogy neki is minden erejét a japánellenes háborúnak kell szentelnie, szabadon kell bocsátania a politikai foglyokat. Közölték a Kuomintanggal, hogy fel kell hagynia bármilyen párthoz tartozó japánellenes hazafiak üldözésével és ezeknek szólás- és cselekvési szabadságot kell adnia. . Megmondották azt is: meg kell engednie, hogy ezek a hazafiak elfoglalják helyüket a demokratikusan szervezett háborús erőfeszítésben. A megegyezés rendkívül széles jellegű volt és szándékosan kerülte a vitát olyan pontok felett, amelyek — bármilyen fontosak voltak is — hátráltathatták volna az azonnali japánellenes egységet. Pl.: olyan kérdések, mint a Kuomintang-diktatúra felszámolása, más pártok részvétele a kormányban — a kommunisták és más pártok hivatalos törvényesítése — fel sem merültek, holott a végső rendezés szempontjából természetesen igen fontosak voltak.

2. A Nyolcadik Hadsereg Sanszi tartományban

Ennek a megegyezésnek az értelmében a hadparancsnokság intézkedése szerint a Nyolcadik Hadsereg a háború első hónapjaiban Észak-Kína felé vonult. Visszatért Sanszi tartományba, első japánellenes felderítő harcainak színterére. A hadsereg egyik része ekkor a központi kormány és a tartomány seregeinek oldalán megverte a japánokat a Pinghszin-hágónál és megvédett olyan stratégiai fontosságú átkelőhelyeket, mint Niangcekuan és Hszinkou. Ennek a hadseregnek a parancsnokai hozzásegítették a tartományi hatóságokat egy egységes katonai és politikai partizánfőiskola felállításához. A főiskolát a Jenani Japánellenes Egyetem mintájára szervezték meg. Dékánja Li Kung-po volt, a sangháji Nemzeti Szabadítási Mozgalom egyik vezetője. (Már beszámoltunk arról, hogy Li-t a háború előtt a japánellenes közvélemény megszervezésének „bűntette" miatt a Kuomintang bebörtönözte.*) Abban is a kommunisták segítették Jen Hszi-

* Li Kung-pot 1946 júl. 11-én Kunmingban a Kuomintang hóhérai meggyilkolták.

san-t, a tartomány kormányzóját, hogy az Uj Sanszi-Hadsereget megszervezhesse. Ezt a sereget „Meghalni Is Kész Dandárnak" nevezték el. A régi, feudális módon szervezett és teljesen használhatatlan tartományi csapatokkal ellentétben ez a hadsereg munkásokból, parasztokból, helyi japánellenes értelmiségiekből és diákokból állott. Az Uj Hadseregre még sok megpróbáltatás várt — de ez a hadsereg egészen a háború végéig folytatta harcát a japánellenes vonalak mögött és szüntelenül, elpusztíthatatlanul hozzájárult Kína japánellenes erejének növeléséhez.

A Sanszi tartomány szívében lejátszódó eseményekkel, a Nyolcadik Hadsereg más egységei mélyen behatoltak a japánok által már elfoglalt, elszigetelt hegységekkel teleszórt területekre: Hopei és Csahar tartományokba. Egymástól elkülönített oszlopokban, erőltetett menetben haladtak előre, ahogyan azt a Hosszú Menetelés során olyan jól megtanulták. A legmagasabb hegyeket, a legjárhatatlanabb hegyiutakat választották. Elkerülték az ellenséges helyőrségeket. Felhasználták népük támogatását és mindenütt kapcsolatot létesítettek a helyi ellenálló szervezetekkel. Amikor földrajzi szempontból kedvező pontokat értek el — mint a Wutai és Taihang hegygerincek természetes erődítményei — vagy ahol a terület nagyobb fejlettsége és a japánellenes mozgalom ereje pótolta a természetes támaszpontok hiányát — mint Közép-Hopei tartomány sík vidékén — ott az oszlopok megállottak és támaszpontokat építettek ki a későbbi hadműveletek számára. Igy keletkeztek a Felszabadított Körzetek — az első olyan kínai területek, amelyeket kínai csapatok szabadítottak ki az előnyomuló ellenség markából. A japánok a háború hét esztendeje alatt egyetlenegyszer sem tudták visszaszerezni ezeket a területeket, amelyek sok, későbbi Felszabadított Körzet magvát alkották. A Nyolcadik Hadsereg ezekből a Felszabadított Körzetekből indította el nagyobbszabású támadását a Peiping—Hankou és a Tiencsin—Pukov vasútvonalak ellen, hogy lehetővé tegye a központi kormánycsapatoknak Hankou megvédését.

Hogy megérthessük a kínai Felszabadított Körzetek növekedését és jellegét, meg kell vizsgálnunk az első körzetek születésének körülményeit. (1937—1938.) Lehet, hogy az elbeszélésre

kerülő néhány esemény között lesznek olyanok, amelyeket az olvasó jelentéktelennek talál, de ne felejtsük el, hogy ezek azok a „kis makkok", amelyekből a tömeges partizánharc hatalmas tölgyfája sarjadt. A legtöbb esetben kicsiny csapategységek, századok és ezredek bevetéséről van szó. Más esetekben elszánt munkások, parasztok, értelmiségiek akcióiról. A szikra, amely a tűzvészt kirobbantja — mindig kicsiny. A Bastille ostroma is „csak" lázadás volt egy börtön kapui előtt. A Felszabadított Körzetek közül a Sanszi—Csahar—Hopei támaszpont volt a legismertebb. Ezt látogatták leginkább az európai és az amerikai megbízottak.* Ez három, földrajzilag és politikailag különálló területet foglalt magában. A Wutai-hegyek és lejtőik a támaszpont északi részén, Hopei és Sanszi tartományok között sok jólvédhető állást nyujtottak — de gazdaságilag szegények és teljesen feudális szervezettségűek voltak, lakosságuk pedig elmaradott és írástudatlan volt. A Közép-Hopei sík területe viszont Kína egyik legtermékenyebb és leghaladottabb körzete, egyben Peiping és Tiencsin közvetlen „Hinterlandja" volt — de földrajzi előnyöket a partizánharc számára nem nyujthatott. A támaszpont harmadik része a Peipingtől északra és nyugatra elterülő dombosvidék volt. Mindhárom résznek megvolt a maga meghatározott eredete és története, s csak bizonyos idő multán olvadtak egybe.

A Wutai-hegyekben a Nyolcadik Hadsereg 115-ik hadosztályának Nie Jung-csen parancsnoksága alatt harcoló kétezer katonája indította el és szervezte meg az ellenállást. Nie kommunista volt. Vegyészmérnök, aki néhány esztendeig Franciaországban tanult és dolgozott. Szerény, bátor és tehetséges ember volt. Szung Sao-wan, Wutai hazafias elöljárója, aki nem menekült el a többi tisztviselővel az első japán roham elől, segített a támaszpont kiépítésében.

A Peipingtől nyugatra elterülő dombokon kis ellenálló csoportok kezdeményezték a munkát. Az egyik leghíresebb ilyen csoport néhány mandzsúriai születésű munkásból állott, akik Peiping és Tiencsin eleste és a kínai hadsereg zömének visszavonulása

* Néhány beszámoló: *„Twin Stars of China"* (Major Evans F Carl-Hogg). *The People's War* (I. Epstein).

után összegyüjtötték a lemaradt hadseregrészeket és kisebb japán meg együttműködő osztagok megtámadásával szereztek fegyvert. Később megérkeztek a Nyolcadik Hadsereg egységei és a Miaofengsan csúcsán, a buddhisták szent hegyén, ütötték fel főhadiszállásukat. Ezeket az egységeket Hsziao Ko, a polgárháború egyik legragyogóbb kommunista partizánparancsnoka, a régi Kuomintang Whampoa Katonai Akadémiájának egyik legtehetségesebb „tanulója" vezette.

Közép-Hopei síkságán is sok japánellenes áramlat fonódott egybe. A mandzsúriai Ötvenharmadik Hadsereg egyik, Lu Csengcsao parancsnoksága alá tartozó ezrede nem követte visszavonuló hadseregét, hanem ezer lőfegyverével helyi partizánharcot kezdett. Peiping és a többi városok kommunistái, akik titokban már esztendők óta dolgoztak a parasztok között, most működésbe helyezték a már esztendőkkel előbb tökéletesített ellenállási tervet. A Nemzeti Felszabadítási Mozgalom tagjai és a Peiping eleste után szülőfaluikba hazatérő kommunista diákok is egységeket alakítottak. Csatlakozott néhány tisztességesebb földesúr, nyugalmazott katonatiszt — sőt egyes esetekben még a helyi rendőrség is.

Végül ide is elérkeztek a Nyolcadik Hadsereg 120-ik hadosztályának emberei. Az így létrejött egységes japánellenes hadsereg a nép meg az általa szervezett különböző ellenállócsoportok támogatásával megkezdte legendás harcát Hopei szívéért: a gazdag síkságért. Itt használhattak a japánok tankokat és repülőgépeket. Felsorakoztathatták mindazt a technikai fölényt, amit nem vethettek harcba a hegyek partizántámaszpontjai ellen. A küzdelem mégis hét esztendeig tartott — és mégsem a japánok javára dőlt el. A kommunisták-vezette seregek harca Közép-Hopeiért a japánellenes felszabadító népháború legdicsőségesebb — és legvéresebb — fejezetei közé tartozik.

A három körzet megbizottai Fuping nyugathopei városban 1937 októberében értekezletet tartottak. Ezen kovácsolták egybe a három körzet ellenálló erőinek parancsnokságát. A Nyolcadik Hadsereg ekkor már többszörösen bebizonyította, hogy a polgárháború tíz „tanulóéve" alatt megtanulta a „győzelem tudományát". Sok más ellenálló csoport súlyos tandíjat fizetett ennek a

tudománynak nem ismerése miatt. A Nyolcadik Hadsereg kész volt megosztani tapasztalatait a többiekkel. Meggyőzte őket, hogy nem a maga számára akarja „monopolizálni" a győzelmet — hanem egyedül az érdekli, hogy az ellenséges vonalak mögött minél kiterjedtebb és minél hatásosabb legyen az ellenálló harc. A nem kommunista ellenállók gondja sem az volt, milyen „A Nyolcadik" politikai jellege. Az a tény érdekelte őket, hogy *megjelent az első győzelmes, jólszervezett kínai hadsereg a megszállott területeken* — azokon a területeken, amelyeken enélkül magukrahagyatva, kétségbeesett harcot kellett volna folytatniok.

Valamennyien meg akarták tanulni a Nyolcadik Hadsereg módszereit és együtt akartak vele működni mindkét fél közös előnyére. Megtartották tehát „önkormányzatukat" saját egységeik belső ügyeiben — de egyhangúan úgy határoztak, hogy átveszik a Nyolcadik Hadsereg partizántaktikáját és azt a módszerét, ahogyan a nép támogatását biztosítja és szervezi. A Fuping-konferencia Nie Jung-csent választotta a Sanszi—Csahar—Hopei katonai körzet összes ellenálló erőinek főparancsnokául és őt bízta meg az összes részlegek tevékenységének irányításával és e tevékenység összehangolásával.

Két hónappal később, decemberben, az ellenálló támaszpontok helyi kormányai egy másik értekezletre küldték el megbízottaikat. Ezt Wutaiban tartották. Célja ennek is az volt, hogy összehangolja tevékenységüket és közös közigazgatási programot dolgozzon ki a kommunisták javaslata alapján a kormányválasztás elvi módszerében. Minden japánellenes pártot törvényesnek nyilvánítottak. Minden olyan férfi és nő, aki nem dolgozott együtt a japánokkal, szavazati jogot kapott. Általánossá tették a munkások, parasztok, kereskedők, asszonyok és fiatalok Nemzeti Felszabadítási Bizottságainak szervezését. Ezeknek a tagjai segítették a hadsereget és a közigazgatást és résztvettek a helyi fegyveres védelmi szervezetekben.

A földbéreket az egész körzetben huszonöt százalékkal leszállították; az árulók vagyonát az ellenállás és a helyi népjóléti szervek javára elkobozták. Külön bankot és más pénzügyi szerveket hoztak létre a japánellenes gazdasági harc folytatására. Így

állították meg azoknak az árucikkeknek a kicsempészését, amelyekre a japánok rá akarták tenni a kezüket, s így szerezték meg az ellenállás folytatásához szükséges készleteket. A Sanszi—Csahar—Hopei Felszabadított Körzet Egyesült Kormányának elnöke a már említett Szung Sao-wan, Wutai Kuomintang-párti elöljárója lett. A kormányban résztvettek kommunisták, Kuomintang-pártiak, a Nemzeti Felszabadítási Mozgalom képviselői és pártonkívüliek.

A közigazgatás megalakítását helybenhagyta Jen Hszi-san tábornok, Sanszi kormányzója és a Második Háborús Zóna főparancsnoka, aki egyben a központi kormány legmagasabb rangú északkínai meghatalmazottja is volt. Evans Carlson ezredes jelen volt a kormány beiktatásánál és jó leírását adta annak, valamint az általa megfigyelt egyéb jelenségeknek.*

Egy Lu Cseng-csao nevű mandzsúriai hivatásos tiszt és egy Szun Csi-jüan nevű tanító elmondottak nekem néhány történetet. Ezek rendkívül jól megmutatják, hogy Közép-Hopei japán megszállása után kétféle ellenállási tevékenység alakult ki. Az egyiket nem kommunisták, a másikat a Kommunista Párt szervezte. Történeteik azt is megvilágítják, hogy a két mozgalomnak miért kellett a kommunisták és a Nyolcadik Hadsereg vezetésével egyesülnie.

A gondterhelt arcú, egyenesderekú Lu tábornok így beszélt:

— 1937 júliusában Sicsiacsuangnál az Ötvenharmadik Hadsereg egyik kormányezredének parancsnoka voltam. Egy hónappal később elindultunk Észak felé. A legfelsőbb parancsnokság abban az időben úgy viselkedett, mintha nem döntötte volna még el, hogy háborúban vagyunk-e a japánokkal, vagy sem. Azt parancsolták nekünk, hogy ássunk mély lövészárkokat, de kifejezetten megtiltották, hogy támadjuk, vagy „provokáljuk" az ellenséget. Csak akkor kaptunk parancsot „az eredeti állások visszaszerzésére" — amikor a japánok elfoglalták a hadtest- és hadosztályparancsnokságot, a mi ezredünket pedig bekerítették. Így hát két folyó találkozásánál vissza is szorítottuk az ellenséget — de ez csak arra volt jó, hogy észrevegyük: a hadsereg

* *Evans F. Carlson:* Twin Stars of China.

már visszahúzódott. Ujra át kellett törnünk az ellenség frontját csak azért, hogy egy csomó olyan visszavonulásban vehessünk részt, amelyekben mindig mi voltunk a hátvéd. Végül, 1937 késő októberében ismét messze az ellenséges vonalak mögött találtuk magunkat. A kérdés az volt: szétszóródjunk-e és átszivárogjunk saját hátvédeinkhez, vagy pedig maradjunk, ahol vagyunk. A nép arra kért bennünket, hogy maradjunk és segítsünk verni a japánokat. Az én ezredemnek mindig megvoltak a maga demokratikus tradicióí. Néhány forradalmi diák segítségével intézményesítettük ezeket. Már a háború megkezdése előtt voltak katonai bizottságaink, amelyek a századokon belüli vitás ügyeket és más kérdéseket is intéztek. „Veszélyes irányzat" volt mindez a csendőrök szemében, és a háború előtt még az is megtörtént, hogy néhány emberemet letartóztatták. A „menni vagy maradni" kérdésében is általános gyűlést hívtam össze.

— Embereim úgy szavaztak, hogy maradunk, ahol vagyunk. Ezt akartam én is. Ugy döntöttünk, hogy ezredünk nevét „A Nép Önvédelmi Hadseregére" változtatjuk. Emlékszem, eredetileg az „önvédelmi" szó elé akartuk tenni az „Északkínai" jelzőt is, de egy katonám ekkor felállott és azt mondotta, hogy ez nem lesz jó. A háború igen hosszú lehet még — szólt — és megeshet, hogy másutt kell harcolnunk a japánok ellen.

— Azután visszafoglaltuk a kerület két városát, Nanpingot és Ngankuot. Eltöröltük az együttműködő közigazgatást. A kommunisták sikereiről sokat hallottunk és megtanultuk, hogy lehetetlen partizánháborút folytatni, ha nem fordulunk a demokrácia felé és nem könnyítünk a nép terhein. Összehivattuk a falvak véneit és megkértük őket: válasszanak megbízható embereket a kerületi közigazgatás intézésére. Segítettük a Nemzeti Felszabadítási Bizottságok szervezkedését. Minden falunak joga volt egy saját Népi Önvédelmi Század — és minden körzetnek egy Népi Önvédelmi Ezred felállításához.

— Bejelentettük a földbérek csökkentését és a szabad sóeladást. A sókereskedelem azelőtt a Kuomintang-kormány monopóliuma volt és ez rendkívül magasan tartotta a sóárakat. Ez volt a parasztok egyik legnagyobb sérelme és panasza.

— Megtudtuk, hogy Kaojangban, a szomszéd kerületben a helyi kommunisták partizáncsoportot alakítottak és komoly sikereket értek el. Ezért követeket küldtünk hozzájuk és közös fellépést javasoltunk. Csang Jin-wu vezetése alatt ugyanakkor a régi rendőrség és földesúri katonaság több osztaga is kitűzte a japánellenes lobogót. Velük is érintkezésbe léptünk. Egyik fiatal parancsnokuk, Csang Csung-han, most a Nyolcadik Hadsereg 120. hadosztályának 79. ezredét vezeti.

— Ilymódon megegyeztünk egymással, de minden sereg megtartotta a maga nevét: A Nép Önvédelmi Hadserege; A Kaojangi Kommunisták Harmadik Osztaga; A Hopei Partizánhaderő; A Hopei Milicia stb. Nemsokára éreztük, hogy közös főhadiszállásra lenne szükség. Egy Kaojangban tartott gyűlésen engem választottak a hadműveleti terület parancsnokává, mert nekem volt a legtöbb katonai tapasztalatom. Ezen a gyűlésen láttam először a Nyolcadik Hadsereget, amelynek lovas osztagai éppen akkor szivárogtak be Közép-Hopeibe.

Ez Lu Cseng-csao elbeszélése.

Szun Csi-jüan, acélkeretes szemüveget viselő, zömök, nehézcsontú fiatalember. Már a háború előtt kommunista volt — de csak azóta katona. Az ő története így szólt:

— Amikor a háború kitört, a Párt szülőfalumba, Paoting közelébe küldött a katonai ellenállás megszervezésére. Ebben a körzetben is már hosszú ideje földalatti kommunista munka folyt. Tudtam, hogy a parasztok közül ki a párttag és találkoztunk is egy tehénistállóban. A baj persze az volt, hogy sem nekem, sem a többieknek nem voltak harci tapasztalataink.

— Szerencsére paraszt elvtársaim makacs és találékony emberek voltak. Csakhamar kis csoportjaink indultak a környékre, hogy megszakítsák a közelben húzódó Peiping—Hankou vasútvonalat. Leszakítottuk a távíróvezetékeket és tüzeltünk a japán járőrökre. Mikor látták sikereinket, az egész nép megszabadult félelmétől. Ha az ember a falvakat járta, gyakran lelt olyan szerszámokra, amelyek a kettészakított vasútvonal síneinek acéljából készültek. Sok paraszt tüzelt a kisebb vasútállomások megrohanásánál szerzett szénnel.

Szun mosolyogva folytatta:

— A nép nemsokára maga is kezdett akcióba lépni. Egy jólmegtermett erős fickóra emlékszem, aki gyümölcsöt szokott vinni a vasútvonal nyugati oldalára, hogy ott eladja. Japán katonák egyszer megették a gyümölcsöt és nem akartak fizetni. Rendkívül feldühödött ezen és amikor másnap egy magányos japán katona felemelt kosarából egy barackot és mustrálgatni kezdte — hirtelen szájonverte a katonát, a barackot leszorította gégéjére és amíg fuldoklott, fejbeverte egy kővel. Azután magához vette a halott puskáját és elmenekült. Ha nem dolgoztunk volna abban a körzetben, ez a paraszt magányos, hajszolt üldözötté vált volna. Így viszont csatlakozott osztagunkhoz, ahol őt is, meg a puskáját is szívesen láttuk.

— 1937 októberére az osztag már háromszáz embert számlált. Korábbi sikereink és a kis veszteségek meggyőzték a népet, hogy jó úton járunk. Sok család előszedte a polgárháború idején használt, banditák elleni védekezésre tartogatott fegyvert és odaadta a fiataloknak, hogy azok saját fegyvereikkel csatlakozhassanak hozzánk.

— Eddig az osztag szervezete eléggé laza volt. Embereink többé-kevésbbé akkor verekedtek, amikor nekik tetszett és otthonmaradhattak, ha valami dolguk akadt. Ez nemsokára megváltozott. 1937 december elsején száz emberrel elindultam, hogy átkeljek a Peiping—Hankou vasútvonal másik oldalára. Éppen megálltunk reggelizni, amikor rohanva érkezett egy ember és jelentette, hogy a távolból lövések hallatszanak.

— Egy másik is érkezett nemsokára. Azt a hírt hozta, hogy japánok megtámadták támaszpontunkat, felrobbantották és felégették. Rohanni kezdtünk, hogy visszafelé vezető útjukon lesből megtámadjuk őket, de kicsúsztak.

Szun itt megállt és lelkes arca megkeményedett. Látszott, hogy nem szívesen emlékszik a történet folytatására.

— Amikor hazaértünk, láttuk, hogy mindent szétromboltak. Néhány ember tántorgott a falu utcáin, de egy szót sem tudtunk kivenni belőlük. Még a kutyák sem ugattak. Egy öreg paraszt végül suttogó hangon elbeszélte, hogy kilencven embert gyilkoltak le a japánok. Nem volt elég koporsónk, így a halottak egy részét zsákvászonba burkolva temettük el. Éjszaka megérkezett

néhány elbujdosott paraszt. Egyetlen sem volt köztük, aki bennünket hibáztatott volna. Az elpusztított falu csak úgy ízzott a japángyűlölettől.

— Valaki emlékezett rá, hogy egy Wu Sen nevű ember annakidején mindig az együttműködőkkel paktált. Csak ő mondhatta meg a japánoknak, hogy a faluban partizánok vannak. A nép Wu házához vonult, de az áruló eltünt. Ugy döntöttek, hogy az „Osszátok fel az árulók vagyonát" elvének alkalmazásával mindenét kiosztják azok között, akiknek házát felégették. Fiatalemberek egész serege — köztük sokan a meggyilkoltak rokonai — csatlakoztak hozzánk, hogy bosszút állhassanak. Engedtünk kívánságuknak és minden más feladatot félretéve készültünk a bosszúálló csatára.

— Néhány nappal később elfűrészeltük egy fahíd gerendáit és lesbeálltunk. Nemsokára tizenhat teherautóból álló ellenséges karaván közeledett. Az első kocsi alatt nyomban leszakadt a híd és az autó a folyóba zuhant. Harcosaink előrohantak, megöltek húsz japánt és nagy zsákmányt ejtettek. Ezután még több ember csatlakozott hozzánk, mert látták, hogy akik kimennek verekedni, azok japánokat ölnek — aki viszont otthonmarad, az nem tehet egyebet, mint megvárja, hogy a japánok megöljék. Egységünk így szilárdabb lett. Az emberek már nem „alkalmi feladatnak" tekintették a partizánhadviselést. A néphez fűződő kötelékeink is szorosabbak lettek. A partizánok vigyáztak, hogy mindig a helyszinen legyenek, hogy megvédjék az ellenséges rajtaütés által fenyegetett helyeket, a nép pedig az ellenség minden mozdulatáról tájékoztatott bennünket.

— Nemsokára ezután megjelentek a területünkön Lu Csengcsao csapatai és a Nyolcadik Hadsereg 120. hadosztályának egységei. Velük kezdtünk dolgozni. Engem a Párt Lu Cseng-csao csapatainak politikai osztályára küldött dolgozni.

Ez volt Szun Csi-jüan elbeszélése.

1938 közepére a Sanszi—Csahar—Hopei Felszabadított Körzet különböző osztagokból összeállított szervezett erői több, mint százezer emberből állottak. Még ennek is sokszorosa volt az önkéntes, szervezett milícia létszáma. Több, mint harminc kerület és tizenegymillió lakos került újra kínai fennhatóság alá. A tö-

megszervezetek taglétszáma meghaladta a kétmilliót. A japánok valamikor azzal büszkélkedtek, hogy három hadosztállyal meghódítják Kínát. A kommunisták most bebizonyították nekik, hogy ezen az egyetlen ponton sem boldogul hat-hét japán hadosztály. Ennyit kötött le ugyanis ez az egy körzet. Ennyit vont el a „szabályos" frontról.

3. Sanszi—Honan—Hopei: a főhadiszállás körzete

Közben délebbre a Taihang-hegyek vidékén megszületett a Sanszi—Honan—Hopei Felszabadított Körzet.

Ennek a területnek nagy előnye volt. Még az ellenséges megszállás előtt itt állították fel a Nyolcadik Hadsereg főhadiszállását, amelyet maga Csu Te főparancsnok irányított. Amikor a japánok Sanszi nagyobb városait és főbb közlekedési vonalait elfoglalták — a főhadiszállás nem ment el. Mindössze elköltözött Liaoszien városából a környező hegyekbe. Az irányítóközpont jelenléte mindenesetre nem csak előnyt jelentett. A japánok, akik kezdetben nem nagy fontosságot tulajdonítottak a többi ellenállási körzeteknek, itt mindig szünet nélkül és igen hevesen támadtak. A terület másik jellegzetessége az ipari munkások viszonylag nagy száma volt. Ezek a körzetet átszelő vasútvonalakon, a Taijüan-i fegyvergyárban és a tartomány szénbányáiban dolgoztak. Az ellenálló erők így közel mehettek a városokhoz — és a munkások is könnyebben csatlakozhattak hozzájuk. Itt szervezte meg a Nyolcadik Hadsereg a maga híres vasúti ezredét, amely állandóan és nagy sikerrel támadta azokat a vasútvonalakat, amelyeken katonái valamikor dolgoztak.

A munkások felkeléseit ezeken a területeken is összehangolták a katonai támadásokkal. Az egyik ilyen támadás során a Nyolcadik Hadsereg elfoglalta és elárasztotta a nagy csingcsingi antracitbányákat. A munkásfelkelések célja nemcsak az volt, hogy szétrombolják az ellenség által használt ipari felszerelést, hanem az is, hogy az összes szállítható felszerelés leszerelésével ipari ellenálló bázist teremtsenek. Ezeket a lehetőségeket teljes mértékben kihasználták. A Sanszi—Honan—Hopei támaszpont az összes Felszabadított Körzetek közül a leggazdagabb volt gépekben és képzett szakmunkásokban.

Három hónappal a háború megkezdése után az ellenséges vonalak mögötti, elszigetelt hegyi falvakban elrejtett kis telepek már termeltek. Puskákat, mozsárágyúkat, géppuskákat, lőszert, tábori rádiót, füstnélküli lőport, — de gyártottak esztergapadokat, textilgépeket és nyomdagépeket is. Ezek a telepek a hadsereg, vagy a munkáskooperatívák tulajdonában voltak.

1937 végén a támaszpont magvából, Délkelet-Sanszi hegyeiből a csapatok keleti irányba, Dél-Hopei és Nyugat-Santung síkságai felé törtek előre. Akárcsak a Sanszi—Csahar—Hopei Felszabadított Körzetben, itt is szorosan együttműködtek a helyi ellenálló csoportokkal és a hazafias szervezetekkel. Kormányt választottak, amelynek Jang Hsziü-ling professzor volt az elnöke. Politikai állásfoglalására nézve Jang a Nemzeti Felszabadítókhoz tartozott. Tiencsinben a Francia Katolikus Ipari és Kereskedelmi Kollégium tanára volt. A japán támadás után egy csoport hazafias diák élén a Taihang-hegyekbe ment és harcrahívta a népet.

4. Santung és áttörés a tengerhez

1937 végén történt az is, hogy a Nyolcadik Hadsereg mindenütt érintkezést keresett a tengerparttal. A fontos santungi félszigeten létrehozott támaszpont segítségével érintkezést tudott teremteni a Kína legkeletibb sarkában működő ellenálló csoportokkal. Ennek a körzetnek a történetét Csu Zsui szavaival mondjuk el. Ő volt a körzet politikai tisztje. Nagydarab, komoly ember. Elvégezte a Szun Jat-szen Egyetemet és Moszkvában a Vörös Hadsereg Tüzérségi Akadémiáját. Azután visszatért Kínába. 1929-től kezdve nyolc esztendőn keresztül harcolt a polgárháborúban. Azután még nyolc évig a japánok ellen. Így beszélt:

— Stratégiai szempontból Santung nagyon jó partizántámaszpont. Topográfiailag hegyek és síkságok váltakoznak rajta. Ásványokban és mezőgazdasági terményekben rendkívül gazdag. Búzában, gyapotban és az ezekhez kapcsolható iparágak létesítéséhez szükséges nyersanyagban önellátó. Lakosságának száma igen nagy: harmincnyolcmillió. Népéről sokszáz éve azt tartják, hogy jó, kemény, használható katonaanyag.

— A parti körzetekben a japánellenes hagyomány még a tizenötödik és tizenhatodik századból ered, amikor japán kalózkülönítmények kötöttek ki a partvidéken és a falvak lakossága önkéntes csapatokat alakított, hogy visszaverhesse őket hajóikhoz. Az újabb időkben az 1894-es első japán-kínai háború nagy csatáját is santungi katonák vívták meg Pingjang mellett. A tartományban még élnek olyan öregemberek, akik ott voltak ebben az ütközetben.

— Ezenfelül 1916—1920-ban és 1928-ban maga Santung is megkóstolta a japán megszállást. Sokan emigráltak ekkor Mandzsúriába. Ezek nagyrésze 1931-ben visszatért — felfegyverkezve a japánellenes partizánharc tudományával.

— A santungi nép történelme: társadalmi harcok sorozata a legkülönbözőbb elnyomók ellen. A népesség nagy tömegének a földre gyakorolt nyomása volt az az erő, amely eredetileg a hadseregbe, vagy a mandzsúriai emigrációba kergette őket. Ugyanez az erő késztette őket arra, hogy a Mandzsu-dinasztia, a földesurak, meg az adószedők ellen titkos társaságokba tömörüljenek. Becsléseink szerint már a háború megkezdésének pillanatában háromszázezer puska volt a santungi parasztok kezében, úgyhogy nem volt nagyon nehéz feladat ellenállási mozgalmat szervezni.

— Több mint ezer régi „Kuomintang-forradalmár" volt a tartományban, akik a párt első éveiben együtt dolgoztak Szun Jat-szennel, de otthagyták a pártot, amikor az a reakció útját választotta. Legtöbbjük visszavonultan élt, vagy olyan nem politikai jellegű tevékenységgel foglalkozott, mint tanítás, vagy a földművelés és falusi kézművesség tökéletesítésére irányuló kísérletek. Az emberek nagyon tisztelték őket és így olyan haladó, japánellenes tartalékot alkottak, amelyet könnyűszerrel aktivizálni lehetett megfelelő körülmények esetén. A tartományban eredetileg nem volt ötvennél több kommunista.

— A japánok gyakorlatilag nem találtak ellenállásra, amikor beléptek Santungba és Han Fu-csu kormányzót ezért Csungking agyon is lövette. A megszállás után a Nyolcadik Hadsereg 115. hadosztályának három százada beszivárgott a tartomány nyugati részébe, hogy támadásokat intézzen a Tiencsin—Pukou

vasútvonal ellen. Ezt a hadmozdulatot az Országos Katonai Tanács jóváhagyta.

— 1937 december 25-e sokáig emlékezetes nap marad Santung tartomány számára, mert a népi ellenálló erők ezen a napon egyszerre számos ponton megtámadták az ellenséget. Sok esetben a támadók nem is tudtak a többi egyidejű támadásról. Több mint húsz ellenálló csoport — legtöbbjének volt egy vagy két kommunista tagja — ez évnek ebben az utolsó hetében vívták első csatározásaikat. Az egyik néhány fegyvert zsákmányolt együttműködő csapatoktól. A másik elaknásított egy utat és felrobbantott egy teherautót — de csak egy telefonkészüléket zsákmányolt, amit a parasztok rögtön szét is szedtek, megtudni, hogy miféle ördög masinája rejtőzik benne. Egy harmadik megtámadott egy vasútállomást és elpusztított egy őrjáratot.

— Ezek az akciók önmagukban talán nem voltak valami „mutatósak", a fontos azonban az volt, hogy egyszerre sok helyen történtek és mindegyikük úgy hatott, mint szikra a taplóra. Az emberek, akik hírét kapták ezeknek a támadásoknak, így szóltak: „Az ellenállás megkezdődött" — és előhúzták rejtekhelyéről a puskát. A régi hadseregek volt katonái özönleni kezdtek az új alakulatokba. A Santung tartomány hadseregét a japánok sohasem verték meg — ez a hadsereg feloszlott. És a régi katonái, akik dühösek voltak, hogy a tartomány harc nélkül meghódolt — most végre ütni akartak egyet az ellenségen.

— Ezek a források táplálták az ellenállást és az csakhamar hihetetlen mértékben megnőtt. Volt például egy osztag, amely december végén alig néhány puskával kezdte a harcot. Január tizedikén több mint ezer emberük volt, hatszáz közülük fegyveres. Az új fegyverek némelyike angol gyártmányú volt és Weihaiwei raktáraiból származott. Weihaiweit ugyanis „kölcsönadták" az angoloknak támaszpont céljaira, akik berendeztek ott egy tengerészeti anyagfelvevő-állomást. A háború megkezdésekor azután a kínai őrség elvitte a fegyvereket, még mielőtt a japánok rátehették volna a kezüket.

— Az egyik ilyen egységhez tartoztak santungi vezető pártmunkásaink is, akik még a harcok kezdetén elestek. Némelyiket nem is az ellenség ölte meg, hanem a régi Kuomintang-közigaz-

gatás visszamaradt elemei, akik megrettentek, amikor látták, hogy a nép a maga céljai elérésére fegyvert ragad. Amikor eleinte még csak néhány puskája volt ennek az egységnek, a Wentang-i magisztrátus rendőrsége le akarta fegyverezni és kommunista tagjai közül négyet legyilkoltatott. Az egység azonban mégis rohamosan nőtt és naponta több, mint száz ember csatlakozott hozzá.

— Ez az egység első támadását a Muping-i együttműködő helyőrség ellen intézte. A partizánok kilencven puskát zsákmányoltak és az egész népet tömegtárgyalásra hívták össze az áruló városi tanács és a rendőrfőnök elítélésére. Népszavazással halálra ítélték őket. Ekkor hirtelen japán ellentámadás érte az osztagot. Az ellenség teherautókon szállított hatszáz katonával és két repülőgéppel támadott. Lin Csi, a Kommunista Párt keletsantungi szervezetének vezetője volt az első, aki halálosan megsebesült. Még tíz parancsnokot és politikai munkást öltek meg. De a japánok vesztesége negyven halott és sebesült volt és egy szerencsés puskalövés földrekényszerítette egyik repülőgépüket is.

— Néhány nap mulva már az egész tartomány tudott Muping elfoglalásának esetéről, az árulók feletti ítéletről, az ellentámadás visszaveréséről. A véletlen puskalövéssel lelőtt repülőgép esete különösen jó hatást keltett. A nép ezzel bizonyítva látta, hogy az ellenség még a levegőben sincs védve a nép fegyverei ellen. Semmi sem segíthette volna jobban az ellenállás növekedését. Eközben a Tiencsin-Pukou vasútvonal mentén harcoló három Nyolcadik Hadseregbeli század a tartomány nyugati, távoli sarkában igen sok önkéntest mozgósított. A keletsantungi félszigetre azonban mégis csak néhány hónap múlva értek el a Nyolcadik Hadsereg emberei. Amikor két ezrednyi erővel megérkeztek, láthatták, hogy már tekintélyes ellenállási támaszpont fejlődött itt ki, amelynek megvolt a maga hagyománya, tapasztalata és vezetősége. Akkor már harmincezer ember állott fegyverben. Itt nem kellett a hadseregnek kezdeményezni az ellenállást. Bizton építhetett már arra az alapra, amit a harcos santungi nép már megteremtett.

5. Az Új Negyedik Hadsereg a Nagy Folyam mentén

A háború első szakaszában az ellenséges vonalak mögött megalakult támaszpontok között utolsó volt az Uj Negyedik Hadsereg Körzete a Jangce (Nagy Folyam) alsó folyásánál. Az „Új Negyediket" 1938-ban szervezték a régi Vörös Hadseregnek azokból az egységeiből, amelyek nem vettek részt a Hosszú Menetelésben, hanem visszamaradtak Kiangszi, Fukien, Honan és Hupei tartomány hegyei között. A kommunista—Kuomintang ellentét itt tíz esztendő halálos küzdelme után valóban a csontig hatolt. Ha másutt a Szingan-incidens után megszünt is a polgárháború — itt tovább folytatódott. A Kuomintang-urak ugyanis azt hitték, hogy ezen a ponton a „maradékok" összezúzásával könnyen végezhetnek velük. Amikor a harc végre megszűnt, azon mesterkedtek, hogy lefegyverezzék és szétszórják a kommunista egységeket. Az általános szokástól eltérően, itt nem bocsátották szabadon a polgárháborús időszak katonai vagy polgári foglyait.*

A japánellenes háború teljes hevességgel dühöngött ugyan, mégis hónapokig tartó tanácskozásokra volt szükség, míg végre ezek a partizánok saját parancsnokaik vezetése mellett összpontosíthatták erőiket és hivatalosan az ország katonai erőihez számították őket. Uj nevüket a híres „Vasvértezetű" Negyedik Hadsereg emlékezetére kapták, amelyben kommunisták és a Kuomintang követői közös, győzelmes harcokat vívtak az 1927-es Nemzeti Forradalomban, az első egységfront idején. Csang Kaisek főparancsnoki minőségében Nganhui és Kiangszu tartományokat jelölte ki az új hadsereg hadműveleti területéül, parancsnokává pedig Je Ting-et nevezte ki.**

Az Uj Negyedik Hadsereg egészen más politikai feltételek között volt kénytelen harcolni, mint a Nyolcadik. A Nyolcadik Hadseregnek a kommunista vezetés alatt álló Senszi-Kanszu-Ninghszia Határkörzet (Jenan-körzet) hátországul szolgálhatott. A nép teremtő energiái itt a politikai és gazdasági intézke-

* Még 1944-ben is a Ningtu-i és hasonló koncentrációs táborokban őrizték őket.

** Elesett 1946-ban.

dések következtében szabadon érvényesülhettek. Az Új Negyedik Hadseregnek olyan területen kellett harcolnia, ahol a kormány a régi földesurak és Kuomintang-boncok kezében volt, s ahol a Kommunista Párt — a hadseregben lévő tagoktól eltekintve — még mindig törvénytelen volt. A Nyolcadik szabadon alkalmazhatta azt a politikát, amelynek értelmében népválasztáson alapuló demokratikus közigazgatást vezetett be és könnyített a parasztok terhein. Az Új Negyedik kizárólag katonai erőként működhetett a meglévő politikai és gazdasági rendszer keretein belül. A nép szeretetét egyedül azzal a néhány egyszerű és szigorúan betartott szabállyal nyerte el, amelyet már a régi Vörös Hadsereg alkalmazott, s amely a kommunista seregeket oly határozottan különböztette meg minden más kínai katonaságtól:

1. Ha egy ajtót ágydeszkának használtál, utána tedd vissza a helyére.

2. Ha a néptől szalmát kértél derékaljnak, ne menj el addig, amíg össze nem kötötted és vissza nem tetted a helyére. Ha bármit elmozdítottál, tedd vissza. Söpörd fel a szállást, mielőtt elmész.

3. Légy szerény, őszinte és barátságos.

4. Ne rekvirálj. Fizesd meg tisztességesen, amit vásárolsz.

5. Adj vissza mindent, amit kölcsönkérsz.

6. Téríts meg minden kárt, amit okoztál.

7. Ne piszkítsd be a falakat. Ásd meg a magad latrináját

8. Hagyd békén a nőket. Ne sértsd meg őket azzal sem, hogy mezitelenül fürdesz ott, ahol láthatnak.

Földrajzilag is más volt az Új Negyedik helyzete. Itt nem voltak hegyek, amelyekben el lehetett volna rejtőzni. A harci körzet sík volt és folyók szaggatták meg.

Amint az új támaszpontra érkezett a Negyedik, azonnal átszűrődött a frontvonalon, megzavarta az ellenséget a Nanking-Sanghái vasútvonal mentén és észak felé nyomban kitört a tengerpartra. Ugyanakkor újjá is szervezte önmagát. Néhány partizánegységet rendes hadsereggé szervezett, amelynek hadműveletei szigorúan partizán-jellegűek maradtak ugyan, de központi

parancsnokság hangolta össze őket. Érintkezést létesítettek a megszállott Sanghái kommunista és más hazafias szervezeteivel. A Negyedik közel volt Közép-Kína nagyvárosaihoz és azért rendkívül magas színvonalú technikai segédcsapatokat tudott szervezni. Orvosi szolgálata a legjobb volt az egész kínai fronton.

Az Uj Negyedik Hadsereg nem szervezhette meg és nem fegyverezhette fel a népet, ahogyan azt a Nyolcadik Hadsereg megtehette. Mégis, a kezdeti 15.000-ről egy év alatt több, mint kétszeresére ugrott a Negyedik létszáma. Amikor a japánok elfoglalták Szucsou vasúti csomópontot, a Negyedik erre a körzetre is kiterjesztette működését, érintkezést létesítve a Nyolcadik Hadsereggel és a többi santungi ellenálló csoportokkal. Amikor a japánok Hankou felé, Csang Kai-sek ideiglenes fővárosa felé törtek, a Negyedik jelentősen lassította előrehaladásukat a vasutak összerombolásával, az utak és víziutak ellen intézett szüntelen támadásaival. Hankou eleste után nyugat felé, ennek a városnak a környékére is kiküldte oszlopait.

A háború első szakaszát ilymódon katonailag két különálló folyamat jellemezte: gyors japán térnyerés a „szabályos" fronton — és a területek visszaszerzésének megkezdése a frontmögötti partizán-területeken. Politikailag a japán front mindkét oldalán a kínai erők növekvő egysége és kölcsönös segítési készsége jellemezte.

Az első szakasz 1938 telén ért véget. Ekkor a névleg japán megszállás alatt álló területen négy nagyobb japánellenes támaszpont állott, három északon, egy pedig Közép-Kínában. Az északi támaszpontok mindegyikének megvolt a maga demokratikus Felszabadított Körzet-kormánya, amely választott helyi szervezetekre, a felfegyverzett népre alapozta tekintélyét és csökkentette a nép vállára nehezedő terheket. Kommunisták vezetése alatt azok a Nemzeti Felszabadítás-Pártiak és Kuomintang-pártiak, akik nem vonultak vissza, hanem helyükön maradtak — együttműködtek a japánellenes harcban és a reformok keresztülvitelében. A japánellenes támaszpontok reguláris hadseregének létszáma több, mint kétszázezerre nőtt. Félmillió paraszt vett részt a helyi fegyveres védelmi szervezetekben és a háborús erő-

feszítést polgári síkon támogató egyesületek taglétszáma öt és hatmillió között mozgott.

A „szabályos" fronton ebben a szakaszban olyan állásokat foglaltak el, amelyek azután a következő öt esztendőben lényegében változatlanok maradtak. A Központi Kormány visszavonult Csungkingba. Kötelessége és nyiltan hangoztatott szándéka az volt, hogy a hátország erőit előkészítse a végső ellentámadásra.

VIII. VISSZAVONULÁS IDŐBEN ÉS TÉRBEN

1. Vízválasztó a kínai hátországban

Nanking utolsó órái és Hankou kiürítése között Csang Kai-sek egy sor fontos beszédet mondott. Kijelentette:

1. Kína tovább folytatja a japánellenes harcot a nagy kezdeti veszteségek ellenére is.

2. Az új stratégia az lesz, hogy „a tért időre cserélik ki", Nem tartanak olyan állásokat, amelyeknek a megtartása túlságosan nagy ember- és hadianyagveszteséggel járna. Hely bőven van az országban, tehát területeket áldoznak, hogy a támadás erejét felfogják. Az ilymódon nyert időt és energiát arra használják majd, hogy az ország távoli belsejében emberi és anyagtartalékokat halmoznak fel az ellentámadásra, amely majd kisöpri a támadókat.

3. Nem kell „eltemetni" Kínát azért, mert nagyvárosai elestek. Kína hatalmas erőtartaléka az óriási mezőgazdasági hátország. Néhány modern városi központ helyett Kína százezernyi faluja válik a háborús erőfeszítés alapjává.*

Az a döntés, hogy az 1937—38-as veszteségek ellenére is kitart — Csang Kai-sek szégyenletes pályafutásának egyik legnagyobb pozitívuma. Ez azt jelentette, hogy a Központi Kormány és a Kuomintang-haderők zöme legalább nem adja meg magát az ellenségnek. A párt ilyenmódon nem követhette a vezetőségben meghúzódó defetistákat, amilyen Wang Csing-wei volt, a kínai quisling. A háború egyik legválságosabb szakaszá-

* Ezek a megállapítások is azok közé tartoznak, melyeket Csang — mint említettük — Mao Ce-tung-tól „kért kölcsön".

ban csökkentette a reakciós aknamunka és ingadozás hatását és megakadályozta a kapitulációt.

Ezek a határozatok azt jelentették, hogy Csang Kai-sek meghátrált a nép meggyőződése előtt. A nép tudta: a gyenge oldalak, amelyek miatt Japán gyors győzelemre számított — kisebbek; erejük nagyobb, mint gondolták; a harc csak most kezdődött és a vereség nem szükségszerű... Ez a meggyőződés elsősorban két pozitív tapasztalati tényre támaszkodott: az első sangháji helytállás hosszú tartamára és az ellenséges vonalak mögötti ellenállás megnövekedésére. Ez utóbbi mutatta, hogy a japán megszállás sehol sem végleges. A következő néhány hónap pártközi egysége és jó légköre — a kormány ekkor még Hankouban volt — ebből a meggyőződésből származó büszkeségből, ezeknek a vívmányoknak a tudatából táplálkozott.

A továbbharcolásra vonatkozó döntés alapvető fontosságú volt ugyan — de mégis csak *igen* — vagy *nem* kérdése volt. A Csang Kai-sek által említett többi javaslat jóval bonyolultabb volt. Erős gondolkodásra és sokmillió ember kemény munkájára volt szükség ahhoz, hogy ezekből a határozatokból a győzelem valódi tényezői legyenek. Ha csak szavak maradnak tartalom nélkül — a harc elvész. Az a veszély is fennállott, hogy ezeket a határozatokat a defetizmus és cselekvésképtelenség takarójaként használják fel.

A „tér átcserélése időre" teória sok kérdést vetett fel. Hogyan és milyen áron ürítse ki a kormányhadsereg a szóbakerülő területeket? Milyen lépéseket tesz a kormány a népi ellenállás megszervezésére a főcsapatok kivonása utáni időre? Az így nyert időt hogyan használják fel a hátországban tartalékok építésére? Meg kell várni, míg a tartalékok nagyerejűvé válnak s azután kell ellentámadást indítani? Vagy fel lehet őket halmozni úgy, hogy kezdettől fogva szüntelen taktikai ellentámadásokat intéznek egy általános védelmi stratégián belül és ezt összekötik egy erősödő partizántevékenységgel?

A városokból a falvakba való visszavonulás is választ jelzett. Vajjon meg kell-e hagyni a falusi Kínát olyannak, amilyen — még ha ebben az állapotban nem jelent is nagyobb erőforrást, mint a multban? Vagy pedig kifejlesszék-e emberi és

anyagi lehetőségeit teljes mértékben? Vajjon Kuomintang-Kína is tevékenyen harcbaállíthatja-e milliónyi okos, félelmet nem ismerő keménykötésű parasztját, ahogyan azt a kommunista vezetés alatt álló támaszpontok oly kitűnően megtették? Vagy talán a falutól való függés egyszerűen azt jelenti, hogy a régi földesúr-tisztviselő még több adót préssel ki a parasztból? Hogy növeli a kamat és földbér által már amúgyis elnyomorodott paraszt terheit és a húzódozó újoncokat terrorral hurcolja el földjükről? Felhasználjon-e vajjon az állam minden mezőgazdasági és ipari erőforrást a termelés növelésére? Vagy még további adózást követeljen a már meglévő szegénységtől, hátramaradottságtól, a megrekedt fejlődéstől?

Nem mondhatjuk, hogy az ország vezetői nem tudták: választ előtt állanak. 1938 márciusában Hankouban a Kuomintang Rendkívüli Nemzeti Kongresszusa felállította a Fegyveres Ellenállás és Nemzeti Ujjáépítés Tervét. Olyan stratégiai és reformterv volt ez, amelyet valamennyi többi párt is aláírt.

Azt sem mondhatjuk, hogy a kormánynak nem volt elég hatalma ahhoz, hogy ezt a tervet a háború szükségleteihez mérten, az önző kisebbségek akarata ellenére is keresztülvigye. A továbbharcolásra vonatkozó döntés az összes hazafias csoportok és az egész kínai nép támogatását biztosította Csang Kai-sek számára. Elhomályosította ez a kényszerű döntés népszerűtlenségének és elszigeteltségének utolsó nyomait is, amelyek abból származtak, hogy Csang Kai-sek csoportja fegyverrel és rendőrterrorral kényszerítette rá akaratát a kínai népre. Még a legkétségbeesettebb harc időszakában sem emelték fel kezüket a régi haladó ellenzéki elemek, hogy most aknázzák ki a Központi Kormánnyal szemben régi, jogos sérelmeiket. Nem merészelt természetesen kezet emelni egyetlen feudális szeparatista sem.

A kormány a nép követelésére és a nép támogatásával kivégeztette Han Fu-csu-t, a hatalmas militaristát, aki a japánokkal paktált. A nép támogatásának nagy szerepe volt akkor is, amikor nyilvánosságra hozták Wang Csing-wei-nek, a Kuomintang alelnökének és a Nép Politikai Tanácsa elnökének árulását, aki a Kuomintang-rangsorban közvetlenül Csang után következett. Hiszen a nép támogatása folytán a kormányt az ilyen megpróbáltatások erősítették, ahelyett, hogy gyengítették volna.

Abban az időben, amikor Hankou elesett (1938 végén), a Kuomintang kormány helyzete az országban olyan volt, hogy csaknem minden más kormány megirígyelhette. Tudta, mit kell tennie és meg is volt rá a hatalma, hogy megtegye. Az egyetlen kérdés az volt: meg akarja-e tenni igazán?

Hogy az elkövetkezendőket megértsük, be kell számolnunk az első háborús szakasz végén beállott új helyzetről, amely azután az elkövetkező öt esztendő fejleményeit is meghatározta.

Az első változás az ellenfél stratégiájában következett be. 1938 után a „szabályos" fronton végetértek a nagyobb japán előnyomulások. Japán elfoglalt már minden elsőrendű fontosságú kínai várost, vasutat és víziutat, elfoglalta, illetve blokád alatt tartotta az egész tengerpartot. Most arra készült, hogy állandósítsa, rendbeszedje a meghódított hátországot. Erőfeszítéseinek egyre növekvő része — s nemsokára a főrésze — a saját vonalai mögött működő ellenállás megtörésére irányult.

Eközben Tokió általános számításai egy szélesebb imperialista terv köré kezdtek csoportosulni: a náci agresszióval egyidőben végrehajtandó szovjetellenes támadás terve köré. Ebben a vonatkozásban japán számítás szerint Kína a „segédfront" szerepét játszotta volna. A kínai kormányhaderők elleni szárazföldi támadások ezért kisebb erőpróbákra szorítkoztak, amelyek során öt-hat hadosztálynál többet sohasem vetettek be egyszerre. A cél a meglévő vonalak megszilárdítása volt, vagy legfeljebb az, hogy további mély benyomulás nélkül „meglágyítsák" ezeket a vonalakat. Japán most azzal akarta megtörni Kína harci akaratát, hogy pusztító légitámadásokat intézett Csungking ellen és közben békeajánlatokat küldözgetett a kormánynak. A légitámadások csak 1944-ben a csendesóceáni háború kitörése után szüntek meg.

A második változás magának Kínának a helyzetében volt. A kormány visszavonulása az ország nyugati részébe nemcsak térbeli, hanem időbeli visszavonulást is jelentett. Társadalmilag és iparilag is azok a tengerparti és folyóparti városok jelentették a modern Kínát, amelyekből a kormány visszavonult. A hátország tartományai túlnyomórészt falusi tartományok voltak, mélységesen elmaradtak és feudálisak. Ha a partvidék felébredt is sok-

százados álmából — a nyugati területek még mindig bele voltak merülve ebbe az álomba. A kormánnyal együtt érkezett közigazgatási személyzet, az új gyárak és egyetemek sem változtattak lényegében ezen a helyzeten. Sőt! Maguk is csak az általános politikai és gazdasági haladást elősegítő erélyes intézkedésekkel tudták megakadályozni, hogy lesüllyedjenek új környezetük színvonalára. A harmadik összetevő politikai jellegű volt. Az 1937—38-as egységfrontszakasz sok változást hozott ugyan, de semmiképpen sem változtatta meg a hatalom megoszlását. A kormány szervezeti és kulcspozícióiban ülő tisztviselők ugyanazok maradtak, akik a „megbékéltetési politika" szakaszában működtek. A népmozgalom ekkor még csak arra kényszerítette Kína meglévő államgépezetét, hogy tevékenyen ellentálljon a japán támadásnak — saját hatalma megvédésére is. A háborús válság és a további tömegnyomás azután arra kényszerítette, hogy jobban támaszkodjék a nép egységmozgalmára — ha meg akarja menteni önmagát Japán bosszújától

A nyugat felé megtett visszavonulás nemcsak a tűrhetetlen japán támadás nyomását enyhítette: a népmozgalmak nyomását is. A kormány most kívülkerült a nagy közép- és keletkínai városok munkás, diák és haladó értelmiségi köreinek közvetlen hatásán. Ezeknek a csoportoknak a tagjai — amennyiben követték a nyugati visszavonulást — elválasztódtak támaszpontjaiktól és ezért legyengültek. Sok nem is maradt sokáig ezeken a belső területeken. Vonzotta őket Jenan, a kommunisták. Azok a japánellenes elemek, amelyek a megszállás alá került területeken maradtak, azzal voltak elfoglalva, hogy a Nyolcadik és Negyedik Hadsereg vezetésével ellenállási bázisokat építsenek a japán frontvonal mögött. Itt nem azzal foglalatoskodtak, hogy életre rázzák a központi kormányt, hanem közvetlenül, Kínában teljesen új szervezési módszerekkel, fegyverrel a kézben küzdöttek az ellenséggel.

A Kuomintang uralkodó csoportjai ilymódon a maguk erejére voltak utalva a hátország mélyén és úgy gondolták, nem kötelezik őket a Fegyveres Ellenállás és Nemzeti Ujjáépítés Programjának ígéretei. Erőfeszítéseiket kezdték megosztani két cél között. Az egyik volt a japánellenes háború — a másik a maguk teljes hatalmi monopóliumának visszaállítása. Azé az egyedura-

lomé, amelyet 1937—38-ban is csak a nép nyomására cseréltek fel a kompromisszummal. Mihelyt gyengülni látszott az ellenséges nyomás, Kína régi urai bosszúhadjáratot indítottak a politikai kezdeményezést kezükben tartó haladó elemek ellen. A japánellenes tevékenység a kormány részéről az elcsendesült frontvonal teljesen passzív megtartására szorítkozott, a „szabad" Kínán belül azonban egyre határozottabb jelleget öltött a reakció munkája. 1939 elején a kormány már „kitisztogatta" az Országos Katonai Tanács Politikai Osztályát, amelyet azért alapítottak, hogy egyesítse az összes hazafiakat, mozgósítsa a népet és megmagyarázza a háború céljait. Csou En-lait, az osztály kommunista alelnökét minden tényleges funkciótól megfosztották. Kuo Mo-zsot a ragyogó tollú írót „felmentették" az osztály propaganda-alosztályának vezetése alól.* A hadseregben működő „erkölcsi hadviselő szervek" Kuomintang-csendőrszervekké váltak, amelyeknek az volt a feladatuk, hogy rábukkanjanak a „veszélyes" gondolatokra, pártfogolják a „hűséges" és kiirtsák az „idegen" elemeket. A harcoló csapatok mellett működő diák-tanítócsoportokat hazaküldték. Megmondták nekik, hogy — a Kuomintang köszöni, de a háborút most már az ő munkájuk nélkül is tudja folytatni. A Kuomintang külön pártosztagokat küldött ki azzal a bizalmas megbízással, hogy szigeteljék el a demokratikus pártok tagjait, meg a japánellenes munkát végző csoportokat és vessenek véget befolyásuknak.

A rendőrség ismét hozzáfogott a könyvesboltok kirablásához. Kötegszámra kobozták el a Nyolcadik és Negyedik Hadseregről szóló könyveket. A Nemzeti Felszabadítók „Élet"-könyvkiadójának és a kommunista „Új Kína Könyvkiadóvállalatnak" legtöbb fiókját bezárták. A titkos ügynökök visszakapták a régi megbízást: munkások, írók, diákok után szaglásztak. Az egyetemeket, amelyek mindig rendkívül nagy szerepet töltöttek be a haladó hazafias mozgalmakban — élesebben figyelték, mint valaha. Ez az ellenőrzés viszonylag könnyebb volt azért is, mert a legtöbb diák elszakadt a családjától és nemcsak diploma, hanem élelem és lakás tekintetében is a kormányra volt utalva.

* Kuo 1946 februárjában küldött volt az összes pártok résztvételével a belső egység kérdéséről tartott Politikai Tanácsadó Bizottság ülésén. Jobboldali banditák megtámadták és súlyosan megsebesítették.

Fokozatosan elvágták a szabad összeköttetést Csungking és Jenan között. Azokat a fiatalokat, akik a Japánellenes Egyetemre indultak tanulni, elfogták és külön „átnevelő táborokba" küldték. A kommunisták-vezette hadseregek fegyverellátását, amely amúgysem érte el az egyezményekben meghatározott fokot — teljesen megszüntették. Központi kormánycsapatok indultak a japán frontvonal mögé — de nem azért, hogy segítsenek a japánellenes harcban, hanem hogy „átvegyék" a Nyolcadik és Negyedik Hadsereg által felszabadított területeket. Ügynökök utaztak a japán front mögé olyan partizánosztagokhoz, amelyeknek a politikai arculata nem volt tisztázva. Igyekeztek rávenni őket arra, hogy lázadjanak kommunista vezetőik ellen. Pénzt igértek nekik és megtorlással fenyegették őket, ha nem engedelmeskednek a központi hatalomnak. Súlyos és csúnya esetek történtek. 1939 márciusában, a régi polgárháborús területnek számító Hunanban egy Kuomintang-főhadiszállás elfogatta az oda hivatalosan delegált Negyedik Hadseregbeli összekötőtiszteket és élve eltemettette őket. A hivatalos menlevéllel Kuomintang területen átutazó Nyolcadik és Negyedik Hadseregbeli tisztek családját letartóztatták és többnyire meggyilkolták.

A Senszi, Kanszu és Ninghszia tartományok kommunista-vezette területei köré vont rendőrkordon mindinkább katonai ostrom képét öltötte. Határai körül sokszáz mérföldre húzódó erődítményeket építettek és megrakták őket a kormány „mintacsapataival". Számuk rövidesen elérte a félmilliót. Működött a hírzárlat. Egyetlen Kuomintang-Kínában megjelenő újság sem írhatott az ellenséges vonalak mögötti front eseményeiről. Külföldi tudósítóknak nem engedték meg, hogy meglátogassák a kommunista hadseregeket — de még azt sem, hogy jelentéseikben megemlítsék őket. Minden ilyen erőfeszítésnek az volt a célja, hogy azt a hatást keltsék, mintha csak a Kuomintang küzdene a japánok ellen.* Kína népével és az egész világgal el akarták felejtetni, hogy egyáltalán léteznek partizánkörzetek.

* Már régen volt ilyen törekvés. 1937-ben a lapok tele voltak a Pinghszin-hágónál aratott kommunista győzelemmel. Egy csomó újságíró akkor megint erjúvolta Csang Kai-sek asszonyt. Én azt kérdeztem tőle: igaz-e, hogy a Vörös Hadseregből alakult Nyolcadik Hadsereg csapatai nyerték a csatát. Zavartnak látszott és azt mondta: „Nem, nem igaz."

Kína háborújának két frontja közé függöny zuhant és öt esztendeig fel sem emelkedett.

Egyszer már úgy ígérkezett, hogy egyesül a két Kína: a félfasiszta diktatúra meg a népi mozgalmak Kínája. Most újra mély szakadék választotta el őket egymástól. Földrajzilag ez a szakadék az új „kommunistaellenes blokád" vonalát követte. Politikailag azonban az egész országon keresztülhúzódott és nemcsak a kommunistákat, de a Kuomintang baloldalát, a Nemzeti Felszabadítókat, az összes demokratákat és haladó diákokat is szembeállította a vezető Kuomintang-klikkel. Az összes Kuomintang-területeken keresztülhúzódott és elválasztotta a munkást a gyárostól, a parasztot a földesúrtól, a katonát a tiszttől és az iskolákban működő Kuomintang-bábokat azoktól a tanítóktól és értelmiségiektől, akik a maguk fejével gondolkodtak.

Még ebben a helyzetben is tévedés lenne azt hinni, hogy a dolgok egészen a háborúelőtti színvonalra züllöttek. 1937 történelmi változásai rendkívül gyorsan vitték előre az országot. Hosszabb idő kellett volna az eredmények teljes lerombolásához és néhányat ezek közül az eredmények közül nem is lehetett volna végleg letörölni a tábláról. Azokat, akik 1937-ben nyíltan kiálltak a kapituláció mellett — elűzték. Most ezekután a legmagasabb állásokban ülők sem merészelhettek nyílt kapitulációról beszélni. A nép nyomása japánellenes háborút követelt és Kína háborúban maradt. A polgárháború nem volt olyan általános, mint azelőtt egy évtizedig. Az egységfront nem nyert, hanem vesztett ugyan tartalmából — de formailag egységfront maradt. A régi Kína erői megkísérelték, hogy a nép háborúját a maguk hasznára aknázzák ki — de megállítani a nép háborúját nem tudták. És a nép harci szelleme töretlen volt.

Új ipartelepek és stratégiai fontosságú közlekedési vonalak épültek. A tengerpart japán blokádja elvágta a tengeri kapcsolatokat a külvilággal. Ennek a pótlására megépült a nagy északnyugati út, amely összekötötte az országot a Szovjetunióval. Új vasútvonal épült Indokína felé. Megkezdődött a burmai út építése. 1938 és 1940 között több vasútvonalat építettek, mint az előző tíz esztendőben.

A „szabályos front" háborús technikai felkészültsége fejlő-

dött. De a nép 1937—38-as egységfront-lelkesedése a meg nem szállt Kína elmaradt tartományaiban nem lett haladó változások alapjává. Nem épült megfelelő hátország. A hosszú háborúhoz szükséges emberi és politikai erőforrásokat nem kifejlesztették, hanem elapasztották.

2. Hogyan ártott Kínának a müncheni politika?

Ennek a visszaesésnek nem csak belső okai voltak. Nem is csak a japán nyomás enyhülése volt az egyetlen külső tényező. A nemzetközi helyzet is jelentős változáson ment keresztül, s ennek rendkívül nagy hatása volt Kínára.

Amikor Kína megkezdte a fegyveres japánellenes harcot, még élt a spanyol Köztársaság. Európában és Amerikában nőttek a fasisztaellenes és „megbékéltetési politika"-ellenes népi mozgalmak. Az angol és amerikai kormány kereskedett ugyan Japánnal, de az angol és amerikai nép bojkottálta a japán árucikkeket és feltartóztatta a japán hadianyaggyárakba induló ócskavas-szállító hajókat. Volt valami remény arra, hogy a Szovjetunió, Franciaország, Anglia és az USA fasisztaellenes békefrontja eloltja a fasiszta agresszió parazsát, még mielőtt az lángbaboríthatná a világot. Az ilyen szövetségért dolgozó szervezetek örömmel üdvözölték a kínai népi ellenállás példaadását. Kína neve Spanyolországé mellett lángolt zászlóikon. A kínai kormánynak tudnia kellett, hogy csak egy ilyen szövetség megalakulása rövidítheti meg harcát.

Ebben az időben a fasisztaellenes mozgalmak erőfeszítései és a Szovjetunió jelentős katonai segítsége volt az egyetlen tényleges juttatás, amit Kína kapott.* A nyugati hatalmak kormányai nem adtak semmit. Egyik kezükkel szimpátianyilatkozatokat küldtek Kínának és enyhe tiltakozásokat Tokiónak. A másik kezük ezalatt azzal volt elfoglalva, hogy megfojtsa a spanyol Köztársaságot és hadianyagszállításokkal tömje Japánt.

* A Szovjetunió már a háború kezdetén sok katonai tanácsadót küldött a Kuomintangnak. 1937 és 1939 között Önkéntes Légicsoportot tartott fenn. Ez ötszáz gépből állott. Nanking, Hankou felett és a front többi szakaszán sok japán gépet semmisített meg. A „szabályos" frontnak a Szovjet tüzérséget és lőszert juttatott — de az egység kedvéért, semmiféle segítséget nem küldött a Nyolcadik Hadseregnek.

A müncheni paktum a nyugati világ bűnös „megbékéltetési" bolondjainak diadalát, a német fasiszták legolcsóbb és legnagyobb győzelmét jelentette. Csehszlovákiát odadobták a náci tigrisnek. A szovjet—francia szerződést felrugták. A francia kormány vigyorogva szétrobbantotta a népfrontot. A Chamberlainek, Daladier-k és Lavalok szovjetellenes háborúról álmodtak. Ebben a helyzetben természetesen a Szovjetunió elfogadta a megnemtámadási szerződésre vonatkozó náci ajánlatot. Ugyanakkor éppoly természetesen megkezdte a felkészülést egy várható náci támadás ellen. Anglia és Franciaország — még mindig „megbékéltető" bolondjaik vezetése alatt — beléptek egy háborúba, amelyről eredetileg azt hitték, hogy majd összezúzza a Szovjetuniót és sértetlenül hagyja őket.

Amikor a Szovjetunió kiterjesztette stratégiai határait a német fasiszták ellenében, ezek az urak azt rikácsolták, hogy éppen olyan támadó hatalom, mint a németek. Ugyanazok az emberek korbácsolták mesterségesen magasra a felháborodást fehér-Finnország sorsa miatt — akik a japán, vagy német gonosztettek miatti felháborodást szentimentális ostobaságnak tartották. Több szó esett arról, hogy „minden becsületes embernek" így meg amúgy harcolnia kell a bolsevikok ellen — mint a vérszegényen folyó németellenes háborúról. A fasiszta tigris persze ráugrott az újonnan kiszemelt áldozatokra — aminthogy mindig is rájuk akart ugrani — és a vérözön aztán létrehozta azt a nagy szövetséget, amely ezt a vérözönt megakadályozhatta volna

Az árulás és a hülyeség időszaka volt ez, mely igen sokba került a világnak. A kínai egység és a kínai terület is adózott ennek az árulásnak az oltárán Nyomban München után a japánok elfoglalták Kantont, Kína utolsó megmaradt nagyobb kikötőjét. Azért nem foglalták el régebben, mert féltek, hogy túlságosan sérteni találják a délkínai brit érdekeket. Az angol kormány azonban hivatalosan lekötötte magát a „megbékéltetés" politikája mellett és gyengeségéről szavalt, hogy ezt a politikát indokolja Persze, a japánok nem aggódtak többet. Nemcsak Kantont nyelték el, hanem Hongkong határát is megsértették minden brit megtorlás nélkül.

Az európai népi erők az akkori erőviszonyok között nem

tudták megakadályozni Münchent. Ez arról győzte meg a kínai kormányt, hogy a maga demokratáinak nyujtott engedményeknek nincsen nemzetközi értékük. Arra a következtetésre kellett jutnia, hogy a nyugati hatalmak rokonszenvéhez is könnyebben jut el egy „harcos antikommunista" nevére szóló útlevéllel. Világos, hogy München után ezt kellett a legjobb spanyolfalnak tartania, amellyel el lehet leplezni minden haladó erő ellen indított belső hajszát. Mi több: a korabeli Európa egyenesen példákat is tárt a Kuomintang szeme elé. Olyan kormányok példáit, amelyek a maguk feltételei és fogalmai szerint háborút viseltek ugyan egy fasiszta támadó ellen — ugyanakkor azonban nem adták fel a maguk reakciós belpolitikáját.

A Kínát akkoriban elárasztó náci diplomaták és ujságírók csak olajat öntöttek erre a tűzre. Idejüket azzal töltötték, hogy felkeresték azokat a Kuomintang-vezetőket, katonákat és rendőrtisztviselőket, akik Németországban nevelkedtek. Azt sugdosták a fülükbe, hogy ha a Wehrmacht végzett Angliával és Franciaországgal, akkor majd eltiporja a Szovjetuniót, végül pedig még Japánt is ripityára vágja. Közben ilymódon arra bátorították a Kuomintangot, hogy rugja fel a belső fegyverszünetet — és ezzel a legközvetlenebb módon segítették Japánt. A kínai reakciósok, akiknek ostoba fejét az a vágy töltötte be, hogy feltartsák a japánokat anélkül, hogy a maguk népének bármit is nyujtanának — mindezt a badarságot vonzónak és észszerűnek találták. Ha fej, mi nyerünk — ha irás, te veszítsz, — hajtogatták. Bármelyik oldalra dől is az európai óriás-küzdelem — abból nem lehet baj, ha a saját haladó embereinkre vadászunk.

3. Mélyül a reakció. Utazás Kuomintang-Kínában 1940-ben

A következő két esztendőben még jobban elmélyültek ezek a reakciós irányzatok. A „szabályos" front tényleges fegyverszünetét a vonal legcsendesebb szakaszain a japánokkal folytatott barátkozás kezdte felváltani. Könyörtelenül megerősítették a Kuomintang-egyeduralmat az egész meg nem szállott Kínában. A reakciósok első olyan kisérletükre készültek, amely-

nek célja az volt, hogy a japánellenes háború kellős közepén újra kirobbantsa a polgárháborút.

1939-ben a titkosrendőrség újra figyelni kezdett valamennyi haladó elemet. Egy esztendővel később már hatalmas szervezetet fejlesztettek ki, amely teljesen a háborúelőtti mintára működött. „Tisztogatott", letartóztatott és csendben gyilkolt szerte az országban, 1940-ben Hongkongból Csungkingba tett hosszú utamon mindenütt megfigyelhettem ennek a szervezetnek a tevékenységét.

Az első bizonyíték már Hongkong határánál megütött. Hazafias kínai diákok egy csoportja érkezett Jávából és Malájföldről, hogy segítsenek a japánellenes harcban. Kuangtung tartománynak a Keleti-folyó mentén fekvő körzetében felfedezték, hogy egy Kuomintang-tábornok tungsztent — hadifontosságú ércet — csempész a japánokhoz. Közölték leleplezésüket. A kormány letartóztatta a tábornok helyett — a diákokat. Ez természetesen nagy felháborodást keltett azokban a tengerentúli kínai településekben, amelyekből a diákok érkeztek és gyorsan lezuhant a Kuomintang számára Malajából érkező adományok összege.

Ugyanebben a körzetben láttam, amint Kuomintang-csapatok japánellenes partizánokat fogtak el, akik kommunista vezetés alatt harcoltak. Kötélre fűzték őket, mint a barmokat, úgy kísérték a börtön, vagy a vesztőhely felé.

Saokuan-ban, Kuangtung-tartomány háborús fővárosában úgy találtam, hogy az emberek semmiféle politikai kérdésről nem mernek beszélni.

Kancsou városában volt a Kínai Ipari Szövetkezetek (Indusco) délkínai székhelye. Ennek az egykor sokatígérő szervezetnek a munkásait most letartóztatták és sikkasztással vádolták. A letartóztatások módszerét erre a célra a Kiangszi tartományi Kuomintang eszelte ki, amely így akart elbánni saját boltjai riválisaival. Ez mind Csang Csing-kuo-nak, Csang Kai-sek legidősebb fiának az orra előtt történt, aki akkor az egész körzet közigazgatási vezetője volt. A fiatal Csang a „haladó" szerepében tetszelgett magának és ezért egyideig igyekezett is támogatni a helyi szövetkezeteket. A tartományi vezetők

nyomása elől azonban könnyen meghátrált. A Kancsou-i szövetkezetek zsúfolva voltak Kuomintang-kémekkel, akiket igen egyszerű módszerrel csempésztek be. Egyszerűen utasították az igazgatókat, hogy vegyék őket alkalmazásba. A rendőri rajtaütéseknek éppen az is volt a céljuk, hogy a demokratikus elemeket elriasszák a szövetkezeti munkától és így könnyebbé tegyék a szövetkezetek átvételét a Kuomintang számára. Az Induscot a Kuomintang csak azért nem likvidálta teljesen, mert rendkívül kedvező volt a szervezet külföldi visszhangja.

Kiangsziban, még északabbra, amely már régi polgárháborús vidék volt, a misszionáriusok elmondották nekünk, hogy a Kuomintang-rendőrség agyonlőtt néhány olyan keresztényt, akiket már 1927-ben „kommunistagyanúsnak" tartott, de azután olyan tökéletesen tisztázták magukat, hogy még a leghevesebb polgárháborús időkben sem zaklatta őket. Régebbi szovjetközpontokban — mint Ningtu és Zsuikin — a börtönök zsúfolásig telve voltak megkínzott, elgyötört férfiakkal és asszonyokkal. Sok volt közöttük olyan is, aki már évek óta sínylődött börtönben és az 1937-es egyesült-front-egyezmény alapján régesrégen szabadon kellett volna bocsátani. A Taiho-i koncentrációs táborba özönlöttek az új „lakók" — főleg munkások és diákok. Ha tartományi hivatalnokokkal találkoztunk — azok csaknem kivétel nélkül régi földesurak voltak, akik a „Vörös-időszak" után tértek vissza. Úgy tettek, mintha azt sem tudták volna, hogy Nancsang, saját tartományuk fővárosa japán kézen van és japánok dúlják az országot. Inkább még boldogok is voltak, hogy újra folytathatják azt a bosszúálló „munkát", amelyet az egyesült-front periódus félbeszakított.

A szomszédos Honan tele volt az újabb letartóztatásokról szóló hírekkel. A könyvkereskedéseket teljesen „kitisztogatták". Csak Kuomintang-„irodalom" maradhatott bennük.

Mindössze egyetlen haladó hazafias lapot találtunk Kuangszi tartományban, a Nemzeti Felszabadítás Napi Híreit. A „függetlenségben" tetszelgő tartományi kormány még mindig engedélyezte megjelenését. Még hat hónapig tartott az egész, azután a hivatalos terror megakadályozta a lap további megjelenését.

Talán Kuijang, Kuicsou-tartomány fővárosa és a kínai

vöröskereszt székhelye mutatta meg legmegdöbbentőbben: hogyan is mennek tulajdonképpen a dolgok. A titkosrendőrség itt beépült a kínai vöröskereszt híres orvosi csoportjába, amelyet dr. Robert K. S. Lim vezetett.

Az orvosi segélycsoport eredetileg pártokon kívülálló szervezet volt, most arra kényszerítették, hogy ne nyujtson többé segítséget a kommunista vezetés alatt álló Nyolcadik és Negyedik Hadseregnek. A rendőrség biztos akart lenni abban, hogy a szervezet nem esik-e újra „bűnbe", ezért nyakába ültettek egy ellenőrző bizottságot, amelyet egy hírhedt sanghâji ópium-csempészbanda vezére irányított. Ezt az embert Tu Jüen-szen-nek hívták. Az volt a foglalkozása, hogy bérgyilkosokat, sztrájktörőket és kémeket szállított a Kuomintang haladásellenes háborúja számára

Sorra tartóztatták le azokat az áldozatkész fiatal orvosokat, akik elsőnek jelentkeztek ennek a szervezetnek a keretében frontszolgálatra. Közben a kínai orvosok zöme, akiket sohasem mozgósítottak, ragaszkodott jövedelmező városi prakszisához.

Egy esztendővel azelőtt a segélycsoport büszkesége egy külföldi orvosokból álló kis közösség volt. Ezek Spanyolországban a Nemzetközi Brigádban szolgáltak és Madrid eleste után önként jöttek Kínába. Most elűzték őket frontmunkájuk közeléből és mint valóságos foglyokat külön táborban gyűjtötték össze. Kínának minden orvosra szüksége volt, de ezeket az antifasisztákat nem óhajtotta felhasználni. Az orvosok azt kérték: küldjék őket a legveszélyesebb munkára, az ellenséges vonalak mögötti frontszakaszokra. Kérésüket kereken visszautasították.

Robert Lim, az igazgató nemzetközi hírű tudós volt, aki szívét-lelkét adta a katonai munkának, mihelyt a háború megkezdődött. 1940-ben, amikor találkoztam vele, már zavart volt, bátortalan és lassan kezdte feladni az alapot, amelyre az egész szolgálat épült: orvosi tartalékok és orvosok küldését a front leglázasabb pontjaira. Lim-et szándékosan és rendkívül gyakran Csungkingba rendelték. Százszor is meg kellett magyaráznia, hogy az orvosi segélycsoport, nem a kormány megdöntésére alakult „bűnszövetkezet" és semmiféle Kuomintang-csoport érde-

keit nem veszélyezteti. A csungkingi látogatások miatt nem tudta elvégezni a maga szervező munkáját. A hatóságok arra kényszerítették, hogy „politikailag megbízható", de orvosilag és erkölcsileg bűnözőnek számító alkalmazottakat vegyen fel, akik rövidesen arra specializálták magukat, hogy elloptak és eladták a külföldi adományokból származó gyógyszereket. Példájuk néhány régebbi alkalmazottat is megfertőzött. A lopások már csak azért is szaporodni kezdtek, mert az orvosi munkáért járó fizetés nagyon ritkán és nagyon soványan cseppent. Volt eset, hogy hónapokig nem fizettek egyetlen fillért sem. A kormány ügynökei mindent elkövettek, hogy elvágják dr. Lim levelezési kapcsolatait a külfölddel. Megakadályozták, hogy közvetlen gyógyszerutánpótláshoz jusson. Később közvetlen hadjáratot indítottak ellene, hogy megfosszák állásától.

1944-ben dr. Lim már teljesen megtört és „fegyelmezetté" vált. Senki sem támadta többé és egyszerre csak újra felmerült: ezuttal mint a kínai hadsereg fősebésze. Magasrangú hivatalnokok — mint Csang Kai-sek, vagy Szung — közelében szinte remegett a lojalitástól. A nagy lélekbúvár — Tai Li titkosrendőrségnek orvosi tanácsadója lett. Az ember belefulladt a karrieristába.

Az ember, akit becsületességéről ismertek, most diktálásra fecsegett hazugságokat a nyilvánosság előtt és úgy tett, mintha ez nem is zavarná.

Már 1940-ben is látszott, hogy Lim dr erkölcstelen engedékenysége nem mentheti meg a segélyszervezetet — legfeljebb megbonthatja — Az orvosok és ápolónők ellenséges csoportokba tömörültek és egymást vádolták a különböző ellenállási szervezetekhez való tartozás főbenjáró bűnével, — lealacsonyodott, eltűnt az együttes szelleme. Ostoba és bürokratikus módon kezdett folyni a munka. A külföldi adományokból fenntartott kórház szégyenteljes állapotban volt. A kapu előtt beszéltem egy súlyos vérhasban szenvedő, haldokló katonával, aki a lépcsőkön hevert Elnyöszörögte, hogy a kórházhoz vonszolta magát és, hogy már három napja fekszik a lépcsőkön. Egy egykedvű fiatal doktor felvilágosított, hogy a katona még ujonc és nem lehet felvenni, mert nincs hadosztály-jelvénye és nem hozott beutalást, ami azt

jelenti, hogy a hadsereg nem fizet érte. Polgári kórház azért nem vette fel, mert katona volt és pénztelen. Az egész különben szóra sem érdemes, mondta az orvos, mert amúgysem húzza már sokáig. Ez igaz volt, mert néhány órával később már a katona holttestét láthattam a lépcsőn, a kórház kapui előtt.

A partizánok által felszabadított területen úgynevezett Nemzetközi Béke Kórházak voltak. Szun Jat-szen asszony „Védjétek meg Kínát" ligája Hongkongból a kínai vöröskereszten át gyógyszereket és felszerelést küldött ezeknek a kórházaknak. 1940 nyarán dr. Lim már nem kezelhette ezeket a küldeményeket. Nyolc tonna, amerikai és angol szervezetek jelzéseivel ellátott gyógyszert ezért egy angol segítőoszlop két vezetőjére. Barger-re és Wright-re bízták. Jenanba kellett vinniök a gyógyszereket. Barger és Wright megpróbáltak engedélyt szerezni a Kuomintangtól a gyógyszerek szállítására. Végül azt mondták nekik, hogy Csang Kai-sek megadta az engedélyt. Senszi-tartományban, a Szanjüan-i blokád-határnál megállitották őket. Lerakták terhüket a város angol baptista missziójánál, és újra tárgyalni kezdtek. A Kuomintang végül azt javasolta nekik, hogy miután a gyógyszerek amúgysem mehetnek át kommunista területre, legjobb ha átadják őket a Kuomintang hadsereg katonai orvosi szervezetének. Kínai katona az kínai katona, — mondták vigyorogva.

Az orvosság mindazonáltal a Kuomintang-hadsereg katonáihoz sem jutott el. Még folyt az alkudozás, amikor a helyi hatóságok azzal fenyegették a missziót, hogy ha nem szolgáltatja ki a gyógyszereket, megbénítják a missziós munkát. Ilymódon a gyógyszerek néhány nap múlva már Szingan városának magán-gyógyszertáraiba kerültek, ahol bárki megvásárolhatta őket a szokásos feketepiaci áron.

1944-ig bezárólag ez volt az utolsó kísérlet, hogy nagyobb tömegű gyógyszert juttassanak a partizán frontokra. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a Kuomintang-kormány orvosi blokádja az elkövetkező évek folyamán sok tízezer embert gyilkolt meg. Amikor esztendőkkel később külföldi ujságírók látogatták meg a Felszabadított Körzeteket, láthatták, hogy a Szanjüan-i gyógyszerlopás szinte jelképpé vált. A japán vonalak mögött harcoló

valamennyi partizán tudott róla. Az emberek, akiknek bajtársai pusztultak el egyszerű kis sebészi beavatkozás, vagy néhány tabletta hiánya miatt, reszkettek a dühtől és keserűségtől, ha szó került erről az esetről.

A háborút viselő országokban még az ellenséges sebesültek is részesültek katonai kezelésben. A Kuomintang azonban — mint Szun Jat-szen asszony találóan megállapította — képzeletben vonalat húzott keresztül Kínán. A vonal egyik oldalán olyan kínai katonák állottak, akiknek joguk volt orvosi kezelésre — a másik oldalon olyan japánellenes küzdelmet vívó harcosok, akinek nem volt joguk. Nemcsak az orvosságokat: az önkéntes orvosi személyzetet is megakadályozták abban, hogy északra, a kommunista vezetés alatt álló területekre utazzanak. Amikor dr. Norman Bethune, a nagy kanadai szabadságharcos orvos meghalt a Sanszi-Csahar-Hopei Felszabadított Körzetben lévő kórházban, amerikai támogatói 1939 végén egy Ervin Kisch nevű csehszlovák sebésszel akarták helyettesíteni, aki régebben a spanyol köztársasági seregben harcolt. Dr. Kisch elindult új állomáshelye felé, de a blokádhatáron nem engedték keresztül a Kuomintang hatóságai.

Csang Ting-wen tábornok, aki a kommunistaellenes blokád egyik részlegének a parancsnoka volt, idegesen mondotta egy amerikai katonai attasénak, aki a hasonló esetek oka után érdeklődött: „Hát nem tudja megérteni? Bennünket nem izgat, ha azok meghalnak. Éppen azt akarjuk, hogy meghaljanak." A lassan minden emberiességét elvesztő dr. Robert Lim is szónokiasan kiáltott fel a japánellenes háború vége felé: „Ugyan miért gondozzuk kormányunk ellenségeit?"

A teljes valóság persze az volt, hogy Kína urai a maguk hadseregével sem törődtek. A vöröskereszt orvosi segélycsoportjának összezúzása nagyrészt a kormányhadsereget sujtotta. 1937—38-ban a katona hősnek számított és a kínai polgároknak megengedték, hogy segítsenek a katonán. 1939—40-ben a bürokraták már nem rejtegették igazi érzéseiket. Az volt a jelszó: „Sok millió ember van Kínában. Majd csak leszünk valahogy."

Csungkingban a külföldi és kínai újságírók sok hasonló tapasztalatról számolhattak be. Egy Jack Belden nevű haditudósító

pl. a következő történettel érkezett a megszállott Sanghájból: A japánok leleplezték a Kuomintang titkos szolgálatának egy csoportját — és a csoport nyomban munkába lépett a japánok oldalán. Együtt vadásztak a földalatti kommunista szervezetekre. Átadták a japánoknak azokat a tapasztalataikat, amelyeket a háború kezdetén szereztek, amikor a Kuomintang és a kommunisták földalatti mozgalmai még együtt küzdöttek az ellenség ellen.

1940 végén az egész országot megrázta Ma Jing-csu professzor, vezető kínai közgazdásznak és a Kuomintang törvényhozó bizottsága tagjának a letartóztatása. Dr. Ma, a Yale egyetemen végzett és gazdasági nézetei a lehető legkonzervatívabbak voltak. Azért került bajba, mert azt mondotta: Ugy hiszi, hogy Kína termelése és pénzügyei nincsenek megfelelő háborús alapokra helyezve. S ami még ennél is rosszabb: fel merészelte hívni a figyelmet a feketepiac üzelmeire, amelyekben a kormány miniszterei és azok családjai vettek részt — és felsorolta lopásból szerzett külföldi befektetéseiket.

Ebben az esetben rendkívül jellemző volt a titkosrendőrség taktikája. Először különböző figyelmeztetésekkel igyekeztek befogni Dr. Ma száját. Azután úgy döntöttek, hogy „csendesen" hidegre teszik egyidőre. Megparancsolták neki: mondja meg tanítványainak, hogy körútra indul a frontkörzetek gazdasági felülvizsgálására. Dr. Ma ehelyett elmondta diákjainak az igazságot. Persze, a tanterembe is polgáriruhás titkosrendőrök követték, akik gyorsan közbevágtak és azt mondták. Itt nyilván valami félreértés van, a kormány mindössze „utazásra" óhajtja felkérni a professzort. Egy csomó diák felállt és azt mondta: rendben van, ebben az esetben viszont ők is szeretnének asszisztensként a professzorral menni. Ekkor persze már nem maradt más hátra, mint rövid úton bezárni az osztályt és elvezetni a professzort.

A kínai sajtónak és a külföldi tudósítóknak egyszerűen megtiltották, hogy erről az ügyről írjanak. A diákok azonban nem felejtették el Hatvanadik születésnapján jelvények jelentek meg az egyetemen ezzel a felirással: „Emlékezzünk tanítónkról, Ma Jing-csu-ról." Ez után az eset után a csungkingi egyetemet — amely azelőtt félig magánintézmény volt — Csen Li-fu-nak,

vérszomjas nevelésügyi miniszternek, a kínai „Gondolatellenőrzés" kieszelőjének közvetlen ellenőrzése alá helyezték, aki elárasztotta az egyetemet kémekkel. Ezek új diákok maszkjában jelentek meg. Amikor még ez sem segített, az egyetemet „újjászervezés" ürügyén bezárták és hosszú ideig zárva is tartották.

Dr Ma csak két esztendő mulva került elő. Kormány-nyilatkozat szerint „szabad" volt — de valójában állandó megfigyelés alatt állott. Senki sem mert beszélni hozzá, vagy társaságában tartózkodni.

4. Harc az alkotmányért

1940-ben a Nép Politikai Tanácsát is „kitisztogatták". Ezt a tanácsot 1938-ban alapították. „Előparlament"-szerű intézmény volt az összes pártok képviselőiből, de törvényhozó hatalom nélkül. Tagjait nem is választották. A helyeket rendkívül bonyolult eljárás szerint töltötték be. A tanácsosok egyrészét közvetlenül a kormány nevezte ki, másrészüket pedig nyilvános szervezetek, de ez utóbbiaknak a döntése a kormány jóváhagyásától függött. Amikor 1940-ben az új ülésszak képviselőinek névsorát nyilvánosságra hozták, kiderült, hogy a legkiemelkedőbb haladó tanácsosok, közöttük Sen Csun-zsu, a Nemzeti Felszabadítók vezetője, nem szerepelnek a névsorban.* Az új tanácsot úgy állították össze, hogy a Kuomintangnak és semmiféle párthoz nem tartozó követőinek ne csak túlnyomó többséget juttasson, hanem még az elhangzó indítványok ellenőrzését is lehetővé tegye. (Mielőtt egy indítvány felett egyáltalán megkezdődhetett volna a vita, arra volt szükség, hogy a javaslatot huszonöt tag ajánlja. Ez több volt, mint a tanácsban ülő függetlenek összlétszáma.) 1938-ban a Fegyveres Ellenállás és Nemzeti Ujjáépítés Programja a testület haladó kiszélesítését és hatalmának növelését irányozta elő. Ennek éppen az ellenkezője történt. A tanácsot még attól a szigorúan körülhatárolt és csak jelképes demokratikus tartalomtól is megfosztották, amellyel első ülése idején még rendelkezett. Csou-Tao-fen, a Nemzeti Felszabadítás „Élet" nevű könyvkiadó-

* Sen Csun-zsu, a sanghâji jogi főiskola volt dékánja és Csou Tao-fen a között a hét Nemzeti Felszabadító vezető között szerepeltek, akiket a háború előtt japánellenes ellenállás miatt letartóztattak s akiknek a pere miatt Szun Jat-szen asszony tiltakozott.

jának vezetője tiltakozásképpen lemondott, noha a látszat részleges megóvása céljából őt ezúttal még felvették a listára.

A Kuomintang ugyanakkor megszegte az Országos Népkongresszus összehívására vonatkozó ígéretét. Ez az ígéret szerint olyan alkotmányozó gyűlés lett volna, amely elkészíti az alkotmányt és képviseleti kormányt hoz létre. Egy ilyen testület megválasztására és összehívására még a Kuomintang alapítója, Szun Jat-szen végrendeletében kötelezte a pártot.* Ennek az ígéretnek a megtétele óta a kongresszus összehívása volt az egyre későbbi időpontra kiállított csekk, amellyel a Koumintang fel akarta vásárolni diktatúrája ellenzékét.

A Népkongresszusnak eredetileg 1937-ben össze kellett volna ülnie. Ettől kezdve többször elhalasztották. Először a háború kitörésének, később a bizonytalan katonai helyzetnek az ürügyével. A tömegnyomás végül is kierőszakolta egy 1940-es végleges időpont megállapítását. Ettől kezdve az ország népe hónapokon keresztül vitatta a tárgyalásra kerülő alkotmány formáját. A kormány ekkor közölte, hogy a kongresszust ismét elhalasztják, — mint mondották, azért, mert bombatámadás érte a tárgyalások számára kijelölt épületet. Amikor közölték a kormánnyal, hogy még tucatnyi más hasonló nagyságú és kényelmességű termet lehetne találni, ezt „rágalomnak" és „ szentségtörésnek" minősítették. Hivatalos nyilatkozatokban egész sor alig érthető módosítást hoztak nyilvánosságra, míg végül — éppen abban az időben, amikor a „szabályos" front gyakorlatilag mozdulatlan volt — kidolgoztak egy olyan tételt, hogy a háború kellős közepén igazán senkisem kívánhatja a kongresszus összehívását.

Ez a dogma végülis egy új igéretben kristályosodott ki, amelyet éppen olyan ünnepélyesen, és éppenúgy „dátumra" tettek, mint a megelőzőket. Azt ígérték, hogy a demokratikus kormány beiktatása az ellenségeskedések beszüntetése után egy esztendőn belül elkövetkezik. Persze, az ellenségeskedések éppen egy demokratikus kormány hiánya miatt húzódtak el. Az új ígéretet — akárcsak a régieket — a Kuomintang propagandistái

* Lásd Szun Jat-szen végrendeletét a nyitott oldalon.

kötelességtudóan dicsőítették, mint a kormány haladó voltának egy újabb bizonyítékát. A zajongás olyan erős és annyira állandó volt, hogy a világsajtóban is visszhangja támadt. Ez a sajtó szeretett ugyan firkálni Kináról, de nem tudta és nem is akarta megérteni a határain belül végbemenő bonyolult eseményeket.* Arra természetesen számítani kellett a kormánynak, hogy ezek a lépések komoly ellenzéssel találkoznak majd, ezért hozzálátott, hogy eltömjön minden olyan csatornát, amelyen keresztül utat találhatott volna magának az elégedetlenség.

Az újságok, folyóiratok, könyvek és novellák ellenőrzését csaknem a háborúelőtti méretekig megszorították. Kína legelső regényírója, Mao Tung egy csungkingi „nemhivatalos" beszélgetés során bizalmasan elpanaszolta a külföldi újságíróknak, hogy sem ők, sem a többi írók nem tudnak értékeset alkotni. Elmondotta, hogy a háború kitörését követő teremtő ébredést teljesen elsorvasztotta a megvadult cenzura. Becsületes író semmi olyat nem tud keresztüljuttatni a cenzoron, amely csak valamennyire is tükrözi az igazságot. Választaniok kellett művészetük prostituálása és az éhezés között. Legfeljebb más munkát kereshettek, hogy valamin eltengődjenek — míg írásaikat későbbi időpontra tartogatták. Sokan, akik ezt a megoldást választották, rádöbbentek, hogy elvesztették készségüket és idejük legnagyobb részét is — úgy, hogy a kínai irodalom sok nagy ígéretét végleg elvesztette.

A Kuomintang kulturális bizottságát egy Csang Tao-fan nevű figura vezette. Ez az alak a háború előtt azzal foglalkozott, hogy baloldali írókat — mint Ting Ling — meglátogatott a börtönben és igyekezett őket elveik feladására rávenni. Ez a börtönlátogató úr most bejelentette, hogy a szegény írók segélyt kapnak minden készülőben lévő mű után — ha előbb benyujtják annak vázlatát és azt jóváhagyják. Csak egyetlen irodalmi hírnevű személyiség akadt, aki segélyre pályázott, egy Hung Sen nevű liberális színműíró és színigazgató volt. Hung Sen-nek nem volt szándékában parancsra írni, egy „semmi politikai kapcsolatot nem tartalmazó" munkáért mégis megkapta a díjat. Saját

* Erre később még visszatérünk.

diákjai és más írók azonban oly szigorú bírálatban részesítették ezért a magatartásáért — és bírálatukat annyira jogosnak érezte — hogy családjával együtt öngyilkosságot követett el. Megmérgezték magukat.

A régi elnyomó gépezet „Szabad Kína" területén történt felélesztésének bizonyára nem volt célja a háború hatásosabb továbbvitele. Hiszen a japánellenes háború elindításában és legszebb sikereiben döntő része volt annak, hogy a kínai hazafiak pártállásukra való tekintet nélkül önként együttműködtek s ez hallatlanul megnövelte a nemzeti ellenállás energiáját. Az sem lehetett a gépezet helyreállításának egyedüli célja, hogy összezúzza azokat, akik a háborúviselés Kuomintang-féle módszerét bírálni merik. Az uralkodó csoportok nemcsak a már megtett intézkedések nyugodt elfogadását követelték. Biztosítékot követeltek arranézve is, hogy nem lesz ellenzéke előkészületben lévő terveiknek sem. Ez azt jelentette: a Kuomintang egész Kínában — nemcsak a meg nem szállott hátországban, hanem az ellenséges vonalak mögötti területen is — el akar tiporni minden más vezetést.

5. Az Új Negyedik Hadsereg ellení provokáció
A polgárháború első csapása

A Kuomintang legközelebbi terve a kommunisták vezette hadseregek darabokra zúzása volt

Nem volt véletlen, hogy ennek az erőfeszítésnek első célpontja az Új Negyedik Hadsereg lett. Ez a sereg félelmet nem ismerve folytatta a harcot, kiterjesztette a japánellenes ellenállást a Jangce alsó folyásának vidékére, amely egész Kína legfejlettebb, legmodernebb területe és a háborúelőtti Kuomintang-uralom gazdasági és politikai támaszpontja volt. Japánellenes harca nagyobb befolyást, a nép nagyobb támogatását biztosította számára, mint amilyet más politikai csoportok remélhettek.

Amellett, hogy a Kuomintang-hatalom középpontja volt — mindig a Sanghaj—Nanking—Hangcsou-körzet volt a bölcsője azoknak a haladó kínai paraszt-, munkás- és értelmiségi moz-

galmaknak, amelyeket a kormány már oly régen szeretett volna eltiporni. Ezek a mozgalmak most támogatták a Negyedik Hadsereget a megszállt városokban meglévő földalatti sejtszervezeteik útján.

Mint láttuk, a Csungkingba történő visszavonulás után a kormánynak a japánellenes munkástömegektől történt földrajzi elszakadása is hozzájárult ahhoz, hogy ez a kormány reakciós politikai fordulatot vihessen véghez. A Kuomintang mindenesetre hálás volt ezért — de az említett előny teljesen elméleti maradt volna, ha az Új Negyedik Hadsereggel együttdolgozó haladó mozgalmak olyan helyzetet teremtenek, ami lehetetlenné teszi, hogy a régi rendőrterrort valaha is visszaállítsák, éppen ezeken a legfontosabb területeken. Éppen ezért jutottak arra az elhatározásra, hogy elteszik az útból a Negyedik Hadsereget. Ez az egész Alsó-Jangce völgye számára azt jelentette volna, hogy a japánellenes mozgalom ott mint önálló politikai erő megszűnik. Háborús időben könnyen kordában tartható, békében könnyűszerrel leszerelhető mozgalommá süllyedne.

Nemzetközi megfontolások is szerepet játszottak A Kuomintang azt hitte: néhány hónapon belül eldől, „milyen irányba ugrik a macska" — milyen irányba, tengely, vagy szövetséges győzelem irányába fordul a hadiszerencse a második világháborúban. A Kuomintang mindkét eshetőségre el akart készülni. Ebben is nagymértékben akadályozta az Új Negyedik Hadsereg létezése. A Kuomintang ugyanis így gondolkodott: ha a tengely győz és Csang Kai-sek lepaktál a németekkel és japánokkal — a Negyedik útját állhatja, egy, a nankingi bábkormány csapataival közösen végrehajtandó Nyolcadik Hadsereg-elleni támadásnak. Ha viszont a szövetségesek eltörnék Japán gerincét — ugyan mi jó származhatnék abból Csang Kai-sek számára, ha a Negyedik Hadsereg résztvenne a Sanghái—Nanking kulcsterület ellen indított szövetséges rohamban és konszolidálná helyzetét ezen a területen?

Így ingadozott a Kuomintang. Mint mondottuk, az volt a dilemmája, hogy meg akarta őrizni egy fasisztaszellemű kisebbség uralmát egy nemzeti érdekekért vívott háború közben — és utána. Ha már saját feltételei szerint győzni és harcolni képte-

lennek mutatkozott — azt akarta, hogy senki se akadályozhassa meg a kapitulációban. Ha külső segítség hozza meg a győzelmet — hadd álljon a Kuomintang egyedül a színen, amikor élvezni lehet már a győzelem gyümölcseit. A Kuomintang így jutott arra a döntésre, hogy számára kedvezőbb, ha az ellenség ellenőrzi az Alsó Jangce folyását, mintha ott egy kommunisták vezette hadsereg harcol az ellenség ellen! Ha az ellenség nyugton ül és közben mások másutt megverik — az így keletkezett „vákuumba" besétálhat a Kuomintang régi intézményeivel egyetemben. Ha viszont a partizánellenállás és a velejáró haladó reformok megerősödnek — a Kuomintang csak úgy térhetne vissza, ha népi érdekeknek megfelelő politikát folytat.

1940 végén Ho Jing-csin, a rablóföldesúr, aki egyben hadügyminiszter és vezérkari főnök volt, megparancsolta az Új Negyedik Hadseregnek: hagyja el az ellenséges arcvonalak mögött a Jangce-völgyben lévő támaszpontjait és vonuljon sokszáz mérfölddel északabbra, a Sárga Folyó északi partjára. Ott csatlakozzék a Nyolcadik Hadsereghez. A parancs tisztára politikai jellegű volt. Sem ekkor, sem később még csak magyarázni sem próbálták, hogy miért kell már felszabadított területeket átengedni az ellenségnek. Csungkingba küldött hivatalos ellenvetésében a Negyedik Hadsereg közölte: a parancs azt kívánná, hogy nagy ellenséges területeken vonuljon keresztül, amelyeket még nem aknázott alá a partizán-ellenállás. Ilymódon súlyos veszteségeknek, sőt megsemmisülésnek lenne kitéve. Az északkínai támaszpontok, amelyek a maguk erejéből is egyre nőttek — nem kértek erősítést. Ha a legfelsőbb parancsnokságnak az lenne a célja, hogy a Jangce alsó folyásánál lévő támaszpontokat kínai kézben tartsa és az ott harcoló kínai seregek emberanyagát erősítse — nem adott volna ki ilyen parancsot. Ezt mondotta a Negyedik Hadsereg.

Ho Jing-csin ragaszkodott a parancshoz. A Negyedik ekkor a következőket közölte: a Sárga Folyó északi partjához történő távozás keresztülvihetetlen. Ha kívánják, összpontosíthatja erőit a Jangce északi partján, Sanghájtól és Nankingtól távolabbra. A sereg parancsnoka, Je Ting azt javasolta, hogy más kínai erőket irányítsanak a körzetbe, nehogy a japánok azonnal elfog-

lalhassák a kiürített állásokat. Az átkelés előtt a hátralékos zsold megfizetését, az északi hidegebb körzetekben szükséges téli ruházat kiadását és a várható ellenséges zavarótámadások visszaveréséhez szükséges lőszer kiadását kérte. Végül biztosítékokat követelt arra nézve, hogy a hadsereg távozása után nem zaklatják a katonák visszamaradt családtagjait.

Hosszú tárgyalások után megegyezést értek el. A megegyezés feltételeinek értelmében az Uj Negyedik Hadsereg főereje átkelt a Jangcen. 1941 januárjának elején csak kiegészítő osztagai: a főhadiszállás, a politikai osztály, kórházak, tisztjelölti iskola és egy alig nyolcezer főnyi kicsiny felfegyverzett egység maradt a déli parton. Amikor ezek a hátramaradt egységek az egyezményben meghatározott útvonalon az átkelőhely felé közeledtek — Sangkuan Jün-hsziang tábornok parancsnoksága alatt álló Kuomintang-osztagok támadtak rájuk. Foglyulejtették Je Ting tábornokot. Helyettese Hszang Jing eltünt. Sohasem hallottak többé róla. A főhadiszállás személyzetét, a politikai munkásokat, kultúrmunkásokat, tisztjelölteket, orvosokat és ápolónőket nagyrészt legyilkolták, egy részüket elfogták.

Az egykorú híresztelések legtöbbjének állításaival szemben maga a Negyedik Hadsereg nem semmisült meg. Már az orvtámadás előtt az északi parton működött a sereg nagyrésze, a támadás időpontjában pedig a déli csoport fegyveres erejének nagyrésze is átkelt a folyón. A kiegészítő szolgálat egységeit összezúzták ugyan, de a hadsereg harci erejének több mint háromnegyede sértetlen maradt. A szervezeti kár sem volt olyan nagy, mint gondolnánk. Mint az összes partizánegységek, a Negyedik is taktikailag önálló osztagokra tagolódott. Mindegyiknek megvolt a maga ellenálló magva. A főhadiszállástól csak általános irányítás vonalán függtek — nem pedig utánpótlás vagy a mindennapos utasítások dolgában.

A támadás igazi fontossága abban a hatásban rejlett, amelyet a japánellenes háborúra és Kína politikai egységére gyakorolt. Az események ezt félreérthetetlenül megmutatták. A kormány szándékait Csang Kai-sek nyilatkozata félreérthetetlenül leleplezte. A „Generalisszimusz" kijelentette: a Negyedik „fellázadt" és megkísérelte, hogy a Jangce déli partján foglaljon

állást; ő felelősséget vállal a történtekért és engedetlensége miatt a Negyedik Hadsereget megfosztja megbízatásától; ez ilymódon megszűnik „a nemzeti haderők része" lenni. Hogy a Negyedik miért éppen akkor „lázadt fel", amikor már csak orvosok, ápolónők, ujságírók és hivatalnokok voltak a helyszínen, s miért nem akkor, amikor egész fegyveres ereje is a „tett" színhelyén volt — azt Csang Kai-sek nem volt szíves megmagyarázni...

Az egység híveinek véleményét olyan „Kuomintang-veteránok" nyilatkozatai tükrözték, mint Szun Jat-szen asszony, Liao Csung-kai asszony és Liu Ja-ce, akik tiltakoztak a polgárháború felélesztése ellen és teljes mértékben a kormányt hibáztatták. Szun és Liao asszonyok a párt alapitóinak özvegyei voltak. Egyetlen ujjal sem lehetett hozzájuk érni. Liut azonban kizárták a központi bizottságból és a pártból.

6. A kommunisták ellen-stratégiát fejlesztenek ki

Az orvtámadásra a Kínai Kommunista Párt éppen olyan jelentős döntésekkel felelt, mint amilyeneket a szingani „gyermekrablás" után hozott 1936-ban.

Akkoriban, a polgárháború kellős közepén, a kommunisták állhatatosan keresték a japánellenes egység útját. Nem engedték kísértésbe vinni magukat, noha hirtelen lehetőségük támadt arra, hogy új háborús szövetségeseket keressenek és megsemmisítsék Csang Kai-seket, aki vezetője és legfőbb összekovácsolója volt az ellenük tíz esztendeje irtóharcot vívó erőknek. Előrelátásuk végetvetett a polgárháborúnak és összekovácsolta az össz-kínai seregek frontját a támadó ellen.

Most, a japánellenes háború kellős közepén megtörtént az első provokáció egy új polgárháborúra. Ha a kommunisták ebben a helyzetben felveszik az odadobott kesztyűt és seregeiket a Kuomintang ellen indítják — akkor minden eredmény megsemmisül, amit Kína a nagy szingani változás óta elért. Kína ismét darabokra szakad. A „szabályos" fronton szundikáló Kuomintang-csapatok feltétlenül kapitulálnak a japánok előtt. Az

ellenséges vonalak mögötti frontszakaszon a japánok és Kuomintang-osztagok együttesen küzdenének a kommunisták és a nép ellenállási szervei ellen. Ha ez történne, a belső helyzet szűk értelemben kétségkívül kedvezőbb lenne a kommunisták számára. A Kuomintang nem tudná ilyen háborúban összefogni erőit és azok kétségtelenül tömegével állanának át a következetesen japánellenes harcosok oldalára. A káosz, zavar és vérontás azonban nagy és azonnali stratégiai előnyt jelentene az ellenség számára, nemzetközi vonatkozásban pedig az egész kínai kérdést eldöntené az antikommunizmus rikácsolása. Ilyen helyzetben a pozitív tényezőkre „játszani" ugyanazt jelentette volna, mintha a szingani esetben követtek volna el hasonló politikát. Ez az egész egységharc eldobását jelentette volna, amelyért már oly sok áldozatot hoztak s amelyből a kommunisták maguk is, meg a kínai nemzet is már oly sokat nyert.

Ugyanakkor katasztrofális lett volna egyszerűen tovább prédikálni az egységet, amikor a Kuomintang polgárháborús provokátorai irányítják a túlsó oldal politikáját. Ha az Uj Negyedik Hadsereg elleni támadást és a segédcsapatok elpusztítását csak a japánellenes harc egyik „incidensének" tekintik — ezzel halálos veszedelembe hozzák az ellenséges vonalak mögötti front egész rendszerét. Csang Kai-sek persze így szerette volna. Ezért mondotta, hogy a Negyedik Hadsereg esetének semmi köze a kommunistákhoz vagy bármiféle más párthoz — egyszerűen „fegyelmi intézkedésről" van szó egy engedetlen csapategységgel szemben. Ha egyetlenegyszer elfogadják ezt a magyarázatot, a Kuomintang tetszése szerint provokálhat új „incidenseket" és darabokra szaggathatja a kommunista hadseregeket, meg a japánellenes támaszpontokat. Az egységfront — amely összetartja a hazafias erőket és egyenlő lehetőségeket biztosít számukra, hogy a lehető legtöbbel járuljanak hozzá a nemzeti erőfeszítés sikeréhez — nem lenne egyéb, mint üres fecsegés. A megmaradó „egység" kivégző négyszög lenne minden nem-Kuomintang csapattest és a hozzátartozó ellenállási frontszakasz számára.

A kínai kommunisták válasza ebben a helyzetben a következő volt: újra leszögezték a nemzeti egység fontosságát, úgy,

amint azt ők értelmezték. Ugyanakkor azonban erélyesen elítélték a Negyedik elleni orvtámadást, megtagadták feloszlatásának elismerését és éles politikai hadjáratot indítottak az orvtámadás szervezői ellen.

A Kuomintang lerombolta a Negyedik főhadiszállását. A kommunisták Je Ting tábornok szabadonbocsátását és tisztségébe való visszahelyezését, a többi foglyok szabadonbocsátását, a meggyilkoltak családjainak kártalanítását és a közvetlenül felelős Kuomintang-tisztek megbüntetését követelték.

A Kuomintang „megszüntette" a Negyedik Hadsereg háborús megbízatását. Válaszul a Kommunista Párt ismét felállította a maga katonai szervét: a Forradalmi Haditanácsot, amely 1937-ben szüntette meg működését. Ez a maga felsőbbsége alá rendelte a Negyedik Hadsereget és vezetésére új parancsnokot és főhadiszállást jelölt ki.

Csang Kai-sek bejelentette, hogy a Kommunista Párt helyzetét a történtek nem érintik szükségszerűen. A kommunisták, mint álcázást — elvetették ezt a magatartást. Nyilvánosan közölték, hogy nem vesznek részt a Népi Politikai Tanács ülésein mindaddig, amíg nem szolgáltatnak igazságot az Uj Negyedik Hadseregnek és nem adnak egyenlő és törvényes jogokat valamennyi japánellenes pártnak.

A Kuomintang mindent megtett, hogy a helyzet kommunista értékelésének terjesztését megakadályozza — de a kommunisták néhány merész lépéssel mégis megtalálták a terjesztés módját. A csungkingi kommunista lap vezetői — mint mindig — most is bemutatták végső oldalkorrekturáikat a cenzornak — azután a nyomdában kidobtak az első oldalról néhány ártalmatlan cikket és helyére betették az orvtámadás igazi történetét. Amikor az ujság felelős vezetőit letartóztatták — a csungkingi kommunista főmegbízott, Csou En-lai tábornok kijelentette, hogy ő a felelős és hajlandó ezért bíróság elé is állani. Persze, a Kuomintang éppen azt akarta elkerülni, hogy az övé legyen a felelősség az egységes front nyilt felrúgása miatt. Igy hát nem sürgethette tovább az ügyet.

A kommunista delegáció fiatalabb tagjai, mint Kung Peng, a lelkes fiatal leány és Csen Kia-kang, akik később a santranciscói

konferencián is résztvettek — életük kockáztatásával járták a jólőrzött külföldi követségeket és a külföldi ujságírókat, hogy megismertessék őket pártjuk álláspontjával. Néhány külföldi ujságíró kijelentette, hogy nem használja fel Csang Kai-sek beszédét sem — ha nem tudósithatja lapját a kommunisták álláspontjáról is. Nyiltan szembeszálltak a Kuomintang-cenzurával és légi úton, Hongkong irányában sorra csempészték ki lapjaik számára az incidens teljes és igaz történetét. A nagyvilág igy mégiscsak megkapta a gondosan preparált Kuomintang-verzió mellett a tényeket is. A hivatalos angolszász politika persze abban az időben is szigorúan kommunistaellenes volt — az angol és amerikai nép azonban világosan látta a polgárháború és a japánellenes harc kapcsolatát — akárcsak a kínai nép. Ennek a hatása alól az angol és amerikai kormány sem vonhatta ki magát. A gondos előkészület, az otthoni és külföldi hírszolgálat brutális elnyomása ellenére is a Kuomintang elvesztette a közvéleményért vivott csatát.

A kínai kommunisták tehát vállalták a politikai harcot — de nem ugrottak be a háborús provokációknak. Kuomintang-szóvivők is bevallották „bizalmas" beszélgetések közben, hogy a kommunisták kifogástalanul betartották a pártközi béke feltételeit. Ugyanakkor nyilvánosan és magánbeszélgetésekben egyaránt azzal vádolták a kommunistákat, hogy az ellenség hátában végrehajtott japánellenes tevékenység során a kommunisták politikai ereje jelentősen megnőtt. A kommunisták ezt nem is tagadták. Természetesen arra sem voltak hajlandók, hogy lemondjanak az ilyen módon szerzett befolyásról. A Kuomintang előtt is nyitva állott a „befolyás-szerzésnek" ez az útja — mondották — csak éppen olyan jól kellett volna harcolniok, mint a kommunistáknak, s éppen annyira jól kellett volna szolgálniok a nép érdekeit. Belpolitikailag ismét a japánellenes egységfront fontosságát hangoztatták. Sürgették a Negyedik Hadsereg ellen intézett orvtámadásban közvetlenül felelős tisztek megbüntetését — de tartózkodtak attól, hogy Csang Kai-seket támadják, noha tudták, hogy ő a támadás értelmi szerzője. Csang Kai-sek visszacsúszott ugyan a polgárháborús kísérletezések vonalára — a kommunisták mégis bizonyos különbséget láttak közötte és

e politika nyílt hirdetői között. Igyekeztek is kihasználni ezt a különbséget. Tudták: ha nem választják külön a kétféle magatartást — akkor a valóságban is rövidesen elmosódik a közöttük lévő csekély különbség. Az USA és Anglia természetesen kommunistaellenesek voltak — amit a Kuomintang ki is használt — a kommunisták mégis a fokozott egység irányában befolyásolhatták ezeknek az országoknak az irányítóit azzal, hogy feltárták előttük: milyen japán veszedelem fenyeget más frontokon — ha a kínai front a belső vérontás közepette összeomlik. Mint Szingan-nál, most is megmutatták a kommunisták Csang Kai-seknek, hogy távolról sem tehet meg mindent, amit akar. És megmutatták azt is, hogy ők azok, akik megértik Kína és a világ sorsát megszabó alapvető irányzatokat.

Aki abban az időben Csungkingban volt, kétségtelenül tudja, mennyire örült Kuomintang-Kína egész népe, amikor a válságot enyhítették. Ezt a népet japán bombák verték, infláció préselte, figyelte a titkosrendőrség, rabolták a magas állami állásokban ülő tolvajok, akiknek az üzelmei ellen félt tiltakozni. Ez a nép fokozatosan elvesztette érdeklődését minden iránt — kivéve azt, hogy gyermekeit hogyan mentheti meg az éhenhalástól. Ez a nép a polgárháborút a végső csapásnak tartotta: olyan csapásnak, amely kínait gyilkoltat kínaival — és ugyanakkor semmivé teszi az eddigi áldozatok eredményét is. Kuomintang-Kína népe a cenzúra miatt nem ismerhette meg a való helyzetet s a szabad véleménynyilvánítás lehetőségétől is meg volt fosztva. Úgy lesték a vihar közeledtét, mintha az valami megállíthatatlan erő volna. Amikor elvonult a fergeteg — szinte érezni lehetett a levegőben a megkönnyebbülést.

A nép visszhangja azonban még valamit jelzett. A politikai visszaesés ideiglenesen megölte a nemzeti ügyek részleteire is kiterjedő érdeklődést és az aktív részvétel vágyát, amely pedig oly lelkesítően hatott a háború első szakaszában. A válság utolsó szakaszát nemcsak a nagy veszedelem és a veszedelem elkerülése felett érzett megkönnyebbülés jellemezte, hanem az a szégyenteljes felismerés is, hogy Kuomintang-Kína népe teljesen védtelennek bizonyult ezzel a veszedelemmel szemben. Legkiemelkedőbb jellegzetessége ennek a szakasznak, hogy fokozott

tevékenységre késztette a „közvetítő" elemeket, azokat, akik sem a Kuomintanghoz, sem a kommunista párthoz nem tartoztak ugyan, de azért szót kértek maguknak az ország ügyeinek intézésében. És amikor megszólaltak — hangjuk az egység és demokrácia hangja volt.

7. *A közvetítő csoportok küzdelme az egységért: a demokratikus pártok szövetsége* *

Az 1939-től 1944-ig dühöngő csendőrségi elnyomáshullám legfőbb áldozatai nem a kommunisták voltak — akiknek a csapásokat szánták. Hiszen a kommunistáknak saját hadseregük, saját támaszpontjaik voltak. A legsúlyosabb veszteség a Nemzeti Felszabadító Mozgalmat, a különböző árnyalatú liberálisokat és haladó elemeket érte — akiknek sem hadseregük, sem támaszpontjaik nem voltak. Fokozatosan kiszorították őket a hadsereg politikai osztályairól, a polgári háborús segélyszervezetekből és a Nép Politikai Tanácsából. Ujságíróikat és könyvkiadóik tevékenységét egyre jobban elnyomták.

Az Új Negyedik Hadsereg ellen intézett orvtámadás betetőzte ezt a folyamatot. A valamikor hatalmas haladó sajtó utolsó mohikánját, a kveilini „Nemzeti Felszabadítás Napi Hírei"-t is betiltották. Csungking egész sor Kveilin-liberális 'letartóztatását' rendelte el. Közöttük volt Sia Jen neves író, az előbb említett betiltott lap szerkesztője és Fan Csang-kiang, Kína leghiresebb haditudósítója, aki a japánellenes harc első csatáiról tudósította a Takungpao című félhivatalos lapot. A letartóztatást csak úgy kerülhették el, hogy Li Si-csen tábornok, a hazafias érzésű helyi parancsnok, előre értesítette őket, Hongkongba szóló repülőjegyeket juttatott nekik és indulásukig nem adta ki a letartóztatási parancsot.

Sia és Fan csak elsők voltak a kiűzöttek hosszú sorában. Az egész Kuomintang-Kínából haladó politikusok, írók, művészek, ujságírók menekültek Hongkong felé. Csu Tao-fen, a Nemzeti

---

* Ma: Kínai Demokratikus Liga.

Felszabadítás egyik kiadóvállalatának vezetője, aki azzal vonta magára a Kuomintang haragját, hogy nem volt hajlandó beülni a „kitisztogatott" Néptanácsba — álruhában érkezett. A nyíltan távozók között volt Liang Su-ming, a Vidéki Újjáépítési Csoport vezetője, az 1937-ben alapított Nemzeti Védelmi Tanács tagja és más, köztiszteletben álló személyek. Hongkongban, a gazdag és jelentős singaporei, fülöpszigeti és jávai kínai csoportok körében feltűntek azok az arcok, megjelentek azok az írások, amelyek Kuomintang-Kína közvéleményét a háború első esztendejében irányították — s amelyeket a második és harmadik esztendőben elnémítottak.

Ami az említett kínai településeket illeti, azok mindig igen hazafiasak voltak, miután helyzetük és jóhírük közvetlenül szülőföldjük helyzetétől függött. A császárság ideje alatt segítették Szun Jat-szent és a republikánus forradalmárokat. Azt remélték, azt várták tőlük, hogy Kínát erős és modern országgá teszik. 1925-ben is a forradalmi erőket támogatták az idegen ellenőrzés és a feudális kiskirályok ellen. A japán támadás után nagy összegeket gyűjtöttek a háborús alapra és a Kuomintang azt remélte, hogy ezek a települések a háború utánra tervezett befektetések tőkeszükségletének egy igen tekintélyes részét adományozzák majd.

A polgárháború beszüntetését és az egyesült ellenállás megkezdését ezek a települések büszke helyesléssel és támogatással köszöntötték. Fiaikat is önként harcba küldték Japán ellen, hogy ezek — a „szabályos" és a partizánfronton egyaránt harcolva — megvigyék a látottak és tapasztaltak hírét. Ezeknek a fiataloknak a lelkesedését különösen a japán vonalak mögötti partizánfront népi ellenállásának hőstettei gyújtották fel — hiszen valamikor az ő családjuk is az elnyomás és a nyomor elől menekülve kelt át a tengeren. Amikor Kína nehezen létrehozott egységfrontján repedések kezdtek mutatkozni és új veszedelmek fenyegették a nemzeti felszabadító háborút, a külföldi települések nyomban nyugtalankodni kezdtek. Felháborodott üzeneteket küldtek és delegációkat a helyzet kivizsgálására.

1940-ben a Singaporeban élő gazdag kínaiak megbízták egyik vezetőjüket, egy Tan Ke-ki nevű milliomos nagyiparost,

hogy vizsgálja ki a politikai, katonai és gazdasági helyzetet. Tan Ke-ki meglátogatta Kuomintang-Kínát is, meg a kommunista vezetés alatt lévő felszabadított területeket is. Milliomos lévén, nem kell bizonygatnunk, hogy rokonszenve az előbbiekhez húzta. Még így is azt állapította meg, hogy a kommunistáknál hasonlíthatatlanul nagyobb a harci elszántság. Eszerint is írta meg jelentését. A külföldi telepeseknek jó kapcsolataik voltak és sajtójukat nem cenzúrázta a Kuomintang, így ők sokkal többet tudtak a kínai háború eseményeiről, — mint akik Kína határain belül éltek. Őket nem fűzték szálak semmiféle kínai politikai csoportosuláshoz, mégis az általános nemzeti érdekeknek megfelelően foglaltak állást.

A telepeseket sok kapocs fűzte délkínai hazájuk, szülőföldjük falvaihoz és városaihoz. Velük szövetkeztek most a Nemzeti Felszabadító Mozgalom emberei, meg a megújult zsarnokság elől menekülő liberálisok. S a tengerentúli települések — amelyek kulturális gyökerei természetesen már sorvadni kezdtek — tárt karokkal fogadták őket, mint a hazai demokratikus közvélemény képviselőit. Befogadták őket szervezeteik vezetőségébe, lapjaik szerkesztőségébe, iskoláik tanári karába. Ilymódon, alig egy évvel a Negyedik Hadsereg megtámadása után, a Nemzeti Felszabadító Mozgalom új, tengerentúli támaszpontot épített ki. Az „Élet" kiadó, amelyet a szó szoros értelmében kidobtak Kuomintang-Kínából, Hongkongban és Singaporeban egész sor napilapot, heti- és havi folyóiratot jelentetett meg. Az egységfront politikát képviselő, Kuomintang-Kínában betiltott Kuoszin hírügynökség a már említett Fan Csang-kiang irányításával az egész tengerentúli sajtót ellátta kínai hírekkel. A külföldi közvéleményt az ügynökség az angolnyelvű Távolkeleti Bulletin segítségével érte el, amelyet Dr. Csen Han-szeng szerkesztett. Az újonnan megjelenő, egységfront-politikát vivő kiadványok Kína felé is megtalálták az utat és új hitet öntöttek az otthonmaradt, ingadozó liberálisokba.

A Kuomintang mindent elkövetett ennek a befolyásnak az ellensúlyozására. Vezetőit külföldi propagandakörútra küldte és a külföldi kínai településekkel foglalkozó Tengerentúli Ügyek Minisztériumát áttelepítette Hongkongba. Amikor Kínát 1941-ben

elhagytam, a repülőtéren magam is találkoztam egész utasgéprevaló, rendkívül jólöltözött, bőröndökkel és pénzzel bőven meghintett, határozottképű fiatalemberrel. El is mondották, hogy Manilába, Singaporeba és más helyekre küldik őket, harcolni az ott gyökeret vert kommunista propaganda ellen. Azt is elmondották, hogy erre a munkára külön kiképezték őket.

Ezek a küldöttségek rendkívül rosszul jártak. A Kuomintang emberei ugyanis otthon megszokták, hogy a kritikát rendőri módszerekkel kényszerítik a föld alá. Most persze nem tudtak felelni más országbeli honfitársaik szabadon feltett kérdéseire. Megkísérelték „gleichschaltolni" a települések kínai iskoláit és sajtóját, de ez csak növelte irányukban az ellenszenvet. A nagymennyiségben exportált titkos ügynökök és „különmegbízottak" meglepetéssel tapasztalhatták, hogy az elnyomó rendszer fizetett szolgáinak tekintik őket. Éppen úgy néztek rájuk, mint valamikor a császári ház ügynökeire, akik Szun Jat-szentől akarták elfordítani őket.

Az egész 1941-es év folyamán növekedett a Kína határain kívüli demokratikus kínai „övezet". Kuomintang-Kína csaknem minden politikai kisebbsége képviselve volt itt. Csoportjaik közül kettő konzervatív volt. Ezek: A „Nemzeti Kínai Szocialista Párt" (nem náci), amely egy csomó egyetemi tanár vezetésével valamilyen államkapitalizmus-félét prédikált és a Fiatal Kínaiak Pártja, amelyet Szecsuán tartományból származó értelmiségiek és katonatisztek követtek. Volt két reformista csoport is. Ezek: A Falusi Ujjáépítők és a Hivatásnevelő Társaság. Volt egy „középbal" csoportosulás is, amely „Harmadik Pártnak" nevezte magát és 1927-ben a Kommunista Pártból kivált jobboldaliakból és a Kuomintangból kivált baloldaliakból alakult.

Persze, ezeknek a különféle csoportoknak az elvei nagyon különbözők voltak. A Nemzeti Szocialisták, a Fiatal Kínaiak Pártja és a Nemzeti Hivatásnevelő Társaság még mindig résztvett a Politikai Népi Tanácsban, ellenben a Falusi Ujjáépítőket és Harmadik Pártot a Nemzeti Megújulás Párttal egyetemben, kizárták az 1940. évi ülésszakról. A Nemzeti Szocialisták és a Kínai Ifjúságpárt a korábbi háborús konfliktusok idején mindig a Kuomintang pártjára álltak a kommunistákkal szemben. A

Harmadik Párt ellenben a kommunisták és a reformisták felé hajlott, de általános, az egység érdekében tett nyilatkozatokon kívül semmiben sem foglalt állást. Volt azonban olyasmi is, ami valamennyi kisebbségi pártnál közös. Mivel a háború előtti Kuomintang-diktatúrában semmi szavuk sem volt, kihasználták az 1937—38. évi demokratikus atmoszférát, hogy álláspontjukat kifejtsék és részvételüket a közös háborús erőfeszítésben biztosítsák. A nyugati visszavonulás után azonban arra ébredtek, hogy megint elhallgattatják őket.

Kínában a fegyveres erő elengedhetetlen kellék volt ahhoz, hogy egy párt politikai aktivitást fejthessen ki. Ennek híján, kisebbségi pártok parlamenti rendszert kívántak, amelyben érvek és szavazatok döntik el a politikai vitákat, nem pedig fegyverek. Irtóztak attól, hogy a polgárháborút ismét kirobbantsák, belátták, hogy nekik és a nemzet számára is egyformán létkérdés, hogy közös platformra jussanak és ne pusztuljanak el a belső vérontásban.

Ezek az általános követelések mindjobban felszínre kerültek és lassanként a nemzeti politika homlokterébe jutottak. Most már a háborús körülmények követelték meg, hogy ez megvalósuljon és több legyen párt-programnyilatkozatok szólamainál. Amint erősödött a Kuomintang reakciós irányzata és kiéleződtek az ellentétek a kommunistákkal, a kisebbségi pártok közvetíteni igyekeztek, mert attól tartottak, hogy az ellentétek következtében a még meg sem született demokratikus parlamenti szervezet megalakításának még a reménye is semmivé válik. Politikai, nem pedig katonai megegyezés lett a jelszavuk és diktatúra helyett demokratikus rendszert követeltek. Ezek a célok mélyen gyökereztek a népben és így a „kispártok" korábbi bizonytalansága megszünt. Igy történt, hogy következetesen közvetítőül ajánlkozhattak a minduntalan kitörő válságban. Lassanként azután kialakult az is, hogy a kis pártok nem külön-külön, hanem közösen nyilatkoztak.

A közvetítő ajánlatok eredménye, ugyancsak következetes volt

A Kuomintang, amely egyedül akart uralkodni az ország felett, egyik ajánlatot a másik után némította el, kezdetben udva-

riasan, később egyre kurtábban. A kommunisták viszont együttérzésüket fejezték ki. A Kommunista Párt nemcsak a legerősebb ellenzéki csoport volt, hanem az egyetlen, amely fegyveres erővel rendelkezett — enélkül semmiféle különvélemény nem számított.

Igy alakult ki az a helyzet, hogy valamennyi kisebbségi csoport a Kommunista Pártra támaszkodott és benne látta egyedüli hatásos védelmezőjét.

A kis pártok aggodalma különösen az Uj Negyedik Hadsereg válsága idején éledt fel és ekkor igyekeztek közvetíteni. A kormány azt remélte, hogy a konzervatívabb kisebbségi pártokat felhasználhatja a kommunisták ellen, de mikor ennek az ellenkezője derült ki, könyörtelenül elnyomta őket. Carson Csang, a nemzeti szocialista vezető, a Kuomintang közlekedésügyi miniszter testvérbátyja volt. 1938-ban az ő szájába adták azt a hivatalosan sugalmazott követelést, hogy fel kell számolni a kommunista vezetés alatt álló körzeteket. Most azonban olyan erőteljesen követelt demokratikus kibontakozást, hogy a Kuomintang-kormány házkutatást tartott nála, rendőri felügyelet alá helyezte és megtiltotta, hogy Csungkingot elhagyja. Ugyancsak a nemzeti szocialista Lo Lung-csi, a Délnyugati Szövetséges Egyetem közgazdaságtan tanára ugyanilyen rendelkezés folytán nem hagyhatta el Kunmingot. Eltiltották attól is, hogy a nyilvánosság számára írjon, pedig felelős szerkesztője volt a katolikus *Ji Si Pao* című lapnak: végül egyetemi tanszékétől is megfosztották.

1941 közepére a jobboldali kisebbségek vezetői lényegében azonos helyzetbe kerültek. Még mindig ott ültek a Nép Politikai Tanácsában, sőt annak elnökségében is — ugyanakkor azonban szüntelenül figyelték őket, gátolták mozgásukat és csendőrrohamokat intéztek ellenük. Nem saját elvi radikalizálódásuk, hanem a Kuomintangnak a fasisztajellegű diktatura felé tett fordulata volt az, amely nyilt ellenzékiségbe kergette és „veszedelmes emberekké" tette őket. A Kuomintang-kormány még a konzervatívok között sem szövetségeseket, hanem csak szolgákat keresett magának. Igy még a jobboldali kisebbségi csoportok is kénytelenek voltak baloldali szövetségeseket keresni, ha

nem akartak véglegesen megsemmisülni. A Kuomintang uralkodó köreinek könyörtelen és szemtelen zsarnokoskodása egymás mellé terelte az összes ellenzéki csoportosulásokat.

1941 őszén a jobb- és baloldali kisebbségi csoportok Hongkongban közös kiáltványt adtak ki. Bejelentették, hogy a Demokratikus Pártok Szövetségében egyesültek. A bejelentés egyes példányait az ország belsejébe csempészték és postán eljuttatták minden külföldi kínai szervezethez. A közös alapelveket leszögező deklaráció a következőket követelte:

1. A Kuomintang pártdiktaturájának megszüntetése.
2. Minden párthadsereget bocsássanak a demokratikusan megszervezett állam rendelkezésére. Mindez nemcsak, sőt nem elsősorban a kommunista csapatokra vonatkozik, hanem mindenek előtt a Kuomintang-seregekre, amelyek jogtalanul sajátították ki a maguk számára a „nemzeti hadsereg" nevet.
3. A Kuomintang titkos rendőrségének megszüntetése.
4. A közigazgatás és hadsereg állásainak megnyitása minden tehetséges ember előtt, tekintet nélkül arra, hogy melyik párthoz tartozik.
5. Az adójövedelmeket ne használják a Kuomintang politikai alapjainak növelésére.
6. Minden korrupció és hadinyerészkedés kivizsgálása és megbüntetése, a lopott összeg nagyságára való tekintet nélkül.

Ezenfelül a deklaráció újra megerősítette a Fegyveres Ellenállás és a Nemzeti Ujjáépítés programját, amelyet az egységfront kezdetén maga a Kuomintang is elfogadott.

1941 október 10-én — ez a nap a köztársaság alapításának évfordulója és Kína nemzeti ünnepe — megjelent Hongkongban a Szövetség napilapjának első száma. A lap címe: Kwang Ming Pao (Világosság) volt. Szerkesztője a Falusi Ujjáépítők vezetője, Liang Su-ming volt. Röviddel ezután Carson Csang és a Szövetség többi Kínában maradt tagja titkos összejövetelt rendezett Csungkingban, amelyre meghívták Kuomintang-Kína vezető liberálisait, a Nemzeti Felszabadítás veze-

tőit, külföldi ujságírókat és diplomatákat. Itt a Kuomintang titkos rendőrségének fenyegetése ellenére felolvasták és köröztették a Szövetség elvi deklarációját.

Ezen az új „tengerentúli" kínai fórumon a kisebbségi pártok mellett egy másik tényező is megjelent. Ezek voltak a mandzsuriaiak, akik egész Kínában — a meg nem szállott hátországban éppen úgy, mint a partizán-támaszpontokon — azt követelték, hogy a háborút egészen Mandzsuria felszabadításáig folytassák Japán ellen. Mióta Szingan városánál a kommunisták ellen küldött mandzsuriai csapatok elfogták Csang Kai-seket, hogy megállítsák a polgárháborút — csak egy ellenséget ismertek: Japánt.

Azt hangoztatták, hogy csak a japánellenes egység óvhatja meg Kínát Mandzsuria sorsától. Hongkongban havi folyóiratot indítottak,* amely a „szabályos" fronton is tevékeny japánellenes hadműveleteket követelt, Kuomintang-Kínában pedig alkotmányos demokratikus kormány felállítását sürgette. A folyóirat felszólította Csang Kai-seket, hogy bocsássa szabadon Csang Hszüe-liangot, a mandzsuriai „ifjú marsallt", aki olyan jelentős szerepet játszott abban, hogy Kína a japánellenes ellenállást választotta.

A mandzsuriaiak szorosan együttdolgoztak a Demokratikus Pártok Szövetségével és a Nemzeti Felszabadító Mozgalommal.

A Pearl-Harbor-i támadáshoz vezető kritikus hónapok alatt már annyi jelentős személyiség volt a Kínából menekültek között, s ezek az ország oly sokfajta rétegét képviselték — hogy a számüzöttek magatartása a távolkeleti nemzetközi politika jelentős tényezője lett. Emlékezetes, hogy a végzetes Hull-Kurusu megbeszélések idején az amerikai külügyminisztérium igyekezett minél pontosabban megtudni: összeomlik-e Kína, vagy kitart, elfogad-e egy kedvezőtlen kompromisszumot, vagy pedig harcol a végsőkig. Ezzel kapcsolatban az amerikai külügyminisztérium nemcsak a Kuomintanghoz és a kommunistákhoz küldött követeket. Nemcsak az ő véleményüket, hanem a számüzött csoportok véleményét is megtudakolta. Az amerikai

* A folyóirat szerkesztője Csou Csing-wen volt.

kérdésekre a demokratikus politikai száműzöttek és a tengerentúli települések teljesen egyértelmű választ adtak: egységet és a végső győzelemig tartó japánellenes háborút követeltek. Nyiltan közölték: ha a Kuomintang összeomlik vagy árulóvá lesz, akkor a kommunisták oldalán fognak tovább harcolni.

Ezt a választ is figyelembe vették, amikor a Kínában működő erők egyensúlyát értékelték. Ennek a választnak is hatása volt arra, hogy Amerika elvetette a helyzetnek Japán által nyujtott értékelését. Ennek is hatása volt az elkövetkezendő események alakulására.

8. *A Kuomintang ingadozik a tengelyhatalmak és a szövetségesek között*

Közben a nemzetközi helyzet ismét megváltozott. 1941 júniusa után a Szovjetunió, Anglia és Amerika egymás mellett állottak. Az Egyesült Államok nem vett ugyan még részt a tényleges háborúban, de világos volt, hogy végre megvalósul a hitleri fasizmus elleni nagy szövetség. Világos volt, hogy a tengelyhatalmak elvesztették az ellenfelek megosztásának nagy előnyét és most már meg lehet verni őket. A nyugati szövetséges országokban a bal- és jobboldal viszonylag széles közös működési alapot talált.

Ezek az események már előrevetették árnyékukat. Már hat hónappal korábban, az Uj Negyedik Hadsereg elleni orvtámadás idején az amerikaiak és angolok mélyen meg voltak döbbenve. megértették — végre —, hogy a kínai polgárháború minden „kommunistaellenes győzelme" a japánokat segíti, nem pedig őket. Megértették, hogy egy ilyen „győzelem" az ő japánellenes pozicióikat gyengíti. Másutt még nem volt közös vagy párhuzamos politikájuk a Szovjetunióval, amikor itt már közösen léptek fel. A Kuomintang belpolitikai tervei a Münchenben megszületett helyzetre épültek — de a müncheni épület már 1940 végén ingadozni kezdett.

A Kuomintang uralkodó csoportjai egységesek voltak abban, hogy valamennyien vissza akarták állítani a Kuomintang-párt

teljes diktatúráját — de a nemzetközi politika kérdéseiben megoszlottak.

A Csang Kai-sek által vezetett csoport — bár csak általánosságban és nem nagyon szilárdan — az angolszászok háborús győzelmére spekulált. Több más csoport, közöttük Ho Jing-csin, a „CC csoport" és a hadsereg németbarát elemei a tengelyhatalmak győzelmére esküdtek.* Egészen Franciaország legyőzetéséig ezek a különbségek tisztán akadémikus jellegűek voltak. Később azonban — különösen pedig a szovjetellenes náci orvtámadás után — igazi jelentőséget kaptak. Ho Jing-csin bandája azonnal teljes katonai rohamot követelt a kommunisták ellen. Csang Kai-sek — aki persze valójában ugyanazt akarta — kissé elővigyázatosabban haladt előre és részletintézkedésekkel kísérletezett.

Arra várt, hogy talán egy háború utáni szövetséges angolszász segítség formájában kedvezőbb alkalom is felbukkan. 1941-ben egy általános polgárháború azt jelentette volna, hogy a Kuomintang a japánok alárendelt partnerévé válik és végül csatlós-országgá süllyeszti Kínát egy szovjetellenes japán támadásban. Ho-nak megfelelt volna ez a megoldás, Csang Kai-seknek azonban nem. A tengelyhatalmak minden egyes európai sikere Ho helyzetét erősítette. A tengely minden kudarca, a távolkeleti szövetséges magatartás minden szilárdulása vereséget jelentett az általa képviselt politikai vonalvezetés számára.

A Kuomintangon belül nem volt éles harc az előbb ismertetett véleménykülönbség felett. Ho nem tört Csang Kai-sek ellen — Csang Kai-sek pedig továbbra is megtartotta Ho-t hadügyminiszternek. Mindkét irányzat mélységesen opportunista volt és egyik sem idegenkedett attól, hogy két tűzben tartsa a vasat. A különbség azonban mégis megvolt, és megoldásának módjával összefüggött a belső és a nemzetközi helyzet alakulása. A kínai kommunisták ezt a tényt ismerték fel, amikor a Negyedik Hadsereg elleni orvtámadás után Ho Jing-csin

---

* W. H. Donald, Csang Kai-sek híres ausztráliai tanácsadója, aki 1941-ben hagyta el Kínát, azt mondta barátainak: azért távozik, mert biztos benne, hogy Csungking átáll a tengelyhatalmak oldalára és erre Csang Kai-sek is hajlandó.

megbüntetését követelték, de Csang Kai-seket nem érintették, holott ő is éppen annyira felelős volt az orvtámadásért.

A szovjetellenes náci támadásnak kettős hatása volt. Ideiglenesen újjáélesztette a polgárháborús válságot, azután rendkívül jelentős mértékben lecsendesítette. A korai náci sikerek arra késztették a Kuomintangon belüli tengelybarát csoportot, hogy még erősebben ordítozzék és a kommunisták azonnali eltiprását követelje. Érvelésük módját azoktól a német diplomatáktól tanulták, akik a kínai német diplomáciai kapcsolatok megszakadása előtt Csungkingban működtek. Ez a németektől tanult érvelés azt mondotta: Japán nemsokára rátámad Szovjettávolkeletre és túlságosan el lesz foglalva, semhogy a Kuomintangnak sok bajt okozzon. Közben a Wehrmacht majd keresztülszánt európai Oroszországon és elérkezik a kínai határhoz. Akkor — ígérték a nácik — ők majd figyelmeztetik Japánt, hogy ne folytassa terjeszkedését Kína belseje felé. Németország és Kína akkor szövetségesekké válnak és Japánnak el kell fogadnia ezt a megoldást, vagy mindkettőjükkel találja magát szemben. Ez a rendkívüli boldogság természetesen csak úgy következhet be, ha a Kuomintang tisztára mossa magát azoktól a vétkektől, amelyeket a kommunisták „eltűrésével" elkövetett. Máskülönben a japánoknak okuk lenne a Kínában maradásra — olyan okuk, amelyet a németek nem vitathatnak.

Ez az őrült elmélet bizonyos Kuomintang-körökben rendkívül népszerű volt és Ho Jing-csin már taktikai tervet is készített a Nyolcadik Hadsereg és az újjászervezett Negyedik Hadsereg elleni támadásra. Ez a támadás Moszkva elestével egyidőben következett volna be...

A történet vége ismeretes, hiszen Moszkva tudvalevően nem esett el.

A nemzetközi helyzet a Szovjetunió, Amerika és Anglia közötti háborús szövetség irányába — és japán-szovjet háború helyett angolszász-japán háború irányába fejlődött. Kínában nem szünt meg a polgárháború veszélye. De a fasiszta tengelyhatalmak győzelmeivel összehangolt polgárháborús tervek egyszer és mindenkorra eltüntek a színről.

IX. *A VÖRÖS ACÉLT MEGEDZIK*

Az 1939—41-ig terjedő időszak nagy próbatételt jelentett a japán vonalak mögött húzódó frontszakasz számára. A partizán támaszpontokat akkor szervezték, amikor a japánok a „szabályos" fronton megtett kezdeti előnyomulásukkal voltak elfoglalva. A „szabályos" front most csendes volt és a japán támadás legfőbb súlyát a felszabadított körzeteknek kellett viselniök. A partizán ellenállás kezdetén az ország egységes volt. Most már reménykedni sem lehetett abban, hogy a meg nem szállott hátországból utánpótlás érkezik. A Kuomintang segítség helyett minden politikai és katonai eszközt felhasznált a partizánfront szétdarabolására.

Ezeknek a nehézségeknek a legyőzésére a felszabadított körzeteknek az ellenség minden mozdulatára válaszolniok kellett és fel kellett javítaniok csapataik kiképzését és vezetését. Állandóan ki kellett terjeszteniök hadműveleteiket, hogy több fegyvert zsákmányolhassanak és egyszerre annyi helyen tartsák lekötve az ellenséget, hogy az ne legyen képes erőit egy szakasz ellen összpontosítani. Minden szükséges élelmiszert meg kellett szerezniök a falvakban, ugyanakkor meg kellett nyerniök és meg kellett tartaniok a parasztok támogatását — mégpedig nemcsak rövid időre, hanem az elkeseredett partizánharc és a blokád sok esztendeig tartó egész korszakára. Életbevágóan fontos volt, hogy a lakosság más rétegeit visszatartsák a japánok és a japán bábkormányok támogatásától. Ezek közül a katonai, politikai és gazdasági feladatok közül mindegyik egyformán sürgős volt. Ha bármelyikbe hiba csúszik — az ellenállás gyengül és előbb-utóbb összeomlik.

1. *Taktika és ötletesség a Wutai-hegységben*

Először a japán büntető expedíciókkal való szembeszállás kérdését kellett megoldani. Ezekre vonatkozóan magától Nie Jung-csentől, a Sanszi-Csahar-Hopei Felszabadított Körzet főparancsnokától kaptam részletes felvilágosítást. Elmondotta, milyen katonai és taktikai problémákat kellett az ellenséges vonalak mögött húzódó frontnak megoldania.

„Először — mondotta — a japánok rendkívül tapasztalatlanok voltak a partizán harcban. 1937-ben és 38-ban úgy küzdöttek ellenünk, mintha reguláris harcosok ellen harcoltak volna. Széles fronttámadásokat intéztek, hogy elfoglaljanak egy-egy helységet. Amikor visszavonultunk, azt hitték, hogy a csatának vége.

A „szabályos" fronton, Szucsou alatt vívott csatában például azzal támogattuk a központi hadsereget, hogy a Peiping-Hankou vasútvonal mentén egymással összehangolt támadássorozatot intéztünk. A mi körzetünkben a csapatok elfoglaltak, rövid ideig tartottak és megsemmisítettek öt nagy állomást. Az ellenség látta, hogy veszélyesek vagyunk és elküldött egy hadosztályt, hogy rombolja szét Fupingban állomásozó főhadiszállásunkat. A japánok megtanulták, hogy amikor kínaiakkal harcolnak, egy főhadiszállás elfoglalása általában egy egész divizió vagy hadsereg széthullását, megsemmisülését eredményezi.

Velünk azonban más volt a helyzet. A japán hadosztály összebombázta Fupingot, légitámadásokkal meg tüzérséggel — a régi módszer szerint. Azután be is nyomultak a városba — de Fuping üres volt. Nyomban ezután csapataink, amelyek a környező dombok vidékére vonultak vissza és amelyeknek az ereje teljesen érintetlen maradt — hátbatámadták az ellenséget és visszavonulásra kényszerítették.

Ez ismételten megtörtént. Mindenütt kikerültük azoknak a csapásoknak a fősúlyát, amelyek szét akartak bennünket rombolni és gyors mozgással mindig ott csaptunk le az ellenségre, ahol a legkevésbbé várta. Így helyzetét tarthatatlanná tettük. Az Észak-Kínában harcoló japán csapatoknak még nem volt közös tábori parancsnokságuk és közös utánpótlásuk. Volt egy körzeti főhadiszállás a Peiping—Hankou vasútvonalon, egy másik Sanszi tartományban és egy harmadik Csaharban. A mi csapataink éppen az egyes parancsnokságok határvonala mentén működtek, úgyhogy az egyes japán főhadiszállások bonyolult összekötő szolgálat és különböző jegyzékek nélkül össze sem tudták hangolni hadműveleteiket."

„A japánok persze — folytatta Nie — éppenúgy tanulnak

hibáikból, mint bárki más. Hankou eleste után szervezetüket és taktikájukat megváltoztatták. Erőiket csakhamar egyesítették az Északkínai Expediciós Haderő főhadiszállása alatt. Látták, hogy nem elég ha egyes pontok elfoglalására törnek. Ezért bekerítették a Wutai-hegység egész tömbjét. Ez főtámaszpontunk volt. A tokiói katonai kommentátorok boldogan írták, hogy a császári hadsereg, amely Hankou elfoglalásával már bebizonyította, hogy a kínaiak nem tudják tartani a „szabályos" frontot, most majd „új és forradalmi" taktikával a partizán hadseregeket is megsemmisíti.

Ez volt az ellenséges vonalak mögött húzódó front első igazi erőpróbája. Mindenki aggódott ennek a próbának kimenetele miatt. A központi kormány szerette volna tudni, hogy kitartunk-e, mert időre volt szüksége ahhoz, hogy Hankou kiürítése után átcsoportosítsa a Kuomintang csapatokat. Az amerikai tengerészet titkos szolgálatának megbízásából Carlson ezredes látogatott el körzetünkbe. Az angol külügyi hivatal is érdeklődött, vajjon ki fogjuk-e állni a vihart. Megálltuk a vizsgát. Amikor a japánok Wutai városát elfoglalták kisiklottunk a gyűrűből és továbbharcoltunk.

Azért tehettük ezt meg — folytatta tovább Nie —, mert támogatott bennünket a nép. Rendelkezésünkre bocsátotta terepismeretét és titokban tartotta hadmozdulatainkat. Csapataink rendkívül éberek voltak és helyesen oktattuk őket. Tudták, hogyan kell gyorsan szétszóródni és ugyanolyan gyorsasággal ismét csoportosulni, anélkül, hogy elvesztenék a kapcsolatot szervezetükkel, vagy szükségtelen ember- és anyagveszteséget szenvednének.

1939-ben a japánok megint módszert változtattak. Körülbelül ezer emberből álló rohamcsapatokat képeztek ki, nem azért, hogy állásokat elfoglaljanak, hanem azért, hogy gyors mély lerohanásokat intézzenek irányító központjaink és elkülönített osztagaink ellen. Az első ilyen lecsapásokat tavasszal és ősszel intézték a Wutai-hegység körzetének délkeleti vidékén. Itt a jó tömeg-hírszolgálat mentett meg bennünket. A helybeli népi szervezetek értesítettek bennünket arról, hogy közelünkben milyen ellenséges csapatmozdulatok folynak. Így kikerülhettük a

meglepetést és ellenintézkedésekre is felkészülhettünk. Wutai északnyugati részén például 359-ik brigádunk teljesen megsemmisített egy rohamosztagot. Egy másikat Laijuan-nál vertünk meg. Kis töredékekre szakítottuk, amelyeket azután különböző irányba szétszórtunk és üldöztünk. Röviden: a meglepetés fegyverét szembefordítottuk az ellenséggel. Laijuannál a meglepetés olyan teljes volt, hogy a japánoknak arra sem volt idejük, hogy leszereljék hegyi tüzérségüket. Csaknem az egészet öszvérekre csomagolva fogtuk el."

„Ezúttal nemcsak ágyúkat zsákmányoltunk — folytatta Nie — Abe tábornok a japánok legmagasabbrangú körzeti parancsnoka, maga készítette elő az új taktikát. Amikor hallotta, hogy rohamosztagait tőrbe csalták, mentőexpedíciót szervezett, hogy megmentse a még élő csoportokat és bebizonyítsa módszerei helyességét. Megnyitottuk a frontot, hogy mélyen behatolhasson, azután a háta mögött ismét összezárultunk. Japán repülőgépek hiába dobtak le számára utánpótlást és erősítéseket — nem tudott kitörni. Két nap mulva halott volt. A két ellenséges osztagból alig 30—30 maradt élve. Abe tábornokot kitűnő stratégának tartották. Temetésén egy japán tábornok azt mondotta: „Hadseregünk egyik tündöklő virága veszett el az északkínai hegyekben."

Büntető hadjáratukban a japánok most ismertetett módszereiket ismét a széles körzetek bekerítésének taktikájára cserélték át. Bennünket képtelenek voltak megfogni, így hát a népre öntötték ki minden dühüket. Látták, hogy a nép támogatása viszi sikerre a mi partizán hadviselésünket és a nép ellenállása okozza az ő hadműveleteik kudarcát. A japánok úgy gondolták, hogy ennek „példamutató terrorral" végetvethetnek. Százával égették fel a falvakat, és ezernyi parasztot gyilkoltak le írtózatos kegyetlenséggel. Férfiakat, asszonyokat, gyermekeket vegyesen. Ebben az időben lett pusztaság a Wutai hegyvidék legnagyobb része."

Nie arca elsötétült, azután folytatta: „1940-ben az ellenség ismét új módszereket dolgozott ki. A japán sajtó másról sem vitázott, mint arról: hogyan lehetne az északkínai „banditákat" elpusztítani. Jelentéseket kaptunk, hogy a japán vezérkar meg-

parancsolta: valamennyi katonai kiadványunkat és tábori kézikönyvünket gondosan gyűjtsék össze, fordítsák le japánra és tanulmányozzák. Ezeknek a vizsgálatoknak az alapján a 110. japán hadosztály parancsnoka kidolgozott egy „megfojtási módszer" néven ismert blokád-taktikát. A polgárháború alatt ugyanennek az alapelvnek a módszereit alkalmazta ellenünk Csang Kai-sek a német katonai szakértők tanácsai alapján. A terv az volt, hogy minden ellenállási zseb körül megszállnak egy sor stratégiailag fontos pontot, ezeket támaszpontokká építik, amelyeket nagy tűzerejű állandó csapatok őriznek. A támaszpontokat lövészárkokkal és akadályokkal kötik össze, azután befelé törnek és igyekeznek egy szűkebb gyűrűt kiépíteni. A japánok úgy hívták ezt a módszert, hogy „óriáskígyó taktika". A mi katonáink — mosolygott Nie, — kisebb állatot választottak ennek a módszernek az elnevezésére. „Selyemhernyó taktikának" hívták, hiszen a terv szerint a japánok úgy kúsztak volna körül támaszpontjainkat és úgy haraptak volna beléjük, mint a selyemhernyó az eperfalevélbe."

„Katonailag semmi hiba nem volt a japán módszerekben. Bármelyik próbálkozásuk sikeres lehetett volna, ha nyugodtan ülünk és csak akkor ütünk vissza, amikor megtámadnak bennünket. A mi módszerünk azonban az volt, hogy összezavarjuk az ellenfél kártyáit, hogy gyorsan mozogjunk, elsőnek és váratlanul támadjunk. Gyengébbek voltunk, de mindig megtartottuk a kezdeményezést, mert gondunk volt arra, hogy éppen az összecsapás pontján legyünk erősebbek. Nemcsak arra kényszerítettük az ellenséget, hogy a maga tervei helyett a mi terveink szabják meg csapatmozdulatainak irányát. Felszabadított területeink kiterjedését, harcosaink ügyességét és önbizalmát is növelni tudjuk.*

Éppen akkor, amikor a japánok elkezdték a maguk újfajta blokádmódszerét — más irányú fejfájást okoztunk nekik. Megindult a „Száz Regiment Offenzívája". Ezt a támadást Csu Te főparancsnok és Peng Te-huai főparancsnokhelyettes tervelték ki. Résztvettek benne az összes északkínai támaszpontokon harcoló Nyolcadik Hadseregbeli egységek. A támadás egyszerre indult

* Napoleon azt mondotta: „A háború művészete az, hogy gyengébb hadsereggel is mindig erősebbek tudjunk lenni azon a ponton, amelyet támadunk — vagy azon a ponton, amelyet megtámadnak. (Bourienne emlékiratai. I. kötet.)

meg a Peiping—Hankou, Tiencsin—Pukou és Csengting—Taijuan-i vasútvonalakon. A főcsapás súlya az utóbbira esett. Egész sor helyen megszakítottuk a közlekedési vonalakat. Így elszigeteltünk sok ellenséges támaszpontot. A gyengébbeket megsemmisítettük, az erősebbeket pedig megakadályoztuk abban, hogy a gyengébbeket támogassák. A csatasorozat 1940 augusztusában és szeptemberében tartott. Nyugaton Sanszi tartománytól, keleten Santungig terjedt. Stratégiai célja az volt, hogy összezavarja az Északkínára vonatkozó ellenséges terveket és megtorpedózza az ellenünk tervezett új támadást. Az offenzíva miatt a japánok több hónappal kénytelenek voltak elhalasztani a nagy „kivégző" hadjáratot.

Ilymódon a nagy japán támadás, amely eredetileg 1940-re volt tervezve, s amely része volt a Pearl-Harbor-i előkészületeknek — csak 1941 közepén indult meg. A kezünkbe került parancsok szerint a japán támadás jelszava ez volt: „Tisztítsuk meg Észak-Kínát, a nagy csendes-óceáni háború támaszpontját." Az ellenség a tapasztalat fényében újra megvizsgálta az „Óriáskígyó taktikát". Földfeletti őrházak helyett földalatti bunkereket épített, hogy kikerülje hegyi ágyúink tüzét. Ezeknek az erődítményeknek földalatti helyiségeik voltak, hogy akkor is tovább lehessen küzdeni bennük, ha a földfeletti részt lebombázták. Külső erősítésük rendkívüli volt. Kívülről befelé számolva két koncentrikus árokból, egy drótsövény-sáncból, egy élesre hegyezett oszlopokból álló vonalból és egy újabb drótsövényből állott. Nagyobb, úgynevezett „anyatámaszpontok" épültek egymástól három mérföldnyire minden vasút és autóút mentén. Köztük az egyes mérföldkőnél kisebb támaszpontok sorakoztak. Valamennyit 75, illetve 37 milliméteres ágyúval szerelték fel. Az új tervben az erődblokád nem helyettesítette a mozgó bekerítés és rohamcsapat-behatolás módszereit, hanem együttműködött azokkal. Nagyjából azt mondhatjuk, hogy a bekerítés és a mély behatolás módszereit inkább síkságon, az „Óriáskigyó-taktikát" inkább dombos vidéken használták.

1941 augusztusa és októbere között kisebb ellenséges erők a Kuomintang-hadsereget a Sárga Folyótól északra lévő utolsó hegyi támaszpontjaitól is megfosztották. Ugyanakkor több, mint

70 ezer főnyi japán sereget és a bábkormány ugyanilyen erejű csapatait küldték a Sanszi—Csahar—Hopei felszabadított körzetek ellen. Ezúttal tényleg arról volt szó, hogy végleg meg akartak bennünket semmisíteni. Ujra csak nem sikerült. A japán sajtó — mosolygott Nie — úgy magyarázkodott, hogy a császári hadsereg oroszlán, a kommunista Nyolcadik Hadsereg katonái pedig patkányok. Természetesen — mondották — az állatok királya, amely nem szokott hozzá ilyen méltatlan küzdelemhez, csak nehezen fogja meg a patkányokat...

E fejlemények közben a japánok szüntelenül megkísérelték, hogy bennünket terrorral szakítsanak el a néptől. Olyan rombolást akartak véghezvinni, hogy — mégha a nép nem veszíti is el a bátorságát — egyszerűen ne maradjon ember, vagy megfelelő utánpótlás a felszabadított körzetekben. A Wutai-hegység falvaiban megválasztott helyi kormányzatok vizsgálatai kimutatták, hogy 1937 és 41 között egy átlagos falu lakossága 11 százalékkal, a szarvasmarhaállomány 40 százalékkal, a gabonatermesztés pedig 33 százalékkal csökkent. Mindez olyan körzetben, amely amúgyis rendkívül szegény volt. Később a veszteségek csökkentek, mert a hadsereg segített a népnek. A nép a mi segítségünkkel megtanulta, hogyan kell megszervezni a nagyobb termelést és hogyan kell megőriznie, megvédenie tulajdonát, amikor az lehetséges, illetve hogyan kell gyorsan kiürítenie lakóhelyét, ha nincsen más megoldás.

Büszkék vagyunk, hogy nem elégedtünk meg azzal, hogy mi támaszkodjunk a népre. A parasztoknak nyujtott egyre növekvő segítségünk sikerünk egyik fontos tényezője lett. Ha az ellenség közeledett, a mi csapataink fedezték az öreg emberek, asszonyok és gyermekek menekülését. A frissen elpusztított körzetekben minden kommunista egység a saját készleteiből, fejadagjából élelmezte a parasztokat. Az aktív hadműveletek közötti szünetekben segítettünk a mezőgazdasági munkában, anélkül, hogy ezért fizetséget fogadtunk volna el. Állatokat kölcsönöztünk a népnek a szántáshoz és amikor gyalogsággá szerveztünk át egy lovasezredet — az összes lovakat a falusi bizottságok rendelkezésére bocsátottuk. A gabona-adó szigorúan a termés egy azonos százaléka maradt. Abszolút számot nem állapítottunk

meg. Ha rossz volt a termés, a csapatok ugyanúgy meghúzták a nadrágszíjat, mint a civilek. A kommunista csapatokon belül a tisztek és legénység kosztja azonos volt.

Azt rendkívül élesen figyelemben kell tartani, hogy hadseregünk nem külső úton növekedett, — fejezte be Nie. A kivülről érkezett Nyolcadik Hadseregbeli mag köré csoportosult hatalmas erő teljesen helyi csapatokból állott. A parasztok ezt a hadsereget „Cé Ti Ping"-nek — „Fiaink és Testvéreink Hadseregének" nevezték és ez szószerint igaz is volt. Amint multak az évek, a kommunista hadsereg és a nép eggyé forrottak a szenvedésben, az ellenség gyülöletében és abban az elhatározásban, hogy kikergetik az országból. Ha nem lett volna így, megtörtek volna bennünket a japánok, hiszen katonailag erősebbek voltak. Egyetlen támadó hadsereg sem lehet azonban erősebb, mint az ellenálló erők és a velük együtt, a maga országában küzdő nép."

2. *Háború és politika a Hopei síkságon*

A gazdag, sűrű lakosságú sík vidékeken még élesebb volt a harc, mint a hegyekben. Ezt a harcot még sokkal nehezebbé tette az a Kuomintang politika, amely minden olyan erőt igyekezett eltiporni, ami későbbi egyeduralmát veszélyeztethetné — tekintet nélkül arra, hogy milyen hatása van ennek a háborús erőfeszítésben. A katonai diktatúra szervei és a háború szükségletei között olyan éles volt a konfliktus, hogy sok Kuomintang csapat — amely valóban a japánok ellen akart harcolni — átállt a Nyolcadik Hadsereghez.

Az egyik hivatásos Kuomintang tiszt, aki átállott, elmondott nekem egy rendkívül jellemző történetet. A tisztet Wang tábornoknak hívták, körülbelül 40 éves, zömök, vörösképű ember volt. Végre azt tehette, amit kezdettől fogva akart és büszke volt rá, hogy jól teszi. Az út, amelyen végig kellett haladnia, nem volt egyszerű. Amikor beszélt róla, arckifejezése gyakran elváltozott és néha rendkívül haragos volt.

„1938 közepére — kezdte elbeszélését Wang — a Nyolcadik Hadsereg és a helyi ellenállási egységek felszabadított körzetet létesítettek a középhopei síkságon. Akkoriban az Egyesült

Front még valóság volt. A központi kormány Lu Csung-lint küldte Hopei kormányzójának és Csang Jin-wut, a polgári közigazgatás irányítójának. A Nyolcadik Hadsereg jól fogadta őket. A front akkoriban viszonylag csendes volt, így az az ezred, amelyet akkor vezettem, más Kuomintang-csapatokkal együtt követhette a Nyolcadik Hadsereget a vékony japán vonalak mögött lévő felszabadított területekre. Parancsunk az volt, hogy szerezzünk vissza elveszített területeket. Amikor átjutottunk, beleütköztünk Csang Jin-wu helyi rendőrségből és földesúri őrségekből felállított „néphadseregébe". Meglepetésünkre a világon mindenről beszélt, amikor tisztjeinket tanácskozásra hívta — csak a japánellenes harcról nem volt egy szava sem.

Egyik mondata mélyen belémvéső dött: „Régebben visszavonultunk a japánok elől — most pedig a kommunistáknak engedünk utat. Mindenkit árulónak neveznek, aki fél a Nyolcadik Hadseregtől." Nagyon felháborítottak bennünket ezek a szavak. Valamennyien torkig voltunk már a polgárháborúval. Valamennyien tudtuk: milyen érzés a japánok kezétől vereséget szenvedni. Most, hogy szemtől szembe állottunk a Nyolcadik Hadsereggel, — ez a szembesítés erősen megragadott bennünket. Úgy tünt, hogy módszerei követésre méltóak, és jó dolog lehet vállvetve harcolni ilyen emberekkel.

Csang Jin-wu csakhamar a tettek mezejére lépett. Igyekezett kiszorítani a Nyolcadik Hadsereget olyan területekről, amelyeket az már felszabadított, eltiporta ezekben a körzetekben a megválasztott helyi kormányzatokat, és a maga környezetéből való politikusokat ültetett a helyükre. Másrészről megható jelentéseket küldött Csungkingba óriási japánellenes csatákról — amelyeket soha senki sem vívott meg. Néhányan megmondtuk neki: Rendkívül furcsa módja ez „az elvesztett területek visszafoglalásának". Ő azonban csak nevetett és azt mondotta: „Ismerek néhány embert, akik ilyen módszerekkel jó magasra jutottak. Miért ne csináljam én is?"

Amikor Csang megparancsolta ezredünknek, hogy támadja meg a Nyolcadik Hadsereget, embereink húzódoztak és az én véleményem ugyanaz volt, mint az övéké. Nyilvánosan kijelentettük, hogy Hopei népe és a kommunisták oldalán készek va-

gyunk harcolni a japánok ellen, de senki sem kényszeríthet bennünket arra, hogy akár egyetlen polgárháborús lövést leadjunk. Több más Kuomintang egység is követte példánkat, — mondotta elvörösödve Wang. Csang Jin-wu körlevelet bocsátott ki, amelyben engem „a bandita, áruló és vörösökkel barátkozó Wang Csang-kiang-nak nevezett". A pír elhagyta Wang arcát és mosolyogni kezdett.

„Következő tavasszal — folytatta — már senki sem igyekezett színlelni. A japánellenes háborút rég sutbadobták és Csang Jin-wu két japán szolgálatban álló árulót a „központi kormány" nevében, megszállott területek helyőrségparancsnokaivá nevezett ki. Ezzel a fogással egyszeriben a japánok bábúi lettek a „hazafiak" és a támaszpontokat körülvevő Nyolcadik Hadsereg hősei az „árulók". Ezt az aljas trükköt mindenféle „elméletekkel" igyekeztek megindokolni és alátámasztani. Csang beszédeket tartott, amelyekben azt bizonygatta, hogy a kommunisták mindig gazemberek voltak, a japánok Quislingjét, Wang Csing-weit viszont rendkívül hibás dolog árulónak nevezni. Azt is mondta, hogy Wang régi Kuomintang-forradalmár és a maga módján kétségtelenül megteszi Kínáért, amit a legjobbnak talál. Wang csak azért csatlakozott a kommunistákhoz — mesélte Csang —, hogy megőrizze erőit az elkövetkezendő kommunistaellenes harcra. Ez tulajdonképpen „kerülőúton elért nemzeti felszabadítás" és megfelelő időben minden hazafi el is fogja ismerni ezt.

Ezt mondotta Csang. Wang Csang-kiang megkérdezte tőlem: „csodálkozik ezek után, hogy csatlakoztunk a Nyolcadik Hadsereghez és segítettünk kiirtani ezt a csirkefogót?"

A Wang tábornok által leírt események után a középső Hopei síkságon rendkívül elkeseredetté vált a japánellenes háború. A terület stratégiai fontossága miatt rendkívül sűrűn állították fel az ellenséges helyőrségeket. A sík terület és a jólfejlett közlekedési hálózat mozgékonnyá tette a japánokat, a kommunista hazafiakat viszont megfosztotta a természetes rejtőzködés lehetőségeitől. A középső Hopei-síkság kínai hadserege azonban így is megnőtt. Ez a sereg a Nyolcadik Hadsereg egységeinek, a Kuomintang csapatok hazafias töredékének és a

helyi önkéntes osztagoknak az összeforradásából keletkezett. A harc nehéz volta gyorsan leleplezte azokat, akik nem akartak, vagy nem tudtak megküzdeni az akadályokkal. Nem maradt más választás a csapatok számára, mint hogy behódoljanak az ellenség előtt, vagy pedig teljes szívvel és lélekkel, egységesen küzdjenek ellene.

A hadsereg harcolt a népért. Ezalatt a nép és csakis a nép tudta rejteni és segíteni a hadsereget. Ennek a seregnek legfőbb tartaléka a Közép-Hopei síkság lakosságának magas szellemi színvonala és japánellenes szelleme volt. Itt — inkább, mint bárhol másutt — valóban látni lehetett annak a közmondásnak az igazságát, amelyet Peng Te-huai-nak, a Nyolcadik Hadsereg parancsnokhelyettesének tulajdonítanak. A közmondás így szól. „A nép a tenger, és mi a hal, amely úszik benne." Ennek a mondásnak a változata Közép-Hopeiben így hangzott: „A könyvek azt mondják, hogy jól művelt síkságon nem lehet partizánharcot folytatni. Mi mégis tudunk harcolni, mert a nép a mi erdőnk és hegyláncunk."

1939-től 1941-ig a Közép-Hopei támaszpont nemcsak az ellenség támadását, hanem súlyos árvizeket és éhinségeket is győzelmesen kiállott. Növelte fegyveres erőinek létszámát és sokezer újonnan megválasztott falusi kormányzatot szervezett. Közép-Hopei tevékeny részt vett a Száz Regiment Offenzivájában.

3. *Sanszi tartományban egy „hadúr" beleíárad az egységbe*

Sanszi tartomány legfontosabb részein egészen más volt az ellenállás háttere, mint Hopeiben. A Nyolcadik Hadsereg még előbb érkezett ide, mielőtt a japánok elfoglalták a legfontosabb városokat. Ilymódon a nagyjában érintetlen tartományi hadsereggel és közigazgatással kezdte meg az együttműködést. Ez a szövetség a Nemzeti Felszabadítás Híveinek és más demokratikus elemeknek lehetővé tette, hogy közreműködjenek az ellenállásban, valamint Sanszi tartomány Uj Hadseregének növelésében. Igaz, hogy másrészről a parasztok szervezését és mozgósítását csak a feudális gondolkozású vidéki közigazgatási hatóságok által jóváhagyott mértékben lehetett végrehajtani.

Amikor a japánok megtámadták Sanszit, a tartományi hadsereget legnagyobbrészt szétzúzták és a régi polgári kormányzat a Sárga Folyó északi partjára menekült. A Nyolcadik Hadsereg főhadiszállása azonban a tartomány délkeleti sarkában maradt.* Itt maradtak ennek a viszonylag iparosodott vidéknek munkásaiból szervezett ellenállási csapatok is. Délnyugat-Sanszi hegyeiben a központi hadsereg néhány osztagának is voltak állásai. A haladó módon megszervezett új hadsereg és a Nyolcadik Hadsereg 120-ik hadtestének részei a tartomány szegény és elmaradott északnyugati részén még egy harmadik kínai „szigetet" is megszállva tartottak.

A katonai változást politikai változás is követte. 1939-ben Sanszi kormányzója, Jen Hszi-san „újjáértékelte" a Nyolcadik Hadsereggel folytatott együttműködési politikáját és az egységgel szemben tanusított lelkesedését. Jen a legokosabb, leggátlástalanabb és leghosszabb-életű kínai feudális úr volt. Véghezvitte azt a példa nélkül álló tettet, hogy a Mandzsu-dinasztia 1911-es bukása óta szüntelenül fenntartotta uralmát a tartomány felett Egy negyed esztendeig Jen minden győzelmesnek látszó ügyet támogatott és minden vesztesnek látszó ügyet segített eltiporni. Bizonytalan szakaszokban mindig komoly és hasznos „semlegesség" álláspontját foglalta el.

Amikor úgy látszott, hogy a haladó emberek megsegítése az egyetlen módszer Sanszi egy részének megmentésére, Jen ezt a politikát követte. Amikor a központi kormány legfőbb erőit a demokraták ellen fordította, Jen úgy döntött, hogy a kormánynak igaza lehet és megkísérelte ellátni a maga radikálisainak a baját. Jen ilymódon lázas igyekezettel megtett mindent, amit a Kuomintang és a japánok fontosnak tartottak. Igy igyekezett elkerülni azt, hogy bármelyik fél is betörjön birodalmára.** Az

* Ez és az északnyugati körzet voltak az eljövendő Sanszi-Honan-Hopei felszabadított körzetek és a Sanszi Szuijuan felszabadított körzet magva. Mindkét esetben a hegyvidéki támaszpontok segítségével szerveztek katonai ellenőrzést a síkság fölött. Délkelet-Sanszióból a Nyolcadik Hadsereg a Sárga Folyó alsó folyásának északi partján szivárgott be a Délhopei-Santungi síkságra. Északnyugat-Sanszióból ez a hadsereg a belső-mongóliai füves térség irányában terjeszkedett.

** Azok számára, akik ismerik a neveket és eseményeket a kínai polgárháboru bonyolult történelmében: ime Jen Hszi-san tevékenysége: 1912-től

eredmény a már ismertetett, Negyedik Hadsereg elleni orvtámadás volt. Ez előzte meg a Sanszi tartományban megindított nyilt polgárháborút a Nyolcadik Hadsereg ellen. Éppen úgy, ahogyan a „középutas" egységfront-szervezetek ellen indított támadás megelőzte a Negyedik Hadsereg ellen indított orvtámadást a Kuomintang területeken.

Jen azt remélte, hogy az Uj Hadsereg kártya lesz az ő játszmájában, amelyet tetszése szerint használ, vagy félredob. Ennek a hadseregnek a katonái azonban nem Jen embereinek tartották magukat, hanem olyan hazafiaknak, akik azért segítik Jent, hogy Japán ellen harcoljon. Az Uj Hadsereg a polgárháború ellen volt és létezése csakhamar rendkívül kényelmetlenné kezdett válni Jen számára. Ez a hadsereg kompromittálta őt a Kuomintang felé, mert olyan elemek is voltak a soraiban, amelyeket Csungking „kitisztogatott". Ugyanakkor ez a hadsereg akadályozta meg abban, hogy már a kezdet legkezdetén csatlakozzék a Kuomintang kommunistaellenes politikájához. Ez a hadsereg tartotta fenn Sansziban a tevékeny japánellenes harci tevékenységeket, abban az időben, amikor a „szabályos" front

---

15-ig támogatta Juan Si-kai elnökjelöltet, de otthagyta, amikor kezdte elveszteni hatalmát.

1915-től 19-ig: Támogatta Tuan Csi-szoui japánbarát Anfu-klikkjét.

1920-tól 25-ig: Támogatta az Anfu-ellenes militarista Wu Pei-fut. Megtámadta Feng Ju-hsziangot a „keresztény generálist" — amikor ez utóbbi elhagyta Wut, hogy a Kuomintang és a kommunisták egységes frontja mellé álljon a nemzeti forradalomban

1925-től 27-ig: Segítette Csang Co-lint a mandzsuriai feudális urat, Wu Pei-fu legyőzőjét Feng elleni harcában.

1926-tól 27-ig: Szövetségese Feng Ju-hsziangnak. Segített a Kuomintang hadseregnek a Csang Co-lin elleni harcban.

1927-től 29-ig Csang Kai-sek alárendeltje.

1929-től 30-ig: Feng Ju-hszianggal és Wang Csing-weivel kűzd Csang Kai-sek ellen mert reméli, hogy Kina elnöke lesz. Veresége után visszavonul a japán gyarmatnak számító Dairen kikötőjébe.

1930-tól 37-ig: Ismet Csang Kai sek mellé áll, visszakapja pozicióját Sansziban. 1936-ban harcol a vörös hadsereg ellen.

1937: A háború kitörése után megengedi Japán képviselőinek, hogy Sansziban maradjanak.

1937—38: Látja, hogy a japánok nem akarják kihagyni ezt a tartományt sem a hadműveletekből, hanem el akarják foglalni. Ezért a japánok ellen fordul és szövetségese lesz a Kuomintangnak és a kommunistáknak. Ugyanakkor azonban egyik rokonát, Liang Hszi-csaot elküldi a japán meg-

egész hosszában békésen szundikáltak Csang Kai-sek parancsnokai.

Rendkívül jellegzetesek voltak azok a módszerek, amelyekkel ez a régi feudális hadúr megkísérelte szétforgácsolni az új hadsereget. Egész csomó tisztet rendelt be „gyakorlatra" a főhadiszállásra — ahol internálta őket és a régi hadsereg tisztjeit küldte a helyükre. Ugyanakkor a régi hadsereg egész egységeit küldte a folyón túlra, délnyugati és délkeleti Sansziba. Ezek az osztagok azt követelték az új hadseregtől, hogy ürítse ki helvőrségi területeit és ílymódon fossza meg önmagát a japánellenes harc tartalékaitól.

Amikor az új hadsereg tiltakozott, a régiek „lázadásról" kezdtek kiáltozni és megtámadták az új hadsereget, súlyos veszteségeket okozva. Az új hadsereg jelentős része azonban keresztültört a japán vonalakon és eljutott Északnyugat-Sansziba, ahol a Nyolcadik Hadsereg állomásozott. Hszu Fan-ting az új

---

szállás alatt álló Tiencsinbe, hogy az ellenállás összeomlása esetén mégis tárgyalhasson a japánokkal.

1939: Az új hadsereg és a kommunisták ellen fordul.

1940—42: Külföldi ujságíróknak bevallja, hogy tárgyalt a japánokkal. Arról beszéltek, hogy kommunistaellenes tevékenysége nyomán „ütköző tartományt" létesít Sansziból.

1942: Nem hajlandó nyiltan szövetkezni a japánokkal, mert nem hiszi, hogy megnyerik a csendesóceáni háborút. Elhárít egy japán támadást, ezután új megnemtámadási szerződést köt a japánokkal, amelyek szerint azok helyőrséget létesíthetnek a Nyolcadik Hadsereg egyes támaszpontjainak közelében. Ő is létesít ilyen támaszpontokat, de a japánokkal egymást békében hagyják. A japánoktól ráadásul visszakapja a megszállás alatt lévő területen maradt vagyonának egy részét. A Kuomintang pénzt ad neki, hogy ne csatlakozzék a japánokhoz, vagy a Nyolcadik Hadsereghez. A japánok is pénzt adnak neki, hogy ne csatlakozzék a Kuomintanghoz vagy a Nyolcadik Hadsereghez.

1944: Megtámadja a kommunistákat, hogy „felkészüljön a győzelemre."

1945: Japán segítséggel újra bevonul Taijuanba, a tartomány fővárosába.

1946: Február 12-én Henry Lieberman, a *New York Times* tudósítója ezt írja lapjának Taijuanból: „Jen Hszi-san, Északkína hatalmas haduraínak legutolsó «példánya», ismét Sanszi kormányzója lett. A Kuomintang-kormány jutalmazta meg ezzel azért a hűséges szolgálatáért, hogy 40 ezer japán hadifogolyból kommunistaellenes hadsereget szervezett... Sumita tábornok, Sanszi tartomány volt japán parancsnoka, még mindig bent ül a főhadiszálláson és egyike Jen tábornok alvezéreinek. Jen és Sumita tábornokokat együtt interjuvoltam meg." — Mindez hat hónappal Japán kapitulációja után történt!

hadsereg parancsnoka és a Kuomintang-párt tagja itt kijelentette, hogy nem ismeri el többé Jen felsőbbségét, és ezentúl a Kuomintangtól függetlenül folytatja a japánellenes harcot. Más közismert Kuomintang-kiválóságok is csatlakoztak hozzá.

1940-ben, a Száz Regiment offenzivája után az Új Hadsereg és a Nyolcadik Hadsereg japánellenes demokratikus kormányt létesítettek a Sanszi—Szuijuan felszabadított körzetben. Ezt a kormányt a Sanszi—Csahar—Hopeiben már meglévőnek a mintájára szervezték meg. Az egész területet a két hadsereg közösen védelmezte. Bevezették a falusi és járási választásokat, csökkentették a földbért és a kamatot. A két hadsereg vezetője Ho Lung lett, helyettese Hszu Fan-ting. Ez utóbbi lett a polgári kormányzat elnöke is. Az alelnök egy Wu Hszin-ju nevű tanító volt, aki a háború után az egységfront-mozgósítási bizottságok szervezésével tünt ki. S ezek a bizottságok fogták össze Sanszi népét, Jen és a haladó elemek rövid együttműködése idején. A kormány huszonnégy tárcája közül hetet foglaltak el a kommunisták. A többi megoszlott a nemzeti felszabadítók, a Kuomintang tagjai és más kisebb pártok tagjai között. Az újonnan szervezett körzetbe sok kulturális munkás és ujságíró jött, hogy színházakat és iskolákat szervezzenek és ujságokat adjanak ki. A körzet lapja: *Az Ellenállás Napi Híret* volt, amely sok esztendő alatt minden egyes számában szüntelenül támadta a japánokat és buzdított az ellenállásra. A Nyolcadik Hadsereg lovassága erről a hegyvidéki támaszpontról kiindulva rohamozta meg a japánok megszállása alatt lévő szuijuani füves síkságokat Belső-Mongóliában. A háború előtt az itteni mongolokat a Kuomintang-közigazgatás gyarmati módon kezelte. Érdekeiket alárendelte a kínai telepesek érdekeinek, könyörtelenül megadóztatta őket és ki akarta erőszakolni, hogy nemzeti kultúrájukat adják fel. Ennek a politikának eredményeképpen sok mongol áldozatául esett azoknak a japán szónoklatoknak, amelyek Dzsingiszkán régmúlt dicsőségének felébresztését igérték. Amikor azonban a japánok ténylegesen megérkeztek, a mongolok azt tapasztalták, hogy olyan rabszolgaságba estek, ami roszszabb mindannál, amit eddig szenvedtek. Arra kényszerítették őket, hogy a katonaságnak nevetséges színvonalon meghatáro-

zott áron adják el állataikat és terményeiket, s brutálisan megbüntették őket, ha erre nem voltak hajlandók. A mongolok ilymódon látták, hogy a régi kínai közigazgatás és a japán uralom között csak viszonylagos különbség van és ez rendkívül elkeserítette őket.

A Nyolcadik Hadsereg megérkeztével a mongolok egészen újtípusú kínai erővel ismerkedtek meg. A kommunisták nem parancsolgattak nekik, hanem felhívták őket arra, hogy védjék meg saját országukat és megengedték, hogy visszafoglalt területeiket ők maguk kormányozzák, saját nyelvük és szokásaik szerint. A Nyolcadik Hadsereg végre nem a zsarnokság egy másik formáját, hanem szabadságot hozott ennek a gyarmati népnek. Nemcsak a mongol dolgozók érezték ezt így és tettek eleget a felhívásnak. A papok és törzsfőnökök is harcra keltek. Voltak olyan mongol hercegek, akik fiaikat Jenanba küldték, hogy megtanulhassák, mi rejlik e mögött az újfajta kínai politika mögött.

4. *A „Három Könyörtelenség" és „A Béke és Rend Megszilárdítása"*

Az új, felszabadított terület kiterjedt a stratégiai fontosságú felsőmongóliai Peiping—Szuijuan vasútvonal szárnyai felé. A japánok ezért elhatározták, hogy ezt a területet letörlik a térképről. 1940 júniusa és decembere között az ellenség nem kevesebb, mint 13 ízben hatolt be a körzetbe. A védelmi harcot folytató hadseregeket most sem tudták megsemmisíteni. Így hát a népen bosszulták meg magukat, akárcsak Sanszi—Csahar—Hopei vidékén.

„Öljétek meg könyörtelenül, gyujtsátok fel könyörtelenül, fosszátok ki könyörtelenül" — ez volt a büntető expedíció jelszava. A nép ezeket az expedíciókat ezért „A Három Könyörtelenség" hadjáratának nevezte. Voltak külföldi újságírók, akik négy esztendővel később sok száz mérföldet jártak be ezen a vidéken. Egyetlen egy olyan falut sem tudtak találni, amelyet 1940—41-ben fel ne perzseltek volna. Wu Hszin-ju, a kormány tanítóból lett alelnöke elmondotta nekünk, hogy a pusztítás idegvérűen rendszeres volt. Minden japán büntető osztag magával vitte az elpusztításra szánt falvak térképét. A parasztok keserű tréfákat faragtak erről. Amikor egy falut épségben hagy-

tak, azt mondták: „úgy látszik, elfelejtették rárajzolni a térképre". Borzalmas eredménye volt a „Három Könyörtelenség" politikájának. A tömeggyilkosságok és a kényszerű elmenekülés Északnyugat-Sanszi munkaképes emberanyagát 33%-kal csökkentette. A szántásra felhasznált bivalyok száma 60%-kal csökkent. Minden öt ló, öszvér, vagy szamár közül négyet megöltek, vagy elhajtottak. A művelés alatt lévő föld területe 16%-kal csökkent. Al gyapottermés gyakorlatilag nullára esett. A vidéki iparágak, amelyek a népet textilneművel és más napi szükséglettel látták el, leálltak.

Ugyanekkor a felszabadított körzetet körülvevő megszállott városokban a „Béke helyreállítása és a rend megerősítése" címmel terroruralmat vezettek be. A gazdag és kulturált Fenjang városban és a körülötte sorakozó sűrű lakosú falvakban ezerszámra tartóztatták le, százszámra gyilkolták le az embereket. A japánok mindenkit elfogtak, aki valaha is bármilyen közösség vezetője volt. Elfogtak mindenkit, aki képzett volt, vagy köztiszteletben állott — akár a modernebb gondolkozású fiatal korosztályhoz tartozott, akár régimódi klasszikus tudós vagy dzsentri volt. Válaszút elé állították őket: vagy dolgoznak az ellenségért, vagy meghalnak. Az iskolákat — bármilyen fokozatúak voltak is — a kínai hazafiság melegágyainak tartották. A városban és környékén élő 370 elemi iskolai tanító közül mindössze négy kerülte el a letartóztatást. Az elfogott tanítók felét főbelőtték. A többit nyilvánosan „büntető oszlopokhoz" kötötték és addig korbácsolták, amíg be nem vallottak valamiféle „kommunista tevékenységet". A kommunista asszonyokat egymásután 40—50 japán katona gyalázta meg és ehhez az aktushoz mindig kihajtottak 4—500 polgárt és parasztot, hogy lássák: mi történik azzal, aki „az új rend" ellenére mer cselekedni, beszélni, vagy gondolkodni.

Fenjang politikailag nem volt tulságosan érett város, és így a japán akcióknak „megelőző" jellegük volt. A büntető hadjárat — amely a Lengyelországban és másutt alkalmazott német módszereket utánozta — végülis saját vadságának áldozata lett. A tömegek belátták, hogy az engedelmesség nem menti meg őket, felkészültek tehát a cselekvésre. És a cselekvés

nem volt reménytelen, a japánellenes ügy nem volt halott. Ezt a nép onnan tudta, hogy a Nyolcadik Hadsereg és az Új Hadsereg gyakori támadásokat intézett a körzet ellen. A fenjangi nép partizánmozgalma éppen a japán büntető-expedíciók után kapott erőre.

A statisztika élettelen dolog. Az olvasónak azonban mégis meg kell állnia és gondolkoznia kell ezen a pár számon, amelyet itt elmondottunk. Ezek a számok legyilkolt emberek, letaglózott állatok végső ordítását visszhangozzák. Tízezernyi égő parasztház fojtó füstjének szagát hozzák és megmutatják a hideg, az éhség és gyalázat kegyetlenségét. Megmutatják, hogy csaknem sikerült megbénítani ezt a körzetet. Fen Jang esete megmutatta: hogyan igyekeztek a japánok egész sor éket verni a megszállott körzetek népe, a partizántámaszpontok szenvedő tömegei és az ellenálló hadsereg közé. Az ellenséges propaganda sohasem felejtette el hangoztatni, hogy minden bajt mindkét országrész tömegeinek a japánellenes partizánhadsereg hozott.

5. *A milicia. Észak-Kína polgárőrsége*

A nép kétféle módon válaszolhatott a japánok terrorjára, a romboló és fosztogató hadjáratokra. Azt is mondhatták volna, hogy semmi közük nincsen a japánellenes hadseregekhez. Ezek a hadseregek ebben az esetben támogatás és segítség hiányában elvesztek volna. És megtehették azt is, hogy ragaszkodnak hozzájuk, míg végre minden különbség eltűnik katona és nem katona között és a két fogalom eggyé válik. Ebben az esetben nemcsak a japánok ellen kell vállvetve küzdeniök, hanem az életért és élelemért folytatott csatában is. Az utóbbi történt.

Sanszi lágynak és színtelennek tartott népe, amely eddig nem szerzett háborús hírnevet, nem vált ki semmiféle ellenálló tevékenységben — most az ellenséges vonalak mögötti front elszánt és kitartó katonájává lett.

Mint az összes felszabadított körzetekben, a parasztok itt is úgy kezdték segíteni a hadsereget, hogy utánpótlást és sebesülteket vittek. Kalauzolták a csapatokat, hírszerző munkát végeztek, őrizték a maguk faluját és elvégezték a helyi rendőrség munkáját. Mint más felszabadított körzetekben, a falvak fiatal-

ságát itt is kioktatták az önvédelemre. De a „Három Könyörtelenség" — hadjárat nyomása alatt itt Északnyugat-Sanszibanban történt először, hogy a nép fegyveres alakulatai nagy méretekben is harcot kezdtek a japánok ellen és ezzel példát mutattak a többi felszabadított körzetnek is.

1940-ben Északnyugat-Sanszibanban a falusi milicia harci csoportokat, vagy „elitcsapatokat" állított össze a legerősebb és legbátrabb fiatalokból. Ezeknek a harci csoportoknak a kiképzése nem azt jelentette, hogy menetgyakorlatokat tartottak az ösvényeken, vagy gyakorlatoztak a dombok között. A nép már verekedett a háborúban és a gyakorlati háborús tapasztalatok helyettesítették az „előtanulmányokat". A harci csoportokat a falvakban található különféle fegyverekkel szerelték fel és azzal a nem túlságosan nagyszámú fegyverrel, amelyet a Nyolcadik Hadsereg reguláris osztagai nélkülözhettek. A helyőrségeknek utasítást adtak, hogy a szomszédságukban lévő milicia-csoportokat állandóan oktassák és összecsapás alkalmával vigyék magukkal a hadszíntérre, tekintet nélkül arra, hogy a formális kiképzés befejeződött-e már, vagy sem.

Ezután egyéni kiválasztás alapján a fiatalok legjobbjait a támadó erők soraiba küldték. Még később az elitcsapatok már a maguk harci formájában támadtak. Kiválasztották maguk közül a legbátrabbat, legtevékenyebbet és a harcban leghatározottabbat. Ez lett a parancsnok. Nemsokára egész milicia-osztagok harcoltak a reguláris csapatok oldalán. A rendes hadseregparancsnok utasításait saját választott vezetőik közvetítették a milicia harcosai felé.

Ahogy gyarapodtak a tapasztalatok, a milicia tisztán segéderőből olyan hadsereggé vált, amely már a saját kezdeményezéséből is képes volt hadműveleteket folytatni. Amikor kisebb japán őrsök be akartak hatolni a falvakba, a milicia támadott. Támadtak akkor is, amikor az ellenség mozgott és rövid heves támadásokkal rendkívül sebezhető volt. A milicia elbánt a bábkormányzatok katonáival, a japán rendőrséggel és néha még erődítményeket is tartott kézben. A közös hadműveletekben a hadsereg a csatában résztvett milicisták arányszáma szerint fegyvereket juttatott nekik. Egy háromszáz főnyi reguláris kato-

naságból és 100 főnyi milicistából álló harci csoport zsákmányának negyede például a miliciáé lett. Más részről: ha egy milicista személyesen zsákmányolt fegyvert, megtarthatta. Ha ő maga már megfelelően el volt látva fegyverrel, át kellett adnia azt egységének. Ilyen fegyvereket nem kellett átadni a hadseregnek. Ezenfelül általában lőfegyverrel és ötven sorozat munícióval jutalmazta a hadsereg a harcban vagy őrszolgálaton kitűnt milicistákat. Az egyes milicista csoportok versenyeztek egymással. A győztes csoport néha egész csomó új puskát kapott jutalmul.

Emellett a milicisták parasztok maradtak. Továbbra is művelték földjeiket és nem hívták őket messzebb harcba, mint saját falujuktól néhány óra járásnyira. Parancsnokságaik szerkezete teljesen független volt a reguláris hadseregtől. Minden egység maga választotta parancsnokát, akit a város választott polgári hatóságai erősítették meg. A helyi parancsnokok egymás között tanácskoztak és így választották meg a járási összekötő bizottságokat. A Felszabadított Körzetek Kormányának Fegyveres Mozgósítási Osztálya érintkezést tartott a járási bizottságokkal, megjutalmazta a jó egységeket és oktatókat küldött a kevésbbé jókhoz. Ez a szervezet volt az információcsere központja taktikai és szervezési ügyekben. Egyik legfőbb munkája az volt, hogy a legsikeresebb hadmozdulatok tanulságait és elemzését közzétette. Ez mindenki számára hozzáférhető volt. Ennek a központnak azonban parancsnoklási joga nem volt.

A milicia csak akkor került a hadsereg parancsnoksága alá, amikor a milicia körzetében csata dúlt a japánok és a reguláris hadsereg között. Ebben az esetben a színhelyen tartózkodó reguláris parancsnok bevette a milicia parancsnokát a haditanácsba. Így biztosította, hogy a milicia tökéletesen értse a maga szerepét az egész hadműveletben, másrészt pedig rengeteget meríthetett a miliciaparancsnok tökéletes helyismeretéből. Minden más esetben a milicia teljesen független volt. Csak saját helyi védelmi szükségleteit irányították. Ilymódon a hadsereggel való együttműködés veszélyeztetése nélkül elérték a hajlékonyság és kezdeményezőképesség legmagasabb fokát.

A hadsereg, a kormány, a Párt, a népi szervezetek, nem-

csak katonai segítséget nyujtottak a miliciának. A falusi kormányzatok és a parasztok különböző szervezetei különböző milicia-segélybizottságokat alakítottak. Ezek gondoskodtak arról, hogy a szolgálatban lévő emberek tisztességes élelemhez jussanak és földjüket megműveljék akkor is, ha szántás idején harcolniok kell. Ha egy milicistát megöltek, vagy harcképtelenné vált, ezek a bizottságok gondoskodtak arról, hogy családja éppen olyan ellátást kapjon, mint az elesett reguláris katonáké.

A Nyolcadik Hadsereg minden sebesült milicista számára megnyitotta segélyhelyeit és kórházait.

A Kommunista Párt helyi szervezetei a milicia fejlesztését az egyik főfeladatukká tették. Ugy működtek, mint valami „éberségi bizottság", amely gondoskodik arról, hogy minden más szervezet kivegye a maga részét a munkából. A maguk részéről minden pártszervezettől megkövetelték, hogy tagjainak egyharmadát aktív harci szolgálatra küldje a miliciába. A párttagoknak nem engedték meg, hogy lakóhelyüket elhagyják, ha azt a japánok megtámadták. Elvárták tőlük, hogy tanulmányozzák a taktika feladatait, vegyenek részt a védelemben is és tüntessék ki magukat a csatában. A Pártnak azonban nem volt felhatalmazása arra, hogy bármilyen milicia alakulatnak parancsokat adjon vagy tagjait közvetlenül irányító pozíciókba helyezze. A párttagok is csak úgy emelkedhettek ilyen állásokba, ha kimutatták katonai tehetségüket, vezetőképességüket és kiérdemelték milicista társaik megbecsülését.

Mindent megtettek, hogy megbecsülést és hírnevet szerezzenek a milicistáknak. A milicia hadicselekményeiről beszámoló információkat rendkívül gondosan összegyüjtötték és a parancsnokok és felelősök neveivel, meg fametszetű képeivel együtt nyilvánosságra hozták az ujságokban. A kormány jutalmakat osztott. Módot nyujtott arra, hogy a győztes egységek számára ünnepségeket rendezzenek. A jó milicistákat a Kommunista Párt és a nép tömegszervezetei támogatták a falusi választásokon, a kötelességmulasztók azonban nem is remélhették, hogy mégegyszer újra választják őket, vagy hivatalukban maradhatnak. Ettől függetlenül természetesen szervezetileg nem volt semmiféle kényszer a miliciához való csatlakozásra. Hiszen a

milicia ereje és erkölcsi szilárdsága éppen önkéntes jellegéből fakadt.

A helyi védelem fokozatosan rendkívül finom és hatásos rendszerré épült ki. Az utak és ösvények mentén észlelt gyanús csapatmozdulatokról szóló jelentéseket a dombokon elhelyezett megfigyelők faluról-falura „táviratozták" rendkívül egyszerű eszközökkel. Nappal elég volt egy pózna fel- vagy leemelése, éjszaka egy lámpa meggyujtása. Ahol a természeti lehetőségek megengedték — különösen a hegyekben — a faluhoz vezető régi ösvényeket mesterségesen előidézett földcsuszamlással eltorlaszolták, vagy mély árkokkal szakították meg. Uj és bonyolultabb utakat nyitottak, amelyeket csak a falu lakói ismertek. A be- és kivezető utak fontos pontjaira őröket állítottak. Senki sem mehetett el az őrök mellett, aki nem mutatta fel a hadi, vagy polgári kormányzati szervek útlevelét, vagy a szomszéd falu bizottságának igazolványát. Az engedélyek formáját a hamisítások elkerülésére rendkívül gyakran változtatták.

1941 közepe után a milicia forradalmasította taktikáját és megsokszorozta erejét az akna-hadjárat kifejlesztésével. A nép ti lei-nek, földi mennydörgésnek hívta az aknákat és nem is tévedett. Eszaknyugat-Sanszibanmindenütt volt vas és a fekete lőpor előállításához szükséges szén, kén és salétrom. A hadsereg megtanította a parasztokat a robbantókészülékek elkészítésére és ellátta őket a szükséges vegyi anyagokkal is. Minden falusi kovácsnak, minden milicistának megvolt a maga külön elképzelése arról, milyennek kell lennie egy aknának. Én magam is láttam legalább száz különböző fajtájút, amelyek érintésre, nyomásra, vagy húzásra robbantak. Az akna lerakásának módjait mindenütt előre kidolgozták és külön gyakorlatokat tartottak, hogy az aknákat szükség esetén a lehető legrövidebb időn belül le lehessen rakni. Az ellenséges helyőrségekhez közelfekvő falvak környékén, a falvakat körülrakták aknákkal. Ha egy faluhoz például négy út vezetett, éjjel mind a négyet elaknásították. Nappalra is lerakták a „földi mennydörgést" három ilyen úton — és a szabad út helyét — amelyet csak a helybeliek ismertek, naponta változtatták.

Rakásra osztogatták a házi-készítésű kézigránátokat — még asszonyoknak és gyerekeknek is. Mindenkit megtanítottak, hogyan kell a kézigránátot önvédelmi célra használni, vagy hogyan kell kézigránát-csapdát készíteni, úgy hogy a gránátot az ellenség zsákmányául hagyott ház ajtajához, ablakához, vagy bútoraihoz szerelik. Eleinte persze sok volt a baleset, de a nép csakhamar megtanulta, hogyan kezelheti biztonságosan ezeket a fegyvereket. A falvakban és a falvak körül rejtekhelyeket építettek mesterlövészek számára és a jó céllövő hírében álló parasztokat — Északnyugat-Sanszi a vadászok földje volt — szükség esetén kijelölték ezekre a posztokra.

Ezeknek az intézkedéseknek az volt az eredménye, hogy a „kemény" hírben álló falvakat a kis ellenséges őrjáratok, vagy az asszonyra vadászó részeg szabadságos japán katonák osztagai elkerülték. A megtorlásoktól való félelem nem növekedett, mert ezeknek a falvaknak nagyrészét egyszer már elpusztították — mégpedig éppen akkor, amikor semmit sem tettek saját védelmükre. A nép tudta, hogy irgalmat amúgy sem remélhet az ellenségtől. Éppen ellenkezőleg, a falvak saját tapasztalataikból tanulták meg, hogy a japánok, akik azelőtt rendkívül gyakran kényükre-kedvükre jártak be a falvakba, most csak komoly katonai szükség esetén évenkint egyszer-kétszer merészkedtek a közelükbe. Nagyobb ellenséges hadműveletekkel szemben egy rendkívül hatásos kiürítési rendszert létesítettek. Az egész körzet és a különböző helyi szervezetek három, egymásután mélységben következő „hírszolgálati védelmi vonalat" szerveztek. Az előretolt első vonal a nagyobb japán megszállás alatt lévő városokban elhelyezett hírszerzőkből állott, valamint a kisebb városokban a vidékről naponta beküldött hírszerzőkből. Ezek figyelték, vajjon mozgolódásra készül-e az ellenség. A második vonalat olyan őrszolgálatok látták el, amelyek az ellenálló támaszpont legkülső határán cirkáltak és jelentették a már kifejlődésben lévő csapatmozdulatok irányát és erejét. A harmadik réteg a helyi őrszolgálatból és figyelőkből állt. Ezeknek a tevékenységét már ismertettük. A nép lelkes együttműködése lehetővé tette, hogy csak az első számú munkára alkalmazzanak hivatásos hírszerzőket, a munka többi részét a parasztság és a mili-

cisták nagy tömege végezte, akik tudták: hol kell jelenteniök, ha látnak valamit.

Mihelyt megállapították egy ellenséges előnyomulás irányát, általános riadókészültséget hirdettek azokban a falvakban, amelyek a támadás útvonalában feküdtek. A gabonakészleteket nyomban elrejtették. A közvetlenül fenyegetett pontokon „sürgős riadót" rendeltek el az őrtornyok és figyelő állomásokon keresztül, amelyeket a falu harangjainak szava közvetített a lakosság felé. Ilyen esetekben a falu vezetését átvette egy szükségbizottság, amely a hadsereg, a helyi kormányzat, a népi szervezetek, a milicia, valamint a Kommunista Párt és a többi pártok delegáltjaiból állott. Ennek a bizottságnak ez volt az egyedüli feladata. A riadó után nyomban végrehajtotta a már sokszor gyakorolt kiürítési és védelmi intézkedéseket, mozgósítva a feladat elvégzésére a résztvevő szervezetek egész erejét. A maga szervezetén keresztül minden egyes család tudta, hova kell mennie és mit kell csinálnia.

A közelgő ellenséget meg lehetett támadni — a milicia megkísérelte ezt a támadást. Ugyanakkor minden élelmiszert elhurcolt, csapdákat állított, betömte, vagy teljesen elrejtette a kutakat. Igy biztosították, hogy nagyobb csapatok nem maradhattak sokáig a falvakban, hacsak nem hozták magukkal saját utánpótlásukat. Amíg az ellenség a faluban tartózkodott, a milicia minden mozdulatát figyelte és elvonta figyelmét a nép rejtekhelyéről. Amikor a veszély elmult, a szükségbizottság a szomszédos bizottságok és főhadiszállások útján értesítette a népet. Ekkor az emberek visszatértek. Az első „öljétek meg könyörtelenül, gyujtsátok fel könyörtelenül, fosszátok ki könyörtelenül" kampány után Észak-Sanszi parasztjai házaikból a domboldalakba vájt barlangokba költöztek. Ilymódon „házaiknak" nem sokat árthatott az ellenség.

A japán csapatok ellen intézett támadó hadműveletek során a milicia vagy lerakta az aknákat, vagy pedig sziklákról és dombokról gurította le. A mesterlövészek jól kiépített rejtekhelyről tüzeltek, s a rohamcsapatok hirtelen támadásokat intéztek a japán csapatok utóvédei ellen, hogy meglepjék az elmaradókat és zsákmányul ejtsék fegyvereiket. A japánok először úgy akarták kike-

rülni a „földi mennydörgést", hogy nem használták a felszabadított körzetek főútvonalait, hanem mellékutakon nyomultak előre. A milicia azonban ezeket is aláaknázta. Ettől kezdve a japán előnyomulás üteme rendkívül lassú volt és minden csapat előtt aknakutató osztagok haladtak. Az aknakutatókkal úgy bánt el a nép, hogy az aknákat vastag cserépbe, vagy kőbe rejtették és kettős robbantószerkezetű aknákat készítettek, melyek nemcsak akkor robbantak fel, ha rájukléptek, hanem egy földhöz erősített gyűrű segítségével akkor is, ha felemelték őket.

A kétségbeesett japánok akkor már odáig jutottak, hogy a szó szoros értelmében csak egymás lábanyomában lépkedtek, vagy a folyók félig kiszáradt ágyát használták. A nép azonban ezt is megfigyelte és új aknákat készített, amelyek éppen olyanok voltak, mint a lapos kövek. Ezeket azután mintegy véletlenségből elhelyezték a folyóágyakban. A „földi mennydörgés" tudományának egyik mesterfogása volt, amikor újonnan aláaknázott ösvények fölé friss szamárürüléket hintettek és azután egy döglött szamár patáját megfelelő távolságokra a földbe nyomkodták, hogy az út biztosnak és forgalmasnak lássék. Az aláaknázott körzeteket mindíg rendkívül erősen figyelték, hogy egy robbantás által szétszórt csoportot vagy mozdulatlanná tett teherautót azonnal megtámadhassanak.

Az Északnyugat-Sanszibanharcoló japán csapatok közleményeikben és taktikai terveikben egyaránt rendkívül sok figyelmet szenteltek ennek az aknahadjáratnak. A japán katonák hazaírt és a Nyolcadik Hadsereg által elfogott levelei is mutatják, hogy ez a hadviselési módszer valóban gondot okozott a japánoknak. Hasonló gondot jelentett a mesterlövészek rendkívül jól kiépített rendszere. A milicia az „óriáskígyó" blokádmódszerrel szemben is kifejlesztette a maga ellenszerét. Az ellenséges erődítményeket körülaknázta és őrjáratokkal figyeltette, hogy a reguláris hadsereget más feladatokra szabadítsa fel. Gondosan készültek a végső támadásra és különböző módszereket dolgoztak ki arra, hogy hogyan nyomulhatnak be kisebb támaszpontra, hogyan pusztíthatják el a helyőrséget. Ezen a vidéken a haditervnek rendkívül nagy fontossága van. Láttam egyszer egy egész csoport japánt, akiket a milicia egyetlen lövés nélkül fogott el. Egyszer megostro-

molták ezeknek a japán katonáknak a fészkét. Azután elmentek és hetekig nem is tértek vissza. A japánok eleinte óvatosak voltak, végül azonban már sétálni is kijártak. Egyszer megtörtént, hogy rászánták magukat, kisétáltak a domboldalra, ettek, ittak és heverésztek. A milicia, amelynek a harcosai mezőn dolgozó parasztok képében szüntelenül figyelték a japánokat — éppen ilyen alkalomra várt. Rajtaütöttek a csapaton, megkötözték az embereket, azután fegyverestől elvitték őket a legközelebbi partizánhelyőrségre ...

A kínai bábkormányzatok csapatai és a rendőrség különösen féltette a bőrét és egy-egy merész támadás során ezeknek a rabszolgacsapatoknak igen sok tagját ejtették foglyul. Megtörtént, hogy ezeknek a csapatoknak a tagjainál mindössze tíz sorozat töltényt találtak elfogatásukkor. Volt olyan fogoly, akinek egyáltalán nem volt lőszere. Ez azért volt így, mert a japánok ezektől az osztagoktól „csendes" időszakokban elvették a lőszert, hogy ne lázadhassanak fel, vagy ne adhassanak el muníciót a lakosságnak. Ezeknek a rabszolgaosztagoknak sok tagját a nyomor és a terror kergette a japánbarát csapatok soraiba. Ezért rendkívül nagy szerepe volt a propagandának. Az ilyen osztagok ellen támadásra induló milicisták mindig a régi polgárháborús jelszóval: „Kínai ne harcoljon kínai ellen!" — indultak rohamra. Magam láttam, amikor a milicia egyik osztaga bevett egy erődítményt, elővette a kínai bábcsapatok parancsnokát és felszólította: parancsolja meg a másik erődítményben lévő alárendeltjeinek, hogy adják meg magukat. Ezek kiüzentek, hogy hajlandók is erre, ha családjukat elszállítják egy közeli faluból, hogy azok kikerüljék a japánok megtorló intézkedéseit. A hadsereg ebbe beleegyezett, szekereket kölcsönzött nekik és hazakísérte őket. A japán zsoldban álló katonák ezután asszonyaikkal, gyermekeikkel és szekerekre rakott háztartási holmijaikkal együtt vidáman elvonultak a „fogságba", ami lényegében a japán szolgálattól való szabadulást jelentette.

A közlekedési vonalak megszakítását, nemcsak a jó propaganda tette népszerűvé. Az ilyen cselekmények anyagi hasznot is jelentettek a bennük résztvevő milicisták és parasztok számára. Az acélsineket és rézdrótokat a hadsereg mozgó lőszergyárai számára megvásárolta. Vagy jó pénzzel fizetett értük,

vagy fegyverekkel és mezőgazdasági cikkekkel, amelyeket ugyanezek a fegyvergyárak készítettek. Az átszámítási kulcsot a súly jelentette. 100 font súlyú acélsinért a miliciának egy osztaga száz font súlyú kész aknát, vagy gránátot kaphatott s így növelhette ütőképességét. A fizetés módozatait az egység a maga kebelében tárgyalta meg. A pénzbeli juttatást megosztották egymásközt vagy fenntartották az egység költségeire. A mezőgazdasági felszerelésre a parasztharcosoknak nemcsak azért volt rendkívül nagy szükségük, mert sok szerszámot elraboltak a japánok, hanem azért is, mert a háborúsujtotta falvakban a normális gazdasági tevékenység megszűnése rendkívül nehézzé tette a törött vagy kiöregedett szerszámok kicserélését. A vasúti talpfákat és távíróoszlopokat rendkívül jó építőfának lehetett használni.

Ilyen körülmények között a vasutak és közlekedési utak szétrombolása szinte nemzeti sporttá és kiegészítő jövedelemforrássá vált. Senki sem ment el tétlenül egyetlen darab sín vagy drótrakás mellett, ha nem voltak japánok a közelben. A japánok pedig nem lehettek egyszerre mindenütt. Valahányszor szétrombolták az ellenséges csapatok közlekedési vonalait, a japánoknak rendkívül sok kényelmetlenséget okoztak. Ugyanakkor az ellenálló hadsereg katonai előnyökhöz jutott és nyersanyagot kapott fegyvergyártó ipara számára. Jól járt a milicia és a parasztok is.

A nép védőszervezeteinek növekedése hallatlan eredményeket hozott. Hszingszien vidékén — amelyet meglátogattam — a milicia elitcsapatainak létszáma egy év alatt négyszeresére nőtt. 1940—41-ben a japánok még ezerszámra gyilkolták le az embereket, — 1941—42 nem kevésbbé kegyetlen és nem kevésbbé erős hadjárataiban már mindössze 39 polgári személyt tudtak elfogni és meggyilkolni. A japánok által elrabolt szarvasmarhák száma 1260-ról 42-re, a disznóké 2587-ről 62-re, s az elrabolt mezőgazdasági szerszámoké 18.058-ról 74-re zuhant. Az elrekvirált gabona mennyisége 1500 tonnáról húszra esett. Ezek a számok természetesen egyedül Hszingszien vidékére vonatkoznak. A felszabadított körzeteknek összesen 900 járásuk volt és valamennyiben hasonló volt az eredmény.

A milicia a Szanszi-Szuijuan körzetében végrehajtott támadó

hadműveletek során 1941—42-ben többszáz japánt és több mint ezer japán zsoldban álló katonát pusztított el. Háromezer japán zsoldban álló katona fegyvereivel együtt a milicia kezére jutott. Egyedül Hszingszien járásában kétezerről 7165-re nőtt azoknak a száma, akik az utánpótlás a sebesültek és az élelem szállításával önként segítették a harcoló milicistákat.

Nemcsak a védelem kérdése volt az egyetlen, amelyben a körzet népe és hadserege együttműködött. Ujjá kellett építeniök és ki kellett terjeszteniök a megrendült gazdasági életet is.

Az első lépés a megművelt területek növelése volt. Nyilvántartásba vették a parlagon heverő földeket. A hivatalok és helyőrségek maguk kezdték termelni saját élelmüket és mindenütt elérték, hogy legalábbis főzelékfélékkel el tudták látni magukat. Azok a parasztok, akik szűz földeket tártak fel, tulajdonjogot kaptak. A gyapottermesztést magvak szétosztásával és a termelők adómentesítésével igyekeztek fokozni. Olyan katonai erők, amelyek ideiglenesen tartózkodtak egy-egy vidéken, kötelesek voltak segíteni a mezőgazdasági munkákban.

A hiteleket a parasztokra is kiterjesztették, hogy ilymódon bátorítsák őket a földművelés fokozására és szétroncsolt szerszámok újjáalakítására. Szövési és fonási munkákra szervezték meg a falusi asszonyokat. A megszállott területekről menekülőket munkához juttatták kis gyári egységekben. A helyi kormányzatok mindenütt figyelemmel kisérték az elérhető gazdasági tartalékokat és az emberi munkaerőt. Gondoskodtak arról, hogy mindkettőt a lehető legjobb módon hasznosítsák.

1941-ben, a legnagyobb pusztítast követő esztendőben egyedül Hszingszien járásában 2000 hektár új föld került művelés alá, további ezer hektárnak a hozamát pedig öntözéssel megnövelték. Ugyanakkor háromszorosra növelték a gyapottermést — kevesebb, mint tízezer fontról több, mint harmincezer fontra. A hadsereg a maga szükségleteinek ellátására már régebben felállított néhány műhelyt. Ezek mellett most új olajsajtolótelep, malmok és orvosi célokat szolgáló alkohol-előállító üzem létesült.

1941 végén Sanszi-Szuijuanban a kormány, a hadsereg és a nép még egyaránt éhes és rongyos volt. Olyan fekete babon tengődtek, amelyet régebben csak takarmány céljaira használtak.

Mégis saját tapasztalataikból tudták, hogy még az állandó bekerítés és az ellenség szüntelen támadásai ellenére is lehet harcolni és építeni. Rongyosak és éhesek voltak, de emelt fővel jártak. A hallgatag Sanszi-vidéki parasztok házi készítésű kézigránátokat hordtak övükben és nem vigyorogtak többé szégyenlősen és megalázkodóan: büszkén, önbizalommal telve mosolyogtak. Többet énekeltek, mint valaha. Még mindig nehéz volt a soruk, de már látták a jövő útját.

Az elkövetkező években a termelés terén kifejtett erőfeszítés fokozása és a jobb szervezés olyan életszínvonalat biztosított e körzetek népének, amilyenben azelőtt, „boldog békeidőben" is alig volt része.

6. Események Sanszi, Honan és Hopei tartományokban

Eközben a Sanszi tartomány délkeleti részén levő hegyvidéki támaszpont is rendkívüli módon megnövekedett. A többi támaszpontokhoz hasonlóan ez is túlélte a súlyos pártközi viszályokat, és a kegyetlen ellenséges csapásokat. A partizánhadviselést kiterjesztették a hegyekről a síkság felé. Ilymódon nagy és sűrű lakosságú ellenálló körzetet létesítettek, amely több tartományon keresztül húzódott végig a Sárga Folyó északi partján.

Ennek a támaszpontnak a politikai történetéről szólva, meg kell említenünk két tartományi közigazgatási hálózatnak a viszálykodását, amely a Sanszi—Csahar—Hopel és a Sanszi-Szuijuan körzetekre terjedt ki. Már leírtuk, milyen nehézségekkel járt Jen Hszi-sannak, a Sanszi felett uralkodó régi feudális kormányzónak az együttműködését kierőszakolni. Dél-Hopei kormányzója Lu Csung-lin volt, akit a csungkingi kormány a körzet újjáépülése után küldött ide. A kormányzó szétszórta a választott helyi közigazgatást és visszahozta a régi hivatalnokokat. Ugyanazokat, akik rövid idővel azelőtt egész életükre megútáltatták magukat a néppel, hiszen a veszély első jeleinél már megfutamodtak. Lefegyverezte a milicistákat és helyükbe „Békét Megőrző Csapatokat" szervezett. (Békét megőrizni — háborúban!) Ezeknek az osztagoknak a nagyrésze régi rendőrökből állott. Megszüntette a földbér és a kamat maximálását. Még a temetésekre és a gabonamagvak szétszórására és szárítására is

adót vetett ki. Lu emberei megrohanták a falvakat és erőszakkal verbuváltak katonát, de mentességet adtak mindenkinek, aki 3000 kínai dollárt fizetett nekik. Lu megszervezte a helyi banditákat is, akik örömmel sorakoztak zászlója alá, hiszen ilymódon törvényesíthették rablásaikat. Lu azzal büszkélkedett, hogy cselekedeteivel teljesen helyreállította a körzet védelmét, ezért parancsot adatott a Nyolcadik Hadseregnek, hogy térjen vissza Sanszíba.

Röviddel ezután Lu szerződést kötött nyugati és keleti Kuomintang-kormányzó szomszédaival, Jen Hszi-sannal, aki Sanszit és Sen Hung-lievel, aki Santungot kormányozta. A szerződést „tartományok közötti közös védelmi szerződésnek" hívták. Ennek a megegyezésnek igazi célja az volt, hogy mind a három tartományban felbomlassza a Nyolcadik Hadsereg, a Kommunista Párt, a Nemzeti Felszabadító Mozgalom és a Kuomintang forradalmi szárnyához tartozó hazafiak ellenállási szövetségét. A terv katonai részét Si Ju-san tábornokra bízták, aki régi japánbarát volt és aki szinte pillanatok alatt újjáélesztette a polgárháborús korszak legrosszabb emlékű kilengéseit és csalásait. A kommunistákat újra megkínozták és ha foglyulestek, élve eltemették őket. A más párthoz tartozó, vagy pártonkívüli, de Japán ellen küzdő hazafiakat megfenyegették és ha nem engedelmeskedtek — letartóztatták és megölték őket. A Nyolcadik Hadsereg természetesen végül is visszaütött és kikergette Si tábornokot a körzetből. 1940-ben helyreállították a megválasztott helyi kormányzatokat és a különböző kerületi közigazgatási szervek szövetségéből megalakult a Sanszi—Honan—Hopei felszabadított körzet.

1939 tavaszán a japánok Dél-Hopeiben hatalmas méretű pusztító hadjáratot indítottak. Lu Csung-lin gyorsan visszahúzódott és vissza sem tért addig, amíg a japánok el nem mentek. A Nyolcadik Hadsereg azonban ottmaradt és ura maradt az egész vidéknek. Hogy a japán csapattestek szétterjedését megakadályozzák, a katonák és a nép árkokat ástak az útvonalakon keresztül és megrakták őket mesterlövészekkel. Napközben az ellenség megpróbálta feltölteni ezeket az árkokat, de éjjel újra kiásták őket. A japán motorizált csapatok ilymódon nem működhettek szabadon és az ellenállási fészkek megszilárdultak.

Rendkívül különös hadviselés fejlődött ki ilymódon. Megesett, hogy a Nyolcadik Hadsereg kézbentartott egy bizonyos területet — a japánok pedig a szomszédos vidéket. Ha azután a japánok erővel benyomultak az ellenállási körzetbe, a Nyolcadik Hadsereg szétvált — és új ellenállási körzetet létesített azon a vidéken, ahonnan a japánok jöttek. Az állandóan tevékeny ellenállási körzeteken kívül úgynevezett „szabad négyszögek" is alakultak mélyen benn az ellenséges területen, ahol az ellenség úgy gondolta, hogy teljes biztonságban van és elegendő, ha csak a rendőrségre támaszkodik. Ez a technika lehetővé tette, hogy az ellenséges támadás csúcspontján is kiterjesszék a partizántevékenységet. Az új „négyszögek" egy része természetesen nem tarthatott ki a végtelenségig — de ha visszajöttek is a japánok, egészen új helyzetet találtak. A nép ezeken a területeken is megismerkedett a küzdő Kína erejével, harcossá és reménykedővé vált.

Mint bárhol másutt, a Nyolcadik Hadsereg itt is olymódon igyekezett csökkenteni a lakosságra nehezedő terheket, hogy szűkítette a maga kiváńságait. Parancsnokok és közkatonák egyaránt úgy ettek, mint a legszegényebb parasztok. Az egyes csapategységek hagyományos ünnepi összejövetelei megszüntek. A szabályzat eredetileg évenkint két nyári és egy téli egyenruhát biztosított minden katonának. Ehelyett most a harcosok évenkint csak egy nyári egyenruhát kaptak, a télit pedig két esztendeig kellett hordaniok.

Rendkívül szigorúan és haladó-skála szerint határozták meg az adókat. A gazdagnak sokat kellett fizetnie, a szegénynek nagyon keveset — vagy semmit. Csökkentették a parasztok igénybevehetőségét, katonai, építési vagy szállítási célokra. Ezt az időt havi három napra szállították le. Rendkívüli módon különbözött mindez a régi Kuomintang politikától és mégjobban különbözött a japánok módszereitől, akik mindent elszedtek, amire a kezüket csak rátehették és a parasztoktól legalábbis hónapokra, de sok esetben végleg elvették a földet. Érthető, hogy a nép habozás nélkül segítette azt a hadsereget, amely ennyire tekintetbe vette érdekeit.

7. Növekvő bajok a santungi támaszponton

A Santung-félszigeten — amelyet a Japán legyőzése utáni időszakból oly jól ismernek az amerikai tengerészek — rendkívül bonyolult volt a helyzet. Az ellenállás kezdeti növekedése, és a Nyolcadik Hadsereg kezdeti beszivárgása után a központi kormány nagyobblétszámú Kuomintang-sereget küldött a félszigetre. Mihelyt a Kuomintang-seregek a félsziget földjére tették a lábukat, nyomban elkezdték a régi csendőrökből, földesúri őrségekből és banditákból álló osztagok építését, hogy leváltsák a parasztság felfegyverzett csapatait. Csu Zsui, akit a támaszpont korábbi történetéről szóló részben már idéztünk, egész sor tárgyalásban képviselte a Nyolcadik Hadsereget. Adjuk át neki a szót:

„Nem sokkal a központi hadsereg megérkezése előtt — kezdte Csu, — hivatott Sen Hung-lie és közös kezdeményezést indítványozott. Három feltétele volt: 1. A mi parancsnokságunk alatt álló erőknek nem szabad növelniök létszámukat; 2. Alá kell magunkat rendelni az ő közvetlen parancsnokságának. 3. Nem folytathatjuk az elszórt partizántevékenységet, hanem valamennyi erőnket a tartomány egyetlen körzetében kell összpontosítanunk. Nyomban válaszoltam és megmondottam neki, hogy az ő javaslatai megfojtanák az ellenállást. Megmagyaráztam, hogy nem a parancsnok, hanem a tapasztalat jelölte ki azt az utat, amely a japán vonalak mögötti partizántevékenység sikeréhez vezetett. Ahhoz, hogy Santungot teljesen kivegyük az ellenség kezéből, 300.000 tapasztalt, a tereppel ismerős kínai katonára lenne szükségünk. Ha a Kuomintang-csapatok létszámához hozzászámítanám a kommunisták vezette reguláris hadseregeket és a különböző partizánosztagokat — még mindig nem lenne ilyen létszámú és minőségű hadseregünk. Ilyen erőnek a tömörítése csak olymódon lehetséges, ha mindenütt a népre támaszkodunk. Ahelyett, hogy leszorítjuk létszámunkat, éppen az lenne a fontos, hogy mi is, meg a Kuomintang-hadsereg is egyre növekedjék és a lehető leggyorsabban terjeszkedjék. Van hely mindkettőnk számára."

„Ami a parancsnokság kérdését illeti — folytatta Csu —, megmondtam, hogy hajlandók vagyunk elfogadni a tartományi

kormányzat vezetését azzal a feltétellel, hogy élénk harci tevékenység folyik majd Japán ellen. Abba azonban nem egyezhetünk bele, hogy egyetlen körzetre összpontosítsuk minden erőnket. Az ellenség mindig nagyobb tűzerőt tud koncentrálni egy bizonyos területre, mint a kínai hadseregek és ha ezt a politikát elfogadnánk, elpusztulnánk mi is, meg a Kuomintang-hadsereg is. Az ellenállás folytatásának biztosítéka éppen a mozgékonyság és a partizáncselekmények szélesítése a japán megszállás alatt lévő egész területen.

Néhány hónappal később Sen kormányzó rávette a Nemzeti Katonai Tanácsot, hogy indítványozza: a Nyolcadik Hadsereg Santungról minden egységét vonja vissza a Peiping-Tiencsin körzetbe. Anélkül, hogy megvárta volna a választ, zajos búcsúünnepséget rendezett vezérkari összekötő tisztjeink számára. A nép nagyon aggódott és azt kérdezte tőlünk: tisztában vagyunk-e azzal, ha elmegyünk, feloszlatják az önkormányzati szerveket, lefegyverzik a parasztmiliciát és visszatér az ellenség, amelyet a Kuomintang-csapatok azelőtt sem voltak képesek feltartóztatni. Megnyugtattuk őket, hogy nem megyünk el."

Sen ekkor új jelszavakat talált ki. Azt kiáltotta: „Dobjátok ki a Nyolcadik Hadsereget", meg „Zúzzátok szét a Nyolcadik Hadsereget". Csin Csi-jung Kuomintang tábornok hangzatos beszédet intézett a tisztiiskola hallgatóihoz és azzal vádolta a kommunistákat, hogy „kollektivizálják a nőket", megrontják a fiatalságot és csak azért hangoztatnak japánellenes szólamokat, hogy palástolják a tartomány „erőszakos bolsevizálását". Szerinte a japánellenes háborúnak három szakasza: 1. a Kuomintang visszavonul, a kommunisták erősödnek. 2. A Kuomintang eltiporja a kommunistákat. 3. Kuomintang-támadás Japán ellen. Most — mondotta — éppen a kommunistaellenes hadműveletek szakaszában vagyunk. Kijelentette: „Inkább engedjetek át területeket a japánoknak, mint a kínai kommunistáknak."

Csu folytatta elbeszélését: „Amikor ilymódon támadtak bennünket, Ju Hszue-csung tábornokhoz, a központi kormány 57-ik hadseregének parancsnokához fordultunk, aki nem volt ugyan a mi politikai álláspontunkon, de japánellenes volt. Ju megparancsolta Csinnek, hogy inkább a japánok ellen küzdjön és hagy-

jon bennünket békében. Li Hszien-csou tábornok azonban, aki a tartományban állomásozó központi csapatok parancsnoka volt, segítette Csint mi ellenünk. A harc ilymódon továbbfolyt. Csin az egyik összecsapás során elesett. Az esetről részletes jelentést küldtünk Csang Kai-seknek.

A polgárháború egyre jobban és jobban elnyomta a japánellenes katonai harcot. 1939 júniusától decemberéig még 209-szer csaptunk össze az ellenséggel. Megöltünk és megsebesítettünk 4.545 japánt és 2.245 kínai bábkatonát. 1.037 lőfegyvert, 18 géppuskát és két tábori ágyút zsákmányoltunk. Ugyanebben az időben 90-szer kellett összecsapnunk Kuomintang-csapatokkal. Ezek többnyire orvul támadtak. Felkészületlenségünk miatt 1.350 emberünket kellett feláldoznunk — többet, mint a japánokkal vívott harcokban. Ez a helyzet nemcsak az ellenállás táborát bontotta meg — de aláásta a Kuomintang-csapatok erkölcsi erejét is. Azok a csapatok, amelyeket a kommunistaellenes harcra tanítottak be — seregestül álltak át a japánokhoz.

Ju Hszue tábornok megpróbálta helyreállítani az egységet, hogy Santungot ilymódon megmentse a japánoktól. Sen azonban intrikákkal igyekezett megszabadulni tőle. Először Ju egyik hadosztályát a maga parancsnoksága alá vonta. Azután 1941 nyarán «ismeretlen tettes» merényletet kísérelt meg Ju ellen. Sen a kézigránátos merényletért azonnal a Nyolcadik Hadsereget tette felelőssé, hogy ilymódon Jut ellenük fordítsa. Rendkívül nagy erőfeszítéseket tettünk, hogy kideríts ük az igazságot, és végülis sikerült megtalálnunk az igazi bűnöst. Csuanliban nyilvános tárgyalást tartottunk, amelyen a merénylő kijelentette, hogy maga a kormányzó bérelte fel. A botrány akkora volt, hogy Csungking kénytelen volt Sent visszahívni a Santung félszigetről. Persze, nem büntették meg, hanem a központi kormány földmívelésügyi miniszterévé nevezték ki" — fejezte be elbeszélését Csu. 1940-ben és 41-ben helyi toborzással rendkívül megnövelték a Santungban állomásozó Nyolcadik Hadsereg létszámát. Ez most megközelítette a hat hadtestet. Öt közigazgatási körzetet állítottak fel. Ezeknek a népessége 1940 végén több volt tízmilliónál. A japánokat rendkívül idegesítette, hogy a tengerhez és magához Japánhoz is legközelebb fekvő tartományban így

alakul a helyzet. Ezért Santung „megtisztítása" mindig elsőszámú feladata lett volna azoknak a nagy hadjáratoknak, amelyeket a csendesóceáni háború előkészítő hadműveleteiként indítottak a Nyolcadik Hadsereg támaszpontjai ellen. 1941-ben ötvenezer embert küldtek Santung ellen. Az ellenség nem érte el célját. A csapás súlya és az irtózatos kegyetlenséggel végrehajtott megtorlások csökkentették ugyan a támaszpont területét — de alig egy esztendő mulva már ismét megnőtt.

8. Az Új Negyedik Hadsereg — „feloszlatás" előtt és után.

A Nyolcadik Hadseregnek a Sárga Folyótól északra lévő támaszpontjain köves hegységek és száraz síkságok voltak. Az Új Negyedik Hadsereg a Jangce-folyó gazdag, nedves, zöld völgyében harcolt — lágyhajlású domboldalak, gondosan elárasztott rizsföldek, kékvizű, halbő tavak között — számtalan folyó, csatorna és vízesés hálózatában. Északon magasak, erősek, csendesek, makacsok az emberek és nehezen ingerelhetők. A Jangce népe kicsiny és karcsú, mozgékony és találékony. Amúgy is gyors észjárását még jobban meggyorsította, gazdasági életét pedig teljesen átalakította a nagy nemzetközi világvárossal, Sanghájjal folytatott közvetlen érintkezés.

Az 1939—41-es esztendők politikai változásairól szólva, már beszámoltunk a Negyedik Hadsereg ellen intézett orvtámadásról. Csen Ji, a hadsereg új parancsnoka elmondotta nekem, hogyan folyt le a támadás és mi volt a hatása a helyi ellenállásra. Csen egyike azoknak a régi vörös-hadseregbeli vezetőknek, akik nem indultak el a Hosszú Menetelésre, hanem visszamaradtak a régi szovjet körzetben. Csou En-laival és Nie Jungcsennel együtt ő is azok közé a ragyogó tehetségű diákok közé tartozott, akik az első világháború után Franciaországba mentek tanulni és visszajöttek, hogy döntően megváltoztassák országuk történelmét. Arca rendkívül értelmes volt, logikája éles és Franciaországból egy szemernyi gall könnyedséget is hozott magával. Mégis olyan volt, mint a többi kínai kommunista veterán, aki tizenhat esztendeje harcol és menetel egyfolytában: napsütött volt és kemény.

„A mi körzetünkben 1938 végén kezdődött a pártközi vi-

szály és rendkívül gyorsan terjedt — kezdte. 1939 márciusában Wang Csing-wei megalakította Nankingban a bábkormányt és ettől kezdve a japánok ezt a kormányt kapitulációs csaléteknek használták. Wang átvette a Kuomintang valamennyi frázisát és módszerét, úgyhogy az igazi Kuomintangot alig lehetett megkülönböztetni a hamistól. Uszályhordozói közül sokan a háború előtt a körzet Kuomintang-hivatalnokai voltak. Ezek felvették az érintkezést régi hivatalnoktársaikkal, akik most is Csang Kai-sek táborában állottak. Egy csomót semlegesítettek közülük, sokat áthoztak Wang táborába. Amikor Csungking katonái a mi körzetünkben is harcolni kezdtek a kommunista befolyás ellen, Wang és a japánok nyiltan megmondották: Csang Kai-sek embereit mindaddig nem támadják meg, amíg híven folytatják ezt a pclitikát. A Jangce alsó folyásánál ebben az időben háromfajta hadsereg állomásozott. A mi Negyedik Hadseregünk volt a legkisebb, létszáma mindössze tízezer ember. De ez a hadsereg Sangnáj, Nanking, Csinkiang, Szucsau és Wuszi városának külső területeire is behatolt már. Ott volt ezenkívül a „Hűséges és Győzedelmes Hadsereg" is, amelyet Tai Li, a Kuomintang titkos szolgálatának vezetője szervezett két kínai feudális titkos társaságnak, a Zöld és Vörös Bandának tagjaiból. Ezeknek nyolcvanezer emberük volt. Volt ezenfelül a reguláris központi hadseregnek is egy ötvenezer katonából álló részlege. Ennek Ku Csu-tung, a harmadik háborús zóna főparancsnoka volt a vezetője. A központi csapatok hadműveleteit Lung Hszing tábornok vezette, akinek az irányítása alatt ezek a csapatok behatoltak a Nankinghoz közelfekvő Kuangte és Lijang kerületekbe. 1937—38-ban ez a háromfajta hadsereg együtt dolgozott."

„A kínai táborban — folytatta Csen — akkor kezdődtek az ellentétek, amikor a japánok abbahagyták az általános támadást és helyzetük konszolidálásához fogtak. Tai Li „Hűséges és Győzelmes Hadserege" nyomban egy úgynevezett „várakozási taktikával" válaszolt erre a japán mozdulatra. Nyomban abbahagyták a rendszeres harcot — mint ők mondották — azért, hogy „kitartsanak, elkerüljék a szétverést és érintetlenek maradjanak a végső ellentámadás idejére." Ennek a seregnek a parancsnokai gyűlöltek bennünket állandó támadó hadműveleteinkért, mert

ezek szerintük csak „provokálták a japánokat." Különböző japánbarát báb-egységekkel helyi megnemtámadási szerződéseket kötöttek, hogy a frontot lecsendesítsék. Azután panaszra mentek Csungkingba és elsírták, hogy a japánok lakájai ellen intézett támadásaink „megsértik stratégiájukat." Elpanaszolták azt is, hogy ha mi elfoglalunk egy japán megszállás alatt volt várost, ezzel lényegében bekerítjük az ő befolyási körzetüket. Nemsokára már elárulták az ellenségnek vonulásunk irányát, hogy így kimutassák: ők nem felelősek az esetleges „békezavarásért".

„A Negyedik Hadsereg harcoló erői az ellenséges vonalak mögött voltak. A főhadiszállás, a legnagyobb raktárak és kórházak viszont a Kuomintang-front és az ellenséges front közötti területen állottak. A Kuomintang arra kényszerített bennünket, hogy ezeket is vigyük az ellenség hátába, holott megvédelmezésük állandó gondot jelentett a harcoló csapatok számára. Ezt a követelést azzal támasztották alá, hogy blokád alá vették a meg nem szállt Kína felé vezető közlekedési utakat és elvágtak bennünket minden utánpótlástól. A Kuomintang-hadseregeknek joguk volt a hátországra támaszkodni — nekünk azonban nem. Egyszer meglátogattam a Csang Kai-sek hadseregnek egy hozzánk igen közelfekvő főhadiszállását. Ennek közvetlen országúti és telefonkapcsolata volt Csungkinggal. Villanyuk volt, tisztességes bútoraik, amerikai konzerveik és külföldi boraik. Mindez pedig olyan útvonalon jött, amely a japánok ellen küzdő kommunisták számára még az orvosság, az egyenruha és hasonló alapvető szükségletek előtt is zárvamaradt".

„A főhadiszállásunkra nehezedő nyomás egészen addig a pontig növekedett, míg végre a Negyedik Hadseregnek egyetlen embere — még a sebesültek sem — léphette át Kuomintang-terület határát. A „Hűséges és Győzelmes Hadsereg"-nek nevezett banda követett bennünket minden olyan területre, amelyet felszabadítottunk. Ezért nem tudtunk megfelelően manőverezni és állásaink kényre-kedvre ki voltak szolgáltatva a japánoknak. A mi politikánk az volt, hogy az ellenséggel harcoljunk és mindenáron elkerüljük az összeütközést más kínai egységekkel. Így mégis manővereztünk, ahogy csak tudtunk. Amikor például sebesültjeinket vagy vezérkari tisztjeinket saját főhadiszállásunkra

akartuk juttatni, még csak nem is kérfük a Kuomintang engedélyét — amit úgyis visszautasítottak volna. Ehelyett felöltöztettük embereinket parasztruhába és titokban küldöttük őket hátra. Természetesen ezt sem lehetett a végtelenségig csinálni."

„1939 közepén a japánok váratlanul abbahagyták a „Hűséges és Győzelmes Hadsereg" babusgatását és rendkívül erős támadást indítottak ellene. Tai Li tisztjei persze hosszú hónapok óta magyarázták már az embereiknek, hogy ne harcoljanak egészen addig, amíg majd néhány esztendő mulva be nem következik az általános ellentámadás. Így persze ennek a hadseregnek semmiféle terve nem lehetett a japán támadással szemben. Alig sujtottak le a japánok, a „Hűséges és Győzelmes Hadsereg" ötvenezer embere Jang Hsziu-csien parancsnok vezetésével megadta magát. A Wang Csing-wei-féle japán bábkormány később ezt a hadsereget a saját zászlaja alá gyüjtötte és a Negyedik Hadsereg ellen küldte. Persze így is teljesen demoralizált hadsereg volt ez, úgyhogy csakhamar teljesen szétszórtuk."

„Ku Csu-tung tábornok, a harmadik háborús zóna központi parancsnoka még ezért is bennünket okolt. Azt mondotta: a „Hűséges és Győzelmes Hadsereg" árulásáért is bennünket terhel a felelősség, mert „mi mindig dühítjük az ellenséget". Csen Ji felnevetett· „A mi főhadiszállásunkhoz küldött tiltakozásában azt mondotta: ‚Azért harcolunk, hogy ezeket az erőket visszatérítsük a kínai táborba. Ti megtámadjátok es szétszórjátok őket. Ezzel szabotáljátok a háborút'. Ugyanezt jelentette Csungkingba is." Ekkor történt, hogy éppen Csungking követelésére az Uj Negyedik Hadsereg főerői megkezdték az átvonulást a Jangce északi partjára.

Csungking azonban kettős játékot üzött. Csang Kai-sek beleegyezését adta a mi felvonulási tervünkhöz, ugyanakkor azonban megparancsolta a folyó északi partján állomásozó Kuomintang-egységeknek, hogy átvonulás közben támadjanak meg bennünket Mielőtt én magam keresztülvezettem csapataimat, értesítettem mozdulataimról Han Te-csin tábornokot, Észak-Kiangszu Kuomintang-parancsnokát és közöltem, hogy végrehajtom a Csungking által jóváhagyott csapatmozdulatokat Han tábornok elküldött egy segédtisztet és az üzente, hogy rendben van a do-

log. Alig távozott a segédtiszt — csapatai tüzet nyitottak átvonuló osztagaimra. 1940 októberében már a folyó északi partján lévő új állásainkat is megtámadták. Han Te-csin seregének második hadosztályából, az első brigádból és „békemegőrző" különítményekből álló húszezer főnyi sereg támadott. Megvertük őket és parancsnokuk, Li Si-wei visszavonulás közben megfulladt. Ez az esemény lett annak a későbbi „vádnak" az alapja, hogy „meggyilkoltunk" egy Kuomintang-tábornokot."

„Decemberben Je Ting tábornok személyesen is meglátogatta a harmadik háborús zónát, hogy a végső kiürítésre elkészítse. A hadseregnek kétszázezer dollárt ígért a hátralékos zsold fejében és lőszert a kivonulás végrehajtásához. Január 4-én Je észak felé indult a főhadiszállással. Három csapattesttel és egy gyakorló osztaggal. Ugyanebben az időben Sangkuan Junhsziang Kuomintang-generális „felsőbb parancsra" ötvenezer embert összpontosított az észak felé vonuló csapatok szárnyain és 1941 január 7-én megkezdte a támadást. Je Ting mindent megkísérelt a harc megakadályozására. Üzenetet küldött Sangkuannak. Emlékeztette, hogy osztálytársak voltak a katonai akadémián és közösen kellene megvédeniök az országot ahelyett, hogy egymás ellen harcolnak. Válaszul Sangkuan menlevelet küldött Jenek és meghívta főhadiszállására. Alig érkezett meg a „vendég", amikor őreivel, titkáraival és menlevelével együtt letartóztatták. Nem igaz, hogy Je csatában esett foglyul. Ezt a történetet Sangkuan találta ki, hogy leplezze azt a szégyenletes hitszegést, amellyel a tábornokot elfogatta."

„A csata Je letartóztatása után is folytatódott. Kétezer katonánkat és a főhadiszálláson meg az orvosi csapatoknál dolgozó sokszáz emberünket ölték meg. Igen sok asszony is volt közöttük. Négyezren fogságba estek. Körülbelül ezer ember kitört a gyűrűből és végül csatlakozott a folyó északi partján lévő főerőinkhez."

Amikor Csang Kai-sek január 17-i nyilatkozatáról érdeklődtem, Csen Ji így felelt: „Elejétől végig szemenszedett hazugság. Csang azzal vádolt bennünket, hogy meg akartuk támadni a déli partot — holott valójában éppen az ő parancsainak megfelelően északi irányba vonultunk. Azt mondotta, hogy a Negyedik Hadsereget amúgyis „szétszórták" már, holott ebben az időben

seregünk létszáma már százezerre nőtt és ebből csak kilencezren keveredtek bele az orvtámadásba. Azt mondotta, hogy «engedetlenek» vagyunk, holott az orvtámadás igazi oka az volt, hogy a mi tevékeny hadviselésünk és a Kuomintang passzív stratégiája között rendkívül éles volt az ellentét. Csungking attól félt, hogy befolyásunk kiterjed majd a fontos Sanghái—Nanking—Hangcsou háromszögre is. A Kommunista Párt különböző engedményekkel igyekezett csökkenteni a súrlódást, de Csungking ezeket az engedményeket cselvetésre és a mi szétzúzásunkra igyekezett felhasználni."

„Január 28-án Csang Kai-sek ismét beszédet mondott. A Negyedik Hadsereget árulónak nevezte és azt követelte, hogy Je Tinget állítsák bíróság elé. Pontosan ugyanakkor Wang Csing-wei az áruló is rádióbeszédet mondott japánbarát csapataihoz és kijelentette: „Az Új Negyedik Hadsereg megsemmisítése megkezdődött. A mi kötelességünk az, hogy a maradékokat szétzúzzuk." A japánok és bábjaik nyomban mozgósítottak. Csungking Tang En-po tábornok parancsnoksága alatt kétszázezer embert küldött az északi parton harcoló csapataink ellen. Minden oldalról támadva, lényegében az egész hadseregünket a megsemmisítés veszélye fenyegette."

„Miután a Koumintang hivatalosan is törvényen kívül állóknak nyilvánított bennünket — a Kommunista Párt Jenanban működő Forradalmi Háborús Bizottsága pártfogásába vett bennünket és utasított: Szervezzük újjá támadó hadműveleteinket a japánok és zsoldosaik ellen, valamint tevékenyen védekezzünk minden további Kuomintang támadással szemben. Je Ting helyettesítésével — tehát az egész hadsereg vezetésével — engem bíztak meg. Észak-Kiangszu tartomány partvidékén, Jengcsengben új főhadiszállást állítottak fel. A hadsereg hét hadtestre oszlott, valamennyi az ellenség hátában állomásozott. Az első hadtest Közép-Kiangszuban, a második Dél-Nganhuiban, a harmadik Észak-Kiangszuban, a negyedik Észak-Nganhuiban, az ötödik a Hupei—Honan—Nganhui határvidékén, a hatodik Dél-Kiangszuban és a hetedik Közép-Nganhuiban állomásozott."

„Mégsem omlottunk hát össze — folytatta Csen Ji. Éppen ellenkezőleg: a Kuomintang-hadsereg szenvedett veszteségeket.

A Kuomintang-sereg soraiban lévő hazafiakat megzavarta és demoralizálta, hogy saját honfitársai ellen kell küzdeniök. Akiknek nem voltak elveik, azok azt gondolták, hogy miután amúgy sem harcolnak a japánok ellen, — nincsen ok arra, hogy ne húzódjanak egyenesen az ellenség szárnyai alá és ne egyék annak a kenyerét. 1941 márciusában Li Csang-hsziang és Jang Csen-hua parancsnoksága alatt Közép-Kiangszuban ötvenezer-főnyi Kuomintang-sereg átállt a japánokhoz. Ezeket a 113-as és 17-es japán hadosztályokkal együtt a mi új főhadiszállásunk körzete ellen küldték. Úgy gondolták, még túlságosan rövid idő óta telepedtünk le ezen a vidéken és így nem tanusíthatunk komoly ellenállást. Ez a hadjárat több hónapig tartott és a támadást végülis sikerrel megfékeztük. Ez a győzelem volt az alapja hadseregünk minden további fejlődésének."

„Eközben Tang En-po központi csapatai megtámadták Nganhuiban állomásozó Negyedik Hadtestünket. A japánokkal szemben keményen helytálltunk, de az ő csapatai elől visszavonultunk, hogy így is mérsékeljük a polgárháború növekvő dühét. Tang ezt arra használta, hogy elszigeteltebb egységeinket lemészárolta és a népet „megbüntette" a nekünk nyujtott segítség miatt. Néhány hónappal később, amikor az ellenséget megvertük és támaszpontunkat ismét kiterjesztettük, sok emberünk azt kérte, hogy térjünk vissza erre a vidékre, mert meg akarják bosszulni bajtársaikat. Mi azonban nem engedtük ezt, mert nem helyeseltük a régi viszályok felszítását, amikor az újakat is olyan nehezen kerültük el."

„Politikánk helyesnek bizonyult. Sikerült elkerülni az általános polgárháborút. A Kuomintang törvényenkívülinek nyilvánított minket. Igyhát szabadságunkban állott olymódon harcolni, hogy a legtöbb kárt okozzuk az ellenségnek. Továbbra is támogathattuk a népi hatalomnak azokat a választott szerveit, amelyek a Nyolcadik Hadsereg számára olyan komoly erőforrásnak bizonyultak. Továbbra is többtermelésre buzdíthattuk a népet, amely jól tudta, hogy mi nem raboljuk meg munkájának gyümölcsétől. Olyasmit nyujtottunk a népnek, amit érdemes volt megvédenie, így hát fiatal férfiak tízezrei léptek be reguláris hadseregünk soraiba — fiatalemberek és asszonyok milliói csatla-

koztak a kisegítő szolgálathoz. Ilymódon ismét kiterjeszthettük hadműveleteinket. Mind a két hadtestünk kiépített egy frontvonalat és egy külön teljesen biztos statégiai hátteret. Ebben a háttérben működtek a főhadiszállások, a polgári kormányzatok, a gyárak, kórházak, ujságok és tanintézmények.

A csendes-óceáni háború előestéjén az Új Negyedik Hadsereg — amelynek pusztulását jelentették az év elején — már százharmincezer reguláris harcost sorolhatott hadtesteibe. Ezt a hadsereget a nép még sokkal nagyobb fegyveres tömege támogatta" — fejezte be Csen Ji.

9. Modern Kina: a Hongkong—Kantoni körzet

A délkínai Kuangtung-tartomány és nagyvárosai, Kanton és Hongkong a modern Kina bölcsője és a kínai forradalom valamennyi szakaszának melegágya. Éppen a forradalmi hullám ereje miatt ebben a tartományban virult legteljesebben a külföldi tőkés érdekeltségek által támogatott kínai feudális reakció. 1927-től 37-ig szinte megállás nélkül tombolt itt a fehér terror. Sehol Kínában nem kellett ilyen mélységesen elrejtőznie minden haladó irányzatnak, sehol sem kellett nagyobb nehézségekkel megküzdenie. A kantoni japánellenes partizán-támaszpont 1938-ban, Kanton japán kézre kerülésének esztendejében született meg és a mult harci hagyományait követte. Megalakításában résztvettek Kanton városának munkásai és forradalmi értelmisége, a Keleti Folyó körzetéből származó parasztok, akik sohasem felejtették el a régi szovjeteket, Hongkong tengerészei és a tengerentúli számüzetésből visszatérő haladó értelmiségiek. Katonailag az ellenálló körzet két partizánosztag összeolvadásából alakult. Mindkettőnek megvolt a maga külön története.

Az első ilyen osztag Hongkong határvidékéről származott. Egyike volt azoknak a honi védőosztagoknak, amelyek a kormány felhívására sorra alakultak meg a japánellenes háború elején. Ez a különítmény elsősorban vezetőjének, Wang Co-jaonak egyénisége és jelleme miatt különbözött a többitől. Wang nem bürokratikus tiszt volt, akit csak a legutóbbi közigazgatási közlöny érdekel, hanem fiatal, erélyes falusi tanító. Rövid katonai tapasztalatait a tartományi hadseregben szerezte. Japánellenes

politikai munkáját még az 1935-ös diákmozgalomban kezdte. Ez a mozgalom országos demonstrációvá fejlődött és egységet követelt a támadó ellen. A nép háborújának sok kiemelkedő alakja nőtt ki ebből a mozgalomból.

Wang alakulata a Kanton ellen megindult japán támadás idején aratta első sikerét, amikor parasztharcosai feltartóztattak és megsemmisítettek egy kisebb japán egységet. A csapat ilymódon az ellenséges vonalak mögé került. Ideiglenesen szétszóródott a falvak között. Segítséget kért a néptől. Fegyvereket vásárolt azoktól a katonáktól, akik lemaradtak a reguláris hadseregtől. A fegyvereket részben élelmiszerekért vették, részben abból a pénzből, amit a különítmény valamennyi tagjának összegyűjtött adományaiból szereztek. Erre a célra még asszonyaik ezüst ékszereit is feláldozták.

Amikor a reguláris Kuomintang-hadsereg ellenállása összeomlott, a helyi Kuomintang-tábornokok megparancsolták a még ép hadseregrészeknek, hogy lépjék át a hongkongi határt és internálják magukat az angol gyarmaton. Abban az időben éppen ott voltam és láttam, amint kitűnően felfegyverzett katonák százai halomba rakták fegyvereiket a határon belül. Amikor egy-két mérföldnyire kínai területre léptem, elszórt puskatűz jelezte, hogy még mindig folyik a harc. Találkoztam néhány olyan katonával, aki az egyik japán kézre jutott erőd legénységéhez tartozott, de nem engedelmeskedett a Kuomintang visszavonulási parancsának. „Sokkal jobban ismerjük a hegyeket, mint az ellenség — mondták. Különben sincsenek sokan. Semmi ok a futásra." Ezeknek a közlegényeknek és altiszteknek a véleménye — mint látható — egészen más volt, mint a főparancsnokságé. Sok közülük később meg is találta az utat Wang osztagához.

Néhány hónappal később, amikor lecsillapult a pánik, a tartományi kormány hivatalnokai visszajöttek megnézni: mit lehetne tenni. Wangot, aki érintkezésbe lépett velük. Hsziang Hanping tábornok az új Negyedik Partizán Körzet parancsnoka alá osztották be. Abban az időben azonban már beállott az általános politikai visszahatás és a hatóságok féltek a népi csapatoktól. Mihelyt maguknak is elegendő emberük volt, felszólították Wangot, hogy oszlassa fel csapatait. Amikor ő erre nem volt haj-

landó, büntető intézkedéseket foganatosítottak ellene. Elküldtek egy „Mindig csak előre!" nevezetű rohamosztagot Wang különítménye és az őt segítő parasztok ellen. A Pao An körzet egész lakosságát „vörösnek és bűnösnek" bélyegezték. Lungwa városát és egész sor falut földig perzseltek. Még egy földesurat is agyonlőttek, mert ennivalót adott a partizánoknak. Egy tizenhatéves fiút, akinek egyedüli bűne az volt, hogy Wang iskolájában tanult, halálra kínoztak. A falvak öregeit, a haladó értelmiségieket és a helyi védelmi egységek vezetőit kivégezték. A parasztoktól elrabolták az állatokat, az ágyneműt és a ruhát. Mindezt hivatalosan azzal indokolták, hogy „a banditákat meg kell fosztani minden utánpótlási lehetőségtől". A Pao An-vidéki parasztok azt mondták a „Mindig csak előre" rohamosztagról, hogy amikor a nép kifosztásáról van szó, akkor „Mindig csak előre" megy — de amikor az ellenséggel kellene harcolnia, akkor „Mindig csak hátra". A nép tovább támogatta Wangot, fiait továbbra is az ő seregébe küldte, és Wang egysége sohasem hagyta el a körzetet.

Ez az osztag most egy másikkal egyesült, amely a kantoni és Waicsou-i keresztény ifjúsági egyesület tagjaiból állott; Malájföldről és Holland-Kelet-Indiából származó fiúk és lányok voltak, akik eredetileg a 106-os Kuomintang-hadosztály segélycsapataihoz tartoztak. Ezt az osztagot Ceng Seng vezette,* aki az 1935-ös diákmozgalmak után illegalitásba ment és két esztendeig matrózként szolgált a parti forgalmat lebonyolító hajókon. Közben a kínai tengerészek segélyszervezetének elsőrendű szervezője lett. Ez a szervezet a hivatalosan ellenőrzött tengerészszakszervezettel párhuzamosan működött és a világ valamennyi kikötőjében — még New Yorkban és Liverpoolban is — voltak szervezetei.

Az említett osztaghoz tartozó fiatalemberek a központi hadseregnél nem végeztek ugyan katonai munkát, de sikerült meggyőzniök a parancsnokot, aki néhány lőfegyvert és pisztolyt adott nekik. Részint önvédelemre, részint pedig azért, hogy a már japán megszállás alatt lévő területekre éjszakánként „pro-

* Ceng a háború előtt belépett a Kommunista Pártba és a partizántevékenység megindulása után a Párt Keleti-Folyómenti Szervezetének titkára lett.

paganda kirándulásokat" tegyenek. Amikor a reguláris hadsereg visszavonult Hongkongba, negyven fiatal Pingsan környékén visszamaradt. Itt még kétszáz visszamaradt katonát szerveztek meg. A tengerentúlról származó fiatalok közül néhányat hazaküldtek, hogy Malájföldön és Jáva szigetén lévő lakhelyeiken vegyenek részt a „Mentsétek meg szülővárosaitokat" kampányban, amelyet az egység felállítási költségeinek fedezésére rendeztek. A tengerentúli szervezetek képviselői maguk utaztak titokban Pingsanba. Adományokat hoztak és lelkesítő híreket vittek magukkal. Akárcsak Wang osztaga, ez a tengerentúli egység is ideiglenesen Hsziang Han-ping tábornok vezetése alá került. Később ezt is felszólították működése beszüntetésére, majd megtámadták. Az egység több tagját, köztük néhány leányt is megöltek. Erre természetesen haragos táviratok egész özöne érkezett a tengerentúli kínai településekről, amelyek Hsziang tábornok leváltását követelték. Ezt a kérést Csang Kai-sek nem teljesítette. Ekkor a tengerentúli települések legtöbbje megszüntette a központi kormány anyagi támogatását és ehelyett a két osztagból alkotott egységnek küldte adományait. A két részből szervezett brigád vezetője Ceng lett, helyettese Wang. Közösen használtak fel minden anyagi erőforrását, ideértve a tengerentúlról érkező adományokat is.

1940 végére a brigád már elég nagy erőt képviselt. Kipróbált, jól fegyelmezett harcosokból állott, s a helyi és külső támogatás egyaránt megerősítette. Amikor egyízben nagy japán büntető erő közelgett feléjük, tüzérséggel és repülőgépekkel felszerelve — az ellenséget egy völgybe csalták, négyszázat megsemmisítettek, a többit pedig megfutamították. A már említett „Mindig csak előre!" rohamcsapat egy komoly támadását is visszaverték az új és egyre növekvő paraszt-milicia segítségével. A Tungkun körzetben a brigád megszervezte a Szun Jat-szen kollégiumot és rávette a diákokat, hogy a legkiválóbb harcosokat és a tengerentúli önkénteseket tanítsák meg az ellenséges vonalak mögötti politikai, gazdasági és katonai harc tudományára és technikájára.

A Keleti Folyó melletti támaszpont megerősödött. Megválasztották a falusi önkormányzatokat, csökkentették a föld-

béreket. A brigád segített a népnek a gabona elvetésében, gondozásában és learatásában. Pénzt és vetőmagot adott nekik kölcsön saját raktáraiból. Közösségi munkára, öntözés ellátásra és nagybani bevásárlásokra szövetkezetek alakultak. A Keleti Folyó környékének híres gyümölcskultúráját kifejlesztették. A gyümölcstermelőket a szövetkezetekbe való belépésre buzdították. A közös erőforrások felhasználásával ezek a háború pusztításai ellenére és a normális értékesítési lehetőségek megszűnése után is meg tudták találni a piacot termelvényeik számára. A helyi védelem támogatására a partizánok minden átmenő kereskedelmi cikkre adót vetettek ki. Ezt a maguk számára tartották meg. A földadót azonban kiszolgáltatták a központi hatóságoknak. Ezzel is bizonyítani akarták, hogy Csungking magatartásától függetlenül, a brigád a kínai haderők törvényes részének tekinti magát.

Ennek az egységnek katonai szerepe semmiképpen sem elhanyagolható. Kanton eleste után még három esztendeig ez az osztag akadályozta meg a japánokat abban, hogy a Kanton-Hongkong vasutvonalon helyreállítsák a forgalmat. Amikor a japánok megtámadták Hongkongot, ez volt az első és egyetlen kínai harci egység, amely behatolt a város területére, amelynek egyik részén — az úgynevezett Uj Területeken — egészen a japán megadásig tevékenykedett. Az egység tevékenyen segítette a szökni akaró angol katonákat és hadifoglyokat. Erről a tevékenységéről másutt számolunk be.

10. Hainan szigete

Hainan szigete a Csendes-óceán nyugati része tengerészeti stratégiájának egyik fontos támaszpontja. Hatalmas erdői, termékeny földje van s a fenséges „Ötujjú Hegység" uralkodik felette. Több, mint hárommillió lakosa van. Hainan a Szong család szülőföldje. Ehhez a családhoz tartozik T. V. Szong volt miniszterelnök, Csang Kai-sek felesége és Szun Jat-szen asszony. A hosszú polgárháborús szakasz idején kommunista partizánok a sziget belsejében szovjet körzetet létesítettek.

Amikor megkezdődött a japánellenes háború, ezek a par-

tizánok — mint a kommunisták vezette osztagok mindenütt — kijelentették, hogy hajlandók a reguláris Kuomintang helyőrséggel vállvetve küzdeni a japánok ellen. Hainan azonban olyan messze esett a kínai politikai élet központjaitól, hogy a helyi Kuomintang hatóságok még csak nem is feleltek az ajánlatra. 1938 végén, amikor a helyőrséget visszavonták, a kommunisták végül akcióegyezményt kötöttek a helyi „békemegőrző" csapatokkal. Megalakult a Hainani Független Közös Japánellenes Önvédelmi Osztag. Parancsnoka Feng Pei-zso lett.

A japánok 1939 február 10-én szálltak partra. Az osztag ekkor megkezdte a partizánhadviselést. Lungpanpu, Jungszing, nyugati Csungsan, Nata és Wengcsang közelében harcok voltak, amelyek során sok ellenséges katonát öltek meg és fegyvereket is zsákmányoltak. Ugyanennek az évnek őszén a Kuomintang a szigetre küldött egy Wu Tao-nan nevű tisztviselőt, hogy közigazgatási felügyeletet gyakoroljon a még kínai kézen lévő területek felett. Wu átvette a „békemegőrző" osztagok parancsnokságát, a kommunistákkal kötött egyezményt törvénytelennek nyilvánította és felfüggesztette. Sok kommunistát és haladószellemű harcost letartóztatott. Persze, amikor a japánok újra támadtak, ő is, meg egységei is eltűntek a szintérről.

Közben a japán tengerészet Hainan szigetét igyekezett a közelgő csendesóceáni háború támaszpontjává kiépíteni. Julinban és a Szanja öbölben tengeralattjáró telepek épültek. Néhány repülőtér is épült és a sziget épületfa-, gumi-, cukor-, rizs- és sótermelésének jelentős részét elraktározták. A japán tengerészek és katonák többízben megkísérelték kifüstölni a szigetről a partizánokat és 1941 májusában meg is indult egy nagyméretű „megsemmisítő hadjárat". Ez persze — mint mindenütt, ahol a japánoknak kommunistákkal volt dolguk — kudarcot vallott és a Hainani Felszabadított Körzet Választott Kormánya rövid idő mulva másfélmillió lakosú területet tartott kézben. Mint valamennyi felszabadított körzetben, ez a szám is kisebb a valóságnál, hiszen csak azokat számolhatták össze, akik a japánellenes közigazgatásnak rendszeres adót fizettek s akik elegendő védelmet kaphattak ahhoz, hogy a japánok vagy a japánbarát bábkormányzat meg ne adóztassa őket.

NEGYEDIK RÉSZ

A VILÁGHÁBORÚ TÁVOLKELETI FRONTJA

X. A SZÖVETSÉGESEK HÁBORÚJA

1. Mit jelentett Pearl Harbor Kínának?

A Pearl Harborra hulló japán bombák teljesen megváltoztatták Kína nemzetközi helyzetét.

Azelőtt a Japánnal szemben folytatott angol és amerikai politikát nem hangolták össze. A két ország a maga külön útján haladt. A japánoknak nyujtott támogatástól és a megbékéltetési politikától az ellenséges gazdasági és politikai megtorlásig az összes lehetőségeket végigpróbálták és „végigingadozták". Az Egyesült Államok szavakban gyakran „kifejezte neheztelését" Japán támadó hadjárata felett. Egészen 1940-ig a támadó mégis vastagra hízhatott az Amerikából érkező olaj, ócskavas és autószállítmányokon, mégis megkapta selyemszállítmányaiért a maga dollárjait. Anglia kevesebb gazdasági előnyt nyujtott Kína ellenségének, de a diplomáciai „megbékéltetésben" és a támadáshoz való alkalmazkodásban még tovább ment, mint az Egyesült Államok.

Már leírtuk, hogy Anglia milyen támogatást nyujtott Japánnak, amikor az elrabolta Mandzsúriát. A kínai-japán háború kitörése idején ez a politika kissé a kínaiak irányába hajlott. Japán ebben az időben olyan erőssé vált, hogy Anglia már nem tekinthette Tokiót a „szemtelen" gyarmati népek elleni harc *angol* szempontból megbízható bajnokának és abban kezdett reménykedni, hogy tartós lesz a kínai ellenállás.

Ugyanabban az időben a „reálpolitika" nevében változtatni igyekezett a már japán megszállás alatt lévő területek belső helyzetén. A sangháji nemzetközi területek angol rendőrsége

például kínai hazafiakat tartóztattak le és adott ki a japánoknak. Hongkong kikötője névleg szabad volt, de Kína mégsem kaphatott ezen a kikötőn keresztül olyan fegyvereket, amelyeket megvásárolt és amelyekért már megfizetett. Az angoloknak régi kölcsönök törlesztéseképpen részük volt a kínai vámjövedelmekben. Ezt a részt megosztották a japánokkal a már elfoglalt kikötőkben. Angol és amerikai cégek Japánban is és a helyszínen is szenet, olajat, gépeket adtak el a megszálló erőknek.

A támadó „megbékéltetése" a München előtti korszakban kezdődött. Ez a politika az európai háború kitörése után sokkal erősebb nyomás alatt folytatódott. Emlékezetes például, hogy az angolok lenyelték a híres tiencsini incidenst, amikor néhány angol állampolgárról „egész Ázsia szeme előtt" lehúzták a nadrágot.* London hivatalos nyilatkozatot bocsátott ki, amelyben közölte, hogy nem avatkozik bele a Kínában végrehajtott japán hadműveletekbe és semmiféle módon nem óhajtja hátráltatni azokat. Beleegyezett abba, hogy három hónapra lezárja a burmai utat, amely akkoriban Kína egyetlen közvetlen kapcsolatát jelentette Nyugat felé. A „keletázsiai közös jólétről" szóló prédikációikban a japánok nem csináltak titkot belőle, hogy hadműveleteik egyik célja „az angol-amerikai befolyás likvidálása." A kijelölt áldozatok azonban, úgy látszott, semmit sem akarnak tenni az ilyen tervek ellen. Európában a háború elkezdődött, mielőtt hivatalosan is megüzenték volna és csak Hitler harcolt ténylegesen. Éppen így, a Távol-Keleten is jóval Pearl Harbor előtt kezdődött a háború — és csak a japánok használták fegyvereiket.

1941 december hetedikén ez a hadviselési módszer a multé lett. Japán, Anglia és Amerika komoly harcban állotak. Kína fegyveres ellenállása nem magános kiállás volt már — hanem két nagyhatalom szövetségében folytatott háború. Japánt elszigetelték a nemzetközi segítségtől. Bizonyos volt, hogy Kína

* Ez nem valami szókép. 1940-ben a japánok blokád alá helyezték ennek a városnak angol koncessziós területét és minden be- vagy kimenő angol állampolgárt arra kötelezték, hogy „motozás" miatt a nyilt utcán vetkőzzék le. A cél persze az volt, hogy összetörjék „a fehér ember presztizsét", amelyet a gyarmati világban az angolok teremtettek meg és sokszor fegyverrel is „megvédelmeztek".

előbb-utóbb megkapja a segítséget. A kínai nép már nemcsak az ellenség erőinek végtelenül lassú felmorzsolásától remélhette a győzelmet. Arra gondolhatott már, hogy résztvesz abban a szövetséges ellentámadásban, amely a gépek és emberek túlerejével végül is elsöpri Japán háborús erőit.

Kínában az volt Pearl Harbor egyik első eredménye, hogy a csungkingi kormány nemcsak Japánnak üzent háborút (eddig még ezt sem tette meg), hanem Német- és Olaszországnak is. Ez Quo Tai-csi akkori külügyminiszter műve volt,* aki hitt a fasizmus elleni Nagy Szövetségben. Természetesen mindennek csak demonstratív jellege volt, hiszen nem volt olyan csatatér, ahol kínai seregek valamelyik európai tengelyhatalom ellen küzdhettek volna. A hadüzenet mégis felidézte a Kuomintang-jobboldal haragját, amelynek igen szoros elvi és személyi kapcsolatai voltak Rómával és Berlinnel. Így történt, hogy a hadiiparban és más iparágakban a Csang Kai-sek kormány számára dolgozó és ismert náci kapcsolatokkal rendelkező németeket még csak nem is internálták, hanem megengedték nekik, hogy házaikban maradhassanak. Még a fővárost is meglátogatták. Az a hír járta, hogy Ho Jing-csin hadügyminiszter a németek között lévő tartalékos tiszteknek felajánlotta: biztonságban elszállítja őket a japán megszállás alatt lévő terület határára, hogy visszatérhessenek hazájukba. Felállítottak ugyan néhány internálótábort a tengelyhatalmak állampolgárai számára — ezekbe azonban alig néhány német-zsidó menekültet dugtak. Egyetlen szál nácit sem.

2. Hongkong — Tanulmány a gyarmati védelemről

Az eseményeket a csendes-óceáni háború kezdeti története befolyásolta. Hongkong, Manila és Szingapur eleste velejéig megrázta a csungkingi kormányzatot. Hongkong a kínai kormány számára olyan volt, mint egy „kisegítő főváros". Legfontosabb vásárlószervei és pénzintézetei itt bonyolították le külföldi üzle-

* Quo Tai-csi később a Biztonsági Tanácsban működő kínai delegáció feje és a Tanács első elnöke lett.

teiket. A városon keresztül katonai behozatal nem érkezhetett ide, de sok kínai tulajdonban lévő gyár termelt Kína számára. A kínai bankjegyek igen nagy részét Hongkongban nyomták és repülőgépen szállították az ország belsejébe. Nemcsak a Kuomintang államnak — hanem a kormány egyes tagjainak is rendkívül nagy vagyonuk volt a sérthetetlennek gondolt hongkongi határ mögött. Kung, Szong meg Kuangtung és Kuangszi tartományok tábornokai paloták, részvénykötegek és telkek egész sorát veszítették el Hongkongban.

Amikor a háborús fenyegetés világossá vált, Csungking felajánlotta csapatait a kormány és a kormányzati személyek vagyonának megvédésére. Csang Kai-sek asszony meglátogatta Hongkongot és azt javasolta, hogy egy „kisegítő rendőrségnek" álcázott, civilruhába bújtatott hadosztályt küldjenek a városba és tartsák ott, amíg felhasználásának ideje el nem érkezik. Ezt az ajánlatot nem fogadták el. A csungkingi kormány ugyanakkor listákat is küldött, amelyek Wang Csing-wei követőinek és az Ötödik Hadoszlop más tagjainak nevét tartalmazták. Közölte, hogy ezek ellen fel kell lépni, amíg nem késő. Itt sem történt semmi.

Amikor azután valóban megkezdődött a harc, újabb erőfeszítéseket tettek. Fegyvereket igyekeztek biztosítani különböző kínai csoportok számára és a helyőrség megerősítésére halászbárkákon akartak katonákat csempészni a városba. Az angolok itt is formai kifogásokkal álltak elő. Igy például azt hangoztatták, hogy nem tudják ellátni megfelelő egyenruhával az embereket. Ugy gondolták ugyanis, hogy ha az emberek egyenruha nélkül harcolnak, ez a nemzetközi jog megsértése lenne. Mintha a japánok valaha is figyelembe vették volna a nemzetközi jogot.

Mialatt a Kuomintang megtette ezeket a javaslatokat, más segítséget is ajánlottak olyan csoportok, amelyek a Negyedik Hadsereg ellen indított támadás után kerestek menedéket Hongkongban, hogy kikerüljék a Kuomintang cenzorainak és titkos rendőrségének figyelmét. Írók és haladó értelmiségiek — akik nagyon jól tudták, mi történik velük, ha a japánok rájönnek, hogy segítettek az angoloknak „Keletázsia felszabadítóival" szem-

ben — önként felajánlották szolgálataikat. Tömörítették és aktivizálták a város kínai lakosságát. A kínai Kommunista Párt hongkongi megbizottai közvetlen katonai együttműködést ajánlottak.

Ez annál jelentősebb volt, mert a kínai Kommunista Pártnak nemcsak a város területén volt igen nagyszámú követője, hanem a város közelében lévő, az ellenség által megszállt területen már három esztendeje állott a Keleti Folyó partján kommunista vezetés alatt működő Japánellenes Partizántámaszpont.

A Kuomintang főmegbizottja Csen Csak tengernagy volt, akinek végülis megengedték, hogy rádióbeszédeket tartson. Néhány demokratikus értelmiségi engedélyt kapott egy *Hongkongi Háborús Híradó* című újság kiadására. Arra azonban az „okos" angolokat senki sem vehette rá, hogy valóban felhasználják a kínaiak fegyvereit, szervezeteit és hazafias vezetőit abban az erődben, amelyben kétmillió kínai élt — s amelyben az összes angol csapatokkal együtt összesen tizenhatezer volt az európaiak száma!

Csak egyetlen kis kínai csoportnak volt szava. Ezek helyi angolrajongók voltak, akiket az egymásután következő angol kormányzók arra jelöltek ki, hogy a tanácsban „a kínai közösséget képviseljék" (amely persze sohasem választotta meg ezeket az urakat) s akiket szolgálataikért rendjelekkel és nemesi címekkel jutalmaztak. Az ellenséges megszállás után ezek a kínai urak ismét a „kínai közösség képviseletében" üdvözölték a japán katonai kormányzót. Neveik elől elhagyták az egykor körülrajongot „Sir" szócskát, amelyről váratlanul felfedezték, hogy „Keletázsia fehér imperialista ellenségeinek" hatását mutatja. — Mindez senkit sem lepett meg. Ezek a minden nemzeti érzést elveszített bábuk mindig idegen urak kegyeit vadászták. Természetes, hogy az urak változásával ők is gazdát cseréltek. Ugyanezek azután mégegyszer megfordították a köpönyeget az angolok visszatérése után és ismét visszaültek régi helyükre. A visszatért urak számíthattak hűségükre és arra, hogy bőséges fizetésüket többre becsülik a szabadság és függetlenség „veszélyes eszméjénél".

Általánosságban szólva Hongkong elestét az kényszerítette ki, hogy a jelzett időben és helyen a japánok katonai túlerőben

voltak. A város elestének gyorsasága és a meghódolás formái azonban a gyarmati uralom körülményeiből és hagyományaiból következtek.

A város angol vezetőinek a japánokkal szemben tanusított magatartását a háború előtt három tényező keverékének lehetett tekinteni.

Az első a megbékéltetés filozófiája volt. A japánok szüntelen nyomást gyakoroltak az angolokra — és mivel Anglia korábbi megbékéltetési politikája eredményeképpen másutt már bajba került, jobbnak látta, ha félútig elébemegy a japánoknak és csendben marad.

Ez a politika azt jelentette, hogy valahányszor a japán főkonzul tiltakozott olyan sajtótermékek vagy filmek ellen, amelyek Tokiót zavarták — tiltakozásának mindig meg volt az eredménye. Az angol kormányzat megszüntette a fegyverszállítást Kína felé. A japánok és bábjaik kémszervezetei és ujságjai ellen soha semmiféle megtorló intézkedést nem alkalmaztak.

A második tényező „a titkos csodálat" volt. Hiszen végeredményben Japán is imperialista hatalom volt. Igaz ugyan, hogy katonái leírhatatlanul viselkedtek Kínában — de az is igaz, hogy ezzel lefoglalták a kínaiakat és elterelték figyelmüket a kínai-angol kiváltságok elleni lázongásról —, holott az ilyen lázongás azelőtt „kedves kedvtelésük" volt. Japán nagyra nőtt, fontos ország lett és az angol urak szerint nyugodtan be lehetett volna engedni az imperialista nagyhatalmak klubjába. Az angol imperialisták számára természetesnek látszott, hogy a japán imperialisták megkísérlik befolyásukat növelni. Azt mindenesetre remélték, hogy eközben a japánok majd gentlemenek módjára viselkednek olyan régi imperialista céggel szemben, mint Anglia...

A harmadik tényező a faji gőg volt. Az angolok azt gondolták: ha ezek a japánok kicsit messzire mennek, egyideig nehéz időket élünk. De végülis a japánok csak sárgák, akik még a kínai ellenállást sem tudták letörni. Az angolok mindig észhez tudták téríteni a kínaiakat, amikor megszólaltak az ágyúk. Sárgabőrű még nem vert meg angol katonát, de nem is fog! Nem egy angol tiszt mondta nekem néhány whisky után a Hongkong Hotel hall-

jában: „Tudja, néha szinte várjuk, hogy a fickók idejöjjenek és megkapják a ruhát, ami rájuk vár".

Az angol hatóságoknak a kínaiakkal szemben tanusított magatartását is nagyjából hasonló körülmények szabták meg.

Először is: a kínaiakat „kordában kellett tartania". Nem szabad megengedni — gondolták az angolok —, hogy ezt a piszkos japán-kínai veszekedést behurcolják a Birodalomba. A kínai kormánynak persze kell valami segítséget adni, hogy mégse menjen minden úgy, ahogy Tokio szeretné. Honkong lakóinak japánellenes tevékenysége azonban — mint minden elnyomott nép minden politikai tevékenysége — rendkívül veszedelmes. Ez a gondolkodás eredményezte azután, hogy amikor a hongkongi kínai ujságok a háborúról irtak, a japánokról szólva nem használhatták az „ellenség" szót. Az angolok így is emlékeztetni akarták a kínaikat arra, hogy „Őfelsége jogara alatt" élnek és csak azt tekinthetik ellenségüknek, akire Őfelsége megharagszik.

Másodszor, az angolok azt gondolták: a kínaiak ugyan kedvesek és általában békeszeretőek, de „mégiscsak ázsiaiak". A japánok a diplomáciai nyomás, a kémkedés, a hadsereg és a haditengerészet eszközeivel operáltak és az angol urak nagyon is jól ismerték ezeket az eszközöket. A kínaiaknak azonban — gondolták — olyan titokzatos és megmagyarázhatatlan módszereik vannak, mint a „népi mozgalmak" — amelyeket ugyebár kétségtelenül Moszkvából irányítanak. Hiszen alig tizenöt éve — morfondíroztak az angolok —, hogy Őfelsége katonáinak és rendőrségének Sanghái, Kanton és Hankou városában tüzet kellett nyitnia a tüntető munkás- és diákcsőcselékre. Bizony, még Honkong kereskedelmét is megbénította a bojkott és az általános sztrájk.

Ezeknek a gondolatoknak megfelelően a kínai tengerészek szakszervezetét azóta is „veszélyes titkos társaságnak" tartották a brit gyarmaton és az urak még mindig borzalommal beszéltek azokról a rettenetes napokról, amikor a háziszolgák sztrájkja miatt maguknak kellett elvégezni a ház körüli munkát. Ugyanazok a hosszúlábú tisztek, akik olyan magabiztosan beszéltek a japánok leveréséről, szüntelenül ismételgették: „Ha

elkezdődik a tánc, legtöbb bajunk a kínalakkal lesz. Könnyen megeshetik, hogy fellázadnak, legyilkolnak minden fehér embert és meggyaláznak minden asszonyt. Még a legjobb esetben is, ha pánik tör ki az első bombától és csak a forgalmat akadályozzák, akkor is végnélküli kényelmetlenséget okoznak. Egész bizonyos, hogy egy csomó katonát kell majd a hátukban tartanunk, hogy vigyázzunk rájuk."

A japán hadsereg lebecsülése miatt a helyőrség katonái és önkéntesei nem voltak felkészülve egy, a japánokhoz hasonló ellenség fogadására. Amikor elkövetkezett az invázió, a beszivárgás modern taktikája természetesen meglepte és megbénította azokat a védőket, akiket még mindig a búr háború színvonalán képeztek ki.

Ahelyett, hogy egy mélységben vívott mozgócsatában maguk is beszivárogtak volna a japán vonalak mögé — egy-egy vonaluk összezúzásánál az angolok mindig hátrább és hátrább húzódtak. Igy esett, hogy először a szigeten zsúfolódtak össze — és mindjárt utána a fogolytáborokban. A közkatonák, mint mindig, bátrak voltak és a nagy veszteségek ellenére sem hagyták el állásaikat mindaddig, amíg arra parancsot nem kaptak. Ez azonban nem volt elegendő. Ha a helyi parancsnokok tanultak volna az európai háború leckéjéből és hallgattak volna nyiltszemű alantasaik hangjára — akkor maguk is keresztültörtek volna az ellenséges vonalakon ugyanakkor, amikor az ellenség keresztültört az övékén. A japánok akkor hosszabb ideig lettek volna lekötve a kauluni szárazföldön és — ha végül még is elesett volna Hongkong — a helyőrség nagyrésze megmenekülhetett volna és csatlakozhatott volna a hátországban működő kínai erőkhöz.

Az angol gyarmati hatóságok féltek a hongkongi és a város határán élő kínaiaktól. Féltek tőlük és nem bíztak bennük. Igy történt, hogy szinte képtelen és öngyilkos módon kudarcot vallottak.

Nem tudták kiaknázni a legnagyobb katonapolitikai alkalmat, amely valaha is feltűnt angol gyarmati hatóságok előtt. Talán először az angol imperialista birodalom történetében:

Angliának olyan ellenfele volt — amely ugyanakkor gyűlölt ellensége volt annak a népnek, amely felett Anglia zsarnokoskodott. Hongkong egész helyőrsége nem ért fel egy hadosztállyal. De 1937 óta bármikor hadosztályok egész sorát lehetett volna felállítani és kiképezni a város kínai lakosságából. Még az angol külügyi hivatal sem emelhetett volna kifogást: technikailag ezek az emberek angol alattvalók voltak, tehát még a japán-kínai „konfliktussal" szemben tanusított „semlegesség" megsértéséről sem lehetett szó.

Mégis, egészen az invázió megkezdéséig semmi sem történt. Akkor végre elhatározták, hogy megalkotják egy kínai hadsereg „magvát". Az első toborzóhadjárat eredménye — ötven ember volt. Hogy miért? A toborzó röplapok egyetlen szót sem szóltak a japán támadással szemben tanusított kínai ellenállásról. Amikor ezek a röplapok a „harci tradicióról" szavaltak, mindig csak egyetlen, kínaiakból álló angol birodalmi seregre hivatkoztak. Ez a hadsereg a hirhedt Weihaiwei-regiment volt, amelynek tagjai csak saját honfitársaik ellen harcoltak. Ezt a hadsereget 1900-as pekingi tevékenysége miatt mindenki gyűlölte. A toborzó röplapok „tökéletes fizikummal és jó neveléssel rendelkező" fiatalembereket hívogattak — de mindjárt azt is megmondták nekik, hogy fizetésük jóval alacsonyabb lesz a fehér katonákénál és hosszú és hűséges szolgálataikért csak a nem tényleges szolgálatban elérhető legmagasabb rangig emelkedhetnek.

Valóban hatalmas perspektíva! Ha egy kínai húsz évig szolgálja Őfelségét és nem csinál hibát, még törzsőrmester vagy tiszthelyettes is lehet belőle!

Amikor Kaulun szárazföldjéről megkezdődött a visszavonulás, az említett ötven kínai újoncot — akik még félig képzetlenek voltak — régi angol szokás szerint kemény hátvédharcokra használták. Nagyon jól megállották a helyüket. Lehetett volna belőlük vagy harmincezer. Ezek a helyszínen toborzott katonák megtalálhatták volna a japán beszivárgási taktika megfelelő ellenszerét. Ehelyett az történt, hogy azok a fegyverek,

amelyekkel ezeket a harcosokat fel lehetett volna szerelni, japán kézre kerültek. Az említett fegyvereket ugyanis az angolok elraktározták. Mint mondották: „Emberanyag-hiány miatt."...

3. Partizánok, rohamosztagok — Csungking és London

Rendkívül mély volt ez a tévedés és az elkövetkező események drámai módon megmutatták, hogy milyen lehetőségek vesztek miatta kárba. Hetven angol és Kuomintang hivatalnok, akik a japánok tüze elől a megadás pillanatában egy motoros gyorshajón menekültek el — néhány kilométerrel arrább, már szembetalálták magukat a kommunista partizánokkal, akik biztonságban hátravezették őket.

Alig néhány nappal Hongkong átadása után a kommunisták beszivárogtak a japán vonalak mögé és bejutottak a város „Új Területek"-nek nevezett részébe. Felszedték az angolok elhullajtott fegyvereit és olyan támaszpontokat építettek ki a városrészben, amelyeket az egész csendesóceáni háború végéig tartani tudtak!

A hongkongi hadifogoly-táborok szökevényei, akik keresztüljutottak a határon, eredetileg arra gondoltak: legjobb esetben átcsúsznak az ellenséges front résén, legrosszabb esetben mindenüket elveszik a banditák és a japánok kínai bábcsapatai. Ehelyett valami egészen mást találtak. A falusiak mindenütt vidám, nyiltarcú fiatalemberekhez vezették őket, akik roskadásig meg voltak rakva kézigránátokkal. Ezeknek a fiatalembereknek az arca nem a vesztes arca volt. Gyakran kitűnő angolsággal így szóltak a szökevényekhez: Ceng Seng partizánosztagának tagjai vagyunk. A főhadiszállás küldött bennünket, hogy Kína belsejébe vezessünk titeket."

A szökevényeket a támaszpontokra vezették, ahol nemcsak védelmet találtak, hanem szervezett japánellenes tevékenységet is. Akik akarták, nyomban megkezdhették ugyanazt a harcot, amelyet néhány kilométerrel délebbre fel kellett adniok. A kommunisták felkérték a hongkongi helyőrség szökött tisztjeit, hogy tartsanak katonai oktatást és használják a megmentett angol felszerelést. Az orvosok látták, hogy klinikákon, ápolónő-képző

iskolákon és a partizánok orvosi szolgálatának megszervezésében rendkívüli szükség van rájuk. Kínai politikusok, írók és újságírók naponta órákon keresztül tartottak előadásokat Kína és az egész világ fasisztaellenes frontjáról.

Egy elfoglalt erődítmény menekültjei számára alig lehetett volna ennél jobb orvosságot találni. A menekülthangulat egyszeribe eltűnt. A partizánok „vendégeinek" egy része nemzetiségre való tekintet nélkül a támaszpontokon maradt. Sokan a maguk felszerelését ajándékként hátrahagyták vagy megígérték, hogy a hátország hatóságainak tett jelentés megtétele után orvossággal és utánpótlással térnek vissza.

Egy kis, különleges feladatokra kiképzett angol rohamosztag története rendkívül élénken mutatja: milyen halálos volt a reakciós érdekeltségek és intézkedések hatása a hongkongi csatában.

Ezek a fiatalemberek a polgári életben tanítók, fiatal köztisztviselők vagy magántisztviselők voltak. Arra képezték ki őket, hogy nagy veszély esetén robbantsák fel a dokkokat és a többi kikötőberendezést, nehogy a japánok használhassák őket. Az utolsó pillanatban azonban más parancs jött. Kiderült, hogy az angol bankárok, akik a kormányzótanácsban ültek, rávették a kormányzót, hogy „mentse meg vagyonukat" és ne robbantassa fel a berendezéseket. A bankárok érve az volt, hogy kár lenne összerombolni ezt az értékes felszerelést, amikor „nemsokára úgyis visszajövünk és szükségünk lesz rá". Az angolok három és fél esztendeig nem jöttek vissza. De a Jávai-tengeren folyó csatában, alig néhány hónappal Honkong megadása után, a japánok vígan javították hadihajóikat a sértetlenül átengedett dokkokban.

A rohamcsapatok persze torkig voltak az ilyen tapasztalatokkal és parancsnokaik utasítására gyorsmotorhajókon a kínai part felé szöktek. A Keleti Folyó partizánjainak területén kötöttek ki.

Érdeklődni kezdtek, hogyan lehetne együttműködni a partizánokkal Hongkong japánjai ellen. Egyik tervük az volt, hogy megrohanják a gyarmat szárazföldi részén (Kaulunban) felállított fogolytáborokat. Ezekben mintegy hatezer angol katona

zsúfolódott, akiknek erejét akkor még nem ásta alá az éheztetés. Ha helyreállították volna velük a kapcsolatokat, a partizánok fegyvert csempészhettek volna hozzájuk és a felkelés pillanatában repülőgépen további fegyvereket kaphattak volna. Igy a foglyok és szabadítóik könnyen átvághatták volna magukat azon a mindössze kétezer japán katonán, akiket a város elfoglalásának befejezése után hátrahagytak. Ha a még hátrább lévő kínai reguláris csapatok együttműködését is meg lehetett volna szerezni, a vállalkozás még Kaulun ideiglenes visszafoglalását is eredményezhette volna. Ilymódon meg lehetett volna törni a szűntelen japán győzelmek okozta erkölcsi depressziót és zavarni lehetett volna a jávai és burmai hadszintér felé özönlő japán csapatok mozgását.

A „magas politika" itt is közbelépett, ezuttal Ju Han-mou Kuomintang tábornok képében. Miután Kantont harc nélkül feladta, Ju tábornoknak meg volt a maga szép csendes frontvonala, és semmi kedve sem volt hozzá, hogy azt mindenféle foglyok szöktetésével zavarja. Attól rettegett: ha a rohamosztagok és a partizánok végrehajtják a támadást, az ő csapatainak kell küzdeniök majd a felháborodott ellenséggel. Márpedig Ju tábornoknak, aki esztendők óta várt arra, hogy valaki más kiverje a japánokat — semmi szüksége nem volt ilyen harcra. Ezenfelül az volt a véleménye, hogy a kommunista vezetés alatt álló partizánokat úgyis meg kell semmisíteni. Ennek a véleményének a megalkotásában az sem zavarta, hogy saját feleségét is ezek a kommunisták mentették ki az elfoglalt Hongkongból. Tűrhetetlen volt a tábornok számára az a tudat, hogy most angolok akarnak velük együtt harcolni és növelik erejüket. Ebben az egy kérdésben Ju tábornok véleménye teljesen megegyezett a központi kormányéval — amellyel egyébként elég keveset törődött.

Az angol katonák tényleg harcolni akartak a japánok ellen, ki akarták szabadítani bajtársaikat és együtt akartak működni a kommunista partizánokkal, akiknek harci erényeit megbecsülték. Az ő partizánkiképzésük azonban a robbantásra, késelésre és nyaktörésre szorítkozott. Senki sem mondotta meg nekik, hogyan kell jó kapcsolatokat fenntartani a néppel. Ebben a vonat-

kozásban csak azt tudták, hogy sok pénzt kell hordaniok, mert így ennivalót és kémeket vásárolhatnak.*

Amíg Ju Han-mou fővárosában, Saokuan-ban vártak a végső döntésre ezek az angol rohamosztagosok. rendkívül szabadon bántak a nőkkel, az öklükkel és a whiskys üveggel. Ez tökéletesen beleillett a tábornok terveibe és ürügyet adott neki arra, hogy visszahívásukat kérje. Panaszát a központi kormány eljuttatta az angol követség megfelelő osztályához, s az azután kiparancsolta őket a körzetből.

Ezután Ju Han-mou tábornok, akit semmi sem bírhatott rá, hogy a japánok ellen harcoljon, nyomban új hadjáratot indított a partizánok megsemmisítésére. Ahelyett, hogy japánokat pusztítottak, vagy angol foglyokat szabadítottak volna, Csungking csapatai ismét kínaiakra tüzeltek. A Keleti Folyó mentén megszervezett partizánkörzetre olyan erős nyomás nehezedett, hogy sok Hongkongból érkezett művészt és tudóst el kellett küldeni a körzetből. Közvetlenül Ju Han-mou csapatainak visszaverése után a japánok támadtak, hogy befejezzék a munkát. A partizánokat persze ők sem tudták elpusztítani.

Kétségbeesett szükség lett volna a megfelelő szövetséges együttműködésre. Ezt — mint az elmondottakból látjuk — a régi típusú militaristák szabotázsa, a Kuomintang-politika, az angol rohamcsapatok politikai éretlensége és az angol gyarmati hatóságok formalizmusa megakadályozta. Az angol légi segélycsopoit, a rohamosztagok utóda 1942—43-ban megteremtette és fenntartotta ugyan az érintkezést a partizánokkal, az együttműködés azonban korlátozott volt. Végül mindkét fél kívánsága ellenére 1943 végén Csungking követelésére ez a kapcsolat is megszakadt.

* Ennek a magatartásnak egyik példája volt az is, hogy a kínai angol rohamosztagosok parancsnokává egy bizonyos Bentinck grófot nevezték ki. Abesszíniában sikerült néhány törzset az olaszok elleni ellenállásra buzdítani. Azt hitte, hogy a „benszülöttek" jól harcolnak majd, ha csapatszemlékkel elkápráztatja, jól kézbefogja és főúri kegyességgel kezeli őket. Ennek az elméletnek az alkalmazása Kínában csődöt mondott és a grófot hazaküldték.

4. Szingapur és a Malájföld

Szingapur hatalmas erődítményének az esete ugyanez a téma, néhány variációval. Hongkong védőinek a száma túlságosan kevés volt a védelemre. Szingapur védőinek száma sokkal nagyobb volt, mint a támadó japánoké — de a néptől való félelem és a politikai rövidlátás itt is megtette a maga hatását. Ahelyett, hogy hosszabb és lángolóbb lett volna az ellenállás, még hatvanezer ember vonult a japán fogolytáborokba.

Politikailag Szingapur hatóságai nem vették figyelembe a kínai népességben rejlő nagy katonai lehetőségeket. A kínaiak Malájföld lakóinak többségét alkotják és mindig élesen japánellenesek voltak. Akárcsak Hongkongban, a kormányzat itt is gyanakodva szemlélte ezt a közösséget. Hivatalosan a Kuomintang-párt is, meg a Kommunista Párt is tizenöt esztendeje be volt már tiltva. A Kuomintang betiltása természetesen pusztán formai volt — de a kommunisták még mindig a börtönök lakói voltak.

A hatóságok mégis meghallgatták a kínaiak felhívását és megengedték nekik, hogy résztvegyenek annak az országnak a védelmében, amelyben laktak és ahol dolgoztak. Meghallgatta őket — de csak akkor, amikor a japán seregek már Malájföld közepén jártak. A kínai közösségnek — amely a polgári ellenállás gerincét adta — megengedték, hogy egy több, mint ezer tagból álló fegyveres különítményt szervezzen. Ebben Kuomintang-párttagok és pártonkívüliek küzdöttek a börtönökből nagyhirtelen kieresztett kommunisták oldalán, akik közül sokan a régi vörös hadsereg veteránjai voltak. Minden szemtanú tisztelettel adózik az így felállított különítmény hősiességének. Ez a különítmény állta a sarat az ellenség zuhanóbombázóival, tüzérségével és gyalogsági támadásaival szemben — míg végül meg nem tizedelődött. A megszállás után a japánok is „tisztelettel adóztak" a malajföldi kínaiak hősiességének — a maguk módján. Szingapurban, Kuala Lumpurban és Jahoreban nem kevesebb, mint harmincezer kínai munkást, diákot és hazafit mészároltak le.

Biztonsági okokból a háború alatt nem lehetett nyilvánosságra hozni, de ma már tudja a világ, hogy 1942-től kezdve egy rendkívül nagy és hatásos partizánhadsereg küzdött a

maláji dzsungelben s hogy ez a hadsereg tengeralattjárók és más eszközök segítségével a távolkeleti szövetséges főparancsnoksággal is kapcsolatban állott. A parancsnokok és a közlegények soraiban egyaránt voltak kínaiak, indiaiak, malájok, angolok és ausztráliaiak. Kínai bányászok, hajógyári munkások és más proletárok adták a csapatok többségét. A vezetés kínai komunisták kezében volt. A partizánok a japán polgári hatóságokat nagy területekről űzték ki, ilymódon megfosztva az ellenséget utánpótlási lehetőségeitől. Szétromboltak kisebb japán helyőrségeket és menetoszlopokat, fegyvereiket elvették és a szövetséges partraszállás idejére felkészültek a még döntőbb hadműveletekre.

Itt — akárcsak Kuomintang-Kínában, vagy Hongkongban — csak a kezdeti vereség után lehetett kifejleszteni a nép fegyveres erőit. Ennek a fegyveres erőnek a növekedése megmutatta, milyen nagyok a népben rejlő erőtartalékok. Megmutatta, ha a reguláris védelemért felelős hatóságok nem hanyagolták volna el, nem nyomták volna el ezeket a tartalékokat — a japánok dolga már az elején jóval nehezebb lett volna.

5. Angolellenes tranyzat Kínában

Hongkong és Malájföld elvesztésének s az azt követő burmai vereségnek az volt az első eredménye, hogy Kínában megerősödött az angolellenesség. A kínaiak úgy gondolták, hogy ha Anglia oly sokáig tartott kézben ázsiai területeket, kötelességének érezhette volna, hogy elszántan és erélyesen megvédje őket. Mindezeken felül a bajok kellős közepén újabb megbocsáthatatlan incidenseket provokáltak az angol imperialisták. Penang és Rangoon kiürítésénél és a szingapuri végső menekülésnél minden repülőgépet és csaknem valamennyi hajót fehéremberek számára tartottak fenn. A nem európaiaknak — akár angol alattvalók voltak, akár nem — a „fekete úton" kellett menniök, gyalog vagy kis csónakon. Sokan meghaltak közülük, sokan a japánok kezébe kerültek. A tengerentúli kínaiak tudták, hogy az ő általuk fejlesztett ipar adta a malájföldi angol birodalmi jövedelem oroszlánrészét. Ezenfelül a mészárlások esemé-

nyeiből már tudták, hogy nekik sokkal több okuk van félni a japánoktól, mint az angoloknak.

Különböző politikai körökben más és más formákat öltött az angolellenes hullám.

A haladó kínaiak megértették, hogy a mult év jövő problémáitól függetlenül, a közvetlen főfeladat az együttműködés a tengelyhatalmak megverésére. Ettől függetlenül bírálták a csendesóceáni háború első szakaszának hibáit és bűneit. Rámutattak az elszalasztott lehetőségekre és arra: mit kell megtanulni, ha azt akarják, hogy a vereségek mégegyszer ne ismétlődhessenek meg.

A politikai öntudatnélküli elemek agya tárva-nyitva állott a japánok pánázsiai propagandája előtt. Sokat közülük egyszerűen semlegesített ez a propaganda, mert a fehérek elleni harag és a japángyűlölet egyensúlyban állott egymással.

A kínai fasiszták és a Kuomintang reakciósai az angolellenes hullámot a maguk számára igyekeztek kihasználni és ennek az ürügyén hirdettek harcot olyan „idegen ideológiák" ellen mint a kommunizmus, a demokrácia.

Ódákat zengtek a régi kínai feudális rend gyönyörűségeiről (amely a valóságban megkönnyítette Kína idegen kézre jutását) és kigúnyolták a haladó embereknek azt a meggyőződését, hogy a kínai nép érdekei megfelelnek minden fasisztaellenes harcos érdekeinek — bármilyen nemzetiségű legyen is az. A csungkingi hatóságok ilymódon a kényelmesebb utat választották. Ahelyett, hogy keményen dolgoztak volna Kína problémáinak megoldásán, visszasüllyedtek valami „misztikus nacionalizmusba" és mindent rossznak találtak, ami Kína határain kívülről származott. Ez könnyűszerrel levezette sok jóakaratú, de gondolkodni nem tudó ember érzelmeit és szilárdan a Kuomintang-diktatúra szekeréhez kötötte őket. Sokan kétségbeesésből és háborús fáradtságból csatlakoztak ehhez az irányzathoz, sokan azért, mert cinikusak voltak és nem tudtak igazán hinni saját népükben. Megint mások számításból tették ugyanezt.

A menekülők e légvárépítésének korai háborús példáját találhatjuk meg Lin Ju-tang írásaiban. Ez a lágytestű és olcsó szellemességű filozófiai kéjenc kényelmesen élt külföldön a kínai nép megpróbáltatásának nyolc hosszú esztendeje alatt, mind-

össze két tiszavirág rövidségű látogatást téve hazájában. Első útján szónokiasan kijelentette, hogy még akkor is „hazájával és népével marad", ha pokol és özönvíz zúdul Kínára. A szónoklatot követő események rendkívül megzavarták Csungking amúgyis sokatszenvedő polgárait, akik először csodálták kiváló honfitársuk nyilatkozatát. Annak ellenére, hogy Lint a Kuomintang köreiben rendkívül kedvelték, mégis a Kuomintang-kormány hivatalos évkönyve mondotta meg róla legvilágosabban az igazat. Ugylátszik ezeket a sorokat valamelyik elkeseredett és hazafias fiatal tisztviselő írta. Lin neve mellett a következőket találjuk:

> Lin Ju-tang... amerikai bestsellerek írója... 1936-ban Kínából Európába és Amerikába ment, ott is maradt és írással kezdett foglalkozni. 1940-ben elszánta magát, hogy Csungkingba jöjjön „végignézni a háborút". Mégis visszatért Amerikába, mert a bombázás zavarta az írásban . . .

Lin Ju-tang Amerikába való visszatérése után sem harcolt. A korabeli kínai valóság liberális kritikájáról gyorsan áttért a feudális mult dicsőítésére. Azt kezdte hangoztatni, hogy minden bajért az idegenek felelősek és védőbeszédeket tartott a Kuomintang koncentrációs táborai mellett. Amerikában a Roosevelt-gyűlölőknek és „elszigetelődés-pártiaknak" ahhoz a kórusához csatlakozott, amely a csendesóceáni háború elsőbbségét hangoztatta, csak azért, hogy Amerikát megakadályozza abban, hogy erejét a hitleri Németország, a tengely legfőbb oszlopa ellen irányítsa.

Lin második kínai kirándulását a hivatalos körök fogadtatásai — és a legkiválóbb írók és publicisták undorodása jellemezte.

Li Ju-tang gondolkozásának teljes degenerálódása összeesik a Kuomintang uralkodó köreinek „ideológiai" fejlődésével. 1943-ban Csang Kai-sek neve alatt megjelent egy „Kína sorsa" című könyv, amely kikristályosodott formában mutatta be a fent leírt irányzatokat. A könyv szerzője valójában nem Csang Kai-sek volt, hanem egy Tao Hszi-seng nevű köpönyegforgató professzor, aki mindent megpróbált már a marxizmusba tett kirándulásoktól egészen a Wang Csing-wei-féle japán Quisling-kormányban való részvételig. Ez a könyv szégyenteljes módon át-

írta a történelmet. Kitalált egy „kínai fajt" és ebbe belezsúfolta az ország valamennyi nem kínai népét is. Igy megtagadta a mongolok, turkok és miaok jogát nyelvükhöz, kultúrájukhoz és helyi önkormányzatukhoz. A könyv egyszerre támadta a kommunizmust, a szociáldemokratákat és a polgári demokráciát — mindegyiket azért, mert „nem illene a kínai faj szelleméhez", ugyanakkor azonban diszkrét hallgatásba burkolózott a fasizmus tárgyában.

A könyv kerékbetörte Szun Jat-szen tanait, aki a demokrácia felé fordult és gyűlölte a feudalizmust. Kerékbetörte őket, hogy erőszakkal összhangba hozza azzal a feudális konfucionizmussal, amelyet a császárok dédelgettek s amely ellen maga Szun Jat-szen is küzdött.

A „Kína Sorsa" című könyv lefegyverző pimaszsággal az 1850-es Taiping forradalomtól származtatja magát a Kuomintangot és az egész Kuomintang-féle „Uj Kína mozgalmat". Attól a Taiping-forradalomtól, amelyben a kínai paraszttömegek a modern korban először követeltek méltóságot és emberi jogokat. Szun Jat-szen, aki gyermekkorában szülőfaluja Taiping-veteránjainak elbeszélésein nevelkedett, sokszor mondotta, hogy pártjának be kell fejeznie, amit elkezdett. Csang Kai-sek viszont többször „rendetlen lázadóknak" nevezte a Taipingokat és hősöket fabrikált Cseng Kuo-fan-ból és más kínai földbirtokos tábornokokból, akik külső segítséggel zúzták szét a Taiping-forradalmat, őrizték meg a Mandzsuk zsarnokságát.

Csang Kai-sek könyvét sokmillió példányban kinyomtatták és a katonai akadémiák, egyetemek és tanintézetek alapvető politikai tankönyvévé tették. Minden közigazgatási tisztviselőnek, mindenkinek, aki kormánytisztségre tartott igényt, vagy külföldi ösztöndíjat kért — keresztül kellett esnie a könyv szövegéből készített szemináriumokon. Több más gyakorlat között az említetteknek naplót kellett vezetniök arról, hogy milyen „érzelmeket" keltett bennük a könyv olvasása. Ezeket a naplókat azután a Párt erre kijelölt szervei gondosan megvizsgálták és így döntöttek a pályázók sorsa felett.

A Kínában lévő külföldi laptudósítóknak nem engedték meg, hogy a könyvet lefordítsák, vagy részleteit hazatáviratozhassák.

Wang Csung-hui doktort, aki nemzetközi jogász volt és a hágai nemzetközi bíróság egyik tagja — megbízták, hogy készítsen egy „szagtalanított" angol kiadást. Nem akarták ugyanis, hogy az eredeti szöveg a szövetségesek népeinek érzelmeit sértse az antifasiszta háború kellős közepén. A derék jogász nem kevesebb mint tizenhétszer készítette el a szöveget, azután feladta a reménytelen küzdelmet. 1947-ig a könyvet nem is fordították le angolra.*

Csang könyve nemcsak a belpolitikai helyzetre volt jellemző. Amikor először megjelent, a nácik éppen Sztálingrádnál állottak és a Kaukázus felé törtek előre. Csang Kai-sek könyvének az volt a célja, hogy az országon belül újra hidat verjen a polgárháború felé és külpolitikailag előkészítse Kuomintang-Kína helyét a fasiszta nemzetek sorában a tengely győzelme esetére.

Az ország haladó fiai küzdöttek a kínai történelemnek ez ellen a csendőr-változata ellen éppenúgy, mint ahogy Lin Ju-tang szólamait is nevetségessé tették.

XI. A KÍNAI FEUDALIZMUS HÁBORÚS GAZDÁLKODÁSA

A közös háború első néhány hónapjában Kína el volt szigetelve szövetségeseitől s ez ismét saját erőforrásaira szorította. A japánok ekkoriban nem folytattak komoly tevékenységet a kínai „szabályos" fronton. Az elszigetelés első hatása az lett, hogy megvilágította a hátország gazdasági helyzetét.

1. A vagyonos kínaiak megvédik érdekeiket

Kína lakosságának 80 százaléka paraszt és falvakban él. A katona is paraszt volt, akit Kína a japánok ellen küldött. Amit megevett ez a katona, azt is a parasztok szállították, akik természetben fizettek adót és tettek eleget a beszolgáltatási felhívásoknak. A katona egyenruháját többnyire olyan vászonból kapta,

* Az amerikai külügyminisztérium, amely a második világháború után támogatta Csang Kai-sek uralmát, éppen olyan érzékenylelkű volt ezzel a könyvvel kapcsolatban, mint maga a Kuomintang. Amikor Hugh De Lacey washingtoni képviselő a hivatalos amerikai fordításba akart betekinteni, azt mondották neki, hogy ez a fordítás „legfelsőbb államtitok". „Kína Sorsa" csak később jelent meg amerikai kiadásban. A helyes és teljes Roy Publishers-féle kiadást csakhamar követte egy nem teljes, de hivatalosan jóváhagyott szöveg a Macmillan-társaság kiadásában.

amelyet falusi asszonyok szőttek, kézihajtású szövőgépeken. Rá volt utalva a falura. Osztaga szállítószolgálatát parasztok és parasztasszonyok látták el, akik hátukon hordták az élelmet és a lőszert — vagy jobb esetben a parasztok lovai, bivalyai és az e célra összegyüjtött parasztszekerek.

Az elfoglalt partmenti kikötőkből egyes iparágakat Kína belső részébe telepítettek. Később egészen új iparágakat is teremtettek. Ezek szolgáltatták a katona lőszerkészletének egy részét, meg néhány egyszerű orvosságát. Más vonatkozásban azonban nem játszottak szerepet a katona életében. Nem kapott konzerveket, nem szállították gépkocsin. Ha azok közé a kevés számú szerencsések közé tartozott, akiket teherautón szállítottak — azt a teherautót a csendesóceáni háború megindulása előtt vásárolták külföldről, vagy a burmai összeomlás után került az országba. Faszéngáz vagy alkohol hajtotta, fékei megviseltek voltak és lépten-nyomon defektet kapott. Kína háborús gazdaságának az volt a nagy kérdése — és a háborúutáni újjáépítésnek az a fő kérdése ma is —, hogy a falu hogyan bírja ezeket a terheket. A Kuomintang-kormány háborúalatti és háborúutáni gazdasági politikáját aszerint kell megítélni: mit tett és mit tesz annak az érdekében, hogy a falu válláról áthárítsa a terheket; mit tesz magának a falunak erősítésére és arra, hogy a falu termelékenységét olymódon fokozza, hogy az kimerülés és összeomlás nélkül viselni tudja túlméretezett terhét.

1939 és 1941 vége között Kína még mindig importálhatott. Azt gondolná az ember: a kormány akkoriban fegyvereket vásárolt és gépeket, hogy azokkal felépíthesse a hátország iparát. Azt gondolná az ember, hogy nem kímélték a pénzt és verejtéket elegendő tartalékok felhalmozására és a termelőképesség fokozására a „szabályos" front mögött. Ezt gondolná az ember, hiszen más hadviselő országok is minden áldozatot meghoztak a hadiipar fejlesztésére.

Ahhoz, hogy egy ország importálhasson, valutára van szüksége. A hadsereg fenntartására és a különböző iparágak felépítésére, adó és kölcsön útján olyan pénzt kell igénybe vennie, amely már az országban forgalomban van. Csak ilymódon lehet elkerülni az irtózatos inflációt. Ezt a terhet egyenlő

módon kell szétosztani. A feudális Kínában a szegényember olyan szegény volt, hogy csak adóssága volt, pénze egy fillérnyi sem. Ezt az a közismert és népszerű hadijelszó és kifejezte, amelyet 1938-ban valamennyi párt jóváhagyott s amelyet beiktattak a Fegyveres Ellenállás és Nemzeti Ujjáépítés Programjába: „akiknek pénzük van, adjanak pénzt — akiknek erejük van, adjanak erőt". Ezenfelül, ebben a szakaszban, ilyen körülmények között fokozni akarták az új iparágak építését, nem volt szabad túlságosan súlyosan megadóztatni az ipari befektetéseket. Világos tehát, hogy a felhasználatlan tőkét, a földesurak bérjövedelmét, meg a nagykereskedők és üzérek összeharácsolt vagyonát kellett volna teljes mértékben a háborúra mozgósítani. Ez nem erkölcsi szempontok, elvont jogi meggondolás, vagy forradalmi radikalizmus kérdése volt; mindenképpen ennek kellett volna a háborús és újjáépítő gazdálkodás alapjának lennie.

Vajjon kivették-e részüket Kína gazdagjai az áldozatokból egy olyan időszakban, amikor legnagyobb szükség volt a pénzre, amikor a pénzen külföldi és hazai utánpótlást lehetett volna felhalmozni? Mindenki jól tudja: *nem* vették ki a részüket. A háború első szakaszát irtózatos tőkemenekülés jellemezte. A háborús Kínát túlságosan „kockázatos" helynek tartották a pénz tartására. Az exportált vagyonok egy része teljesen halott maradt, nagyobb részét pedig vagy Amerikában és Angliában fektették be, vagy telkeket vásároltak rajta Hongkongban és a sangháji nemzetközi negyedben. Legjobb eset volt még, ha az említett helyeken lévő gyárakba vándorolt a vagyon, mert ezeknek legalább egy morzsája árucikkek formájában visszakerült Kínába, hogy a háborús erőfeszítést táplálja.

Különböző külföldi valutákra vonatkozó beváltási rendszabályokat felállítottak ugyan — ezek azonban csak a kisemberre vonatkoztak. A milliárdosok — mint Kung úr — kijátszhatták ezeket az intézkedéseket, hiszen egyuttal ők voltak azok a tisztviselők is, akik az ország pénzügyeit irányították és nem fárasztották magukat azzal, hogy személyes vagyonukat az államvagyontól elkülönítve kezeljék. Kuomintang-Kína pénzeszsákjai a legnagyobb lelki nyugalommal mondhatták: „az állam én vagyok".

Ilyen körülmények között természetes volt, hogy a kisebb vagyonnal rendelkezők is megpróbálták kijátszani a pénzügyi rendelkezéseket. A kormány pedig — ugyancsak természetesen — nem folytatott teljes és szigorú vizsgálatot, mert félt, hogy még nagyobb aljasságok derülnek ki. A kormányon belül és azon kívül üldögélő gazdagok lényegében a törvényszegők kölcsönös segítségi tanácsát alkották. Valamennyien egyaránt elhatározták, hogy akkor is haszonnal zárják az ügyet, ha a nép ellenállása — amelyben amúgy sem volt sok bizalmuk — sikertelenül végződik. Valamennyien megegyeztek abban, hogy érdekükben áll az igazságot eltitkolni a nép előtt.

1941-re a kínai tőke menekülése olyan méreteket öltött, az országon kívül lévő érdekeltségek annyira megnőttek, hogy az amerikai bankok már nem Csungkingban, hanem Washingtonban voltak kénytelenek ezeket az érdekeltségeket befagyasztani. A befagyasztó rendelkezés persze nem volt egészen hatásos, mert a legnagyobb befektetők olyan kormányhivatalnokok voltak, akiknek a készülő rendelkezésről már előre tudomásuk volt. Sok ki is játszotta a rendelkezés határozatait azzal, hogy pénzét amerikai személyekre és társaságokra ruházta át. A rendelkezés valamennyire mégis használt a kínai ügynek, mert a külföldi kínai vagyonoknak legalább egy töredékét nyilvántartásba vették és befagyasztották. Ez kellő nyomás esetén felhasználhatóvá tette volna ezeket az összegeket megfelelő iparcikkek vásárlására. A rendelkezés kiadása után néhány hónappal azonban kitört a csendesóceáni háború. Ekkor már nem volt sok közvetlen haszna a pénznek, mert elvágták az összes utakat, amelyeken keresztül a behozatal Kínába érkezhetett volna. Sanghái és Hongkong kínai tulajdonban lévő gyárai és telkei az ellenség legnagyobb örömére, közvetlen uralma alá kerültek.

Amikor Pearl Harbor után Kína teljesen blokád alá került, az említett okok miatt csak nagyon kevés importált fegyvere volt és kevesebb gyára, mint amennyit az 1939—41-es periódusban építtethetett volna. A kínai utakon alig néhányezer teherautó futott, holott százezrekre lett volna szükség — és annak idején meg is lehetett volna őket vásárolni. Jellemző, hogy az utolsó „viharszünet" ideje alatt Kínába ugyanannyi teherautót hoztak

be, mint amennyi drága luxuskocsit — csak azért, mert ez utóbbiak a gazdagok közvetlen kényelmét szolgálta. Volt néhány olyan kínai pénzmágnás, akinek egy milliárd amerikai dollárra menő érdekeltségei voltak az Egyesült Államokban — de bent Kínában dühöngött az infláció.

Azok a gazdagok sem viselkedtek jobban, akik történetesen nem voltak hivatalnokok és nem tudták kicsempészni vagyonukat. Azok is azzal voltak elfoglalva, hogy „jobb napokra" gondoskodjanak vagyonuk biztonságáról. Ahelyett, hogy pénzüket a kormánynak kölcsönözték volna, vagy befektették volna az iparba, a gazdagok úgy igyekeztek megakadályozni pénzük elértéktelenedését, hogy felvásárolták a telkeket és felhalmozták a fogyasztási javakat. Semmi sem kerülte ki figyelmüket, halmoztak gabonát, amely a népet táplálhatta volna, textilárut, amely felöltöztethette volna, vasat, amelyből gépeket lehetett volna gyártani. Halmoztak gyógyszereket, kinint és szulfamid készítményeket, amelyek kicsiny helyet foglaltak el és így rendkívül megfelelő befektetési módszernek tartották őket. A paraszt vagy a falusi kézműves már nem vásárolhatott szerszámot vagy nyersanyagot a régi áron és kölcsönt sem kaphatott a régi kamatra. Az üzletemberek jövedelmezőbbnek tartották a halmozást, mint a gyártást, vagy eladást. A bankokat és pénzkölcsönzőket az érdekelte, hogyan lehet a pénzt közszükségleti cikkekre váltani, nem pedig az, hogyan lehet a termelőknek kikölcsönözni.

Mit érdekelte őket a termelés csökkenése? Hiszen akkor az összeharácsolt vagyon értéke annál gyorsabban repül felfelé. Mit érdekelte őket, hogy a paraszt, ha hitel nélkül megművelni nem tudta földjét, olcsón eladni kényszerült? Mit érdekelte őket, ha a tönkrement kisiparosnak el kellett kótyavetyélnie gépeit, hogy megszabaduljon adósságaitól? A földet és a gépeket felvásárolta valamilyen üzér, akinek megvoltak a tartalékai ahhoz, hogy kitartson, amíg magasabb áron lehet eladni. A kormány nemcsak, hogy nem akadályozta ezt, hanem saját bankjai is beléptek a játékba. Hogy „megvédjék magukat" — szívesebben tartottak árut a raktárakban, mint pénzt a pulton. Magas kormányhivatalnokok és családjaik ezekben a raktárakban külön-

böző „sarkokat" biztosítottak maguknak tartalékaik számára. Még a termelés szempontjából fontos nyersanyagok — mint a gyapot — állami monopóliumai is büszkén közölték azokat a számokat, amelyek azt mutatták: hogyan nő értékben a felhalmozott árukészlet és hogyan válik haszonná a költségvetésben. Ugy látszott, elfelejtették, hogy a javak forgásának akadályozása a forgás támogatása helyett egyúttal a gazdasági élet tönkretételéhez való hozzájárulást jelenti.

A pénz vásárló értéke csaknem teljesen megszünt. A fizetésből élő alkalmazottak tehát kénytelenek voltak kis mértékben spekulációval és áruhalmozással foglalkozni. A korrupció hallatlan erőre kapott, nemcsak hivatalnokok között, akik mindig is korruptak voltak, hanem korábban korrupciómentes csoportok között is, mint egyetemi tanárok, orvosok, diákok és a közlekedési hálózat emberei. Kína közlekedési hálózata igen hiányos volt. Ezenfelül a közlekedési hálózaton utazó katonai utánpótlást még lassították is, hogy helyet csináljanak a csempészárunak, amelynél a teherautó tulajdonosa és soffőrje megosztozhattak a csinos hasznon. Magukat a teherautókat, az alkatrészeket és gumikat* is halmozták ahelyett, hogy felhasználták volna.

Az infláció következtében egyre több, több és több pénzre volt szükség. Egyszer megkérdeztem dr. Ku akkori pénzügyminiszterhelyettest, mire van Kínának Amerikától leginkább szüksége. Nem tudom, cinizmusból, vagy kétségbeesésből, de ezt válaszolta: „Nagyobb, jobb és gyorsabb nyomdagépekre, amelyekkel tobb bankjegyet lehet nyomtatni." Miután egy ilyen gép hatalmas súlya miatt nem volt szállitható — magukat a bankjegyeket röpitették Kínába, ezekkel foglaltak el sok tonnányi repülogepteret — amelyre pedig oly kétségbeesetten szükség lett volna sokkal fontosabb célokra.

2. „A felégetett föld taktikája" — visszafelé

A pénzügyi élet, a termelés és a belső kereskedelem fokozódó bénulása a kínai-japán háború egész gazdasági arculatát megváltoztatta. Az ellenség nem késett kihasználni ezt a változást.

* Kweilinben új autógumikat cipőtalp készítésére használtak, mert így drágábban lehetett eladni őket.

A japán támadásnak voltak olyan régi és kipróbált eszközei, mint a kínai piac elárasztása olcsó iparcikkekkel és áruk csempészése Kínába a vámtételek megfizetése nélkül. Hosszú esztendőkig az volt Kína legfőbb gazdasági védelmi módszere, hogy megkísérelte kizárni ezeket az árukat és felépíteni a versennyel szemben a maga iparát. A csendesóceáni háború kitörésével ez a helyzet megváltozott. Kína már nem volt abban a helyzetben, hogy megtermelje a maga szükségleteit. Csaknem teljesen csempészett ellenséges áruktól — mindenekelőtt textiliáktól — függött. Most már a japánok voltak azok, akik megpróbálták megakadályozni az áruk keresztüljutását a frontvonalakon. Csak haszontalan luxuscikkek kivitelét engedélyezték, amely a harácsoló gazdag kínaiakat további különcködésre és dorbézolásra ösztönözte — de semmiféle igazi szükséget nem enyhített.

Az előző esztendőkben a japánok a lehetőség szerint minél több kínai dollárt igyekeztek szerezni. A pénz egy részét arra használták, hogy stratégiai fontosságú anyagokat, elsősorban tungsztént és antimont vásároljanak. A másik rész — tekintve, hogy a kínai pénznek még volt nemzetközi csereértéke — „hidként" szolgált. Ennek a segítségével szereztek a japánok amerikai dollárt és angol fontsterlinget a Pearl Harbor előtti nemzetközi piacon. Itt is esedékes volt a fordulat. 1941 után Kína az infláció örvényébe került. A japánok vidáman mélyítették ezt az inflációt azzal, hogy hatalmas bankjegy-tartalékaikat visszadobták a kínai piacra. A kínai kormány által megállapított maximális árnál jóval magasabb árat fizettek a japánok azokért a nyersanyagokért, amelyekre szükségük volt. Így vásárolták fel Kína arányának és stratégiai fontosságú fémeinek jelentős részét. Amikor Japán úgy gondolta, hogy ezzel is okozhat nehézségeket — megkezdte az élelmiszer felvásárlását is. A határmenti kínai hatóságokat vonzotta a forgalom magas haszna és nemcsak hogy nem állították meg azt az üzérkedést, de még közvetítőknek is ajánlkoztak.

A régmult esztendőkben a visszavonuló kínai hadsereg felégetett városokat, mezőket hagyott maga mögött. A híres „felégetett föld" politikáját éppen azért tervelték ki, hogy megakadályozzák a japánokat az elfoglalt terület könnyű és gyors biztosí-

tásában és abban, hogy annak erőforrásait a maguk hasznára fordítsák. Most azonban az ellenség égette Kína földjét. A Csangsa-vidéki síkság és más fontos gazdasági vidékek ellen 1939—44-ben indított támadásoknak éppen az volt a főcéljuk, hogy megfordítsák a „felégetett föld" politikáját. A támadó japán osztagok elraboltak és felhalmoztak minden készárut, minden gyapotot és gabonát, amit pedig nem tudtak elvinni, azt elpusztították. Összetiporták és felgyujtották a vetést, leölték a parasztok állatait, összetörték a mezőgazdasági felszerelést — és mielőtt visszavonultak volna eredeti állásaikba, elhajtották kényszermunkára az egészséges férfiakat.

A gazdag Hunan tartományban, amelyet Kína „rizses fazekának" neveztek, 1943 vége felé az előnyomuló japán csapatok leszaggatták a ruhát az emberekről, az ágyakból kirángatták az ágyneműt és azután gondosan csíkokra vagdalva, beletaposták a kínai utak sarába, hogy jobb út várja az előrenyomuló tábori tűzérséget. A gabonaraktárakat úgy szennyezték be, hogy hadsereg-latrinának használták őket és az ürüléket összekeverték a gabonával. Gondosan összezúztak minden olyan gépet és szerszámot, amelyet a falusi kéziiparban használni lehetett, bármilyen primitív volt is az. Spanyol katolikus apácák vak árva gyerekek számára iskolát tartottak fenn a tartományban. Még ennek apró fa-szövőszékeit is összetörték. Egy vizsgálatot tartó japán járőr darabonként, kövekkel zúzta szét őket. Olyan városok, mint a 160.000 lakosú Csangtő, azután Taojuan, Tesan, Simen és Lihszien — földig leégtek. Alig egy-két városban volt tényleges harc, mégsem maradt bennük ép ház. Nagyon kétséges volt, vajjon az ellenségnek egyáltalán szándékában áll-e ezeket a vidékeket elfoglalni. Az egész kép inkább azt mutatta, hogy a japán katonai erőt a kínai gazdaság válságának kimélyítésére akarják használni. Ez a gazdaság az előbb vázolt politika hatása miatt ilyen sebeket valóban nem is gyógyíthatott be.

Az ellenfél ilymódon az új helyzethez alkalmazta a maga taktikáját. Csungking ugyanakkor bevallotta: nem tudja kifejleszteni a hátország termelési lehetőségeit és nem is hisz igazán ezekben a lehetőségekben. A Kuomintang-kormány olyan emberekből állott, akiknek semmi kapcsolatuk nem volt a nép minden-

napi munkájával. Legfontosabb miniszterei egész életükben földbéren és kereskedelmi, vagy hivatali járadékokból éltek és a termelés „megszervezéséből" még mint tőkések sem vették ki a részüket. Az ő szemükben az egyetlen lehetséges megoldás az volt, hogy: ha valamire szükség van, meg kell vásárolni. Miután ők maguk mindig idegen árukat használtak és még a nevelésüket is külföldön vásárolták — az volt a szokásuk, hogy nem otthon vásároltak, hanem külföldről importáltak. Már láttuk, hogy nem szervezték meg a behozatalt a szövetségesek oldaláról abban az időben, amikor ez még lehetséges volt s amikor a kereskedelmi utak még nyitva voltak. Most úgy látták: az az egyetlen megoldás, hogy Kína szomszédjától és ellenségétől, Japántól vásároljanak. 1942 elején az Egyesült Államok, amely szerette volna Csungkingot a háborúban tartani, közölte, hogy ötszázmillió amerikai dollárt kölcsönöz a Kuomintang-kormánynak. Bizonyos feltételekkel Anglia is felajánlott ötvenmillió fontot. Néhány hónappal később Kung, a Kuomintang pénzügyminisztere előállott és azt mondotta: szakértői gondolkodtak azon, hogy lehetne legjobban felhasználni az amerikai kölcsönt. Arra a meggyőződésre jutottak, hogy legjobb lenne ebből a kölcsönből kétszázmillió dollárt japán áruk megvásárlására fordítani. Ez — mondotta a pénzügyminiszter — az árukat becsempésző „hazafias kereskedők" számára biztosítaná a megfelelő profitot és így lelkesebben végeznék veszélyes munkájukat. Ennek a nyilatkozatnak egy apró részlete volt persze az is, hogy a kormány bürokratái puszta szokásból, mint magánemberek, maguk is részt kértek a „hazafias kereskedők" profitjából. A kínai ipar vezetői, akik rendkívül utálták saját kormányukat, hiába kiáltoztak: a kölcsönnek alig egy töredékét fordították a hazai ipar támogatására.

A vezető kormánytisztviselők meggazdagodása a katonai parancsnokok étvágyát is felkeltette. Csungking haditervei sohasem beszéltek támadó akciókról. Ilymódon tehát nem látták szükségesnek feljavítani a csapatok fegyverkezését és táplálkozását. Általános szokássá vált az élelmiszeradagokra és gyógyszer-utánpótlásra kiadott pénz eltüntetése. Katonák szenvedtek és haltak

meg az elégtelen táplálkozás és a gyógyszerhiány következtében. Akik nem üdvözölték örömmel ezeket a kilátásokat, azok számára egyetlen megoldás maradt: a szökés. Sok tábornok, aki a járványok és szökések miatt csapatainak felét már elvesztette, továbbra is azt jelentette, hogy hadosztályai teljes létszámúak. Persze azért, hogy felvehesse a teljes zsoldot és a teljes élelmiszeradagot.

A csendes frontszakaszokon virágzott az ellenséggel folytatott kereskedelem. Férfiak, akiket azért soroztak be, hogy hazájukat megvédjék, puska helyett most targoncákat hordoztak és azzal töltötték idejüket, hogy az ellenséges vonalak között a tiszti „kereskedők" áruit hurcolták. Másokat arra használtak, hogy tábornokaik számára fényűző villákat építsenek. Ezek a tábornokok a csempészetből származó hasznot birtokvásárlásra használták és tekintélyes helyi földesurakká váltak.

A földesúr-generálisok feleségei ide-oda sétáltak Sanghaj és a front között. Mélyen bent a japán megszállás alatt lévő területeken ruhát és bort, meg cigarettát és luxusételeket vásároltak férjeik számára. Az alacsonyabbrangú tisztek mindent megtettek, hogy utánozzák feletteseiket. A hadseregben a választóvonal nem is annyira a különböző rangú tisztek között húzódott, hanem azok között, akiknek volt alkalmuk a feketézésre és éltek ezzel az alkalommal — meg azok között, akiknek vagy nem volt ilyen lehetőségük, vagy nem voltak hajlandók azt kihasználni. A háború vége felé az utóbbi csoportba tartozó becsületes, fiatal tisztek már csaknem ugyanolyan számban szöktek el a csapatoktól, mint a közkatonák. A létra alján állott az egyszerű katona. Őt magát is kizsákmányolták és kirabolták, cserébe tehát rabolta és zsákmányolta a népet.

A Kuomintang-front vonalain ennek következtében teljesen lezüllött a hadsereg szelleme. Amikor ötévi szünet után, 1944 elején, a japánok egyre nagyobb stratégiai támadást indítottak, ez a hadsereg természetesen nem is állhatott ellen.

3. A nép nemcsak pénzzel, erővel is fizet

Mi lett a jelszónak azzal a felével, amely a népre vonatkozott. Vajjon adtak-e erőt azok, akiknek csak erejük volt?

Hogyne, adtak: erőt, pénzt — és még az utolsó falatot is elvonták a szájuktól. A Kuomintang-hátország parasztjai tovább aratták és egyedül ez mentette meg Kína gazdaságát attól, hogy a vezetők üzérkedésének és feketézésének orgiája ne eredményezzen végső összeomlást. Nemcsak a háborúért fizettek — ők fizettek a gazdagok felduzzadt háborús hasznáért is. Ha benyújthatnák a számlát a szövetségeseknek és saját uraiknak — ez a számla valahogy így festene:

Munka

Sokmilliónyi kínai férfi és asszony megépítette a Szovjetúnió felé vezető nagy északnyugati utat, a burmai utat és egyéb kevésbbé ismert, sokezer kilométernyi útvonalat. Nem segítette őket munkájukban semmiféle gép, állati erő is csak ritkán. Általában semmiféle fizetést nem kaptak. A háború kellős közepén ők építették a Hunan—Kuangszi vasútvonalat, a Kuangszi—Kwejcsaou vasútvonalat, valamint a Kuangszi—Indokína és a Jünnan—Burma vonalak töltéseit. Amikor ezeknek a szárazföldi utaknak legtöbbjét az ellenség elfoglalta, sokszáz mérföldnyi repülőteret építettek. Repülőtereket, amelyekre a Himalája felől érkezett az utánpótlás, s amelyekről elindulhattak a pilóták, hogy elragadják Japántól a légifölényt. Az utak és repülőterek a paraszt saját termőföldjén épültek. Ezért a területveszteségért nagyon ritkán fizettek valamit, de kielégítően sohasem.

Élet

1937 és 1944 között a Kuomintang-hadsereg tizenkétmillió embert sorozott be. Mintegy hárommillió közvetve vagy közvetlenül a harcok áldozata lett. Egyetlen egyet sem szereltek le. Mégis, a legutóbbi esztendőkben csak hárommillió volt a Kuomintang hadsereg létszáma. (A hivatalos ötmilliós számot senki sem hiszi el.) Hatmillió katona eltünt. Ha végigkisérjük egy Kuomintang katona sorsát, pályafutása elejétől a végéig, az okot is megtalálhatjuk.

A háború kezdetén még voltak önkéntesek. Később azonban az embereket banditamódszerrel sorozták a hadseregbe. A helyi hatóságoknak, többnyire a falu főnökének (aki csaknem mindig

földesúr is volt) megmondották, hogy egy bizonyos napon ennyi és ennyi fiatalembernek készen kell állnia. A földesúr a maga családjából sohasem küldött. Azok, akik a középparasztnál gazdagabbak voltak — tehát a kulákok — kártérítést tudtak fizetni vagy helyettest tudtak vásárolni. Az összegyüjtött fiatalemberek tehát túlnyomórészben szegényparasztok vagy béresek voltak. A támaszpontok felé vezető hosszú úton az újoncokat kötéllel fogták egymáshoz, mint a marhákat. Szabad ég alatt aludtak és jóformán alig kaptak valamit enni. Az ujoncozó osztag ugyanis természetesen ellopta az adagokra kiutalt pénzt. Ezenfelül éheztetéssel akarták úgy legyengíteni az újoncokat, hogy ne szökhessenek meg. Azok, akik betegek voltak és nem birták a fáradalmakat, először irgalmatlan verést kaptak, azután leoldották róluk a kötelet és otthagyták — elpusztulni — az út szélén.

Semmiféle orvosi felügyelet nem volt. Általában az újoncoknak kevesebb, mint fele érkezett élve a kiképző pontokra. Mindenki, aki járt a háborús Kínában, láthatta őket, amint holtan meg haldokolva hevertek az út szélén. A kegyetlen „óvintézkedések" ellenére, sokan meg tudtak szökni. Nem azért szöktek, mert vonakodtak vagy féltek harcolni a japánok ellen. Kuomintang-Kínában akkoriban már felfüggesztették a japánellenes tömegpropagandát és a frontokon beállott szélcsend miatt alig tudtak valami megbízhatót az ellenségről és arról: van-e kilátásuk arra, hogy valaha is szembekerülnek vele. Az ellenséget még nem látták. De minden lépésüknél meggyőződhettek arról, hogy minden valószínűség szerint éhségtől vagy járványtól pusztulnak el. Ez hajszolta őket kétségbeesett félelembe.

Tény az, hogy a kínai uralkodó osztályok cinikus, frivol és bűnösen pazarló módon kezelték saját emberanyag-tartalékukat. Általános tapasztalat volt, hogy egy elegáns és kulturált kínai úr, aki maga természetesen távoltartotta magát a hadseregtől, így szólott: „Lehet, hogy sok mindenben hiányt szenvedünk, de emberünk elég van. Négyszázötvenmillió. — Mit számít néhány millióval több vagy kevesebb." Ez a mondat fényt vet a Csungkingban sétáló kényelmes „hazafiak" szemléletére. Ettől eltekeintve azonban önmagában is mélységesen hibás az a nézet, hogy Kínának kimeríthetetlen emberanyag tartalékai vannak.

Kínában a földművelés inkább kertészkedésnek felel meg. Termelékenysége közvetlenül a mezőn dolgozó emberek számától függ. Mezőgazdasági gépek hiányában egy hektár rizsföld megmunkálásához több, mint száz munkanap szükséges. Az iparcikkeket nagyrészt kézműves módszerekkel gyártották. Háború alatt Kuomintang-Kínában nyolc vagy tízmillió kézműves volt, akiknek állandóan dolgozniok kellett, ha egyáltalán ruhát akartak adni a népre. Az útakat kézzel építették. A teherhordó és a hajós, a közlekedés legfőbb mozgatói voltak. Volt belőlük vagy tízmillió.

A sorozás súlya éppen ezekre a termelő rétegekre esett. Kínának tehát nem volt bőségesen embere. A hadseregre és hadimunkára való igénybevétel rendkívül súlyos megterhelést jelentett gazdasága számára. Sokmillió hektár földet fosztott meg megművelőjétől és sokmillióval növelte az etetésre szorulók számát. Végül nagyon komoly éhinséghez vezetett.

Az emberanyag-pazarlás nemcsak erkölcsi, hanem nemzeti szempontból is bűn volt. Persze, valamennyire még ezt is megbocsáthatóvá lehetett volna tenni, ha ebből a pazarlásból erős, jóltáplált hadsereg születik. Az 1944-es végső japán támadások azonban megmutatták, hogy ilyen hadsereg nem volt. Az ellentámadás, amelyről Csang Kai-sek mindig szavalt, nem volt egyéb rossz tréfánál. És a nép, amely megfizette az árat, egyre határozottabban kérte az elszámolást.

Pénz

A nép pénzzel is megfizetett a háborúért. A Kuomintang-kormány a nem kölcsönökből származó háborús jövedelem több, mint 40%-át a földadókból kapta. Ezt az adót pedig a földesúr mindig a bérlőre hárította, hiszen semmiféle adókorlátozás nem volt. A jövedelem többi részét általában a közvetett adókból, a bankjegybevonásokból, belső szállítási adókból, valamint a közhasználati cikkek (só, cigaretta, gyufa) állami monopóliumából vették. Mindezt a nép fizette meg.

Elméletben volt egy közvetlen jövedelem- és kereseti adó is, — gyakorlatban azonban ennek az összegyűjtése sem volt más, mint csalás. A kormányhivatalnokok csak kicsiny hivatalos fize-

tésüknek csekély töredékét adták le. Ez a levonás tehát csak a kopottkönyökű, fiatal tisztviselőket sujtotta. A felsőbb hivatalnokoknak egész sor külön jövedelmük volt. Ezek összege sokszorosan meghaladta magát a fizetést. Ezt persze senki sem adóztatta meg.

Azok a gyárak, amelyeknek a termelését ellenőrizni lehetett, néha többet is fizettek, mint amennyit kiróttak rájuk. Az adókulcs ugyanis a profit százaléka szerint emelkedett. Ezeknek a gyáraknak az alaptőkéjét még mindig háborúelőtti dollárban számolták, a kamatot és a jövedelmet azonban már az inflációs háborús pénzben. A profit persze így névleg irtózatosnak tűnt. Valójában még egy tízszeres pénzprofit sem hozott eleget ahhoz, hogy új nyersanyagokat vásároljanak, hiszen közben az árak emelkedtek. Hitelt rendkívül nehéz volt kapni, a termelésnek a hadiállapotok és a pénz-káosz miatt rendkívül nagy volt a kockázata. Mindez együtt gyakran olyan teher volt, amit már nem tudtak elviselni. A Kuomintang-kormány adózási módszere ilymódon hozzájárult az ipari válság megteremtéséhez.

A termelő iparágakkal szemben a harácsolók és feketézők vagyona teljesen adómentes volt, hiszen nem voltak könyveik, amit ellenőrizni lehetett volna és nem volt mód jövedelmük ellenőrzésére. Nagyon-nagyon ritkán történt, hogy a rendőrség letartóztatott egy feketézőt, aki valahogy összeakasztotta a sarkantyút egy Kuomintang-monopóliummal. Persze, ha a kormánynak valóban az lett volna a szándéka, hogy végetvet a feketézésnek, nem lett volna szükség rendkívüli módszerekre ahhoz, hogy a bűnösöket nyakoncsípjék. Elég lett volna végigjárni Csungking éttermeit és megvizsgálni mindenkit, aki finom ruhákban páváskodott, bőségesen evett-ivott és gondtalanul szórta a penzt. Igen ám, de ha ezt megtették volna, a kormánynak kemény munkával kellett volna új embereket találnia a különböző közigazgatási szervek és katonai egységek élére — nem is szólva magáról a kormányról...

Föld és termés

A Kuomintang uralkodó csoportjának persze voltak védőügyvédei, akik megkísérelték mentegetni az inflációt és elkenni

romboló hatását. Egyik érvük az volt, hogy az infláció nem rossz a parasztnak, sőt hasznára válik. Amikor a pénz értéke esik — mondották — a rizs és a többi mezőgazdasági termék ára emelkedik. A paraszt tehát termékeit emelkedő áron adhatja el. Igy csak gazdagabb lesz — szegényebb semmiképpen sem.

Aljasabb hazugságot, a külföldiek hiszékenységének cinikusabb kihasználását elképzelni sem lehet. Kína parasztságának többsége bérlő, földmunkás, vagy olyan „birtokos", aki annyival tartozik már a falusi uzsorásnak, hogy valójában nem is tulajdonosa már földjének. A földbéreket Kínában általában termékben, nem pedig pénzben fizették. A termés 40—70%-át kellett odaadni a földesúrnak. 1940 után már a kormány által kivetett földadót is természetben gyűjtötték be és a pénzkölcsönzők az inflációs veszteségekkel szemben úgy igyekeztek magukat biztosítani, hogy az adósságok és kamatok fizetését gabonában követelték, nem pedig pénzben. Végül: a háborús törvény kötelezte a parasztot, hogy bizonyos mennyiségű gabonát vagy rizst adjon el a kormánynak. Az ár, amelyet kapott, persze semmiképpen sem felelt meg a szabadpiac árának és nem is emelkedett abban az ütemben, ahogyan a pénz vesztette értékét. Az ilyen eladás tehát lényegében további kényszerű hozzájárulásnak számított. Amikor ezeket a kötelezettségeket teljesítette és családját megetette — az átlagos parasztnak még jó esztendőben sem akadt semmi eladni vagy piacra vinni valója. Rossz esztendőben még ahhoz is mélyebben be kellett másznia az adósságba, ha egyáltalán enni akart. Az emelkedő árak csak annyiban érintették, hogy többet kellett fizetnie, amikor ruhát, gyufát, állatot, mezőgazdasági szerszámot vagy más közszükségleti cikket szeretett volna vásárolni. Ilyesmit persze a háború utolsó öt esztendejében csak nagyon kevesen vásárolhattak. Ha ló, vagy bivaly kimúlt, ez elegendő volt ahhoz, hogy tönkretegyen egy parasztot.

A magasabb élelmiszerárakból eredő előny csak annál a pontnál kezdődött, amikor a paraszt már elég gazdag volt ahhoz, hogy az összes adók kifizetése után is maradjon valamije, ezek — a kulákok — a parasztságnak rendkívül vékony rétegét alkották és a földesurakkal, meg a terménykereskedőkkel

együtt valóban meg is gazdagodtak. Voltak közöttük, akik ravasz spekulációkkal rendkívül magasra is emelkedtek az infláció hullámverésében. Minden ilyen magasraemelkedett gazdag paraszttal szemben húsz szegény tűnt el az infláció örvényében.

A mezőgazdasági válság egyik legjellemzőbb vonása a középparaszt tönkretétele. Ez a folyamat a háborús Kínában szinte nyaktörő gyorsasággal folyt le. Sok megvizsgált körzetben a bizottságok úgy találták, hogy az ehhez a réteghez tartozó parasztok arányszáma (Kínában az számított középparasztnak, aki elég módos volt ahhoz, hogy nemcsak névleg, hanem valójában is tulajdonosa legyen földjének.) az 1939—1942-ig eltelt három esztendő alatt 40%-ról 20%-ra zuhant. A nagy többség teljesen elmerült az adósságban, vagy földnélküli koldussá vált.

A középparasztság erejének kiszívását a földbirtok példa nélkül álló koncentrációja kísérte. 1944 közepén a Kuomintang *Szecsuáni Gazdaságt Folyótrat* című lapja is némi fejcsóválással közölte, hogy a földárak az infláció és a spekulatív vásárlások következtében mennyire emelkedtek. A lap közölte, hogy egy mau (egyhatod hektár) elsőrendű rizsföld ára a hét háborús esztendő alatt ötszázszorosára emelkedett. Ime a számok (kínai dollárban):

1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944
45	45	70	100	120	500	5000	25000

Ezek a számok nem örömet jelentettek a parasztnak, hiszen nem azt jelezték, hogy milyen sok pénzt kap földjéért. Senki épeszű ember nem adott el földet papírért, hacsak nem kényszerítették. Ezek a számok csak azt jelentették a paraszt számára: milyen nehéz dolog új földet vásárolni, ha egyszer a már meglévőtől meg kellett válnia.

A csungkingi jobboldali *Commercial Daily News* is bevallotta:

> Vajjon kinek adja el a paraszt a földjét, ha szükségbe kerül? Kétségtelenül földbirtokosoknak, tőkéseknek, politikusoknak, vagy katonatiszteknek. Azok a földbirtokosok és tőkések, akiknek békeidőben is volt valami földjük, új vásárlásaikkal csak súlyosbították a

földkoncentrációt. Kína mezőgazdasága, amely még a háborúelőtti években is eléggé soványan fizetett, most a háborús esztendők, a szárazság, az árvizek, az éhség és az emelkedő árak következtében még válságosabb helyzetbe került.

Az ujságíró nemcsak azt ismerte be, hogy űzérek vásárolják fel a földeket. Arra is kénytelen volt rámutatni: miért kényszerítik a parasztot földje eladására.

A háború első eredménye a mezőgazdasági adósságok növekedése volt. 1943 szeptemberében a központi egyetem húsz Hunan tartománybeli falu adatait gyűjtötte össze. Ezek a számok azt mutatták, hogy az összes paraszthháztartások 63%-a merült el az adósságban. Ez az egész országban uralkodó helyzetre jellemző. Az uzsora uralkodóvá vált. A hitelezők még a vetési időszakban is ragaszkodnak ahhoz, hogy a tőkét és a kamatokat gabonában kapják meg. A zsíros-paraszt ilymódon még gazdagabb, a szegényparaszt még szegényebb lesz. Az eredmény a föld koncentrációja.

A kamattal kapcsolatban is igen sok a visszaélés és a húszszázalékos törvényes szintet gyakran túllépik. A falvak vezetői és a földesurak nemcsak vetőmagot adtak ki kölcsön magas kamatra a vetési időszakban, hanem a falusi magtárak névlegesen köztulajdonban lévő készleteit is. Ezt mindenki tudja, de senki sem meri felemelni a szavát, mert a tiltakozók testvéreit vagy rokonait nyomban elvinnék katonának. Ahol kitör az éhinség, a gazdagok még olcsóbban juthatnak földhöz, amely így még gyorsabban csúszik ki a szegény ember kezéből.

A csungkingi *Ta Kung Pao* 1944 július 25-i száma írja:

A heverő tőke a földek felé árad. Az egyik szecsuani város polgármestere bevallotta, hogy évenkint százezer dollárt keres csak azzal, hogy közvetíti a földeladást.

A *Föld és Ember* című folyóirat 1944-es harmadik kötete az északnyugat-kínai Kanzsu-tartományból a következőket jelentette:

> 1939 előtt a megvizsgált jungtengi körzetben nem volt olyan földesúr, aki földjén tartózkodott volna. Még a tartományi fővárosban is csak hét ilyent találtunk. Ebben az évben végzett vizsgálatok kimutatták, hogy ma már a föld 40%-a van olyan urak kezében, akik ezt a földet sohasem látták.

A nép földjének új felvásárlói a földet egyszerűen tőkéjük biztosítékának tekintették és csak addig akarták megtartani, ameddig a pénz stabilizációja meg nem engedi, hogy újra eladják. Nem törődtek vele, hogy a föld termel-e, vagy sem.

A háború végefelé senki — még a Kuomintang kitartott sajtója sem — hunyhatott szemet a mezőgazdasági termelés siralmas állapota felett. A legtöbb Kuomintang-ujság persze „adminisztrációs nehézségekről", egyes emberek mohóságáról" és „háborús fáradtságról" szavalt. Voltak, akik azt mondották, hogy segíteni kell a parasztokon. De természetesen Kuomintang egyetlen lapja sem mutatott rá az igazi bűnösökre, nem mutatott rá az uralkodó osztályok gazdaságpolitikájára, akik a politikai hatalmat a maguk személyes jólétének emelésére tartogatták.

Külföldön eközben tovább kiáltoztak arról, hogy „csak a fixfizetéses városi csoportok szenvednek az inflációtól, a kínai földművelőket nem éri károsodás". Szerencséjére ezeknek a szemérmetlen propagandistáknak — a kínai paraszt általában nem tudott olvasni.

4. A nagy honani éhínség

Hogy mibe került a háború a népnek, azt 1942—43-ban világossá tette a három nagy éhinség, amikor Honanban és más tartományokban milliók pusztultak éhen.

A sűrűnépességű honani síkságot keményen dolgozó nép lakja. Ez a régi Kína szíve és stratégiai központja. Négyezer esztendővel ezelőtt árasztották el ezt a vidéket a Sárga Folyó nagy kanyarulatából kiinduló kínai törzsek. Ez a vidék látta a

Csu és Han dinasztiák dicsőségét. A középkorban a nyugatról és északról érkező tatár és mongol támadók itt vívták meg csatáikat, hogy biztosítsák az uralmat egész Kína felett. 1927-ben ezt foglalták el Dél felől a Kuomintang csapatai és innen terjesztették ki a hatalmukat az egész országra.

1938—1940-ben a japánok dél és kelet felől benyomultak a tartományba. A Kuomintang-kormány Tang En-po és más tábornokok vezetése alatt erős csapatokat küldött a még meg nem szállt részek őrizetére. Egészen 1944-ig ezek a Kuomintang csapatok békésen éldegéltek a japánokkal az oldalukban. Feketekereskedelmet folytattak a frontvonalakon keresztül és csak akkor harcoltak, ha néha valami kisebb nézeteltérést kellett rendezniök. A feketekereskedelem központja a „senki földjén" fekvő Csiesou városka volt. A busásan kereső űzérek és katonatisztek csakhamar kőpalotákat, üzleteket, áruházakat, szállodákat, vendéglőket építettek utcáira, valamint még a csunkingiaknál is fényűzőbb és tágasabb nyilvánosházakat. A háborút sutbadobták, azzal nem törődött senki — a feketekereskedelem volt az úr. Persze úr volt a japán kémszolgálat is, hiszen senki sem törődött azzal, hogy itt, „semleges talajon" akadályozza működését.

A honani földesurakat még több haszon és még több alaptőke után emésztette a vágyakozás. Igy hát felemelték a földbéreket. Tang En-po tisztjei és a tartományi kormányhatóságok is szüntelenül növelték az adót, fokozták a harácsolást. Uj adókat találtak ki. A parasztnak azért is fizetnie kellett, ha gyümölcsöt szárított a háza tetején vagy disznót ölt. Kivétel nem volt. Honan parasztjai ekkoriban két gúnydalt szerkesztettek. Ne felejtsük: arról a tábornokról énekelték, akinek meg kellett volna védenie őket az ellenségtől.

Az egyik valahogy így hangzott:

Ellenséget könnyebb tűrni, bármilyen bitang,
Mint azt, ha ránk mindig újabb adót vet ki Tang.

A második így szólt:

Négy átok alatt nyög egész Honan márts,
Ár, szárazság, sáska — és Tang generális.

Ilyen körülmények között történt, hogy Honanban egyszer rossz volt a termés. A tartomány különböző részeit szárazság,

fagy, meg árvíz sujtotta. A parasztok összébb húzták a nadrágszíjat, mert az adók miatt semmi tartalékuk nem maradt az előző esztendő aratásából. Sok kerületben a termés a szokásosnak 20%-át sem érte el. A nép kiszámította: ha csak éppen annyit eszik, hogy éhen ne haljon — kihúzhatja a következő aratásig.

Mégis, amikor elérkezett az idő, megjelentek az adószedők. Utasításuk az volt, hogy még magasabb adókat hajtsanak be, mint az előző esztendőben. A parasztok vitatkozni kezdtek. Az adószedők azt mondották, hogy parancs, parancs, háború van és ha nem fizethetnek terméssel, hát adjanak el valamit. A parasztok elmentek a pénzkölcsönzőkhöz és a földesurakhoz, hogy gabonát kérjenek kölcsön az adó megfizetésére. A földesurak, pénzkölcsönzők és gabonakereskedők azt felelték, hogy kölcsönt ugyan nem adhatnak, de földet szívesen vásárolnának. Egy hektár földért kevesebb gabonát ajánlottak, mint amennyit az általában egy esztendőben termett.

Voltak parasztok, akik elfogadták ezt az árat, remélve, hogy rendezni tudják adósságaikat és máshol majd találnak munkát. Mások azonban az ajánlatot a kereskedők arcába vágták és elmentek az adóhivatalba. Gabona helyett magukkal cipelték ekéiket, ásókat és kapákat. Azt mondták: „Vegyétek el ezt. Ugy sincsen semmi hasznunk belőle." Megtörtént néhányszor, hogy fiatalabb férfiak csoportja betört a kormány, vagy a földesurak gabonaraktárába, vagy megtámadta az adóba befizetett gabonát szállító osztagokat. Persze azért, mert az asszony és a gyermekek éhesek voltak. — A katonák lelőtték őket.

Honan népe éhezni kezdett. Először a gabonahulladékból csináltak tésztát és pogácsát. Azután megették a füvet és leették a leveleket a fákról. Voltak falvak, ahol egy kínai dollárba került egy félkiló falevél. Régmult éhinségek történeteire emlékezve az asszonyok „mentő-földet" kerestek. Ez egy olyan agyagfajta volt, amelyet, ha megettek, egy ideig a jóllakottság érzését keltette. A férfiak fiatal lányaikkal és feleségeikkel elindultak a városok felé. Eladták őket rabszolgának, vagy szeretőnek a gazdagok ágyába.

Már régen megették a háziállatokat, a bivalyokat és szamarakat, amelyek az ekét húzták. Ha a férfinép valahogy életben

tud maradni és a következő aratás megint rendes lesz — a szétszórt családot valahogyan újra össze lehet majd szedni. Uj állatot lehet vásárolni hitelre és néhány év után az asszonynép is visszatérhet. Csakis ez volt, amiben reménykedhettek, de a legtöbben tudták, hogy elérhetetlen ez is. A parasztok százezerszámra vonszolták magukat a Lungaj-vasútvonal felé. Ennek az igazgatósága legalább elég emberséges volt és megengedte nekik, hogy a kocsik tetején ingyen utazzanak a szomszédos Senszi tartományba. Az út csak 12 órahosszat tartott, de az elgyengült emberek így is százával hullottak le a kocsik tetejéről.

Végre kibujt az új vetés. Zöld volt és üde. A gyengébb akaratúak rávetették magukat és megették a termést, csak úgy éretlenül. A többiek azonban szinte emberfeletti önmegtartóztatással szalmát és fakérget tömtek magukba És vártak. Közvetlenül aratás előtt megjelentek a sáskák Elpusztították az előző évben is éhínség-sujtotta kerületeket és még másokat is. Sokszáz négyzetmérföldnyi területet teljesen lekopasztottak. Ujra megindult nyugat felé a nagy népvándorlás.

Ebben az időben két amerikai ujságíró, Theodore H. White és Harrison Forman egy Thomas Megan nevű katolikus püspök társaságában meglátogatták Honan tartományt. Az utakat, amerre utaztak, holttestek és csúszó-mászó élő csontvázak lepték el. Az út oldalán a fák törzséről le volt hántva a kéreg egészen addig a magasságig, amíg egy ember keze elérhetett. A helyi hivatalnokok közül néhányan bevallották a látogatóknak a szerencsétlenség egész nagyságát Mások viszont banketteket rendeztek a három amerikai tiszteletére. Így akarták bebizonyítani, hogy a tartományban bőségesen van élelmiszer és a baj csak „helyi jelentőségű". A maguk kutatásaiból, valamint a parasztok és misszionáriusok elbeszéléseiből az újságírók megállapították, hogy 1942 nyara és 1943 tavasza között hárommillió ember halt éhen.

Az is kiderült, hogy a szomszédos tartományok Kuomintang-hatóságai megriadva az éhes menekülők szakadatlan áradatától, katonai kordont vontak a határokon, hogy az éhezőket visszafordítsák. A honani férfiak bátrak és makacsok — így hát gyakori volt a sortűz. Az északhonani és a Senszi—Kanszu—Ninghszia

vidéki kommunista vezetés alatt álló felszabadított területek vezetősége közölte, hogy befogadja a menekülteket, élelmet ad nekik, ad nekik vetőmagot és szerszámot és ráereszti őket a meg nem művelt földekre. Csang Ting-wen, Kuomintang-tábornok azonban, aki a Senszi határvidék parancsnoka volt, nem akarta, hogy „a vörös bandíták" még többen legyenek. Megparancsolta az őrségnek, hogy géppuskázza le a határvidéken keresztültörő kiéhezett tömeget.

Amikor Ferman és White visszatértek Csungkingba, a látottakról és hallottakról részletes jelentést küldtek Csang Kai-seknek. Meg voltak győződve róla, hogy ha megtudja, milyen méretű a szerencsétlenség, cselekedni fog. Magánkihallgatást kértek. Csang Kai-sek végighallgatta a szörnyűségeket, azután udvariasan így válaszolt: Igaz, hogy van valami kis baj Honanban, de a most hallott beszámoló nem egyezik azzal, amelyről hivatalosan tudomása van. Ugyanezt a körmönfont választ kapták tőle azok a honani küldöttségek, amelyek a helyi Kuomintang tábornokok és tisztviselők megbüntetését kérték.

A *Ta Kung Pao,* amely akkoriban Kína legbefolyásosabb lapja volt, nem hallgathatott tovább. Vezércikket írt ezzel a címmel: „Nézzétek meg Csungkingot és gondoljatok Honanra." Így akarta szembeállítani a honani éhinség borzalmait a fővárosban dőzsölő üzérek fényűzésével. Az üzérek persze nem törődtek a cikkel és nem is bántotta őket senki. Honan népe tovább pusztult az utak mentén — de az ujságot betiltották.

A borzalom híre mégis kijutott az országból és megindult a külföldi segély. Hatásosságát azonban tönkretette, hogy a Kuomintang-kormány bankjaiban egy amerikai dollárt 40 kínai dollárra váltottak át — valódi értékének pontosan a tizedrészéért. Kung, aki akkor miniszterelnök és pénzügyminiszter volt, elutasította azokat a javaslatokat, hogy a külföldről érkező segítség összegét valódi értékben váltsák át. Azzal érvelt, hogy akkor minden Kínába érkező pénzt segítségnek neveznének és ez Kína „hitelét aláásná". Az ujságírók ekkor azt javasolták, hogy a hivatalos átváltási kulcs nem szenvedne kárt, ha az amerikai adományokat New-Yorkban befizetnék a Kínai Bankba és azután a kínai közraktárakból annyi gabonát adnának az inségeseknek,

amennyit a befizetett pénzért Amerikában lehet vásárolni. Kung úr jót mulatott ezen. „Tegyük fel — mondta — hogy itt befizetek kínai dollárt egy amerikai bankba és azután Önök a hivatalos átváltási kulcs szerint gabonát adnak nekem Amerikában. Ugy-e milyen jó üzlet volna ez nekem. Csakhogy Önök ezt nem tennék meg, mert nem ismernék el az én átváltási kulcsomat. Miért ismerjem én el az Önökét?"

Csang Kai-sek felesége, aki egyben Kung úr sógornője is volt, ebben az időben éppen Amerikában járt. Sok beszédet mondott és sok szőrmebundát vásárolt. Rendkívül felizgatta az a tény, hogy az éhségről szóló hírek befolyásolták szép előadásainak hallgatóságát. Ezért Amerikában elkövette ugyanazt a bűnt, amit férje kormánya otthon: igyekezett kisebbíteni a legnagyobb katasztrófa borzalmait, amely Kína népére a háborús esztendők alatt rászakadt.

A jóságos Csang Kai-sek-kormány végül kijelentette, hogy Honan tartományban majd a „következő esztendőben" szedi be az adókat. Természetesen az előző évre esőt is. Ez az intézkedés sem kelthetett azonban életre egyetlen embert sem az éhenhalt milliókból, akik élve kihúzták volna, ha a kormány nem rabolja el tőlük éppen a legnagyobb szükség idején sovány készleteiket. A kormány porhintésül maga is felajánlott segélyképpen néhány millió kínai dollárt. Ennek a segítségnek az összege kisebb volt annál a haszonnál, amelyet a kormány a külföldi segélyek hamis átváltásával egy év alatt keresett. Ezenfelül az éhezőknek nem pénzre volt szükségük. S ami a legszebb: ez a segély is csak akkor érkezett a helyszínre, amikor már vége volt mindennek. Csang Kai-sek kormánya ezt később azzal indokolta, hogy nem volt elegendő szállítóeszköz a bankjegyek szállítására.

Később még egy rendelkezés született, amely feljogosított mindenkit, aki olcsón adta el földjét, hogy ugyanolyan áron visszavásárolhatja. Persze: a föld az utolsó dolog, amitől a paraszt megválik: az eladók legnagyobb része tehát a rendelkezés megjelenése időpontjában már régen éhenhalt. Aki véletlenül élvemaradt, képtelen volt bebizonyítani az eredeti eladás tényét, hiszen nem tudott írni-olvasni és az eladás körülményei olyanok voltak, hogy semmiféle hivatalos nyoma az eladásnak nem ma-

radt. Ezenfelül a földet megvásárlók többnyire ugyanazok a helyi földesurak, tisztviselők és katonatisztek voltak, akik élet-halál urai voltak a falvakban. Egyetlen paraszt sem mert előállni igényével, aki féltette megmaradt életét.

Az éhinség teljes hatása csak 1944 nyarán mutatkozott meg, amikor a japánok ötesztendei szünet után újra megkezdték előnyomulásukat a honani síkságon. Tang En-po csapatai, akik 1937—38-ban jól küzdöttek, szinte elolvadtak az ellenség előtt. A korrupt katonatisztek elmenekültek, az emberek pedig, akik már régen nem gyakorlatoztak, szétszóródtak a környező hegyekbe. Amikor kis csoportokban visszatértek, Honan népe rájukvetette magát. Elvette tőlük a puskát és agyonverte őket.

Egy honani paraszt egyszer azt mondta nekem: „Amikor Tang csapatai rajtunk élősködtek, egész idejüket azzal töltötték, hogy kereskedtek és pénzt harácsoltak. Elvették tőlünk az ennivalót és hagyták a népet éhenpusztulni, mert azt mondták, hogy csak így lehetnek harcképesek az ellenséggel szemben. De amikor a japán ördögök jöttek, egyszerűen megfutottak. Akkor láttuk, hogy minden szenvedésünk hiábavaló volt. Így hát megöltük a rablókat, ahol csak találtuk őket. Elvettük tőlük a fegyvert és azután megvédtük magunkat ezekkel a fegyverekkel."

5. A kuangtungi és csekiangi éhínség

Ugyanebben az időben Kuangtung tartomány déli részén, az ország másik végén is tombolt az éhinség. Toisan vidékén kezdődött. Erről a vidékről származik a legtöbb Amerikában élő kínai. Itt egymillió ember halt éhen. Éhenhaltak, nem olyan szegénység-sujtotta tanyákon, mint a honaniak, hanem szép fehérrefestett téglaházakban, tágas iskolaépületek és játszóterek között. Súlyos veszteségeket szenvedett Meihszien és Szuatou is, ahonnan a legtöbb Sziámban vagy Malájföldön élő kínai emigráns származott. Itt is modern városokban élő, írástudó lakosság pusztult éhen.

Mint Honanban, az éhség természetes okait itt is rendkívüli módon súlyosbította a tisztviselők, katonatisztek és a velük együtt dolgozó kereskedők harácsolása. Az üzérek és feketézők az élel-

met japánoknak adták el, akik csábító árakat kínáltak. Meihszien és a Szuatou vidékének fiatal férfiai külön felvigyázó brigádokat szerveztek, amelyek járőrökkel ellenőrízték a japán megszállás alatt lévő vidékek felé vezető utakat. Igy akarták megakadályozni az ilyen eladásokat. Legtöbbször persze nem tudtak ellenállni azoknak a katonáknak és felfegyverzett banditáknak, akik a terményeket kísérték.

Az éhező emberek légiója vonult észak felé a szomszédos Kiangsziba. Itt a kormányzat az országutakon felállított akadályokkal tartóztatta fel őket. Kancsou és Kian, a tartomány nagyobb városai határaikon kívül hatalmas útjelző táblákkal hívták fel a figyelmet arra, hogy minden menekült, aki belép a városba, halál fia. A nép visszafordult hát Kuangtung felé és rabszolgának adta el asszonyait és gyermekeit. Ez a legvégső „menedék" a kínai katasztrófák esetében és semmi köze sincs az állítólagos „keleti érzéketlenség"-hez. Egyszerűen nincs más mód a család életbentartására, mint ez. És ebben az esetben férjek és apák a tehertől megszabadulva, megpróbálhatják másutt megkeresni a kenyerüket. Megmarad az a reményük, hogy még egyszer visszaválthatják családtagjaikat.

Kuangtung és Kiangszi tartomány határán, a dohánytermő Namjung vidékén a dohánytermesztő birtokosok szinte falkaszámra vásárolták az asszonyokat. A nyilvánosság számára azt mondották, hogy hagyományosan, ágyasi, vagy háztartási szolgálatra, valójában pedig kiküldték őket dolgozni a földekre. Igy hát a kínai köztársaság harmincegyedik esztendejében a rabszolgaság intézménye évszázadok óta nem látott formában és arányban visszatért Kínába.

Csekiang tartomány volt a harmadik nagy háborús éhinség színhelye. Itt Ku Csu-tung tábornok csapatai Kinhua kikötőjén és más, átmenő forgalmat lebonyolító kikötővárosokon keresztül kereskedtek az ellenséggel. Mint Honanban, ez a harácsolás itt is a nép elképzelhetetlen kiszipolyozásához vezetett. A parasztokat annyira igénybevették kötelező munkaszolgálatra, hogy nem volt idejük megművelni saját földjüket. Sokan eladták földjüket a hivatali, vagy katonai üzéreknek, akik megszedték magukat a csempészkereskedelemből. A földnélküliek azután máshová ván-

doroltak.* A mezőgazdasági termelés csökkenését még súlyosbította, hogy teljesen összeomlott a selyemszövés és a többi kézműves foglalkozás termelése is, amelyek pedig a falvak bevételéhez mindig hozzájárultak. Teljessé tette a folyamatot, hogy az időjárás miatt egyes kerületekben katasztrofális volt a termés. A parasztok tartalék nélkül maradtak. Beköszöntött az éhinség és a nép ismét elmenekült a földekről. Ezuttal még arra sem állt meg, hogy eladja a földet.

6. A kiváltságnélküliek lázadása.

Ilyen körülmények között egyáltalán nem volt meglepő, hogy mindenütt parasztfelkelések törtek ki. 1942 után már nem lehetett keresztülutazni Kuomintang-Kínán anélkül, hogy az ember ne hallott volna a parasztok, meg a földesurak és hivatalnokok közötti „fegyveres vitákról". A vita oka mindig ugyanaz volt: földbér, adók, erőszakos toborzás. Ezek a forradalmi megmozdulások szervezetlenek voltak. A kommunista párt és a haladó csoportok a japánellenes háború ideje alatt Kuomintang-Kínában nem vezethették a fegyveres felkeléseket és sztrájkokat. Ilymódon ezeket a mozgalmakat gyakran demagóg módon a helyi feudális nemesség a maga számára használta ki. Ezek a nemesek a nép zsírjából a maguk számára nagyobb haszonrészt akartak biztosítani, mint amennyit a központi kormány adószedői juttattak volna nekik. A fronthoz közelálló területeken az ellenség és a japánbérenc kormány ügynökei is halásztak a zavarosban.

Ki akarták használni a Kuomintang-elnyomás feletti felháborodást és profféciákkal, misztikus jelmondatokkal bolondították a parasztokat.

---

* Kínában a csempészet ellenőrzése (kivéve a kötelező vámtételek kezelését, amely a vámhatóság dolga volt) a Tai Li irányítása alatt álló titkos rendőrség munkakörébe tartozott. Gyakorlatban Tai szervezete maga vette kézbe, monopolizálta az ellenséggel folytatott csempészkereskedelem nagyrészét. Más csempészek csak akkor juthattak részesedéshez, ha a titkos rendőrség megkapta a maga sápját is. Tai rendőrségének sok embere személyesen is meggazdagodott. Maga a szervezet sokszáz millió dollárt gyűjtött, amelynek segítségével kiterjesztette és pénzelte sötét hálózatát. A csempészet a titkos rendőrség legfőbb jövedelmi forrásává vált. 1944-ben a becslések szerint Tai szervezete már nem kevesebb, mint félmilliő tisztet, ügynököt és besúgót fizetett.

A két legnagyobb felkelés a Kuangszi—Kuicsou határvidéken és Kanszu tartomány délkeleti részén tört ki. Az elsőben nemkínai Miao törzsek és a turk-kínai eredetű mohamedán parasztok vettek részt. Mindkét felkelés rendkívül makacs volt és több hónapig tartott. A felkelők több büntető-expediciót visszazavartak.

A Miao-forradalomban a helyi tisztviselőket mind megölték vagy elűzték és a stratégiai fontosságú Hunan—Kuicsou vasutvonalat jelentős ideig elvágták. A mohamedánok forradalmában a központi kormány bürokratáit üldözték, de a helyi származású tisztviselőket békén hagyták, sőt azok gyakran csatlakoztak is a felkeléshez, amelyben itt a tanítók és a nemesek is résztvettek. Még a központi katonai akadémia hallgatói is — akik pedig helyi földesurak gyermekei voltak — rokonszenvtüntetést rendeztek. A Kanszu-vidék felkelőit a kormány repülőgépről bombáztatta és géppuskával tüzeltetett rájuk. A csungkingi pilóták egyik kedvelt módszere volt, hogy a zsúfolt piacvárosokat éppen vásártartás napján támadták meg, ilymódon szétzúzva egy egész környék csereforgalmát. Ezekben a hadműveletekben amerikai gépeket is használtak. A csungkingi kormány tekintélyét végül is mindkét körzetben terrorral és erőszakkal állították helyre — a néppel nem tárgyaltak, nem vizsgálták meg sérelmeit és nem vezettek be semmiféle reformot

Mindkét esetben a felkelések egyik oka a Kuomintang-kormány általános politikája elleni felháborodás volt. Ez a kormánypolitika könyörtelenül keresztülgázolt a kisebbségek meggyőződésén és szokásain. Félt attól, hogy helyi önkormányzatot adjon azoknak a népeknek, amelyeket inkább gyarmati alattvalóknak tekintett, mint a Kínai Köztársaság egyenjogú népeinek.* Ez a nemzetiségi felháborodás volt a főoka a harmadik nagyobb felkelésnek, amely a mongolok között tört ki. A különböző kínai

* Már említettük, hogy Csang Kai-sek a „Kína Sorsa" című könyvében megkísérelte tagadni a mongolok, tibetiek, turkok és miaok nemzeti létét. Szun Jat-szen — akinek a követéséről Csang Kai-sek annyit szavalt, — kifejezetten ellenezte a nemzeti kisebbségek alárendelését vagy elkínaiasítását. A Szun Jat-szen-féle „három elv" azt mondja: „A Kuomintang nacionalizmusának kettős jelentése van Az első: A kínai népnek egyenjogúvá kell válnia. A második: A Kínán belüli különböző nemzetiségeknek is egyenjogúaknak kell lenniök."

kormányok már esztendők óta rosszul bántak ezzel a néppel. Elvették legelőit és megalázták nemzeti büszkeségét. Az eredmény az volt, hogy keleti Belső-Mongólia törzsei és hercegei a japán ígéretek által magasra korbácsolt illuziók rabjává váltak. Ez az illuzió csak a sokévi japán megszállás és a könyörtelen kizsákmányolás keserű tapasztalatai nyomán foszlott szét teljesen.

A Szuijuanból származó Sa herceg vezette azt a mongol kisebbséget, amely felkelt a kínai kormány ellen. Ha okos és tisztességes politikát folytattak volna a mongól törzsekkel szemben, az egész népet meg lehetett volna győzni arról, hogy a kínaiak a mongolok barátai és természetes szövetségesei és valójában a közös megértés szellemében dolgozhatnak együtt. Ilyen politika arra vezetett volna, hogy Külső-Mongóliával sokkal korábban lehetett volna felvenni a diplomáciai kapcsolatokat, mint ahogy történt. A külső mongoloknak már 1924 óta megvolt a maguk köztársasága. Kölcsönös segélynyujtási szerződésük, szoros politikai és kereskedelmi kapcsolatuk volt a Szovjetunióval. A külső mongolok nemcsak új társadalmat építettek, de 1940 nyarán sikeresen vertek vissza egy teljes erővel megindított japán tanktámadást is.

A Kuomintang-kormány a régi politikát folytatta. Ha a Kuomintang könyörtelenül és embertelenül kizsarolta a háború évei alatt a kínai parasztot — a mongolokat még élesebb jogtalansággal kezelte. Könyörület nélkül elrabolták tevéiket, lovaikat és szarvasmarháikat, tekintet nélkül a mongol pásztorkodás szükségleteire. A mongolokat valóban csak az az egy dolog tartotta még a kínaiak oldalán, hogy a japán megszállás még ennél is sokkal rosszabbnak bizonyult.

Végül elkövetkezett az a helyzet, amikor a mongol hercegek — akik egyébként a maguk szegényeivel szemben nem viselkedtek tulságosan gyengéden — nem állhatták tovább szó nélkül. Sa herceg tiltakozott az új, súlyos követelések ellen. Erre Fu Cso-ji tábornok kínai csapatai körülvették és megtámadták a herceg táborát, aki rövid harc után a Sanszi-Szuijuan vidéki Felszabadított Körzetbe menekült. A Nyolcadik Hadsereg nem akarta megkockáztatni, hogy emiatt a marakodás miatt fellán-

goljon a polgárháború. A hercegnek tehát végülis vissza kellett térnie Kuomintang-területre.

A kormány számára ez lett volna esztendők óta az első alkalom, megmutatni a mongol népnek, hogy érdekeik azonosak a kínai nép érdekeivel. A kormány elszalasztotta ezt az alkalmat. Ez a kormány még az eredetileg kínai-barát mongolokból sem tudott férfias és lelkes szövetségeseket faragni — csak mogorva és bizalmatlan rabszolgákat.

7. Századvég

E szembetűnő megnyilvánulásokon kívül mindenütt mutatkoztak a társadalmi összeomlás klasszikus jelei is.

Kínában mindig rendkívül éles volt a különbség szegények és gazdagok között. Ez most, a háború folyamán még jobban kiéleződött. Az űzér most már félelem nélkül páváskodott, nem úgy, mint az ellenállás első éveiben. Jól is mulatott, amíg csak pénzzel bírta. A parasztok összetörtebbek és rongyosabbak voltak, mint emberemlékezet óta bármikor. Szélesebb lett a szakadék a nép és az uralkodóosztályok között. Sokszáz mérföldnyire a front mögött, Csungkingban és Kunmingban minden utcasarkot beton géppuskafészkek szegélyeztek. A japánellenes front nem büszkélkedhetett ilyen erődítményekkel.

Az életszínvonal nem süllyedt — hanem egyszerűen eltünt. A kormány úgynevezett ellenőrző rendelkezései minden értelmüket elvesztették és aki valamit meg tudott venni a feketepiacon, megvette minden szégyenkezés nélkül. A háború elején még tisztelték a becsületes, önfeláldozó, keményen dolgozó embereket. A háború nyolcadik esztendejében már valami középlényeknek tekintették őket a veszélyes forradalmárok és a javíthatatlan bolondok között. Azokat a fickókat hízelegték körül és csodálták, akik puhára tudták bélelni a saját fészküket. Az 1937—38-as nagy hazafias hullám hatása alatt az volt az általános irányzat, hogy a kínai társadalom legrosszabb elemei is igyekeztek jobbakká válni. A közömbösökből — úgy látszott — jó és tevékeny munkások lesznek, a legjobbak pedig példát mutatnak és az élre-

állnak. Kuomintang-Kínában ez az irányzat most megfordult. A hátulkullogók még jobban lemaradtak; a közömbösöket magával sodorta az ár és korruptakká váltak. — A legjobbakat elszigetelték és üldözték.

1937—38-ban a hadseregek, mindegy, hogy honnan származtak, az ország pajzsává lettek. Tisztelték őket és maguk a katonák is érezték, hogy bennük az ország reménysége. Az erősebb ellenféllel vívott csatákban a katonák és tisztjeik között új kapcsolatok szövődtek és a különböző katonai csoportok is közelebb kerültek egymáshoz.

Most az utak mentén rongyos, éhes, elégedetlen katonák vonszolták magukat. Senki sem törődött velük, senkinek sem volt szüksége rájuk és a védtelen falusiak úgy féltek tőlük, mint a pestistől.

A tisztek nem törődtek embereikkel, a katonák pedig a gyűlölet és félelem vegyülékével tekintettek a tisztekre. A frontvonalon álló hadseregek úgy gondolták, hogy a hátországban helyőrségi szolgálatot teljesítő csapatok lefölözik előlük a háború minden hasznát. Az ellenség ellen irányított tartományi csapatok meg voltak róla győződve, hogy a központi kormány csapatai bővelkednek az utánpótlásban, őket pedig előre megbeszélt összeesküvéssel arra kényszerítik, hogy a meglévő készletekkel a háború befejezéséig kitartsanak.

A hadseregek az ország zsírján éltek és a tábornokok összekaptak a termelőképes vidékek birtoklása felett. A Csen Cseng vezetése alatt álló hatodik háborús zóna tüzet nyitott a Csang Tin-wen vezetése alatt álló első zónára. Jen Hszi-san verekedett Hu Csung-nannal a Sárga Folyón keresztülhúzódó egyik cölöphíd birtokáért.

A Csang Kai-sek kormány legfőbb gondjának nem azt tekintette, hogy ezeket a túlkapásokat orvosolja, hanem azt, hogy titokban tartsa őket a nép és a világ közvéleménye előtt. Ennek eredményeképpen senki sem bízott többé a sajtó vagy a kormány közléseiben.

1943-ban és 1944-ben egy Ling Han-csao nevű hivatalnok volt a tájékoztatásügyi miniszter. Ismerték könnyű tolláról és szüntelen köpönyegforgatásáról. Liang végtelen sajtókon-

ferenciáin arról szónokolt a külföldi ujságíróknak, hogy Kelet és Nyugat sohasem érthetik meg egymást. Ezért hát a nyugati ujságírók ne higyjenek a saját szemüknek, ha megkérdezik önmaguktól, hogy mit láttak Kínában. A miniszter mindenesetre felajánlotta, hogy elmagyarázza az ujságíróknak a kínai gondolkodás alapelveit, hogy ilymódon legalább bizonyos mértékig legyőzhessék ezt a nehézséget.

Egyik ilyen alkalommal egy ujságíró felkelt és azt mondta: „Nem tartunk igényt arra, hogy bármit is megértsünk, egyszerűen tudni akarjuk az igazságot arról, ami ma Kínában történik." A miniszter így válaszolt: „Az igazságot? Látom, hogy Ön sohasem tanult filozófiát. Még senki sem tudta pontosan meghatározni, mi is az igazság. Én nem tudom, mi az. Ön sem tudhatja." Jobban aligha lehetne meghatározni a kínai uralkodó osztályok magatartását. Élesen mutatják ezek a szavak: menynyire el voltak szigetelve mindattól, ami az országban történt. Mutatják: milyenek voltak azok az elvek, amelyekre bel- és külföldi propaganda-szolgálatukat építették.

XII. AZ ÚJ DEMOKRÁCIA HATÓRSZÁGOT ÉPÍT

1. Kétféle politika a háborús Kínában

Az ellenséges front mögött állandó hadszíntér állt és ez nemcsak a nép leigázhatatlan, kitartó hazafiasságáról tanuskodott. Ez a front azt is mutatta, milyen lehetőségeket nyujt a falu világa a kinai hadviselésben és újjáépítésben.

A Kuomintang-kormány, mely a „szabályos" front mögötti országrészeken uralkodott, mindenért „az elégtelen nemzetközi segítséget" okolta. Szerinte ez okozta a gazdasági válságot, a katonai vereséget és még azt is, hogy a Kuomintang-seregek képtelenek voltak egyetlen támadó akciót is végrehajtani. Mégis, Kuomintang-Kínát szárazföldi és tengeri kapcsolatok kötötték össze a világgal a háború első éveiben és a Himalaján keresztül valamiféle segítséget mindig kapott. Nemcsak falvai, városai is voltak. Voltak gyárai és hadianyaggyártó üzemei, amelyeket a partvidékről telepítettek hátra. Volt mezőgazdasági szer-

számokat gyártó ipara és kézművesipara. 1943 után az amerikaiak lényegében már megtisztították Kuomintang-Kína légiterét a japán repülőktől, ilymódon megfosztva az ellenséget legnagyobb katonai előnyétől.

A kommunista vezetés alatt álló Felszabadított Körzetek egyetlen puskagolyót sem kaptak semmiféle idegen hatalomtól. Légierejük nem volt. Kettős blokád alatt állottak. Az egyik oldalon a Kuomintang, a másik oldalon a japánok vágták el az utat. Ilymódon nemcsak a külföldi behozataltól vágták el őket, hanem a meg nem szállt Kína iparának termékeitől is. Annak az iparnak a termékeitől, amelynek közös utánpótlási alapul kellett volna szolgálnia minden kínai hadsereg számára. Igy kizárólag a falvakra támaszkodhattak, arra az erőre, amelyet a falvakban fejleszthettek ki. Ráadásul ezek a falvak nem voltak épek, mint Kuomintang-Kína falvai, hanem a szüntelenül ismétlődő ellenséges rohamok feldúlták és csaknem teljesen kirabolták őket. Mégis: éppen ezek a körzetek nem a visszaesés, hanem a fejlődés körzetei lettek. Nem a vereség, hanem a rengeteg kisebb-nagyobb győzelem körzetei. Nem a visszavonulás, hanem a szüntelen támadó tevékenység körzetei. Nem a területvesztés, hanem a japándúlta területek visszafoglalásának a körzetei. Az ellenség megtartotta a városokat és a közlekedési vonalakat. Ezeket nehéz fegyverek nélkül lehetetlen volt elvenni tőle, már pedig a Nyolcadik és Negyedik Hadseregnek nem voltak ilyen fegyverei. A „szabályos" fronttal éles ellentétben, az úttalan mezőgazdasági hátországot felszabadították és feljavították.

Kuomintang-Kínában voltak a gazdag és fejlettebb kulturájú gabona-, rizs- és gyapottermő tartományok. Kuomintang-Kínának hitelt adtak az amerikaiak és nagy készpénzletétjei voltak külföldön. Mégis: Csang Kai-sek Kínájában széthullott a gazdaság és a népet megbénította a szegénység. A Szenszi-Kanszu-Ninghszia Határvidék és a Felszabadított Körzetek földje sokkal kevésbbé volt termékeny, időjárása sokkal kevésbbé volt kedvező. Kezdetben egyáltalán nem volt korszerű iparuk, termelőképes kézműves-iparuk is csak kevés. Népességük elmaradottabb és még feudálisabb módon volt szervezett, mint a Kuomintang-tartományoké. Semmiféle idegen hitelt, vagy juttatást

nem kaptak. Kína többi részével folytatott kereskedelmük útjait öt esztendőn keresztül teljesen elvágták. Mégis emelni tudták a mezőgazdasági, kézművesipari és ipari termelést. 1943-ban a kommunista irányítás alatt álló körzetek lakossága nemcsak jobban élt, mint 1939-ben, vagy 1935-ben, hanem jobban élt, mint az ellenség által soha nem háborgatott Kuomintang hátország népe.

Ezek tények. Nem azért kell megvizsgálnunk őket, hogy elítéljük Kína egyik felét és dícsőítsük a másikat. Nem azért, hogy megbélyegezzük az egyik pártot és dícsérjük a másikat, hanem azért, hogy megtaláljuk: melyik volt a helyes út és melyik a helytelen. Elemzésünk célja tehát nem az, hogy Kínát kettévágjuk. Nincs két Kína. Egyetlen Kína van, amely ideiglenes kettészakítás után most forr újra egységgé. A háború ideje alatt is ugyanaz a nép lakta mind a két Kínát, egészen kicsiny életmódbeli és nevelésbeli különbségektől eltekintve. Képességeik, erejük azonos volt. Semmi okunk sincs arra, hogy valami velükszületett különbséget tételezzünk fel, s az egyiket kitartóbbnak, találékonyabbnak, hazafiasabbnak, vagy bátrabbnak tartsuk a másiknál. Ugyanannyi ideje állottak háborúban. Persze, különböző fejlődési fokon állottak és különböző hátrányokkal kellett megküzdeniök — de hiszen eredetileg éppen azok voltak a legrosszabb helyzetben, akik legjobban megoldották a nehézségeket. A nyolc háborús esztendő végül is életerejükben és gazdaságukban jelentős változásokat okozott. Hogyan ment végbe ez a változás, azt mindkét esetben lépésről-lépésre követhetjük. Mindkét Kínának ugyanazt a próbát kellett kiállnia. De a módszerük, ahogyan a próbának nekiindultak, olyan távol esett egymástól, mint a föld két sarka.

Mindegyik politikának egész sor kérdésre kell megfelelnie. Ki felelős a végrehajtásért? Kinek a javát akarja? Mik a céljai? Mik az eredményei?

Amint láttuk, a Kuomintang-politikát bürokratikus kormány hajtotta végre, amely egyre inkább azt a feudális társadalmi rendet képviselte, amely már évszázadok óta uralmon volt Kínában. Ez a politika védte és gazdagította a magasrangú hivatalnokoknak, militaristáknak, földesuraknak, uzsorásoknak, nagy-

kereskedőknek, üzéreknek, valamint ezek ügynökeinek és talpnyalóinak vékony rétegét. Ez a politika lehetőséget nyujtott számukra, hogy a háború, az infláció és a közigazgatási korrupció minden terhét a közönséges ember, a tömegek vállaira rakják. Ez a politika a parasztság egyre szélesebb tömegeit fosztotta meg földjétől és kergette romlásba. Emiatt a politika miatt pusztultak el élelem és felszerelés hiányában a katonák. Emiatt a politika miatt szenvedett egyre súlyosabban az értelmiség. Ez a politika tőkeéhséget teremtett az iparban és igazságtalanul vetette ki az adókat. Ezzel a szövetkezeti és magánkézben lévő termelést egyaránt visszaszorította. Ilymódon elnyomorította, sértette és kizsákmányolta a gyárak és kézműves műhelyek dolgozóit.

A csunkingi politika kitervelésének és alkalmazásának egész képe világosan mutatja: ez a politika nem emelni akarta a föld és a gyárak termelését — egyszerűen jövedelmet akart kipréselni a földből és a gyárakból. Az eredmény az volt, hogy a Kuomintang-hadseregek stratégiai hátországa széthullott, kétségbeesett — háborús fáradtság lett úrrá az országon, terjedt az éhínség és úgy kiéleződött a társadalmi és politikai feszültség, hogy a Kuomintang urai figyelmük és megmaradt katonai erejük nagyrészét saját népük feletti csendőrösködésre fordították.

Tegyük fel ugyanezeket a vizsgakérdéseket a kommunistákvezette Felszabadított Körzeteknek, úgy, amint azokat mi, háborús látogatóik tapasztaltuk.

Ott ki irányította a politikát?

Ezeken a vidékeken a politika legszélesebb alapelveit úgy fektette le a Kommunista Párt, hogy minden csoport erejét szabaddá tegye a japánellenes háború számára és a lehető legkisebbre csökkentse a súrlódást az egyes csoportok között. Az általános politika a Fegyveres Ellenállás és Ujjáépítés Programjának felelt meg. Ez volt az a program, amelyet 1938-ban a Kuomintang maga is elfogadott, de végre sohasem hajtott. A politika részletes végrehajtása a helyi kormányzati szervek elhatározása szerint váltakozott minden Felszabadított Körzetben.

Ki hajtotta végre ezt a politikát?

A felszabadított Kína és a határvidékek kilencvenmillió lakosa különböző fokon megválasztotta közigazgatási szerveit. Minden 18 évnél idősebb férfinak és nőnek választójoga volt. Ezt a jogot ott használta, ahol legközvetlenebbül gyakorolhatott befolyást saját életére: a nép választotta a falu bíráját és a falut vezető bizottságot. A nép választotta a járási, kerületi és körzeti néptanácsok delegátusait is. Ezek a tanácsok nem kinevezett és tisztán tanácskozó szervek voltak, mint Kuomintang-Kínában, hanem valóban törvényeket hoztak és kormányoztak. Helyi vagy körzeti kormánynak csak az lehetett a tagja, akit a nép először beválasztott ezekbe a tanácsokba. A legalacsonyabb, kerületi fokon minden száz felnőtt küldhetett egy delegátust a tanácsba.

1944-ben, az egymillió lakosú Senszi-Kanszu-Ninghszia határvidék 14 fő-körzetében nem kevesebb, mint 9967 ilyen tanácstag volt. Ezeknek a tanácsoknak a szociális összetétele megfelelt a lakosság összetételének.

Ime a számok:		
Földesurak és nemesek	174	1.8 %
Gazdagparasztok	690	7.— %
Középparasztok	2.435	24.4 %
Szegényparasztok	5.549	55.6 %
Bérlők	46	0.5 %
Bérmunkások	502	5.1 %
Ipari munkások	394	3.9 %
Kereskedők	177	1.7 %
	9967	100.0 %

A 9.967 delegátus közül 2.477 — tehát 24.4%, kommunista volt. 352 — azaz 3.7%, a Kuomintang-párt tagja volt. 7.138 — tehát az összes delegátusok 71.7%-a, pártonkívüli volt.

Ennek a szervezetnek forradalmi jelentőségét megérthetjük, ha figyelembevesszük, hogy Szun Fo, a Kuomintang vezetők egyetlen szál választott hivatalnok sincsen. Ez ma is igaz a egyetlen szál választott hivatalnok sincsen. Ez ma is igaz a maradék Kuomintang területeken. Általában a lakosság osztályösszetétele mindkét országrészben azonos volt. Mégis, a Kuomintang uralma alatt álló tartományokban minden tisztviselő vagy

földesúr volt, vagy pedig nemes, kereskedő, vagy kulák. Ezek a Felszabadított Körzetekben összevéve is az összes helyi tisztviselők egytizedét adták. A Kuomintang területeken gyakorlatilag minden tisztviselő a Kuomintang párt tagja volt és a Kuomintang nevezte ki. A Felszabadított Körzetekben minden tíz tisztségviselő közül hét pártonkívüli volt. Azokban a kormányzati szervekben, amelyekkel az egyes embernek közvetlenül dolga akadt, a szegényparasztok abszolút többségben voltak. A hatalom tehát a szegényember kezében volt és az ő érdekeit szolgálta.

Ha ismétlésekbe bocsátkozunk is, ismét vissza kell térnünk a falura, amely ma is a kínai egyszerű emberek legtöbbjének otthona. A régi Kína falvaiban — és ez így maradt Kuomintang-Kína falusi körzeteiben is — a városokban bekövetkezett haladástól függetlenül király volt a földesúr, vagy a gazdag ember. A föld és az a tény, hogy az emberek tartoztak neki, a helyi gazdaság urává tette. Társadalmi és egyéb szálak is fűzték a magasabb hatóságokhoz. Általában ő volt az egyetlen ember a faluban, aki írni-olvasni tudott — politikailag is ő volt tehát a főnök. Ő képviselte a kormányt a faluban — és ő „képviselte" a falut a kormány felé. Teljes ellenőrzést gyakorolt a helyi rendőrség és az úgynevezett „békemegőrző csapatok" felett. Gyakran ő is fizette őket. Ha a parasztok felkeltek ellene, mint földesúr ellen — átvedlett hivatalnokká, hivatalosan „lázadásnak", vagy „banditizmusnak" nevezte a tiltakozást és elnyomására felhasználta az egész államgépezetet.

Ha a Kuomintang-kormánynak adókra, vagy újoncokra volt szüksége, elment ehhez a földesúr-diktátorhoz és ő megszerezte az adót meg az embereket. Persze úgy, hogy megkímélte a saját zsebét, megkímélte a maga és talpnyalói családját. Ez az egyetlen kötelessége és ezt a kötelességet is csak felfelé kell gyakorolnia. Lefelé semmiféle kötelezettsége nincsen. Amíg teljesíti a kötelezettségeket felfelé, úgy uralkodhat a maga portáján, ahogy akar. Helyzetének igazi természetét csak a kodifikálás hiánya álcázta. Valójában az önkényúr, a hűbérúr helyi jogait gyakorolta, cserébe azért a fizetségért, hűbérért, amelyet a fővárosban lakozó uralkodónak fizetett. Az egyetlen különbség a

középkori európai hűbériséggel szemben az volt, hogy a régi európai hűbérurak nemcsak hűbért fizettek, hanem katonai hűbéresek is voltak. Háborús időkben ki kellett állítaniok és fel kellett szerelniök egy csapatot s azt maguknak kellett a csatába vezetni. A kínai földesúr szerencsésebb volt, mert ő békésen üldögélt otthon, a parasztokat pedig elküldte a csatába — de felszerelés nélkül.

Ez volt a kínai feudalizmus ábrázata. A törvénykönyvek díszítésére, a törvényhozók önelégültségének legyezgetésére és a nyugati jogászok csodálatára, a Kuomintang-kormány néha rendkívül felvilágosultnak látszó földtörvényeket bocsátott ki. Ezek a törvények persze az előbb leírt gépezeten keresztül jutottak le a falura, betűjük tehát csak holt betű maradt. Nem ismerte ezeket a törvényeket a paraszt, akinek „a javára" készültek. Nem ismerte őket gyakran még a földesúr és a helyi hivatalnok sem, akinek életét és ősrégi gyakorlatát ilyen apróságok nem zavarhatták. És, ha a paraszt megismerte volna a törvényt, ugyan mit segített volna ez rajta. Egy kínai mondás azt emlegeti: „A császár mindig messze van." Nos, hát a Kuomintang-kormány még messzebb volt. A földesúr azonban közel volt és övé volt a hatalom. A földesúr uralma alatt Kuomintang-Kína falvainak élete semmit sem változott — akár császárságnak hívták a feudális rendet, akár Csang Kai-sek köztársaságának.*

A felszabadított Kínában is volt földesúr. De a háborús évek alatt kivették a kezéből a politikai és katonai hatalmat és nem uralkodhatott többé a falun. A falu főnökének és a falut vezető bizottságnak a megválasztásánál a földesúrnak éppen úgy csak egy szavazata volt, mint a legszegényebb béresnek. A nép által választott vezető talán nem tudott olvasni és írni,

* Dr. Csiang, a csiszoltnyelvű, Harvardban nevelkedett tanár, aki Csungking megbizottja volt az UNRRA-nál, egyszer nyilatkozatot tett. Ez rendkívül jellemzően mutatja a földesúr és a hivatalnok azonosságát Kuomintang-Kínában. Amerikai tartózkodása alatt résztvett egy vacsorán, ahol beszélgetés közben valaki azt mondotta: Kína baja a feudális rendszer és az, hogy nincsen földreform. Csiang dr. úr kijelentette, hogy a baj egészen másutt van. „Különben is — mondotta — családom már ezer esztendeje földbirtokos család, és ezen semmi kedvünk nincsen változtatni."

de mindig olyan ember volt, akiben a szegényparaszti többség érdekeinek hűséges védelmezőjét látta s akit tisztelt, mert a maga földjét jól művelte. A falusi rendőrség és a „békemegőrző csapatok", akiktől a nép a Kuomintang területen annyira félt, — eltűntek. A kommunisták-vezette Felszabadított Körzetek falvaiban a népi milicia volt az egyetlen fegyveres erő. Ez maguknak a parasztoknak önkéntes hadereje volt s a milicia felelős volt a nép által választott helyi kormányzatnak.

A Nyolcadik és Negyedik Hadseregben nemcsak a közlegények, hanem a parancsnokok nagy többsége is szegényparaszt vagy földmunkás eredetű volt. A Kínai Vörös Hadsereg ideje óta, tehát tizenhét esztendeje harcoltak a nép érdekeiért.

Az új falusi kormányzatok nemcsak a jenani kormányzatnak voltak felelősek az általános politika végrehajtásáért, hanem a helyi parasztoknak is. Parasztválasztóik helyezték őket hatalomra — de bármikor vissza is hívhatták őket. A Kuomintang uralma alatt lehetetlen volt megvédeni a parasztok érdekeit. A Felszabadított Körzetek rendszerében lehetetlen volt nem megvédeni őket. A kínai élet alapvető egységében a demokrácia lépett a feudalizmus politikai formája helyébe.

2. Ujtípusú forradalom a falvakban

Abban az időben az észak-, közép- és délkínai Felszabadított Körzetekben a kínai kommunisták agrárpolitikája nem változtatott az alapvető tulajdonformákon.

Abban az időben nem osztották fel a nagybirtokot, csak a japánbarát árulók birtokait. A föld természetesen továbbra is magánkézben volt.* A súlyos kínai földbéreket azonban —

* A japán megadás utáni hónapokban, amikor a polgárháború újból fellángolt, a parasztoknak megengedték, hogy igénybevegyék a földesurak birtokának egy részét, kárpótlásul a bebizonyított visszaélésekért és bántalmazásokért. A falvakban nyilvános tárgyalásokat, úgynevezett „Rendezzük a Számlát"-gyűléseket tartottak. A parasztok voltak a vádlók, a földesúrnak minden alkalmat megadtak a vád tagadására. Az egész falu lakossága volt a bíró. A döntés többségi szavazattal történt. A kárpótlás mennyiségét nem lehetett önkényesen meghatározni, az egyes típus-esetekre törvény szabályozta a kárpótlás felső határát. Ez a folyamat még jobban kiegyenlítette a földelosztást és új lépés volt a régi földbirtok-rendszer végleges felszámolása felé.

amelyek a paraszt termésének felét, háromnegyedét emésztették fel — legalább 25%-kal leszállították, s azok semmiképpen sem haladhatták túl az évi termés 37%-át.

Csökkentették az adósság-rabszolgaságnak a súlyát is, amely oly sok, névleg szabadon gazdálkodó parasztot tartott rabigában. A régi 30—100%-os évi kamat-maximumot 10%-ra csökkentették. A bérletek megkötését már nem a feudális szokások, hanem meghatározott szerződések szabályozták. Ezt a szerződést a paraszt és a földesúr aláírta — de az aláírásnál ott volt a parasztközösség, a falu legerősebb tömegszervezete és a szerződést a falusi kormányzatnak is jóvá kellett hagynia. A földesúr nem emelhette önkényesen a bért. Másrészről: a törvény megkívánta a parasztól, hogy a méltányosan megállapított új bért fizesse meg.

A falura nehezedő adók súlyát általánosságban is csökkentették. A gabonadézsma volt az egyetlen adó, amelyet a paraszt fizetett. Ez a dézsma az évi termés 15%-át juttatta a kormánynak, amely azt a hadsereg céljaira és más közcélokra használta fel. Ennek a dézsmának a fizetése progresszív alapon történt. A legszegényebb paraszt semmit sem fizetett. A szegényparaszt termésének mintegy 5%-át adta. A leggazdagabb földesúr azonban általában leadta a földbérből összegyűjtött gabona 30%-át is. Ez az adóelosztás teljesen összhangban volt a Fegyveres Ellenállás és Nemzeti Ujjáépítés Programjával, amely azt mondotta: „Akinek pénze van, adjon pénzt". A kormányzatot ilymódon gazdaságosan vezették, nem volt korrupciós veszteség és a hadsereg közvetlenül semmit sem vett el a néptől.

A feudalizmus elleni forradalomnak ez a *politikai* szakasza végetért. A hatalom egy osztály birtokából a többi osztályok koalíciójának birtokába ment át. A forradalom azonban társadalmi és gazdasági téren még nem volt teljes, csak a terhek elosztását változtatta meg.

A kínai történelemben még nem volt példa arra, hogy a nép maga uralkodjék maga felett. Még furcsább volt azonban a külső szemlélő számára, hogy a háborús szakaszban ennek a változásnak a következményeit körül tudták határolni. A hata-

lom a szegénység kezében volt, de az mégsem kobozta el nyomban régi elnyomóinak minden birtokát, nem törölt el nyomban minden adósságot és nem vágta el a földesúr torkát.

Amikor feltettem a kérdést, hogyan lehetséges ez, Teng Fa* válaszolt nekem, aki 1944-ben a kínai Kommunista Párt tömegszervezeti bizottságának vezetője volt. Teng maga munkás volt és a felszabadított körzetek szakszervezeteit vezette.

Mielőtt szakszervezeti vezető lett, utolsó foglalkozása hajószakácsság volt. A háború alatt a parasztmozgalom fejlődését figyelte, megállapításai tehát rendkívül értékesek.

„Ha azt akarjuk, hogy mindenki segítsen, mindenkit méltányos módon kell kezelnünk. A kínai falu társadalmában mindenekelőtt az a méltányos, hogy a túlterhelt paraszt terheit csökkentsük. Hadseregünk győzelmei politikai hatalmat adnak a nép kezébe. Ennek a háborús szakasznak az idején a nyilt osztály-összecsapások nélkül, tanácskozásokkal, viszonylag békés úton át tudjuk alakítani az osztályok viszonyát. Ha a hatalom a nép kezében van, nem kell fejbevernie a földesurat. Ebben a helyzetben bizvást hívhatja megbeszélésre.

Mihelyt hadseregeink elérkeznek valahová, kijelentik, hogy a munkások és parasztok teljesen szabadon szervezkedhetnek. Ha az embereknek semmiféle tapasztalatuk nincs, megmondjuk nekik, hogyan csinálták másutt. Ugyanakkor elmondjuk nekik, hogy joguk van a csökkentett földbérek fizetéséhez és a jobb munkabérekhez. Az új szervezetek megalakulásuk után tárgyalásra hívják a földesurakat. A hadsereg és a kormány nem avatkoznak bele a dolgokba. Nem állítják elő a földesurat és nem adnak neki semmiféle támogatást. Ha a tárgyalások megakadnak és bennünket felkérnek erre — akkor megkíséreljük létrehozni a megegyezést.

Ez szokatlan helyzet a forradalmak történelmében** — folytatta Teng. A nép sok körzetben nem saját harcain keresz-

* A Szakszervezeti Világszövetség 1946 februárjában tartott első párisi kongresszusán Teng Fa képviselte Szabad Kína szakszervezeteit, majd meglátogatta Angliát és a Fülöp-szigeteket. Kínába való visszatérése után repülőgép-szerencsétlenség áldozata lett.

** A nyilatkozattétel idején a Szovjetunió még nem hozta meg a népi demokráciák számára a szabadságot.

tűl, hanem katonai győzelmek eredményeképpen nyerte el jogait. Azelőtt sohasem kapott semmit a földesúrtól, hiszen a nép szemével nézve a földesúr volt az állam. Igy kezdetben gyakran megijedtek indítványainktól. Hosszú tapasztalatuk azt mutatta, hogy hadseregek jöttek és elvonultak, plakátokat ragasztottak ki, ezeket elmosta az eső — de a földesúr mindig ottmaradt. Gyakran megtörtént, hogy egy gyűlésen a parasztok a földbér csökkentéséről döntöttek, azután elvonultak a földesúri házhoz és megígérték, hogy azért továbbra is fizetni fogják a régi bért. Megtörtént, hogy az új előírásos szerződést aláírták a földesúrral együtt, de nem is törekedtek a betartására. A feudális félelem örökségét nem lehetett egyik napról a másikra eltörölni.

Első gondunk az volt, hogyan tegyük a népet merészebbé, hogyan öntsünk belé önbizalmat. Csakhamar tapasztalhattuk, hogy semmiféle prédikációnak nincsen olyan hatása, mint egyetlen jól megválasztott példának. Módszerünk ezért az lett, hogy kiválasztottuk a megfelelő falut, ott összpontosítottunk nagyszámú és tapasztalt tömegmozgalmi munkást, beszéltünk a bátrabb és okosabb parasztokkal. Azután ezek a parasztok beszéltek a többiekkel, akik társaikat becsülték és tisztelték, de ránk még kissé bizalmatlanul tekintettek. Végül azután a földesúrnak magyaráztuk el az új helyzetet és a két csoportot összehoztuk, hogy megkössék a kollektív szerződést.

Miután egy helyen sikert értünk el, falragaszokat jelentettünk meg. Ezek nem politikai általánosságokról beszéltek, hanem egyszerűen a hírt közölték: „Wang falu lakosai szervezetbe tömörültek, követelésekkel álltak a földesúr elé és ilyen meg ilyen kedvezményeket kényszerítettek ki. A falu közel van. Aki ellenőrizni akarja, hogy valóban így történt-e, menjen oda és nézze meg." Az így újjászervezett falvak emberei igen gyakran önként ajánlkoztak arra, hogy az egész körzetet bejárják és elmondják tapasztalataikat. Propagandistáink azután az ilyen példákat folyton a közeli parasztlakosság figyelmének középpontjában tartották. Ha végül a parasztok megkérdezték a gyűlésen: „Mi lenne, ha itt is megpróbálnánk. Gondoljátok, hogy sikerülne?" — akkor tudtuk, hogy győztünk.

Igy történt — folytatta Teng jókedvűen. Nem volt könnyű dolog és könyvből nem lehetett megtanulni. Sok emberünk panaszkodott a nép elmaradottsága miatt és az egész folyamatot adminisztratív utasításokkal akarta meggyorsítani. Az ilyen kísérletekkel gyorsan végeztünk, mert tartós változás sohasem felülről, sohasem kényszer útján következik be — azt csak maga a nép teremtheti meg. A hivatalnokok egész csomó bámulatosan „radikális" rendeletet bocsáthatnak ki és gondolhatják, hogy mindenki mást alaposan felülmúltak. Az ilyen hivatalnokoknak csak a lábukat kell kihúzniok a hivatalból és minden visszacsúszik régi helyére. Ha azonban *a nép maga erejéből, a maga szervezeteit követve egyetlen lépést tesz előre,* akkor ez a lépés maradandó. Ha pusztítja is az ellenség az ilyen vívmányokat tűzzel és karddal — a nép emlékezetéből nem képes kiölni őket és a tömegek újra megpróbálják kikényszeríteni a változást, mihelyt lehetőségük van rá.

Amikor helyesen dolgoztunk, rádöbbentünk, hogy a nép tulajdonképpen nem is hátramaradott — mondotta Teng nevetve — és fekete szeme csillogott. Valójában sok paraszt rövid időn belül már „baloldalibb" volt, mint mi. Amikor látták: elég erősek ahhoz, hogy a régi uraktól engedményeket csikarjanak ki, hozzánk fordultak és azt kérdezték: „miért nem szorítjuk őket a falnak, miért nem hajítjuk ki őket? Nem eleget szívták a vérünket?" — Amikor a háborús helyzetben megpróbáltuk követeléseiket pontosan körvonalazni, olyan furfangokkal állottak elő, amelyek ügyvédnek is becsületére válhattak volna. Emlékszem, hogy egyik helyen a bérlők 23 különböző követelést terjesztettek elő egymás után. „Mindig azt mondották nekünk, hogy a forradalom 1911-ben kezdődött, amikor megszabadultunk a császártól" — mondották a parasztok és azt javasolták, hogy minden kamat és bércsökkentési rendelkezést 1911-ig visszamenően foganatosítsanak. Azt is követelték, hogy a pénzkölcsönzők a törvényes rátán felüli kamatösszegeket 1911-ig visszamenően ezüst dollárban fizessék vissza, hiszen az eredeti fizetés is ezüst dollárban történt."

Teng arca komolyra változott: „Meg kell mondanom — folytatta —, hogy mi ezeket a népi követeléseket teljesen jogos-

nak tartottuk. Ez a nép egész életében elnyomás alatt élt. Apáit és nagyapáit is elnyomták Ugyan ki csodálhatta volna, hogyha bántalmazzák azokat a gazdagokat, akiktől néhány héttel ezelőtt még annyira rettegtek? Olyan helyeken azonban, ahol ez megtörtént, a kereskedők összecsomagolták raktáraikat és titokban a japán megszállás alatt álló városokba szöktek. A földesurak, akik erősen meg voltak szeppenve, eladták a földjüket és elmenekültek. Sok közülük meg sem várta a föld eladását, úgy rohant el. A kisiparosok rá voltak utalva a földesúrtól kapott hitelekre és emiatt kénytelenek voltak ilyen esetekben bezárni műhelyüket. Békeidőben persze meg lehet oldani az ilyen kérdéseket, háborúban nem lehet két ilyen fronton harcolni.

Hogyan is nevezhettük volna ezt a magatartást „baloldaliságnak"? Hiszen a mi politikánk volt az, hogy a népet rá kell ébreszteni saját erejének tudatára és meg kell tanítani arra, hogy ezt az erőt a maga érdekében használja. Ha erőnket arra használtuk volna, hogy éppen a felszabadult népnek ezeket az első cselekedeteit büntessük és elnyomjuk — akkor elnyomtuk és szétromboltuk volna az ébredő önbizalmát. Az egyetlen megoldás az volt, hogy érvelni kellett és nevelő munkát kellett kifejteni. Meg kellett értetni a szegény emberekkel, hogy ebben az időszakban a „baloldali" cselekedetek nemcsak helytelenek, de károsak is a kínai nép egésze szempontjából.

A dolgokat még nehezebbé tette, hogy ez a hullám sok kommunistát is magával sodort Hiszen végül többnyire ők maguk is parasztok voltak Voltak esetek, amikor azért hívták őket, hogy közvetítsenek a paraszt és a földesúr között Ilyenkor megesett, hogy előhúztak egy pisztolyt és azt mondták: «Mi az, te aljas élősdi, hogy mersz a nép útjába állani!» Először tehát a kommunista párt kaderei között tisztáztuk ezt a kérdést, hiszen ezek aligha végeztek volna jó munkát egy olyan ügy érdekében, amellyel nem értettek egyet Megmagyaráztuk nekik: az ilyen, baloldalinak látszó cselekedetekkel minden földesurat és kereskedőt az ellenség karjába taszítanak — holott az ellenség már így is erősebb nálunk gazdaságilag és technikailag Japán legfőbb gyengesége — mondottuk nekik — éppen az, hogy egyetlen olyan kínai támogatását sem tudja megszerezni, akiben csak szikrája

is van a hazafiságnak. Ha nem ezt a tényt tesszük gondolkodásunk alapjává, akkor körzeteink katonailag és gazdaságilag egyaránt megszenvedik a hibát. Új társadalmi és gazdasági formák nem egy nap alatt épülnek — a közbeeső időben pedig a termelés és a fogyasztási javak forgalma éppen akkor törne le, amikor a legnagyobb szükségünk van rá.

Megmondottuk kádereinknek, hogy az új, demokratikus kormányzatok lehetővé tették egy igazi egységes front megszervezését, amelyben a tömegek nem szenvednek többé elnyomástól, de amelyben még minden osztály részt kap. Kormányunk a nép kormánya, el tudjuk érni tehát, hogy a hatalom ne a régi uralkodó csoportok tagjainak kezébe kerüljön. Az ellenséget és a reakciósokat csak a legszélesebb egységfront szigetelheti el — különben mi magunk szigetelődünk el. A parasztoknak máris jobban megy a dolguk. Csak a mai japánellenes győzelmek biztosításával tudjuk megőrizni ezeket a nyereségeket és leszünk képesek megnyitni a kaput a további felemelkedés előtt.

Ezután — folytatta Teng Fa — a gyakorlatot írott törvénnyé tettük. Pontosan megállapították a földbér és a kamat csökkentésének mértékét. Az új törvény nem ismerte el a kamatrevíziót visszamenően, a forradalom első évétől kezdve, de a mai kamatlábakat rendkívül élesen csökkentette. Nem lehetett csökkenteni a mezőgazdasági és ipari munkások munkaidejét, hiszen a népnek a termelés minden grammjára szüksége volt ahhoz, hogy megvédje magát a rabszolgaságtól. A munkaerő hozamának elosztását azonban megváltoztattuk. A szegény sokkal többet kapott és a gazdag sokkal kevesebbet. Megtiltottuk, hogy az eltávozott földesúr birtokait azzal az érveléssel, hogy az a földesúr, aki elment, *amúgyis a japánok ügynöke,* automatikusan elkobozzák. Ahol nem volt bizonyítékunk arra, hogy az eltávozott földesúr tevékenyen együttműködött a japánokkal, ott rokonai kezében hagytuk a földet és felszólítottuk a visszatérésre. Ha azonban a földesúr valóban együtt dolgozott az ellenséggel, birtokát törvényes úton elvettük, hiszen az árulók birtokát el lehetett kobozni

Falusi szervezőink, agitátoraink igen sokrétű munkát végeztek. Nemcsak a parasztok beleegyezését kellett megszerezniök, hanem tevékeny támogatását is. Arra kellett nevelniök a népet,

hogy szélesebb távlatokban gondolkodjék, amelyek túlterjedtek a falu határán. Fő jelszavunk ez volt: „Ne öntsd le hideg vízzel a nép lelkesedését és kezdeményező kedvét". Ha ezt megtettük volna — mindent elvesztünk. Kína gyengeségének éppen az volt a gyökere, hogy népét eddig csak alattvalóknak tekintették. Most öntudatos polgárokká kellett tennünk őket.

Agitátoraink reggeltől estig a néppel beszélgettek. Megkérdezték a népet: mit gondol, miért zártak be az üzletek, miért menekül a tőke és hová. Helyes az, hogy ilymódon a magunk bajait növeljük és az ellenséget segítjük? Ha ma veszítünk, lesz-e valaha még jövő?

Másrészt: az új törvényeket közöltük azokkal a földesurakkal és kereskedőkkel, akik elmenekültek, vagy menekülésre készültek. Megmondottuk nekik, hogy a nép követelései teljesen jogosak, de mi elértük, hogy a tömegek törvényes határokat fogadjanak el. Azért tettük ezt — mondottuk — mert a háború érdekeit mindenekfelett-állóknak tartjuk és elismerjük, hogy a földesurak és kereskedők is lehetnek japánellenes hazafiak. Tagadhatták-e vajjon a szökevények, vagy szökni készülők, hogy a kínai paraszt el volt nyomva? Inkább szolgálták volna a minden kínait kirabló, kegyetlen ellenség érdekeit, mint hogy néhány engedményt tegyenek? Az új törvény szerint a kormány kereskedett azért, hogy a földesúr és a paraszt közötti új szerződéseket mindkét oldalról betartsák. A törvény megállapította, hogy a kereskedőnek joga van kereskedni és tőkét befektetni. Megállapította azt is, hogy a kereskedő piacának felvevőképessége nagyobb lesz, hiszen a földbér csökkentése következtében jobban megy soruk a parasztoknak. Megmondottuk, hogy a kisiparosokat ellátjuk rendelésekkel. Hogyan várhatták volna a gazdagok a néptől, hogy eltűri őket, ha el akarnának szökni az ellenséghez, ahelyett, hogy segítenének a japánellenes küzdelemben.

Ezt mondottuk: Amikor az elmenekültek rokonai látták, hogy komolyan gondoljuk, amit a nemzeti egységről mondunk, írtak nekik, hogy térjenek vissza. A visszatérők írtak a többieknek. Elmondották, hogy milyen a helyzet. Persze, a megszállott területeken nem volt kellemes dolog kalapot emelni minden japán őrjárat előtt. Így hát sokan visszajöttek. Ismertem egy körzetet

Északnyugat-Senszi tartományban, ahol száz földesúri család — akik már a háború kezdete óta elmenekültek a környékről — tért vissza vagyonával együtt Tiencsin és Peking városából. Néhány esztendő mulva sok földesúr tevékenyen segítette a kormány technikai munkáját. Bebizonyítottuk nekik, hogy távol tudjuk tartani a gyűlölt ellenséget és emberi módon bánunk velük. Persze arra egy percig sem számíthatnak, hogy mégegyszer ők lesznek az urak."

3. Tisztviselők és katonák „földdel kenik be kezüket"

„Az új törvények — fejezte be Teng Fa — önmagukban még nem oldhatták meg egész hadseregünk gazdasági ellátásának kérdését. Az osztályérdekek ilyen időleges elrendezését sem biztosíthattuk pusztán szabályokkal és rendelkezésekkel. Ahhoz, hogy igazán elérhessünk valamit, növelnünk kellett a termelést."

Valóban: a falusi gazdaság kiterjesztése az új demokrácia — a megbízható, boldogság felé vezető életmód — fejlődésének második szakasza volt. Valahányszor a Nyolcadik vagy Negyedik Hadsereg előretört, az előretörést mindig erősebb japán büntetőexpedíciók követték. A blokád hatását is semlegesíteni kellett. Élnie kellett a népnek. A hazafiság, a tisztesség, a jó bánásmód egy, két, három esztendeig életben tarthatta a partizánháborút. De ahhoz, hogy a nép hat, hét, nyolc évig folytassa a harcot és szembeszálljon a megtorlásokkal, ahhoz más is kellett. Eleget kellett termelni ahhoz, hogy kielégítsék a hadsereg egyre növekvő szükségleteit, hogy helyrehozzák az ellenség pusztításait és fenntartsák az életszínvonalat. Ha ez nem sikerül, az átlagemberek tömegét egyre nehezebb lett volna meggyőzni arról, hogy bármi közük van a háborúhoz.

A kommunisták vezetése alatt működő felszabadított területeken ezt a hatalmas feladatot elvégezték. Az első lépés ezen az úton a földbérek, adók és kamatlábak leszállítása volt. Emberemlékezet óta először történt, hogy a népnek a földbér, az adó, és a kamat kifizetése után is maradt pénz a kezében. A parasztok így új állatokat és felszerelést vásárolhattak. Ez munkára buzdította őket, hiszen azelőtt valamilyen módon mindig kicsalták tőlük, amijük véletlenül nagyritkán mégis megmaradt. Az

adók százalékarányát most megállapították. Minden más gazdasági igénybevétel tilos volt. A törvények, amelyek ezt megtiltották, olyan tisztviselők kezében voltak, akiket a nép maga választott, s akiket bármikor visszahivhatott. Ilymódon minden földműves tudta: amit termel, magának termeli.

A második lépés egészen meglepő volt. Először a jenani kormány-támaszponton, azután az összes felszabadított körzetekben kiadták az utasítást: minden iskola, minden kormányszerv és minden helyőrség a lehetőség szerint maga termelje saját élelmét és a ruházatához szükséges nyersanyagot. Minden ilyen csoportnak adtak egy parlagon heverő földdarabot, amelyet a parasztok nem tudtak már gazdaságosan megművelni. Minden katonatisztet, katonát, tisztviselőt, tanítót és diákot arra kötelezték, hogy naponta legalább két órán keresztül dolgozzék ezeken a földeken, vagy más termelő munkát végezzen Minden közintézménynek egyedül kellett megtermelnie az alkalmazottai ellátásához szükséges összes főzelékfélét, valamint a gabonaneműek és hús nagyrészét. Magának kellett termelnie a gyapotot, amelyet az intézmény munkásai és azok családjai fontak meg, szőttek anyaggá és szabták fel ruhának.

Ilyen munka alól csak az kaphatott felmentést, aki beteg volt. Még Mao Ce-tung elnök, Csu Te főparancsnok és a kormány többi tagjai is a rendelkezésnek megfelelően dolgoztak és termelésük mennyiségét szabályosan nyilvánosságra hozták az időközi jelentésekben Mao erős dohányos volt és a maga földrészét arra használta fel, hogy a központi bizottság titkársága összes tagjai számára dohányt termelt. Csu tábornok Északnyugat-Kínában addig kevéssé ismert főzelékfélét: káposztát termelt a Nyolcadik Hadsereg főhadiszállásának tisztjei és legénysége számára. A tábornok nagy salátakészítő volt és többször indítványozta, hogy egészségi okokból a nép egyoldalú táplálkozása mellett fogyasszon salátát. A hátaslovakat eke elé fogták Ezeket vagy közösségi földeken használták, vagy olyan parasztoknak kölcsönözték ki, akiknek nem volt mivel szántaniok. A főparancsnok egyszer derűsen panaszkodott nekem, hogy ilymódon legjobb hátaslóvát tették tönkre. De kivétel mégsem volt.

A jenani határkörzetben, amely az egész felszabadított Kína irányító központja volt, több, mint százezer ember dolgozott. Mihelyt ezek maguk látták el szükségleteiket — már nem kellett őket a körzet másfélmillió lakosának táplálnia. Ilymódon a háború alatt is több százalékkal le lehetett szállítani a gabonaadót. A nép láthatta: amikor a kommunisták kérik tőle, hogy termeljen többet — nem azért kérik, mert új élősdieket kell eltartaniok. A feudális közelmultban a kormány fogalma eddig csak ezt jelenthette a nép számára. Most ez is megváltozott.

Sohasem fogom elfelejteni azt az öreg parasztot, akivel ezen a határvidéken találkoztam, amint megveregette a fiatal falusi tanácstagnak a vállát, aki falujabéli szegényparasztgyerek volt. Azt mondta: „Csak látta volna, hogy ez a fickó valamikor hány kosár trágyát hordott a földekre. Ki látott azelőtt ilyen hivatalnokot? A régi időkben azok legfeljebb a szeretőjük parfőmjétől bűzlöttek, nem a becsületes munka szaga érzett rajtuk." A fiatal tanácstag kissé szégyenkezett attól, hogy egy idegen vendég előtt ilyen kifejező módon dícsérjék — de az öreget nem lehetett megállítani. Kicsiny jelenet volt ez, de Kína sokezeréves történetében most történhetett meg először.

A határvidéken állomásozó hadseregcsoportok közül először a 37 éves Wang Csen tábornok parancsnoksága alatt álló 39. ezred tízezer katonája kezdte meg az önellátást, 1940-ben. Wang eredetileg mozdonyfűtő volt. Arról volt híres, hogy nem tudott távolmaradni egyetlen olyan csata kavargásából sem, amelyben az ő emberei is küzdöttek. Alakulata csupa veteránokból állott, akik háromesztendős frontszolgálat után tértek vissza helyőrségi szolgálatra. Három évig harcoltak a japán vonalak mögött és magukkal hoztak egész sor tüzérségi ágyút, géppfegyvert, mozsárágyút és puskát. Valamennyit az ellenségtől zsákmányolták. A csatákban megedzett kemény harcosok közül csaknem mindegyiknek volt egy zsákmányolt pisztolya, vagy szamuráj-kardja, amelyet ő maga szedett el az ellenségtől. Az ezredet az 1940—41-es polgárháborús válság idején rendelték haza. Megbízása az volt, hogy megvédje a körzetet a Sárga Folyón keresztül támadó japánok ellen és a déli irányban állomásozó Kuomintang blokád-osztagok esetleges rajtaütésével

szemben. Ha támadás nem történt, más katonai feladata nem volt az ezrednek, mint hogy erejét fenntartsa és harckészségét javítsa.

Mao Ce-tung felszólította az ezredet, hogy igyekezzék élelemmel, ruházattal és a legfontosabb szükségleti cikkekkel ellátni magát. Két jelszót emelt ki különösen: „Fogjatok a termeléshez" és „Ne sajnáljátok a kezeteket". Magához kérette Wang Csent és megmondta neki, hogy a 39. ezred tagjainak kell az élen haladniok. Be kell bizonyítaniok: a földben rejlenek még ki nem használt lehetőségek és helyesen összefogott, megszervezett erőfeszítéssel a föld többet teremhet a háború, a nép számára. A brigádot Nanniwan völgyébe küldték. Ez a völgy valamikor gazdag és sűrű népességű, jóltermő vidék volt, de az 1860-as mohamedán felkelés óta tüskés bozót borította, amelyben csak leopárdok, medvék, farkasok és hatalmas kígyók tanyáztak. A brigád dolga volt, hogy a völgynek visszaadja régi képét, s az ismét a tartomány egyik magtárává lehessen.

Beszéltem Wang Csen-nel. „Mielőtt egy arasznyit is szánthattunk volna — kezdte elbeszélését — először ki kellett vágnunk az erdőt, gyökerestől kiforgatni a földből a tönköket és meg kellett építenünk a brigád szállásait. Mao elvtárs azt mondotta: „Ha harcolni akarunk, jó fegyverekre van szükségünk. Ha termelni akarunk, jó szerszámokkal kell meghosszabbítanunk a karunkat." És mi szerszámok nélkül jöttünk a Nanniwan völgyébe. Nem volt nálunk más, csak bajonett. Fa sok volt a környéken. Kapanyelet és eke-keretet könnyen készítettünk. De vas nem volt. Egyik parancsnokunk oldotta meg a problémát azzal, hogy a lerombolt és bozóttal benőtt templomok tornyaiból leszedette a harangokat. Kovácsokat kértünk, hogy segítsenek nekünk a szükséges szerszámokat elkészíteni, de azok nem szívesen jöttek a vadonná változott völgybe. Végre kerítettünk egy öreg fickót, jól megfizettük és katonákat adtunk melléje segítségül.

A háborúhoz értettem, de a földművelésről, különösen pedig a helybeli lősz-talajról semmit sem tudtam. Embereim az ország különböző részeiből származtak, ahol különbözőek voltak a körülmények. A nehézségeket jelentettem Mao elnöknek, aki

egy mindössze 16 írásjelből álló mondatban válaszolt: „Ne felejtsétek el, hogy a népért dolgoztok, támaszkodjatok lelkesedésére. Tanuljatok tapasztalataiból, dolgozzatok egymás kölcsönös hasznára." Akkor összehívtam a katonákat és a közeli falvak lakóit. Azt mondtam nekik: „Nem feltétlenül azok az okosabbak, akiknek rangjuk van. A vezetés olyan munka, amit valamennyiünknek kell elvégeznünk. A tapasztaltak vezessenek, rangjukra való tekintet nélkül, a többiek pedig engedelmeskedjenek nekik." Így azok a katonák, akik felszerelést tudtak készíteni, a munka élére álltak. Mi, parancsnokok, gyakran csak engedelmeskedtünk nekik. A parasztok azonban még ekkor is kételkedtek és csak lassan mozdultak meg.

Először egyáltalán nem voltak állataink és embereink magukat fogták az eke elé, mint a szegényparaszt, ha megdöglenek igavonó állatai. Csaknem mindenki megértette ennek a fontosságát. De voltak olyan katonák, akik az északkínai Kuomintang-hadseregtől jöttek hozzánk. Ezek elégedetlenkedni kezdtek és azt mondták: „Azért jöttünk, hogy verekedjünk a japánok ellen, nem pedig, hogy igavonó állatnak nézzenek bennünket. Küldjetek minket vissza a frontra."* Az elégedetlenkedők általában tisztességes emberek voltak, akik tisztességesen harcoltak. Ugy szégyenítettük meg őket, hogy eléjük tártuk néhány kommunista példáját — a többi között azét az ezredesét, aki még akkor is folytatta a munkát, amikor tenyere már egyetlen véres húscafattá torzult. Magam is minden nap együtt dolgoztam az emberekkel és a vezérkar is ugyanezt tette. Nézd csak, most is itt vannak a sebhelvek a kezemen — mutatta tenverét Wang Csen.

A parasztok körülöttünk csellengtek és nézték, mit csinálunk. Az, hogy láttak igavonó állatok munkáját végző katonákat, többet jelentett számukra minden szónoklatnál. Egyszer így szólt hozzám néhány paraszt: „Ti tényleg jó hadsereg vagytok. De ki az ördög látott azelőtt dolgozó katonát. Aztán, bocsássatok meg, mégis azt kell mondanunk, hogy sok energiát pocsé-

* Jenanba vezető útunkon a Kuomintang területeken láttunk is néhány szökevényt. Az is csodálatba ejtett bennünket, hogy Wang nyilt becsületességgel beismerte: ezek az ő emberei.

koltok. Nézzétek ezt is, meg amazt is rosszul csináljátok." Nemsokára már együtt nevettünk balfogásainkon és a parasztok — hogy meg ne bántsanak — azt mondták: „no, talán más tartományokban hibátlanul dolgoztok."

A jég ezzel megtört. Az öreg emberek, akikre otthon nem volt nagy szükség, eljöttek és az egész napot velünk töltötték. Megtanították a katonákat, hogyan tegyenek a helyi talajnak megfelelő ekevasat az ekébe és hogyan merítsék bele a földbe. A mellettük elhaladó fiatalok időnként megálltak és segítettek a munkában. Néhány öreget meg fiatalt felvettünk oktatónak, teljes hatáskörrel és jó fizetéssel. Az egész szomszédság érdeklődni kezdett és sokan önként segítettek. Ez nagyon jól esett katonáinknak.

Az első esztendő végére már döngölt földből vagy fából valamennyi katonánk számára állandó szállást építettünk. Volt főzelékünk, sertéstenyészetünk és jó konyhánk. Minden egyes katona igényelt és művelt egy teljes hektár földet. Valamikor minden vetőmagot a kormány raktáraiból szereztünk. Most már csak az adag egy részére voltunk rávatalva. A kormány szarvasmarhát adott nekünk és lassan majdnem egészen önellátók lettünk.

Nos — mondotta büszkén Wang Csen — négy évig tartottunk ki és mult évben, 1943-ban már több mint két és negyed millió kiló kölest, fél millió kiló burgonyát és tököt, és negyed millió kiló sertéshúst termeltünk. Amikor gondoskodtunk mindenkinek az élelmezéséről, még mindig maradt majdnem fél millió kiló gabonánk. Visszafizettük a kormánynak a kölcsönt és ami fennmaradt, az egységek pihenésére és művelődésére fordítottuk. A maradékon szövetkezetet alakítottunk. Minden résztvevő a befektetett munkanapok arányában kapott tőkehitelt. A földművelési munka és a szövetkezet irányítására minden században gazdasági bizottságok alakultak. Magának az ezrednek is volt ilyen gazdasági bizottsága. Választott bizottságok voltak ezek, ahol egymás mellett ültek tisztek és közkatonák. A bizottságok elszámolásába mindenki betekinthetett.

Amikor már anyagilag rendbejöttünk — mondotta Wang Csen — első dolgunk az volt, hogy megszavaztuk: minden

olyan paraszt, aki mezőgazdasági szerszámot kölcsönzött nekünk, új felszerelést kap vissza, amelyet a japán sinek nyersanyagából készít el a katonai arzenál. Amikor elvittük a parasztokhoz az új szerszámokat, nem akarták elfogadni őket és azt mondták: „Hiszen nem ez a miénk." Azt válaszoltuk, hogy az ő segítségükkel értünk el sikert és ragaszkodtunk hozzá, hogy elfogadják az új szerszámokat. Látnia kellett volna azt a jelenetet. Katonák és parasztok túláradó örömmel ölelkeztek össze. Voltak öreg parasztok, akik ugráltak, mint a kölykök.

A mostani év termelési terve szerint minden katona három és fél hold földet művel majd. Mintegy ezer kilogramm gabonára lehet számítani. Körülbelül 220 kilót megeszik. 300-at átad az ezred céljaira és adományképpen a kormányraktáraknak, 54 kilót befizet egy egyenruha alapra, amely gyapotot és gyapjút vásárolt számára. A megmaradó mennyiséggel azt csinál, amit akar. Eladhatja pénzért, hogy megsegítse a családját, magára költheti, vagy ha akarja befektetheti a szövetkezetbe. Ami az állattenyésztést illeti, célunk az, hogy a brigádban minden tíz embernek legyen egy tehene, vagy bivalya, minden két embernek egy sertése és minden egyes katonának egy kecskéje, vagy birkája. Csirkére, kacsára és házinyúlra nem készítettünk semmiféle tervet, de amint láthatja, igazán bőségesen szaladgálnak körülöttünk."

Amikor befejeztük beszélgetésünket, bejártuk a völgyet. Beszéltünk katonákkal és parasztokkal. Minden úgy volt, amint hallottuk. Az ezred nemcsak nagy méretekben folytatott földművelést, hanem megvoltak a maga kovácsműhelyei, szövő- és fonógyárai, borbélyműhelyei, olajsajtoló malmai és ételkonzerváló telepei. Mindent maguk a katonák tartottak üzemben. Minden az ő erőfeszítésük gyümölcse volt és az ő javukat szolgálta. A szövetkezet pénzt gyüjtött a katona számára, hogy leszerelésekor kezdhessen valamihez, a műhelyekben pedig szakértelmet szerzett. A brigád minden katonája éppen ottlétünk idején kapott új gyapjútakarót és háziszövésű új gyapjú egyenruhakabátot. Olyat, amilyent a Kuomintang-csapatoknál csak tisztek hordhattak.

Egy kérdés mindenesetre aggasztott bennünket: hogyan őrzik meg ezek a munkáskatonák harci készségüket. A választ csakhamar megkaptuk. Menetgyakorlat helyett az emberek teljes felszereléssel vonultak a földműves munkára. Napi egy-két órán keresztül gyakorolták a kézigránát-vetést és célbalövést a gabonaföldeken. Az öt téli hónap alatt szabályos hadgyakorlatokat tartottak és elméleti órákon ismerték meg az ellenséges taktika fejlődését, valamint az ellene alkalmazott harci módszereket. Fogoly japán mérnökökkel felépíttették a legújabb típusú nanniwani erődmű mását és az ezred szüntelenül „elfoglalta", illetőleg „megostromolta".

Az egyik század bemutatót is tartott számunkra. Ime az eredmények:

Célbalövés: egy négyzetméter területű célpontra száz méterről, háromszázhetvenhét lövés közül háromszázhatvankilenc találat.

Gránátvetés: negyven méter átlag.

Rohamfutás: egy perc alatt százötven méteres átlag, kezdetén három sorozat sortűz leadásával. A roham alatt három kézigránát elhajítása, gátak és akadályok átmászása, végül pedig hét védett célpont elleni szuronytámadás.

Megkérdeztem Barrett amerikai ezredest, mi erről a véleménye — így nyilatkozott: „Minden hadseregnek becsületére válnának ezek az eredmények."

Ime: a Kuomintang-kormány elrabolta a fiatal, erős parasztokat a termőföldekről és gondos éheztetéssel reszkető, rémült kísértetekké változtatta őket. A 39-es ezred az ellenséges front mögött és olyan blokád alatt, amelynek ki kellett volna őt éheztetnie — dolgozott. Mégsem vett el semmit a néptől. Emberei mégis keményizmuak, napbarnítottak és éberek voltak. Nemcsak a munkát és a gyakorlatokat végezték lelkesedéssel, de tanultak is. Mindennap volt elméleti oktatásuk, valamennyien tudtak írni-olvasni. Ezt is a hadseregtől kapták, s hasznukra válik majd békeidőben is.

A kulturális célokra értékesíthető vetőmagból három ezred egy-egy színházat és társalgótermet épített. Mindegyik ezrednek volt színjátszó társulata, atlétikai csapata. Ennek a hadse-

regnek is volt hát „gazdasági tevékenysége", akárcsak a Kuomintang-hadseregnek. De nem feketekereskedelmet folytatott a tisztek hasznára — hanem termelt, a nép és a katonák számára.

„Mi történik, ha elvezényelnek benneteket?" — kérdeztem Wangot, amikor keresztül sétáltunk a hajdan vad völgyön, amelyből az ő emberei teremtettek otthont.

Wang Csen így válaszolt: „Katonák vagyunk, nem földművesek. Ha elmegyünk a frontra, átadjuk a helyet a következő ezrednek. Ha már nem lesz szükségünk helyőrségre, mindent a nép vesz át."

Külön-külön is beszéltem egyes katonákkal. Valamennyien ugyanezt mondották. Néhány hónappal később Wang Csen és emberei visszatértek a háborúba és legendába illő rohammal betörtek Hunan tartományba.

1942 után a „nanniwani rendszert" minden felszabadított körzetben állomásozó helyőrség átvette. Az eredmény az volt, hogy csak 1944-ben egyedül a jenani körzet csapatai és funkcionáriusai 15 millió kg gabonát termeltek — az egész körzeti termelés 8 százalékát. Ez nagyobb volt, mint az egész lakossághoz mért aránvszámuk.

Munkájuk következményeképpen a jenani kormány fokozatosan leszállíthatta a nép gabonaadóját. 1944-ben kilenc millió kilogrammal kevesebb adót gyüjtöttek, mint 1940-ben. Más szavakkal: a körzet 300.000 családja számára az egy esztendőre eső adóterhet, mintegy harminc kilogrammal, tehát egy felnőtt ember egy havi adagjával leszállították. Ezenfelül továbbra is érvényben volt természetesen az a csökkentés, amely a Nyolcadik Hadsereg fennhatósága alá tartozó körzetekben már eredetileg is leszállította az adót.

4. A szövetkezés gazdagítja a parasztot

A „Nanniwan-terv" bebizonyította a határkörzet népének, hogy a hadsereg és a többi régi „nem termelő" nem akarnak többé semmittevők maradni. Mihelyt a kommunisták bebizonyították ezt, arra kezdték buzdítani a parasztokat, hogy

igényeljenek szűz, vagy parlagon heverő földeket és növeljék a mezőgazdasági termelést.

A határkörzet rendkívül alkalmas hely volt ilyen kísérlet számára.

Egyike volt ugyanis azon kevés kínai vidékeknek, ahol bőségesen akadt föld. A lösztalaj jó évszakokban rendkívül termékeny, de három vagy négyévenként a szárazság, vagy az árvíz elviszi a termés jórészét. A régi társadalmi rendszerben az egyéni termelő számára, aki mindig fel is élte amit termelt és a földbérek meg az adók miatt semmit sem tartalékolhatott — ez rendkívül kockázatos termelési módszer volt. Emberöltők egész sora küzdött már ezzel. Mégis néhány évenként újra meg újra ezrek haltak éhen, vagy voltak kénytelenek elhagyni a vidéket. Több, mint száz esztendő óta a népesség szüntelenül fogyott. Végül már az volt a helyzet, hogy akkora területen, mint Franciaország kevesebb, mint kétmillió ember lakott.

A kínai kommunisták felismerték: ilyen országban az a feladat, hogy jó években a terméshozamot meg kell növelni, így azután a nép a szűk esztendőket is baj nélkül kihúzhatja. Gépesítéssel nem lehetett próbálkozni, mert a japánok és a Kuomintang blokádja lehetetlenné tett minden behozatalt. Az egyetlen erőforrás az emberek és igavonó állatok munkaereje volt. Amikor megvizsgálták a vidék gazdaságát, úgy találták, hogy sok olyan paraszt van, akinek rendkívül kicsiny a földje, de van négy-öt erős fia, akiknek munkaereje teljesen kihasználatlan Ez munkaerőpazarlás volt. Másrészt voltak olyan nagyobb gazdák, akiknek nem voltak fiaik, de pénzük sem volt ahhoz, hogy bérmunkást fogadjanak, csak részben tudták megművelni a földet. Ez meg földpazarlás volt.

Egész dűlők hevertek parlagon. Az ilyen aránytalanságok okozta veszteség nemcsak a helyi körülmények következménye volt. Ez általában a kisméretű egyéni gazdálkodás kikerülhetetlen következménye Az ilyen gazdálkodás ártott a háborúnak, ártott magának a kerületnek és a népnek. Rendkívül fontos volt tehát e gazdálkodás kiküszöbölése

A leggyakrabban alkalmazott módszer a földmunkás-szövetkezetek támogatása volt. A vidéken ezeket a csoportokat „munka-

csere-csoportoknak" nevezték. Egy ilyen csoport mintegy tucatnyi, önkéntesen tömörült szomszédból állott, akik elnököt választottak maguk közül. Ezek a munkaidőben közösen használták munkaerejüket, állataikat és szerszámaikat. Maga a föld ezzel a módszerrel a tulajdonos kezében maradt. A csoport tagjai egymás mellett lévő birtokait azonban nem külön, hanem egyvégtében művelték meg. Ezeket már nem mesgye, hanem csak jelzések választották el egymástól.

Ezzel a módszerrel rendkívül sok munkaidőt takarítottak meg. Egy tizenegy tagból álló csoport vezetője elmondotta nekem, hogy azelőtt minden embernek külön ki kellett hajtania a mezőre egy félig megrakott ökrös-szekeret, ha trágyázni, vagy vetni akart. Most két ember öt ökörrel valamennyiük számára minden fuvarozást ellátott. Azelőtt az értékes nappali órákban, az ültetés és aratás idején is minden paraszt időt szakított arra, hogy tüzet rakjon és megfőzze az ebédjét. Most egy paraszt megfőzött mind a tizenegynek — ilymódon a csoport összevéve egy egész napi munkaidőt takarított meg.

A munka termelékenységét is biztosították. A mezőkön a csoport mindig egy vezető utasításai szerint dolgozik. Felmerül és a földje között. Amikor egy parasztot megkérdeztem a kérdés, vajjon nem lazul-e meg a kapcsolat ilymódon a paraszt erről, nemmel válaszolt. „Ha a csoport az én földrészemen dolgozik, én szabom meg a munka módját és ütemét, hogy minden rendben menjen. Amikor a következő földsávra érünk, a szomszédom veszi át a vezetést, hiszen ez már az ő földje. Ő jól dolgozott az én földemen. Hogyan dolgoznék én rosszul az övén?" — mondotta.

Amikor elérkezik a betakarítás ideje, minden tag a termését saját földjére gyüjti. Azután gyűlést tartanak és eldöntik: milyen helyreigazítást kell alkalmazni olyan esetekben, amikor egy-egy földdarabbal több munka volt, mint amennyit a tulajdonos maga is elvégezhetett volna. Rendkívül alapos vizsgálatokból kiderült, hogy az ilyen munkacsere-rendszer segítségével általánosságban két ember végezheti el azt a munkát, amelyhez azelőtt háromra volt szükség.

Mi lesz a megtakarítással? A határvidéknek külön törvénye volt, amely minden igénylőnek jogot adott a szűz vagy a parlagon heverő földek elfoglalására. Az ilyen föld első termése után semmiféle adót nem kellett fizetni. A munkacsere-csoportok úgy találták: hasznos dolog földet igényelni. Ezt csakugyan nagyszámban meg is tették. A tagok régebbi földjei — mint mondottuk — magántulajdonban maradtak. Az új föld azonban már a csoport közös tulajdona lett, s ennek terményeit az egyes tagok által befektetett munkaidő arányában osztották szét. Az új föld feltöréséhez persze mindig több munka kellett, mint amennyit az már a következő esztendőben igényelt. A csoportok tehát kétszer-háromszor növelhették birtokaikat, míg el nem érték munkaképességük határát.

Ezek a csoportok is — akárcsak a falu politikai átszervezői — inkább a példa, mint a rendelkezés erejével hatottak. Az első sikereket rendkívüli erővel terjesztették. Wu Man-ju, aki a ma is mintának tekintett csoport szerkezetét kigondolta, a szuijuani éhínség elől tíz esztendővel ezelőtt érkezett a felszabadított földekre. Szuijuanban éhenpusztult a családja. Ő maga sem írni, sem olvasni nem tudott, otthona nem volt. Beszélgetésünk időpontjában már mindenki ismerte a százmilliós lakosú Felszabadított Körzetekben és véleményét a termelési politika minden kérdésében meghallgatta. A növekedő szántóföldek, a teli magtárak az ilyen szövetkezeti falvak helyes módszeréről nemcsak a dolgozó parasztokat, hanem sokszor még a kínai falu jellegzetes, nem termelő alakjait is meggyőzték. Kuruzslók, szerencsejátékosok és jövendőmondók — akik a régi szegénység idején csak harácsoltak — rájöttek, hogy a földmunka jobb megélhetést biztosít az ő számukra is, mint az élősdiség, amely ezeken a vidékeken a szellemi színvonal emelkedése következtében már amúgyis jóval kevesebbet jövedelmezett.

1944-re már a körzet földműveseinek fele ilyen csoportok tagja volt. A hatás lényegében az volt, mintha sokszázezer munkabíró emberrel szaporodott volna a lakosság — de az élelmiszerfogyasztók száma ugyanaz maradt volna. 1940 és 44 között 350 ezer holddal növekedett a megművelt föld területe, a learatott gabona mennyisége pedig 30 millió kilogrammal. Minden közre-

működő birtokának átlagterülete két holddal, tiszta jövedelme pedig mintegy 150 kilogrammnyi gabonával nőtt. A körzetet egészében véve, minden háztartás egy és negyed hektárral több földet művelt meg és 100 kilogrammnyi gabonával keresett többet — akár tagja volt a munkacsere-csoportoknak, akár nem.

Szerencsére az egész időszak alatt kielégítő mennyiségű volt az esőzés. A kormány a következő célokat tűzte ki: „Két év alatt annyi termést betakarítani, mint azelőtt három alatt." És „két esztendei munka után egyévi élelmiszertartalék legyen minden csűrben." 1944-re el is érték ezeket a célokat. A határvidéken, amely valamikor Kína egyik legszegényebb részeként volt ismeretes, az átlag parasztnak többje volt már, mint bárhol Kína leggazdagabb tartományaiban. Eleget tudott félretenni ahhoz, hogy családja akár egy teljes rossz esztendőt is kihúzzon éhezés nélkül, vagy anélkül, hogy adósságokat kellene csinálnia. A nép megnyerte a „természet" ellen vívott csata első menetét. A lőszföldből, amely a feudális uralom alatt kegyetlen mostohaanyának bizonyult, most megbízható tápláló lett. A kommunisták szervező munkája előzte az éhség kísértetét, amely századok óta ott kullogott a parasztok végtelen generációinak sarkában.

Az ennivalóért vívott csata csak az első a háborús gazdaság ütközeteinek sorában — és első volt a blokád megtöréséért vívott küzdelmek sorában is. Amikor a Kuomintang lezárta a vidék határát, elzárta a nyersgyapot behozatalának útját is, amelyet azelőtt csak a délibb vidékeken termeltek. Elzárta a gyapotszövet útját is, amely a nép és a hadsereg öltözékét szolgáltatta. Az évek múlásával ez a probléma rendkívül égetővé vált. Könnyen nem lehetett megoldani, mert a körzetben azelőtt sohasem ültettek gyapotot és az időjárás szeszélyétől függött, hogy a termést a gyilkos fagy beállta előtt be lehet-e takarítani.

Amíg az élelemtartalék nem volt teljesen biztosított, nem kísérleteztek nagyméretű gyapottermesztéssel. Később azonban már minden módon arra buzdították a parasztokat, hogy kíséreljék meg a dolgot. A kormány propagandája nyíltan megmondotta: ha a helyszínen nem termesztenek gyapotot, nem lesz ruha. Mintagazdaságokat rendeztek be, hogy megmutassák: meg lehet oldani a kérdést. Aj jelentkező termelőknek vetőmagot, teljes adó-

mentességet, jó árakat (egy hektárnyi gyapotért ötször annyit, mint egy hektárnyi gabonáért) és az időjárás által okozott károk teljes megtérítését ajánlották fel. A fagy minden esztendőben elpusztította ugyan a termés egy részét, a gyapottermő területek mégis tízszeresre növekedtek. 1940-ben kétezer holdon, 1943-ban már 19 ezer holdon termesztettek gyapotot s a termés a szükséglet 60%-át fedezte. A gyapotnak értékes melléktermékei is voltak, mint a gyapotmag-olaj és bizonyos trágya-nyersanyagok. Az 1945-ös terv már teljes gyapot-önellátást irányzott elő, még pedig azon az alapon, hogy mindenkinek évenként két öltözet ruha jut.

Minden faluban voltak fogyasztási szövetkezetek. Ezeknek a hálózatán keresztül megszervezték a körzet asszonyait gyapotszövésre. A szövetkezetek a kormány bankjainak és gyapotraktárainak támogatásával dolgoztak. Az asszonyok kölcsönbe kapták a nyersanyagot és az egyszerű szövőszékeket. Minden kilogramm kölcsönadott gyapotért fél kilogramm súlyú gyapotfonalat kértek. A többit az asszonyok saját családjuk szükségleteire fordíthatták. Ugyanilyen megegyezés alapján készítettek szövetet a fonalakból. Ilymódon a falusi háziasszony a maga munkájával elláthatta ruhával az egész családot, holott azelőtt erre sok pénzt kellett költenie. Most semmibe sem került. 1944-ben már több mint kétszázezer asszony — minden három családban kettő — dolgozott ezen az alapon. A szövetet vegyesen készítették kormánykézben és magántulajdonban lévő gyárak, hadseregműhelyek és ipari szövetkezetek.

1940-ben a körzetben felhasznált gyapotfonálnak csak 55 százalékát termelték a helyszínen, a többit nagy üggyel-bajjal és költséggel csempészték keresztül a blokádon. 1943-ban még több szövetet készítettek — és már egyetlen méternyi fonál sem érkezett a blokádon túlról. A kommunisták jelszava az volt: „Táplálkozzatok jól, öltözködjetek jól." Ennek a jelmondatnak most a második fele is éppen úgy teljesült, mint az első.

Ezen a ponton is — mint mindenütt — életfontosságú volt a szállítási probléma. Ez különösen azért volt sürgős kérdés, mert a blokád megbénította a teherautó-behozatalt. Az egész körzet-

nek minden szükséglet kielégítésére mindössze húsz régi teherautója volt. Mégis szállítani kellett élelmet, a katonák és parasztok használati cikkeit és az északnyugati bányákból sót. A só volt egyébként a külvilággal folytatott kereskedelem fő tárgya. Ezt a szomszédos Kuomintang-országrészek is innen voltak kenytelenek vásárolni, akár tetszett nekik, akár nem, mert más közeli helyről nem kaphatták meg.

Itt is a munkacsere-csoportok segítettek. Télen ezek a csoportok szállítási szövetkezetté alakultak át. Az egész szövetkezet minden lovát, ösvérét, szamarát és bivalyát egy, vagy két szövetkezeti tag gondjára bízták. Az állatokból karavánokat szerveztek és a tíznapos sóbánya-fordulókkal sok pénzt kerestek. Ezek a karavánok gyakran a maguk falujának termékeit is piacra vitték, hogy más szükségleti cikkekkel térjenek vissza. Ezek a szövetkezetek 1943-ban 530.000 ilyen szállítási vállalkozást hajtottak végre, s a tagok valamennyien kereshettek. Valamikor a parasztnak kellett táplálnia igavonó állatait a téli időszak alatt. Most azok segítettek neki.

Az említett módszerek a körzet egész arculatát megváltoztatták. Amikor 1944-ben meglátogattuk, úgy találtuk, hogy intenzívebben és kiterjedtebben van megművelve, mint Északnyugat-Kína bármilyen más része. Eltűnt a magános paraszt képe, amint az eke szarvát tartja. Az emberek mindenütt csoportokban dolgoztak és énekeltek. Az északnyugati körzetek más részein a paraszt rendszerint rongyos volt. Itt foltozott ruhát is csak néha láttunk, rongyosat soha. Kína mindig zsúfolva volt koldusokkal. Mi öt hónapig jártuk a határvidéket és a felszabadított körzeteket. Több, mint másfélezer kilométert tettünk meg. Városok és falvak százait láttuk, — de koldust egyet sem találtunk. Egész utunk alatt nem láttunk egyetlen olyan parasztot, vagy katonát sem, aki rosszul táplálttnak látszott volna.

Ezek a külső változások a falusi társadalomban végbement alapvető változás jelképei voltak.

A Kuomintang-körzetekben a parasztságban társadalmi és tulajdonviszonynak csak három típusa volt megkülönböztethető. A földesúr és a bérlő viszonya, az egyéni gazdálkodó, aki többé kevésbbé meg volt terhelve adóssággal, meg a mezőgazdasági

munkásé. Ezekben a körzetekben a háború erősen megnövelte a földesurak számát, meg az adósságokat — és erősen csökkentette a viszonylag adósságmentes, dolgozó középparasztok számát.

A határvidéken és a Felszabadított Körzetekben általában a nyolcesztendős háború után két újtípusú viszony is kialakult. Egyik volt az egyéni kisbirtokon alkalmazott kollektív munka, amelyet néha pénzért, máskor ingyen végeztek (a munkacsere-csoportok) — a másik a szövetkezeti munka közösen birtokolt földön (azon a földön, amelyet a munkacsere-csoportok igényeltek és kaptak).

Az új formák gyorsan nőttek a régiek rovására. Ezenfelül a régi formák egymásközötti viszonya is megváltozott. A kamatkorlátozás és a bőséges tartalékok következtében a paraszt megerősödött és régi kölcsönterheinek tőkéjéből is törleszteni tudott. A földnélküli munkások csatlakoztak a munkacsere-csoportokhoz. Kormánysegélyt, meg szövetkezeti segélyt kaptak és földhöz jutottak. Mindkét esetben segítette őket a kormány.

Kuomintang-Kínában „biztosíték" kell az ilyen kölcsönökhöz. Itt csak arra volt szükség, hogy a helyi parasztszervezet — amely ugyanolyan szegény emberekből állott, mint amilyen a pályázó volt. — bizonyítsa, hogy az illető jó munkás és nem lusta.

A megtakarított összegek és a könnyen megkapható hitel következtében egyre több bérlő kérte a földbirtokostól, hogy adja el neki a bérbevett földdarabot. A földesurak erre egyre inkább hajlottak. Ennek két oka volt. A kormány erősen adóztatta a bérjövedelmet, de nem adóztatta az ipari befektetéseket. Másodszor: a földesúr nem volt túlságosan népszerű ilyen társadalmi rendben és a fiatalabb falusi nemesek igyekeztek maguk is hasznosakká válni.

A határkörzetekben és a Felszabadított Körzetekben világosan megmutatkozott a mezőgazdasági szövetkezés előnye. Ez mintául szolgált az egész ország számára. A Felszabadított Körzetekben a gazdaság átformálásának megkezdése előtt a hatalom a kisebbség kezéből a többség kezébe jutott. Ez volt az a kulcs, mely a feudalizmusból kivezető út kapuját megnyitotta.

5. Az ipar születése

Az új demokrácia agrárpolitikája nemcsak a mezőgazdaság hozamát és színvonalát emelte, hanem elérhetővé is tette a földesurak tőkéjét és a parasztok munkaerejét az ipar számára. A kézműves-ipartól eltekintve, a vidék ipara 1937 előtt teljesen fejletlen volt. Az egyetlen nagyobb vállalat a jencsangi olajkutak voltak. Ezek sem működtek azonban a polgárháborús időszak megkezdése óta. 1937-ben az egész körzetben alig háromszáz ipari munkás dolgozott.

1944-ben a körzet gyáriparának munkáslétszáma — ideértve a kormánykézben, szövetkezetek és magánosok kezén levő vállalkozásokat — elérte a 12.000 főt. Az olajkutak ismét működtek. Egy sanghâji mérnök vezetése alatt helyrehozták a tönkretett olajfinomítót. Ez gazolint, kerozént és melléktermékek sorában gyertyát is termelt. Ez utóbbit még exportálni is lehetett, mert jobb volt a Kuomintang-Kínában kapható gyártmányoknál. Több gyapjú- és gyapotfeldolgozó üzem is működött, amelyek mindegyike többszáz munkást foglalkoztatott. A gépeket még fakeretekre szerelték, de már elektromos áram hajtotta őket. Az egyik legfontosabb régi importcikket, a gyufát is helyszínen gyártották.

A fegyvergyárak robbanóanyagokat, kézifegyverekhez való muníciót, puskákat, tábori mozsarakat, géppuska-alkatrészeket gyártottak. Ezen a vidéken a földművelés és a háború szorosan összefonódott. A fegyvergyárak gyártották a mezőgazdasági szerszámokat is, meg a fecskendőket az állatállomány beoltására járványok ellen. Néhány kohó és vasolvasztó is dolgozott. A körzetben kezdetben egyáltalán nem volt fémipari szakember. Ezért az első olvasztókemencét egy német szakkönyv útmutatásai nyomán egy gépészmérnök, egy elektrómérnök, meg egy rövidhullámú rádiószakértő építette. Három hiba és átdolgozás után a kemence jóminőségű fémet szolgáltatott. Az 1945-ös terv már acéltermelést is előirányzott, hogy azzal a felrobbantott vasúti síneket — az eddigi egyetlen acélforrást — pótolhassák, illetve kiegészíthessék.

Amikor a blokád 1939-ben elkezdődött, az egész körzetben csak néhány szerszámgép volt, amelyet a rövidéletű Kuomintang-kommunista együttműködés idején vásároltak. A háború végefelé már sok üzem helyi készítésű szerszámgépeket használt. Az erőforrást szétszedett teherautó-motorok, malomgépezetek és néha az állatok szolgáltatták. Az egyik helyen például láttunk egy gépműhelyt, amelyet lovak segítségével tartottak üzemben! A transzmissziós szíjakat gyapjúból szőtték és méhviasszal impregnálták. A felszerelést szüntelenül javították. Számtalan, azelőtt csak behozatalból ismert cikket tudtak helyettesíteni. Találékonyságuk rendkívüli volt.

Olyan nehézségek voltak ezek, amelyeket a Kuomintang-országrésznek sohasem kellett megismernie. A nehézségek legyőzésére a kormányzatnak nem volt más segítsége, mint a maga találékonysága, a maga erőforrásai és azok a gépproncsok, amelyeket a hadsereg zsákmányolhatott. Ilyen eszközökkel kellett megindítani az ipari forradalmat. A kínai kommunisták politikájának világossága és közérthető volta itt is segített, akárcsak a mezőgazdaság esetében. Segített az is, hogy a munkások, technikusok és feltalálók kezdeményező képességét szervezetten táplálták és támogatták. Anyagi jutalmak mellett a Párt a józan észre, a politikai meggyőződésre, az igazi hazafiságra is számíthatott. A nevelő kampányokban a Párt mindenki számára világossá tette: az ipari termelés emelésével nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy széttörjék a kiéheztető blokádot és megóvják a japán front mögötti Felszabadított Körzeteket a katonai összeomlástól.

A kisebb üzemekben a munkásoknak szövetkezetek alakítását indítványozták. Ezek számára minden formaságtól mentesen hitelt nyujtottak. A Kuomintang-hátországban, amelynek több, mint kétszázmillió lakosa volt, 1945-ben még az ezret sem érte el az ipari szövetkezetek száma. Az infláció, a kormányszabotázs és a klikk-harcok szétrombolták a többit. Ami a Felszabadított Körzeteket illeti, egyedül a másfélmillió lakosú jenani határkörzetben csaknem négyszáz ilyen szövetkezet alakult, holott a külső segítség beszüntetése idejében — 1939-ben — számuk még csak tíz volt. A helyes pénzügyi kezelés

mellett gyorsan nőtt a kormánykézben lévő ipar is. A hadseregből és a közigazgatási pozíciókból visszahívták a szakértőket és a szakmunkásokat. Ebben a szakaszban teljes adómentességgel bátorították azokat a magánszemélyeket, kik ipari befektetéseket akartak eszközölni. A technikusoknak több fizetésük volt, mint a miniszteréknek.

A létfenntartási költségek esetleges ingadozásától úgy óvták meg az ipari munkásokat, hogy a megállapított béren kívül a katonai adagoknak megfelelő élelmezést, valamint évenként egy nyári és egy téli ruhát juttattak nekik. Ezenkívül külön fizetési pótlékot kaptak. Ezt a pótlékot a legfontosabb élelmicikkek szabadpiaci árai és a központilag megállapított árak viszonyából számították ki. A kormánykézben és a magánosok tulajdonában lévő üzemekben egyaránt a szakszervezetekkel egyetértésben megállapított kollektív szerződés volt kötelező. A szakszervezetek résztvettek a gyárvezetésben és a termelési tervek megállapításában. Klubjaik, bölcsődéik és orvosi segélynyujtási szervezeteik voltak, amelyek fenntartására a törvény minden vállalkozás készpénzforgalmának 3 százalékát biztosította számukra.

A szakszervezeteknek kötelességeik is voltak. Ők voltak felelősek a munkafegyelemért, valamint a termelési színvonal fenntartásáért. Elvárták tőlük, hogy mindent megtegyenek a termelékenység emelésére. Az ő kötelességük volt, hogy az összes munkásokat necsak általános oktatással, hanem technikai tanfolyamokon is képezzék. Ilymódon segítették szétzúzni azokat a szakmai legendákat, amelyek a régi feudális céh-tradíciók maradványaképpen oly sokáig megosztották a kínai munkásosztályt. Harcot folytattak a körzeti sovinizmus ellen, amely ugyancsak a feudalizmus maradványa volt, s emiatt eleinte előfordult, hogy egyesek nem akartak egy műhelyben dolgozni más tartományokból származó társaikkal.

Azok a munkások és igazgatók, akik a kitűzött termelési színvonalat túlteljesítették, külön jutalmat kaptak. A találékonyság és a termelést gyorsító újító módszerek mindig meghozták a megfelelő kormányjutalmat. A legjobbaknak a „munka hőse" címet adományozták. A termelési tanácsokat törvényben köte-

lezték, hogy minden újítási indítványt gondosan vizsgáljanak meg és gyakorlatban kísérletezzenek ki — akár a főmérnöktől, akár egy tanulatlan segédmunkástól érkezett. A körzeti kormány volt olyan előrelátó, hogy még idejekorán beszerzett minden műszert, amit csak lehetett. Igy a jenani egyetem ipari laboratóriuma minden iparág számára hozzáférhető volt, ha kísérletezésről, tanácsadásról, vagy ipari kutatásról esett szó.

A Kuomintang-hatóság iparának egyik átka az elmélet és gyakorlat közötti irtózatos szakadék volt. A csungkingi kormánynak sok kitűnő mérnök állott rendelkezésére — és még sokkal többet is beszervezhetett volna.

A Kuomintang-kormány hivatalnokai azonban — ha egyáltalán gondoltak az iparra — csak arról beszéltek, hogy „majd a háború után" milyen nagy gyártelepeket fognak vásárolni.* Igy történt, hogy rendkívül fontos háborús szükségletek — például a motorüzemanyaghoz szükséges alkohol — kielégítésére csak a kéznél lévő készleteket használhatták fel. Ugyanakkor sok technikus erejét pazarolták arra, hogy „a legújabb módszer szerint" kitervelt ipartelepek szervezésén dolgozzanak évszámra, igy azután éppen a „legújabb módszer" miatt a meglévő módszerekkel már elért termelési eredményeket sem lehetett elérni.

A Kuomintang-kormány alkalmazásában dolgozó mérnökök szinte melankólikus bátortalansága párosult a tisztviselők magatartásával, akik szűklátókörű garasoskodók és féktelen álmodozók voltak egyszerre. Sok technikus úgy keresett kivezető utat ebből a zsákutcából, hogy maga is politikára adta a fejét, vagy otthagyta a kormányt, hogy tanítson. Esetleg saját műhelyt is próbált szervezni, ami tőkehiány miatt általában nem sikerült. Elég tekintélyes számú szakember addig furakodott, amíg „tanulmányútra" küldték Amerikába, vagy Angliába, ahonnan aztán nem tért vissza.

---

* Amikor Donald Nelson Csungkingba érkezett, hogy egy háborús termelési központ megszervezésénél segédkezzék, első sajtókonferenciáján a kínai információs minisztérium hivatalos kiküldötte mindenekelőtt azt kérdezte tőle: lesznek-e a háború után amerikai tőkebefektetések Kínában. Nelson dühösen elvörösödött és azt mondta: azért van itt, hogy a háborús potenciált erősítse, nem pedig azért, hogy a jövőt találgassa.

Azok a technikusok, akiket mi a határkörzetben láttunk, nem voltak bátortalanok, holott szívfájdítóan primitív feltételek mellett kellett dolgozniok. Biztosak voltak abban, hogy a kormány minden termelést elősegítő tervüket támogatja. Tudták, hogy ez a kormány meg van győződve arról: a technikusok kezdeményező kedvének minden megbénítása árt a háborús erőfeszítéseknek. Tudták, hogy amikor sikeresen fejlesztenek egy iparágat, nevük megemlítésével, személyükben is megbecsülik őket. Bizakodók és derűlátók voltak. A közvetlen problémák megoldását fontosabbnak tekintették a ködös terveknél. E problémák megoldásának kutatása közben megismerték a kínai falu iparosításának alapvető problémáit, — még hozzá nem elvont szólamokból, hanem az eleven gyakorlatból. Magatartásuk annál inkább meglepő, mert egyáltalán nem voltak rendkívüli emberek. Ugyanolyanok voltak, mint kétségbeesett társaik, a Kuomintang-uralom alatt élő országrészeken. Ugyanazokba az iskolákba jártak és a háború előtt ugyanazokban a gyárakban dolgoztak.

Mint a Felszabadított Körzetek parasztjait, katonáit, munkásait és értelmiségi dolgozóit — őket is átformálta a Kuomintangtól olyan élesen elütő környezetben, politikai légkörben és értékelésben töltött nyolc esztendő. A kommunisták-vezette Felszabadított Körzetek az iparban is új távlatokat nyitottak meg Kína és minden hasonló helyzetben lévő nép számára.

XIII. A FALU VISSZAÚT

A jenani határvidék új demokráciájának politikai és gazdasági fejlődése megmutatta: hogyan védhette volna ki az egész kínai hátország a háború anyagi rombolásait. Ez a fejlődés azonban még ennél többet is megmutatott. Megmutatta annak a módját, hogyan kell felolvasztani azt a feudális jéghegyet, amely az ázsiai népek gazdaságának fejlődését megdermesztette. Megmutatta ezt nemcsak Kína, hanem India, a Fülöp-szigetek, vagy Kórea, Burma és Irán népe számára is.

Az a másfélmillió ember, aki a határvidéknek nevezett „laboratóriumban" élt, jobb körülmények között volt, mint a többi támaszpontok lakossága. A többi Felszabadított Körzet

népe az ellenséges vonalak mögött, a csatatéren élt. A háború végére ezeknek a vidékeknek a lakossága már több volt százmilliónál. Negyedrészét tették egész Kína népességének és teljesen különböző földrajzi, éghajlati, termelési és fejlődési viszonyok között éltek.

A Felszabadított Körzetek nyolc esztendeig küzdöttek olyan japán erőkkel szemben, amelyeknek a száma sohasem volt kevesebb három-négyszázezernél és repülőgépekkel, tankokkal, modern fegyverekkel voltak felszerelve. Alighanem az egész területen egyetlen falu sem volt, amelyet legalább egyszer nem romboltak le földig. Hogyan működött ezen a területen az új demokrácia? Hogyan evett, dolgozott, kereskedett a nép? Hogyan látta el hadseregét? Hogyan talált magában elegendő erőt a harc továbbfolytatásához ez a vidék, amely nemcsak szegény volt, hanem többszörösen földig rombolt is?

1. Harc a gabonáért

A Felszabadított Körzetek háborús gazdaságának első csatája az ennivalóért vívott csata volt. Alapjában véve a módszerek itt ugyanazok voltak, mint amilyeneket Jenanban láttunk. Mások voltak azonban a részletek. A részleteket itt tűzbetűvel írták, csaták füstjében dolgozták ki és egy kegyetlen, makacs háború hatása alatt formálták.

Mint a határvidéken, a Felszabadított Körzetekben is igényeltek a hadseregek parlagonheverő földeket és hozzájárultak önmaguk eltartásához. Ezen a vidéken azonban kevés volt az olyan hadsereg, amely huzamosabb ideig maradhatott egyhelyben. Itt más módszereket kellett alkalmazni. A Sanszi-Szuijuan Felszabadított Körzetekben például az egyik hadsereg által elvetett gabonát igen gyakran már egy másik hadsereg aratta le, amely az aratás idején éppen a helyszínen tartózkodott. Megtörtént az is, hogy a hadsereg gabonáját learatta a nép, amely munkájáért megkapta a termés egy részét. Minden osztagnak az volt a célja, hogy egy esztendő alatt legalább két hónapra elegendő élelmiszert termeljen és annyi szövetet meg egyenruhát, amenyi-

nyi csak lehetséges. Azoktól a csapatoktól, amelyek hosszabb ideig állomásoztak egy helyben, azt is megkívánták, hogy maguk építsék szállásaikat és, ha az ellenség lerombolta őket, építsék is újjá.

A Sanszi-Honan-Hopei felszabadított körzetben a katonák a Taihang-hegységben igényeltek nagykiterjedésű földeket. Az egyik sokat csodált és híressé vált ezred egy pusztító japán gyujtogatás után nemcsak helyreállította szállását, hanem a tényleges harc szüneteiben színházat, iskolát, atlétikai versenypályát és uszodát is épített magának.

Santung tartományban 1943-ban a hadsereg már több mint 56 millió kínai dollár értékben termelte meg a maga szükségleteit. Ez azt jelenti, hogy mintegy ezer dollár jutott minden közkatonára. Ilymódon könnyíteni tudtak a népre nehezedő adóterheken. Egy körzetben átlag az egy lakosra eső adócsökkentés értéke elérte a 19 dollárt.

Közép-Hopei sík vidékein állandóan mozgó hadviselés folyt és nem voltak hegyek, ahol el lehetett volna rejtőzni. Itt minden katonától megkívánták, hogy évenként egy mau (egy hold tizedrésze) földet műveljen meg. Általában persze a katona nem gyüjthette be a maga gabonáját, de az eredményt javára írták, tekintve, hogy ez is növelte az egész tartomány élelmiszerkészleteit. Ilyen hadsereg-földeket vagy más, éppen a helyszínen tartózkodó különítmények, vagy pedig a közeli falvak polgári hatóságai gondoztak.

A Negyedik Hadseregben is a helyszíntől függően változtak a termelési módszerek. 1943-ban a hadsereg egyik brigádja nagy hírnévre emelkedett azzal, hogy 3500 hold földet igényelt és csaknem kétmillió kilogramm rizst termelt. Minden mozgásban lévő csapategység kötelezte magát, hogy minden olyan falut megsegít, amelyben elszállásolják. Vállalták, hogy minden munkahónapban legalább három napot dolgoznak a falu földjein.

Ezekben az aktív harcot folytató körzetekben a munkacsere-csoportok működése is rendkívül változatos volt. A csoport itt nemcsak gazdasági egység, hanem harci egység is volt. A csoportot nemcsak a termés növelésére és begyüjtésére — hanem megvédésére is fel lehetett használni.

A japánok rendszerint úgy időzítették a Felszabadított Körzetek ellen indított nagyobb hadjárataikat és büntető akcióikat, hogy azok az aratás idejére essenek. Így akarták kiéheztetni a hadsereget és a népet. Így akarták arra kényszeríteni a hadsereget, hogy rekviráljon, ami persze kikerülhetetlenül lerombolta volna a katonák és parasztok szolidaritását és aláásta volna a partizánháborút. Ezenfelül úgy gondolták, hogy az aratás idején végrehajtott támadás semlegesíti a népi milícia katonai erejét, hiszen minden milicista az elé a választ elé került, hogy kimenjen-e harcolni, vagy otthonmaradjon-e begyűjteni a gabonát, amellyel családját táplálja.

Amikor meglátogattam a Sanszi-szuijuani Felszabadított Körzetet, úgy láttam, hogy a munkacsere-csoportok ezeket az ellenséges célokat sikerrel hiúsították meg. A munkacsere-csoportok bevezetése előtt a maga földjén egyénileg gazdálkodó parasztnak általában hat hétig tartott, amíg bevégezhette az aratási munkálatokat. Aratnia, csépelnie és raktároznia kellett gabonáját s az egyik műveletet mindig be kellett fejeznie, mielőtt a másikat elkezdhette volna. A frontvonalon működő munkacsere-csoportok aratási időben beszervezték a falu asszonyait és gyermekeit is. Lehetővé tették, hogy az egyik csoport arasson, mialatt a másik csépel, a harmadik pedig raktározza a gabonát. A termés egyrészét az ellenséges rajtaütés elől biztos rejtekhelyre rakták. Az átlagos falu aratási munkálatainak idejét hat hétről kettőre sikerült csökkenteni.

Ezalatt az idő alatt a reguláris hadsereg — vagy ha szükség volt rá, a népi milícia — minden egyes felszabadított területrész határát gondosan őrizte, hogy feltartsa vagy eltérítse a csapásra készülő ellenséget. A taktika azonban még ilyen alkalommal sem védekező, hanem támadó jellegű volt. A körzetben lévő minden ellenséges helyőrséget szüntelenül zavartak, hogy megakadályozzák összpontosítását. A különösen kritikus pontokon maga a Nyolcadik Hadsereg támadott, hogy a harc ne a felszabadított parasztok termőföldjén, hanem japán megszállás alatt lévő területen dúljon. Ahol az ellenség csendben maradt vagy nem mozgolódott, ott a frontcsapatok is segítettek a parasztok-

nak, hogy még gyorsabban elvégezhessék a munkát, azután más körzetekbe mentek, ahol nagyobb szükség volt rájuk.

A milicisták is nyugodtan vonultak harctéri szolgálatra Mindegyik tudta, hogy akár otthon tartózkodik, akár nem — csoportjának többi tagjai gondot viselnek az aratásra. Tudta azt is, hogy az esetleges veszteséget közösen viselik. Ilyen körülmények között a termés megvédése éppen úgy az aratási munkák szerves részévé vált, mint akár a betakarítás. Nem volt paraszt, akinek választania kellett volna a maga érdekei és a közösség biztonsága között. Az egyes falvak munkája rugalmassá vált. A munkat és a védelmet váltogathatták, vagy akár egyidőben dolgozhattak és harcolhattak anélkül, hogy szétzüllesztették volna a gazdaságot.

A termés megmentésével ez az újtípusú falu nemcsak egyszerűen az ellenállás folytatását tette lehetővé. Ezzel egyidőben a japán hadsereget is megfosztotta a gabonától. Ezenkívül szétrombolta a különböző bábkormányok gazdasági alapját, amely általában a természetben fizetett gabonaadóra támaszkodott.

A munkacsere-csoportok rendszere hozzájárult ahhoz, hogy a parasztokat megóvják a háború rombolásaitól, egyidejűleg pedig a háborús veszteségek helyrehozásában is segített. Ezt a szomszédos falvak egymás között is, meg egyes gazdák közötti viszonylatban is megszervezték. Gyakran megtörtént, hogy a japán büntető expedíció megsemmisítette valamelyik falu emberanyagának egyrészét, egy másikban viszont az igavonó állatok pusztultak el. Önmagában egyik falu sem folytathatta volna tovább a munkát. Ha azonban emberi munkaerő tartalékait és igavonó állataikat egymás megsegítésére használták, rendben el tudták végezni az ültetési, vetési és aratási munkát.

A munkacsere-csoportok az egyes falvakban felszabadították az embereket az ideiglenes milícia-szolgálat számára. Ezenfelül lehetővé tették a falvak számára, hogy gondoskodjanak az egyes emberek hozzátartozóiról, ha azok elesnek vagy csatlakoznak a reguláris hadsereghez. Földjükön a munkacsere-csoportok folytatták ilyen esetekben a munkát és a termést átadták a családnak. A katonák feleségeit és gyermekeit nemcsak eltartották, hanem magát a gazdaságot is teljes üzemben tar-

tották, sőt feljavították a harcos visszatéréséig. Ha egy munkacsere-csoportban sok tag hiányzott, egy másikban pedig egy sem — akkor a falu irányító bizottsága utasíthatta a második csoportot, hogy ossza meg a terheket az elsővel. A munkát ilymódon az egész közösségben egyenletesen osztották el és nem nehezedett aránytalan súly senkire sem. A felelősséget az ilyen biztosító-munkákért a hadbavonult férfi legjobb barátai viselték — ez a megoldás tehát jobb volt, mint bármilyen túlközpontosított megoldás lehetett volna. Rendkívül jó hatással volt ez az intézkedés az egyes emberek harci elszántságára.

Ez a rendszer végezetül lehetővé tette a népnek, hogy ellássa magát fegyverekkel. Több helyen láttuk, hogy a munkacsere-csoportok által igényelt földet az igénylésben „fegyverkezési földnek" minősítették. Az ilyen földek termését eladták és a pénzen állandó műhelyeket létesítettek, amelyekben a kovácsok gránátokat, aknákat, szuronyokat és más fegyvereket készítettek. A fekete lőporhoz és a fém-gyujtószerkezethez szükséges nyersanyagokat csaknem mindenütt meg lehetett találni Észak-Kínában. A hadsereg megtanította a népet a robbantószerek elkészítésére és ellátta a szükséges nyersanyagokkal. A japán vonalak mögött lévő egyik egészen kis terjedelmű részen láttunk egy műhelyt, amely havonkint tízezer aknát és gránátot gyártott. Ilyen műhelyek százával akadtak.

2. A kommunista párt szerepe

Kétségtelenül a kommunista párt volt az az erő, amely ezt a fejlődést irányította, szervezte és összefogta. Már említettük, hogy a pártnak régebben is milyen hatása volt a politikai és gazdasági változások kivitelére és a nép fegyveres szervezetének kialakítására. Lin Feng, a sanszi-szuijuani Katonai Főhadiszállás mandzsuriai származású, zömök politikai vezetője 1944-ben elmondotta nekem: a párt hogyan fogta egységbe, hogyan irányította a bonyolult katonai, politikai, gazdasági és nevelésügyi törekvéseket, míg végül megszervezte a Felszabadított Körzetek rendszerét.

„A párt céljai az ellenséges vonalak mögött teljesen világosak és egyszerűek — kezdte Lin Feng. — Ez a jelszó foglalja össze őket: mindent a háborúért, — mindent a győzelemért. Számunkra, kommunisták számára a minden szó betűszerint értendő: a társadalmi tevékenység minden formáját jelenti.

Feladatainkat kb. három részre oszthattuk: katonai helytállás, háborús termelés, kulturális előrehaladás. Az utóbbi kettő éppen olyan fontos, mint az első. Ezeknek a sikere teszi lehetetlenné a japánok számára, hogy gazdaságilag összezúzzanak bennünket, vagy megmérgezzék gondolkodásmódunkat. A gazdasági és kulturális munkának még a széles stratégiai céloktól függetlenül is megvan a maga közvetlen katonai hatása. Fel lehet használni az egyéni ellenséges cselekmények meggátlására lehetőségét, és alkalmassá teszi a talajt, a mi ilyen cselekményeink számára.

A háborút a hadsereg vívja meg — folytatta Lin. — De a párt vezet. A párt győzi meg a népet arról, hogy segítenie kell magán, s a párt mutatja meg, hogy ez hogyan hajtható végre. Az ellenség hátában az egész szervezeti formát a „munkacsere" szóba lehet sűríteni — ha ezt a szót a lehető legszélesebb értelemben vesszük. „Munkacsere" — nemcsak a nép között, hanem a népi milicia között is. A termelés és a háború közötti kapcsolat megbonthatatlan és kölcsönös. A nép nem harcolna és nem is harcolhatna, ha életszínvonala nem emelkedett volna és nem termelne eleget szükségletei ellátására. De igaz ennek az ellenkezője is. Harc nélkül nem tudnánk fenntartani az életszínvonalat. A párt munkája, a mi munkánk volt az, hogy ezt az elvet a maga tárgyi valóságából tudatosan átértett meggyőződéssé és intézményes valósággá emeljük.

A hazafiság önmagában telkesedést kelt, de az önbizalmat és az igazi tartós elszántságot a termelési eredmények hozzák meg — magyarázta Lin. — Igy tehát a nép szervezésében a termelésből indultunk ki. Ebből indultunk ki a nép felfegyverzésében is. A népi milicia a termelés észszerűsítésével egyenes arányban nőtt. A hadsereg és a nép között a termelés fellendülésével egyenes arányban javultak a kapcsolatok. Minél jobban elterjedtek a termelés megszervezésének új formái, annál

általánosabbá válik a nép tényleges részvétele az ellenállási küzdelemben.

Most érjük el a teljes fegyveres szervezettség fokát. A harc kezdetén a hadsereg verekedett, a nép pedig termelt, hogy megéihessen. Most már ráébredtek arra: termelniök kell, hogy harcolhassanak. A munkacsere-csoportok és a milicia harci egységei ugyanannak az éremnek két oldala. Elindultunk az önkéntes mezőgazdasági és használati cikkeket készítő kooperatíváktól — és elérkeztünk az önkéntes hadiipari szövetkezetekig, amelyek nagymennyiségben készítenek különböző egyszerű fegyvereket a nép számára. E folyamat közben a nép politikai és kulturális színvonala is emelkedik. Az a paraszt, aki megállta a helyét a munkacsere-csoportban és a milicia szervezetében, a maga tapasztalatain keresztül is többet gondolkodik, bonyolultabb formákban gondolkodik, mint abban az időben, amikor még csak egy „örökké tartónak" gondolt környezetben, a maga személyes munkájával igyekezett életben maradni. Ma már megváltoztatja környezetét és megérti a külső események hatását. Megkísérli, hogy általános képet alkosson magának a háborúról. Tudni akarja, mi történik majd legközelebb, mi irányítja a mi vezetőink, illetve a Kuomintang-vezetők szándékait, mik az ellenség tervei, mit cselekszik másutt a nép és hogyan cselekszi.

Ez megváltoztatja a paraszt viszonyát az írás-olvasáshoz. Nem kell többé megmagyaráznunk a parasztnak, hogy felemelkedik, ha megtanul írni és olvasni. Már maga is rájön erre. Tízezernyi egyszerű parasztot választottak a termelőcsoportok, a milicia, vagy a helyi kormányzat végrehajtó tisztségeire. Ezek maguk is élesen érezték, hogy mennyire szükségük van művelődésre, és ennek a hiánya mennyire hátráltatja munkájukat. Tanítóink és propagandistáink ezelőtt sok időt töltöttek azzal, hogy a népet meggyőzzék a művelődés fontosságáról. Most, messzefekvő falvakból szinte elárasztottak bennünket kérésekkel — tanítókat kértek. A tanítók elküldése komoly problémává vált, mert meg kellett szabnunk: hány tanult embert vonunk el erre a célra más fontos munkáktól.

A párt ezért új hadsereget, új szervezőket és új tanítókat is igyekezett kiképezni. Igyekeztünk megtalálni minden faluban,

milicia-egységben és szövetkezetben a leggyorsabb, legtevékenyebb, legeszesebb embert. Őket tanítottuk meg először, hogy azután továbbadhassák tudásukat. Ha adminisztratív módszerekkel, felülről akartunk volna dolgozni, ha csak parancsokat adtunk volna, ahelyett, hogy a helyi erőforrásokat mozgósítsuk — sohasem értünk volna el ilyen eredményeket.

A párt semmiféle helyi kormányzatra, tömegszervezetre, fegyveres vagy termelő-csoportra nem kényszerítette rá a maga vezetését. Úgy szerzett befolyást, hogy tagjai, akik ezekben a szervezetekben működtek, megnyerték a nép bizalmát, bebizonyították vezető-képességüket és példamutatóan viselkedtek. A helyi pártszervezetek tagjai számára kötelező volt a miliciában és a munkacsere-csoportokban való részvétel. Értéküket nem a felsőbb pártszervek, hanem mindenekelőtt a maguk munkatársai és harcostársai előtt kellett bebizonyítaniok. Ha erre nem voltak képesek, a párt és a nép nem tudta őket használni, ha akármilyen okosak voltak is — vagy akármilyen okosaknak képzelték magukat. Embereinket megtanítottuk arra, hogy az a jó pártember, aki a maga helyén egész életét teljességgel a nép problémáinak megoldására szenteli. Az okoskodók, akiknek személyében a nép nem bízik, a nép felett akarják tartani magukat, elszakadnak a néptől. Ezeknek a tevékenysége csak káros lehet. Az a kommunista, aki a pártkönyvet útlevélnek tekinti egy hivatali állás felé, ahelyett, hogy kötelességének tartaná úgy dolgozni, hogy a közösség kérje fel a hivatal viselésére — nyomban kirepül az állásból, mihelyt üzelmeinek nyomára jövünk. A Kuomintang, mint párt, éppen azért mondott csődöt, mert a hivatali állásokra vadászó örökmozgók szakszervezetévé züllött.

Ebben a szakaszban osztálypolitikánk alapja is a „mindent a háborúnak" jelszó. Pillanatnyilag a Párt és a hadsereg feladata egyaránt az, hogy minden kínainak az otthonát és a tulajdonát megvédje az ellenséggel szemben, s hogy megértesse minden kínaival: részt kell vennie az önvédelmi harcban. Megcsorbítottuk a földesur bérjövedelmét, csökkentettük a paraszt terheit. S így a paraszt is értelmét látta a háborúnak. De a földesurat is, mint minden kínait, megvédtük a japánok és a ban-

ták ellen. Megfosztottuk őket a politikai hatalom monopóliumától, de nem csorbítottuk polgári jogaikat. Ezáltal elértük, hogy a földbirtokosok vagyonát a nép hasznára fordíthattuk, és akadt közöttük néhány, aki becsületes, egyenesgondolkozású és hazafias érzésű volt. Az ő helyzetük is, mint a párttagoké, végső fokon attól függött, hogy a nép, amellyel együtt éltek, milyen szemmel nézett rájuk, hogyan értékelte őket, mint embereket.

A régi társadalmi rendben a tartomány különböző részein élő földesurak sokkal közelebbi kapcsolatot létesíthettek egymással, mint az elnyomott és írástudatlan paraszt — fejezte be fejtegetését Lin Feng. Ezt a körülményt is ártalomból hasznunkra fordítottuk. A japánok azt remélték, hogy a megszállt területen élő földesurak majd az ő oldalukra toborozzák a Felszabadított Körzetekben élő társaikat. Ehelyett mi találtunk módot arra, hogy a Felszabadított Körzetekben élő földesurak japán területen élő társaik tudomására hozzák: cselekedeteink megfelelnek a nyilvánosságra hozott politikánknak. A japánok, akik minden kínaival végezni akartak, ígéreteiket sohasem tartották be. Így szereztünk sok barátot, még a vonal tulsó oldaláról is. Biztosíthatom Önt arról, hogy Japánnak itt egyetlen barátja sincs, noha küldött jónéhány fizetett kémet és ügynököt."

3. A víz csatája

Láttuk, hogy a termelés szövetkezeti módszerei, a hadianyagok és az emberanyag-felhasználás területén növelték a kínai falu termelését és rugalmasságát. Ugyanez a módszer az egész körzetre kiterjedő közművek építésére is lehetőséget nyujtott. A kínai földművelés nagyrészben csak kiterjedt öntözőművek segítségével működhet. A Sárga Folyó partjai mentén húzódó hatalmas területek sorsa például lényegében teljesen a gátak és csatornák állapotától függ. Van egy elmélet, amely szerint Kína azért került már történelme elején központi kormány irányítása alá, mert az elszórt helyi királyságoknak nem volt erejük a folyók fékentartására. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a nép sok dinasztiát éppen akkor fosztott meg a tróntól, amikor azok kezdték elhanyagolni az öntözés és folyószabályozás létfontosságú

problémáit és nem gondoskodtak többé arról, hogy több földet tegyenek termővé az egyre növekvő lakosság számára. A japán háború egyik rendkívül súlyos hatása éppen az volt, hogy a hadműveletek és az emberi munkaerő szervezett igénybevételének hiánya miatt leromlott a csatornák és gátak állapota. A legsúlyosabb természetesen közvetlenül a japánok tevékenysége volt. De olyan Kuomintang-tisztviselők is bőven akadtak, akik — részben tudatos rosszindulatból, részben közömbösségből — nem vették tekintetbe a csatorna-gazdálkodás kritikus időszakait és éppen a legrosszabb időpontban toboroztak erőszakkal embereket a hadsereg és a munkaszolgálatok számára. Gyakran felbecsülhetetlen volt a kár.

Az új, demokratikus Kínában, ahol a kormány legtöbb funkcióját maga a dolgozó nép irányította, ez nem történhetett meg. A falvakból csak olyan időpontokban lehetett munkaerőt elvonni, amikor nem volt rá sürgős szükség. Éppen ellenkezőleg, mint ahogy Kuomintang-Kínában történt: ha szükség volt rá, a kormány még a közeli hadseregcsoportok mozgósításával, s a tömegszervezeteken keresztül a városok emberanyagpótlékának bevetésével is munkaerőt küldött a falura. Az egyes falvak munkaereje általában töretlen maradt és a munkacsere-csoportok működése még mozgékonyabbá tette. A háború alatt a Felszabadított Körzetek gátjait és öntözési rendszerét jobb állapotban tudták tartani, mint bárhol másutt, sőt még új öntözési terveket is hajtottak végre.

A Sanszi—Honan—Hopei Felszabadított Körzet Peijac-i kerülete a japán vonalak mögött rendkívül súlyos körülmények között harcoló támaszpont volt. Ez a támaszpont csak az 1940—41. években 560.000 hold új földet öntözött és 2.272 új csatornát kapcsolt be az öntözési rendszerbe. A Sanszi—Csahar—Hopei Felszabadított Körzetben az odamenekülők 21.000 hold földet műveltek meg és 300.000 kilogrammnyi vetőmagot kaptak a kormánytól. Ugyanebben az időszakban, ugyanebben a körzetben a fegyvergyárak és szövetkezeti műhelyek 344.229 különféle mezőgazdasági szerszámot készítettek. Közép-Hopei tartomány sík vidékén, ahol az árvíz csaknem olyan nagy veszedelemnek számított, mint a japán betörés — 197 nagyobb gát-

rendszert kötöttek össze egymással, 190 mérföldnyi új töltést építettek és a folyót 50 mérföldnyi hosszúságban kimélyítették, mindezt kapával.

A sűrű lakosságú Közép-Hopei a legszemléletesebb példáját mutatta annak: mire képes a kínai nép elszántsága és teremtő ereje, ha felszabadulásáért, saját maga védelméért dolgozik. Az árvízellenes intézkedések szinte eltörpültek amellett a munka mellett, amelyet a műutak elpusztításával — és ezzel egyidőben sokezer mérföldnyi blokádellenes árokrendszer kiépítésével végeztek. Mindezen felül a falvakat még földalatti utakkal is összekötötték, hiszen maga a vidék semmiféle természetes akadályt nem nyujtott az ellenséges tevékenységgel szemben. Egyedül ebben a támaszpontban nagyobb munkát végeztek, mint amennyit a burmai út és az északnyugati műút megépítése jelentett. A japán megadás után az egész rendszert sok külföldi látogató tekintette meg. Repülőgépről nézve, világosan lehetett látni, hogyan változtatták meg az egész vidék képét.

Az is Közép-Hopeiben esett meg, hogy amikor a japánok új műutak építésére hajtották az embereket — azok éjszaka visszaszöktek az útra és szétrombolták, amit nappal építettek. Amikor másnap reggel újra megjelentek a japánok, a nép csak a vállát vonogatta és a Nyolcadik Hadsereget okolta, mondván: „Fegyvereik voltak. Ugyan mit tehettünk volna?" Ez a huzavona sokszor hetekig tartott és komolyan akadályozta a japán hadmozdulatokat. Ilyesmit nem csinálnak emberek kényszerből. Ezek a cselekedetek mutatják: micsoda határtalan önfeláldozás, odaadás rejlik Kína egyszerű emberében — ha az ország gazdájává válik .

4. Az ipar csatája

Röviden már megemlékeztünk a felszabadított támaszpontokon folyó ipari tevékenységről. Akárcsak a mezőgazdaság esetében, itt is a jenani határvidék megfeszített munkájának a frontkörülményekhez alkalmazkodó változatáról volt szó.

Természetesen a haditermelés volt minden erőfeszítés középpontja. Tizenkilenc Felszabadított Körzet működött. Mindegyiknek volt legalább egy fegyvergyára, amely 200—1000 mun-

kást foglalkoztatott. Ezek a fegyvergyárak kézi lőfegyvereket és tábori mozsarakat tudtak készíteni, egyszerű fegyverkovácsmódszerekkel. Meg tudtak javítani mindenféle fegyvert, újra tudtak tölteni és bizonyos esetekben készíteni is kézifegyverhez való lőszert. Készítettek füstnélküli lőport és gyujtószerkezetet kézigránát és akna számára. Minden ellenállási zsebben volt legalább kilencven javítóműhely is. Ezenfelül gránátot és aknát általában nem ezek az üzemek, hanem kisebb „fegyverkezési szövetkezetek" gyártottak.

Az ipart úgy szervezték meg, hogy megvédhesse önmagát és gyorsan mozgósítható legyen. Amerikai tisztekkel és külföldi ujságírókkal egyszer megvizsgáltunk egy ilyen műhelyt. Valamennyi gép úgy volt beállítva, hogy gyorsan leszerelhető legyen. A készgyártmányok kosarakban voltak felhalmozva, s a kosarakat már előre párosával összekötötték, hogy percek alatt öszvérhátra lehessen rakni őket. A nagy, biztoslábú öszvérek mindíg útrakészen állottak.

Még veszély esetén sem szállítottak el minden fegyvert. Az egyes üzemek munkásai teljes katonai kiképzést kaptak és védelmi csoportot alkottak, amely a műhely mozdulatait fedezte. Ezt a védelmi szervezetet a helyi szakszervezet vezette. Ez képezte ki a fiatalabb, erősebb embereket gyors mozgásra, a partizánháború csoporttaktikájára, céllövésre és az aknák használatára. Látogatásunk alkalmával bemutatásképpen vészjelet fújtak egy teljes lendülettel termelő üzemben. 40 perc mulva az egész gyár útrakészen állott, a hegyes vidék felé. Ezalatt már az új rejtekhely felé vezető utakat el is aknásították és a védelemrekész előőrsök is elfoglalták helyüket. Az „elhagyott" épületeket teleszórták jól álcázott aknákkal, amelyek robbantak, mihelyt a japánok kinyitottak egy ajtót, vagy felemeltek egy padot.

Maga a háború szolgáltatta a fegyvergyártáshoz szükséges nyersanyagot. Az acélszükséglet fedezésére felszaggatták a japán vasutvonalak síneit. A partizánok telefonhálózatának nyersanyagát és a többi rézszükségletet a japán távíróhálózat nyersanyagából fedezték. Mint már említettük, a nyersanyag meg-

szerzésében a hadsereg, a milicia és a nép tevékenyen együttműködött. Gyakran megtörtént, hogy az ilymódon zsákmányul ejtett nyersanyagok tömege nagyobb volt, mint amennyit a helyi üzemek képesek voltak feldolgozni. Amikor meglátogattuk a Sanszi-Szuijuan Felszabadított Körzetet, nagymennyiségű ilyen anyagot találtunk felhalmozva. Láttunk Krupp-síneket is, amelyeket a nácik szállítottak a japánoknak.

A fegyverek gyártása után fontosságban mindjárt a távközlési rendszer következett. A zsákmányolt készletek kijavításával a Felszabadított Körzetek rendkívül jó telefonhálózatra tettek szert. A japánok már nem is próbálkoztak azzal, hogy telefondrótjaikat elrejtsék a nép éber szeme elől. Egészen nyiltan feszítették ki a huzalokat és csak úgy akarták őket a lehetőség szerint épségben tartani, hogy megtorlással fenyegették a rongálókat. A partizánok telefonvonalait ugyanakkor gondosan elrejtették és ezekről a vonalakról a nép sem beszélt. Amikor Északnyugat-Sanszíban utaztunk, bámulva láttuk, hogy elmaradt falvakban telefon van — és nem lehet nyomon követni a kapcsolását. Meglepetten tapasztaltuk azt is, hogy a rádióérintkezés rendkívül kiterjedt az egyes partizánegységek között. A rádióipar, és a kiképzés is rendkívül sokat köszönhet Lindsay angol egyetemi tanárnak, aki Pearl Harbor után Pekingből a Felszabadított Körzetekbe szökött és 1945 végéig a Nyolcadik Hadsereggel maradt. 1944-ben Jenanba ment és kiépített egy XNCR-jelű rövidhullámú adóállomást, amely sikerrel áttörte a hírblokádot és a Felszabadított Körzetek eseményeiről tájékoztatta a külvilágot is.

A textilneműeket — akárcsak a határkörzetben — itt is a falusi asszonyok szövetkezetei készítették. Minden katonai főhadiszállásnak megvolt a maga egyenruhagyára. A ruhákkal szigorúan takarékoskodtak. Minden használható részt kivettek a beszolgáltatott régi egyenruhákból, amikor az újakat kiosztották. Az ép anyagokat újra felhasználták a téli öltözékhez tartozó párnázott, puha lábbeli számára. A rongyokból kapcákat készítettek. Az elviselt anyagot úgy fertőtlenítették, hogy hosszú ideig forró napra tették. Azután bélelt zekékhez és kabá-

tokhoz használták fel. A Nyolcadik Hadsereg belsőmongóliai lovassága szőrmével bélelt bőrkabátokat és ruhát használt. A viselt ruhák épen maradt szőrmedarabjaiból téli csizmákat és bakancsokat készítettek. A fémmel való takarékoskodás céljából az egyenruhagombok keményfából készültek.

A rendkívül elterjedt, bár természetesen igen primitív állapotban lévő gyógyszeripar működéséből is látni lehetett, hogy milyen nagy gondot fordítanak a hadsereg és a nép szükségleteire. Minden nagyobb támaszpontnak volt olyan gyára, amely steril kötszereket, üvegeket, kenőcsöket, és egyszerű orvosságokat készített a helyi növényekből és ásványokból. Különösen kihasználták a különböző kínai gyógyfüveket. A régi hagyományos orvosságokat megvizsgálták, a valóban hasznosakat kiválasztották és gondosan adagolták. Mint a társadalmi és anyagi erőfeszítés-más területeim, itt is jutalmazták és lehetőség szerint alkalmazták a modern tudományos képzettséggel rendelkező embereket.

Ugyanakkor a magas színvonalú képzettséggel rendelkező vezetőknek nem engedték meg, hogy megakadályozzák az elérhető, egyszerű eszközökkel végzett munkát. Nie Jung-csen egyszer azt mondta nekem: „Voltak szakértők, akik eljöttek hozzánk segíteni. Amikor meglátták a helyzetet, ég felé tárták kezüket és sopánkodtak: „Ugyan mit használ itt a mi képzettségünk?" Azt válaszoltuk nekik: „Emlékezzetek rá, hogy az egész iparnak és tudománynak valamikor hasonló középkori akadályokat kellett leküzdenie. Akik Európában sokszáz évvel ezelőtt megkezdték a küzdelmet, azoknak még nem volt meg az a tudásuk, amelyeket ti az ő tapasztalataik felhasználásával megszerezhettek. Persze, vannak dolgok, amelyeket itt nem lehet megoldani. De vannak olyanok is, amelyeket meg lehet és meg is kell valósítani. Ha megtörtük a blokádot, és megnyertük a háborút, senki sem fogja azt mondani nektek, hogy menjetek vissza az ábécéhez. Mindent meg fogunk tenni, hogy megszerezzük a legmodernebb felszerelést és Kína a haladás élvonalába kerüljön. De más a ma és más a holnap. Ma mindent meg kell tennünk, amit csak tudunk, olymódon, hogy a ti szakértelmeteket a valóban meglévő lehetőségekkel párosítsuk. Ha ezt nem tesz-

szük meg, elveszünk és nem lesz számunkra jövő. Sem tudományos, sem egyéb."

A Felszabadított Körzetek tudósai és mérnökei magukba szívták ezt a szellemet. Mindenki, aki meglátogatta a partizánok laboratóriumait, kórházait és ipari vállalkozásait, a találékonyság és alkotókészség megkapó példáit láthatta. A Párt és a kormány nyilvánosságra hoztak és jutalmaztak minden győzelmet, amit a kínai környezet felett arattak. Amikor utaztunk, gyakran megkérdeztük, van-e a környéken valami nevezetes ember. A válasz sohasem egy gazdag földesúr, régi vágású tudós, vagy katonai vezetőember, hanem egy „munka hőse" neve volt, aki egy fából szerkesztett gépezet termelését a kétszeresére emelte, vagy egy tudós „munka hőse" neve, aki a helyszínen kitermelt valamit, amit azelőtt csak behozatallal lehetett fedezni.

A Felszabadított Körzetek orvosai, technikusai és vegyészei eleven, életerős emberek voltak. Büszkeség és öröm töltötte el őket, amikor olyan „epikus győzelmeket" arattak a természet felett, amely felért az európai és amerikai technikai haladás korai történetének eseményeivel. Módszereik éppen olyan találékonyak és egyszerűek voltak, mint azoké a munkacsere-csoport szervezőké, akik gépek nélkül is emelték a mezőgazdasági termelékenységet. Minden kérdéshez úgy fogtak hozzá, mint az úttörők. Nemcsak ők, hanem a parasztok és a katonák is lépésről-lépésre, napról-napra féltő szeretettel figyelték a sarjadó ipar fejlődését. A kis falvak százaiban valósággá és új, még nagyobb reménység alapjává változott a reménykedés.

5. A pénz csatája

A nép háborús és termelési szervezettsége olyan volt, hogy minden téren a tömeg kezdeményezésén és lelkesedésén alapult. Ez a gazdasági hadviselés találékony és hatásos módszerei számára teremtette meg a lehetőséget.

A pénzügyek területén 1938-ban Közép-Hopeiben hajtották végre az első sikeres akciót a japán beszivárgás ellen. A háború előtt a Körzetben a fő fizetési eszköz a Hopei Tartományi Bank által kibocsátott bankjegy volt, amelynek forgalombahozatalára

a központi kormány adott engedélyt. Amikor a japánok lerohanták Pekinget, zsákmányul ejtették ezeknek a bankjegyeknek a kliséit. Nyomban hatalmas mennyiségben kezdtek bankjegyeket gyártani és ezeket a Felszabadított Körzetekbe öntötték, hogy felvásárolják az árukat.

Közép-Hopei támaszpont hatóságai nyomban ellenintézkedéseket tettek. Bejelentették, hogy a Körzetben új pénzt vezetnek be és bizonyos időpont után csak ez lehet érvényes forgalomban. A régi helyi bankjegyektől eltérő, de a központi kormány ellenőrzése alatt megjelenő más bankjegyekre nézve megszabott és tisztességes átváltási kulcsot állapítottak meg. A Hopei Tartományi Bank régi bankjegyeit is beváltották — erre a célra a Körzetet zónákra osztották. Minden zónában más volt az átváltási kulcs. Legjobban váltották be a régi bankjegyeket a legmélyebben fekvő övezetekben, legrosszabbul pedig azokban, amelyek közvetlenül határosak voltak a japán megszállás alatt álló területtel. Ugyanakkor rendkívül szigorúan vigyáztak arra is, hogy az ellenséges területről újabb bankjegyek ne szivároghassanak be.

A régi bankjegyek tulajdonosai természetesen igyekeztek a lehető legkedvezőbb beváltási kulcsot biztosítani maguknak, tehát csaknem mind a hátsó zónákba húzódtak. A körzeti hatóságok akkor bejelentették, hogy bizonyos időpont után a beváltás megszűnik. Azok, akiknek még mindig voltak régi bankjegyei, nyomban beváltották, vagy pedig arra használták őket, hogy a japán megszállás alatt álló területeken árukat vásároljanak és azokat a felszabadított területekre bejuttassák. Az export-import ellenőrzés, amelyet nemcsak hivatalnokok végeztek, hanem a nép tömegszervezetei is, csak olyan áruk behozatalát engedélyezték, amelyek az ellenállás szempontjából hasznosak voltak. Ilyeneknek minősítették például a fémeket, orvosságokat és rádióalkatrészeket. Rövid idő mulva már nem volt régi bankjegy a körzetben. A bankjegyinvázió hullámát visszaverték anélkül, hogy sértették volna a körzet gazdaságát, vagy veszteségeket okoztak volna a népnek. Később az összes támaszpontokon lefolytattak hasonló küzdelmeket, amelyek csak helyi vonatkozásban különböztek ettől. Csungking támadta a Felszabadított Körzeteket azért, mert külön helyi valutát bocsátanak ki. Arról

azonban nem beszélt, hogy enélkül nem lehetett volna megvédeni a Körzetek gazdasági életét, amely egész Kína japánellenes hadigazdaságának jelentős része volt.

6. A gyapot csatája

Japán azt tervezte, hogy az USA déli államai és India helyett Észak-Kína táplálja majd nyersanyaggal a nagy japán textilipart. A különböző háborús előkészületek során ennek a tervnek a végrehajtását is megkezdték már néhány évvel az ellenségeskedések kirobbanása előtt. 1935-ben és 36-ban a Kanegafucsi-konszern utazóügynökei a tartomány falvainak százait járták be. Igyekeztek meggyőzni a parasztokat arról, hogy nem gabonát, hanem gyapotot kell termeszteniök. Biztosított piacot ígértek és ingyen osztogatták az amerikai vetőmagot. Sokhelyütt magát a földet is megvásárolták és kis mintafarmokat állítottak fel. Ezek bemutatták a termesztésnek, aratásnak és csomagolásnak a módját.

Ezeknek az erőfeszítéseknek az alátámasztására megvesztegették a helyi hatóságokat és a rendőrséget, hogy ilymódon hatósági nyomással siettessék a folyamatot. Maguk az ügynökök is mindig néhány fegyveres csendőrrel utaztak, akik a kételkedő parasztoknak és „izgatóknak" kézzelfogható eszközökkel mutatták meg, hogy „hol lakik az Uristen." A nép persze makacs volt. Nem azért, mert megértette az agresszió általános gazdaságpolitikáját, hanem azért, mert egészséges és jól megalapozott gyanakvással szemlélt mindent, ami a japánoktól jött. Még a háború kitörése előtt rendkívül komoly kínai-japán incidensnek számított, amikor néhány fiatal paraszt megrohant és lerombolt egy japán pénzen fenntartott kísérleti telepet és megölt néhány ellenszegülő japán felügyelőt.

Amikor nőtt a japán nyomás, leszorították a gyapot árát. A gyapottermelő parasztok ekkor szövetkezeteket alakítottak, hogy jobb feltételeket érhessenek el. Házi szövő-fonó egységeket is szerveztek, hogy ilymódon Kínában teremtsenek piacot termésük számára. Meg voltak a tapasztalataik a japánokkal, és ezért a szövetkezetek élére állottak az ellenséges beszivárgás ellen szervezkedő mozgalomnak.

Észak-Kína meghódítása után japán katonai parancsok kényszerítették a népet arra, hogy gyapotot termeljen és megfelelő mennyiséget szolgáltasson be. A virágzó gyapotmezők birtokosai egyszerre csak rádöbbentek, hogy a termésért kapott pénzből nem tudnak elég ennivalót venni családjuknak.

Amikor a Nyolcadik Hadsereg behatolt a körzetbe, — ott olyan felháborodott lakosságot talált, amely már maga is fegyveres ellenállásra szervezkedett. A hadsereg ilyenformán minden nehézség nélkül elérte, hogy a parasztok a japán helyőrségek közelében lévő összes földeken visszatértek a gabonatermesztéshez. A nép készséggel tette ezt, mert tudta: minden gyapotmező szinte hivogatja a textilre éhes ellenséget.

A gyapottermesztést persze nem szüntették meg teljesen. Fenntartották annyira, hogy fedezze az ellenálló hadsereg és a nép szükségleteit. A gyapotmezőket azokon a területeken összpontosították, amelyek a legtávolabb estek a nagyobb ellenséges támaszpontoktól és a legkönnyebben meg lehetett védeni őket.

A japán sajtóban a háború alatt megjelent panaszok és statisztikák mutatják: milyen hatásos volt ez a politika. 1942 után Japánt teljesen elvágták régi gyapotbehozatali forrásaitól, de Észak-Kína potenciális termelését még mindig nem tudta kihasználni, hiába számított erre oly határozottan csendes-óceáni háborús terveiben.

7. A piacok csatája

Kína belső területein a csere központja a piacváros, ahová a környező falvak parasztjai viszik eladni termékeiket. A támadó japánok helyőrségeiket és erődítményeiket olyan körzeti és járási székhelyeken állították fel, amelyek nemcsak közigazgatási és közlekedési gócpontok voltak, hanem emberemlékezet óta irányították a helyi gazdasági életet is.

A Felszabadított Körzeteknek ezzel a fenyegetéssel is szembe kellett szállniok. A nagyobb városokat nem tudták újra elfoglalni és megtartani, mert nem voltak megfelelő nehéz fegyvereik. A hadseregek és a helyi hazafias kormányzatok tehát elszigetelték a megszállt piacvárosokat olymódon, hogy az ellenség hatalma gyakorlatilag nem terjedt túl a város falain. A szabad-

ságharcos csapatok elvágták az ilyen városokat összekötő főutakat. Az életfontosságú kisebb ösvényeket és a falvakból az ösvények felé vezető csapásokat a népi milicia zárta el, amelynek minden faluban meg voltak a maga egységei. Ez volt az egyetlen szervezet, amely ezt a munkát, ezt az ellenőrzést végrehajthatta.

A második lépés az volt, hogy megfelelő kereskedelmi központokat kellett találni, ahová a paraszt elvihette termését és megvehette, amire szüksége volt. Könnyen megvédhető falvakat azért „japánellenes piacnak" deklaráltak és sugáralakban új úthálózatot építettek köréjük a szomszédos települések felé. A kormány és a szövetkezetek pénzügyi segítséget nyujtottak. De ezenfelül is mindent megtettek, hogy idevonzzák a pénzzel, meg eladó háztartási cikkekkel, főzőolajjal, vászonnal, vasárúcikkekkel rendelkező kereskedőket. Kényelmes fogadók épültek, biztosították a vásárra érkező teljes személyi biztonságát és leszállították az üzletet terhelő adókat. Ahol a helyi termelés nem tudta pótolni a szükséges gyári árukat, még arra is bátorították a kereskedőket, hogy csempésszék be azokat a japán megszállási területekről. Tilos volt azonban minden luxuscikknek és minden helyileg is gyártott árucikknek a behozatala.

A piacok csatájában a katonaság feladata az volt, hogy rajtaüssön az ellenséges területek vásárain és megvédje a maga piacvárosait. Igy tehát nemcsak a hazafiasság, de a viszonylagos biztonság is a Felszabadított Körzetek vásárfalvai mellett szólt. Voltak olyan esetek is, amikor a rajtaütések után bizonyos ideig a partizánok kezén maradt az ellenséges város. Ilyen esetekben itt is tartottak vásárt. — de a Nyolcadik Hadsereg üzleti feltételeivel.

A társadalompolitika is szerepet játszott. Ilyen szempontból a piacok csatája egyben a kereskedők és árusok hűségéért és együttműködéséért vívott csata is volt. Ezeknek az elemeknek a számára — éppen úgy, mint a földesurak esetében — új, hasznothajtó üzleti feltételeket teremtettek. Persze, többé nem zsákmányolhatták ki tetszésük szerint a népet — de megszabadították őket a különböző vesztegetések és a hivatalos korrupció költségeitől, amely oly nehézzé tette számukra az életet a japán

megszállás alatt álló, vagy a Kuomintang kezében lévő területeken.

Azok, akik becsületesen kereskedtek és megtartották a törvényes rendelkezéseket, megkapták bizonytalan területeken a megfelelő védelmet és alacsony kamatra állami kölcsönt kaptak. Még földalatti és hirszolgálati munkára is felhasználták kapcsolataikat, akárcsak egyes földesurak esetében.

A kereskedelem nemcsak maguktól a kereskedelmi módszerektől, hanem a termelés nagyságától és erejétől is függ. A piacok mögött keményen dolgoztak a határvidék és a Felszabadított Körzetek ipari üzemei, hogy javítsák helyzetüket a csere viszonylatában. Igy például a Sanszi-Szuijuan Felszabadított Körzet mindig kénytelen volt megszállt területről becsempészni vagy Jen Hszi-hszantól megvásárolni a gyufát. Amikor 1944-ben a körzetben jártam, ez a helyzet már megváltozott, mert a jenani gyufagyár termelése úgy megnőtt, hogy már nemcsak a határkörzetnek, hanem a Sanszi-Szuijuan-körzetnek a szükségletét is elláthatta.

Ez a gyufa, árban és minőségben is kiállta a versenyt a japán készítményekkel. Sőt, a Nyolcadik Hadsereg ráadásul lerombolta az ellenség birtokában lévő fenjangi telepet, amely azelőtt az import nagyrészét szállította. Szerencsém volt, mert tanuja lehettem ennek a támadásnak.

Fenjang véletlenül éppen az a város volt, ahol Walter Judd, Minnesota állam képviselője évekig orvosi és misszionáriusi munkát végzett. Ez az úr — nyilván általa ismert okokból — azt terjesztette Amerikában, hogy a kínai kommunisták nem harcolnak tevékenyen a háborúban. Amikor itt jártam, örömmel láttam, hogy a fenjangi partizánok — egyszerű emberek, akik nem torzítják el a tényeket politikai elképzelésüknek megfelelően — sokkal tisztességesebben vélekedtek erről az úrról, mint ahogy megérdemelte.

Beszéltek arról, hogyan igyekezett segíteni rajtuk, örültek, amikor hallották, hogy bejutott a törvényhozásba, üdvözletüket küldték neki és azt üzenték: remélik, hogy elmondja majd Amerika népének, hogyan harcol a kínai nép.

8. *Mit jelent mindez*

A végtelenségig sorolhatnám fel a kínai nép erőfeszítéseit az új demokratikus rend ellenőrzése alá került területeken, a végtelenségig beszélhetnénk harcuk gazdasági oldaláról is. Mert ez volt az a terület, ahol Kína népének hatalmas tömegei valóban megmozdultak.

A Kuomintang körzetek — a rájuk kényszerített kormánypolitika által okozott széthullás ellenére is — felszínre dobtak néhány érdekes embert, néhány jóakaratú kísérletezést. A kísérlet hatása azonban csak néhányezer embert érinthetett. A felszabadított területeken csak akkor beszéltek valamiről úgy, mint ami folyamatban van, amikor milliós számokat sorolhattak fel. A Kuomintang-hátországnak mindössze ezer ipari szövetkezete volt huszonötezer taggal. A többit teljesen megfojtotta a hivatalos bürokrácia. A partizánterületeken meg sem lehetett számolni a munkacsere-csoportokat és szövetkezeteket. De százával láttunk falvakat — és mindegyik faluban sokszorosan annyi volt a számuk, mint az átlagos Kuomintang városban. A felszabadított területek népe között ritka volt az a férfi, akinek nem volt egy-két kézigránát az övében, aki nem volt annyira elszánt, hogy hozzá is vágja akár egy japán katonához, vagy bárki máshoz, aki bántani merészeli. Ezek az emberek valóban megindultak a maguk útján.

A Kína mélyén eldördült felszabadító lövések hangját már akkor is meghallotta a világ. Hiszen tudjuk: ezek nemcsak a japán támadók kudarcát jelezték, hanem azt is, hogy kínaiak százmillióit szabadítják fel visszavonhatatlanul a mult igája alól. Ezek a lövések jeladásként szolgáltak az egész gyarmati és félgyarmati Ázsia számára, ezek mutatták a rabszolgaságból és feudalizmusból kivezető utat.

A küzdelem nehéz éveiben kovácsolta ki Kína új demokráciája sok ország és nép számára a haladás kulcsát — és egyuttal a győzelem kardját is, ha szépszerével nem juthat előre.

ÖTÖDIK RÉSZ

VÉG ÉS KEZDET

XIV. A HÁBORÚ UTOLSÓ SZAKASZA

1. A hadviselők problémái

A háború utolsó szakasza 1943 közepétől a japán kapituláció napjáig tartott. Igen fontos szakasz ez, hiszen ennek az eseményei sűrítették egy gyújtópontba valamennyi megelőző fejleményt.

Társadalmilag emberemlékezet óta két Kína létezett. Politikailag a Taiping-felkelés óta lehet két Kínát megkülönböztetni, földrajzilag és katonailag pedig az 1927-es nagy szakadás óta. Az utolsó japán erőfeszítések idején nem az volt a nagy kérdés, melyik Kínának vannak viszonylag nagyobb érdemei, hanem az: önmagukban mennyiben járultak hozzá, hogy az ország kiállja a vihart. Ezenfelül Kínának az egész világot átfogó náciellenes stratégia kérdéseire is választ kellett adnia. Meg lehet-e tartani és fel lehet-e használni Kínát egy általános japánellenes szövetséges támadás támaszpontjául? Milyen szerepet játszhat Kína egy ilyen ellentámadásban?

A nemzetközi front mindkét tábora kezdettől fogva jelen volt Kína területén. Ott volt az ellenség, a japán hadsereg képében. És ott volt az amerikai hadsereg, amely akkoriban csak légi szállítási vonalakra támaszkodhatott — a „barát" képében. A perifériákon Nimitz és Mac Arthur kétlaki hadseregei furakodtak a kínai part felé. A mandzsuriai határon lábhoz tett fegyverrel várt a távolkeleti szovjet hadsereg. Közeledett a nagy leszámolás. Japán utolsó nagy bástyává szerette volna kiépíteni Kínát, vagy legalábbis hosszú halogató háború színterévé tenni, hogy veresége ne legyen teljes és végleges. Ha meg kellett is

adnia magát, feltétlenül érdeke volt, hogy gyenge és megosztott Kínát hagyjon maga mögött. Japán urai úgy gondolkoztak, hogy a vereség nem tart örökké és tíz esztendő mulva bizonyára ismét adódik Kínában „légüres tér", ahová be lehet nyomulni.

Az amerikai hivatalos politika azt hangoztatta, hogy ezt meg akarja akadályozni. Az amerikaiak már megszerezték a tengeri és légi fölényt, de a japán hadsereg akkor még ura volt a szárazföldnek. Az amerikaiak csak a veszélyes Himaláján keresztül lebonyolított légiforgalom segítségével juthattak be Kínába a szárazföld felé. Még egy partraszállás sem segített volna a dolgon, hiszen csaknem lehetetlen volt megfelelő számú hadsereget és utánpótlást partra tenni és elindítani az úttalan vidéken. Semmiképpen sem volt bizonyos viszont, hogy a tengeri és légi fölény önmagában is meghozza a teljes győzelmet. A japán hadsereg Kínában megmutatta, hogy semmivé tudja tenni az amerikai légi fölényt olymódon, hogy elfoglalja a repülőtereket, amelyeket Csang Kai-sek csapatai képtelenek voltak megvédeni. Mindenkinek látnia kellett: ha Amerika meg akarja menteni katonái életét és gyorsan be akarja fejezni a háborút, — erős Kínára van szüksége. A józan katonáknak meg kellett látniok, hogy Csang Kai-sek teljesen hasznavehetetlen csapatait teljesen át kell szervezni és fel kell szabadítani azt a félmillió Kuomintang katonát, akiket a kommunistaellenes blokád céljaira használtak. Azt is meg kellett látniok, hogy együtt kellene működniök az északi kommunista erőkkel. Ez persze azt jelentette, hogy az alapvető amerikai hivatalos politika reakciós céljai és a közvetlen háborús érdekek ellentétbe kerülnek egymással. Ez az ellentmondás állott a kommunistákkal való együttműködés útjában. Csang Kai-seket Amerika emelte hatalomra és arra is kötelezte magát, hogy tovább hatalmon tartja. Mindez nem változtatott azon, hogy Csang Kai-sek katonailag csak tehertételnek számított és nem volt egyéb szabotőrnél. Az amerikai tisztek csodálattal nézték a kínai kommunisták harci erejét — de Washington reszketett a velük való együttműködéstől. Ez a félelem a kínai feudális *status quo* állandó hagyományos támogatásán alapult — s ez már hatvan esztendővel a Szovjetunió megszületése előtt is így volt.

A csungkingi kormány, a Kuomintang számára a probléma az volt: hogyan tartsák továbbra is az országot a markukban. Szerettek volna másokat a japánellenes harcba kergetni, míg ők az új demokrácia területeinek visszahódítására készülődnek. Csungking úgy gondolkozott: ha már területet kell veszítenie, inkább a japánok foglalják el, mint a kínai kommunisták. Hiszen ha a japánok elveszítik a háborút, az egész ország kényelmesen visszatérhet régi feudális állapotába — de ha a kommunisták helyükön maradnak, a nép egészen bizonyosan harcolni fog a régi feudális rend visszaállítása ellen. Ezért ütközött a Kuomintang stratégiája az akkori szövetséges elképzeléssel. Ezért írhatta az akkori helyzetben a *New York Times*: „Stillwell tábornok és Csang Kai-sek között az a különbség, hogy az amerikai tábornok harcolni akar Japán ellen — Csang Kai-sek pedig nem."

A Felszabadított Körzetek számára megint egészen más formában jelentkezett a kérdés. Ezeknek a területeknek tapasztalatai megmutatták: a feudalizmusellenes intézkedések és a tömegmozgósítás feltétlenül elengedhetetlen része a sikeres japánellenes küzdelemnek — és minden tevékeny japánellenes harc kikerülhetetlenné teszi ezt a folyamatot. Nemzetközileg az volt a céljuk, hogy véget vessenek a kínai haladó mozgalom évszázados elszigeteltségének. Katonai segítség formájában rendkívül sokat használtak és használhattak a szövetségeseknek. A háború utolsó szakaszában már számítani lehetett arra, hogy segítenek a Kínába tervezett Nimitz-féle partraszállásban. Az ilyen közös vállalkozás — gondolták — nemcsak meggyorsítja Japán vereségét, hanem bizonyos fokig megváltoztatja a Kínában eddig folytatott nyugati politika természetét is, hiszen ez a politika eddig csak a feudalizmussal lépett szövetségre.

A háborús célkitűzéseken túlmenően, a részleges megoszlásoktól függetlenül ennek a helyzetnek a kibontakozása rendkívül fontos volt egész Kína jövőjére nézve. S az egyes tagállamok terveitől függetlenül rendkívül fontos volt az Egyesült Nemzetek számára is.

Vajjon csupán csatatere lesz-e Kína az ellentámadásnak, vagy pedig tevékeny részt vesz benne? Aki ezt a kérdést meg-

válaszolta, egyben arra is választ adott: Kína egyszerűen „díj" lesz-e a háború végén, vagy pedig maga is győztes hatalom.

Vajjon a végső háborús erőfeszítés lendületéből és az események szövevényéből kiemelkedik-e olyan új, demokratikus egység, amely stratégiailag az egész náciellenes tábor számára fontosnak látszott? Ez volt a kérdés. Ilyen egység megszületése a háború utáni időben Kínát az ázsiai haladás erős bástyájává, és a japán fasizmus újjáéledésével szembenálló erős akadállyá, a béke egyik biztosítékává tette volna. Vagy talán az történik, hogy az imperialista mesterkedések és a belső társadalmi feszültség alakulásának összhatásaképpen az utolsó pillanatban ismét széthullik az ország és újra járni kezdi a feudális történelem szomorú útját? Ha így történt volna, Kína megmaradt volna „nemzetközi futballabdának", Ázsia felszabadulása kitolódott volna és az imperialista hatalmak között hatalmasan kiéleződött volna az ellentét a kínai uralom fenntartásának kérdésében.

Ezek voltak a háború utolsó szakaszában felbukkanó kérdések és lehetőségek. Most nézzük, mi történt valójában.

2. Japán szembekerül saját helytelen politikájának eredményével

1943—1945-ben Japán kínai helyzetét az jellemezte, hogy hadseregei még mindig erőfölényben voltak, de stratégiája már vereséget szenvedett. Tokió eredeti időbeosztása szerint a „kínai incidens" likvidálását már a világháború megkezdése előtt be kellett volna fejezni. És Pearl Harbor idején Kína még mindig állott. Japán belemerült az indokínai malájföldi, holland-keletindiai, fülöpszigeti és burmai hadjáratba, közben pedig véget nem érő bajai voltak a frontvonal mögött.

Mindez japán szempontból nem jelentett komoly nehézséget mindaddig, amíg a németeknek reményük lehetett a háború megnyerésére. Amikor azonban a Szovjetunió Sztálingrádnál eltörte a náci hadsereg gerincét, megverte Németországot és megfordította a háború sorsát — ez többek között azt is eredményezte, hogy a Csendes-óceánon amerikai kézbe jutott a tengerészeti kezdeményezés és Japán keze nem tudott elérni Indiáig. 1942-ben ezért tudtak a Himalája felett Kuomintang-

Kínába repülő amerikai gépek már magában a kínai hátországban is támaszpontokat szervezni. Ugyanakkor az északkínai, ellenséges vonalak mögötti front erősödése rendkívül sok japán hadosztályt kötött le. Ezért rendkívül veszélyes kilátások tornyosultak Japán elé. Ha az amerikaiak partraszállnak a középkínai tengerparton és a szovjet csapatok lesujtanak Észak-Kínában — a Felszabadított Körzetek csapatai mindkét esetben rendkívül hatásos szövetségeseknek bizonyultak volna.

Hogyan alakult ki ez a veszélyes helyzet? A választ megtalálhatjuk minden olyan hódító történetében, aki nagy kiterjedésű és nagy népességű országokat igyekezett leigázni. Az ilyen országok leveréséhez nem elég a nagyobb ütőképesség. Arra is szükség lenne, hogy legfontosabb központjaikat megadásra kényszerítsék és népük harci akaratát megtörjék. Ha ez nem történik meg, az ország óriási kiterjedésű és csak lazán összekötött területrészeit a hódító helyőrségei nem tudják megfelelő módon ellenőrizni és mindig bő lehetőség nyílik a felszabadító harc megszervezésére. Ha az ilyen lehetőségeket helyesen használják ki, ez végül is folytatólagos és szervezett ellenálláshoz, a hódító kimerüléséhez vezet. Ez a törhetetlen ellenállási készség, amely a népet hadsereggé változtatja, nyerte meg az amerikai forradalmat, ez űzte ki 1812-ben Napoleon seregeit Oroszországból.

A hadseregek elleni háború elsősorban katonai feladat. A nép ellenállásával szemben vívott háború céljaiban és stratégiájában még akkor is elsősorban politikai kérdés, ha fegyverekkel vívják. Tömegterrorral mindig megkísérlik megtörni az ellenállás erkölcsi erejét, de ez csaknem sohasem sikerül. A japánok is megpróbálkoztak ezzel. Ezért gyilkoltak, fosztogattak Nankingban, ezért bombázták könyörtelenül Kantont és Csungkingot, ezért indították meg az „Öljétek meg könyörtelenül, gyújtsátok fel könyörtelenül, fosszátok ki könyörtelenül" — hadjáratokat a Felszabadított Körzetek ellen.

Kevésbbé „mutatós" módszer — de gyakrabban sikerül — a megtámadott országban felmerült belső politikai nézetkülönbségek kihasználása. Japán sok részletsikert aratott ezzel a régi imperialista módszerrel Mandzsúria 1931-es megszállása és az

általános ellenállás 1937-es kezdete között. Az általános japánellenes háború megkezdését sikerült elhalasztania azzal, hogy rávette Csang Kai-seket a „megbékéltetés" politikájának követésére és arra, hogy ezt a politikát saját népére rendőri terrorral kényszerítse rá. Hat esztendeig a Kuomintang kormánya nem volt egyéb, mint ütköző a nép haragja és a nép igazi ellensége között. A japán terv nem Csang Kai-sek miatt nem sikerült, hanem azért, mert a tömegmozgalom azt a kérdést állította a Kuomintang elé: vagy ellenállási harcot folytat, vagy pedig Japán elszigetelt Quisling-függelékévé válik, míg a nép maga folytatja felszabadító harcát. A japán nyomás és a hazafias tömegnyomás közül az utóbbi győzedelmeskedett.

Igy kezdődött meg a japánellenes háború. Ennek az első szakaszában a japán seregek „megbüntették" a kínai kormányt azért, mert a tömegek nyomása előtt meghajolt. Ugyanakkor elfoglalták azokat a nagyvárosokat, amelyek „egy személyben" voltak a Kuomintang-hatalom központjai, a nyugati imperialista érdekek kulcspontjai és e kettőt összekötő fizikai kapcsolat megtestesítői. Ilymódon Tokió azt remélte: Kína urainak bebizonyítja, hogy rosszul döntöttek, amikor a nép nyomásának engedelmeskedtek, az angoloknak és amerikaiaknak pedig bebizonyítja: hiú reménység volt arra gondolni, hogy Kína erejével meg lehet állítani a japán előnyomulást. A japánok azt hitték, hogy ha a nyugati imperialistákat erről meggyőzik, azok „úszni" hagyják majd Kínát és leülnek tárgyalni a zöldasztalhoz, hogy mentsék, ami menthető.

Nyugodtan elmondhatjuk, hogy ezek a remények nem voltak teljesen alaptalanok. Wang Csing-wei a Kuomintang egy jelentős részével együtt árulóvá vált, és az egész Kuomintang is ingadozott. Amerika és Anglia a biztonság kedvéért nyujtottak ugyan formai támogatást a kínai Csang Kai-sek-„ellenállásnak" — de ugyanakkor gondosan vigyáztak a japán kereskedelmi kapcsolatok fenntartására és arra, hogy de facto elismerjék a japán hódításokat.

Japán ezért gondolta, hogy katonailag nem is kell majd befejeznie a harcot. Nanking és Hangkou eleste után ezért következett be ideiglenes szünet a frontvonalon. A japánok ezek-

ben a szünetekben Csang Kai-seket igyekeztek becsalogatni a megegyezés békés révébe. Az sem Csang Kai-seken múlt, hogy ezek a kísérletek sikertelenek maradtak, hanem azon, hogy Japán két olyan erőt szabadított fel, amelyek mindegyike kikerülhetetlenül vereségét eredményezte. Az egyik erő a kínai nép japánellenes harca volt, a másik pedig az, hogy a japán-angolszász ellentétek kiéleződését az ideiglenes helyzettől függetlenül már csak háborúval lehetett „megoldani". Amikor a kezdeti polgárháború nem érte el célját, világos lett: Kínát a japánok csak úgy győzhetik le, ha rendkívül hosszú háború során az ország egész területén teljes katonai győzelmet aratnak.

Az ilyen győzelem már nem lehetett „villámszerű" — és nem lehetett olcsó sem. Kétséges, hogy a japán ipari kapacitás egyáltalán képes lett volna-e arra, hogy megoldja ezt a feladatot, ugyanakkor, amikor a meghódított területek közlekedési hálózatát és erőforrásait is gyorsan ki kellett volna fejlesztenie, meg tartalékokat is kellett volna felhalmoznia a világháború számára, amelyet a kínai háború befejezése után még külön meg kellett volna nyerni.

Ha még jobban a dolgok mélyére nézünk, azt kell mondanunk: Japán alapvető hibája az volt, hogy azt hitte, Kína nem változott. Kína külső képe Japán számára ugyanaz volt, mint régebben. Így hát azt gondolta, nincs egyéb dolga, mint megverni egy gyenge kormányt és egy gyenge hadsereget, olyan feudális országban, amelyet amúgyis megmérgez a korrupció és darabokra szaggat a belső széthúzás. Elfeledkezett arról, hogy ebben az időben már nem a Kuomintang és a Kuomintang-hátország volt a főerő. Az egész világhelyzet stratégiai egyensúlya Japán kárára billent és a kínai háborús erőfeszítés súlypontja a japán vonalak mögötti frontszakaszra, a kínai kommunisták által vezetett népi ellenállás frontjára tolódott el. Egy sikeres „békeoffenzíva" teljesen kilátástalan volt. Japán jogosan gondolta, hogy elegendő ereje van támadott, már az újjal volt terhes. 1938 és 1942 között ez az új a régi Kína összezúzására. Csakhogy az a Kína, amelyet meg- Kína nemcsak megszületett, hanem fel is nőtt. Ötesztendős szünet után „a kínai incidens likvidálása" sokszorosan nehezebb volt, mint a kezdetén.

3. Utolsó támadás a Felszabadított Körzetek ellen

Japán helyesen ismerte fel, hogy a Felszabadított Körzetek az ellenállás gerince, ezért ellenük irányította a támadást. Magát a jenani bázist csak félkézzel támadta, hiszen az ellenállás ereje nem a központosításban, hanem az egész nép növekvő harci akaratában, szervezettségében, bizalmában rejlett. Ha Jenan határvidékét elfoglalják is — ez nem jelentett volna egyebet, mint hogy még egy partizán támaszpont kerül a japán vonalak mögé. Ezenfelül Jenan elfoglalása elförölte volna a kommunista vezetés alatt harcoló erők és a Kuomintang közötti egyetlen határvonalat; ez a határvonal pedig csak használt Japánnak, hiszen nem az együttműködést, hanem a súrlódást növelte a két Kína között. Ez a határvonal nagy hadseregek figyelmét kötötte le, ennek mentén a Kuomintang az egységet veszélyeztető incidenseket provokálta. Ez a határvonal jelentette egy nagykiterjedésű polgárháború egyetlen megmaradt reményét a japánok számára.

A Pearl Harbort megelőző nagy támadások után a felszabadított területek rövid időre lélekzethez jutottak, mert Japán átcsoportosította erőit az új támadásra. Ezalatt az idő alatt a kommunista vezetés alatt álló területek nem húzták meg magukat a sarokban és nem „nyalogatták sebeiket". Éppen ellenkezőleg: minden veszteségüket helyrehozták, területüket tovább növelték. A helyi akciókat úgy fűzték egymásba, hogy meggyorsítsák a japán visszavonulást a Csendes-óceán partjai felé. Ezt a célt minden harcosnak gondosan megmagyarázták.

Fontos és önfeláldozó hadmozdulatok voltak ezek. Céljuk az volt, hogy a szövetségeseknek módot adjanak védelmi állásaik megerősítésére. Amikor a délkeletázsiai szövetséges állások összeomlottak, Japán bosszút állott. Ahelyett, hogy kivonta volna csapatait Észak-Kínából, még nagyobb seregeket vetett be. Ez már a felszabadított területek számára ekkor élet-halálharc volt.

A Nyolcadik Hadsereget ideiglenesen kiűzték ebben az időben Közép-Hopei tartományból. Délkelet-Sanszibán a hegyvidéki főhadiszállást körülvették és megölték Co Csuant, a vezérkari

főnököt. Nagy volt a veszteség a tisztek és a legénység soraiban, de legnagyobb a nép között. A japánok ördögi kegyetlenséggel használtak mérges gázokat, amelyeket gyakran olyan barlangokba és alagutakba préseltek, ahol a polgári lakosság rejtőzött. A Felszabadított Körzetek vezetői szerint a japánok pestist is terjesztettek. A tudományos felszerelés teljes hiánya miatt ezt kézzelfoghatóan nem lehetett bizonyítani, de tény, hogy a járvány mindig a japánok kivonulása után jelentkezett és mindig olyan területeken, ahol azelőtt sohasem.

A japán politikai hadviselés is soha nem látott hevességgel folyt. Már régebben is gyakorolták a „példamutató terror" eszközét, melynek „a béke és rend helyreállítása", valamint a „Három Könyörtelenség" nevezetű hadjárat volt a legismertebb eszközei. Ezt most új módszerekkel egészítették ki. Ilyen volt az úgynevezett „falusi tisztogatás" módszere, amelyet először 1942 végén a Jangce-folyó középső folyásánál alkalmaztak. Az említett módszert a japánok és quislingjük, Wang Csing-wei közösen eszelték ki. Jellemző, hogy lényegében ez a módszer egy, a tízéves polgárháborúban a Kuomintang által használt „hadviselési forma" nyomán alakult ki. Mindenesetre tény, hogy a japánok ezt részleteiben is kidolgozták.

Csen Ji, a Negyedik Hadsereg parancsnoka, elmondotta nekem, hogyan működött ez a módszer. „Az ellenség régebben úgy akarta elérni a megfélemlítés és a pusztítás legmagasabb fokát, hogy erőivel egész területünket elárasztotta — kezdte elbeszélését. Ehelyett most kis, előre kijelölt körzeteket nagy létszámú helyőrséggel szállt meg, amelyet quisling-csendőrök, hivatalnokok, rendőrök és kémek egész légiója kísért. Három hónapig tartózkodtak a körzetben és faluról-falura jártak. Minden férfit, asszonyt és gyereket kihallgattak. Felszólították őket: adják ki a polgáriruhás partizánokat, a milicistákat, az illegális munkásokat, a sebesülteket, egyszóval mindenkit, aki segített bennünket.

Ez alatt a három hónap alatt senki sem mozdulhatott el a helyéről és minden faluban naponta névsorolvasás volt. A „veszélyes elemeket" — akikről úgy gondolták, hogy valami közük van hozzánk — kivégezték, vagy börtönbe vetették Akik „kétségesek" voltak, mert a hazafias érzésnek legalább a nyoma

megvolt bennük, szigorú megfigyelés alá kerültek. A japánok emberei és azok, akiket „ártalmatlannak" minősítettek, úgynevezett „jó magaviseleti bizonyítványt" kaptak, amely — ha a nép megvetésétől nem is — de legalább a büntetéstől megmentette őket."

— Ez ellen hogyan küzdöttek? — kérdeztem.

„Főképpen katonai módszerekkel — válaszolt. Mozgósítottuk valamennyi egységünket és minden gyenge pontján egyszerre támadtuk az ellenséget. Ilymódon kényszerítettük arra, hogy újból szétszóródjék. Ugyanakkor a tisztogatásra kijelölt körzetekbe helyi születésű partizánok kis csoportjait küldtük. Ezek elrejtőztek az erdőkben, vagy a bátrabb parasztok házaiban. Éjszaka előjöttek és lelőtték a legerőszakosabb és legszemtelenebb csendőröket, akiknek helyismerete nélkül az ellenség nem tudta elvégezni munkáját. Érintkezést kerestek a néppel és megmagyarázták, hogyan harcolunk és milyen célokért. Az ilyen tevékenységnek kettős hatása volt. Az árulókat megrémítette és tevékenységüket lassította, másrészt pedig éreztette a néppel, hogy az ellenséges túlerő összpontosítása ellenére is ott vagyunk, hogy rásujtsunk elnyomóira.

Ennek a küzdelemnek eredményeképpen a tisztogatás lendülete megtört — folytatta Csen Ji. Az első két hétben, vagy az első hónapban az ellenség úgy gondolta, hogy minden rendben megy a maga útján. De akkor egyik-másik csoportot kénytelenek voltak kivonni, hogy más helyeken kivédje támadásainkat. Amikor ez így folytatódott tovább, az árulók egyre jobban megrémültek. A nép merészebb lett és csatlakozott a partizánegységekhez, amikor azok kisebb japán csoportokat megtámadtak. Végül széles politikai kampányt kezdtünk a quisling-csapatok között, akiknek az eredeti terv szerint ebben az időpontban már el kellett volna foglalniok csaknem valamennyi japán helyőrség posztját. Ezeknek a bábkatonáknak a nép bátran megmondotta, hogy — mint ők maguk is láthatják — a Negyedik Hadsereg győzhetetlen erőt képvisel. Megkérdezték őket nyiltan: kínai létükre milyen érdek indította őket arra, hogy olyan nemzeti ellenséget szolgáljanak, amely még arra sem elég erős, hogy megvédelmezze őket.

Mire elkövetkezett a harmadik hónap, már nagyobb partizáncsoportokat is hívhattunk be a körzetbe. A quisling-csapatok egész egységei állottak át a mi oldalunkra. Visszatért reguláris hadseregünk is, úgyhogy a japánoknak mindent előlről kellett kezdeniök — azzal a hátránnyal, hogy a nép már egyszer látta kudarcukat."

4. Semlegesítés a „szabályos" fronton

Az új helyzet a „szabályos" fronton is döngetni kezdte az ötévi nyugalom alapjait és végül fel is borította. Előrelátható volt, hogy Pearl Harbor után Kuomintang-Kínában az első nagyobbarányú japán hadmozdulat a tengerparti Csekiang-tartományban kerül majd kivitelezésre.

Csekiang már esztendők óta a front legnyugalmasabb szakasza volt. A tartomány Ku Csu-tung tábornok parancsnoksága alatt állott, akinek legkiemelkedőbb katonai hőstette — mint emlékezhetünk — a Negyedik Hadsereg ellen intézett orvtámadás volt. A Kuomintang-csapatok és a japánok közötti fekete kereskedelem itt fejlődött ki a leggyorsabban és a legerősebben. Kinhua városában, amely ennek a fekete kereskedelemnek a központja volt, csak úgy tobzódott az élet. Kínai és japán tisztek egyetlen éjszaka olyan vagyonokat kerestek, amilyenről azelőtt álmodni sem mertek volna.

Amikor a csendesóceáni háború kitört, nyilvánvaló lett, hogy Csekiang a Japán bombázására induló amerikai hadirepülőgépek rendkívül kedvező hátsó támaszpontja lehet. Az amerikai hadsereg felkérte Csungkingot, hogy építsen repülőtereket a tartományban. Emlékezetes, hogy amikor Doolittle tábornok hadirepülői 1942 áprilisában Tokió bombázása után Japánt átrepülve le akartak szállni Csekiangban — a repülőtér nem állt készen fogadásukra és a pilóták kénytelenek voltak kiugrani a gépből. Sohasem magyarázták meg kielégítően, hogy ekkor miért mondtak csődöt a repülőterek jelzőberendezései. Lehet, hogy közvetlenül japán szabotázsakció volt a dolog oka, de sokkal valószínűbb, hogy a helyi Kuomintang-tisztek nem akarták tűrni a kitűnő üzleti viszonyok zavarását.

Amikor a tokiói főparancsnokság kiadta a parancsot a büntető hadjárat megindítására, Ku Csu-tung rozoga hadserege nem tanusított ellenállást. Az amerikai bombázógépek „fogadására" épült repülőtereket a japánok elfoglalták és felszántották. Japán csapatok mentek azokba a falvakba, amelyeknek lakói szállást nyujtottak Doolittle ejtőernyővel kiugrott pilótáinak. A falvakat földig perzselték, lakóikat pedig legyilkolták. A japán helyőrség csapatai, akiket dühített a kereskedelem szétrombolása, elfoglalták Kinhuát, zsufolásig megtelt áruházaival együtt Ezek a japánok egyszer már lehuzták a maguk dézsmáját ebből az árukészletből, mikor Kuomintangéknak leszállították.

A csekiangi hadjárat megmutatta: a Kuomintang hadseregével nem lehet megtartani az ellenséges vonalakhoz túlságosan közelfekvő támaszpontokat. Ezért azután az amerikaiak kénytelenek voltak beszüntetni a repülőgép-anyahajókról Tokió ellen intézett támadásokat. A japánok néhány helyről visszavonultak, de Kinhuát megtartották és ott maradt az elpusztított falvak szörnyű sebhelye is. A csend ujra elfoglalta régi helyét Csekiangban és lassan újra helyreállt a csempészkereskedelem is.

A helyi fegyverszünettől teljesen függetlenül Ku Csu-tung főhadiszállása lassan nagy „információs központtá" kezdett válni, ahol a felszabadult Kínában rekedt Kuomintang-elemek és Wang Csing-wei quisling-kormányának ügynökei kicserélték értesüléseiket. Ilymódon Csungking és Tokió megjelölték azokat a területeket, ahol tanácsosabbnak tartották a békés együttélést a helyi összecsapásoknál is, mert — mint mondották — „ezek az összecsapások amúgy sem érintik a háború végső kimenetelét, viszont mindkét harcoló fél erejét kimerítenék."

A Kuomintang politikusai azt suttogták csungkingi barátaik fülébe, hogy az ilyen megegyezések nem ártanak Kínának, sőt tulajdonképpen valami mennyei bölcsesség megnyilvánulásai, hiszen a japánok „előbb-utóbb" mindenképpen elvesztik a háborút. Az ilyen álláspont persze nemcsak erkölcsi rothadtságot tükrözött, hanem stratégiailag is ostobaság volt. Japán ugyanis az ilyen „egyensúlyt" nyomban kihasználhatta a maga javára, Kína pedig nem. Az ilyen megegyezésekkel Kína feudális reakciója sértetlenséget és profitot harácsolt magának — a japánok azon-

ban még értékesebb nyereséghez jutottak. Hiszen minden ilyen fegyverszüneti pont esetében bizonyosak lehettek abban, hogy a helyi kínai parancsnokok mindent megtesznek majd a szövetséges katonai felszerelések működésének megakadályozására. Japán ezeken a pontokon is megőrizhette a teljes katonai kezdeményezést, ezenfelül pedig biztos lehetett abban, hogy a kínai „szabályos fronton" csak ott tör ki harc, ahol azt ő a maga céljai érdekében provokálja.

A nyugat-hupei és hunani „rizsesfazék"-ban lezajlott hadjárat rendkívül jellegzetesen mutatta ennek a politikának az eredményeit. A hadjárat 1943 nyarán és telén folyt le. A japánok először a teljesen széthullott Hatodik Háborús Zóna ellen intézték a támadást. A zóna parancsnoka egy Wang Csen-hsziu nevű szecsuáni „tartományi hadur" volt, aki rohamlépésben visszavonult, de arra azért maradt ideje, hogy közben kirabolja a népet. Csapatai gátlás nélkül fosztogattak. Tisztjei egész sor rabló-trükköt alkalmaztak. Megesett például, hogy „katonai okokból" elrendelték egy város kiürítését, azután körülfogták a várost és mindenkitől vámot szedtek, aki a rendelkezést teljesíteni akarva, kifelé igyekezett a városból. A Hatodik Háborús Zóna összeomlása védtelenné tette a Kilencedik Zóna szárnyát is. Ezt a zónát Hszue Jo tábornok vezette és viszonylag harcképesebb állapotban tartotta. Az ellenséges előnyomulást azután csak a legjobb kormánydiviziónak és a 14-ik amerikai repülőhadseregnek sikerült megállítania. Az 57-ik divizió létszámának kilenctizedét vesztette el Csangtö városának hősies védelmében. Áldozata nem lett volna ilyen súlyos, ha a körzet többi csapatai — amelyek számban messze meghaladták a japán seregeket — hasonlóképpen megteszik kötelességüket.

A bűnösöket persze megintcsak nem büntették meg és a rátermetteket sem jutalmazták. A hírhedt Wang Csen-hsziu, akinek már neve említésére is köpött egyet a kínai paraszt, tovább ült a helyén. A megtizedelt 57-ik divizió parancsnokát viszont „dezertálásáért" haditörvényszék elé állították, mert visszavonta csapatait, amikor hatezerből már csak kétszáz embere maradt! Ez a teljesen esztelen, tébolyodott intézkedés világosan mutatja a csungkingi legmagasabb katonai hatóságok egész ábrázatát.

Wang Csen-hsziuhoz azért nem nyúltak, mert fontos szecsuani földesurakat képviselt, akikkel a Csang Kai-sek kormány nem akart ujjat húzni. A kormány tehát a rendesen tartalékban tartott legkitünőbb egységekkel tömte be a Csangtö-i rést. Azért tette ezt, mert Csang Kai-sek éppen ebben az időben tárgyalt Kairóban Roosevelt-tel és Churchill-el, be akarta tehát bizonyítani, hogy alaptalanul kételkednek hadseregei minőségében. Abban az időben már sokat beszéltek arról, hogy a szövetségesek megteremtik a kapcsolatot az ellenséges vonalak mögötti fronttal. Csang Kai-seknek tehát meg kellett mutatnia, hogy erre nincs szükség, mert az ő csapatai egyedül is megbírkóznak a helyzettel. Ezért hát a szerencsétlen tábornoknak kellett meglakolnia a való tények és a Kuomintang-propaganda közötti szokásos eltérésért. Csungking ujságjai ugyanis már az ő nevében és tudta nélkül közölték, hogy „a legnemesebb hagyományokhoz meltó módon megtartja állásait, vagy elpusztul". Ráadásul, amikor Csangtö elesett, Csang Kai-sek a látszat kedvéért úgy rendelkezett, hogy a tábornok özvegye 200.000 dollárt kapjon — holott a tábornok életben maradt.

Ezek a taktikai összecsapások mindenesetre már a „szabályos" fronton uralkodó stratégiai szélcsend végét jelezték. Meg kell jegyeznünk, hogy a Kuomintang passzivitása nem jelentette azt, hogy nem voltak összecsapások. Voltak összecsapások és voltak veszteségek is. Katonák és parasztok haltak meg, vagy jutottak szolgaságba az ideiglenes megegyezéseknél — anélkül, hogy azokból Kínának, vagy a kínai népnek bármi haszna is lett volna. Csungking igyekezett mérlegelni, egyensúlyban tartani azt az árat, amelyet a nagyobbarányú japán támadásoktól való mentességért fizetett; azt az árat, mellyel az angolszászok támogatását fizette — meg azt a törekvést, hogy kikerülje a tömegmozgósítást, amely keményebben sujthatta volna Japánt, Csungkingot pedig arra kényszerítette volna, hogy vegye tekintetbe a nép érdekeit is. A kínai uralkodó osztály szemében a leggyűlöltebb ellenség nem Japán volt, hanem a kommunisták, a hazafiak, akik nem egyeztek bele ebbe a hintázásba; leleplezték politikailag, de meg akarták semmisíteni katonailag azzal, hogy ők maguk támadták az ellenséget.

Kuomintang-Kínában a börtönök és koncentrációs táborok ilyen emberekkel voltak zsúfolva és Csang Kai-sek semmitől sem félt jobban, mint attól, hogy a szövetségesek elismerik a kommunistákat.

A kormány „központi hírügynöksége" volt az egyetlen hírszolgálati szerv, amely első kézből származó híreket közölhetett. Ez úgy oldotta meg a kérdést, hogy minden japán támadást és ellentámadást „győzelmesen feltartóztatott súlyos fenyegetésnek" nevezett.* A kormány „könyvelési módszere" egyszerűen nem vette tudomásul, vagy pedig lebecsülte az ellenség által szerzett előnyöket. Ha például egy támogatás és utánpótlás nélkül maradt helyőrséget megsemmisítettek — ezt csak azok tudták, akik ott voltak a helyszínen. Semmit sem szóltak arról, hogy milyen szégyenteljes cinizmussal hagyták cserben a tábornokok és politikusok a katonákat, meg a népet.

5. Fejlődik a Kuomintang és a japánok kapcsolata

1943-ban már nemcsak helyi jelentőségű volt ez a fegyverszünet és paktálás-járvány. A „szabályos" frontnak csaknem minden szakaszára kiterjedt. A Kuomintang-ujságok háborúról beszéltek, de valóságban ez a járvány már az egész Kuomintang-politika központjában állott.

A tokiói rádió nem támadta többé Csang Kai-seket és bántatlanságot igért neki. A propagandafelhő mögött konkrét és fontos események történtek. A japánok lassan felkészültek a vereségre, a Kuomintang pedig felkészült a diktatura „vértelen" győzelmére. Ezt a kétfajta készülődést kezdték összeegyeztetni. A Kuomintang nyugalmat akart a „szabályos" fronton, hogy katonai erejét a kommunisták vezetése alatt álló Felszabadított Körzetek határaira gyűjthesse és megfelelő időben megindíthassa a polgárháborút ezeknek a területeknek a „visszahódítására". A japánok ugyancsak nyugalomra sóvárogtak, hogy más frontszakaszokról ne kelljen csapatokat elvonniok. Tokióból egymásután jöttek a bizalmas ajánlatok, ennek valóságát a

* Külföldi ujságírókat csak akkor engedtek a hadszíntérre, ha minden hadicselekmény megszünt.

Kuomintang irányítói magánbeszélgetésben mindig bevallották, de sohasem hozták nyilvánosságra. Még mindig titok fedi a valódi események részleteit. Voltak azonban nyílt események is, amelyeket mindenki láthatott és amelyek nyomán nagyon erősen valószínű: Tokió és Csang Kai-sek közvetlenül is tárgyaltak egymással.

A Kuomintang központi végrehajtó bizottságának 11-ik teljes ülésén a reakciós, szövetséges-ellenes „CC-klikk" győzedelmeskedett. Ennek egyik iránymutató tagja Csou Fu-hai, már régebben átállt a japánokhoz és a bábkormány egyik fontos tagja lett. Röviddel ezután egy másik CC-vezető, Wu Kai-hszien, aki valamikor a Kuomintang sanghái főhadiszállását irányította, megjelent Csungkingban. Azzal a mesével hozakodott elő, hogy a japánok letartóztatták, azután átadták a nankingi quisling-hatóságoknak, végül pedig szabadon eresztették és megengedték, hogy Kuomintang-Kínába menjen. Minden épeszű ember azt gondolná, hogy ezt az alakot, mint valószínű ellenséges ügynököt, fogvatartották és ügyét kivizsgálták. Nem ez történt. Wut magasrangú kormányhivatalnokok üdvözölték a repülőtéren és röviddel megérkezése után már a párt és a kormány vezetőinél üldögélt. Szabadon járkált Csungkingban és nem is titkolta, hogy megérkezése előtt hosszabb megbeszélést folytatott a főárulóval: Wang Csing-wei-el. Gúnyosan megjegyezte, hogy Wang Csing-weit nem is tartja árulónak és ha az igazságot feltárnák, kiderülne, hogy azok, akiket a kínai nép többsége árulónak tekint, tulajdonképpen nemeslelkű hazafiak.

Csang Tao-fan és Liang Han-csao, két egymást követő tájékoztatásügyi miniszter, akiket ugyanez a CC-klikk juttatott hivatalba, a sajtókonferenciákon egyszerűen megtagadták, hogy Wu tevékenységéről bármiféle felvilágosítást adjanak. Arra a kérdésre sem voltak hajlandók válaszolni, hogy vajjon a quislingeket elítélik-e a háború után. A kínai sajtó nem szidalmazta többé az árulókat. A katolikusok tulajdonában lévő *Ji Si Pao* című ujság pedig nagybátran azt is felvetette, hogy magának Wang Csing-weinek is meg kell majd bocsátani, „ha töredelemesen megbánja bűneit". Ez a javaslat olyan tiltakozásvihart eredményezett, hogy a lap megjelenését rövid időre

kénytelenek voltak felfüggeszteni. Ez persze az általános irányzaton mitsem változtatott.

Nekem is volt egy nagyon jellemző tapasztalatom arról a szándékos könnyedségről, amellyel az ellenséges ügynököket kezelték. Amikor Hongkong a japánok kezére került, becsuktak a Stanley internálótáborba, ahonnan később megszöktem. 1943-ban Csungkingban egy barátom elbeszélte, hogy találkozott egy fiatalemberrel, aki ismer engem és szeretne látni. Kiderült, hogy az illető a japán parancsnokság alatt álló fogolytábor egyik japán zsoldban álló felülvizsgálója volt. Megkérdeztem, hogyan került Csungkingba és nem fél-e attól, hogy leleplezik. Azt mondta, hogy „éppen most jött", senki sem kérdezett tőle semmit és nem is háborgatják. Mint mondotta, azért akart velem találkozni, mert „régi ismerőse" vagyok és remélte, hogy szerzek neki valami állást.

Az esetet jelentettem a kínai tájékoztatásügyi minisztériumnak, ahol biztosítottak róla, hogy az ügyet átadták az állambiztonsági szerveknek. Legközelebb újra hallottam a fickóról. Akkor már nagy fizetése volt egy részvénytársaságnál, amely tele volt kormánymegrendelésekkel. Nyílt sajtókonferencián újra előhoztam a dolgot és éppen olyan értekezleten, ahol Csang Kai-sek szószólói dülledt szemekkel esküdöztek, hogy mindenkit megvizsgálnak, aki a japán uralom alatt lévő területekről érkezik. Véletlenül éppen ott volt a helyettes külügyminiszter* is, rendkívül gondterhelt képet vágott és részletek iránt érdeklődött, mert — mint mondotta — „kis dolgok vezetnek nagyjelentőségű felfedezésekhez". Elmeséltem a külügyminiszterhelyettes úrnak a részleteket, de a fiatalember természetesen továbbra is helyén maradt és ezekután sem kérdezett tőle senki egyetlen szót sem.

Az is furcsa találkozás volt, amikor Emery An-nal találkoztam. Ez az ember a kínai United Press tudósítója volt, aki Pearl Harbor után Sanghájban japán szolgálatba lépett. 1944-ben nem másutt bukkant fel, mint a Csang Kai-sek-kormány által fenntartott katonai akadémián, Szingan városában, amely a

* Dr. Wu — a felszabadulásig Sanghái polgármestere volt.

kommunistaellenes blokád és Tai Li Gestapójának középpontja volt.* Mint megtudtam, angolul tanított az akadémián. An-t hivatalosan arra jelölték, hogy tolmácsa legyen a Szinganon keresztül Jenanba utazó külföldi ujságíróknak. Világos volt: ezt a megbízást csak úgy kaphatta meg, hogy a katonai, politikai és titkos szolgálatbeli tisztek teljesen megbíztak benne.

6. A Kuomintang „trójai falova"

Amikor 1644-ben egy Martinius nevű, már említett katolikus pap leírta a kínai mandzsu hódítás történetét, elmesél egy rendkívül érdekes részletet arról a megállapodásról, amelyet Wu Szan-kui tábornok kötött az általa behivott támadókkal, akiket azért csalogatott az országba, hogy letörje Li Ce-cseng parasztforradalmát. Abban az időben a „tatár király" boldogan elfogadta Wu meghívását, de kissé zavarta, hogy pillanatnyilag csak kevés embere volt kéznél. Ezért hát — tudva, hogy az áruló Wu katonái együtt fognak menetelni az ő seregeivel — a következő javaslatot tette: „Abból a nemes célból, hogy győzelmünk biztossá tétessék, azt javaslom, hogy egész seregedet tatár ruhába öltöztessék. A Tolvajok Serege akkor valamennyiünket tatárnak hisz majd. Ezt kell tenni, mert királyságomból több sereget most nem tudok elvonni."

Éppen háromszáz esztendővel később a Kuomintang kormánya a fentebbihez nagyon is hasonló módon szerette volna megőrizni hatalmát a nép felett. Még meg sem növekedett a japán nyomás a „szabályos" fronton, máris egész hadseregek és hadosztályok sétáltak át Csang Kai-sektől a japánokhoz. Ez az átsétálás nem volt véletlen. Valójában ezeket a Kuomintang-csapatokat Csang Kai-sek kölcsönadta a japánoknak, hogy azok felszereljék őket a Nyolcadik és Negyedik Hadsereg elleni harcra.

A kínai reakció szemében ez rendkívül hasznos művelet volt. Csang Kai-sek katonái ezzel a módszerrel résztvehettek

---

* Ebben az időben — tehát 1944 -ben! — egy szingani középiskola épületében a saját szememmel láttam a falon Hitler, Mussolini és Göring arcképét. A kísérő tisztviselők derűsen megjegyezték, hogy a tanárok „úgylátszik elfelejtették levenni őket", amikor három esztendővel azelőtt Csang Kai-sek hivatalosan hadat üzent a tengelyhatalmaknak...

egy polgárháborúban anélkül, hogy etetni kellett volna őket, vagy kül- és belpolitikai felelősséget kellett volna vállalni tetteikért. Másodszor: a szövetségesek nem is kérhették, hogy ezeket a csapatokat használják Japán ellen, hiszen Kína hivatalosan már nem ellenőrizhette őket. Harmadszor: japán vereség esetében ezek a csapatok hasonló módon visszasétálnának Csang Kai-sekhez és magukkal hoznának olyan területeket is, amelyeket ők tisztítottak meg a partizánoktól.*

Az nem zavarta az urakat, hogy ez a módszer lehetővé tette a japánok számára, hogy más frontokon erősítéseket küldjenek a szövetségesek ellen. Hiszen, minél kevesebb japán katona volt az országban, annál nagyobb feladat hárult a quisling-katonaságra és annál kisebb volt a valószínűsége annak, hogy a japánok az utolsó percekben támadást indítanak Csang Kai-sek vonalai ellen.

A háború korábbi szakaszaiban ilyen politikai ocsmányságokat mindenekelőtt azok a Kuomintang-seregek alkalmaztak, amelyek az ellenséges vonalak mögött állomásoztak. Ilyen volt Si Ju-szan hadereje Hopeiben és Tai Li „Hűséges és Győzelmes Hadserege" a Jangce alsó folyásánál. A főfronton is voltak megadási hullámok, de ezek helyi természetűek voltak és többnyire csak kevesebb emberre terjedtek ki. Az egyik ilyen hullám a háború elején volt érezhető, amikor a japánok úgy haladtak előre, mint a gőzhenger. Egy másik hullám akkor érte el tetőpontját, amikor a fasiszták szerencsecsillaga legmagasabban ragyogott, közvetlenül Franciaország bukása után. Ez az új szakasz egészen más volt: valóban „a győzelem előestéje" — magasrangú tisztek sétáltak át teljesen érintetlen egységekkel. Vezérőrnagynál magasabbrangú Kuomintang-parancsnokok közül 1941-ben tizenegy, 1942-ben tizenöt, 1943-ban pedig negyvenkettő adta át csapatait a japánoknak. 1944 elején a 425.000 főnyi quisling-haderő több mint 60 százaléka a Kuomintang volt csapataiból állott. És ennek a hadseregnek több mint kilenctizedrészét a japánok, a kommunisták Felszabadított Körzetei ellen vetették be.

---

* Ez meg is történt.

Ezekkel az átsétáló parancsnokokkal szemben a hivatalos csungkingi szóvívők enyhén szólva „türelmesek" voltak. Amikor például a külföldi ujságírók az ugyancsak átállt és országszerte közismert Pang Ping-hszun tábornok iránt érdeklődtek, a Kuomintang tisztviselői úgy felháborodtak, mintha egyéni „becsületüket" vonnák kétségbe. Szó sincs róla — mondogatták — Pang tábornok nem áruló, hanem valójában hős férfiú és nagy nemzeti mártír. Sebesülten és eszméletlenül esett az ellenség kezébe és csak akkor, amikor már egész hadseregét szétzúzták. Szétzúzták természetesen azért, mert azok a gonosz kommunisták hátulról megtámadták ahelyett, hogy segítették volna. Csak gonoszlelkű rágalmazók dobálhatják meg sárral ezt a gáncsnélküli és tiszteletreméltó harcost és gúnyolhatják ki a háború egyik legmegrendítőbb és legtragikusabb fejezetét. Ezt a tündérmesét a Katonai Nemzeti Tanács és Ho Jing-csin hadügyminiszter is elszajkózta s ilymódon ráütötték a legfelsőbb katonai hatóságok pecsétjét.

Nem sokkal ezután ezek a drámai szónoklatok megkapták a választ, magától a „mártírtól". Mialatt Csang Kai-sek szóvivői ragyogóra pucolták a nevét, a derék Pang, Peiping városában egy konferencián üldögélt, amely konferenciának véletlenül éppen Okamura tábornok az északkínai japán főparancsnok volt az elnöke. S ez a konferencia véletlenül éppen a Nyolcadik Hadsereg elleni új hadjárat terveivel foglalkozott. A japán félhivatalos *Domei* ügynökség is foglalkozott ezzel a konferenciával és még egy külön nyilatkozatot is szélnek eresztett. A külön nyilatkozatot a „mártír" tette, aki új quisling-seregei felett átvette a parancsnokságot és kijelentette, hogy „a keletázsiai békéhez" csak „a kínai kommunisták elpusztításán keresztül lehet eljutni". Mint más hasonló esetekben, az ellenség most is felhasználta az új szökevényt a betanult japán propaganda-szólamok elmondására. Jellemző, hogy Csang Kai-sek szóvivője még ezekután is ragaszkodott az eredeti meséhez és volt képe haragosan azt kérdezni az ujságíróktól, hogy „hát kinek hisznek — nekünk, vagy a japánoknak?"

Csaknem egy év telt el a Pang tábornok ügyében lezajlott vita után. Harrison Forman-nal, a *New-York Herald Tribune* tudósítójával és Maurice Votaw-val, a *Baltimore Sun* emberével

Északnyugat-Sanszibán utaztam, a Nyolcadik Hadsereg területén. Az egyik pihenőállomáson megláttunk egy csoport feltűnően jólöltözött katonát, akik a német megszállás alatt gyártott Skoda-fegyverekkel és a központi kormány fegyvertáraiból származó Stokes-mozsarakkal voltak felszerelve. Beszélgetni kezdtünk velük. Elmondták, hogy Pang Ping-hszun tábornok seregeihez tartoztak és csak akkor tudták meg, hogy japán parancsnokság alá kerülnek, amikor a tábornok ezt a változást parancsban kiadta és megváltoztatta a rangjelzéseket. Nem is értették a dolgot, egészen addig, amíg nagy megdöbbenésükre és meglepetésükre meg nem érkezett néhány japán tiszt, aki szemlét tartott. Röviddel ezután a kommunista csapatak ellen indították őket, akik azzal a kiáltással indultak támadásra, hogy „kínai ne harcoljon kínai ellen". Ez rendkívül értelmes mondatnak látszott — mesélték mosolyogva a katonák — úgyhogy ezúttal minden parancs nélkül, sürgősen átmentek a kommunisták oldalára. Sok alacsonyabbrangú tiszt ment velük együtt, sőt még a csapattest parancsnoka is. Az egyik tüzérőrmester rendkívül világosan megmagyarázta a dolgot. „Hosszú esztendőkig az mondották nekünk — kezdte — hogy ki kell vernünk a japán ördögöket. Ezért azután minden nehézséget szívesen vállaltunk. Harcoltunk a kommunisták ellen is, mert a kormány azt mesélte nekünk, hogy azok ellenségei Csang Kai-seknek és szabotálják a háborút.

Egy szép napon azután arra ébredtünk, hogy a japán ördögök parancsolnak nekünk. Azt mondották, hogy támadjuk meg a kommunistákat. Ekkor már világosan láttuk, hogy becsaptak bennünket és nem lehetett vitás, hogy népünk oldalán a helyünk. Ez nem is olyan régen történt, de azóta igen sokat tanultunk. Most igazán verekszünk a japánokkal — tudjuk, hogy miért."

A Nyolcadik Hadsereg egyik katonája, aki látott bennünket, amint a fegyvereket nézegettük, a beszélgetés vége felé odajött és azt mondta nevetve: „Évek óta ezek az első fegyverek, amelyeket a Csang Kai-sek kormánytól kapunk — de ezek is egy kis kerülővel érkeztek".

Azok a közkatonák, akik otthonukért küzdenek s akik életüket kénytelenek kockára tenni a háborúban, ilyen helyzetekben alakítják ki véleményüket. Kína nagy kérdéseire sem Pang Ping-

hszun tábornok mesterkedései adták meg a választ, hanem az a tüzérőrmester, akivel beszéltünk — meg a hozzá hasonlók. Céljaik egyszerűek voltak: vagy küzdjünk az igazi ellenség ellen, vagy ne küzdjünk egyáltalán.

7. *A polgárháború szakadékának szélén*

Kínában két frontvonal volt, s ez a kettő nem volt jóviszonyban egymással. Rossz kapcsolataik azonban nem változtattak azon a tényen, hogy a két front mégis függött egymástól. 1937—1938-ban a japánok a „szabályos" fronton összpontosították csapataikat és a Kuomintang egyes osztagai abban az időben viszonylag tisztességesen harcoltak. Ez megkönnyítette a Nyolcadik és Negyedik Hadsereg dolgát, amelyek ebben az időszakban nyomultak be a nem eléggé sűrűn őrzött ellenséges hátországba. A japánok ekkor természetesen a Felszabadított Körzetekre nehezedő nyomást voltak kénytelenek növelni. Ez viszont a „szabályos" frontnak szerzett hosszú nyugalmat. Japán azért nem tudta felszámolni „a kínai incidenst", mert saját vonalai mögött egyre nőtt az ellenálló seregek ereje. Másrészről, ha nem is tudta Kínát kiütni a háborúból, mindenesetre viszonylagos könnyedséggel ellenőrizni tudta az egész általános helyzetet. Ez azért történhetett így, mert a Kuomintang politikája következtében a két front nem működhetett együtt sikeresen. Mindaddig, amíg folytatódott a belső surlódás, a japán hadseregnek egyidőben csak egy ellenfélre kellett sujtania. Csungking a maga cselekményeit nem alkalmazta ehhez a helyzethez. Valahányszor a Kuomintang-frontra nehezedő japán nyomás gyengült, — ami más szóval azt jelentette, hogy a japánok a partizán frontra összpontosították erőiket — a kormány úgy tért vissza az antikommunizmus mániájához, mint kutya a piszkához. Tudatában voltak egyre gyengülő helyzetüknek, de mégsem kísérelték meg a japánellenes harchoz szükséges csapataik és gazdaságuk erősítését. Minden idejüket azzal töltötték, hogy aggódtak az új demokratikus támaszpontok megnövekedett ereje miatt Ez vezetett azután ahhoz a helyzethez, hogy a Felszabadított Körzetek ellen intézett japán, illetve Kuomintang-támadásokat már nemcsak szándékaikban, hanem időpontjaikra nézve is összeegyeztették.

A Nyolcadik és Negyedik Hadsereg ezzel ellentétben az egész politikai képet a maga teljességében látta. Ez a két hadsereg tudta: a Kuomintang akkor sem lenne barátságosabb hozzájuk, ha megerősödnék. Mégis, szüntelenül ostorozták a Kuomintangot azért, mert elhanyagolta saját hadseregeit, és nem működött együtt a nem Kuomintanghoz tartozó japánellenes erőkkel. Pearl Harbor után a két hadsereg olyan deklarációt hozott nyilvánosságra, amely az új politikai helyzetet elemezte. Rámutattak arra, hogy a Szovjetunió, Anglia és az Egyesült Államok végre egységesek a nácizmus elleni harcban és ezt a példát egész Kínának követnie kell. A kommunisták, hogy megkönnyítsék a kibontakozást, újra elfoglalták helyüket a Nép Politikai Tanácsában, amelyet a Negyedik Hadsereg ellen intézett orvtámadás óta bojkottáltak. Ugyanakkor átadták Csang Kai-seknek politikai követeléseiket is. Követelték az orvtámadásért felelősek megbüntetését, a kárt szenvedettek kártalanítását és széles skálájú demokratikus reformokat.

Egy esztendővel később Csou En-lai, aki a jenani kormány megbizottja volt Csungkingban, drámai felhívást bocsátott ki. Ez a felhívás rávilágított a tisztázatlan belső helyzetre és megmutatta a kínai forradalom gyökereit. A felhívás a csungkingi kommunista lapban írt cikk formájában jelent meg* és Csou En-lai akkor írta, amikor hírt kapott arról, hogy Co Csuan, a Nyolcadik Hadsereg helyettes vezérkari főnöke hősi halált halt. Csou rámutatott arra, hogy az elesett hős, mint a kommunista és Kuomintang-hadsereg oly sok más parancsnoka is, a Wampoa katonai akadémián, Kanton városában tanult az 1924—27-es egységfront idején. Felsorolta azoknak a nevét, akiket Co osztálytársai közül a feudális urak és az imperialista ellenőrzés ellen indított Északi Expedició során megöltek. Felsorolta azoknak a nevét, akik a polgárháborúban, s azokét is, akik a japánellenes harcban pusztultak el.

„Vannak néhányan — írta Csou En-lai, a Kuomintang propagandistáira célozva — akik azt a tündérmesét terjesztik, hogy az ellenséges vonalak mögött lévő csapatok ölbetett kézzel állnak és nem harcolnak. Gondolkozzék ezen egy kissé minden becsüle-

* *Sinhua Rbac* (Új Kínai Napilap) Csungking.

tes hazafi. Hogyan maradhattak volna életben ezek a katonák, akárcsak egy hónapig vagy egy napig is a japán front mögött, ha nem harcoltak volna. És már esztendők óta vannak ott! Sokan azt szeretnék — folytatta — hogy harcoljon csak az ellenség, de bizonyos kínai csapatok ellen, más csapatokat pedig hagyjon békében. Veszélyes gondolkozás ez! Igaz, hogy Japán egyenetlenkedést akar szítani közöttünk. De ellenség — az ellenség és kínai — az kínai. Bármilyen párthoz tartozunk is, az ellenség úgy áll velünk szemben, hogy vagy megadjuk magunkat vagy eltipor. Ne felejtsük ezt! Magának az ellenségnek sincs más választása. Csapásait egyikünk sem kerülheti el. És csak lelkiismeretlen emberek tehetik meg azt, hogy ezeket a csapásokat másokra igyekeznek áthárítani."

Csungking azonban már megindult a maga útján. Említettük, hogy Csang Kai-sek „Kína sorsa" című könyve, amely tele volt a faji bölcseség náciszellemű hangsúlyozásával, megbélyegezte az olyan „külföldi" ideológiák romboló befolyását, mint „az orosz kommunizmus" és a „liberalizmus" — de egyetlen szóval sem támadta a fasizmust. A hivatalos hetilapban meg is jelent egy cikk, amely Hitlert a történelem legnagyobb alakjai sorában emlegette. A kormány egyik hivatalos képviselője kijelentette, hogy a kínai szakszervezetek nemhogy a szovjet — de még az angol vagy amerikai példát se kövessék, mert „a Németországban és Olaszországban meghonosított munkaellenőrzési módszer felel meg nekünk legjobban". A Kuomintang uralkodó csoportja a tőkés „ideológiák" rongyzsákjából is biztos kézzel szedte ki éppen azt, amely leginkább alkalmas volt a polgárháború felszítására.

A polgárháborús hadműveletek nem is várattak soká magukra. Hu Csung-nan, fasiszta gondolkodású tábornok, 1943 júliusában három hadsereget vont el a Sárga Folyó védelmi rendszeréből, ahol a japánokkal állottak szemben. Elküldte őket a kommunistaellenes blokád felerősítésére. A Nyolcadik Hadsereg helyőrsége azonban nyomban beásta magát és berendezkedett a védelemre. A csapás magát Jenant fenyegette. Úgy látszott, sem a hazai közvélemény ellenzése, sem pedig a szövetségesek megdöbbenése nem akadályozhatja meg a robbanást.

A támadást csak egy bizalmas katonai konferencia kudarca akadályozta meg. Ezt a konferenciát Csungkingban tartották és célja az lett volna, hogy a csatarendet megállapítsa. A konferencián Csang Kai-sek megkérdezte Hu Csung-nant, mennyi idő alatt tudná megsemmisíteni a Nyolcadik Hadsereget. Hu először három hónapot emlegetett, azután néhány keresztkérdés után bevallotta, hogy nem tud pontos időt mondani. Teng Pao-san tábornok, akinek csapatai Julin-nál, közvetlenül a határvidék északi szélén állomásoztak, nyiltan a polgárháború ellen szólalt fel, mert jól ismerte a vörös hadsereget és tudta, hogy erősebb, mint azt Hu hiszi. Ezenfelül Teng közlekedési kapcsolatok és élelmiszer szempontjából a határzónára volt utalva. A kommunisták azzal nyerték meg Teng rokonszenvét, hogy keresztülengedték területükön utánpótlási szállitmányait akkor, amikor maguk is szükséget szenvedtek, betegeit pedig a nemzetközi békekórházban kezelték. Teng azt mondta: ameddig szava lesz, mindig ellenezni fogja a kommunistaellenes polgárháborút.

Fu Co-ji tábornok, a Nyugat-Szuijuan tartományban állomásozó Kuomintang erők főparancsnoka is habozott. Azt mondta: csak akkor tudja kézbentartani a Nyolcadik Hadsereget, ha Csungking megfelelő mennyiségű lőszerutánpótlás felhalmozására nyújt módot és biztosítja, hogy szükség esetén segítséget is küld. Ezek mögött az ellenvetések mögött az a félelem húzódott meg, hogy ha az első kísérleti támadások nem sikerülnek, a Kuomintang majd sarkonfordul és otthagyja Fu csapatait, hogy „tartsák a liszteszsákot egyedül". Akárcsak Teng-et, Fu-t is az a veszély fenyegette, hogy nem tud majd visszavonulni. Hiszen egyik szárnyán voltak a Felszabadított Körzetek, másik szárnyán pedig a japánok.

Csang Kai-sek számára a legnagyobb meglepetést mégis a Jünnan- és Szecsuán-tartományi militaristák ellenzése jelentette. Ezek az emberek csapatokat küldtek a japánellenes frontra és sok hadosztályt vesztettek, részben ellenséges akciók következtében, részben pedig azért, mert a Kuomintang-tábornokok nem támogatták őket, sőt cserbenhagyták reménytelen helyzetben. Ezért most azt érezték, hogy Csang az ő csapataikat ágyútölteléknek tekinti és nem akarja viselni a polgárháború terhét. Per-

sze, rettegtek a kommunisták társadalmi programmjától, viszont úgy gondolták, hogy tartományaik igen messze vannak a kommunista befolyás alatt lévő területektől. Másrészről a kommunisták elve a helyi ügyek önkormányzatát illetően biztosítékul szolgálhatna az adójövedelmeket és erőforrásokat érintő szüntelen központi dézsmaszedő-hadjáratok ellen. A polgárháború szítói üldözték az egység híveit. Ugyanakkor azonban, amikor ők akarták egységes polgárháborús frontot összeácsolni — újra részekre szabdalták Kína egységét. Az ország ekkor már sokat tapasztalt. Látott két nagy éhínséget. Látott helyi vereségeket, amelyek a „szabályos" front stratégiájának csődjét mutatták. Látta, hogy Csang Kai-sek csapatai hogyan cicáznak az ellenséggel és hogyan állnak át tömegesen a japánok oldalára. Minden józan ember számára érthetetlen volt, hogy a kormány ilyen helyzetben miért a másik Kína ellen szőtt terveket. A közvélemény még jobban elidegenedett a kormánytól és elidegenedtek a helyi hivatalnokok is. Ezek úgy látták: ha a központ ingadozik, akkor ideje, hogy a maguk üzletei után nézzenek.

8. Japán lesujt a Kuomintangra

Ezeknek a mesterkedéseknek a kellős közepén hirtelen megváltozott Japán kínai stratégiája. Az amerikaiak a Fülöp-szigetekhez közeledtek és a 14. amerikai légihadsereg Japán tengeri összekötő útjait bombázta. Az ellenséget bekerítés fenyegette, tehát kénytelen volt megkísérelni egy áttörést a lánc leggyengébb pontján Ez a leggyengébb láncszem a kínai „szabályos" front volt.

A régebben erőtlen Kuomintang hátország a háború előrehaladása során egyre inkább szövetséges támaszponttá változott. A taktikai célokért harcoló 14. légihadseregen kívül a stratégiai fontosságú 20. légihadsereg számára is építettek repülőtereket. Ennek a hadseregnek a gépei azt a feladatot kapták, hogy magát Japánt bombázzák. Ilyen helyzetben már nem volt elegendő ellenszer a kínai hátország lassú széttagolása és semlegesítése. A helyi fegyverszünetekhez hasonló félmódszerekkel többé nem lehetett eredményeket elérni.

Alig mult el egy esztendő, az 1943-as polgárháborús kísérlet óta — és Csou En-lai jóslata beteljesedett. Csou azt mondotta:

bármilyen formát öltsön is a japán haditevékenység, végülis minden kínai csoportnak választania kell majd meghódolás vagy megsemmisülés között. Az események most megmutatták, hogy Csou En-lainak, a kommunistának igaza volt. A régen szendergő „szabályos" frontra komoly próbatétel várt.

1944 elején megindult a honani hadjárat. Ezzel hosszú hadműveleti csend ért véget és Japán újra megszerezte a stratégiai előnyt. Mint már említettük, elveszett az egész Honan-tartomány, amikor Tang En-po seregei az ellenség első érintésére darabokra hullottak és a maradékok a nép elkeseredésének áldozatául estek. A következő csapás Közép-Kínát érte. Az ellenség komoly erőfeszítéseket tett és minden nehézség nélkül bevette Csangsa városát, amelynek védelmi rendszeréről a Kuomintang vezetők annyi dicshimnuszt zengettek.* Innen a japánok Hengjang felé vonultak és találkoztak azokkal az oszlopokkal, amelyek Kuangtung irányából vonultak dél felé. Ez a hadmozdulat a japánok kezére juttatta az egész Hankou—Kanton vasútvonalat és kettévágta Kínát.

Azután Dél-Kínára került a sor. A japánok először lerohanták azt a néhány partvidéki pontot, amely még Kuomintang kézen maradt, és amelyet az amerikaiak esetleges partraszállási kísérleteknél használhattak volna. Azután Kuangcsouwanban csapatokat szállítottak partra, és Kuangszi tartományon kereszt-

* 1939 és 1944 között négy Csangsa-ellenes hadjárat indult. A város végül 1944-ben esett el. Ezeknek a hadjáratoknak a története rendkívül tanulságosan mutatja: a „szabályos" front harcképessége hogyan csökkent egyre jobban és hogyan váltak egyre hazugabbakká a vezérkar hadijelentései, amelyeknek egyre több és több tényt kellett eltitkolniok. Az igazság eltorzítása a tehetségtelen helyi parancsnoknál kezdődött. A hazugság egyre dagadt, minden olyan esetben, amikor valakinek érdekében állott, hogy önmagát hősnek tüntesse fel Ez a hazugság végülis a piramis legtetején kapta meg az utolsó ecsetvonásokat.

Két Csangsa-i hadjáratban az ellenség már betört a városba, majd magától visszahúzódott. Csungking azonban „győzelmeket" akart szállítani a világnak. Nem volt tehát bátorsága bevallani a tényeket mindaddig, amig azokat független megfigyelők fel nem fedték. Ez persze végső fokon ártott Kína nemzetközi hitelének, és — mint minden hazug propaganda — olyan porfelhőt terített a vezetők és a nép szeme elé, hogy az nem láthatta a hibákat, nem láthatta a szükségessé váló erélyes rendszabályokat. Nem volt sajtószabadság és nem voltak megfelelő haditudósítók, akik keresztül tudták volna törni ezt a hétfátylas titokzatosságot.

tül Kweilinig törtek előre. Ezzel kiütötték a harcból a partvidékhez legközelebb lévő amerikai repülőtereket. A nagy kweilini előretolt támaszpontot a japánok bevonulása előtt maguk az amerikaiak robbantották fel. Hengjangban, Liucsouban, Linglingben, Saokuanban, Kanhszienben és egész csomó más városban is megszállták a kisegítő repülőtereket. Sokszáz ember pusztult el és elveszett nagytömegű értékes felszerelés is, amelyet a Himaláján keresztül, veszélyes légi úton szállítottak az országba. A szárazföldön állomásozó szövetséges légierőt, a kínai hadsereggel együtt az ország legnyugatibb részébe taszították. 1944 őszére már semmiféle partvidéki szövetséges partraszállás nem számíthatott ennek a hadseregnek a segítségére és csak Szaipan és a Fülöp-szigetek elfoglalása tartotta még a kínai tengerpartot az amerikai légierők hatósugarában. Katonai fontosságától függetlenül Kweilin a még el nem foglalt Kína csekélyszámú ipari városának egyike volt. Most ezek a gyárak is elvesztek. Az új kínai támadás megindulása előtt Kínának még mindig ezer mérföldnyi vasútvonala volt az elnemfoglalt területen. 1945 tavaszára már kevesebb, mint száz mérföldnyi vasútvonal maradt és gyakorlatilag minden mozdony és minden gördülőanyag Japán tartalékait duzzasztotta fel. A leggazdagabb kínai rizsföldeket, amelyek azelőtt csak szórványos ellenséges támadásnak voltak kitéve, most teljesen átvették a japánok.

A kínai hadseregek mindenütt visszaszorultak. Gyakran semmiféle ellenállást nem tanusítottak. Most derült ki, most került nyilvánosságra mindaz a gyengeség, amely a „szabályos" frontban a pihenés időszaka alatt felhalmozódott és amelyet a hivatalos propaganda szándékosan elködösített. Olyan hadosztályok, amelyeket a hivatalos propaganda „teljes erőben lévőnek" nevezett — úgy pattantak szét, mint a tojáshéj. Emberek, akiket a hivatalos propaganda „katonáknak" nevezett, éhes roncsokként jelentek meg a lövészárkokban és még akkor sem tudtak volna vállhoz emelni egy puskát, ha lett volna puskájuk.

A csungkingi katonai tanácsban teljes volt a zűrzavar. Amikor a front széthullott, agyonlőttek néhány hadosztályparancsnokot, aki elhagyta helyét, de a szélesebb felelősséggel tartozó parancsnokokat nem váltották le. Csang Kai-sek felülről lefelé

„építette" a hadseregét. A csapatokat olyan emberek kezére adta, akik a „politikai hűség" aprópénzével fizettek neki. Nem mert határozott változtatásokat eszközölni, mert ezek felfordították volna azt a gondosan méretezett katonai-politikai szerkezetet, amely hatalmon tartotta. Esztendők által rendelkezésre, hogy felhasználja az egészségesebb elemek japánellenes lelkesedését. Most már túlkéső volt. Ha most röpítette volna ki hivatalokra vadászó barátait, azok szó nélkül átálltak volna az ellenség oldalára.

Csang Kai-sek egyetlen „reformja" tehát a parancsok eszeveszett halmozása volt. Uj „stratégiai szakértők" érkeztek a fővárosból a frontra, hogy a harcok tartamára a már meglévő parancsnokló szervezet fölé helyezzék magukat. Ezek közül a „szakértők" közül soknak jó katonai képesítése volt, de az egész háború tartama alatt mindig csak íróasztali munkákra használták őket, mert nem tartoztak a megfelelő klikkekhez. Amikor Csang Kai-sek a recsegő-ropogó frontok átvételére kényszerítette őket — ezzel csak azt akarta elérni, hogy csökkentse a kritika lehetőségét és ezeket a riválisokat is bevonja a felelősségbe. Az új parancsnokok néhány olyan segédtiszttel érkeztek a frontokra, akikben személyileg megbíztak —. de nem biztosították számukra sem a felülről jövő támogatást, sem az alulról jövő együttműködést. Pai Csung-hszi, a híres mohamedán tábornok például megvizsgálta saját tartományát, Kuangszit. Felmérte a helyzetet és Csungkingtól tíz hadosztályt kért erősítésül. Azt a választ kapta, hogy tíz helvett kettőt adnak. Röviddel ezután ez a frontszakasz összeomlott.

Csang Fa-kui tábornok az 1924—27-es északi expedíció egyik hőse volt. Most elküldték, hogy tömje be a Liucsounál tátongó lyukat. Sok támogatást kapott a 14. légi hadseregtől, amely ezeken a részeken a maga támaszpontjaiért küzdött. Képtelenül kevés volt azonban azoknak a szárazföldi csapatoknak a száma, amelyekkel dolgoznia kellett. Egyízben beviharzott főhadiszállására és így szólt amerikai összekötő tisztjeihez: „Sokáig arról panaszkodtunk, hogy a szövetséges segítség hiánya kudarcaink oka. Most a háború folyamán először megvan a légi fölényünk. De olyan helyzetben vagyunk, hogy semmire sem tud-

juk használni. Ez a mi hibánk. Ahelyett, hogy másokat szidunk — magunkat kell szégyelni."

A régi északi expedíció egy másik parancsnoka Li Csi-sen marsall* elhatározta, hogy Kweilin eleste után gerilla-támaszpontot állít fel a japán vonalak mögött. Megkísérelte felrázni a népet, de mozgalmát illegálisnak bélyegezték és Csang Kai-sekék azt a hazug hírt terjesztették róla, hogy átszökött az ellenséghez. Még a csungkingi rádió is bemondta ezt a szemenszedett hazugságot — ezzel az volt a célja, hogy a marsallt és az egész mozgalom példamutatását diszkreditálja.

Akárcsak a háború kezdetén, ismét milliók indultak vándorútra és menekültekkel zsúfolódtak az összes utak. 1937—38-ban azonban volt egység. Élt az az elhatározás, hogy keresztülharcolják az összes problémákat, bármibe kerül is. 1937—38-ban a kínai vezetők az ellenállásról beszéltek és igyekeztek cselekedeteiket szavakhoz hangolni. Sangháj akkor három hónapig kitartott. A kezdeti visszavonulás után elkövetkezett a taiercsuangi győzelem. Csang Kai-sek arról szavalt, hogy a hátországban új erőt épít ki. Arról szavalt, hogy a szélcsendet ellentámadás indítására használja fel — és a nép akkor még hitt neki.

Most elmúlt az öteszendős szélcsend és Kuomintang-Kínában egység helyett egyenetlenség, erő helyett rémületes tanácstalanság uralkodott. Öt esztendő alatt mindenki, aki nem volt vak, láthatta, hogy mi történt. Eddig az emberek Csang Kai-seket az elzárt Kuomintang-Kínában valami nemzeti jelképnek tekintették. A tanácsadói korruptak és eltitkolják előtte a dolgokat, de ő maga tisztességes — gondolták. Akármi volt is a multja, a legsötétebb órákban mégsem hajlott meg a japánok előtt — mondogatták néhányan. 1944-ben éppen az volt az egyik legmeglepőbb változás, hogy az emberek nyíltan kezdték szidni Csang Kai-seket. „Lehetetlen, hogy ne tudná, mi történt. Folyton csak azt mondják: Támogassátok a vezért, bízzatok a vezérben! Hát mit csinált a vezér egész idő alatt?"

* A „marsall" cím Kínában csak tiszteletbeli jellegű. A mai kínai hadseregben már nem is létezik. Az a néhány vezető, aki régebben viselte, még most is erről a névről közismert. Ilyen például Csang Hszüe-liang, a mandzsuriai fiatal „marsall", Feng marsall a „keresztény tábornok" és mások.

És a panaszokban egyre több volt a düh, mint a csalódás. „Ugyan mit üldögél itt ez a csirkefogó — mondták — és mit prédikál folyton, amikor közben az orra előtt elpusztítják az országot?"

Amikor város, város után veszett el, új hírek kerültek forgalomba. „Csu Te Csungkingbe jött, hogy segítsen — mondták az emberek. — Amerikai repülőgépeken ideszállították a Nyolcadik Hadsereget és azok megállították a japán előnyomulást." Az ilyen híreket persze sohasem nyomtatták ki, sohasem mondották be a rádióba, de ezektől zsongtak a városok, meg az írástudatlan parasztok falvai. „Emlékszünk a régi vörös hadseregre — mondták a szegények. Ugyanolyan rongyos hadsereg volt, mint amilyen rongyosak mi vagyunk, de az aztán tudott harcolni. A gazdagtól elvettek, a szegénynek adtak. Az volt a ‚lao pai hszing' (az egyszerű emberek hadserege) és azt a hadsereget senki sem tudta megverni." Mindez természetesen nem volt egyéb vágyálomnál. Csu Te Jenanban a Felszabadított Körzetek hadműveleteit irányította. Csungkingban nem tanácskozott senkivel, mert senki sem kérdezte. Jómagam beszélgettem vele ebben az időben és megkérdeztem: honnan keletkeznek az ilyen történetek.

„Honnan keletkeznek? — kérdezte és széles, becsületes arca mosolyra derült. — A nép reménységéből keletkeztek."

Ez volt az igazi válasz. Kínának inkább volt szüksége egységre és harcoló hadseregre, mint történelme során bármikor. A valóságban nem kapaszkodhattak, így hát a szabályos front mögötti menekültek megalkottak maguknak egy legendát. Hivatalnokok gyakran esnek pánikba, de egy egész nép sohasem tudja teljesen elhinni, hogy bárki is megverheti. A vereség egy nép számára mindig felfoghatatlan meglepetés. A győzelembe vetett reménynek azonban kell valami alapjának is lenni. Hova is fordulhatott volna a nép, ha nem a Felszabadított Körzetek felé. Abban az időben a Kuomintang hátországban nem tudhattak sokat az emberek a Nyolcadik Hadseregről, amelynek még a nevét sem volt szabad kinyomatni, de annyit mindenki tudott, hogy a kommunisták vezette hadsereg él és harcol.

9. A Felszabadított Körzetek ellentámadásra indulnak

Téved, aki azt hiszi, hogy a kommunista vezetés alatt lévő Felszabadított Körzetek örültek a kormánycsapatok kudarcainak. A nagy japán ellentámadás egy részét Kuomintang-Kínában, másik részét pedig Jenanban és a Sanszi-Szuijuan körzetben töltöttem. A visszhang a harag és felháborodás keveréke volt.

Míg a nép a „szabályos front" mögött csak álmodozhatott felszabadulásról, a Nyolcadik és Negyedik Hadsereg beadványokkal bombázta Csungkingot. Kérték, hogy segíthessenek. A Nyolcadik Hadsereg felajánlotta, hogy saját csapatait veti be a honani arcvonalon. A Negyedik Hadsereg kérte, hogy Hunanba vonulhasson. Ezek a kommunista hadseregek tudták, hogy embereik nagyrészét csak nehezen küldhetik át más hadszínterekre, de úgy érezték, hogy már néhány brigád bevetése is nagy változást hozhat. Hiszen ezeknek a hadseregeknek a katonái fizikailag tökéletes kondícióban voltak, kitűnő kiképzésben részesültek és tudták, hogyan kell mozgósítani a népi ellenállást. A tapasztalat már megmutatta, hogy ezek a brigádok harc közben is képesek növelni erejüket.

Különösen Hunan esetében az is közrejátszott, hogy a régi vörös hadsereg sok veteránja érzelmileg is közelállott ehhez a tartományhoz. Itt született Mao Ce-tung és sok más kommunista vezető. Sok parancsnok és katona családja élt Hunan városaiban és falvaiban. 1944-ben a hunani harcokról szóló rádiójelentéseket nagyobb izgalommal tárgyalták Jenanban, mint a közvetlen közelben lejátszódó eseményeket. Beszéltem Ho Lunggal, a Nyolcadik Hadsereg 120-as hadosztályának legendás vezetőjével. Amikor a hunani vereség szóba került, úgy morgott, mint a ketrecbe zárt tigris. „Az ország minden részén verekedtem ebben a háborúban — mondta. — Csangsa felett, a tavaknál egy ezredem esztendőkig tartott fel egy egész Kuomintang hadsereget. A Kuomintang most számszerű fölényben van, kitűnő a fegyverzete és ott vannak az amerikai repülőgépek is. És mégis beengedik a japánokat. A fattyúk!"

Jenan szervezetten is válaszolt erre a Kuomintang magatartásra a nagy veszedelem idején. Ezt a választ azok a jel-

szavak jelentették, amelyeket 1944 július 7-én, a kínai háború megkezdésének hetedik évfordulóján bocsátottak ki. Néhányat közülük itt közlök:

„Üdvözöljük az egész ország népét, a szabályos front csapatait és a fasisztaellenes szövetségeseket: a Szovjetuniót, az Egyesült Államokat és Angliát.

Az ország délnyugati és északnyugati része veszélyben van. Honfitársak! Keljetek fel ezeknek a területeknek a megvédésére. Ne engedjétek, hogy az ellenség elfoglalja a Kanton—Hankou és a Hunan—Kuangszi vasútvonalat!

Követeljétek, hogy a csungkingi kormány javítsa meg minden katona ellátását és nevelését, emelje fegyelmüket és harckészségüket — verje vissza az ellenséget!

Követeljétek, hogy a csungkingi kormány saját hátországában védje meg a terjedő népmozgalmakat, amelyek növelik háborús erőforrásainkat!

Követeljétek, hogy a csungkingi kormány oldja fel a blokádot, hogy ugyanannyi fizetést, felszerelést és utánpótlást juttasson a Nyolcadik és Negyedik Hadseregnek, mint a többieknek, követeljétek, hogy küldjék ezeket a hadseregeket Honanba és Hunanba s ilymódon törjék szét az ellenséges gyűrűt!

Követeljétek, hogy a csungkingi kormány bocsássa szabadon a börtönökben sínylődő Negyedik Hadseregbeli foglyokat és az összes hazafiakat. Követeljétek, hogy váltsa valóra Szun Jat-szen hármas elvét a beszéd, a gyülekezés és a sajtó szabadságáról. Követeljétek, hogy ismerjen el törvénvesnek minden japánellenes pártot és csoportosulást és erősítse egységüket!

Követeljétek, hogy a csungkingi kormány hagyja abba az üzérkedést, a monopóliumok támogatását, a haszonhajhászást és harácsolást. Követeljétek, hogy fejlessze a mezőgazdaságot, az ipart és a tisztességes kereskedelmet. Követeljétek: foganatosítson intézkedéseket a gazdasági válság leküzdésére és az egész ország számára fektesse le egy egészséges háborús gazdaság alapjait.

Felszabadított Körzetek hadserege és népe! Sujtsatok le még hatásosabban az ellenségre, működjetek együtt a szabályos fronttal! Növeljétek a partizántevékenységet! Erősítsétek a demokráciát és szövetkezeti termelést! Készüljetek rá, hogy élcsapat lesztek az ellentámadásban!

Megszállott területek népe! Közeledik a szabadulás! Folytassátok a harc minden formáját. Készüljetek a felkelésre, hogy támogathassátok a japánellenes támadást.

Mindenki segítse a Kínában küzdő szövetséges csapatokat. Védjétek meg a szövetséges repülőket. Támogassátok a moszkvai, kairói és teheráni szövetséges döntéseket, amelyek a fasizmus és a japán imperializmus elpusztítását követelik. Készüljön fel az egész ország az ellentámadásra. Készüljön fel az egész ország arra, hogy a demokratikus béke világában lerakjuk egy független, szabad és egységes új Kína alapjait."

Ezek nem voltak üres szavak. A katonai hatóságok és a megválasztott helyi kormányzatok konkrét együttműködési javaslatot küldtek Csungkingba, sőt még a blokádot fenntartó seregekkel is tárgyalásba bocsátkoztak arról, hogy japán támadás esetén közösen védik meg a szingani antikommunista támaszpontot. Ugyanezek a hatóságok nagy részletességgel azt is megbeszélték, hogyan tesznek majd eleget a felmerülő követelményeknek. Jenan népének érzéseit kitűnően fejezte ki Kao Szung-san, a nép egyik küldötte, akit ebben az időben a határvidék tanácsában hallottam beszélni. Csang Kai-sek falon függő képe felé fordult és így tört ki: „Valamit akarok neked mondani generalisszimusz! Egyszer azt mondtad, hogy úgy érzed, amíg egyetlen kínai rabszolga marad, magad is fogságban sínylődsz. Nekünk itt a határvidéken ugyanez az érzésünk. Mi nem beszélünk sokat, hanem dolgozunk. Amit itt cselekedtünk, az a te becsületedet növeli. Ha egész Kínában ugyanilyenek lennének az eredmények, még nagyobb lenne a dicsőséged. Itt is, meg másutt is milliószámra vannak emberek, akik azt szeretnék, ha valóban erős demokratikus Kína vezetője lennél. Tényleg a „Négy Nagy" egyike — de nemcsak udvariasságból.

Ez talán bűn, Csang úr? Hogyan haladhat Kína előre, ha

nem úgy, hogy jogokat ad a népnek és arra ösztönzi, hogy munkájával vegye fel a versenyt más országok népeivel. Valóban azt akarod, hogy csak naplopók és élősködők kövessenek téged, akik alatt rabszolgák tömegei nyögnek? Ez az út az ország elvesztése felé vezet. Segíteni akartunk rajtad és magunkon. Miért harcolsz ellenünk, amikor valójában hálával tartozol nekünk?"

A frontok közötti együttműködésre vonatkozó ajánlatokra nem érkezett válasz. Igy hát a Felszabadított Körzetek maguk kezdték meg a támadást.

Az 1940-ben lezajlott Száz Regiment Offenzívája óta ez volt a Nyolcadik és Negyedik Hadsereg első olyan összpontosított támadása, amelyben valamennyi ellenséges vonal mögötti támaszpont résztvett. Mindkét frontot beleértve, az 1938-as taiercsuangi csata óta ez volt a legnagyobb kínai offenzíva. Formailag ez a támadás elkülönített partizánakciókból állott. A nehéz fegyverek hiánya miatt a Felszabadult Körzetek hadserege még mindig kénytelen volt elkerülni a nagy városokat és a nagyobb japán központokat.

A támadás egyik célja az volt, hogy az ellenséget a lehető legtöbb helyen lekötve tartsa és így segítse a szabályos frontot. A másik cél az volt, hogy szétszakítsák azt az erődítményhálózatot, amely Észak- és Közép-Kínán húzódott keresztül, kiverjék a japánokat minél több ilyen erődítményből és megtörjék csatlósaik harckészségét. Egy harmadik cél az volt, hogy a Felszabadított Körzetek területét a tengerpart mentén kiterjesszék és ilymódon a Kuomintang által feladott részek helyébe új, szövetséges partraszállásra alkalmas területeket szerezzenek.

A kiterjesztett támadásokkal egyidőben minden támaszpontot mozgósítottak. Számítottak ugyanis arra, hogy az általános szövetséges ellentámadással egyidőben bizonyosan még nagyobb csaták következnek. Ez előtt még azonban újabb fenyegetéssel kellett szembenézniök. Ha a japánoknak sikerül kiütni a Kuomintangot a háborúból, a Felszabadított Körzetekből lesz Kína egyedüli ellenállási gócpontja. Akkor azután megbosszulhatja magát, hogy nagy önmegtartóztatással tartózkodtak a Kuomintang területekre való behatolástól. Sőt: halálos csapássá is válhat az,

ha nem tudnak hadműveleteket folytatni az ország egész területén.

1944-ben mindkét hadsereg jelentősen megnőtt. Az új katonák elsősorban az elit-milicia soraiból kerültek ki. A jól megalapozott kiképző munka következtében ez a milicia rendkívül használható tartalékot alkotott. 1944 márciusában a Felszabadított Körzetek reguláris hadseregeinek létszáma négyszázhetvenezer volt. Nyár végére ez a szám hatszázezerre, majd késő őszre nyolcszázezerre emelkedett.

Fantasztikus volt azonban megvizsgálni, kik mennyire voltak értesülve erről a fejlődésről. A japánok jól tudták, miről van szó.

Az *Asahi Simbun* nevű nagy japán napilap katonai szakértője közvetlenül a Honan-Hunan-i csaták előtt azt írta: „A fő ellenség a kommunista haderő. Az északkínai összecsapások hetven százalékát ellenük kell irányítanunk. A csungkingi hadsereg elvesztette harckészségét. Északkínai helyőrségeink főfeladata, hogy azokkal a kommunistákkal végezzenek, akik a nemzeti öntudatot emelik és szinte keresik a döntő csatákat." Ugyanakkor a csungkingi, magát kínainak nevező kormány még a Felszabadított Körzetek létezését is tagadta. Csang Kai-sek cenzorai a harc történetét saját népük és a szövetséges világ közvéleménye előtt is letagadták.

XV. HOGYAN HARCOLT ÉS HOGYAN VESZITETT STILWELL

1. A szövetségesek katonai gondjai

A két front előbb vázolt fejleményeivel egyidőben került előtérbe a „kínai színtérben" állomásozó amerikai csapatok helyzetének dilemmája.

Stratégiailag minden szövetséges hadmozdulat végcélja egy szűkülő kör megalkotása volt, amelyet a tokiói militaristák „belső erődvonala" köré vontak.

Ez a belső erőd a japán anyaországból, Koreából, Mandzsuriából és a Sárga Folyótól északra fekvő kínai területekből állott.

Az erődítmény keleti, tengeri határvidékén már három esz-

tendő szövetséges hadviselése hidat vert a part felé. A csendes-óceáni oldalon a szövetségesek már ütőtávolságra kerültek Japántól.

A szárazföldi határvidéken, ahol Stilwell tábornoknak kellett volna megfelelő, támadásra alkalmas körülményeket teremtenie — egészen más volt a helyzet. Már leírtuk, hogy ez a „más helyzet" milyen előnyt biztosított az ellenségnek az amerikai légi hadműveletekkel szemben. Ezen felül Japán 1944-es sikerei lehetővé tették számára, hogy összefüggő területeket tartson kézben egészen Mandzsuriától az Indokínai- és Malájifélszigetekig. Néhány összekötő vasútvonal építésével megtakaríthatta a parti hajózás nehézségeit és a régebben hajószállítmányok kísérésére használt haditengerészeti egységeket más feladatokra használhatta fel.

Természetesen egyik ilyen lehetőség sem menthette meg Japánt a végső vereségtől. De együttesen mégis bizonyos katonai hajlékonyságot adtak neki; ezenfelül a győzelmek éppen jó időben érkeztek ahhoz, hogy lelkesítsék a „hazai arcvonalat" és kitartásra buzdítsák a katonai vezetőket. A tokiói kormány azt remélte, hogy a német háború befejeztével az Egyesült Nemzetek a belső ujjáépítés problémáival és az egymásközötti ellentétekkel lesznek elfoglalva. Ez a kormány úgy látta: ezeket az ellentéteket a kínai egység hiánya is fokozni fogja s ez majd képessé teszi Japánt arra, hogy — ha álcázott formában is — de fennmaradjon, mint katonai nagyhatalom.

Ha ma visszanézünk az eseményekre, hajlamosak vagyunk elfelejtkezni arról, hogy ennek a reménységnek volt alapja. Tegyük fel például, hogy Nimitz a Fülöp-szigeteknél elveszti flottájának egy részét. Tegyük fel, hogy Japán megadásra vagy számüzetésbe kényszeríti a csungkingi kormányt. Tegyük fel, hogy Japánt mérföldről-mérföldre kell elfoglalni. Hiszen a Fülöp-szigetek és Burma megtisztítása is egy-egy teljes esztendőbe került. Vagy tegyük fel, hogy a Szovjetunió döntő csapással nem zúzza szét Japán szárazföldi hadseregeinek zömét és reménységét: a mandzsuriai Kuangtung hadsereget. Ha a Szovjetunió ezt nem teszi meg, a Kuangtung hadsereg tovább harcolhatott volna a háború egyéb fordulataitól függetlenül. Tovább harcol-

hatott volna olyan Kínában, amelynek nagyrészét ténylegesen már legyőzték, másik része pedig a szüntelen polgárháború állapotában volt. Ezek a lehetőségek lidércnyomásként nehezedtek a szövetségesek katonai vezetőire, akik eleinte úgy gondolták, hogy még kedvező körülmények között is csak a Hitler felett aratott győzelem után másfél esztendővel végezhetnek a japánokkal.

Stilwell rövidesen Kínába érkezése után védekezésre kényszerült — holott feladata nem a védelem lett volna. Az ő dolga az lett volna, hogy a végső csapás időpontjában nyugatról és délről támadja a japán erődítményt. Ezért töltött értékes hónapokat a Burmai út megnyitásával, ezért épített utakat a föld egyik legelhanyagoltabb úthálózatával rendelkező országában. Tegyük fel, hogy minden út nyitva áll, és az amerikai csapatok az utakon keresztül bevonulhatnak Kínába. Akkor sem történik semmi különös. Hiszen a Kuomintang-hátország kétségbeejtő akadályokat sorakoztatott fel még olyan helyeken is, ahol szó sem lehetett japán betörésről. Ezt a hátországot nem lehetett hajókon bejárni, mint a Csendes-óceánt. Az amerikai csapatokat a nehéz felszerelés emelte a japán hadsereg fölé. Ezt csak úgy hozhatták volna helyszínre, ha utakat építenek az előrenyomuló osztagok számára, ha magukkal viszik a saját üzemanyagukat, kórházaikat és élelmüket. Emellett egy repülőtér — nem repülőgépanyahajó. A repülőtérnek állandó és egyre erősebb védelemre van szüksége, hiszen a régi védelem egyszer már kudarcot vallott. Ha amerikai katonákkal akarják őriztetni a repülőtereket, hogyan jut katona ilyen sovány utánpótlási lehetőségek mellett a küzdő csapatok számára? Ezeknek a kérdéseknek a felvetése után már világos volt: Kínának magának kell önmagát felépítenie.

Kína ereje ketté volt osztva. A japán erődítmény kerületénél egy roncsnak beillő Kuomintang-hadsereg állott. Ha valóban őket szánták arra, hogy elsősorban megostromolják az erődítményt — mint ahogy így is lett volna észszerű — először alkalmassá kellett tenni őket ilyen feladatra. A Felszabadított Körzetek a japán erődítményen belül voltak és fenyegették védelmi műveit. Ha valóban tönkre akarták tenni ezeket a védő-

műveket — fegyvereket kellett volna kapniok. A kínai nép egysége lehetett volna az egyetlen fegyver, amellyel a szövetségesek betörhették volna a japán erőd szárazföldi falait. Roosevelt elnök tisztában volt ezzel. Ezért nemcsak a Kína—Burma—India hadszintér amerikai haderőinek vezetésével bízta meg Stilwellt, de azzal is, hogy a kínai szövetséges főparancsnok, Csang Kaisek vezérkari főnöke legyen.

A választás tisztességes emberre esett. Stilwellért rajongtak a közkatonák. Olyan ember volt, aki nem félt a mostoha fizikai környezettől, akinek nem volt felsőbbrendűségi mániája, aki nem szavalt „a fehér ember felelősségéről". Bátor katona volt. Voltak akik azzal vádolták, hogy katonailag nem eléggé „áramvonalas". Erre azonban rácáfol az a tény, hogy meglepően modern és találékony módszerekkel vezette a hetedik diviziót és a harmadik hadseregcsoportot — azokat az alakulatokat, amelyeknek a teljesítményei alakították ki az amerikai hadsereg legsikeresebb taktikai módszereinek példáját.

Akárhogyan nézzük is a dolgokat, Stilwellnek régi típusú háborút kellett vívnia Kínában. Bármilyen hibája volt is — mindent ellensúlyozott egy nagy pozitívum: szerette a kínai népet és hitt is benne. Ismerte az ország nyelvét és történelmét* és ismerte az ország területének nagy részét is, hiszen hosszú ideig volt katonai attasé Kínában. Mint attasé kísérte a kínai hadsereget első japánellenes hadjárataira. Kínai hadsereg esetében a „kisérés" szó azt jelenti, hogy gyalog kell járni. Ez az oka annak, hogy abban az időben oly sok katonai „megfigyelő" szívesen meghívott bennünket külföldi tudósítókat. egy-egy pohár italra és a mi megjegyzéseinkből állította össze jelentését. Stilwell nem így tett. Alacsony, karcsú alakját, drótkeménységű szürke haját és acélkeretes szemüvegét a legúttalanabb frontszakaszokon is ismerték a katonák — még mielőtt akár egyetlen

* A tábornok érdeklődéssel és rokonszenvvel tanulmányozta az antifeudális demokratikus forradalmat. Nyers, katonás külseje mögött mély tudás rejtőzött. Tudta, hogy a forradalmat ismételten az idegen imperialista intervenció hiúsította meg. Különösen érdeklődött a Taiping-forradalom iránt. Gyakran olvasgatta azt a ritka és értékes könyvet, amelyet a forradalom egyik angol résztvevője, Augustus Lindley írt a Taiping-felkelés történetéről

amerikai is fáradságot vett volna magának, hogy megismerkedjék ezekkel a területekkel. Ezeknek a tábori tapasztalatoknak során tanulta meg becsülni Stilwell a kínai katona harckészségét és kitartását. Itt értette meg azt is, hogy a kegyetlen bánásmód és a rossz vezetés hogyan tékozolják el ezeket a tulajdonságokat.

2. Kínai — és amerikai akadályok

Az a Kína, ahová Stilwell tábornok nagy harci feladatokkal megbízva visszatért, már nem az a Kína volt, amelyet történelme dicső óráiban, katonai megfigyelőként megismert. Az ország rejtett erőforrásai ismét elsüllyedtek a néző szeme elől és a gyengeség, a hiba került előtérbe.

Indiában értek el némi sikert a kínai egységek kiképzése terén, miután ezek az egységek el voltak szigetelve a Kuomintang-Kínában uralkodó demoralizáló környezet hatásától. Magában Kínában azonban rendkívül rosszak voltak a katonai reform lehetőségei. Amerikai tiszteket küldtek a kunmingi és kweilini vezérkari kiképzőközpontokba. De ezek csak igen nehezen tudták tanítani a hozzájuk forduló kínai parancsnokokat. A magasabbrangú tanulók tanulás helyett inkább a „nemzetközi barátság" kimélyítésével törődtek és banketteket rendeztek oktatóik tiszteletére. Még a kisebb egységek parancsnokai is azt mondották, hogy „elméleti munkát" hajlandók végezni, de ők maguk nem kezelnek nehéz fegyvereket, mert „az a kulik dolga". Nem hatott rájuk az az érv, hogy csak olyan tiszt taníthat másokat, aki maga is közvetlen tapasztalásból ismeri fegyverét. Ezzel nem lehetett meggyőzni őket, mert emberemlékezet óta mindig egyszerű parancskiadással „tanítottak" nem pedig példamutatással.

A Csang Kai-sek-seregek közkatonáival még nehezebb volt a helyzet. Először is éhesek, gyengék és betegek voltak. Élelmezésükért a kínai kormány volt a felelős, de ez az élelem olyan kevés volt és a korrupció annyira hátráltatta szállítását, hogy a kérdés határozott elintézése nélkül sem a fegyver, sem a gyakorlatozás nem ért semmit. Megtörtént, hogy az ameri-

kaiak voltak kénytelenek ennivalót adni olyan Csang Kai-sek-hadosztályoknak, amelyeknek harci készségére sürgősen szükségük volt. Igy esett ez olyan területeken is, mint Jünnan, ahol pedig viszonylag helyben sok élelem állt rendelkezésre.

Hogy a Csang Kai-sek-csapatok egészségét megjavítsák, amerikai orvosságok és orvoscsoportok érkeztek az egyes egységekhez. Még ezen a területen is világosan tükröződött azonban az egész Csang Kai-sek féle „szabályos front" széthullása. Gyakran találtak tiszteket, akik az orvosságot feketepiacon értékesítették. Volt egy banda, amely krétából „kinint" csinált, és azt éppen olyan időpontban dobta piacra, amikor a szalwini fronton tízszer annyi ember halt meg maláriában, mint amennyi a japánok golyóitól elpusztult. Maguk a beteg katonák is gyakran eladták a nekik juttatott pasztillákat, de ezt legalább nem kapzsiságból, hanem szegénységből cselekedték. Az amerikai orvosküldöttségeknek végülis maguknak kellett felülvizsgálni a gyógyszerkészleteket is, meg az orvosi munkát is, sőt ahhoz is kénytelenek voltak ragaszkodni, hogy receptet csak az ő jelenlétükben lehet írni.

Amikor a kiképző-központokon áthaladó csapatok kondíciója és kiképzése megjavult — más bajok bukkantak föl. Néhány tábornok a maga eljövendő dicsőségére spekulálva halmozni akarta a kölcsönbérleti szerződés során küldött fegyvereket — és a Kuomintang is halmozni akarta őket az eljövendő kommunistaellenes háborúra. Úgy cselekedtek a fegyverekkel — ahogy az emberekkel. Amikor egy egység valóban feljavult, a kinai parancsnokságnak mindig az lett a véleménye, hogy tulságosan értékes ahhoz, semhogy a japánok ellen bevessék, amikor előbb oly sok tartományi „rongytól" kell megszabadulni.

A Kuomintang-tisztviselők obstrukciója mellett Stilwellnek amerikai ellenségekkel is meg kellett küzdenie. *Az egyik legfontosabb volt ezek között Chennault tábornok,* a tizennegyedik légi-haderő vezetője. Ennek az erőnek a létszáma felülmulta Stilwell szárazföldi csapatainak számát. Chennault hivatalosan Stilwell alárendeltje volt, de valójában félig autonom jogokat élvezett. Az volt a véleménye, hogy a repülő-

gépen szállított utánpótlás minden grammját a légi hadsereg hadműveleteinek erősítésére kell fordítani.

Chennault nem volt stratégiai, vagy politikai gondolkodó. Korai légi sikerei elvakították és nem vette észre, hogy sikereit nem használhatja ki a szárazföldi hadsereg hadműveleteinek rendbehozása nélkül. Szoros barátság fűzte régi munkáltatójához, a csungkingi kormányhoz. Így sikerült keresztülvinnie azt az álláspontot, hogy elegendő a passzív szárazföldi stratégia és csak a meglévő hatalom megtartására kell törekedni. Chennault környezetében szüntelenül támadták Stilwell tábornokot. Olyan szellemességet hallhatott az ember, hogy „Jóska bácsi az egyetlen tábornoki rangjelzéses őrmester az egész amerikai hadseregben." Valamilyen okból kifolyólag Chennault főhadiszállásán csak úgy rajzottak az olyan emberek, akik már a második világháború megnyerése előtt a katonai költségektől függetlenül a Kuomintang megsegítésén gondolkodtak — és harmadik világháborún törték a fejüket. Ezek közül a legtehetségesebb és Stilwell ellenségei között a legharapósabb Joseph Alsop kapitány volt. Azok, akik olvassák Alsop kommentárjait a *New York Herald Tribune*-ban, azt hihetnék, hogy ennek az ujságírónak „állítsátok meg a kommunizmust" című hangzatos kiáltozása akkor kezdődött, amikor az általa oly kitűnően leírt „vasfüggöny" Berlin közelében megjelent. Akik ezt hiszik, tévednek. Csungkingban, 1943-ban, amikor a náci hadsereg még mélyen a Szovjetunió belsejében dult, és szó sem volt angolszász partraszállásról — ez az úr ugyanígy beszélt.

Maga Chennault nem volt teljesen kínaellenes. Embereinek nagyrésze azonban romboló cinizmust fejlesztett ki magában Kína és minden olyan dolog iránt, aminek valami köze volt Kínához. A cinizmusból kinőtt a korrupció. Az amerikai utánpótlási szolgálat és a Chennault-féle 14. légi hadsereg repülői együtt dolgoztak a kinai csempészekkel. Valutát és csempészárukat szállítottak Indiából. Vagyonokat kerestek. Chennault mindezek láttán — behunyta a szemét. Mindenáron megvédte embereit és minden csirkefogónak megbocsátott — ha jól tudott repülni. Stilwell harcolt a 14. légi hadsereg stratégiai

giai elgondolásai és a hadseregben kifejlődő űzérszellem ellen. A két parancsnokság között az ellentét gyűlöletté nőtt.

Csang Kai-sek Kínája nemcsak Chennault pilótáira gyakorolt ilyen hatást. Stilwell kiképző-táboraiban is bizonyos, mély pesszimizmus fejlődött ki. A tábornok és néhány közvetlen segítőtársa mélységesen hitt abban, hogy fel lehet használni és fel is kell használni Kína rejtett erőit. Ez a hit azonban őrültségnek tűnt néhány kiábrándult fiatalember szemében, akik csak az ország gyengeségeit voltak hajlandók észrevenni. Lehet, hogy ezek az emberek technikailag képzettek voltak, de légüres térbe kerültek, mihelyt a nép, az ország, a történelem megértéséről volt szó. A hadsereg tájékoztató tanfolyamai éppen olyan siralmasan együgyűek voltak, mint az összes többi frontokon. Más frontokon viszont az amerikai katonák harccal voltak elfoglalva és ezek a gyengeségek csak a háború után ütköztek ki. Kínában, ahol a feladat az volt, hogy a háború alatt változtassanak meg egy helytelen politikai-katonai rendszert — az „eredmények" azonnal megmutatkoztak.

Maga Stilwell egyszerű, makacs ember volt, akinek az volt a gondja, hogy minél gyorsabban megnyerje a háború kínai szakaszát. Feladatát úgy fogta fel, hogy érintkezésbe kell lépnie sokmillió hasonlóan egyszerű és hasonlóan makacs kínaival, akik ugyanezt akarják. Kettőjük között akadályok egész dzsungele tornyosult: a kínai uralkodóosztályok korrupciótól az árulásig terjedő magatartása, a tudatlanságból és szabotázsból kinőtt amerikai ellenállás és — a burmai szárnyon — az ütődött brit birodalmi magatartás, amely nem akart a szükségesnél nagyobb szerepet juttatni „alacsonyabbrendű fajok számára a törvény utasítása nélkül".

Olyan politikai dzsungel volt ez, amelyben az évszázadok során sok jó katona veszett már el, s amelynek a rejtekútjait gondos történők mindig kihasználták. Stilwell megkísérelte, hogy ezen a politikai dzsungelen is utat vágjon. Ugy, ahogyan utat vágott a burmai valóságos dzsungelen keresztül. Egy körülmény mindenesetre mellette szólt. Nemcsak ellenzéke, hanem támogatói is voltak. Közvetlen környezetében volt néhány fiatal tiszt és civil attasé, akik úgy ismerték Kínát, mint kevés amerikai

és akik a kínai népet éppen olyan nagyra tartották, mint Stilwell. A csungkingi követségen volt néhány ilyen ember. Washingtonban pedig olyan elnök volt, aki együtt nőtt feladataival.

Igy megerősödve, Stilwell néhány merész lépést tett, hogy életre paprikázza a Kuomintang-frontot. Azzal kezdte, hogy a kölcsönbérleti törvény értelmében szállított fegyvereket nem juttatta el a csungkingi kormánynak „szétosztásra", hanem a maga ellenőrzése mellett juttatta el közvetlenül a hadseregeknek, hogy azokat a japánellenes harcban álló osztagok számára szolgáltassák ki. Beleszólt az olyan frontparancsnokok kijelölésébe, akiknek nehéz szakaszokon kellett helytállniok. Különösen olyan szakaszokra vonatkozott ez, ahol kínai csapatok az amerikaiak közelében harcoltak, vagy ahol a kínai és amerikai hadműveletek közvetlenül kiegészítették egymást. Végül türelmes munkába kezdett annak érdekében, hogy a kommunistaellenes blokád vonalára halmozott diviziókat Japán ellen irányítsa.

3. Stilwell és a kínai szuverénitás

Mindez nemcsak a parancsnokság meglévő szervezetében hozott változásokat, hanem azt is jelentette, hogy az uralkodó „passzivista" csoport helvett a kínai tisztikar harcos, tevékeny részét támogatták. Csungking ezért Stilwellt azzal vádolta, hogy „aláaknázza Kína szuverénitását".* A kínai nyugati politika eddigi tevékenysége teljesen jogossá tett minden ilyen gyanut a kínai népben. Ezt használta ki a Kuomintang a Stilwell elleni vádak terjesztésére. A kínai népet igazán nem lehetett hibáztatni azért, hogy külföldi államokhoz fűződő viszonyának minden szakaszát abból a szempontból vizsgálta: vajjon nem akarják-e visszanyomni őket a függetlenségért vívott harc már elért pozicióiból. Ez volt a helyzet még akkor is, ha háborús szövetségesekről volt szó.

Stilwellnek azonban megvolt a kapcsolata a kínai néppel —

* Stilwell támogatta az olyan tábornokokat, mint Csen Cseng és Wei Li-huang marsall. Támogatta őket Ho Jing-csin hadügyminiszter, Japán régi megbékéltetőjének és a polgárháború szítójának „üljük végig a háborút" politikája ellen.

és nem a kínai nép kifogásolta cselekedeteit. A tábornok valóban viszályba keveredett a Kuomintang-főparancsnoksággal — de álláspontját sohasem azok a demokratikus erők bírálták, amelyek mindig féltékenyen vigyáztak a kínai függetlenségre, és amelyek Csang Kai-sek kormányát belekényszerítették a japánellenes küzdelembe. Éppen ellenkezőleg. Pontosan azok a körök támadták, amelyek azelőtt mindig meghajoltak a nyugati imperialista nyomás előtt, azok a körök, amelyek felelősek voltak a háború előtti szégyenteljes politikáért Japán felé és a „szabályos front" fegyverszüneteiért.

Ezeknek a figuráknak Stilwell-ellenes kiáltozását visszhangozták a brit monopolista érdekeltségek, „az amerikai évszázad" hívei az Egyesült Államokban és néhány Kínában dolgozó misszionárus. A „kínai szuverenitás" késői védelmezőinek ezt a furcsa kórusát csakhamar a tokiói rádiókommentátorok is támogatták, akik minden nap a hangszálaikat ordították ki „az igaz kínai hazafiak" dicséretében, akik ellenállnak az új „agressziónak."

Vizsgáljuk meg, milyen volt ebben a rendkívüli helyzetben, ilyen különleges körülmények között a kínai szuverénitás valódi állapota. A szuverénitás legfőbb ismérvei közé tartozik egy ország területi érintetlenségének kérdése. A tulajdonképpeni Kínának több mint fele, egész Mandzsúria és Belső-Mongólia nagy területei — japán kézen voltak. Minden kormány elsőrendű kötelessége ilyen esetben, hogy kiheverje a területi veszteségeket és az új veszteségeket megakadályozza. Csungking nem felelt meg ennek a kötelezettségnek. Sőt: frontjait passzivitásban tartotta, lepaktált az ellenséggel és nem erősítette az ország védelmi rendszerét. Sok magasállású hivatalnok a saját zsebébe gyüjtötte a látszat-ellenállás és a valódi megadás hasznát. Akik az ilyen tevékenységet kritizálni, bírálni merészelték, azokat kirekesztették azokból a hivatalokból, amelyekben részt kaphattak volna a háborús erőfeszítésből, vagy amelyekben befolyásolhatták volna a közvéleményt.

A Pearl Harbor utáni hónapokban, amikor legsötétebbnek látszott a japánellenes erők számára a csendesóceáni helyzet, tért vissza Kína uralkodó klikkje Japán „megbékéltetésének" régi

politikájához. Ennek a klikknek néhány tagja azóta hirhedtté vált interjúkban „kísérleti léggömböket" eregetett, mondván: Kína abbahagyja az ellenállást, ha nem kap azonnali komoly segélyt. A Szovjetunió, amikor a háború legnagyobb terhét viselte — nem segítséget kért, hanem a második front megnyitását követelte

Csungking persze nem így viselkedett. Sőt azt állította: nincsen semmi haszna annak, ha a Csendes-óceánon mind nagyobb japán erőket kötnek le. Ez a kormány-magatartás csak akkor puhult meg kissé, amikor az amerikaiak előálltak egy ötszázmillió dolláros kölcsönnel. Ezt a kölcsönt a blokád alatt álló Kína persze nem használhatta a háború céljaira — viszont a legmagasabbrangú hivatalnokok gondosan a saját zsebükbe gyüjtötték a pénzt — mint mondották — „eljövendő kereskedelmi hitelek" céljaira.

Stilwell valóban nagyobb hatáskört követelt. De nem azért, hogy Kína területi integritását fenyegesse. Ellenkezőleg: azért, hogy azt helyreállitsa. Stilwell valóban harcolni akart a japánok ellen és ha „szuverénitás" megsértéséről eshetik szó — akkor csak azokat az önkényes Kuomintang-rendelkezéseket veszélyeztette, amelyek nem a japánellenes harc szempontjából, hanem a feudalizmus megőrzése érdekében voltak fontosak. Pétain hasonló módon használta fel Vichy manővereinek fedezésére a „francia szuverénitás" szólamát. Franco is a spanyol „szuverénitásra" hivatkozik, amikor népe nyakán akarja tartani az igát. Pétain, Franco és Csang Kai-sek valóban hasonlítottak egymásra annyiban, hogy több közösség alakult ki népük és a tengely ellen küzdő idegen hadseregek között, mint népük és ő közöttük.

4. Amerikaiak a Felszabadított Körzetekben

Mindezt megerősítik annak a „bűnnek" a részletei, amelyek miatt Stilwellt végül is visszahívták. Amikor bekövetkezett a Kuomintang-csapatok honani és hunani veresége, már látszott, hogy nem lehet megmenteni a helyzetet, ha egyedül a Kuomintang-országrészre támaszkodnak. Stilwellnek ennél jóval tovább kellett nyúlnia. Követelnie kellett a „szabályos" front reformját és a kommunistaellenes blokádban résztvevő erők áthelyezését.

Akárcsak a japánok által újonnan elfoglalt területekről menekülőknek, Stilwellnek is a Felszabadított Körzetek felé kellett tekintenie. Többszörösen bebizonyosodott már, hogy a Kuomintang önmagában nem tarthatja fel a japánokat. Ez a helyzet arra kényszerítette Stilwellt, hogy egyrészt nyomást fejtsen ki az egység kialakítása irányában, másrészt pedig közvetlenül együtt dolgozzon mindkét fronttal, ha már nem tudja őket közös nevezőre hozni. Abban az időben Csungking teljes összeomlása sem látszott lehetetlennek, Stilwellnek tehát vitathatatlan kötelessége volt, hogy érintkezést teremtsen az egyetlen kemény ellenállási központtal.

Csungking azonban semmitől sem félt jobban, mint éppen az ilyen kapcsolattól. Amikor például Stilwell főhadiszállása megkezdte az Észak- és Középkínai stratégiai bombázó-hadjárat előkészítése közben, hogy kényszerleszállást végző amerikai pilóták hogyan juthatnak majd valami segítséghez névleges megszállás alatt lévő területeken — a hadügyminiszter egy térképet rakott Stilwell elé. A térképen a japán bábkormányok által kézbentartott terület „barátságosnak" volt feltüntetve. Ezzel szemben a Felszabadított Körzeteket úgy tüntették fel, mintha azok teljesen japán uralom alatt lennének és ezért „veszélyesek" volnának. Szerencsére Stilwell embereinek volt annyi eszük, hogy az adatokat kínai kommunistákkal is ellenőriztették. Természetesen, az amerikai tisztek tekintélyes része elhitte, amit a Kuomintang mondott. Ezért azután a kommunista oldalról kapott értesüléseket „nem megerősített hírekként" kezelték. Ma sem tudjuk, hány amerikai pilóta pusztult el, amíg végre kiigazíthatták Csang Kai-sek hadügyminiszterének térképeit. Annyi bizonyos, hogy sok ilyen felesleges áldozat volt.

Az igazság persze rövidesen kiderült. A japán megszállás alatt lévő területeket egyre sűrűbben támadták a bombázógépek és a repülőgépből kiugró pilótákat igen sokszor — akár akarták, akár nem — kommunista csapatok mentették meg. A Nyolcadik Hadsereg rövidesen sorra jelentette, hogy amerikaiakat mentett meg Peking és Taijuan közelében, a Santung-félszigeten és Dél-Mandzsuriában. A Negyedik Hadsereg is sok amerikai pilóta életét mentette meg. Volt olyan, akit a megszállt Hankou váro-

sától 5 kilométernyire, vagy Sanghái közvetlen közelében szedtek fel. A délkínai japánellenes brigád megmentett repülőket, akiket Kanton és Hongkong fölött lőttek le.

Amikor ezek az emberek visszatértek új, a régiektől gyökeresen különböző történetek kezdtek keringeni Kuomintang-Kínában az amerikai repülőszállásokon. A pilóták régebben mindent elátkoztak, aminek valami köze volt Kínához. Ennek az volt az oka, hogy otthon Washingtonban egészen másképpen állították be előttük „Csang Kai-sek hősi harcát" — mint ahogyan azt a saját szemükkel látták. Most azonban napbarnított szemtanúk egész sora számolt be a japán vonalak mögötti kommunista vezetés alatt álló osztagok harcairól. Ezeknek a tanuknak nagyrésze csak úgy érkezett meg egységéhez, hogy előbb hónapokig vándorolt egyik partizán területről a másikra. Ezek az amerikai sorkatonák nyíltan megmondották, hogy olyan hivatalnokokat találtak, akik nem voltak álszentek, korruptak, gyávák vagy zsarnokoskodók. Elmondták, hogy olyan csapatokat találtak, amelyek nem voltak rosszul szervezve és nem szégyelegtek az éhségtől. Elmondották, hogy olyan parasztokat láttak, akik nem voltak rongyosak és szolgalelkűek, hanem olyan erejű ellenséges csapatokkal szemben is megvédték falvaikat, amilyenek Csang Kai-sektől egy várost is könnyűszerrel elvettek volna. Tanuskodtak arról, hogy olyan kínai haderőket láttak, amelyek visszavonulás helyett helytálltak és támadni éppen olyan jól tudtak, mint visszalőni.

Ezek a tények gyorsan elterjedtek, hiszen olyanok hordozták őket támaszpontról-támaszpontra, akik ma Csungkingban, holnap Kunmingban, holnapután Assamban vagy Kalkuttában voltak és két repülés között nem volt egyéb dolguk, mint a lábukat az asztalra rakni és beszélgetni. Ennek a belső hírszolgálatnak az eredménye volt, hogy az amerikai katonák más hangon kezdtek beszélni a kínaiakról és kezdték néha hasznosnak érezni aktivitásukat is. Gyorsan felfedezték, hogy az igazi tevékeny harc nem azon a fronton folyik, ahová őket Washington küldte.

Az amerikai közkatona csaknem minden nap megkérdezte — anélkül, hogy tudott volna bármit is Kína belső helyzetének

alakulásáról — „Nem gondolod, hogy a rossz oldalt támogatjuk ebben az országban?" „Rossz lóra tettünk!"

5. Egy új politika alakulása

Edgar Snow szerint Roosevelt elnök röviddel halála előtt azt mondta, hogy mindkét kínai táborral tárgyalni kell, míg végre összehozzuk őket.

Ha Roosevelt ezzel a kijelentéssel arra célzott, hogy a kölcsönbérleti szállítások során küldött segítségnek mindkét kínai frontvonalat támogatnia kell — akkor ezt a kívánságát sohasem teljesítették. A háború egész tartama alatt csak a Kuomintangot segítette Washington. Stilwell és tisztjeinek sürgetése, az amerikai közvélemény egy tekintélyes részének követelése ellenére sem adtak a kommunista vezetés alatt álló kínai seregeknek amerikai fegyvereket.

Nem teljesen valószínűtlen persze az sem, hogy Roosevelt kijelentése elhatároltabb jellegű volt. Lehetséges, hogy csak arra gondolt: megbízottakat küld majd az ellenséges vonalak mögötti front parancsnokához — és bár folytatja a csungkingi kormány egyedüli támogatását — de igyekszik létrehozni egy olyan belső kínai megegyezést, amelynek végrehajtása során Csungking osztja majd szét az amerikai fegyvereket a japánellenes front valamennyi csapatának.

Amerika háborújának harmadik és Kína háborújának kilencedik esztendejében megnyitották a jenani utat egy kis amerikai küldöttség számára, amelyet Henry Wallace, akkori alelnök vezetett. Wallace Moszkvából utazott Csungkingba, onnan érkezett most Jenanba.

A küldöttség jelentősége nem volt teljesen döntő és hivatalosan csak „megfigyelő csoportnak" nevezték — Jenan mégis hatalmas lelkesedéssel fogadta. Csu Te tábornok beleegyezett abba, hogy jobb felszerelési lehetőségeket teremtsenek az amerikai pilótákat megmentő osztagok számára, valamint abba is, hogy az ellenállási körzetekben a légierő meteorológiai állomásokat állítson fel. Ez utóbbi különösen fontos volt, mert Japán időjárása lényegében Észak-Kínában alakul ki. A csoportok

tagjai megtekinthették a Felszabadított Körzeteket. Oda mehettek, ahova akartak és megláthatták: micsoda segítséget nyujthat a Nyolcadik Hadsereg a tervezett amerikai hadműveletekhez, például a Peking elleni szárazföldi előnyomuláshoz, vagy a santungi és kiangszui partvidék tenger felől végrehajtandó inváziójához. Az egyik amerikai tiszt be is vallotta nekem: „Ezekről a dolgokról Jenanban egy hét alatt többet lehet tanulni, mint Csungkingban egy esztendő alatt."

Az amerikaiakat általában mélyen megfogta az, amit a Felszabadított Körzetekben láttak. A mozgósítás foka, a bizalom légköre és a háborús kimerültség teljes hiánya éppen úgy fellelkesítette őket, mint azokat a pilótákat, akik a Felszabadított Körzetekben hajtottak végre kényszerleszállást. A „szabályos" front helyzetéhez viszonyítva olyan nagy volt a különbség, hogy azt lehetett hinni: nem is ugyanarról az országról van szó. Egy alacsonyabbrangú fiatal amerikai tiszt egyszer meglátta Csang Kai-sek képét egy jenani fogadóteremben és így kiáltott fel: „Hát minek kell törődnünk ezzel a . . .? Mi mindenre megtaníthatnánk a népet, ha ő nem akadékoskodnék." Barrett ezredes, a csoport vezetője egy beszédében kijelentette: „Tanulni akarunk azoktól, akik hét esztendeje sikeresen harcolnak az ellenséges vonalak mögött." Ezek a megjegyzések azt a fokozatosan kikristályosodó egységes meggyőződést fejezték ki, hogy a Felszabadított Körzetek erősítése adhatja meg a lehetőséget a kínai háború gyorsabb befejezéséhez.

Ezzel egyidőben a Stilwell megbízásából Jenanban tartózkodó amerikai tisztek gyakran tanácskoztak a Nyolcadik Hadsereg vezetőivel. Sokat kérdezősködtek — talán azért, mert meg akarták verni az ellenséget és utána haza akartak menni. Az egyik amerikai tiszt egy Csu Te-vel folytatott beszélgetés után így szólt: „No, ezt sohasem hittem volna. Ma találkoztam egy kínai tábornokkal, aki nem azzal kezdte a beszélgetést, hogy könyörgött amerikai repülőgépekért, tankokért és nehéz fegyverekért." A végén azután ez az amerikai tiszt megkérdezte a kommunista vezérkari főnököt: pillanatnyilag milyen fajta amerikai segélyre lenne szükségük. Csu kézifegyvereket, az ellenséges erődítmények szétzúzására öszvérhátra pakolható nehéz

géppuskákat, meg vasutak és hidak felrobbantására szolgáló robbanóanyagokat kért. Nem kért tehát semmi olyat, ami túlment volna a közvetlen szükségleten, amit halmozni lehetett volna. Az amerikai hadsereg egészségügyi szolgálatának egyik Casberg nevű őrnagya is elkísért bennünket. Ugy találta, hogy a partizánok között a sebesülteket sokkal jobban gondozzák, mint a szabályos fronton. Bírált néhány, a helyzethez mért primitív technikai megoldást, ugyanakkor azonban meggyőződhetett arról, hogy a kommunista vezetés alatt álló hadsereg nem hagyja el sebesültjeit — mint az összes többi kínai seregek.

Casberget az is szinte megrendítette, hogy a súlyos nehézségek ellenére is milyen kitűnően táplálják a katonákat és menynyire fenntartják harcképességüket. Meg is lehetett lepve, mert — amíg mi lóháton haladtunk — 250 ember gyalog követett bennünket, több mint 50 kilométert menetelve minden nap, teljes felszereléssel, rendkívül rossz és hegyes terepen. Három hétig tartott, amíg keresztülhaladtunk a Sanszi-Szuijuan Felszabadított Körzeten és tizennyolc napon át tartottuk ezt a menettempót, — miközben egyetlen nekiiramodással néha két és félezer méteres magasságkülönbözeteket jártunk be.

Egész idő alatt csak három kísérő hullott ki a sorból fáradtság vagy betegség miatt. Ez olyan kiképzésre vall, amilyent a világ bármely hadseregében csak a rohamcsapatok kapnak. Casberg őrnagy bevallotta: az általa látott legjobb Kuomintang-osztagok is embereik felét elvesztették volna az úton — az átlagos Kuomintang-hadosztályok pedig két-három napnál tovább nem birták volna a tempót.

Más figyelemreméltó dolgokat is láttunk. A tisztek a katonákkal együtt gyalogoltak, mert minden, brigádtábornoknál alacsonyabbrangú Nyolcadik Hadseregbeli tisztet leszállítottak a lóról, hogy lovakat juttathassanak a parasztoknak. Az egész menetelés ideje alatt és utána is elméleti órákat tartottak, amelyeken az írás-olvasás tudományára oktatták és politikailag tájékoztatták a katonákat. Minden nap legalább egy ilyen óra volt. Az emberek könnyedén meneteltek. Vidáman beszélgettek arról, amit láttak az úton és a vetés állását meg a mezőgazdasági munkamódszereket összehasonlították az otthoniakkal.

Gyakran és szívesen énekeltek. Az egyik meredek kapaszkodónál például észrevettem, amint egy egész raj emberei nevetgélnek és rendkívül furcsa modorban beszélnek — miközben rendkívül izzadnak hegymászás közben. Megkérdeztem az egyik katonát, miről van szó. Igy felelt: „A színjátszó csoportunk új darabot próbál, amelyet a legközelebbi faluban adunk majd elő."

A megfigyelő csoportban lévő amerikaiak mind fiatal tisztek voltak, a parancsnokuk ezredes volt. Nem az ő feladatuk volt, hogy politikát csináljanak. De amikor a kommunisták-vezette körzetekben látottakról tettek jelentést, mindegyik szokatlan módon a sarkára állt. A szidást és az előléptetés meglassítását is eltűrték, de követelték, hogy a Felszabadított Körzetek nyomban jussanak utánpótláshoz és azt, hogy a legsürgősebben szervezzék meg velük a katonai együttműködést.

Ezek voltak annak az első kiterjedt kapcsolatnak az eredményei, amely a kínai Második Front és az amerikaiak között létesült. Politikai tény volt ezeknek a fiatalembereknek a jelenléte a Felszabadított Körzetekben — de a javaslataik személyes javaslatok maradtak.

Ezalatt Stilwell nyomása tovább fokozódott és ezt a nyomást csak erősítette Henry Wallace rövid tartózkodása Kínában. Wallace nyiltan követelte, hogy bánjanak tisztességesebben az ország népével. Külpolitikailag azt tanácsolta Csungkingnak, hogy javítsa meg a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolatait. Roosevelt akkoriban alighanem már a közé a néhány ember közé tartozott, akik tudták: mikor és hogyan lép be a Szovjetunió a japánellenes háborúba. Roosevelt nemcsak olyan Kínát akart teremteni, amely kitart a háború utolsó szakaszában is — hanem olyan Kínát, amelynek egysége a háború utáni jó szovjet-amerikai kapcsolatok egyik sarkköve.

A „szabályos" frontot gazdaságilag is erősíteni akarták. Donald Nelson ezért egész sor szakértő segítségével Csungkingba érkezett, hogy felállítson egy háborús termelési hivatalt és rendbe tegye a Kuomintang iparát. Az ipari újjáépítést azonban ő is tisztán technikai szempontból nézte, anélkül, hogy politikai vagy társadalmi tényezőkre tekintettel lett volna: anél-

kül például, hogy tudomásul vette volna: az elavult földbirtokmegoszlási rendszer mennyire gátolja az ipari tevékenység kifejlesztését. Nelson segítőtársai — közöttük az amerikai Gyáriparosok Szövetsége egyik volt elnöke — reakciós tőkések voltak, akik bírálták esetleg a Kuomintang munkaképtelenségét, de társadalmi nézeteivel teljesen meg voltak elégedve. Voltak közöttük, akik nem annyira a közvetlen háborús feladatokkal, mint inkább a jövendő jó üzleteivel törődtek.

Az amerikai politika skáláját figyelembevéve, Wallace képviselte az USA-erőfeszítés liberális szárnyát és Nelson a „centrumot". Volt persze egy kalandor-jobboldal is, amelynek az üzelmei kezdettől fogva bűzlöttek és amelyet az amerikai politika igazi szégyenfoltjának nevezhetünk. Ez volt az úgynevezett SACO (Sino-American Co-operation Group) magyarul: „Kínai-amerikai együttműködési csoport." Amerikai oldalról ezt a csoportot a tengerészeti kémszolgálat kapitánya, Milton Miles vezette. A csoport eredetileg az OSS (Office of Strategic Services — Amerikai katonai kémszolgálat) kínai működéséhez kapcsolódott, később azonban elválasztották tőle. A SACO-nak az volt a feladata, hogy behatoljon a „szabályos" front japán megszállás alatt lévő oldalára, értesüléseket gyüjtsön, megszervezzen egy part-őrző szolgálatot az ellenséges hajók mozgásának megfigyelésére és előkészítse az esetleges amerikai partraszállást. Ezek a funkciók persze mind teljesen szükségesek és érthetőek voltak. A SACO rossz oldala — amely később teljesen rányomta bélyegét az egész szervezet működésére, szervezeti felépítésében rejlett. Legfőbb parancsnoka — akinek Miles csak helyettese volt — nem volt más mint Tai Li tábornok, a Kuomintang Gestapójának gyűlölt Himmlerje, minden haladó kínai gondolat hóhéra.

Tai vezette többek között Csang Kai-sek titkos katonai szolgálatát is, úgyhogy eleve kikerülhetetlen volt vele szemben bizonyos technikai kapcsolat létesítése. A SACO azonban ennél jóval tovább ment. Tai nemsokára korlátozás nélkül igénybevehette a Csungkingba érkező amerikai fegyvereket — a Negyedik Hadsereg és a többi hazafias partizán csoport elleni

hóhérmunkára. Miles emberei többször megkísérelték tisztára mosni Tai Lit. Az egyik ilyen kísérlet a *Collier's* magazinban megjelent hírhedt cikk volt. Ez a cikk, miután alaposan megdícsérte Tait, kissé elszólta magát, amikor megállapította, hogy Tai Li azzal tette kényelmessé a SACO-nál szolgáló amerikaiak életét, hogy rendszeresen ellátta őket szeretőkkel. Ez nemcsak erkölcsi, hanem kémszolgálati botránynak is beillett, mert a Tai szervezetében „szolgáló" leánykák hírszerzési munkára is ki voltak képezve.

S ami a legundoritóbb: Csungkingban nem is csináltak titkot abból, hogy a SACO és Tai kicserélik a „politikailag megbízhatatlan" kínaiakra és amerikaiakra vonatkozó értesüléseiket. Ez a kicserélés azokra az amerikai tisztviselőkre is vonatkozott, akik szolgálati ügyekben tárgyaltak haladó kínai körökkel és akik személyesen hittek abban, hogy csak egy tisztességes egységfront alapján lehet Kína háborús erőfeszítéseit növelni. Persze, Tai párt-titkosrendőrsége veszített volna befolyásából, ha a Kuomintang akárcsak egy talpalatnyit is enged a kormánymonopoliumból. Ezért azután a „kínai Himmler" minden eszközzel küzdött az ilyen egység-megegyezés ellen. Amerikai besugói nagyban segítették őt abban, hogy kierőszakolja a Roosevelt—Stilwell politika hamis vágányra terelését.

6. Tárgyalások, Hurley és Wedemeyer

Felvázoltuk a kínai hátteret és bemutattuk a színpadra lépő amerikai közreműködőket, most megvizsgálhatjuk az 1944 őszén lefolytatott Kuomintang—kommunista megbeszélések tartalmát. Ezek a beszélgetések visszatükrözték a katonai helyzetet és az országban uralkodó új erőviszonyokat.

A kommunisták a Felszabaditott Körzetek erejére, a Demokratikus Liga* és a többi haladó elemek támogatására támaszkodtak, meg arra, hogy az egész nemzet és a szövetségesek katonai érdekei is egységes Kínát követeltek. Minden párt részvételével megalakitott demokratikus koalíciós kormányt követeltek.

* Régebben: Demokratikus Pártok Szövetsége.

Követelték, hogy a Felszabadított Körzetek választott közigazgatási hatóságait törvényes helyi szerveknek ismerjék el, követelték, hogy minden kínai haderő egységes bánásmódban részesüljön és így rendeződjék az egész hadsereg helyzete. Ezen felül képviseletet követeltek az ujjászervezett főparancsnokságban.

A Kuomintang a kínai reakciósok támogatására, a külföldi támogatás terén élvezett monopoliumára, valamint arra a hitre támaszkodott, hogy az amerikai kormány — ha viszálykodik is vele — szakítani sohasem fog. Világos volt, hogy ez a politika nem a tényleges megegyezésre, hanem az időhúzásra játszott. A koalíciós kormányra vonatkozó követelésekkel szemben azt indítványozta, hogy más pártok képviselői jelentéktelen hivatalokhoz jussanak egy túlnyomóan Kuomintang-összetételű kormányban. A helyi önkormányzattal kapcsolatban az volt a helyzet, hogy semmiféle mértékben és formában nem voltak hajlandók elismerni a Felszabadított Körzetek kormányzatait. Sőt mindenütt követelték azok feloszlatását a jenani határkörzet kivételével. Katonai téren a Kuomintang csak úgy akart beleegyezni a Nyolcadik és Negyedik Hadsereg utánpótlásának ellátásába, ha azok létszámukat egyharmadra csökkentik, erőiket egy helyen koncentrálják, bevárják a Kuomintang utasításait és feloszlatják a népi miliciát. Magyarán: a Kuomintang a japánellenes háború kellős közepén azt javasolta, hogy a japán vonalak mögött működő ellenállás legnagyobb részét fegyverezzék le és rombolják szét azt a kiterjedt partizán hadviselési hálózatot, amely oly hatásosnak bizonyult a japánellenes harcban.

Amikor a tárgyalások megfeneklettek, Stilwell átnyujtott Csang Kai-seknek egy amerikai javaslatot. Ez a javaslat Stilwellt az egész hadszíntér szövetséges főparancsnokává tette volna. Hivatkozott Eisenhower európai és Mac Arthur Délnyugat-csendesóceáni példájára. A javaslatot azzal indokolta, hogy a kínai pártok nem tudtak megegyezni egy közösen elfogadható parancsnoksági szervezetben, s ezért csak ilyen módon lehet biztosítani az összes nemzeti hadseregek jó együttműködését és összpontosításukat a Japán elleni harcban.

Roosevelt egy negyedik csillagot is rakott Stilwellre s ezzel egyenranguvá tette a többi legfőbb szövetséges parancsnokkal.

Minden demokratikus kínai irányzat képviselője támogatta Stilwell tervét. Csu Te a kommunista hadseregek élén közölte, hogy hajlandó Stilwell parancsnoksága alatt harcolni. Sok tartományi tábornok is ugyanezt az álláspontot foglalta el. Tudták, hogy Kínának háborús parancsnokra van szüksége és Stilwellt megfelelőnek találták

Ez a terv azonban fenyegette azokat a kényes megegyezéseket, amelyekkel a Kuomintang reakciósai uralmon tartották magukat. Nehéz lett volna továbbra is csak megbízható helyi csatlósok kezére bízni a hadsereget. Nehéz lett volna aszerint dönteni egyes hadseregek elhelyezéséről, hogy azok mennyire fontosak a belpolitikai sakktáblán. Nehéz lett volna továbbfolytatni a Felszabadított Területek elszigetelésének, majd szétrombolásának politikáját. A terv szabotálására Csungking mozgósította minden bel- és külpolitikai kapcsolatát.

Magában Kínában a főmódszer a faji alapokra épített „idegenellenesség" szítása volt. A harc másik kulcspontjában Washingtonban is szorgosan dolgoztak a Kuomintang megbízottai. Kéréssel és fenyegetéssel igyekeztek elfordítani a Roosevelt-adminisztrációt a megkezdett útról. Abban az időben csak néhány hét választotta el Amerikát az 1944-es elnökválasztásoktól. A Kuomintang Amerikában dolgozó ügynökei a republikánus párt korteseit a Roosevelt-féle politika támadására alkalmas anyaggal látták el. Henry Luce hatalmas sajtógépezete, a *Time-Life-Fortune* lapok, amelyek alig egy esztendővel azelőtt lelepleztek a honani éhínség okait és a kínai helyzet hibáit — most egyszerűen nem vették tekintetbe saját tudósítóik jelentéseit. Minden héten ontották az olyan anyagot, amely a Kuomintang tájékoztatásügyi minisztériumának hivatalos anyagától csak annyiban különbözött, hogy jobban volt megírva és könnyebben lehetett beadni az amerikai olvasók millióinak.

A Kuomintang szerencséjére, Roosevelt akkori kínai „bolygó nagykövete" Patrick J. Hurley, republikánus pártember és oklahomai olajbáró volt. Nehéz lenne megmondani, hogy az elnök miért választotta ezt a fickót erre a munkára. A Roosevelt-politikának is voltak azonban bizonyos ellentmondásai és az elnök híres volt arról, hogy mindenféle lovat a szekere elé fogott —

talán azért, hogy ezek a lovak ne vontassanak más szekereket. Hurley megjelenése még zavarosabbá tette az amerikai képviselet amúgyis zavaros képét Kínában. Ennek a képviseletnek a nézetei és tevékenysége éppen olyan sokrétűek voltak már, mint annak a koalíciónak a működése, amelyre Roosevelt támaszkodott, s amely Henry Wallacetól és Sidney Hillmantól egészen John Rankinig terjedt. Ilyen együttes működéséhez a vezető nagy ügyességére van szükség. Csak így lehet elérni azt, hogy a kocsi odamenjen, ahová a vezető akarja vinni és ne oda, ahová az utasok szeretnék vonszolni. Az ilyen belső küzdelem elkerülhetetlenül okoz bizonyos eltévelyedéseket.

Hurley is egyike volt az ilyen eltévelyedéseknek. Ennek az embernek a jelenléte alkalmat adott Csang Kai-seknek egy nagy és sikeres cselszövés kidolgozására.

Még mindig nem tudjuk pontosan, hogy mi történt, bizonyos tények azonban már ismeretesek. Mialatt Stilwell benyujtotta kéréseit, Kung, Kuomintang-Kína washingtoni nagykövete azt jelentette, hogy az amerikai közigazgatás, amely elnökválasztásra készül, nem fogja ezt a kinevezést nemzetközi válság kikényszerítéséig erőszakolni. Csang Kai-sek akkor úgy döntött, hogy a maga feltételei alapján provokálja ki a válságot. Megmondta Hurleynek: elfogadja az amerikai programmot, de személyes „durvasága" és szókimondása miatt nem tűrheti, hogy Stilwell legyen a főparancsnok. Előljáróban mindjárt meg is szövegezett egy Rooseveltnek szóló táviratot, amelyben Stilwell visszahívását követelte. Rávette Hurleyt, hogy a maga részéről is írja alá ezt a táviratot. Egyes értesülések azt mondják, hogy Ho Jing-csinnek, a hadműveleteket akadályozó hadügyminiszternek a leváltását is megígérte arra az esetre, ha Stilwellt elhelyezik.

Roosevelt elnök ekkor furcsa hibát követett el. Ahelyett, hogy előbb követelte volna Csang Kai-sek hozzájárulását a katonai együttműködéshez és azután hívta volna vissza Stilwellt, ha Csang tovább is makacskodik — az elnök nyomban elrendelte Stilwell visszahívását. Ezzel kirántotta a szőnyeget az egész megelőző néhány hónap amerikai erőfeszítései alól.

Ez volt Gauss nagykövet véleménye is, aki nyomban lemondott.* Helyébe az elnök Hurleyt nevezte ki nagykövetté.

Csang teljesen kihasználta az így keletkezett helyzetet. Letagadott, mindent, amit valaha is megígért. Még Ho Jing-csint sem váltotta le. Ho-t leváltották ugyan a hadügyminiszteri tisztségről — de ez Kínában aligha volt egyéb egy főszállásmesteri hivatalnál. Ugyanakkor Ho továbbfolytatta tulajdonképpeni munkáját, mert vezérkari főnök maradt. Ráadásul még rendkívül fontos tábori parancsnokságokat bíztak rá és hét hónappal később, mint az összkínai haderő főparancsnoka fejezte be a háborút.

A miniszteri tárcát az amerikaiak javaslatára Ho halálos vetélytársa, Csen Cseng tábornok kapta meg. A váltást azonban úgy végezték, hogy a minisztérium tevékenysége továbbra is csak gátolta, bénította a kínai csapatok tevékeny bevetését. Régebben Csen Cseng az amerikaiak oldalán Jünnanban harcoló kínai expediciós hadsereg parancsnoka volt. Ho Jing-csin az akkori hadügyminiszter úgy bénította meg ezt a hadsereget, hogy visszatartotta az utánpótlást. Most a helyzet megfordult. Csen olyan helyzetben volt, ahonnan az összes hadianyagot ellenőrizhette — de egyetlen katonának sem parancsolhatta meg, hogy mozduljon végre. Ho volt a legfőbb úr a harcmezőn — és Ho-t az ellentámadás csak annyiban érdekelte, hogy csapataival együtt ki akart maradni belőle.

Politikai síkon ugyanez történt. Itt a Kuomintang úgynevezett „CC"-klikkje már éppen úgy szembefordult az Egyesült Nemzetekkel, mint ahogy szembefordult a kínai néppel. Csang Kai-sek egy kormányátalakítás alkalmával kénytelen volt ugyan leváltani a klikk egyik vezetőjét Csen Li-fu „kultuszminisztert". Ez az úr fasiszta elveket terjesztett és az iskolákban minden szabadságot elnyomott. Csang Kai-sek kénytelen volt leváltani, de — ugyanakkor még fontosabb munkát juttatott neki.

* Gauss — mint annyi más amerikai diplomata — rendkívül neheztelt Rooseveltnek azért a szokásáért, hogy „külön megbizottat" küldött a feje fölé. Currie Willkie és Wallace után Hurley már a negyedik volt. A nagykövet kifejezetten politikai okokból mondott ugyan le, feltehető azonban, hogy ez a neheztelés is szerepet játszott a lemondásban.

A Kuomintang főhadiszállás szervezési osztályának vezetője lett és hatáskörébe tartozott minden párttag, beleértve a minisztereket is. Ugyanakkor ennek a fickónak a fivére, Csen Kuo-fu, a Kuomintang főtitkára lett. Ez erősebbé tette a „CC"-klikk befolyását a Kínán zsarnokoskodó párt felett — mint valaha.

Az 1944-es amerikai választások Roosevelt győzelmével végződtek. A Kuomintang csalódását rendkívül jól jellemezte egy Csungkingban keringő kis történet. Az elnökválasztás után Csang Kai-sek asszony, aki akkoriban az Egyesült Államokban tartózkodott, ezt táviratozta férjének: „Sajnálom, veszítettünk." Lehet, hogy ez a kis anekdóta nem szó szerint igaz, de egészen bizonyosan jellemzi a kínai reakciósok valódi érzelmeit.

Az amerikai belpolitikai követelmények most egy kissé háttérbe szorultak. Roosevelt ilymódon a kínai helyzet megvizsgálásához is hozzáláthatott, amely lényegében visszacsúszott arra a fokra, ahol Stilwell érkezése előtt volt. Az amerikaiak látszólag tovább szorgalmazták a kínai belső megegyezés politikáját — a valóságban azonban Stilwell helyére Wedemeyer tábornokot, egy viszonylag alacsonyabbrangú tisztet neveztek ki. Ez a kinevezés is világossá tette, hogy nem ragaszkodnak többé a szövetséges főparancsnoki állás betöltéséhez.

Az új látszólagos „nyomás" sokkal gyengébb volt, mint a régi. Hurley színleg foglalkozott a kínai egység megteremtését követelő napirendi pontokkal és sokat utazgatott Csungking és Jenan között. Cselekedetei azonban enyhén szólva, különösek voltak. Jenanban biztosította Mao Ce-tungot arról hogy a kommunisták minimális kérelmei teljesen elfogadhatók és mindent el fog követni, hogy keresztülvigye őket. Minden habozás nélkül még az aláírását is odabiggyesztette e követelések alá — „bizonyítékul". Még azt is megtette, hogy Csou En-lait visszahozta Csungkingba a tárgyalások folytatására. Mégis, Hurley egész viselkedése a Stilwell-ügyben és még azután is — világosan mutatta Csang Kai-seknek, hogy Washington „mindent lenyel". Jenanban Hurley azt igérgette, hogy rábeszéli Csang Kai-seket engedmények megtételére. Csungkingban viszont azzal töltötte idejét, hogy Csou En-lait beszélte rá arra: a kommunisták adják meg magukat Csang Kai-seknek.

Wedemeyer tábornok, az új amerikai katonai vezető nem „a közkatonák tábornoka" volt, mint Stilwell. Ellenkezőleg: a „tisztek tisztje" volt. Vezérkari ember, aki a német hadászati akadémián tanult s aki személyesen is vad kommunistaellenességéről volt hírhedt. Wedemeyer nem is hederített a kínai front politikai problémáira és minden tárgyalást átengedett Hurleynak. Ez a „nem politikai" magatartás persze a valóságban mélységesen politikai volt és a legkomolyabb politikai és katonai „eredményekkel" járt. A Kuomintang felé megerősítette azt a meggyőződést, hogy senki sem avatkozik bele abba a politikába, amely a Kuomintang-klikk érdekeit a japánellenes harc érdekei fölé helyezi. Stilwell egészen más volt. Őt nemcsak a közvetlen katonai feladatok, hanem az a meggyőződés is cselekvésre ösztönözte, hogy teljes mértékben mozgósítania kell Kína erejét. Stilwell valóban küzdött a fasisztaellenes háborúban és nem ismert akadályt.

Ebben az időben a csendesóceáni hadjárat már rendkívüli módon előrehaladt. Megállapodtak a szovjet beavatkozás módjára vonatkozóan. A kínai partraszállás nem volt többé stratégiai kulcsprobléma és világosan kezdtek kialakulni a háború utáni amerikai politika célkitűzései.* Hurley lázasan „kitisztogatta" a követségről a kínai demokratikus egység minden hívét — ami azt jelentette, hogy kihajított mindenkit, akinek hosszú kínai tapasztalatai voltak s aki ismerte a helyzetet. Még egy olyan rendeletet is kibocsátott, amelyre nem volt példa a diplomácia történelmében. Közölte: követségének tagjai semmi olyat nem jelenthetnek a külügyminisztériumnak, ami kedvezőtlen színben tüntetné fel a csungkingi rezsimet.

Wedemeyer is kezdte „eltüntetni" a színtérről azokat a tiszteket, akik Stilwell politikáját támogatták. Hurley és Wedemeyer egyaránt akadályozni igyekeztek azoknak az amerikai ujságíróknak a munkáját, akik a blokádon keresztül Jenanba

* Mao Ce-tung már ebben az időben kijelentette Jenanban: „Bizonyos szövetséges tábornokok szeretnék eljátszani Kínában azt a szerepet, amelyet Görögországban Scobie tábornok játszott". (Scobie volt az az angol tiszt, aki Churchill parancsára lemészárolta a náciellenes görög ellenálló erőket és uralomra juttatta a monarchofasisztákat.) Mao ezzel Wedemeyerre célzott és megjegyzését félreérthetetlenül igazolták a későbbi események.

akartak jutni, vagy akik jó viszonyban voltak Gaussal és Stilwell-lel. A két kínai front közötti vasfüggöny, amelyet csak néhány hónappal azelőtt tört át néhány ujságíró — most újra lezuhant, ezúttal amerikai utasításra. A legtöbb tudósító hivatalból egyenesen Wedemeyer főhadiszállása mellé volt rendelve és csak katonai repülőgépen utazhattak volna észak felé. Igy könnyű volt ellenőrizni őket.

Amikor a köpönyeget már teljesen megfordították és a Kuomintang végleg elhatározta, hogy semmiféle engedményt nem tesz — akkor Csang Kai-sek új javaslatokat tett Jenannak. Az indítvány a következő volt: szövetséges katonai főparancsnok helyett, amely mindkét oldal seregeit irányítaná — helyezzék a kommunisták vezette seregeket egy hármas bizottság irányítása alá. Ez a bizottság egy Kuomintang-tisztből, egy kommunistából és egy amerikaiból állana. Miután Csang Kai-sek a főparancsnok, ez a bizottság csak neki lenne felelős és közvetlenül ő alá lenne rendelve. A kommunisták természetesen visszautasították az ajánlatot, hiszen az félreérthetetlenül egyenlő lett volna megsemmisülésükkel. Ezért azután néhány úr „szövetséges-elleneseknek" nevezte őket és azt állította, hogy „nem voltak őszinték", amikor felajánlották, hogy Stilwell parancsnoksága alatt harcolnak. Azt persze ezek az urak elfelejtették megemlíteni, hogy akkoriban gyökeresen más volt a helyzet.

7. Tüske Japán talpában

Közben tovább folytatódott a japán előrenyomulás. Az ellenséges csapatok behatoltak Kuicsou tartományba. Fenyegették Csungkingot és Kunmingot, a legfőbb amerikai támaszpontot. Az előnyomulás megállítására végül is Csang Kai-sek nagy kínosan bedobta a kommunistaellenes blokádban felhasznált csapatok egytizedrészét, valamint az amerikai légi szállító erők egy kis töredékét. A Kuomintang propagandistái nyomban felhasználták ezt a kényszerhadműveletet arra, hogy ezzel bizonygassák: az egész blokád csak „hazugság". Azt persze elfelejtették megmagyarázni, hogy ez a hadmozdulat miért csak ötesztendei öszvérmakacsságú ellenállás után és miért csak hallatlan ellenséges nyomás kényszerítő hatására született meg.

Együtt utaztam a front felé ezekkel a csapatokkal. Minden katona csodálkozott azon, hogy most a japánok ellen vetik be, miután oly sokáig tartalékban tartották, oly sokáig oktatták belső csendőr-módszerekre. Ezenfelül azonban magatartásukban jelentős változásokat is meg lehetett figyelni Csakhamar kezdték éppen úgy utálni a Csang Kai-sek-kormányt, mint a fronton küzdő csapatok általában. Egy teherautón szállított osztag emberei például elkeseredetten panaszolták, hogy sokáig várakoztatták őket felszerelésre — azután valaki másnak a parancsára bevetették őket a küzdelembe felszerelés nélkül. Egy hadosztályparancsnok, akinek az emberei ekkor már ötödik hete gyalogoltak, elmondotta, hogy az úton sehol sem készültek fel emberei élelmezésére vagy elszállásolására. Sokan összeestek a gyengeségtől és kimerültségtől, mondotta és maga is úgy látta, hogy „nincs már remény". Amikor a rangját kérdeztem tőle, megmondotta, hogy őrnagy, de gyorsan hozzátette: „Ez nem jelent semmit, mert mint látja, nincs rendes hadseregünk, mint más országoknak." Amikor megmondottam neki, hogy újságíró vagyok, így szólt: „Lehet, hogy külföldön vannak igazi újságírók, de az itteniek nem azok. Miért nem beszéltek nekünk az újságjaink azokról az állapotokról, amelyeket itt most látunk. Hiszen mindez nem máról holnapra lett így."

Ezek a szavak olyan ember szájából hangzottak el, aki Csang Kai-sek legjobbnak tartott janicsár-csapatainál volt tiszt s aki az egész háború ideje alatt csendesen ült Szinganban és mindent elhitt, amit mondottak neki Az eset után még jobban rádöbbentem, hogy a Kuomintang-hadsereg „élvonalbeli egységei" is olyan állapotba kerültek, hogy a japánokkal szemben is meg egy polgárháborúban is összeomlanának. Ez azt is megmutatta, hogy még a „legfasisztábbnak" tartott csapatok között is akadt becsületes kínai, akivel elhitették, hogy a hazáját szolgálja. Az ilyenek minden kiábrándultságuk ellenére is alkalmasak voltak arra, hogy helyes vezetés alatt harcoljanak hazájukért.

Kuijangban végleg megerősödött az a régi meggyőződésünk, hogy felülről demoralizálják a csapatokat. A hivatalos jelentések szerint a várost az „utolsó emberig" kellett volna védeni — de már mindenki menekült. Kína kellős közepén a katonai hatósá-

goknak fogalmuk sem volt arról, hogy hol vannak a japánok. Ezért minden pletykát elhittek. Még azt is, hogy a helyőrség körül van véve. A katonák féltek a szegénységsujtotta helyi lakosságtól, amelyet addig mindig sanyargattak s most — így szóltak a hírek — a hegyi utakon a parasztok vezetik előre az ellenséget. Azt híresztelték, hogy a kuicsoui nemesség elmenekült. Ho Jing-csin hadügyminisztert küldték le a város védelmének gyors megszervezésére, aki az egész tartomány legnagyobb földesura is volt egyben. Úgy gondolták, hogy Ho majd visszacsalogatja a nemességet és mindenképpen harcolni fog: vagy azért, hogy saját birtokait megvédelmezze, vagy pedig majd megtalálja a módját, hogy rábírja az ellenséget e birtokok elkerülésére.

A kínai hírszerző szolgálat a „szabályos" fronton teljesen összeomlott, ami meggyőzően mutatta a széthullás mértékét. Az elmult esztendők alatt a Kuomintang-szervezetnek ez az egyetlen szakasza maradt működésképes. A csungkingi légiriadószolgálat, amely a várostól sokszáz mérföldnyire is kiterjedt, méltán vált világhírűvé. A Kuomintang hírszerző szolgálat azonban igen sok, úgynevezett „kettős kém"-mel dolgozott és ezek most a győztesnek látszó japánokat kezdték pártolni. A néptől elszigetelődött kínai hadsereg ilymódon szinte teljesen vakon tapogatózott. Megint szinte fantasztikus volt a különbség közöttük meg a kommunista seregek között. Hiszen alig egy hónappal ezelőtt a Nyolcadik Hadsereg egységeivel együtt sétáltam alig másfél kilométernyire a japán helyőrségektől — és tökéletesen megbízhattam az ellenség minden mozdulatát számontartó hírszolgálatukban, meg abban, hogy a felismerhetetlenségig álcázni tudják a maguk hollétét.

Az utak forgalma is sok mindent elárult. A multban a fenyegetett városok lakosságának nagyrésze inkább hátrahagyta minden vagyonát és elmenekült, mert nem akart megszállás alatt élni. Erkölcsi erő szempontjából a polgári lakosság elköltözési készsége megfelelt a katonaság helytállási készségének. Most a menekültek nagyrésze — akik tavasz óta sokszáz mérföldet utaztak — teljesen feladta a reményt. Megpróbáltak visszatérni

otthonukba a megszállás alatt lévő területeken, remélve, hogy a japánok visszaengedik őket.

A bizalom és a helyes információk hiánya az amerikai hadműveletekre is rányomta bélyegét. A kuicsoui határvidéken amerikai gépek menekülő polgári csoportokat bombáztak. Japan csapatoknak gondolták őket, holott abban az időben az ellenség még el sem ért arra a vidékre. A Kuijang és Kunming közötti úton amerikai teherautók hosszú sora vitte előre az utánpótlást — míg az út másik oldalán ugyanolyan hosszú sorok hurcolták ugyanazt az utánpótlást visszafelé. A sofőrök kiáltozásaitól volt hangos az út, akik egymástól érdeklődtek a legújabb parancsok iránt. Mielőtt elhagytam Kuijangot, azt mondtam néhány hivatalnoknak, aki munkáját abbahagyva, családját és vagyonát igyekezett menteni: „Ha egyetlen japán egyenruhába öltözött ember végigsétálna az utcán — a város megadná magát." Nekik is ez volt a véleményük.

Kunmingban, sokszáz kilométerrel arrébb, hasonlóképpen álltak a dolgok. Határtalan nagy volt a zürzavar. Ugy látszott, hogy a japánokat semmi sem állíthatja meg. Az amerikai civil alkalmazottak között — ördög tudja, milyen célokra — revolvereket osztottak szét.

A pániknak magában Csungkingban is rendkívül érdekes hatása volt. Valaki hiresztelni kezdte, hogy Tai Li és a Kuomintang-Gestapo többi vezetője Indiába akar menekülni. A haladó gondolkozású embereket, akiket akkor már évek óta hajszolt a titkosrendőrség, egyszerre csak ismeretlen egyének kezdték felkeresni és körülbelül ezt dadogták: „Lehet, hogy ön nem tudja, de az én feladatom volt az ön figyelése. De nehogy azt higgye, hogy ellensége vagyok Sőt, sok kompromittáló oldalt kiszakítottam az ön dossziéjából és letagadtam néhány borzalmas jelentést. Ha látni szeretné a dossziét, szívesen elhozom."

Ezek az emberek Gestapo-ügynökök voltak, akik érezték a fordulatot és nem akartak tovább dolgozni az ellenségnek. Mint mindenki más, ők is azt gondolták, hogy a kormány menekülése után az ellenzék vezeti majd az ellenállást és minden eshetőségre biztosítani akarták magukat.

A japánok sem Csungkingot, sem Kunmingot nem foglalták

el. A halálos ijedtséget csak az okozta, hogy Kuijang körzetében egy néhányezerfőnyi japán lovasosztag jelent meg, amely ellenállás hiányában az előirányzottnál messzebb haladt előre és végül is felélte tartalékait. Már december volt (1944) és még mindig csak nyári egyenruhájuk volt, így hát visszafordultak. Mielőtt elindultak volna, összegyüjtötték Kína megmaradt gördülő anyagának és kiürítésre szánt gépparkjának nagy részét, amelyet Kuangszi—Kuicsou vasútvonal végállomásánál Csang Kai-sekék jellemző módon őrizetlenül hagytak. Amikor Dél felé küldték a vonatokat, a kocsik mögött felszedték a síneket és felrakták őket az üres vagónokra. Ilymódon csaknem az egész vasútvonal eltűnt a föld színéről, felgöngyölítették, mint egy kínai térképet.

Azok, akik ismerték a helyzetet, elejétől kezdve tudták, nogy Csungking biztonságát nem fenyegeti közvetlen veszedelem. Hiszen itt lényegében ugyanaz volt a helyzet. mint a kommunistaellenes blokád esetében. A japánok tudták: Csungking elfoglalása csak végetvetne a Kína felett gyakorolt ellenőrzés kettősségének, amely pedig japán szempontból rendkívül fontos volt. Csungking elfoglalása megszüntette volna azt a helyzetet, hogy a Kuomintang az „ütköző" szerepét játssza a nép és az ellenség között. Kunming esete más volt. Ha az ellenségnek lett volna ideje, hogy újabb erőfeszítésbe kezdjen, ezt bizonyosan megkockáztatta volna. Az idő azonban már rövid volt. A vereség felhői más irányból kezdtek tornyosulni Japán felett.

8. Furcsa győzelem

1945 nyarán Roosevelt elnök meghalt. Azok a lovak, amelyek eddig az ő szekerébe voltak fogva, most otthon is, meg külföldön is futhattak, amerre akartak. Kínában Hurley és Wedemeyer úgy viselkedtek, mint a római prokonzulok a császárság egyik távoli tartományában. Ők voltak a Kuomintang végső reménysége, és ők voltak leglelkesebb támogatói is. Az ország természetesen nem került közelebb az egységhez. A Felszabadított Körzetekkel kifejlődött amerikai kapcsolatok sohasem mentek túl a megfigyelő csoportok színvonalán.

Kína másodrendű hadszíntérré lett az általános támadás stratégiájában. A „szabályos" fronton ismét pangás állott be.

A tizennegyedik és tizedik amerikai légi hadseregnek nem volt előretolt bázisa és így nem tudták közvetlenül bombázni Japánt. A huszadik légierő B. 29-es stratégiai bombázóit a nyugatkínai Csengtuból a Csendes-óceán menti Szaipánba helyezték. Itt közelebb voltak Tokióhoz és a tenger felől is el lehetett őket látni utánpótlással. Az amerikaiak ugyanakkor fokozottabban kezdték kiképezni a Kuomintang-hadseregeket és körülbelül harminc hadosztály számára juttattak elégséges élelmet, amerikai kiképző csapatokat és nagy fegyverszállítmányokat. Ezeket a divíziókat most Uj Hadseregnek nevezték. Mindenütt beszélték, hogy ezeket a divíziókat Csang a háború utánra katonai ereje alapjává teszi. Magyarul: az Uj Hadsereget szánták előörsül a Kuomintang politikai visszatéréséhez.

„Háború után", ez volt mindennek a kulcsa. Amikor a japánok — amint már néhány hónapja várni lehetett — kihúzódtak Dél- és Közép-Kínából, hogy a Jangcetól északra egy utolsó ellenállási vonalat létesítsenek — a Kuomintang-csapatok utánuk vonultak. Ezt a vonulást Csang Kai-sek sajtója „nagy győzelemmé" fújta fel. A valóság azonban az, hogy a csapatok nagyon ritkán léptek be egy városba addig, míg a japánok teljesen el nem hagyták és a „harc" egyetlen fajtája — hátvédcsatározás volt. Ennek ellenére Wedemeyer tábornok sajtószolgálata a Kuomintang kezére játszott ezeknek az „offenzivák-nak" felnagyításában. A tábornok Ho Jing-csint, a háborús erőfeszítés régi ellenségét rövidesen már „kínai Eisenhowernek" nevezte.

Más érdekes vonása is volt ezeknek a „győzelmeknek". Wedemeyer bókkal halmozta el Csungking legrosszabb tábornokait — Csungking pedig viszonzásul úgy tett, mintha méltányolná az amerikai kiképzés hatását. Az ember ezt szinte üdítőnek érezhette volna, ha arra gondolt, hogy mi mindent kiáltoztak Stilwellre, amikor valóban harcolni akart a japánok ellen A sok dicsőítésből semmi sem volt igaz. Minden haditudósító bizonyíthatja, hogy ebben az időben az Uj Hadsereg meg sem jelent a harctereken. A vacuumot betöltő csapatok ugyanazok a rongyos, rosszultáplált osztagok voltak, amelyeket a régebbi

hadjáratokban is bevetettek és oly sokszor szégyenletesen cserbenhagytak.

Mire tartogatták hát az Új Hadsereget? Röviddel a japán megadás előtt lapjelentések közölték, hogy Wedemeyer tábornok szemleutat tett az északkínai fronton, ahol — mint mondották — minden pillanatban várni lehetett a harc megkezdését. Rendkívül meglepő volt azonban, hogy a tábornok ezen a megfigyelő körúton éppen a kommunistaellenes blokád legfőbb kulcspontjait látogatta végig, amelyek délről, Szingantól kiindulva, Pingliangon keresztül, nyugat felé, Julinba, északról pedig Szuijuanon keresztül félhold alakban vették körül a jenani határkörzetet. A Nyolcadik Hadsereget a tábornok úr nem szemlélte meg, holott ez a hadsereg az ellenség belső erődítményvonalán már harcolt azért, hogy szétzúzza. Nem szemlélte meg a tábornok a Jenanban dolgozó saját megfigyelőcsoportját sem. A jenani határvidék „véletlenül" éppen útjában állott minden olyan előnyomulásnak, amelyet a kommunistaellenes blokád hadseregei intézhettek volna „az ellenség ellen". Ebben a helyzetben ennek a vidéknek a meg nem látogatása enyhén szólva . . . volt. (A hiányzó jelző pótlását az olvasó tetszésére bízzuk.)

Röviddel a Wedemeyer-szemle után — nyilván véletlenül — ismét közeledett a polgárháborús földrengés zaja. A Japán ellen indítandó „északi Kuomintang-offenziva" mese maradt — viszont a kommunistaellenes blokád csapatai Jetaisan-nál és más pontokon is betörtek a határkörzetbe. Amikor azután visszaverték őket, Je Csien-jing, a Nyolcadik Hadsereg vezérkari főnöke közölte, hogy vadonatúj amerikai fegyverek voltak náluk. Ezt a vádat egy hosszú listával is alátámasztotta, amely a fegyverek számát és az amerikai fegyvergyárosok nevét tartalmazta. A kommunisták-vezette hadsereg végre némi amerikai fegyverhez is jutott — ugyanazon a kerülő úton, amelyen régebben hozzájutottak a központi kormány utánpótlási anyagához.

A kínai hadszíntér sajtókonferenciáin Wedemeyer tábornok símulékonyan és zavartalanul viselkedett, mint mindig. Tagadta, hogy amerikai felszerelést juttattak volna a kommunistaellenes polgárháború céljaira, de azt mondotta: lehetséges, hogy a fegyverek egy részét „ellopták" és most ilyen célokra alkalmazzák.

Hasonló esetek — jelentette ki — azelőtt is megtörténtek. Arról egyetlen szót sem beszélt, hogy tiltakozik-e majd a kínai kormánynál, vagy éppen Ho Jing-csinnél, „Kína Eisenhowerénél". Egyetlen szót sem szólt arról, hogy a közölt bizonyítékokkal szemben mit szándékozik tenni.

Azután jött Potsdam, ledobták az atombombát, végül pedig a szovjet hadsereg betörte a mandzsúriai japán frontot, eldöntve ezzel az egész távolkeleti háború sorsát és meghiusítva azt a japán tervet, amely „az ázsiai kontinensen tanusítandó hosszas ellenállásról" ábrándozott. Japán kapitulált.

Közvetlenül a kapituláció után Csang Kai-sek utasítást adott a Kínában rekedt japán egységek parancsnokainak, hogy csak az általa kijelölt egységeknek adhatják meg magukat! Megmondotta nekik, felelősségre vonja őket, ha akár egyetlen egység is ellenállás nélkül (!) arra illetéktelenek előtt leteszi a fegyvert. Ez magyarul azt jelentette, hogy a japánoknak megparancsolták: harcoljanak tovább a kommunista vezetés alatt álló Nyolcadik és Negyedik Hadsereg ellen. Ugyanakkor arra is utasították őket, hogy fegyvereiket szolgáltassák be a régi japán quisling-hadseregeknek, amelyek most azzal álltak elő, hogy „egész idő alatt hűségesek voltak Csungkinghoz". Röviddel ezután az angolszászok szentesítették Csang Kai-sek mesterkedéseit és MacArthur tábornok a megadásra vonatkozó feltételeket becsempészte a szövetségesek Japán kapitulációjára vonatkozó megegyezési okmányába is.

Most bezzeg kezdték felhasználni az amerikaiak által kiképzett Uj Hadsereget. Még hozzá amerikai repülőgépek és hajók szállították ezt a hadsereget Észak- és Közép-Kína különböző pontjaira azzal a hivatalos indokolással, hogy „fogadják a japánok kapitulációját". Egy másik egység Kantonba ment, nehogy a japánok a délkínai szabadságharcos brigádnak adják meg magukat. Nemsokára csaknem az egész Uj Hadsereg a Felszabadított Körzetek seregei ellen vitt polgárháborúval volt elfoglalva. A Csang Kai-sek-kormány kijelentette: a Felszabadított Körzetek csapatai törvényellenesen tartanak megszállva bizonyos területeket. Törvényellenesen! . . . Törvényellenesen tartanak megszállva olyan területeket, amelyekért a háború egész tartama

alatt harcoltak, olyan területeket, ahol már évek óta nem látott a nép egyetlen Kuomintang-katonát sem.

A kérdés most a következőképpen állott: Kína kiállta a teljes meghódítására irányuló japán kísérlet próbáját. Most két út állott előtte. Visszahullik-e a félgyarmati sorba és a megosztottságba, vagy pedig: a győzelem megjutalmazza-e békével, teljes függetlenséggel és a haladás oly régen keresett lehetőségével.

A kérdésre abban az időben még nem lehetett választ adni. Az út kemény volt és tövises. A népi harc hatalmas mértékben kifejlődött, de a régi helyzet urai is összeszedték erejüket. Kína elmaradottságának hazai védelmezői megint kinyújtották kezüket, hogy leszedjék a nép harcának gyümölcseit. Ujra idegen segítséget hívtak saját népük ellen.

Az idegen segítség — amerikai segítség volt. Amerika a háború alatt nem ellenségnek, hanem barátnak látszott, hiszen ellensége ugyanaz volt, mint Kínáé. Az amerikaiak viselkedése nemcsak a háborús eredmények minden nyomát törölte el. Eltörölte azt a csalóka különbséget is, amely a kínai nép szemében az amerikai politikát elválasztotta a régi gyarmatosító hatalmak, például Anglia politikájától. Világos volt: Amerika is a régi intervencionista játékot játssza, csak éppen az ürügy „új" — „a kommunizmus megállítása".

XVI. *A SZOVJETUNIÓ, AMERIKA ÉS MANDZSURIA*

1. A kínai-szovjet szerződés eredete

A japánellenes háború végén a Szovjet Hadsereg Mandzsúriában volt, ahol gyorsan megsemmisítette az ellenséges szárazföldi haderő utolsó hallatlanul erős csoportját. Ez volt az a csoport, amelynek hosszú ideig tartó ellenállását még a japán megadás után is lehetségesnek tartották. Ezzel a csapással eldöntötte a Szovjetunió a távolkeleti háború sorsát. A Szovjetunió a Yaltában több hónappal ezelőtt meghatározott ütemterv szerint avatkozott be a háborúba. A japán háború befejezését kitervelő eredeti Sztálin—Roosevelt megegyezés nemcsak szovjet, hanem amerikai támadásokra is számított az ellenség kínai erődítményei ellen. A terv szerint az amerikaiak déli

irányból a tengerpart mentén törtek volna felfelé, a szovjet csapatok pedig észak-déli irányban előre. Mindkét hadseregnek együtt kellett volna működnie a helyszínen harcoló kínai csapatokkal. Persze: Észak-Kínában kommunisták vezették a japánellenes harcot. Washington és Csungking tehát attól reszketett, hogy a Szovjet Hadsereggel közösen végrehajtott hadműveletek még jobban erősítik ezeknek a csapatoknak a súlyát belsőkínai viszonylatban. Annál is inkább aggódtak a csungkingi és washingtoni urak, mert tudták: a kommunisták-vezette partizánhadsereg egyetlen morzsányi külső segítség nélkül, hatalmas katonai sikereket ért el Japánnal szemben és még hatalmasabb politikai sikereket a nép között.

A gyors győzelem és a biztos béke érdekében persze ajánlatos lett volna félretenni ezeket az aggodalmakat. Biztosítani, hogy minden erőt egyedül Japán ellen összpontosítsanak (úgy, ahogy azt Stilwell szerette volna) és előkészíteni a meglévő kínai kormány rekonstrukciójának lehetőségét. Ez a kormányrekonstrukció legalábbis arra kényszerítette volna a kormányt, hogy a fegyveres erő-összecsapás helyett utat nyisson a politikai versengésnek. Az akkori háborús helyzetben feltétlenül szükséges volt minden olyan belső szakadás elkerülése, amely két hivatalos kínai kormány megalakulását követte volna. Lényegében ezek voltak azok a célok, amelyeket Stilwell helyi stratégiai érdekekből kiindulva követett, de amelyek az egész megrendült világ megnyugtatásának egyik fontos feltételévé váltak.

Ez volt a célja az 1945-ben kötött moszkva—csungkingi szerződésnek is, amelynek feltételeit az amerikaikkal való tanácskozás után állították fel. A szerződés lényege az volt, hogy a japán támadók összezúzására katonai szövetséget teremtett és biztosítékokat igyekezett nyújtani a japán fenyegetés újjáéledése ellen. A támadó Japán újjáéledéséről beszélni nem minősült egyszerű félelemnek, mert világos volt, hogy még a vereség után is Japán marad a legnagyobb ázsiai ipari hatalom, amelyet gazdaságilag elmaradottabb országok „légüres tere" vesz körül. A Versailles utáni Németország intő például szolgált. A kínai belső ellentét vagy a Szovjetunió és a nyugati imperialisták közötti feszültség új jelentkezése, amelyet ez utóbbiak már a

két világháború között is arra használtak fel, hogy a tengelyhatalmak malmára hajtsák a vizet — mindez olyan politikai alkalmat nyújtott, amelyek nemcsak lehetségessé, de valószínűvé is tették a japán támadó hatalom újjáéledését. Ezt csak úgy lehetett kivédeni, ha a mikádó fasizmusának társadalmi és politikai gyökereit magában Japánban is kiirtják és ugyanakkor a szomszédos országoknak lehetőséget adnak arra, hogy ipari fejlődésben elérjék, vagy túlszárnyalják Japánt.

A kínai-szovjet szerződés legfontosabb része világosan mutatja, hogy az egész szerződést ilyen szellemben szerkesztették. Ez a rész azt mondja: kívánatos „az együttműködés a japánellenes háborúban egészen ez utóbbi feltétlen megadásáig (és) ... abban, hogy mindkét ország népének javára fenntartjuk a békét és biztonságot". A szerződést aláíró felek kötelezték magukat arra, hogy segítséget nyújtanak egymásnak egy bármelyiküket érő japán támadás esetén és megegyeztek abban, hogy „egyikük sem vesz részt olyan államcsoportosulásban, amely a másik szerződő fél ellen irányul". Megállapodtak abban, hogy kölcsönös „segítséget nyújtanak egymásnak a háború utáni szakaszban, hogy ilymódon meggyorsítsák és előmozdítsák a két ország nemzeti újjáépítését". A Szovjetunió az egyik függelékében leszögezte: kész arra, „hogy Kínának erkölcsi támogatást és katonai felszerelés formájában fegyveres segítséget nyújtson. Ez a segítség és támogatás minden más anyagi támogatással együtt teljes mértékben Kína központi kormányának, mint nemzeti kormánynak szól".

Később imperialista propaganda-célokra gyakran ki akarták forgatni a szerződés szövegezését, bár az teljesen és félreérthetetlenül világos. Ostobaság például azt mondani, hogy a Szovjetunió „elejtette a kínai kommunistákat", hiszen sohasem ismerte el a jenani vezetőket egész Kína kormányának — s azok sohasem kérték, hogy elismerje őket Az sem igaz persze, hogy a Szovjetunió Csang Kai-seknek segítséget ajánlott saját belső ellenzékével szemben, „akárcsak az Egyesült Államok". A nyújtandó segély jellegét rendkívül pontosan meghatározták és világos volt, hogy nem lehet szó polgárháborús segítségről, mert annak sem Japán legyőzéséhez, sem a háború utáni Kína újjá-

építéséhez nem volt köze. A szerződés megnemtámadási jellegű záradékai nemcsak azt jelentették, hogy a Szovjetunió nem avatkozik be a Kuomintang ellen (persze mellette sem) — hanem azt is, hogy a csungkingi kormány sem ugrándozik többé olyan lelkesen minden szovjetellenes blokkban. A szerződést nem pártok, hanem államok között kötötték és a szerződés szempontjából teljesen közömbös volt, hogy a Kuomintang továbbra is egyeduralkodó párt marad-e a kínai kormányban. Az Egyesült Államokban sem mond le egy demokratapárti adminisztráció olyan nemzetközi kötelezettségekről, amelyeket republikánus elődje vállalt. Azt sem mondhatta senki, hogy egy bizonyos pártot képviselő kormány által aláírt nemzetközi szerződés arra kötelezi az okmányt aláíró másik ország kormányát, hogy álljon Washington mögé annak a politikának a támogatásában, amely a szerződést kötő kormány felett monopóliumot gyakorló párt hatalmát akarja fenntartani.

Igaz, hogy független és szövetséges államok között kötött szerződések nem irányozhatnak elő fenntartásokat a szövetséget kötő államok kormányformáival kapcsolatban. Igaz azonban az is, hogy minden kormánynak és nemzetnek joga van véleményt alkotni a határain kívül fekvő országok külpolitikai helyzetéről. Kína esetében napnál világosabb volt, hogy a belső viszálykodás folytatása ebben a helyzetben megakadályozhatja a kínai újjáépítés megkezdését és veszélyeztetheti a Csendes-óceán békéjét. Ezt a tényt hivatalos közleményekben és a sajtón keresztül az amerikai kormány és az egész amerikai nép elismerte. Elismerte ezt a Szovjetunió is a szerződés megkötése előtt és után. A szovjet kormány helyzetének talán legjelentősebb magyarázatát nyújtotta a *Krasznaja Zvjezda* (Vörös Csillag, a Vörös Hadsereg lapja) a szerződéshez fűzött kommentárjában:

> Kína nem maradhat elmaradott, félfeudális ország. Nagy feladatok várnak rá. Kína demokratikus erői ellenezni fognak minden olyan kísérletet, amely az országot a reakció útjára akarja téríteni. Kína számára az egyetlen út a progresszív demokratikus fejlődés útja — együttműködésben a többi nagy, demokratikus hatalmakkal.

Jellemző, hogy a Szovjetunió egyetlen megjegyzést sem tett annak láttára, hogy a szovjet-kínai szerződés tárgyalásának minden egyes fázisát megbeszélik amerikai barátaikkal a csungkingi urak. A Szovjetunió szót sem ejtett erről, holott köztudomású, hogy ilyesmit nem igen szokott megjegyzés nélkül hagyni. Ebből is arra kell következtetni: a szerződés megkötésével Moszkva Kínában és az Egyesült Államokban is erősebb tevékenységre akarta serkenteni a kínai egységet pártoló erőket. Igy próbálta megállítani azt a már lassan kibontakozó ellentétes irányzatot, amely a meg-megismétlődő Kuomintang-kommunista összecsapásokban és a nyiltan egyoldalú amerikai beavatkozásban nyilvánult meg.

2. A kiújult mandzsúriai probléma

A kínai-szovjet szerződésnek az a része, amely háború utáni kérdésekkel foglalkozott, nagyrészt Mandzsúriát emlegette. Amióta Mandzsúria neve a modern diplomácia történetében megjelent, rendszerint mindig utánabiggyesztették a kínos „probléma" szót. Ujságírók és publicisták már negyven esztendeje „lőporos hordónak" meg „ütközőpontnak" nevezték Mandzsúriát. Akármelyik jelzőt választjuk is, letagadhatatlan, hogy ebben a rövid történelmi periódusban Mandzsúriában két nagy háború is kirobbant, számtalan csatának meg „incidensnek" pedig szinterévé vált.

Ennek az az oka hogy a tizenkilencedik század vége óta Mandzsúria az imperialisták közötti ellentétek egyik bázisa volt. Francia pénzügyi érdekeltségek támogatásával először a cári Oroszország szállta meg. Olyan szerződést kötött, amely a politikai befolyás nagyrészét Szentpétervárnak, a vasútépítésből fakadó profit nagyrészét pedig a párizsi bankároknak juttatta. Mindkét ország Mandzsúria „fejlesztésével" akarta ellensúlyozni azt, hogy a gazdag Jangce-volgy angol kézben van. Válaszul az angolok támogatták a Mandzsúria felé törő japánokat. Azt remélték, hogy ilymódon Japánt is és Oroszországot is lekötik egy kölcsönös konfliktusban, s igy azoknak nem marad idejük arra, hogy India irányába tekintsenek. Az angolok tudták, hogy Tokiónak nincs tőkéje, tehát északkínai jövedelemforrásait nem

aknázhatja ki a londoni City hasznothajtó segítsége nélkül. 1902-ben megkötötték az angol-japán szövetséget. Lord Kitchener már igyekezett ki is használni ezt a szerződést és Mukdenről úgy beszélt, mint „Japánnak szánt" birtokról. Az angol számítás csúcspontja az volt, amikor a japánok győzelmet arattak az 1904—1905-ös orosz-japán háborúban. Ez azt eredményezte, hogy az orosz és angol befolyási övezetek között egy japán ütköző-zóna létesült — amely sokkal később, váratlanul az angol gyarmatbirtokokat fenyegető veszedelemmé nőtt.

Közben az Egyesült Államok pénzügyi nagyhatalommá váltak — és a Fülöp-szigetek Spanyolországtól való elhódítása után, távolkeleti katonai hatalommá is. A newyorki bankárok éppen akkoriban fejezték be az amerikai vasúthálózat búsás profitot jelentő építkezéseit és új befektetések után néztek. Abban az időben Willard Straight, Mahan tengernagy és Theodore Roosevelt imperialista tanítványa volt a mukdeni konzul. A Yale egyetem ismert történésze, Whitney Griswold professzor megállapítja: Straight „a mukdeni konzulátust az amerikai kereskedelem erőszakos ügynökségévé tette. A Harriman-féle vasúti érdekeltségekkel együtt azt tervezte, hogy Mandzsúriában kiépíti a világkörüli amerikai vasútrendszer egyik láncszemét". Amikor 1908-ban visszatért Washingtonba, Straight „összekötőként működött a külügyminisztérium és azok között a bankárok között, akik a kormány távolkeleti politikájának hivatalos megbízottaivá váltak. Ő volt a külügyminisztérium távolkeleti osztályának főnöke — és ebben a minőségében dolgozott Harrimannak. Ő volt Harriman megbizottja is — és ebben a minőségében dolgozott a külügyminisztériumnak".* 1909-ben Straight és Harriman megpróbálták rávenni Oroszországot és Japánt, hogy egymással versengő mandzsúriai vasútérdekeltségeiket adják el egy amerikai kombinációnak. Ez nem sikerült nekik, de sikerült rávenniök a pekingi császári kormányt, hogy juttasson nekik koncessziókat párhuzamos vasútvonalakra. Mandzsúriában is alkalmazni akarták az Amerikában jól ismert verseny-kiölési módszert. Peking,

* A. Whitney Griswold: The Far Eastern Policy of the United States, Harcourt, Brace and Company, New York 1938.

amely önmagában rendkívül gyenge volt, örült, hogy új pályázó lép a színre, mert azt remélte, hogy ez lehetetlenné fogja tenni egyetlen hatalom teljes uralmát a mandzsúriai körzetben. A Harriman—Straight kombinációt azután kiterjesztették. Bevették az üzletbe a Morgan érdekeltségeket, meg a Kuhn, Loeb & Company céget (National City Bank, First National Bank) is és újabb kedvezményeket vásároltak az ingadozó császári birodalomtól.

Mandzsúria a diplomáciai stratégiában már régen gondot okozott az Egyesült Államoknak. Az orosz-japán háború után Japán volt az egyetlen eléggé erős és kevéssé lekötött tengeri hatalom, amely fenyegethette Amerika új, távoli és viszonylag védtelen birtokait. Guam-szigetét meg a Fülöp-szigeteket. Washington nyomban manőverezni kezdett, hogy ezeket az orosz-kínai határvidék feláldozásával megmentse. Éppen úgy, ahogy Anglia igyekezett menteni Indiát. Theodore Roosevelt megkötötte Japánnal a Root-Takahira egyezményt és megszegte az akkor névleg független koreai kormánnyal kötött szerződését azzal, hogy elismerte a Korea feletti japán protektorátust. Amikor Roosevelt elhagyta a Fehér Házat, azt írta utódának, Taftnak:

> Életfontosságú érdekünk, hogy országunktól távoltartsuk a japánokat (utalás a kaliforniai japán bevándorlás körüli vitákra) és ugyanakkor biztosítsuk Japán jóakaratát. A japánokat ugyanakkor életfontosságú érdekek fűzik Koreához és Mandzsúriához. Ezért rendkívül fontos, hogy Mandzsúria irányába semmi olyan lépést ne tegyünk amely azt éreztetheti Japánnal . hogy ellenségesek vagyunk irányában.

Taft elnök követte ezt a tanácsot. A „nyitott ajtó és egyenlő lehetőség" doktrínáját úgy értelmezte, hogy elismerte a Kínától kicsikart japán politikai koncessziókat, azzal a megokolással, hogy nem használják fel azokat az amerikai profit csökkentésére. Az Egyesült Államok és Japán ilymódon szinte partnerekké váltak Mandzsúriában. Az egyik adta a pénzt, a másik pedig az „érinthetetlen tartalékokat" — éppen úgy, ahogy Japán és Anglia cselekedte

A pekingi kormány akkor névleg még mindig szuverén volt, tehát a császári hatóságoknak nyujtott kölcsönöket felhasználták

arra, hogy megvásárolják rajtuk a mandzsúriai amerikai befektetések támogatását. Knox külügyminiszter bejelentette, hogy a diplomáciai megállapodásoktól függetlenül „Kína ügyeiben azoké a hatalmaké a szó, amelyek a kínai vasútak építését pénzelik. Az amerikai tőke jelenléte... az Egyesült Államok szavának nagyobb súlyt fog adni az országon belüli politikai ellentétek eldöntésében". Az USA elnöke meg is írta Csun hercegnek, a Mandzsu-ház külügyminiszterének (1909-ben), hogy „neki magának személyes érdeke, hogy az amerikai tőke résztvegyen Kína fejlesztésében" Knox és Taft egyaránt arról beszéltek, hogy „biztosítani akarják a kínai közigazgatás érinthetetlenségét". A kínai nép azonban Washington politikáját a japán támadók politikájával kötötte össze. A nép látta, hogy Amerika egy haldokló rendszert támogat, amelyet ők le akarnak rázni a hátukról, olyan rendszert, amely már annak idején amerikai pénzzel nyomta el Szun Jat-szen demokratikus mozgalmát.

Ez a helyzet olyan eredményekkel járt, amelyekről ma is érdemes megemlékezni Az 1911-es kínai forradalom kitörésekor kiderült, hogy utoljára az Egyesült Államok adta fel a mandzsú zsarnokságba vetett reménységét A kínai reakciónak nyujtott amerikai segítség ma is ugyanezekkel a módszerekkel akarta biztosítani az ígért gazdasági kedvezményeket, bár az egymásután következő reakciós kormányok jónéhányszor csalódásba ejtették támogatóikat azzal, hogy nem tudtak ellenállni a nép és a történelem nyomásának Nemzetközi szempontból az amerikai politika már húsz esztendeje azzal foglalkozott hogy erősítse Japánt. Kínát pedig saját belső ellentéteivel annyira lekötve tartsa, hogy erejét ne mozgósíthassa nemzeti létének megvédésére. Ez a politika ott kezdődött, ahol végül is tetőfokát kellett elérnie — Mandzsúriában.

Még előbb azonban sok más esemény is történt. Az első világháború alatt a nyugati imperialista befolyás Mandzsúriában és általában egész Kínában meglehetősen pangott, míg a japán hatalom előretört. A Nagy Októberi Forradalom és a fegyverszünet után a helyzet ismét megváltozott. A szovjet kormány önként lemondott különleges jogairól és a kínaiak szerették volna helyreállítani teljes szuverénitásukat. A nyugati imperialisták Horváth

cári tábornok helyi hatalmát erősítették meg, aki továbbra is igazgatta a kelet-kínai vasútvonalat, az egész vasúti zóna parancsnokának szerepét játszotta és kínai területen orosz állampolgárokat soroztatott a fehér hadseregekbe. Az imperialisták ugyanakkor ismételten tagadni próbálták azt a megcáfolhatatlan tényt, hogy Mandzsúriát egy szovjet-szibériaellenes orvtámadás támaszpontjává építik ki. Szibériát már is megtámadta a vérszomjas Szemenov tábornok. Szemenovot angol-francia és japán pénz, meg fegyverek támogatták. Támogatták az amerikaiak is, akik a Harriman-érdekeltségek segítségével Szemenov használatára üzembe helyezték a mandzsúriai vasútvonalakat is. Névleg persze Horváth tábornok — mint „a törvényes orosz hatóságok képviselője" nevére szólt a támogatás.

Felvetődik a kérdés: ha a nyugati imperialisták abban az időben azt hajtogatták, hogy „nem avatkoznak be" Oroszország és Kína belügyeibe — akkor mit is csináltak hivatalosan? A hivatalos válasz ilyenkor mindig az volt, „a nyugati imperialisták Németország ellen küzdenek". A korabeli angol és amerikai lapok tele voltak „megbízható bizonyítékokkal" arranézve, hogy Lenin és a bolsevikok valamennyien német ügynökök — sőt még arranézve is, hogy a szibériai német foglyokat kiszabadították és hadsereget szerveztek belőlük, amelyet a cseh légió, Szemenov, meg Horváth hadseregei ellen küldenek. A *New York Times* különösen rendkívül termékeny volt ilyen hazugságok kitalálásában.

A Szibériában partra tett amerikai csapatok parancsnoka ekkor egy Graves nevű tábornok, becsületes demokrata volt, aki — akárcsak Stilwell — inkább követte a levélben küldött utasítások szoszerinti fogalmazását, mint szélsőségesen reakciós lényegét. Graves inkább akadályozta, mint segítette a japánokat és angolokat az orosz forradalom ellen. A nyugati imperialisták és a japánok Mandzsúriából kiindult intervenciós támadását végleg mégis csak 1924-ben űzték ki Oroszország földjéről — holott abban az időben már régen nem voltak olyan „németek, akik miatt aggódniok kellett volna" az imperialistáknak.

Mandzsúria egész későbbi fejlődését is azok a kísérletek szabták meg, amelyek az országból új szovjetellenes támadások számára megfelelő támaszpontot akartak létesíteni. Ez volt a

gyökere annak, hogy a nyugati meg a kínai reakciósok egyaránt egyengetni igyekeztek a japán előretörés útját. A Szovjetunió emlékezett a közvetlen háború utáni esztendőkre, amikor a szibériai határ orosz oldalát munkások vére öntözte. Ahelyett, hogy a nép élete megkönnyítésére, fogyasztási javak termelésébe foghattak volna, kénytelenek voltak bombát és gránátot gyártani. Mandzsúria japán meghódítása után a tartomány kínai lakói kénytelenek voltak életüket a japán követelések szerint berendezni. Lefektettek vasútvonalakat, amelyeknek nagyon csekély, vagy semmi gazdasági jelentőségük nem volt, de szükségesek voltak a tervezett szovjetellenes hadjáratban. Gyárakat építettek, amelyek fegyvert — és nem ruhát, meg mezőgazdasági szerszámokat gyártottak. Mandzsúria lakói gabonaféléket termesztettek — de nem ehették meg. A gabonára a japán hadseregnek, a szójabab-exportra pedig a tokiói valutatartalékoknak volt nagy szükségük. Mandzsúria ezért lett ipari és közlekedési vonalon Kína legfejlettebb része — és népe ezért lett mégis egyre nyomorultabb. A lakosság egy része kezdett forrongani és a hegyekbe ment a partizánok közé, akikből nem verték ki a gondolkozóképességet és arra az időre várakoztak, amikor országuk nem lesz többé imperialista csatatér.

3. Mit akar Mandzsúria népe?

Kik élnek ma Mandzsúriában?

Az országrésznek negyvenmillió lakosa van. Ezeknek kilenctized része kínai paraszttelepes s az utolsó ötven esztendő alatt érkezett erre a vidékre. A többi mongol (a tartomány nyugati részén), koreai (keleten), japán és orosz vegyesen. A mandzsúk, akik számszerűen sohasem voltak sokan, gyakorlatilag megszűntek különálló nép lenni és felszívódtak — főleg a kulturális asszimiláció során. Néprajzilag Mandzsúria kínai és annak a japán állításnak, hogy van külön „mandzsukuói" nemzetség, semmiféle alapja nem volt.

Más-e Mandzsúria, mint Kína többi része?

Igen, más. Kínában egészen a felszabadulásig a föld tulajdonjogi viszonyai emberemlékezet óta fennálló feudális szoká-

sokra épültek. Mandzsúria már a felszabadító roham előtt teljesen az imperializmus gyümölcse volt, ahol a nagyarányú vasútvonalépítés fellendítette a nagy földműves települések kialakulását. Az ország más részén a viszonylag kisbirtokkal rendelkező földesurak kezében volt a hatalom. Itt a hivatalnokok és hadvezérek mohósága sok bérlővel rendelkező, óriási birtokokat teremtett. A mezőgazdasági termelés nagyrésze exportra került. Fő exportcikk volt a szójabab. A könnyűipar is növekedett, de ennek a termékei sem hazai használatra, hanem exportra készültek. Mandzsúria közlekedési hálózatát a cári Oroszország és a császári Japán építette ki, kizárólag stratégiai célokra és a gyarmati érdekeket tartva szem előtt. Japán fejlesztette ki a nehézipart és a bányászatot — mint mondottuk, tisztán háborús célokra.

Mandzsúria Japán veresége után is különbözött Kína többi részétől. Ezúttal azonban politikai és technikai szempontból egyaránt az élre került. Régebben Mandzsúriát tartották legjobban kézben az imperialisták — most ezt a tartományt tisztították meg legjobban a japán csapatoktól, az imperialista gazdasági befolyástól és a quislingektől. Azért történt ez így, mert a Szovjet Hadsereg és a partizánok nem paktáltak le a japánok csatlósaival, mint az amerikaiak, meg a Kuomintang. Mandzsúriában gyakorlatilag nem is volt jelen a Kuomintang. Nem is védhette hát meg a feudalizmust sem. Mandzsúriában a nagy földesurak túlnyomó többsége együttműködött a japánokkal. Ezeknek birtokát elkobozták. Ezért azután ezeken a területeken még gyökeresebb volt a földreform, mint a háború alatt a kommunisták vezette körzetekben. Itt földbér-csökkentés helyett nyomban felosztották a birtokokat. Itt senkisem gátolhatta meg, hogy az ellenség a nép egységei előtt tegye le a fegyvert.

Hol állott Mandzsúria népe a Kuomintang és a kommunisták közötti harcban? A mandzsúriaiak gyűlölték a polgárháborút és ragaszkodtak ahhoz, hogy minden kínai a nemzeti ellenség ellen küzdjön. Ez vezette az „ifjú marsallt", mikor a szingani rajtaütést kitervelte és fegyverszünetet írt alá a kommunistákkal — akik ellen kiküldték. Ezért a cselekedetéért letartóztatták és az egész japánellenes háború tartama alatt fogolyként

sínylődött Csungkingban. Fogságban tartása nyilvánvalóan Csang Kai-sek legnagyobb baklövései közé tartozott, mert nemcsak a mandzsúriai munkás- és paraszttömegeket, hanem a vagyonosabb osztályok tekintélyes részét is elidegenítette a Kuomintangtól. Az „ifjú marsall" 1946-ban részben megfizetett ezért. Ebben az időben Csang Kai-seknek újra szüksége lett volna rá és megigérte neki: szabadon ereszti, ha befolyását arra használja, hogy a mandzsúriai egyensúlyt a Kuomintang javára billenti. „Ifjú marsall" ezt visszautasította és közölte, hogy inkább fogságban marad.

Ami a kommunistákat illeti, ők nem voltak új szereplők a mandzsúriai politikai színpadon. 1931-től ők voltak lelkei annak a partizán hadseregnek, amely később beolvadt a megszálló erők ellen harcoló Egyesült Japánellenes Önkéntes Hadseregbe. 1937 után sok mandzsúriai hivatásos tiszt csatlakozott a kommunisták vezetése alatt álló észak-kínai Nyolcadik Hadsereghez. Olyan emberek voltak közöttük, mint Lu Cseng-csao tábornok és Csang Hszue-si tábornok, az „ifjú marsall' öccse. 1942 után a Nyolcadik Hadsereg egységei is behatoltak Dél-Mandzsúriába a Nagy Falon keresztül.

A mandzsúriaiak mindig tudták, hogy a kínai belpolitikai villongások megnyitják az utat az idegen imperializmus számára és végül is mindig az ő tartományuk elvesztéséhez vezetne. A legelső egységes nemzeti frontot, amelyben valamennyi politikai csoport egyenrangúan működött együtt Japán ellen, éppen a mandzsúriai partizánok soraiban sikerült megvalósítani. Ez 1934-ben történt, három esztendővel azelőtt, hogy ezt Kína másrészén sikerült volna elérni.

Mit tehet Mandzsúria Kína többi részéért — és mit várhat tőle?

Mandzsúria az ország legiparosodottabb része. Élelmiszerben és ásványokban önellátó, ezenfelül pedig bőséges kereskedelmi kapcsolatokra nyílik lehetősége. Vasút köti össze a Szovjetunióval és Kína többi részével, tengere számára nyitva áll a kapcsolat a világ összes kikötőjével. Többet adhat Kína tartományainak, mint azok neki — ha Kína békében él és erejét a belső gazdasági fejlesztésnek szenteli.

A gazdasági kérdésektől függetlenül Kína általában többet adhat Mandzsúriának, amelyet a japán megszállás oly sokáig elszigetelt a legfontosabb nemzeti áramlatoktól. A japánok egyetlen mandzsúriainak sem engedték meg, hogy magasabb oktatásban részesülhessen. Kivételt csak egy egész kicsiny, szűk technikai kategória képezett, az is mindössze tizenöt esztendeig. A japánok sok mandzsúriai értelmiségit és hazafit irtottak ki, a politikát és közigazgatást pedig nem engedték ki kezükből. Mandzsúriának ezért rendkívüli módon szüksége volt arra, hogy megismerkedjék az 1937 után Kínában kifejlődött haladó kulturális és politikai mozgalmakkal.

4. Mandzsúria, Kína és az 1945-ös megállapodás

Vizsgáljuk most meg, milyen volt Mandzsúria viszonya nagy szomszédjához, a Szovjetunióhoz? Melyek a Szovjetunió jogos érdekei ezen a területen? A Szovjetunió legfőbb érdeke az volt, hogy határai biztonságban legyenek. Ez azt jelentette, hogy szembefordult minden olyan irányzattal, amely Mandzsúriát ismét szovjetellenes fenyegetés támaszpontjává szerette volna tenni.

Érdeke a Szovjetuniónak az is, hogy a keletkínai (Csangcsuni) vasútvonalon zavartalan legyen a javak áramlása, mert ez a vasútvonal körülbelül nyolcszáz kilométerrel rövidíti meg az utat a Bajkál-körzet Csita nevű városa és Vladivosztok között. A harmadik szovjet érdek az, hogy szabad útja legyen Dairen kikötője felé, amely a nagy szibériai szárazföld-tömb egyetlen jégmentes kikötője, holott ennek a tömbnek a nagysága felér az egész Egyesült Államokéval.

A Szovjetuniónak tehát vannak bizonyos érdekei Mandzsúriával szemben. Miben különbözik az érdekek biztosítására irányuló politikája a cárok politikájától?

A cárizmus, amely Mandzsúria első vasútvonalait lefektette, ugyanakkor megsértette Kína szuverénitását is. A „jogok" eltorzításával nemcsak a valóban fontos útrövidítést szerezte meg, hanem az egyeduralmat is kikényszerítette Dairen és Port Arthur felett. Az egész vasuti zónát teleszórta csapatokkal, amelyek ezt

a zónát ugyanolyan gyarmati módszerekkel igazgatták, mint Amerika a Panama-csatorna zónáját. Mint a többi idegen hatalmak, a cári kormány is területenkívüliségi jogot követelt alattvalói számára, akár a vasuti zónában éltek, akár nem.

A szovjet kormány egészen más politikát követett. A szovjet kormány önként lemondott a területenkívüliség és közigazgatási koncessziók jogairól. Lemondott arról is, hogy csapatokat tarthasson kínai területen. Mindezt már 1919-ben megtette — huszonkét esztendővel előbb, mint Anglia és az Egyesült Államok. Sohasem kísérelte meg ezeknek a kiváltságoknak a visszaállítását, az 1945-ben kötött egyezményben sem. Ebben az új egyezményben a Szovjetunió még arra is kötelezte magát, hogy Mandzsúrián keresztül nem szállít csapatokat egyik orosz városból a másikba — kivéve természetesen japánellenes háború esetén. A Szovjetunió még abba is beleegyezett, ami eleve lehetetlenné tette, hogy Mandzsúriába fegyvert szállítson. Az egyezmény ugyanis kimondotta, hogy a vasútvonalon szállított fegyverek vagonjait a két szovjet határállomás között le kell pecsételni. A cári helyőrségekkel kézbentartott „vasúti zónát", amelyről 1919-ben lemondottak, ebben a szerződésben sem szervezték újjá, holott a Szovjetunió számára komoly károkat jelentett az a tény, hogy Csang Kai-sek nem tudta megvédeni a mandzsúriai vasútvonalat. Kínai területen nincs „Panama-csatornaövezet". A szerződés szerint a polgári közigazgatás és a közös birtokban lévő vasútvonal katonai védelme is kizárólagosan kínai kézben van. Ezt a szerződést a Szovjetunió a legszigorúbban betartotta. Amikor 1946-ban fellángolt a polgárháború — minden orosz vasuti alkalmazottat visszavontak a vasútvonal szakaszáról — akár a Kuomintang-csapatok, akár a kommunisták tartották kézben az említett vonalszakaszt. A vasútvonallal kapcsolatban sohasem tértek el az eredeti szovjet politikától — és sohasem tértek vissza a cári idők politikájához. Amikor a Szovjetunió lemondott az egyenlőtlen szerződés biztosította jogokról a forradalom után, ugyanakkor nem mondhatott le a gazdasági befektetés jogáról ezen a vasútvonalon, amelyet egyedül orosz kézzel építettek. Feladta természetesen a befektetéshez korábban hozzáfűzött különleges katonai és politikai kiváltságokat. A vasút-

vonal ilymódon kínai-szovjet közös kereskedelmi vállalkozássá lett, amely a kínai törvények hatálya alá tartozott, amelyet Kínának jogában állott visszavásárolni, s amely semilyen formában nem sértette Kína szuverénitását. 1929-ben bizonyos kínai tartományi hatóságok az imperialista kormányok szovjetellenes izgatására támaszkodva erőszakkal akarták kiebrudalni a szovjet kereskedelmi érdekeltségeket. A Szovjetunió erővel védekezett az erőszak ellen, csapatai átlépték a határt és megvédték a vasútérdekeltségeket. De még ezt sem használták fel arra, hogy új jogokat követeljenek maguknak és Mandzsúriát az utolsó emberig kiürítették, mihelyt a közös megegyezéssel hozott megállapodást ismét helyreállították. Ez teljesen szokatlan jelenség volt a Távol-Kelet történelmében. Hiszen más idegen hatalmak, amelyek katonai akcióval kierőszakolt szerződések betartását erőszakkal kényszerítették ki — sohasem mulasztották el, hogy új kiváltságokat ne kérjenek és meg ne fizettessék költségeiket a kínaiakkal.

Port Arthur közös szovjet-kínai flottabázis, ahol szovjet tengerészeti helyőrség állomásozhat a szerződés szerint. Minden felszerelés költségét és a személyes kiadásokat is a szerződés szerint a Szovjetunió fedezi, nem pedig a kínai kormány, vagy az adókkal elnyomorított nép — mint a cár idejében, a japánok idejében, vagy a mai Hongkongban. A város polgári közigazgatása kínai marad. A szerződés azt is kimondja, hogy ezek a támaszpont-jogok harminc év mulva érvényüket vesztik, amikor minden felszerelés és minden szovjet tulajdon térítés nélkül a kínai kormány tulajdonába megy át.

Visszatérve a határbiztonság kérdéséhez: ebben a kérdésben más-e vajjon a szovjet-mandzsuriai viszony, mint a cár idejében?

Gyökeresen más. A cári Oroszország azzal a célzattal lépett a színtérre, hogy részt kérjen Kína imperialista felosztásából. Abban az időben Mandzsúria teljesen fejletlen körzet volt, ahova nem hatoltak még be külföldi imperialista érdekeltségek, sem pedig a kínai telepesek. A következő félévszázadban Mandzsúria az idegen befolyás csataterévé vált. Ilymódon már láttuk, először arra használták, hogy a Nagy Októberi Forradalom

vívmányainak megerősödését akadályozzák, azután arra, hogy szovjetellenes támaszpontot építsenek belőle. 1931-től kezdve Japán óriási hadifontosságú építkezéseket hajtott végre ezen a vidéken. Megtámadta a Szovjetunió védőműveit 1937-ben a Szungari-szigeteken, 1938-ban Csangkufengnél és 1939-ben Nomonhan-nál, a mongóliai határon. Csak a szovjet emberek kemény munkája és a szovjet hadsereg hatalma tette lehetségessé ezeknek a támadó kísérleteknek a leverését. Csak ez vette el a japánok kedvét a nagyobbméretű támadásoktól. Miért szállított el a Szovjetunió gépeket Mandzsúriából? Volt-e joga erre? Mit és mennyit szállított el?

A szovjet hadsereg egyetlen darab olyan ipari felszerelést sem szállított el, amely a japán megszállás előtt kínai tulajdonban volt. Mindössze azt szállította a Szovjetunióba, amit Japán a megszállás után szerelt fel — és annak is mindössze tíz-huszonöt százalékát. Mint már említettük, ennek az ipari felszerelésnek túlnyomó többsége (acélgyárak, repülőgépgyárak, olajfinomítók, mesterséges gumigyárak és autógyárak) a japán hadsereg birtokában volt és a tervezett szovjetellenes támadást kellett volna táplálnia. Ez a támadas nem következhetett be, de a Szovjetuniót arra kényszeritette, hogy milliárdokat költsön távolkeleti védelmi erődítményeinek megerősítésére és egymillió embert tartson fegyverben olyan körzetben, amelynek lakossága alig volt tíz millió. A Szovjetunió ezért méltán hivatkozott arra, jogában áll leszerelni a japán tegyvergyárakat, erődítményeket és repülőtereket, elszállítani a Japán által szovjetellenes támadás céljaira épített ipartelepeket. Annál természetesebb volt az ilyenfajta biztonsági törekvés, mert az említett iparágak eredetét és célját mindenki ismerte — és mindenki ismerte Csang Kai-sek régi szovjetellenes magatartását is. Hogyan vélekedik Mandzsúria népe a Szovjetunióról?

Tizenöt esztendős szolgaság után a Szovjetunió felszabadította Mandzsúria népét. Hallatlan gyorsasággal végetvetett a báb-közigazgatás uralmának. Amikor fenntartás nélkül elismerte az akkori szerződéseknek megfelelően a Csang Kai-sek-kormány közigazgatási jogait, nem állt útjában a nép öntevékeny felszabadulási törekvéseinek. Hadseregeit teljes mértékben vissza-

vonta — holott elég furcsa módon kétszer is el kellett halasztania a kivonulást Csang Kai-sek kérésére. Csang Kai-sek nemcsak azt kívánta a Szovjet Hadseregtől, hogy az általa felszabadított városokat adja át neki, hanem azt is, hogy fegyverezze le a mandzsúriai partizánegységeket. Ezt az utóbbi követelést a Szovjet Hadsereg természetesen visszautasította. Bosszúból a Kuomintang erős szovjetellenes agitációt fejtett ki egész Kínában. Először azt mondották, hogy az oroszok „nem akarnak kivonulni". Amikor kivonultak, azt mondották, „kivonultak a nélkül, hogy véglegesen megakadályozták volna, hogy a kínai kommunisták benyomuljanak". Mandzsúria népe természetesen nem törődött ezzel a propagandahadjárattal és kétszeresen hálás volt a Szovjet Hadseregnek. Először hálás volt azért, mert a Szovjet Hadsereg kiűzte a japánokat. Másodszor hálás volt azért, mert nem szolgáltatta ki őket a földesuraknak és feudálisoknak.

A mandzsúriai népnek azonban már a japán megszállás előtt is igen jó véleménye volt a szovjet emberekről és a szovjet vállalatokról. A szovjet-kínai közös vasútellenőrzés időszakában az igazgatóság szovjet része mindig azon igyekezett, hogy az egyenlő képesítésű szovjet és kínai munkások egyenlő bért kapjanak és a vasútvonal bevételeiből egyenlő részt fordítsanak a szovjet és kínai munkások szociális juttatásaira, kórházaira, klubjaira és iskoláira. Addig soha nem volt példa arra, hogy Kínában külföldi vállalkozás egyenlő munkáért egyenlő bért és egyenlő juttatásokat kínált volna. Hiszen ez „sértette" a gyarmati viszony alapelvét: „Használd ki az olcsó munkaerőt és erősítsd az ellentéteket a hazai és a ‚bennszülött' munkások között." Munkások és értelmiségiek tízezrei dícsérték a szovjet vasútigazgatóság politikáját és elterjesztették a hírét szerte az országban. Ilyen politikát a japán „felsőbbrendű faj" esztendőkig tartó rabszolgapolitikája után csak még jobban értékel a mandzsúriai nép.

XVII. EZT AKARTUK?

1. Vissza a régi politikához

A győzelmet követő esztendőben a béke előkészítésének és megszervezésének feladatát az új stratégiai pozíciókért folyó verseny és egy minden eddiginél undorítóbb háborús kürtharsogás kísérte. A tengelyellenes szövetség sok, különböző-fajta elemből tevődött össze. A nagy szocialista ország mellett résztvettek ebben a szövetségben tőkés és feudális országok. Résztvettek gyarmatosítók és leigázottak, liberálisok és kommunisták. Bizonyos meghatározott ideig együtt szálltak szembe a fasiszta hódítókkal. A népek azt várták, hogy a fasizmus vereségéből új világ emelkedik ki és a háború alatt oly bőkezűen osztogatott ígéretek megvalósítását követelték. A hatalmon lévők közül sokan azonban nem akartak egyebet, mint visszatérni a fasiszta fenyegetés előtti világhoz. Az a világ pedig rossz világ volt. Az a világ fasizmussal és háborúval volt terhes, fasizmust és háborút szabadított a földre — és megvolt a lehetősége annak, hogy újra megteszi.

Még el sem temették azoknak a holttesteit, akik a szövetségesek hadseregeiben, a nemzeti felszabadító partizánmozgalmakban, a földalatti mozgalmakban harcoltak és meghaltak a győzelemért — és reményeiket máris sárba tiporták. A zászlókat, amelyek alatt harcoltak, más zászlókkal akarták helyettesíteni. Olyanokkal, amelyeket ezek a harcosok már egyszer megtanultak gyűlölni. Az embereket és a pártokat nem aszerint ítélték meg, hogy mit tettek a második világháborúban, hanem aszerint: mennyire lehet hasznukat venni a harmadikban.

Mindezt az imperialisták cselekedték, élükön az Egyesült Államok mai vezetőivel.

Az egész világ tudja, hogy ezeket az „eszméket" hírhedt fultoni beszédében Churchill már nyíltan hirdette. A beszéd alatt Truman is ott állott mellette.

Elkezdtek felépíteni egy olyan kettészakított Németországot, amelynek nyugati fele nem sokban különbözik a régi Németországtól. Hirohito palotáját fegyveres amerikaiak védték a fel-

ébredt japán nép dühétől. Göringet kivégezték, de Schachtot és Papent — a német nagytőke embereit, akik számára az utat egyengették — ártatlannak nyilvánították.

Amerikában elüldözték a kormányzati posztokról, a nagytőke kezében lévő sajtóból és rádiótársaságokból azokat a hivatalnokokat, írókat és ujságírókat, akik leleplezték a fasizmust. Ugyanakkor árulók, akik az ellenség nyelvén szólottak hozzánk, kegyelmet kaptak. „Tokió rózsája", „Tengely Sally" és Donald Day amerikai állampolgárok voltak, akik gúnyt űztek a guadalcanali, taravai és rapidói amerikai harcosok véréből, akik a honvágy kését forgatták az amerikai katonák szívében, hogy könnyebben megölhessék őket a nácik, vagy a japánok. Ezeket az embereket a nagytőke „törvénye" felmentette a felelősség alól és módot adott nekik arra, hogy tovább terjesszék a mérget. Náci tudósok, akik Hitler szörnyű fegyvereit konstruálták, a nagytőke meghívására az Egyesült Államokba érkeztek, ahol maga a hadsereg szerzett nekik tanszékeket Amerika egyetemein és még állampolgárságot is igért nekik.

A Távol-Keleten, a színesbőrű népek között a nyugati szövetségesek seregei, amelyektől szabadságot vártak — most az imperializmus által kiszabott feladatokat végezték el. Stilwell tábornok, a demokrácia ügyének mintaszerű harcosa volt. Szavai világosan mutatják, mennyire elárulták az imperialisták az emberek reménységét. 1945 július 21-én Stilwell ezt írta egy magánlevélben:

> A kisember, a „szerencsétlen flótás", a támogatásnélküli fickók háta mögött állok. Életemet ehhez az amerikai egyszerű emberhez fűztem és otthon érzem magam közöttük. A teherautó-sofőröket érdekesebb és igazabb embereknek tartom, mint a bankárokat. Rokonszenvem az amerikai közkatonáé, aki ebben az országban nagyobb áldozatot hozott jövőjéért, mint bárki más.

Ez nem választási programbeszéd volt, hanem magánlevél, melyet csak a barátok szemének szántak. Ugyanezt azonban Stilwell tábornokban meglátták azok az amerikaiak és

kínaiak, akik vezetése alatt harcoltak. Ezért volt az, hogy tűzbe mentek volna érte.

1945 október 8-án, néhány héttel Japán legyőzése után Stilwell Okinava szigetén dolgozott. MacArthur tábornok alárendeltjeiként. Stilwell ekkor azt írta: nem akar többé az Egyesült Államok hadseregével együtt visszatérni Kínába, abba az országba, amelyet második hazájaként szeretett:

> A dolgok itt nem úgy alakulnak, ahogy vártam volna. Beleütköztem olyan politikai előítéletekbe, amelyek miatt meggyőződésem, hogy jobb, ha hazamegyek. Különös megkönnyebbülés lenne, ha nem küldenének Kínába. A jelenlegi körülmények között ez nagy megpróbáltatást jelentene számomra.

Stilwell valamikor közeli barátja volt Marshall tábornoknak és eredetileg azt remélte, hogy közbenjárására majd „demokratikus tisztességgel" helyettesítik a reakciós beavatkozási politikát. Stilwell tehát hazament kertészkedni, de, amit az amerikai hadügyminisztériumban meg a washingtoni közigazgatás berkeiben látott — végleg kiábrándította. 1946 április 16-án Stilwell már így írt:

> Ma már látom: George Marshall sem különb a deákné vásznánál. Az egész ügy szinte arra ingerel, hogy ledobjam az ásót, átmenjek Kínába és Csu Te hadseregében vállamra dobjak egy puskát.

A kommunista Csu Te a Nyolcadik Hadsereg, a Negyedik Hadsereg és a mandzsuriai közös demokratikus hadsereg főparancsnoka volt akkor. Az ő oldalán akart fegyvert fogni Stilwell, Amerika „egyszerű embereinek" megtestesítője. Éppen ez volt az az oldal, amelyet Stilwell kormánya ki akart irtani.

Stilwell tábornok „amerikaellenes" volt talán? Igen, amerikaellenes volt akkor — ha az volt Lincoln Abrahám, amikor az 1860-as években keményen elítélte azokat, akik gyarmati rablópolitikát akartak űzni Kínával szemben és be akartak avatkozni belügyeibe. Igen, Stilwell amerikaellenes volt — de csak ha Tatnall tengernagy, aki Anglia oldalán részesülni akart a rablásban „igazi amerikai" volt. Igen Stilwell amerikaellenes

volt, de csak akkor, ha F. T. Ward, aki a sanghâji nagykereskedők és a mandzsu földesurak pénzét és hatalmát felhasználva halomra lövette a kínai parasztokat — „százszázalékos amerikai" volt. De ha elmondhatjuk, hogy Lincoln jobb amerikai volt, mint a XIX. század közepének tatnalljai és wardjai, vagy a XX. század elejének wall-streeti bankárjai — akkor azt is elmondhatjuk, hogy Stilwell jobb amerikai, mint „az amerikai évszázad" mai bajnokai.

2. Amerikai politika 1945—46-ban: szavak a tettek ellen

Carlson tábornok, az amerikai tengerészgyalogság egyik vezetője, a csendesóceáni háború egy másik kiemelkedő alakja éles szavakkal jellemzi azt a politikát, amely Stilwellt az előbb ismertetett állásfoglalására késztette. 1946 november 17-én Carlson így írt: „Az a meggyőződésem, hogy az elkövetkező generációk meg fogják látni: az amerikai külpolitika egyik legnagyobb történelmi tévedése volt, amikor a Truman-adminisztráció, az amerikai kormány elárulta a kínai népet."

Maga Truman elnök 1945 december 15-én kinyilatkoztatta: „Kína politikai egységét maguknak a kínaiaknak kell kidolgozniok és helytelen lenne, ha abba bármely külföldi hatalom beavatkoznék." Akkoriban Truman álszent módon kijelentette: „Nem lesz semmiféle amerikai katonai beavatkozás egy kínai belpolitikai viszály befolyásolására." Persze, Truman szavától függetlenül a dolgok ugyanúgy folytak tovább, mint azelőtt.

Minden ment tovább, a moszkvai háromhatalmi értekezlet határozatai ellenére is. Ezek a határozatok kimondották: „Szükséges, hogy a kínai nemzeti kormány minden szervében az összes demokratikus elemek képviselői helyet kapjanak." Ezek a határozatok a Szovjetuniót, Amerikát és Angliát felhívták: „ragaszkodjanak a kínai belügyekbe való be nem avatkozás politikájához". Byrnes amerikai külügyminiszter és Molotov szovjet külügyminiszter ki is jelentették „teljesen egyetértve abban, kívánatos, hogy a szovjet és amerikai haderőket kivonják Kína területéről a legkorábbi olyan időpontban, amely összeegyeztethető kötelezettségeik és feladataik elvégzésével". A szovjet

csapatokat a szerződés szerint visszavonták a számukra megállapított Port Arthur-Dairen körzetbe — az amerikai csapatok azonban továbbra is bent maradtak az egész országban.

Truman kijelentései és a moszkvai döntések voltak az amerikai hivatalos közlések szerint azok a szempontok, amelyek Marshall tábornok „közvetítői tevékenységét" megszabták. A valóságban erről persze szó sem volt. Csang Kai-sek nyugodtan felrughatta azokat az egyezményeket, amelyeket ő, Marshall tábornok meg a kommunisták aláírtak — és Marshall tábornok kormánya továbbra is őt — és csakis őt — támogatta.

Marshall főhadiszállása álszent módon fegyverszüneti feltételeket szövegezett — közben pedig az amerikai hadsereg és tengerészet tovább tömte utánpótlással Csang embereit és tovább szállította őket a polgárháború stratégiailag fontos pontjaira. Ez az amerikai politika alkalmat adott Csang Kai-seknek arra, hogy a fegyverszünetet kényelmes katonai lélekzetvételnek fogja fel, amely alatt tovább készülhet új támadásaira. Egyúttal persze ez az amerikai politika azt is jelentette, hogy az USA közvetve és közvetlenül is akadályozza Kína újjáépítését. Csang Kai-sek amerikai bátorításra minden erőforrását a katonai mozgósítás szolgálatába állította. A japán vereség napján Csang megígérte a parasztoknak, hogy elengedi egyévi adójukat, és megállítja az erőszakos toborzást. Ezeket az ígéreteket „elfelejtették". Az amerikai és kínai szállítóeszközök már nem segély- és újjáépítési szállítmányokat vittek, hanem emberrel és anyaggal tömték a frontot. Az amerikai hajók nem gabonát szállítottak, hogy megmentsék az éhhalállal küzdő kínaiakat — hanem katonákat és fegyvereket szállítottak kínai férfiak és asszonyok legyilkolására.

Még az UNRRA-t is bekapcsolták a dologba. Ennek a szervezetnek kínai működése hasonlított az első világháború utáni szövetséges élelmiszer-misszió működéséhez, amelynek nem az volt a célja, hogy segítsen a szenvedőkön, hanem az, hogy meggyengítse a kialakuló népi kormányokat és fenntartsák a háború előtti hatalmi helyzetet. A Kínában dolgozó amerikai UNRRA alkalmazottak nagyrésze tiltakozott ez ellen a politika ellen — de a szállítmányok 98 százalékát mégis Csang Kai-sek kapta.

Ezt a megosztást még lelketlenebbé tette az a tény hogy a Felszabadított Körzetekben élt az ország lakosságának harmadrésze és ezek voltak a legjobban elpusztult területek, amelyek legjobban rászorultak volna a segítségre.

A Csang Kai-seknek nyujtott amerikai segítségről igazán elmondhatjuk, hogy „minden volt benne". Csang 271 tengeri hajót kapott ajándékba — de kapott különleges hangfogóval ellátott pisztolyokat is, amelyeket az amerikai kémszolgálat használt a második világháború alatt. Igy segítette az USA Kínát „a béke és egység" felé haladó úton...

A Felszabadított Körzetekben dolgozó amerikai tudósítóknak az a kétes gyönyörűség jutott osztályrészül, hogy a kínai polgári lakossággal együtt őket is bombázták amerikai repülőgépek. Ezek a gépek öt percig sem maradhattak volna a levegőben, ha nem kaptak volna amerikai repülőbenzint és nem amerikai technikusok tartották volna őket karban. A már említett hangfogós pisztolyoknak is megvolt a maguk jelentősége. Nemcsak kommunistákat gyilkolt velük Csang Kai-sek titkos rendőrsége, hanem még „amerikai nevelésben" részesült liberális értelmiségieket is, mint Wen Joto vagy Li Kung-po professzorok.

Marshall tábornok lett Washington politikájának végrehajtója. Még az amerikai tulajdonban lévő és Sanghájban megjelenő *China Weekli Review* is kénytelen volt egyik vezércikkében hangot adni a sok ember fejében megforduló kérdésnek. „még mindig találgatjuk· vajjon Marshall tábornok közvetítőnek jött-e Kínába, vagy azért, hogy az egyesített amerikai— Csang Kai-sek hadseregeket vezesse a kommunisták ellen indított kereszteshadjáratban".

3. Mit vásároltak és ki fizetett?

1946 őszén az amerikaiak 57 Kuomintang hadosztályt, összesen 707.200 embert képeztek ki és fegyvereztek fel. Ezeknek a kétharmadát a japánok legyőzése után képezték ki!

A Csingtaoban működő amerikai tengerészeti iskola minden három hónapban ezer úgynevezett „kétlaki" (tengeri és szárazföldi harcra egyaránt kiképzett) egységet bocsátott ki. A Kuo-

mintang pilótáit Kínában és magában az Egyesült Államokban képezték ki. Az amerikai titkos szolgálat hírhedt FBI oktatói átvették a tengerészeti hatóságoktól a titkos ügynökök kiképzését.

Tengeri és légi úton tizenhárom Kuomintang hadsereget, nem kevesebb, mint 473 ezer embert szállítottak a polgárháborús frontokra. Ezek közül nyolc hadsereg és tizenkét műszaki hadosztály Mandzsúriába ment — tehát arra a részre, amely legközelebb esett a Szovjetunióhoz. Truman hivatalosan ismerte be, hogy négy hadsereg légi szállításának költsége elérte a 300 millió dollárt.

Az amerikai adófizetőnek nemcsak ezt kellett megfizetnie. Ha a Csang Kai-seknek nyujtott segítséget, kölcsönöket és hadianyagot pénzértékre számítjuk át — arra az eredményre jutunk, hogy ez a játék csak 1946-ban hárommilliárd-hatszázmillió dollárba került az amerikaiaknak. Ez azt jelenti, hogy az Egyesült Államok minden lakosa — aggastyánokat, csecsemőket és asszonyokat is beleértve — ebben az időben 23 dollárt költött Csang Kai-sekre. Hugh Bryson, a csendesóceáni part egyik szakszervezeti vezetője a következőkben mutatta meg, mit jelent ez az USA bérmunkásai számára.

> Ha a Csang Kai-sekre költött 3—4 milliárd dollárt ki lehetett volna ejteni a költségvetésből, a legalacsonyabb jövedelmi adóosztályba tartozó, tehát a legszegényebb tízmillió adózó személyenként 300 dollart takarított volna meg. Az olyan munkás, aki heti 50 dollárt keres, ebből 6 dollár 50 centet, tehát évenként több mint 350 dollárt fizet adóba. Más szóval: ha ennek a munkásnak az órabérét Japán legyőzése után 17 centtel felemelték — ezt az egész emelést visszafizette adóba azert, hogy Csang Kai-seket megsegítse.

Ugyanez a szakszervezeti vezető rámutatott arra az ellentmondásra is, hogy mindaddig, amíg szítják a polgárháborút, Kína nem lehet felvevőképes piac amerikai áruk számára.

Persze: a kínai nép többet fizetett rá Csang Kai-sek hadako-

zására, mint az amerikaiak. Még a Kuomintang-kormány is bevallotta, hogy 1946-os költségvetésének 80 százalékát költötte a polgárháborúra. Bevallotta azt is, hogy az év közepére már az előirányzott összeg 90 százaléka elfogyott. Kína mezőgazdasági ország és Csang Kai-sek fő jövedelmi forrása a földadó volt. A föld egy tekintélyes része már a Felszabadított Körzetekhez tartozott, amelyek elérhetetlenek voltak Csang Kai-sek adószedői számára. Másrészt a Kuomintang országrészben is fegyveres parasztfelkelések törtek ki a rájuk kényszerített adóterhek miatt. Ezért Csang Kai-sek legfontosabbnak tekintett jövedelemforrása nagyrészben elérhetetlen volt. A Kuomintang pénzügyminisztérium ezért a teher egy részét áthárította a kínai magániparra, amely pedig már amúgyis fuldokolt. Általában azonban úgy fedezte költségeit, hogy bankjegyeket nyomatott. Az infláció még kínai méretekben is fantasztikus magasságokba emelkedett.

A kínai nép elől is, meg az amerikai nép elől is eltitkolták az igazságot — de a népnek még az a kevés sem tetszett, amit tudomására hoztak. Az amerikai katonák Kínában „haza akarunk menni" jelszavakkal rendeztek tüntetéseket és a helyzetet megvizsgáló Mead-bizottság dossziéi csak úgy duzzadtak a katonák panaszaitól. Az ABC amerikai rádiótársaság megszavaztatta hallgatóit és kiderült, hogy Amerika népe ellenzi a kínai beavatkozást. Keleten háromszor annyi, délen és nyugaton kétszer annyi, középnyugaton másfélszer annyi ember szavazott a kínai beavatkozás ellen, mint mellette. Ezalatt Kínában megtörtént az is, hogy hazavágyó amerikai katonák tüntető menete Sanghájban egy másik tüntető menettel találkozott, amelyet kínai munkások és diákok vezettek. Az amerikaiak tábláin ez állott: „haza akarunk menni", a kínaiak tábláin pedig ez: „menjetek haza". 1946 októberében Amerikában „hívjuk vissza a katonákat Kínából"-hetet rendeztek. Ugyanilyen jelmondattal ugyanakkor ugyanilyen hetet rendeztek Kínában is. Persze, az amerikai kormány megkísérelte, hogy mind a két mozgalmat egyszerűen „kommunistának" mondja. Annál kínosabb volt, amikor kiderült, hogy az amerikai kampányt gyárosok és katolikus papok is támogatták, a kínai kampány pedig egész Csang Kai-sek-Kínára kiterjedt.

4. Az intervenció haszna

Mint a többi, „ideológiai" okból végrehajtott beavatkozásnál, ezúttal sem hanyagolták el a haszonszerzési alkalmat. Emlékezetes, hogy a mandzsu császári kormány azzal fizetett külföldi támogatóinak, hogy eladta a kínai szuverénitást és zálogot vett fel Kína jövőjére. Csang Kai-sek hasonló pénzzel fizetett az amerikai beavatkozásért. Csang Kai-sek félt, hogy az amerikai vállalatok belefáradnak egy látszólag végtelen polgárháború támogatásába, ezért azután úgy növelte az étvágyukat, hogy nagy, zsíros hasznot ígért nekik arra az időre, ha majd az egész országot ellenőrzése alá vonja.

1946 november 4-én nyilvánosságra hoztak egy új amerikai-kínai kereskedelmi szerződést. Ez a szerződés „egyenlő" jogokat biztosított az amerikai befektetéseknek és érdekeltségeknek Kínában — meg a kínai érdekeltségeknek és befektetéseknek az Egyesült Államokban. Tekintve, hogy ezt a szerződést a tőkés világ legfejlettebb ipari hatalma és egy iparilag még fejletlen állam kötötte — elképzelhető, hogy a feltételek mennyire voltak „egyenlőek". Ma persze az Egyesült Államok a nemzetközi „szabad" kereskedelem gondolatát pártfogolja. De a maga iparát a XIX. században magas védő-tarifák árnyékában építette fel. A gazdasági önvédelem a nemzeti függetlenség szerves alkotórésze és parancsolóan szükséges a kapitalista világban minden olyan ország számára, amelynek még fiatal az ipara. Ilyen esetben csak úgy építtethet egy ország otthon gyárakat, ha ellenőrzi a behozatalt és gondoskodik arról, hogy a maga területén egyelőre még nem gyártható szerszámgépek a többi behozatali cikknél nagyobb mennyiségben érkezzenek az országba.

A háború utáni Kína első kereskedelmi mérlege mutatja, hogy a behozatal legnagyobb része gyors profitot jelentő cikk volt, tehát amerikai cigaretta, textiláru, nylonharisnya, konzervek és gyógyszerek. Ezeket az árukat Kínában csak a gazdagok vásárolhatták és a kereskedők ezeket spekulációs célokra importálták. Kínának gépekre lett volna leginkább szüksége — de ezek még a behozatal egytizedét sem tették ki. Kínában kevés a gazdag ember és ennek a kevés embernek luxusautó és egyéb árucik-

kek iránti vágyát rendkívül könnyű kielégíteni. Az ilyenfajta kereskedelem persze nem tud terjeszkedni. Ez a kereskedelem nemcsak Csang Kai-sek-Kína iparát tette tönkre, hanem hosszú lejáratra az amerikai gazdaság fejlődése szempontjából is káros volt.

Az említett kereskedelmi szerződésről írva, a *New York Herald Tribune* tudósítója jelentette Sanghájból: „Az emberek a szerződés által biztosított »egyenlő jogokról« azt mondják: ez olyan, mintha egy riksának és egy autónak biztosítanának egyenlő jogokat az országúton." A *Ta Kung Pao* című sanghájí tőkés lap felhívta a figyelmet arra, hogy „még fejlett iparral rendelkező országok, mint Anglia, sem merik elfogadni az amerikaiak »szabadkereskedelmi« feltételeit. Érthetetlen, miért nem keresett kormányunk valamiféle védelmet hazai iparunk számára."

A valóságban az ismertetett szerződés formailag sem biztosít egyenlő jogokat, sokkal inkább hasonlít egy gyarmati csatlós állammal kötött „megegyezéshez". Az új szerződés megengedte az amerikai hajóknak, hogy Kína folyóin közlekedjenek — de semilyen idegen hajónak nem engedik meg, hogy partmenti, vagy folyóközi forgalmat bonyolítson le amerikai vizeken. Ezenfelül az amerikaiaknak nagy kereskedelmi tengerészetük van — Kínának nem volt semmije.

Az ezzel egyidőben aláírt légiforgalmi egyezmény is ilyen volt. Kína, amely egyetlen szál repülőgépet sem gyártott — „ugyanolyan jogokat" kapott arra, hogy repülőtársaságokat létesítsen Amerikában, mint az amerikaiak Kínában. Nyomban megindult a harc a kínai levegő uralmáért. Ennek a harcnak egy különösen botrányos epizódjáról ír a sanghájí *China Weekly Review* 1946 szeptember 28-i száma:

> Körülbelül 9 hónappal ezelőtt Claire L. Chennault, nyugalmazott amerikai légitábornok előállott egy tervvel, amely szerint légi úton segítséget vinnének a honani éhezőknek. Ugy viselkedett, mintha valami emberbaráti cselekedetet akarna végrehajtani. Az egész terv mögött nincs több „emberbaráti" érzés, mint egy sanghájí bank homlokzata mögött. Valójában Chennault nem akar egyebet, mint kiépíteni néhány légiforgalmi vonalat.

Ha Chennault tábornok segíteni akarja a kínai éhínség áldozatait — miért nem segíti őket, legalább úgy, hogy fizet munkájukért? Hónapokig fog tartani, amíg az egész szállítási szervezet megindulhat és a hivatalos segély szétosztásával foglalkozó Kuomintang-szervezet 1947 elején, amikorra minden UNRRA segélyt kiosztottak, abbahagyja majd működését. Akkor mit fog csinálni Chennault a légivonalával. Abbahagyja az egészet? Vagy nyiltan áttér az üzletre, amelyet bőven pénzelhet abból a haszonból, amelyet az éhezőknek küldött adományok szállításával kapart össze?

1947 február elején a kínai kommunisták — akik akkor már a kínai lakosság harmadrészének életét irányították — kijelentették, hogy sem ők, sem bármilyen koalíció, amelyben ők résztvesznek, nem ismeri el a kínai-amerikai kereskedelmi szerződést. Ugyanezt mondották a légiforgalmi szerződésről és a többi olyan kötelezettségről, amelyet Csang Kai-sek 1946 január 13-ika után magára vállalt. A Demokratikus Liga támogatta ezt a magatartást.

Mindez természetesen nem volt meglepő. A szerződés nem volt egyéb, mint fizetség, amelyet Csang Kai-sek juttatott az amerikaiaknak az ellenség „szétzúzására" küldött segítségükért. A jelzett időpont után Csang Kai-seknek juttatott kölcsönöket kizárólagosan polgárháborús célokra használták. A kínai kommunisták ezért éppen 1946 januárját szabták meg határvonalként, mert ez volt az az időpont, amikor különböző megegyezések értelmében a minden pártot magában foglaló Politikai Tanácsadó Testületet bízták meg a hatalom gyakorlásával. Ennek a testületnek a tárgyalásai esetleg még demokratikus koalíció megteremtésére vezethettek volna — ha Csang Kai-sek fel nem rúgja őket. A megegyezések megsértését a Csang Kai-seknek küldött amerikai segítség tette lehetővé. Az ellenzéki pártok szempontjából tehát ettől az időtől kezdve jogilag is törvényellenessé vált az egész Kuomintang-kormányzat és ezzel együtt törvénytelenné vált annak minden külföldi akciója és szerződése is.

Közben egyre világosabb lett, hogy Csang Kai-sek nem nyeri

meg a polgárháborút. Az amerikai külügyminisztérium benne volt a pácban. Már akkor is látszott, hogy — ha a Kuomintang egyáltalán túléli a helyzetet — Csang Kai-seknek legalább is meg kell osztania a hatalmat. Az pedig bizonyos volt, hogy a koalíciós kormány nem ismeri el a polgárháborús kötelezettségeket.

Kínában kezdett savanyúvá válni a szőlő az amerikai róka számára.

5. A népi mozgalom ereje — és az imperializmus

Mindezek az irányzatok végül Csang Kai-sek-Kínában is kirobbanashoz vezettek: 1947 januárjában amerikaellenes diákmozgalom kezdődött. Már megmagyaráztuk, hogy Kínában milyen különleges jelentősége van a diákmozgalmaknak. A kínai diákok magukat az ország jövendő vezetőinek és adminisztrátorainak tekintik. Ezek a diákok Csang Kai-sek-Kínában természetesen nem a munkásosztályt és a parasztságot képviselték elsősorban, tehát nem pusztán azért lázadtak fel, mert a munkásokat és parasztokat elnyomták. Ezek a diákmozgalmak Kínában azt jelentik, hogy elkövetkezett az a szituáció, amikor már a kínai középosztály is reménytelennek látja a dolgokat és éppen olyan elégedetlen a kormánnyal, mint a munkások és parasztok.

Ekkor már a középosztály, a diákok gyűlölete is az amerikaiak ellen fordult. A tüntetések közvetlen oka az volt, hogy egy amerikai tengerész erőszakot követett el egy kínai lányon. Ebből azután összecsapások egész sora fejlődött ki, holott Csang Kai-sek az amerikai katonákat kivonta a kínai törvény hatálya alól és őket a kormány cenzorainak utasítására a sajtó sem bírálhatta. A frontkatonák, akik keresztülmentek a háború fegyelmező iskoláján, már hazatértek, az új csapatok pedig azt sem tudták, mit keresnek Kínában. A tétlenség teljesen demoralizálta őket és nem értették, miért utálja őket az a nép, amelyet állítólag „segítenek". Tudták — mert nem lehetett nem tudni — hogy Csang Kai-sek kormánya amerikai támogatás nélkül nem állhat fenn. Igy hát úgy érezték, hogy urak egy alsóbbrendű tömeg közepén — és eszerint is viselkedtek.

Persze, ez csak szikra volt, amely a taplót lángralobbantotta.

Amerikai katonák a háború ideje alatt is követtek el erőszakot kínai nőkön és gyilkoltak kínai állampolgárokat — de mindebből nem lett tömegtiltakozás, amíg az amerikaiak legalább hivatalosan a közös ellenség ellen harcoltak. Most azonban az amerikaiak már olyan polgárháborút szítottak, amelyet senkisem akart és olyan kormányzatot támogattak, amelyet a legtöbb kínai egyre elviselhetetlenebbnek tartott. Voltak a tüntetések során olyan feliratok, amelyek azt mondták, hogy Amerika rosszabb, mint Japán volt — ez mutatja, hogy az útálat rendkívül mély lehetett. A feliratok követelése így hangzott: „Takarodjanak az amerikai katonák", „Amerikai katona: eredj haza a feleségedhez", „Uj amerikai politikát követelünk Kína felé".

A háború előtt a japánok ellen is voltak hasonló tüntetések, amikor az ő Kína-politikájuk került militaristák kezébe — úgy mint most az Egyesült Államoké. Japán vezetői, akiknek sejtelmük sem volt a kínai harci potenciálról, nem sokat törődtek ezekkel a támadásokkal. Ezeknek a tüntetéseknek a lendülete mégis hozzájárult ahhoz, hogy Kína népét és hadseregét harcba állíthatták Japán ellen. Suzuki úr, a tókiói „utca embere" körülbelül úgy érezhette magát, ahogyan mostanában az amerikai újságolvasók. Ő sem akart semmi rosszat elhinni a saját honfitársairól és elhitte, amikor azt mondották neki, hogy a vád csak „kommunista agitátorok műve, akik néhány éretlen elmét megzavartak". Suzuki úr később nagy bajba került. A világ őt is bűnösnek tartotta azért, mert nem ütött idejében törekvő katonai vezetői fejére.

Ujra működésbe kezdett az amerikai imperializmus gépezete. A kínai reakciónak nyujtott amerikai segítség kötelezettségeket jelentett a kínai reakció számára és az érdekek „összeegyeztetését". Az amerikai diplomácia olyan privilégiumokat követelt és kapott Csang Kai-sektől, amelyeket egész Kína ellenzett. Most, ha meg akarta védeni a kapott előnyöket, meg kellett védenie velük együtt Csang Kai-seket is. Ugyanakkor színre lépett az úgynevezett „presztizs" is, az imperializmusnak ez a szolgálója. Elismerjük-e, hogy hibás politikát követtünk, amikor már sok milliárd dollárt költöttünk erre a politikára? Visszavonuljon a győzelmes amerikai haderő egy „csőcselék" elől? Az orosz újságok bírálják az amerikaiak kínai magatartását. Hát visszavonuljon

az amerikai hadsereg azért, mert a *Pravda* vezércikket ír? Ezért azután az amerikai újságok, amelyek azelőtt szűntelenül követelték a csapatok visszavonását — kezdték azt írni, hogy „éppen most" nem lenne alkalmas visszahívni őket, inkább „majd később". A washingtoni hivatalnokok nagybölcsen azt magyarázgatták, hogy a csapatok azonnali visszahívása azt jelentené, hogy a kormány gyengének érzi magát arra, hogy szembeszálljon politikájának belföldi bírálóival: Wallace-szal, a tőle balra állókkal és a kommunistákkal. A hülyeségnek is megvan a maga logikája.

A kínai nép azonban nem akart többé várni. Torkig volt már azzal, hogy amerikai fegyverek gyilkolják testvéreit. Torkig volt azzal is, hogy az amerikai katonák úgy járkáljanak Kína földjén, mintha övék lenne. Torkig volt azzal, hogy amerikaiak alszanak az asszonyaikkal, erőszakból — vagy azért, mert az amerikaiaknak volt pénzük és tudtak ennivalót adni egy éhező lánynak — a kínai férfiak pedig nem.

Várni lehetett, hogy az amerikai csapatok parancsot kapnak: lőjjenek azokra a kínaiakra, akik távozásukat követelik. Várni lehetett, hogy Kínában megismétlődik a bostoni vérfürdő — ahol az angol vöröskabátosok szerepét az amerikai katonák játsszák. Várni lehetett, hogy bekövetkezik a „hadihajó politikának" egy új szakasza, hogy feléled a történelmi gyűlölet. Magasra csapott a szenvedélyek lángja.

Az 1947 januári eseményektől félt, azokat jósolta meg Stilwell. Talán jobb is, hogy nem érte meg őket.

6. Csang Kai-sek éket ver a repedésbe: az „orosz rém"

Egy alkalommal már megjegyeztük, hogy egy szellemes japán diplomata szerint, hogyan lehet a Kína-ellenes agresszió keserű piluláját a diplomáciának beadni. Azt mondta: csak meg kell lobogtatni a vörös színt — a Szovjetuniót — a nyugati diplomaták előtt — és már nem tudják megkülönböztetni a fehéret a feketétől. Annak idején Hitler és Franco ugyanezt a technikát alkalmazták. Japán legyőzése után a módszert átvette Csang Kai-sek.

Szun Jat-szen asszony egyike volt azoknak a felelős kínai vezetőknek, akik minden értelmes ember számára leleplezték

Csang taktikáját: „olyan polgárháborúval fenyegetnek bennünket, amelybe a mi reakciósaink is szeretnék bevonni Amerikát, s ezáltal az egész világot. A polgárháború nem hozhat egységet, felszabadulást, vagy jobb megélhetést. A nép a kommunistákat fogja támogatni... Miért szítanak akkor a reakciósok olyan háborút, amelyet amúgysem nyerhetnek meg? Azért, mert azt remélik, hogy a kínai összecsapásból szovjet-amerikai háború is fejlődhet és azt hiszik, ez majd végül a kínai kommunisták pusztulását eredményezi... Egy világégés első lángjai lobbantak fel országunkban".

Az imperialisták nem tanulnak. Csang Kai-sek taktikája éppen úgy bevált, mint Hitler és Franco taktikája — a második világháború minden leckéje, tanulsága ellenére is. Bevált, mert Amerika katonai és politikai irányítói egy követ fujtak velük. Japán megadása idején a szovjetellenes háború megindítása már állandó beszédtéma lett Washingtonban éppúgy, mint Mac Arthur, Wedemeyer és Hurley környezetében.

Azután lépésről lépésre fejlődött tovább a dolog. Stilwell levelei világosan mutatják: a tábornok felismerte, hogy a Szovjetunió a mandzsúriai hadifelszerelés egy részét azért szállította el, mert így is védekezni óhajtott a Kuomintang és az amerikaiak háborús provokációi ellen. Ezt a védekezést az amerikai népnek úgy tálalták fel, mint egy „támadó mozdulatot". Senki sem gondolt arra, hogy megkérdezze: ha a Szovjetunió valóban harcolni akar, miért nem maradt Mandzsúriában és miért nem helyezte üzembe az ottani hadiipart? Ehelyett leszerelte ezt a hadiipart és ezzel megakadályozta az ellenséges használatbavételét.

Még véget sem ért a győzelem éve, az Egyesült Államok máris kikötőberendezéseket állított fel olyan városokban, amelyek Mandzsúria és a Szovjetunió szomszédságában voltak — de nyolcezer kilométernyire az amerikai partoktól. 1946 december 18-án Truman elnök azt mondotta: Amerikai csapatokat kell tartani Észak-Kínában, hogy megvédjék a csingtaoi kikötő-berendezéseket. Az ujságok Csingtaot amerikai „támaszpontnak" nevezték, amerikai „kikötőhely" helyett. Az amerikai külügyminisztérium olyan botránnyt csapott, hogy minden józan ember nyom-

ban tudta: Csang Kai-sek valóban támaszpontot juttatott Csingtaoban az amerikaiak kezére. Nagy mandzsúriai városokban, amelyeket Csang Kai-sek az előnyomulás során visszafoglalt, az ő beleegyezésével olyan amerikai konzulátusok nyíltak, amelyeknek több alkalmazottjuk volt, mint ahány amerikai állampolgár élt egész Mandzsúriában. A kínai kommunisták ilyenmódon joggal mutattak rá, hogy ezek a konzulátusok a Kuomintang-amerikai stratégia összekötő állomásai. Igy természetesen nem engedték meg, hogy saját körzeteikben hasonló konzulátusokat állítsanak fel, hiszen ezek a diplomáciai sérthetetlenség leple alatt összeköttetést létesíthettek volna a Kuomintang kémszolgálatával. A Szovjetunió legtöbb állampolgárát és a vasútvonal minden technikusát felszólította, hogy mindkét zónából térjen vissza a Szovjetunióba. Ez még nehezebbé tette Csang Kai-sek számára, hogy összeütközést provokáljon. Annyi hasznot mindenesetre húzhatott a dologból, hogy Washington fizetett rendületlenül és további fizetésre sarkalhatta.

Amikor a Szovjetunió 1946 őszén az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlésén felvetette az amerikai beavatkozás kérdését a kínai polgárháborúban — megvádolták, hogy „propagandát csinál". A kínai közvélemény és a világ közvéleményének egy igen nagy része azonban felismerte: éppen a Szovjetunió békeakaratát bizonyítja, hogy a kérdést nem a helyszínen, hanem az Egyesült Nemzetek Szervezetében vetette fel. Hiszen abban az időben a mandzsúriai határ szovjet oldalán nagyobb szovjet hadsereg állott, mint amennyi katonája lehetett Amerikának egész Kínában. Ha Amerika segítette a Kuomintangot — a Szovjetunió is ugyanolyan mértékben segíthette volna a kínai kommunistákat, a Szovjetunió is gyakorolhatott volna diplomáciai nyomást Csang Kai-sekre. Mégsem tette, mert a Szovjetunió békepolitikát folytatott és félreérthetetlenül megmutatta, hogy a yaltai egyezményben kötött megállapodások szellemében akar tovább dolgozni.

Az amerikaiak tovább provokáltak. Alig ért véget az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése — Dairen kikötőjében negyvennyolc órai tartózkodásra befutott egy amerikai hajó, amely diplomáciai futárt szállított. Amikor a nemzetközi diplo-

máciai megegyezések értelmében megállapított tartózkodási határidő lejárt, a hajó nemcsak további ottmaradásra kért engedélyt, hanem arra is, hogy a Standard Oil vállalat egy emberét partra tegye, akinek pedig semmiféle diplomáciai megbizatása nem volt. A szovjet parancsnok közölte, hogy nincs felhatalmazva az engedély megadására és távozásra szólította fel a hajót. Az egész esetnél jelen volt a szovjetgyűlölő Scripps-Howard ujságtröszt egyik tudósítója, akit a tengerészeti hatóságok rendkívül furcsa módon felhatalmaztak arra, hogy az egész amerikai sajtót képviselje az úton.

A tudósító, William H. Newton azt jelentette, hogy az oroszok „ultimátumot" adtak az amerikai hajónak: hagyja el a kikötőt. Jellemző, hogy ezt még az amerikai külügyminisztérium is megcáfolta, amely beismerte, hogy a Szovjetunió képviselői jogosan jártak el. A Scripps-Howard sajtó vitatkozni kezdett saját külügyminisztériumával és „az amerikai zászló megsértéséről" kezdett üvöltözni. A *New York Post* Sanghájban tartózkodó tudósítója Robert P. Martin ekkor arra a ritka lépésre szánta el magát, hogy név szerint hamis-hír terjesztésével vádolta egyik kollégáját. „Notórius szovjetgyűlölőnek" bélyegezte Newtont és megállapította: az egész eset „egyik legfantasztikusabb bizonyítéka annak, hogyan igyekeznek egyesek felfújni minden szovjet-amerikai diplomáciai súrlódást." Meg kell jegyeznünk, hogy maga Martin is szovjetellenes volt és egyike azoknak az ujságíróknak, aki a mandzsúriai iparleszereléssel kapcsolatban szovjetellenes rágalmakat terjesztett.

Newton ultimátum-meséje ilymódon teljes kudarcba fulladt — a daireni incidenst mégis amerikai jegyzék követte. A jegyzéket 1947 január 6-án nyujtották át a Szovjetuniónak és a Csang Kai-sek kormánynak, s az a daireni kikötővel és általában Mandzsúriával foglalkozva, az akkori helyzetet „nem kielégítőnek" mondotta. A jegyzék azt követelte, hogy Dairent nyissák meg az amerikai üzleti érdekeltségek előtt és helyezzék a Kuomintang polgári hatóságainak irányítása alá. A jegyzék nem tagadta, hogy a kérdés csak a Szovjetunióra és Kínára tartozik — mégis arról beszélt, hogy „az amerikai érdekeltségek miatt az USA-nak jogában áll felvetni ezt a kérdést".

Teljesen pártatlan megfigyelők nyomban rámutattak arra, hogy a Dairenben állomásozó orosz csapatoknak nem kell visszavonulniok a japán békeszerződés formális megkötése előtt. Rámutattak arra is, hogy Csingtaoban, Dairentől alig egy napi hajójárásnyira, amerikai csapatok állomásoznak, ami a moszkvai megegyezésnek egyenes megsértése. Persze: Csingtaoba Csang Kai-sek „kérésére" érkeztek az amerikai csapatok. Céljuk az volt, hogy megőrizzék Csang Kai-sek számára a polgárháború egyik katonai bázisát és ottlétükkel további szovjet-amerikai feszültséget provokáljanak. A megfigyelők joggal mutattak rá: a Szovjetunió nem lesz hajlandó ezekről a kérdésekről az egész problémától elszigetelve tárgyalni, csakis teljes összefüggésében, az amerikai csapatok kínai beavatkozásával és a moszkvai egyezmény megsértésével.

A szovjet emberek ismerték országuk történetét. Tudták: a távolkeleti amerikai politika mindig támadó, amikor katonák kezébe kerül az irányítás. Olvasták az amerikai ujságokat és ismerték Harold L. Ickes, Roosevelt belügyminisztere vádját: nyíltan megmondotta, nem a külügyminisztérium, hanem Forrestal tengerészetügyi miniszter lett Wedemeyer és Hurley után az USA kínai politikájának irányítója. Tudták azt is, hogy Halsey amerikai admirális kurtán odavetette: „az amerikai hadihajók odamennek, ahová akarnak". Képzeljük el, mekkora lett volna a felhördülés, ha egy szovjet tengernagy mondja ezeket a szavakat és mindjárt el is küldi hajóit a középamerikai USA-támaszpontok környékére...

Kétségtelen, Csang Kai-sek mesterkedései jelentősen hozzájárultak a szovjet-amerikai feszültség növekedésének kiprovokálásához.

7. Marshall kudarca. Csang Kai-sek meginog

Mint mondottuk, Szun Jat-szen asszony üzenetet intézett az amerikai néphez. Ennek az üzenetnek egyik különösen kitűnő mondata megállapította: a reakciósok „nem győzhetnek" a kínai polgárháborúban. Ez a megállapítás nem látszott túlságosan megfontoltnak, ha az ember arra gondolt, hogy minden fegyvert és minden külföldi segítséget csak az egyik félnek juttatnak. Az

emberi haladás történelme és a „két Kína" háború alatti története is megmutatták azonban, hogy a fegyverek nem minden esetben döntő jelentőségűek.

Ebben a helyzetben a döntő tényező a kínai nép akarata volt. A nép nem rombolást, hanem újjáépítést, nem puskagolyót, hanem ennivalót, nem polgárháborút, hanem demokratikus egységet, nem gyarmatot, hanem független hazát akar. Megértette ez a nép, hogy ma esetleg „csak" a kínai kommunisták ellen harcolnak az amerikaiak, de holnap már az egész nép lesz az áldozat. Megértették, mert ismerték a hazai feudalizmus és az idegen imperializmus évszázados cinkosságát. Az ipari munkásság még a Kuomintang hivatalos „munkásvezetői"-t is arra kényszerítette, hogy álljanak ki az amerikai beavatkozás ellen, vagy számoljanak minden befolyásuk elvesztésével. Akadtak értelmiségiek, akik a háborús esztendők alatt hallgattak, de most felemelték szavukat — le is lőtték őket munkásokkal együtt az utcán. A kínai katona pedig — az amerikai kiképzésben részesült Kuomintang-közkatona — mint mondani szokás „a lábával" szavazott a béke mellett.

„A lábával" — ez úgy értendő, hogy átment a kommunisták oldalára. Közvetlenül Japán megadása után két hadsereg, amelyet a kommunisták ellen küldtek, a Peking-Hankou vasútvonal mentén tette le a fegyvert. Még inkább ez volt a helyzet a távoli Mandzsúriában. Robert Shaplen a szovjetellenes *Newsweek* című hetilap tudósítója, 1946 tavaszán meglátogatta a mandzsúriai demokratikus hadsereget és csodálkozással tapasztalta, hogy rendkívül sok amerikai fegyvere van. Ezeket a fegyvereket a Kuomintang hadseregtől átálló katonák hozták magukkal. Amikor a kínai néphadsereg Amerika szövetségese volt a japánellenes háborúban — akkor bezzeg semmi fegyvert nem kapott „a demokrácia arzenáljából". De amikor szembekerült az amerikaiakkal, könnyűszerrel zsákmányolhatott amerikai fegyvereket, mert az úgy, amelyet Amerika támogatott, élettelen és reménytelen volt.

Minél több Kuomintang hadsereget szállítottak északra — annál több állott át a kommunistákhoz. Itt van például a 184-ik

hadsereg esete. Ez a hadsereg a szubtrópikus Jünnanból a távoli Indokínába menetelt. Ott viharvert amerikai bárkákba rakták őket és két hétig utaztatták a hóval borított Mandzsúria felé. Pedig ezek a délkínai parasztok — akárcsak az amerikai tengerészek — mikor a háború végetért, nem Mandzsúriába akartak menni, hanem haza. Csang Kai-sek azt mondotta: azért küldik őket északra, hogy ott „helyreállítsák a kínai szuverénitást"

Ez az elinduláskor rendkívül nagyvonalúan hangzott. Még akkor is jól csengett, amikor a Kuomintang propagandistái ezt a szólamot a külföldi lapok cikkeibe becsempészték. Értelmetlen volt azonban abban a pillanatban, amikor a katonák valóban Mandzsúriába érkeztek. Ott ugyanis azt parancsolták nekik, hogy ne az ellenségre, hanem olyan kínai parasztokra lőjjenek, akik a háborúban az ellenség ellen harcoltak és akik olyan reformokat valósítottak meg, amelyeknek a megvalósítását szerették volna elérni az ellenük küldött katonák is. A japánok és csatlósaik ebben a tartományban jobban le voltak fegyverezve, mint bárhol másutt. Ha a szuverénitás azt jelentette, hogy a nép úr a saját háza táján — akkor már meg is valósult. Végeredményben tehát a Kuomintang uralmáért kellett volna küzdeniök. Azért az uralomért, amelyet ők maguk sem szerettek. Ezenfelül kezdettől fogva gyanították, hogy az őket felfegyverző amerikaiakat mindenféle kínai szuverénitásnál jobban érdekli saját befolyásuk biztosítása Kínában. Még a Kuomintang területeken is volt néhány ujságíró, akinek elég bátorsága volt ahhoz, hogy ezt meg is irja. A pekingi *News Review* igy irt: „Az egyszerű ember szempontjából a szuverénitás átvételét nem lehet a polgárháború indoklásául felhasználni." Magában Csungkingban a *Democratic Daily* a következőket irta: „Kormánycsapataink élete olyan, mint az idegenek házőrző kutyáié. A győzelem eljött, de még mindig azt várják tőlük, hogy gyilkolják meg saját testvéreiket."

A 184-ik hadosztály — és még egy tucat hadosztály, amely nyomába lépett — nyilván ugyanerre a következtetésre jutott, csak egyszerűbb formában. Lehet, hogy összefűzte ezeket a katonákat valamiféle kapcsolat földesúr-tisztjeikkel, amikor közösen

álltak ellen a japánoknak. Ez a kapcsolat most szétfoszlott, hiszen ez a háború már teljesen világosan a szegények háborúja volt a gazdagok ellen. A Kuomintang katona így gondolkodott: hetenként váltogatja egymást a harc meg a tárgyalás. Miért ölessem meg magam ma, amikor holnap esetleg megáll a harc? Ha foglyul esem — gondolta — esetleg hazajutok egydarabban, ha véglegessé válik a fegyverszünet és élve maradok akkor is, ha nem lesz véglegessé.

Ez a gondolatmenet sokszor megismétlődött, hiszen 1946 végére már háromszázezernyi Kuomintang katona adta meg magát, szóródott szét vagy „nyilvánította magát semlegesnek". Ugyanabban az időben a Felszabadított Körzetekben már hat olyan hadosztály küzdött, amelyet tetőtől talpig az ellenségnek küldött amerikai fegyverekkel szereltek fel.

A nép hadseregeinél egészen más volt a helyzet. Ezek a maguk szűkebb hazájában küzdöttek elérhető célokert: demokratikus önkormányzatért, a legszegényebb ember méltóságának elismeréséért, meg egy darab földért a földosztásból. Az ő számukra a tárgyalás és a fegyveres harc ugyanazoknak a céloknak elérését szolgálta, különböző módszerekkel. Szívesebben vették volna, ha kívánságaikat békésen elismerik, de hajlandók voltak célkitűzéseiket életük árán is megvalósítani.

Az általános katonai helyzetet ebből eredően két tény jellemezte. A kommunisták-vezette hadseregeknek nem volt elég fegyverük. A kormány-hadseregeknek nem volt elég emberük. A kommunisták ezért nem a nagy városok elfoglalására törekedtek. Ez természetes is volt, hiszen nyílt csatában a nagyobb tűzerővel rendelkező fél győzött volna.

A népszerűtlen Kuomintangnak minden elfoglalt várost rendkívül erősen meg kellett raknia helyőrséggel. Így egyre kevesebb embere maradt a közlekedési utak őrzésére és a harci feladatok megoldására. A kommunisták mostani ellenségei tehát még jobban szét voltak szórva és le voltak kötve, mint annak idején a japánok. Ezért azután a kommunisták könnyen ellenőrizhették az egész vidéket és minden előretolt Kuomintang-osztag háta mögött el tudták vágni a vasútvonalakat. Ilyen előretolt osztagok el-

szigetelése vezetett azután a nagyszámú megadáshoz. A kormány hadserege ilyen módon folyton vesztett támadó erejéből. A kommunisták politikája az volt, hogy nagyobb támadással szemben nem védik a városokat — de azért 1947 végén még így is több várost tartottak a kezükben, mint a háború alatt bármikor.

Közben súlyos bajok kezdtek mutatkozni a Kuomintang hátországában. A városokban kezdődő „rendzavarások" a rezsim politikai gyengülését jelezték. Ugyanakkor az infláció folytán beállott gazdasági gyengülés a fronttól távoleső vidéken is sorozatos tömegmozgalmakat robbantott ki. Ezek a felkelések — akárcsak a háború idején — az erőszakos toborzás és adószedés ellen irányultak. De nemcsak az ellen. A háború és a háborút követő tárgyalások idején a kommunisták lemondtak a Kuomintang-falvakban vitt agitációról, nem terjesztették programjukat és nem igyekeztek a mozgalmak élére állani. Most taktikai és tapasztalati tudásukat minden tiltakozó mozgalom rendelkezésére bocsátották. A parasztfelkelések, a munkásosztály, a párt vezetése következtében többé nem haltak el, hanem új támaszpontokká kristályosodtak. Csakhamar megszűnt a Kuomintang hatalma sokmillió lakossal és több mint kétszázezer főnyi hadsereggel rendelkező körzetekben. A „lázadók" közigazgatása átvett olyan tartományokat, amelyekben már egy évtized óta nem volt polgárháború. Közöttük volt Szecsuan, ahol a kormány a háború ideje alatt egyik menedékhelyét ütötte fel. Közöttük volt Kuangszi, Kuicsou és messze délnyugaton Jünnan. Az új lázadók nagyrésze egyenesen a Kuomintang hadseregeiből szökött. Magukkal hozták fegyvereiket: amerikai puskákat, géppisztolyokat, géppuskákat, kézigránátokat, sőt még tűzérséget is. A velük folytatott küzdelem és a hátsó területek helyőrséggel való ellátása újabb megterhelést jelentett a Csang Kai-sek-kormánynak.

Világos volt, hogy Csang Kai-sek ilyen módon nem tudja megszilárdítani hatalmát. Ezenfelül attól is félt, hogy teljesen kompromittálja magát az amerikai közvélemény szemében. Ezért azután elhatározta, hogy demokratikus arcot kölcsönöz a rezsimnek és összehívta a nemzetgyűlést. A kommunisták és a Demokratikus Liga, a két legnagyobb ellenzéki párt közölte, hogy

nem vesz részt a nemzetgyűlésen, mert véleményük szerint azt csak egy koalíció hívhatja össze. Csu Hszue-fan, a Kuomintang szakszervezetek elnöke, parancsot kapott, hogy „a munkások képviseletében" vegyen részt a nemzetgyűlésen. Csu ehelyett inkább Hongkongba menekült, de Csang Kai-sek titkos rendőrsége oda is követte és súlyosan megsebesítette.

Stuart, amerikai nagykövet megtette a maga kötelességét azzal, hogy elmesélte a sajtónak: mennyire demokrata Csang Kai-sek. Ugyanakkor világos volt, hogy elindult valami, amit megállítani már senki sem képes és néhány amerikai újságírónak végre eszébe jutott, hogy azt jelentse haza: „Egy eszmét nem lehet megölni."

A hamis nemzetgyűlés által megszavazott hamis alkotmányon kívül csak újabb özön kiontott kínai vér volt ennek a kétesztendős félrevezetési politikának az eredménye. Ugy látszott, a háború folyik a végső döntésig. Mégis, abban az időben még voltak, akikben élt egy halvány reménysugár, hogy félúton megállítják.

8. A Marshall-jelentés

1947 január 7-én Marshall tábornokból külügyminiszter lett. Amikor elhagyta Kínát, jelentést adott ki tizenhárom hónapig tartó „közvetítő munkásságának" tapasztalatairól. A jelentésnek ez lehetne a címe: „Egy politika kudarca". A jelentés első pillantásra úgynevezett „tárgyilagos" jelentésnek látszott, szidta a kommunistákat, szidta a Kuomintangot is. Komoly kínai és amerikai megfigyelők azonban nyomban rámutattak, hogy éppen az egész színjáték egyik legfontosabb szereplőjére, az Egyesült Államokra nem hárít semmiféle felelősséget. A jelentés ugyanakkor bölcsen elhallgatta magának Marshall tábornoknak néhány személyes magatartásbeli jellegzetességét is — amelyek éppoly kevéssé fértek össze „a pártatlan megfigyelő" szerepével, mint az Egyesült Államok egész magatartása.

A hosszú szónoklat legjellemzőbb vonása, hogy egyetlen mondattal sem említi: Amerika segíti az egyik polgárháborús felet. Ha lehet, még kevesebb szó esik arról, milyen mértékű ez a

segély, vagy melyek a segélynyujtás okai. Az egész amerikai beavatkozást csak egyszer említi Marshall, akkor is közvetve, amikor arról beszél, hogy a Kuomintang reakciósai túlságosan erre a segélyre építenek mindent, illetve, hogy a kommunisták „túlságosan hevesen" támadják. Seholsem veti fel a tábornok az intervenció jogosultságát és eredményeit. Egyetlen egyszer sem vonja kétségbe a beavatkozás folytatásának szükségességét. Marshall tábornok jelentése észre sem veszi, hogy sokszázezernyi kínai tiltakozott a beavatkozás ellen. Észre sem veszi, hogy a tiltakozó csoportok között olyanok is voltak, mint a kínai gyárosok szövetsége, a „keresztény mértékletességi egyesület" vagy a festők és zenészek szakszervezete. Az amerikai népnek csak néhány tárgyalásról adtak hirt, de nem beszéltek arról a katonai és pénzügyi kötelezettségről, amelyet az ő nevében vállaltak.

Lényegében Marshall tábornok jelentése úgy festett, mint azoknak az angol hivatalos nyilatkozatoknak az özöne, amelyeket Londonban gyártottak az indiai bajok „megmagyarázására". Ezek az iratok mindig arról szónokoltak, hogy India függetlenségét a hinduk és mohamedánok „felelőtlensége" veszélyezteti. Következetesen kihagyták azt az egyszerű tényt, hogy az angol uralom alatt lehetetlen megvalósítani, elérni India nemzeti szabadságát. Ugyanilyen módon ködösítette el a Marshall-jelentés Amerika szerepét a Japán leverése utáni kínai eseményekben. A tábornok úgy tüntette fel az Egyesült Államok kormányát, mint valami mondabeli matrónát, aki engedetlen gyermekeit akarja megfékezni.

Ebben a könyvben seholsem foglalkoztunk dokumentumok részletes tárgyalásával. A Marshall-jelentés azonban megérdemli a részletes elemzést, mégpedig azért, mert nemcsak a multtal foglalkozik. Kifejez olyan állásfoglalásokat is, amelyek esetleg az amerikai külpolitika legközelebbi szakaszában még uralkodhatnak.*

Vizsgáljuk most meg, hogyan foglalkozott a Marshall-jelen-

* Ma ezek a kommentárok inkább az Egyesült Államok néhány hónappal ezelőtti külpolitikájára vonatkozhatnak, hiszen azóta a kínai forradalmi erők végső győzelmet arattak és megalakult a kínai népköztársaság. *(Ford.)*

tés a kínai politika főbb kérdéseivel — és hogyan viszonylik a valósághoz

Kérdés: Mi a béke legfőbb akadálya Kínában?

Marshall tábornok: „A béke legfőbb akadálya Kínában az a teljes, mindent elárasztó gyanakvás, amellyel a kínai kommunista párt és a Kuomintang szemlélik egymást... A kormány vezetői meg vannak győződve arról, hogy a kommunistákat csak romboló szándékok vezették, amikor közölték, hogy részt akarnak venni a pártközi politikai tanácsadó konferencián javasolt jellegű kormányban. A kommunisták viszont azt gondolják: a kormány csak színlelésből fogadta el a konferenciának koalíciós kormány megalakitására vonatkozó határozatát, de el van szánva arra, hogy katonai és titkos rendőri erőszakkal megsemmisíti a Kommunista Pártot."

Megjegyzés: A gyanú rendkívül megalapozott volt. Marshall szavaiból is kiderül, hogy a kormány nem őszintén írta alá a konferencia határozatait — hiszen már kezdettől fogva sem bízott bennük. A Kuomintang mindazonáltal kénytelen volt beleegyezni eredetileg olyan békébe, amely a pártok közötti politikai hatalom megoszlásán és azon alapult volna, hogy a kétfajta kínai hadsereget összeolvasztják. A gyanakvás önmagában nem rombolhatta szét ezt a megoldási lehetőséget — *mert abban az időpontban az erőviszonyok nem engedtek volna meg más megoldást.* Később azonban az egyensúly — legalább is a Kuomintang és az amerikaiak úgy gondolták — megváltozott. Csang Kai-sek kapott fegyvereket, a kommunisták pedig nem kaptak. A béke ekkor már megtört. Marshall tábornok persze arról nem beszélt, hogy a Kuomintang a tárgyalások ideje alatt fegyvereket kapott az amerikaiaktól. Nem kétséges azonban, hogy a kölcsönös gyanakváson túl a béke igazán lényeges akadálya az volt és az is maradt, hogy az amerikaiak az egyik oldal rendelkezésére bocsátották erőforrásaikat.

Kérdés: Mi volt a jellege az 1946 januári megegyezésnek és ki sértette meg ezeket a megegyezéseket? Marshall tábornok: „A politikai tanácsadó konferencián elért megegyezések liberálisak és előre tekintőek voltak, amelyek akkor Kína számára lehetősé-

get nyujtottak a békére és újjáépítésre. Ki kell jelentenem, hogy a meggyőzhetetlen kommunisták... nem látszottak akkoriban olyan meggyőzhetetleneknek.

A nemzeti kormány oldalán — amely valójában a Kuomintang párttal egyenlő — van egy uralkodó reakciós csoport, amely véleményem szerint minden koalíciós kormány alakítására irányuló kísérletemet aláaknázta. Ezt rendszerint a politikai, vagy pártakció függönye mögött cselekedték. Tekintve azonban, hogy a párt a kormánnyal összeforrott, az ilyen akció akkor is romboló hatású volt, ha csak közvetettnek látszott. Ezek az emberek egészen nyíltan hangoztatták: véleményük szerint a kínai Kommunista Párttal nem lehet együttműködni és az ügyet csak erőszakkal lehet rendezni.

Említett csoportban voltak katonai és politikai vezetők egyaránt. Most mint katona beszélek — mégis el kell ítélnem a katonai elemek túltengő befolyását. Ez a befolyás különösen kihangsúlyozza a kínai polgári kormányzat gyengeségét. Ugyanakkor a kínai helyzet mérlegelésénél nem szabad kis kommunista csoportok, vagy bizottságok munkájára gondolni . . . hanem sokmillió emberrel és egy milliós hadsereggel kell számolni.

Azt kell mondanom: mult év februárjában és márciusában voltak olyan nyilvánvalóan Kuomintang-sugalmazású lincsakciók — sokszor néhány háznyira attól az épülettől, amelyben tanácskozásaimat folytattam — amelyek a kommunisták gyanakvását teljesen megalapozottá teszik."

Megjegyzés: Marshall tábornok nem veszteget sok szót annak a leírására: ki szabotálta az 1946 februári és márciusi kritikus időszakban hozott egységmegegyezést. A „lincsakciók", amelyekről említést tesz — a Kuomintang titkosrendőrsége által szervezett fegyveres bandák támadásai voltak. Súlyosan megsebesítettek olyan demokratákat, mint Kuo Mo-zso. Támadást intéztek a szerződés megállapításait támogató közlemények és gyűlések ellen. Megrohamozták a kommunista és demokratikus lapok szerkesztőségeit. Tipikusan fasiszta taktika volt ez. Így akarták megfélemlíteni az ellenzéket, így akarták azt a látszatot kelteni, hogy a „tömegek" tiltakoznak a pártközi megegyezés

ellen. Egy sorba tartoznak ezek a támadások a Demokratikus Liga vezetőinek meggyilkolásával — amely később történt. Nem ezek voltak azonban az egyetlen bizonyítékok, amelyekről Marshall tábornok jobbnak látta hallgatni. Marshall azt is elmondotta nekünk, hogy a Kuomintang uralkodó körei, amelyek egyben a kormányt is ellenőrzik, nyíltan elmondották: erőszakkal szét akarják törni azt a megegyezést, amely alá Marshall is odaírta a nevét — s hogy vezető katonai személyiségek is résztvesznek ebben a tervben.

A Marshall-jelentésnek ez a része a hivatalos beismerés pecsétjét üti sok olyan tényre, amely a Kuomintangra vonatkozik, amelyeknek a nyilvánosságra hozatalát független megfigyelők régóta sürgették, s amelyet az amerikai kormány mindezideig megakadályozott. Ez a rész a kínai—amerikai politika természetét a kínai viszonyoknál is élesebben világítja meg.

Ebben a részben az elhallgatott megállapítások fontosabbak, mint amelyeket papírra vetettek. Ha Marshall tábornok meg volt győződve arról, hogy a Kuomintang reakciósok tárgyalás helyett polgárháborút kívánnak — akkor miért nem használta fel hatáskörét arra, hogy megakadályozza a Kuomintang reakciósoknak küldött amerikai szállítmányok elküldését? Miért engedte meg, hogy amerikai katonai szállítóeszközöket használjanak a Kuomintang csapatoknak a frontvonalra szállítására? Ha bevallja, hogy nem tudta meggyőzni Washingtont egy vérontást eredményező politika abbahagyásának fontosságáról — akkor hogyan tartotta összeegyeztethetőnek katonai becsületével azt, hogy továbbra is katonai közvetítő maradjon? És végül: miért csak kilenc hónappal az események lezajlása után hozta nyilvánosságra megjegyzéseit a fegyverszünet megszegésének időpontja helyett. Miért kilenc hónappal később, amikor ez alatt a kilenc hónap alatt amerikai fegyverekkel kínaiakat gyilkoltak? Miért nem szólt már 1946 áprilisában? Ebben a hónapban ugyanis az amerikaiak olyan hadianyagot szállítottak át Kínába, amelyet eredetileg Japán megostromlására tartalékoltak, s amely az amerikai adófizetőknek kétmilliárd dollárjába került. De akkor Marshall tábornok egyetlen kukkot sem szólt.

Találunk egy másik csalóka mondatot. A tábornok egy

helyen azt mondja, hogy a kommunisták Kínában sokkal erősebbek, mint Amerikában. Vajjon azt jelenti ez: Marshall tábornok „egyeztető tárgyalás" közben azt forgatta a fejében, hogy a Kuomintangot olyan erőssé teszi, hogy katonailag végezhessen a kommunistákkal?

Nézzük, mit mondott Marshall a kommunistákról? Megállapításai azt mondják, hogy a Kuomintang reakciósok fenn akarják tartani Kína felett a feudális ellenőrzést és cselekedeteiktől függetlenül nagymértékű amerikai segélyre számítanak. A kommunisták — folytatja a tábornok — nyíltan megmondják: ők marxisták és végcéljuk a kommunizmus megvalósítása Kínában, de ezt a célt . . . különböző . . . demokratikus kormányformák . . . útján haladva akarják elérni.

Négy nappal később Honoluluban a tábornok azt is mondotta az ujságíróknak: „semmiféle bizonyítéka nincs arra, hogy a kommunisták segítséget kapnak Oroszországtól."

A fenti idézetek, a fenti elemzés az 1946-os esztendő elején bekövetkezett eseményekre vonatkozik. A Marshall-jelentés többi szakasza azokkal az eseményekkel foglalkozik, amelyeket akkoriban a Kuomintang szerződésszegése által felszított polgárháború hozott magával. Ebben a viszonylatban Marshall tábornok úr négy pontban támadta a kommunistákat. Támadta a propagandájukat, katonai taktikájukat, támadta őket azért, mert úgy gondolta, felelősek három amerikai tengerész haláláért, végül pedig azért a magatartásért, amelyet a megbeszélések újrafelvétele során tanúsítottak. Az 1946-os év végső szakaszában tett kommunista nyilatkozatokról a tábornok a következőket mondta:

„A kínai kommunista párt magatartásának rendkívül káros és nagyon provokatív szakaszát képezi a propaganda jellege. Ki akarom jelenteni, hogy kormányunk cselekedeteinek, politikájának és céljainak félrevezető ismertetésében ez a propaganda nem veszi tekintetbe a tényeket és elhatározott célja, hogy a kínai népet és a világ közvéleményét gyűlölettel töltse meg Amerika iránt."

Ezek a szavak több haragos keserűséget és sértődöttséget tartalmaznak, mint minden olyan vád, amellyel a tábornok a Kuomintangot illette, noha gondos olvasás után a Kuomintang-

ellenes vádak élesebbek voltak. A tábornok úr leszidta annak a népnek természetes módon haragos és erőszakos megnyilvánulásait — amelyet nem Amerikában készült szavakkal, hanem Amerikában készült golyókkal öltek halomra. A kínai kommunisták vendégszeretetéről a tábornok egy szót sem beszél, holott éppen őt és az amerikai „egyeztető bizottságot" a kommunisták először rendkívül szívélyesen fogadták. Arról sem beszél, hogy az amerikai politikával szemben olyan körökben is rendkívül nagy volt a felháborodás, amelyek semmiféle párthoz nem tartoztak. Kétségtelenül igaz volt, hogy a kínai kommunisták igyekeztek felkelteni a világközvélemény felháborodását az amerikai politikával szemben — de hiszen ez az amerikai politika a létüket és egész népük létét veszélyeztette. Azzal sem lett becsületesebb a tábornok jelentése, hogy elhallgatta annak a politikának a konkrét eredményeit, amelyet ő merészelt „félrevezetéssel" vádolni...

A kommunisták katonai módszereit támadva, Marshall tábornok a következőket mondta: „A kommunisták habozás nélkül alkalmazzák a legkegyetlenebb módszereket céljaik elérésére. Így például összerombolják a közlekedési útvonalakat, hogy ilymódon Kína gazdaságát tönkretegyék és olyan helyzetet teremtsenek, amely könnyebbé teszi a kormány összeomlását, vagy megdöntését — a közvetlenül érdekelt tömegek szenvedésére való tekintet nélkül."

Persze, maga a tábornok vallotta be, hogy a kommunisták vezetése alatt álló területek voltak a támadás legkomolyabb áldozatai. Ezt a vallomást tekintetbevéve, ezek a vádak enyhén szólva furcsák egy olyan katona részéről, aki annyi tapasztalattal rendelkezhet, mint Marshall. Ugyanilyen alapon lehetne támadni a Japán ellen intézett amerikai bombázást — amelyet megelőzött a Pearl Harbor-i támadás — vagy azt a tényt, hogy a kínai hadseregek általában megsemmisítették városaikat az előrenyomuló japán csapatok előtt. A kommunisták azért voltak kénytelenek felszakítani a vasúti síneket, mert a Kuomintang-hadsereg tűzereje akkor még nagyobb volt — és azért volt nagyobb, mert fegyvereket kapott az amerikaiaktól. Az életükről, népük szabadságáról volt szó. Ez parancsolta, hogy akadályozzák meg az amerikai fegyvereknek a frontra való szállítását.

Maga a Kuomintang is összerombolt sokmérföldnyi vasútvonalat. Összerombolta mozdonyok és vasúti kocsik százait, amelyek kommunista tulajdonban voltak. Összerombolta őket, olyan repülőgépek bombáival, amelyeket Amerikából kapott. A Kuomintangot azonban mindezért nem szidta meg Marshall.

Tisztességtelen és ostoba dolog volt az is, hogy a kommunistákat „a nép szenvedéseinek súlyosbításával" vádolta Marshall. Azt mindenkinek el kellett ismernie — még hozzá politikai álláspontjára való tekintet nélkül — hogy a Felszabadított Körzetek százharmic millió lakosa olyan mértékben javította életszínvonalát és jövendő kilátásait, amire még nem volt példa az ország történelmében. Hiszen ez volt „a titka" annak, hogy a kommunisták meg tudták nyerni az egész nép támogatását. Ilyen fontos ténynek az elhallgatása, eltorzítása egyszerűen azt jelentette, hogy Marshall azért haragszik a kommunistákra — mert kommunisták. Ilyen „pártatlan" volt Marshall „pártatlan" közvetítése. Ezekről a dolgokról olyan modorban beszélt ami mélyen sértette a vele egy tárgyalóasztálnál ülő kommunista vezetőket. Csou En-lai ezt a beszédmodort „a párt gyalázásának" nevezte.

A Marshall-jelentés vádjainak harmadik szakasza egy összecsapásra vonatkozott, amely az északkínai Nganpingban folyt le a Nyolcadik Hadsereg előőrsei és amerikai tengerészkatonák között. Mindkét részről voltak veszteségek. A tábornok arról beszélt, hogy a tengerészeket megtámadták és a kommunistákat hazugsággal vádolta. Azt azonban bölcsen elhallgatta, hogy a nganpingi affér csak egy volt a több mint harminc összecsapás között, amely amerikai katonák és a Néphadsereg katonái között történt. Nganping előtt minden esetben az amerikaiak voltak a támadók — ezt amerikai szemtanuk vallották. Az egyik szemtanu elmondotta, hogy unatkozó tengerészek hogyan mentek jeeppel „kommunistára vadászni". Ez a vadászat abból állott, hogy söréttel lövöldöztek a mezőn dolgozó parasztokra. Amikor az egyik tengerésztől megkérdezték: honnan tudja, hogy ezek kommunisták, azt válaszolta, hogy egy kínai ismerőse (Kuomintang-tisztviselő) mondotta neki. Valamennyi összecsapás méreteiben jelentéktelen volt az egész polgárháborúhoz és a kínai-

amerikai katonák számához mérten. Azoknak a botrányoknak, amelyeket részeg amerikai katonák okoztak a Kuomintang-megszállás alatt lévő városok utcáin — legalább ennyi halott és sebesült áldozata volt. Az ilyen összecsapásoknak semmiképpen sem volt helyük egy „közvetítésről" szóló jelentésben — de ha már belekerültek, akkor a helyzetet egészen fel kellett volna tárni. Marshall tábornok a legfontosabb kérdésre is elfelejtett válaszolni: mit kerestek egyáltalán a polgárháború frontjain fegyveres amerikai tengerészek, akik semmiféle „békéltető testületnek" nem voltak tagjai.

9. A közvetítés végetér — a beavatkozás nem

Amikor Marshallból külügyminiszter lett, első nagyobb külpolitikai teljesítménye az volt, hogy végetvetett kínai közvetítő tevékenységének. Ez 1947 január 29-én következett be, alig három héttel a Marshall-jelentés közzététele után. Ugyanabban az időben céloztak rá, — noha kifejezetten nem állították — hogy a Kínában állomásozó amerikai tengerészeket hazaküldik. Valójában a visszahívás csak olyan egységekre vonatkozott, amelyek munkájukat már elvégezték és néhány polgárháborús körzetben biztosították az ellenőrzést Csang Kai-sek számára. Ezek az egységek már hetek óta amúgy sem tettek egyebet, mint üldögéltek szállásukon, fogyasztották a közvetítő misszió adagjait és gorombáskodtak a kínaiakkal.

Tévedés lenne viszont azt hinni, hogy az amerikaiak kivonultak Kínából — vagy a polgárháborúból. Hivatalosan is kijelentették, hogy a Csang Kai-sek hadműveleteit segítő személyzet a helyén marad. Ez vonatkozott a MAGIC (Military Assistance Group in China = katonai segélycsoport Kínában) tisztjeire és katonáira, akik — több mint ezren — a Kuomintang-haderők kiképző-tisztjeiként működtek. Ezeknek a kiképzőknek a Kínában való tartózkodása törvényellenes volt, mert a Kína számára katonai segítséget biztosító törvényjavaslat még nem is került a Kongresszus elé. A MAGIC azonban máris működött.

Hasonlóképpen „a csingtaoi kiképző támaszponton" maradtak azok a tengerészek, akik Csang Kai-sek tengerészeti haderőit és kétlaki csapatait képezték ki. A Csingtaoban állomásozó

amerikai flottaegységek sem mozdultak helyükről. Már láttuk, hogy Marshall tábornoknak személyesen rendkívül rossz véleménye volt a Kuomintangról. Valószínűleg ezért történt, hogy visszatartott egy félmilliárd-dolláros Export Import Bank-kölcsönt, hogy így bizonyos nyomást gyakoroljon Csang Kai-sekre. Az persze sohasem derült ki, hogy ezt a „nyomást" hogyan használták fel. A jelentések félreérthetetlenül megmutatták, hogy polgárháborús kérdésekben az USA sohasem bánt keményen Csang Kai-sekkel. Ugyanezek a jelentések azt is megmutatják, hogy az USA csak a már ismertetett amerikai-kínai szerződés aláírásának ügyében gyakorolt komoly nyomást Csang Kai-sekre.

Közben maga Marshall tábornok is nyomás alatt állott. A kongresszusban és másutt voltak olyan csoportok, amelyek Csang Kai-sek fokozottabb támogatását követelték. Vandenberg szenátor, a republikánus párt külpolitikájának egyik irányítója nyomban Marshall hivatalbalépése után ilyen értelmű változást követelt egy clevelandi beszédében. Vandenberg nem csinált titkot belőle, hogy csak ilyen politika nyerné el pártjának támogatását. Vandenberg szavait nyomban visszhangozta John Foster Dulles, a republikánus párt egy másik „külpolitikai szakértője". A *New York Times,* amely Byrnesnek, Marshall elődjének „kétpárt-külpolitikáját", illetőleg annak jobbszárnyát képviselte, felfedezte a közvetítés abbahagyásának „érdemeit". A lap örvendezett afelett, hogy az USA-nak nem kell többé tárgyalnia kínai ellenzéki csoportokkal, tehát nem volt köteles elismerni őket. Ezek a hangok arról szavaltak, hogy „Oroszország közeledik" Kína felé és mindenütt meg akarja változtatni a társadalmi berendezkedést. Az volt az elgondolásuk, hogy minden olyan csoport, amely bárhol meg akarja változtatni a háborúelőtti állapotokat — automatikusan a Szovjetunió előőrse Amerikával szemben. Akármit akar is a kínai nép — gondolták — le kell verni, hiszen nem kell neki Csang Kai-sek, aki az amerikaiak zsebében van. Ilyen felfogás már eddig is sok rendkívül súlyos amerikai diplomáciai vereséghez vezetett és nemcsak Kínában. A vaskalaposok azonban, teljesen megszédültek „Amerika évszázada" álmától, az atombomba-monopolium meséjétől és

saját korlátolt agyuktól. Úgy látszott, nem törődnek azzal, hogy elidegenítik régi szövetségeseiket, ugyanakkor elszigetelik hazájukat egy szűntelenül változó világ kellős közepén és a gondolkodó emberek agyában egyaránt.

1947 márciusában Marshallnak Moszkvába kellett utaznia. A megbeszélések legfőbb tárgya a német kérdés volt, de bizonyosnak látszott, hogy felvetődik a Távol-Kelet kérdése is. Ez önmagában is megmagyarázhatta volna a kínai csapatok visszavonását. Hiszen 1945-ben, az előző moszkvai konferencián Byrnes külügyminiszter és Molotov megegyeztek a csapatok visszavonásában és a kínai benemavatkozásban. Nyilvánvaló volt, hogy helytelen elmenni a konferenciára úgy, hogy a kötelezettségek legelemibb része sincs teljesítve.

Ha Marshall tényleg nemzetközi megegyezést akart volna elérni Kína kérdésében — ezt Moszkvában kellett volna elérnie. Hiszen Moszkvában volt Sztálin, aki éppen akkor mondotta Elliot Rooseveltnek adott nyilatkozatában, hogy sem Kínában, sem másutt nem lát okot a konfliktusra.

Kínában közben tovább folyt a polgárháború és Csang Kai-sek a legjobb úton volt, hogy elveszítse — minden amerikai segítség ellenére, vagy éppen azért.

10. Uj lehetőségek Japán előtt

Ezek a kínai fejlemények még korábban olyan eseménysorozatot indítottak el a Távol-Keleten, amely már nem ismeretlen előttünk. Mihelyt világos lett, hogy Csang Kai-sek kormánya aligha tudja felépíteni a távolkeleti szovjetellenes támaszpontot valami olyasmi történt, amire sem Csang Kai-sek — sem az amerikai nép nem számított.

Az új jelölt a régi szerepre: Japán, amelyet legmagasabb amerikai katonai körök mindig is megfelelőbbnek tartottak erre a célra, elsősorban fejlettebb ipara miatt.

MacArthur tábornok már jóideje „a kesztyűs kéz politikáját" prédikálta Japánnal szemben. Mint a *New York Herald Tribune* egyszer megírta, a tábornok azt is kijelentette, hogy „Japán a legkitűnőbb ugródeszka lehet a jövő felé" Kína viszont

aligha lehet más csatatérnél. MacArthur kémszolgálatának főnöke, C A. Willoughby vezérőrnagy, azt is megmondta az ujságíróknak, hogy Japánt nem megvert ellenségnek, hanem jövendő szövetségesnek kell tekinteni. Korea is beleillett ebbe a tervbe, hiszen ez volt a híd az ázsiai kontinens felé. Hodge tábornok, az ottani amerikai misszió feje, ezért épített ki Dél-Koreában egy lényegében gyarmati adminisztrációt. Hatalmon tartotta a japánok régi quislingjeit és igyekezett összezúzni a munkás-megmozdulásokat. Ennek a politikának a következménye volt, hogy Kínában 1946 közepén még mindig voltak japán csapattestek, amelyek teljes mértékben fel voltak fegyverezve. A *New Yorker* című lapban John Hersey jelentette is, hogy olyan konferencián vett részt, amelyet japán és amerikai tisztek együttesen tartottak. Ezen az értekezleten közös kommunistaellenes intézkedéseket, hadműveleteket beszéltek meg és nyiltan megmondták, hogy nemsokára egymás oldalán fognak harcolni „egy nagyobb háborúban". MacArthur közben szigorú ellenőrzés alatt tartotta a japán baloldalt és talpraállította a japán reakciót. Ez a reakció egyre több támogatást kapott, a kínai kísérlet kudarca mind világosabbá vált. A tokiói szövetséges tanácsban ülő Kuomintang-megbízottak meghökkenve tapasztalták, hogy udvariasan, de határozottan elutasítják követeléseiket, a háborúban szétrombolt gyárak helyreállítására japán gyárfelszerelésekkel. Ismeretes, hogy még selyemhernyót is alig akartak juttatni Kínának, mert féltek, hogy ez versenyt jelenthet a japán exportőrök számára. Rendkívül csunya volt az a sanghái eset is, amikor a kikötőben egyszerre csak megjelent a japán zászló még hozzá olyan amerikai hajó árbocán, amelyet az USA kölcsönzött Japánnak kereskedelmi célokra. A Kuomintang világosabbeszű ujságjai már ekkor felvetették azt a kérdést: ha Japánból Amerika szövetségese lesz — ugyan milyen egyéb fizetést várhat ezért, mint Kínának egy részét. Ez a gondolat sokakat kijózanított és ezek számára az amerikai-szovjet háború már sokkal kevésbbé látszott nagyszerű megoldásnak, mint azelőtt. A dolgok végül már odáig jutottak, hogy a tokiói szövetséges tanácsban a Szovjetunió és a Kuomintang megbízottai együtt szavaztak: MacArthur tervezete ellen.

EPILÓGUS

1948—1949

Az előző fejezet a kínai eseményeket az 1947 január 7-én nyilvánosságra hozott Marshall-jelentésig tárgyalja.

A Marshall-misszió kudarcot vallott. Nem valósultak meg azok a remények sem, hogy az Egyesült Államok kínai beavatkozása majd nemzetközi megegyezés útján ér véget. Ehelyett 1947 márciusában az úgynevezett Truman-elv meghirdette az egész földkerekségre kiterjedő amerikai intervenció politikáját — „a kommunizmus visszaszorításának" ürügyén. Ez az elv Kínában a feudális rezsim támogatására, másutt, például Görögországban, a korrupt és rothadó monarchista kormány támogatására vezetett.

1. Működik a Truman-elv Kínában

A Truman-elv az amerikai népnek semmi hasznot nem hozott, hiszen csak gyűlöletet aratott számukra azokban az országokban, amelyekben alkalmazták. A „megsegített" országok népei számára pedig semmit nem hozott — csak olyan vérontást és fájdalmakat, amelyek csak a fasiszta hatalmak által okozott szenvedésekhez hasonlíthatók. 1949 elejéig a Truman-elv Kínában körülbelül hatmilliárd dollárba került az amerikai adófizetőknek. Ugyanakkor hárommillió kínai halottba és sebesültbe került — nem számítva a polgári lakosság veszteségeinek még ennél is nagyobb számát. Görögországban, ahol dollárok százmillióit költötték: az egyetlen „eredmény" ugyancsak a görög holttestek számának növekedése volt. Sem a négyszázötvenmilliós óriási Kínában, sem pedig a hétmilliós kis Görögországban nem hozhatott az amerikai támogatás végső győzelmet a reakció számára. A háborúkat a tömegek vívják és a tömegeket nem lehet legyűrni, ha már felismerték saját érdekeiket.

Kína lett a Truman-elv első teljes vereségének színhelye. A kommunista vezetés alatt álló Néphadsereg kezdetben visszavonult, sőt Jenant is elhagyta, hogy kikerülje az amerikaiak által támogatott Kuomintang hadseregeinek ideiglenesen nagyobb

tűzerejét. 1948-ban azonban véglegesen és döntő módon megváltoztatta az erőviszonyokat. 1948 nyaráig a Néphadsereg körülbelül ugyanolyan módon gyűjtött erőt vidéki támaszpontjaiból, amint a japánellenes harc idején tette. 1949 elejére azonban már Csangcsun, Mukden, Peking és Tiencsin városát is elfoglalták, mindegyiknek a lakossága több volt egy milliónál. A hatmilliós Sanghái és a kétmilliós Nanking kapui előtt állottak. Kína tizenháromezer mérföldnyi vasútvonalából tízezer a kezükben volt. Gyakorlatilag felszabadították az egész kínai nehézipart, a szén- és vasbányákat, a gabona- és gyapottermő vidékeket. Már 1949 elején haderejük létszáma a megmaradt Kuomintang-csapatok létszámának háromszorosa volt — nem számítva a partizánegységeket és a miliciát. Csang Kai-sek városról városra menekült és kormánya Formoza szigetén, amerikai hajóágyúk árnyékában helyezte „biztonságba" legfőbb tartalékait.

A Néphadsereg győzelme szétzúzta az amerikai hatalmi politika megszállottjai által prédikált „elvet", hogy minden olyan ország, amely az USA és a Szovjetunió között fekszik, „vacuum", amelyet egyik-másik nagy világhatalom katonai erejével kell betölteni. A bölcsen hangzó, de valójában ostoba „vacuum"-elmélet az amerikaiakra jellemző módon nem vette tudomásul, hogy minden országot saját népe lakja. Nem vette tudomásul, hogy ennek a népnek a cselekedetei irányítják sorsát, hogy ennek a népnek az akarata és tapasztalata dönti el: hol keres vezetést és szövetségest.

Amikor Wedemeyer tábornok 1947-ben visszatért Kínából ünnepélyesen kijelentette, hogy Kína egy része „olyan támaszpont", amelyre az USA-nak szüksége van. A kínai nép azonban megmutatta, hogy országát sajátmagának akarja. Wedemeyer később a kongresszus előtt nem szégyelte azt mondani: „Nem számít semmit, hogy Csang Kai-sek zsarnok-e, demokrata-e, vagy republikánus. A fődolog, hogy egész életében kommunistaellenes volt." Ez a meghatározás Hitlerre is ráillett és a kínai nép nem akart Hitlert a nyakára. Claire L. Chennault tábornok a képviselőház külügyi bizottsága előtt 1948 márciusában azt mondotta: „Kínai légi támasz-

pontok a legjobb kiindulópontul szolgálhatnak az amerikai gépeknek, az Ural-vidéki szovjet ipar támadásában". A Chennault-féle „filozófia" számára merőben közömbösnek látszott, hogy a kínai nép békét és barátságot akar szomszédjával, nem pedig háborút. Hogy ez valóban közömbös volt a Chennault-féléknek, azt megmutatja ennek az úrnak egyik könyve, amelyet 1949 januárjában bocsátott közre. A könyv címe: „Egy harcos útja" (Way of a Fighter). Ebben a következőket írja: „Bármilyen érzelmi jelentősége legyen is a Kína számára nyujtandó amerikai segítségnek, — a Kínával szemben tanusított amerikai magatartást az határozza meg, hogy mit ér Kína az USA szempontjából". Ugyanilyen jogon Chennault tábornok úr azt is írhatta volna: „... hogy mit ér Kína Chennault tábornok szempontjából". Közismert ugyanis, hogy a tábornoknak Kínában rendkívül zsíros hasznothajtó légiforgalmi vállalata volt. Ez a tűzevő szerencselovag mindenesetre eléggé jelentősnek látta ahhoz ezeket a befektetéseket, hogy legalább húszezer amerikai katona Kínába küldését javasolja — valamint azt, hogy ezeket szükség esetén közvetlenül harcba is vessék be.

A Chennault által vérpadra szánt fiatal amerikaiak szerencséjére, a kínai nép eleve kudarcba fullasztott minden ilyen kísérletet, mert egyszerűen lehetetlenné tette Csang Kai-sek uralmának megmentését. Ezt pedig minden külső anyagi segítség nélkül cselekedte. Még George Fielding Eliot, a hirhedt szovjetellenes amerikai katonai kommentátor, is azt írta: „nem lehetett semmi bizonyítékát találni annak, hogy akár amerikai hivatalnokok, akár amerikai ujságírók felfedezhették volna a kínai kommunistáknak nyujtott szovjet anyagi támogatás bármilyen nyomát." Marshall külügyminiszter korában, 1948 elején, bizonyos akasztófahumorral mondotta a kongresszus előtt, hogy neki sincsenek ilyen bizonyítékai — és az amerikai politika szempontjából egyszerűbb volna, ha lennének.

Hogyan történt az, hogy a kínai Néphadsereg 1947-től 1949-ig mozgékony partizánhadseregből olyan reguláris sereggé nőtt, amelyet Max Werner „A világ második legnagyobb hadseregének" nevez. Hogyan történhetett, hogy a pozicionális

hadviselés hosszú kerülése után, ez a hadsereg egyedül a Szucsau melletti csatában felmorzsolhatta Csang Kai-sek négyszázezer emberét, szétzúzta a Nanking és Sanghái előtt emelt erődítményeket és — megint csak Werner szavaival — „a nagyvonalú stratégia igazi példáját mutatta"?

A válasz egy részét maga Marshall adta meg, aki Washingtonban bevallotta, hogy egyedül 1948 első három hónapjában a Néphadsereg kétszázhetvenezer amerikai puskát, harmincnégyezer gépfegyvert, tizennégyezer automata-fegyvert zsákmányolt. A kínai kommunisták ehhez még hozzátették, hogy még a szucsaui csata előtt, Csang Kai-sek nyolcvannyolc amerikai fegyverekkel felszerelt hadosztályából szétzúztak hatvanegyet és nem kevesebb, mint huszonnyolcezer tüzérségi fegyvert zsákmányoltak. A. T. Steele a *New York Herald Tribune* tudósítója, aki jelen volt a Néphadsereg pekingi bevonulásánál, 1949 február 3-án ezt írta:

> „A felvonulásban sokszáz amerikai katonai teherautót láttam, amelyet a Kuomintangtól zsákmányoltak... Ezeket az amerikai tüzérségi felszerelés egész özöne követte. Egész csomó amerikai légelhárító ágyú, nehéz géppuska és automatafegyver következett, japán felszereléssel keverten. „Itt megy a pénzünk" — mondotta kesernyésen egy mellettem álló amerikai."

Az igazság tehát az, hogy a Truman-elv politikájának és Csang Kai-seknek sok fegyvere volt — de nem volt övé a nép és a katona a rábízott fegyvereket odaadta a kommunistáknak.

Peking felszabadulása után az Egyesült Államok jónak látták visszahívni Kínából a MAGIC-ot, valószínűleg azért, mert olyan gyorsnak tartották a Néphadsereg előrenyomulását, hogy a csoport tagjait féltették az elfogatástól. Az amerikai tengerészeknek más elgondolásai voltak. A csingtaoi tengerészhelyőrséget még 1948 novemberében is megerősítették, Badger admirális, a kínai vizeken állomásozó amerikai flottaegységek parancsnoka kijelentette, hogy az amerikai tengerészek „nemzetközi rendőri erőt" képeznek és ezért „nem minősül háborús cselekedetnek" ha megszállva tartanak kommunisták által „fenyegetett" városokat.

A kínai kommunisták nyomban kijelentették, hogy nem értenek egyet az admirális úr kijelentésével és harcolni fognak. Teljesen elszigetelték Csingtaot és végül is kényszerítették az amerikaiakat, hogy kezdjék meg a kiürítést, az amerikai tengerészeti erők azonban előbb fedezték Csang Kai-sek tengeri egységeinek a menekülését.

Az amerikai vaskalaposok mindazonáltal még mindig beszélnek annak a „lehetőségéről", hogy talpraállítsák a Formozában és Dél-Kínában található Kuomintang-maradékokat, vagy a „hadurakat" azokban a tartományokban, amelyeket még nem érintett a háború.

Igy festett 1949 elején a katonai beavatkozás és a Truman-elv helyzete Kínában.

2. A Marshall-terv és Japán

1947 júniusában a Truman-elvet a Marshall-terv követte. Először azt mondották, hogy ezzel a tervvel „politikai szempontokra való tekintet nélkül" segítik a háború által sokat szenvedett országokat. Azután már azt trombitálták, hogy a terv „a kommunizmus feltartóztatására" szolgáló erőfeszítést jelez. A kommunizmust tehát dollárral akarták „feltartóztatni" ott, ahol nem volt még polgárháború. Nemzetközi stratégiai szempontból legfontosabb célkitűzése az volt, hogy ujjáépíti a Ruhr-vidéket a népi demokráciák országai és a Szovjetunió ellen — és ujjáépíti a japán reakciót a Szovjetunió és a kínai nép ellen.

Acheson, aki Marshallt követte a külügyminiszteri székben, már szinte bejósolta ezeket az eseményeket, amikor 1947 május 8-án kijelentette: „arra kell törekednünk, hogy újjáépítsük Európa és Azsia két nagy műhelyét — Németországot és Japánt — amelyen a két kontinens végső ujjáépítése nyugszik." A háború után az eredeti elgondolás az volt, hogy a Németország és Japán seregeinek áldozatául esett országokat a támadók költségére építik ujjá és hogy Németország és Japán ujjáépítését összekapcsolják a német és japán fasiszták erejének megtörésével, a német és japán demokrácia megszilárdításával. Washington „hideg-háborús taktikája" ezt olymódon változtatta meg, hogy

először Németország és Japán háborús uszító nagy üzleti trösztjeit építik ujjá jelentős amerikai magánbefektetésekkel. A Wall Street befektetéseinek biztossá és hasznothajtóvá tételére* Mac Arthur tábornok megkezdte a hatmilliós japán munkásmozgalmi szervezetek szétzúzását. Ez ellen Tokioban és Washingtonban egyaránt tiltakoztak a szovjet megbízottak. Hogy a trösztök biztosan megkapják régi piacaikat, MacArthur gyorsan rátette kezét a Fülöp-szigeteken, Kínában, az angol gyarmatokon és Ausztráliában található japán javakra.

Wedemeyer, akit azért küldtek Kínába, hogy 1947 júliusában lefektesse Washington követeléseit, arra kényszerítette Csang Kai-seket, hogy MacArthur feltételei mellett vegye fel Japánnal a kereskedelmi kapcsolatokat. Az eredmény az volt, hogy a kínai hazai tőke fellázadt Csang Kai-sek ellen. A Sangháji gyáriparosok szövetsége megesküdött, hogy „halálig... ellenzi a kereskedelem ilyen újramegindítását". A *Ta Kung Pao* című lap, amely kínai nagyiparosok birtokában volt, azt írta, hogy „elveszíti a japánellenes győzelem gyümölcseit". A sanghái *Economic Weekly* azt mondotta: „Az amerikaiak a maguk nyersanyagának és az olcsó japán munkaerőnek a segítségével ellenőrizni akarják a távolkeleti piacokat." Az üzletemberek csak

* Amerikai bankok a háború előtt is biztosítottak kölcsönöket a japán kormánynak és a japán nagytőkének. Ezek közül a bankok közül megemlítjük a következőket: National City Bank of New York; Dillon, Read & Co; Guaranty Trust Co; J. P Morgan & Co. Kuhn, Loeb & Co; Brown Broth Brothers; Harriman & Co; International General Electric stb. A háború utáni befektetések csak akkor kezdődtek meg, amikor az amerikai kormány az adófizetők 800 millió dollárjával alápolcolta a régi japán gazdaságot. 1948 júniusában kormánygaranciával 60 millió dolláros kölcsönt juttattak Japánnak. Ebben a következő bankházak vettek részt: National City Bank, Chase Bank, Bank of America és J. Henry Schroeder. 1949 elején amerikai ipari érdekeltségek tárgyalásokba kezdtek a japán tőkebefektetések megújításáról. Ezek között az ipari érdekeltségek között a következőket említjük meg: Caltex, International General Electric, American Telephone & Telegraph Chrysler, DuPont és Kennecott Copper. Ezeknek a társaságoknak a legtöbbje a befektetés megadása előtt követelte a japán munkások bérének leszállítását és munkás-elbocsátásokat a tőkét kereső vállalatoknál. Ezzel egyidőben természetesen döntő szót kíván e vállalatok irányításában és részesedést azoknak a japán vállalatoknak háborús profitjából, amelyekben a háború előtt volt amerikai tőke. A japán hadseregnek szállító üzemek esetében ez azt jelentette, hogy az amerikai bankok amerikai katonák megölésére készített fegyverekből akarnak hasznot húzni.

dohogtak — de a kínai munkások ütöttek is és tiltakoztak a döntés ellen.

1948 júniusában már nemzetközi botránnyá nőtt a Japánt Kína költségére ujjáépítő amerikai politika. Kínai kereskedők bojkottot, kínai diákok tiltakozó gyűléseket hirdettek. John Leighton Stuart amerikai követ a háború előtti japán diplomácia módszereivel operált és megfenyegette a kormányt: Amerika beszünteti a segély folyósítását, ha nem nyomják el a diákokat. Csang Kai-sek rendőrsége sietett bebizonyítani engedelmességét: hét tüntetőt megöltek, több mint százat megsebesítettek és özönszámra tartóztatták le az embereket.

A józan *Ta Kung Pao* vezércikkében levonta a tanulságot: „Az amerikai politikát nem Japán ujjáépítése és a potsdami megegyezés végrehajtása érdekli. Célja nem a japán militarizmus szétzúzása — hanem felkészülés egy új háborúra." Christopher Rand, a *New York Herald Tribune* tudósítója június 21-én ezt írta: „Ebben a kérdésben végleges a szakadás az amerikai kormány és a kínai közvélemény között. Ez a háború utáni távolkeleti diplomáciánk egyik legnagyobb baklövése."

Két év történetét nem lehet néhány oldalon elmondani, ezt meg sem kíséreltem. Ahhoz azonban eleget mondtunk, hogy megmutassuk: hogyan vetett a Truman-elv Kínában olyan „sárkányfogakat", amelyekből Kuomintang-ellenes harcosok lettek. Megmutattuk: hogyan érlelte meg a japán Marshall-terv a keserű dühöt, egyrészt Amerika és Csang Kai-sek, másrészt Amerika és minden tisztességes kínai között.*

---

* Washington politikai partnerei, csatlósai és haszonlesői között is rémületet okozott az a stílus, ahogyan a Wall Street Japánt újjá igyekezett építeni. Az angol textilérdekeltségek kifejezték félelmüket az új várható japán dömpinggel szemben. Romuló tábornok a Fülöp-szigetek ENSZ delegátusa 1949 február 13-án azt mondotta Manilában: „El vagyunk vajion készülve arra, hogy tudomásul vegyük egy olyan Japán felemelkedését, amely a legnagyobb ipari és tengeri hatalom lesz. Ázsiában? Amerika fel van készülve arra, hogy tudomásul vegye egy imperialista Japán újra felemelkedését? Ha nem, akkor miért akarja ismét erőssé tenni és miért akarja kezébe adni a háború fegyvereit? „Ha Japánnal megfizettették volna a jóvátételt, ha nagytőkés csoportjait elnyomták volna és ipara termékeit saját elnyomorodott népe szükségleteinek kielégítésére használták volna — akkor nem adódott volna ilyen konfliktus. Ez volt az eredeti szövetséges politika.

3. Az új demokrácia győzelme

1949 elejére már Kína túlnyomó részéről elsöpörték az imperialisták által támogatott Kuomintang-uralmat. Megtörték a feudalizmus utolsó védelmezői hatalmát. A feudalizmus kétezer esztendeig tartotta markában Kínát, akadályozta haladását és utolsó, véres hanyatlása idején egy évszázadig éheztette, vérezteti népét. Most a nép, a maga felszabadító hadseregének erejével, gazdaságilag és társadalmilag szétt örte a feudalizmust. Ez a történelmi változás a második világháború esztendei alatt ért meg véglegesen és a háborút követő években hozta meg gyümölcsét.

A feudalizmus ellen vívott kínai forradalom egyik fontos szakaszát jelzi az 1948 október 10-én jóváhagyott törvény: a Felszabadított Körzetek Földtörvénye. Ennek a törvénynek az volt a célja, hogy a földesúri hatalom utolsó morzsáját is eltüntesse. Néhány cikkelye így hangzik:

1. cikkely. A feudális és félfeudális kizsákmányolás földesúri rendszerét eltöröljük; megvalósítjuk „A föld azé, aki megműveli" elvét.

2. cikkely. Eltöröljük minden földesúr tulajdonjogát a földre.

4. cikkely. Eltörlünk minden földesúri adósságot, amely a reform előtti időből származik.

5. cikkely. A falusi parasztgyűlések és az általuk választott bizottságok lesznek a reform végrehajtásával megbízott törvényes szervek.

A városi gazdaságra vonatkozólag Mao Ce-tung 1947 december 25-én kijelentette: „Az új demokratikus forradalom célkitűzése, hogy eltörölje a feudalizmust és a monopolkapitalizmust — nem pedig az, hogy eltörölje a kapitalizmust általában, vagy a kis- és középburzsoáziát". A társadalmi szempontból hasznos termelés rendkívüli fejlődését szervezték meg és támogatták. Ebből a célból az 1948 augusztus 26-án elfogadott adópolitikai utasítás megállapítja: „Az ipart terhelő adóknak könnyebbeknek kell lenniök, mint a kereskedelmi adóknak — és a termelési eszközöket gyártó iparnak kevesebb adót kell fizetnie, mint a luxuscikkeket

vagy nem létfontosságú cikkeket termelő iparnak". A belkereskedelem szabad, a külkereskedelmet abból a szempontból ellenőrzik, hogy csak az újjáépítés szempontjából fontos javakat hoznak be az országba és minden kivitelért kapott külföldi valutát ennek a célnak megfelelően használnak fel.

Az új demokrácia gazdasága felkészül a szocialista formákra való átmenetre. Azonnali hatállyal államosítja a bányákat, erőtelepeket, a nehézipart és mindazokat az ipartelepeket, amelyek ezelőtt a Kuomintang-kormány, vagy „a négy család" monopóliumai voltak. Ezek összevéve — mint Mao Ce-tung mondotta — „Az egész ország gazdasági érverését ellenőrzik" és meghatározzák a termelés fejlesztésének iramát és kiterjedését. Ezekre támaszkodva, át lehet formálni a mezőgazdaságot is, amely új felszereléssel és új társadalmi viszonylatok segítségével „lépésről lépésre halad a kollektív földművelés felé".

Végül: a kínai munkásosztály 1948-tól kezdve visszaszerzi 1925—1927-es szerepét, mint a forradalmi átalakulás élcsapata. Ezt a munkásosztályt elnyomták és vezető szerepe vitelében nagymértékben akadályozta, hogy a városok idegen, illetve Kuomintang-kézen voltak. 1948 augusztus elsején újra megalakult az Összkínai Szakszervezeti Szövetség, amelyet Csang Kai-sek 1927—1929-ben vérbefojtott. A Felszabadított Körzetekben új szerződéseket kötöttek, amelyek gyökeresen megjavították a munkások helyzetét, ugyanakkor azonban még teret nyujtottak az ipari magánbefektetésnek is.

Az államosított alapvető iparokban, a vasutaknál és a bányákban a munkások bizottságai elfoglalták helyüket az igazgatásban. Mandzsúriában a munkások ezreit oktatták technikai és adminisztratív tanfolyamokon, hogy átvehessék a japánok vagy quislingek által kézbentartott vezető pozíciókat. A munkásosztály kezdeményező kedvének segítségével rendkívüli gyorsasággal hozták helyre a japánellenes háború és a polgárháború által okozott károkat.

Már megalakulása pillanatában magábafogadta az Összkínai Szakszervezeti Szövetség Kuomintang-Kína munkásait is. A Kuomintang uralma alatt lévő területekről is jöttek küldöttségek az alakuló gyűlésre és kötelezték magukat arra, hogy a

Csang Kai-sek-csapatok menekülése esetén megakadályozzák az ipartelepek összerombolását, vagy kiürítését. Ezt az ígéretet végre is hajtották. A nagy kailani szénbányák, Kaifeng, Csangcsou és Szucsau vasútállomásain — hogy csak a legnagyobbakat említsük — érintetlen maradt az értékes géppark. Amikor a nankingi kormány megkezdte a kiürítést dél felé, útját napokig elbarrikádozta a Kanton—Hankou vasútvonalon dolgozó munkások sztrájkja. Ezzel együtt nőtt természetesen a munkásellenes terror is (Sanghájban amerikai tankokkal rohantak hétezer sztrájkoló textilmunkásnőre), de a munkásosztály harci ereje és harci kedve nőttön-nőtt.

Az ipar természetesen még mindig csak kis részét adta a kínai gazdaságnak — s az államosított ipar még kisebb részét. A lényeg azonban nem ez volt — hanem az, hogy az ipar növekedésének útjából elhárítottak minden társadalmi és politikai akadályt.

A modern nagyüzemi munkásosztály még mindig csak Kína népének egy százalékát adta. De már megteremtették azokat a körülményeket, amelyek ezt a munkásosztályt számban, szervezett hatalomban és felkészültségben megerősíthetik. Ezt biztosította a kínai forradalom vezetése, amely a kínai Kommunista Párt kezében volt — tehát olyan marxista-leninista párt kezében, amelynek célja a munkásosztály vezetésével a szocializmus és a kommunizmus megvalósítása.

4. Kína nemzeti felszabadulása

A széthulló kínai feudalizmus az utolsó száz esztendőben is csak azért maradhatott élve, mert imperialista hatalmak szüntelenül beavatkoztak az ország ügyeibe — és megfizettették a beavatkozást.

A Kuomintang-kormány a végső bomlás kezdetén az undorító Mandzsu-házat is túlszárnyalta országa kiárusításában. 1948 őszén mialatt Csang Kai-sek asszony hervadó bájait sétáltatta Washingtonban, Szun Fo elnök siralmas könyörgéssel fordult MacArthur tábornokhoz és felkérte a Néphadsereg elleni háború parancsnokságának átvételére. Szun Fo azt is közölte, hogy ő maga amerikai nevelésben részesült és ezért „természe-

tes, hogy kormánya tiszteletben tartja... az amerikai álláspontot." (nem a kínait!) Megígérte, hogy „megnyitja a Jangce-folyót és a belső viziutakat az amerikai hajók előtt". Közölte, hogy szívesen látja az amerikai csapatokat Sanghájban és „nincs ellenvetése az ellen, hogy a Jangce folyón amerikai hadihajók őrjáratot létesítsenek." (Ez úgy hangzott, mintha az amerikai kormány az egyenlő jogokat biztosító amerikai-kínai szerződés alapján felhatalmazta volna Kínát, hogy kínai őrhajókat küldjön a Mississippire.) Végül megígérte, hogy „új módon fogja kezelni a kínai-amerikai érdekeltségeket" holott a hazai ipar szorult volna rá „az új bánásmódra".

A kínai kommunisták, a Demokratikus Liga és más csoportok abban az időben kezdtek gyülekezni Észak-Kínában, hogy megkezdjék egy új népkormány szervezési munkálatait. Ezek a pártok és csoportok Szun Fo ajánlkozására egy egészen más-hangú deklarációval válaszoltak. 1948 november 21-én kijelentették: minden új amerikai partraszállást úgy fognak tekinteni, mint „fegyveres támadást Kína szuverénítása és területe ellen, amelynek minden következményét az amerikai kormánynak kell viselni". Ugyanakkor felajánlották, hogy „az egyenjogúság alapján barátságos viszonyt létesítenek minden külföldi állammal, ideértve az Egyesült Államokat is" és felajánlották, hogy „megvédik minden nemzet állampolgárának *jogos* kínai érdekeit, ideértve az USA állampolgárait is."

A földtörvény Kína kétezeresztendős feudális uralmának végét jelentette. Ez a deklaráció a százados imperialista rabszolgaság végét mutatta. A lényeg persze nem az volt, hogy a deklaráció megszületett, hanem az, hogy a kínai népnek most már megvolt az ereje hozzá, hogy azt mindenkivel meg is tartassa.

Ennek a nagy változásnak a fényénél az amerikaiak is kezdték meglátni, hogy új szelek fujnak Kínában. A tárgyalás hangja jelentős módon megváltozott.

A Kínában működő amerikai üzleti érdekeltségek látták, hogy ellenőrzésüket többé már nem tarthatják fenn, tehát igyekeztek menteni, ami menthető. 1948 november 20-án ezt írta a *Business Week* című folyóirat: „A legtöbb régi Kínában kereskedő amerikai megreszket arra a gondolatra, hogy ilyen elkésve

működni kezd Kínában a Truman-elv". A lap azt ajánlotta: „Létesítsenek kapcsolatot a kommunistákkal és nézzék meg: lehet-e velük kereskedni". A kínai kommunisták azt válaszolták: lehet — de csak egyenlő feltételekkel.

A Jangcetól északra aratott nagy kommunista győzelmek után a Marshall-terv álruhában igyekezett beosonni Kínába. Megpróbálta mézesmadzaggal elérni azt, ami bunkósbottal nem sikerült. Hoffman, a Marshall-terv igazgatója Sanghájba utazott és 1948 december 20-án kijelentette: hajlandók, még egy kommunisták vezette kínai kormánynak is „kölcsönöket" nyujtani — ha ez a kormány megengedi, hogy az amerikaiak megbízottai személyesen osszák szét a segélyt, ha megfigyelő missziókat enged be területének bármely pontjára és nem „tisztogatja ki" ellenségeit. Ezzel a bejelentéssel szoros kapcsolatban nemhivatalosan célozgattak arra: az USA azt szeretné, ha a Néphadsereg nem üldözné a menekülő Kuomintang-csapatokat. Ennek persze az volt a célja, hogy időt adjanak a Kuomintangnak arra, hogy a déli tartományokban újjászervezze erőit. A kínai kommunisták rendkívül határozottan visszautasították ennek az álarcos Marshall-tervnek a kísérleteit és 1948 karácsonyán benyujtották a háborús bűnösök listáját. Ennek a listának az élén Csang Kaisek állott és szerepelt benne minden olyan kínai politikus, akinek a számára az amerikai diplomaták helyet szerettek volna szorítani az új koalícióban. A kommunisták ezzel világossá tették: sem a „kölcsönben" sem a kereskedelemben nem fogadnak el semmiféle politikai feltételt. Világossá tették azt is, hogy nem engednek meg semmiféle olyan Kuomintang-újjáéledést, ami a közeljövőben második polgárháborút eredményezne.

Ez az elvetélt ötlet mégis tovább élt az amerikai politikában. A terv — úgy látszott — az, hogy „titóizmusba" vonszolják a kínai kommunistákat (tehát olyan helyzetbe, hogy Amerikával kössenek szövetséget a Szovjetunióval szemben), vagy pedig az, hogy belülről aláaknázzák őket. Ilyen ügyekben mind gyakrabban hallgatták meg John K. Fairbank-nak, a Harvard-egyetem tanárának tervét, aki azt írta, hogy Washingtonnak „a lehető legtovább fenn kell tartania kapcsolatait a kínai kommunistákkal. A kínai kommunisták ugyanis öröklik a Kuomin-

tang zűrzavart... és vagy együttműködésünket kell kérniök, vagy pedig kitűnő alkalmakat nyujtanak arra, hogy támogassuk a kommunistaellenes mozgalmakat."

Ha valaki a tőkés vágyak rózsaszínű szemüvege nélkül olvasta volna a történelmet, rájöhetett volna az ilyen Machiavelli típusú „barátság" biztos csődjere. A kinai kommunistak gyökerében különböztek attól az 1927-es Csang Kai-sektől, akit a forradalom kellős közepén átvittek az ellenforradalom útjára. Ezek a kommunisták amerikai pénz nélkül, sőt az amerikai pénz ellen is megnyerték a polgárháborút Ugyan miért kiáltoznának a polgárháború végén az amerikai nagybácsi után. Ami azt a tervet illeti, hogy az új Kínát a Szovjetunió ellen fordítsák: a Kínai Kommunista Párt nemcsak elitélte Titót, hanem teljesen világosan megmondotta, hogy Kina ahhoz a nemzetközi táborhoz tartozik, amelyet a Szovjetunió vezet. A Szovjetunió és a kínai feudalistaellenes, imperialistaellenes forradalom közötti kapcsolat történelmileg meg van alapozva. A nyugati „liberálisok" meghazudtolták saját elveiket és visszatértek az elnyomáshoz, mihelyt egy gyarmati vagy félgyarmati mozgalom a régi rend megváltoztatásával „fenyegetett" Mindaddig, amig a nyugati uralkodó osztályok főjövedelmi forrása a gyarmati extraprofit marad — ezen nem is lehet változtatni Még Szun Jat-szen is — aki semmiesetre sem volt kommunista — a Szovjetuniót tekintette egyetlen komoly és lehetséges szövetségesének.

Ezek a tények. A kínai kommunisták ismételten hangsúlyozták és be is bizonyitották, hogy a béke érdekében minden országgal hajlandók együttműködni Az új Kínát azonban nem lehet semilyen módon a szovjetellenes táborba csalogatni. Washington el akarja szigetelni a Szovjetuniót ahelyett, hogy együtt akarna élni vele Ennek a kisérletnek a során azonban nem a Szovjetunió, hanem Amerika szigetelődik el.

Ugy látszik, Washington még mindig lehetetlennek tartja, hogy az egyenjogúság alapján rendezze viszonyát Kínával, kereskedelmet folytasson vele anélkül, hogy beavatkoznék belügyeibe, vagy saját érdekei ellen irányuló háborúba akarná belekeverni Ha ez az irányzat tovább folytatódik, Amerikára további súlyos távolkeleti kudarcok várnak.

Az új Kína Délkelet-Ázsia legerősebb hatalma és súlyát rövidesen éreztetni fogja a nemzetközi diplomáciában is, hiszen nem lehet a végtelenségig halogatni az új Kína beiktatását a Biztonsági Tanácsba — és ebben a minőségében Kína a vétójoggal rendelkező állandó tanácstagok közé tartozik Kína megbízottai máris világossá tették, hogy szavukat fel fogják emelni a japán békeszerződés kérdésében és nem fogják tűrni, hogy ezt az országot ő ellenük s a Szovjetunió ellen használják fel. A Kínával folytatott kereskedelem mindig a japán gazdaság szükséglete volt. Kína most elég erős ahhoz, hogy ilyen kereskedelmet csak békés szándékú Japánnal folytasson — és ne kereskedjék olyan Japánnal, amelyet harmadik világháborús támaszpont szerepére, vagy a harmadik világháború egyik résztvevőjének szerepére készítenek elő. A japán nép sem fogja a végtelenségig tűrni, hogy szegénységre és háborúra kárhoztassák, míg zsarnokai az ő zsirján kövérre híznak.

Éppen ilyen kikerülhetetlen a kínai győzelem óriási hatása a gyarmati felszabadító mozgalmakra. A kínai kommunisták földet adtak a népnek és a nemzeti felszabadító harc közben megváltoztatták az elavult társadalmi formákat. Ez adott nekik erőt ahhoz, hogy minden eléjük tornyosuló akadályt legyőzzenek. Az Indonéz Köztársaság vezetői például csak burzsoá-nacionalista jelszavakkal tömték népüket és végül igyekeztek letörni a nép forradalmi mozgalmait, hogy megnyerjék az angolszász gyarmatosítók kegyét a hollandusokkal szemben. Indonézia népe meg is kapta a rokonszenvet — szavakban — de a hollandusok dollárt kaptak. Nehru Indiában hasonló politikát követ és már el is indult Csang Kai-sek útján. Csapatai parasztok ellen harcolnak és börtöneiben munkások ezrei sínylődnek.

Az ázsiai népek ezekből a példákból kétségtelenül meg fogják tanulni, kik azok, akik ősi ellenségeik — az idegen imperialista uralom, a „tanácsadással" leplezett rabszolgaság, a hazai elnyomás, az éhség, a járvány és a más hasznáért való földtúrás — ellen vezethetik őket.

Közben a százesztendős, eddig be nem fejezett imperializmus és feudalizmus-ellenes kínai forradalom győzelmes befejezéséhez közeledik. Ma már világos, hogy nem lehet megállítani

és nem lehet elfordítani céljától. A kínai kommunisták, akik ezt a forradalmat mai diadalához vezették, ismételten megmutatták: céljuk nemcsak a reakcios politikusok leváltása és helyettesítése, hanem az, hogy megváltoztassák az egész kínai társadalmat. Ugy változtassák meg, hogy ez a társadalom ne kizsákmányolja, hanem szolgálja a kínai nép elsöprő többségének: Kína dolgozóinak érdekeit. A kínai középosztály és az értelmiség, amely együttműködik a kommunistákkal, belátta, hogy az ország haladása elé tornyosuló akadályokat el kell hárítani.

„Ma világosan ki kell nyilvánítanunk meggyőződésünket: következetesen végig kell vinni a forradalmat. Forradalom és ellenforradalom között nem engedhető meg kompromisszum, vagy megbékéltetés. Vessétek jól eszetekbe az 1911 óta bekövetkezett vereségek keserű leckéjét. Kínában nem lehet igazi béke, igazi függetlenség, boldogság és szabadság — csak akkor, ha az imperializmust, a feudalizmust és a bürokratikus tőkét gyökerestől elpusztítjuk."

TARTALOM

Első rész — EGYMILLIARD EMBER MEGMOZDUL

Oldal

I. Mi történik Ázsiában? — — — — — — — — — — — 7

II. Miért elmaradott Azsia? — — — — — — — — — — 15

Második rész — A KÍNAI TÖRTÉNELEM TANULSÁGA

III. Ki „idegengyűlölő" Kínában? — — — — — — — — — — 23

(1) *Az új dráma háttere (A tizenkilencedik század eleje)* — — 25

(2) *A döntő nyugati áttörés* (1839—1850) — — — — — 29

(3) *A Taiping-felkelés és az első intervenció* (1850—1865) — 32

(4) *Kezdetleges, reformista és feudális ellenállás* — — — — 45

(5) *Szun Jat-szen és munkájának gyökerei* (1866—1911) — 48

(6) *Forradalmi külszín — ellenforradalmi valóság* (1911—1917) 52

(7) *Mi történt az első világháború után?* (1918—1924) — — 54

(8) *Miért fordult Szun Jat-szen a Szovjetunió felé?* (1923) — 58

(9) *Új program születik* — — — — — — — — — — 61

(10) *A forradalom növekedése és szétzüllése* (1925—1927) — 65

(11) *Hirohító — a győztes* — — — — — — — — — 71

(12) *Egy évszázad egyensúlya* — — — — — — — — — 74

IV. A „megbékéltetési politika" kora Kínában — — — — — — 79

Harmadik rész — AMIKOR KÍNA MAGÁRAHAGYATVA KÜZDÖTT

V. Egy háború: két hatalom; két csatatér — — — — — — 89

VI. A „szabályos" front egysége — — — — — — — — 92

Oldal

VII. Frontok az ellenség háta mögött — — — — — — — — 100

(1) *Politikai előkészületek* — — — — — — — — — — 100
(2) *A Nyolcadik Hadsereg Sanszi tartományban* — — — — 107
(3) *Sanszi—Honan—Hopei: a főhadiszállás körzete* — — — 117
(4) *Santung és áttörés a tengerhez* — — — — — — — 118
(5) *Új Negyedik Hadsereg a Nagy Folyam mentén* — — — 122

VIII. Visszavonulás időben és térben — — — — — — — — 125

(1) *Vízválasztó a kínai hátországban* — — — — — — 125
(2) *Hogyan ártott Kínának a müncheni politika?* — — — 133
(3) *Mélyül a reakció. Utazás Kuomintang-Kínában 1940-ben* — 135
(4) *Harc az alkotmányért* — — — — — — — — — 143
(5) *Az Új Negyedik Hadsereg elleni provokáció A polgárháború első csapása* — — — — — — — — — — — 146
(6) *A kommunisták ellen-stratégiát fejlesztenek ki* — — — 150
(7) *A közvetítő csoportok küzdelme az egységért: a demokratikus pártok szövetsége* — — — — — — — — 155
(8) *A Kuomintang ingadozik a tengelyhatalmak és a szövetségesek között* — — — — — — — — — — 163

IX. A vörös acélt megedzik — — — — — — — — — — 166

(1) *Taktika és ötletesség a Wutsai-hegységben* — — — — 166
(2) *Háború és politika a Hopei síkságon* — — — — — 173
(3) *Sanszi tartományban egy „hadúr" belefárad az egységbe* — 176
(4) *A „Három könyörtelenség" és „A Béke és Rend Megszilárdítása"* — — — — — — — — — — — — 181
(5) *A milícia. Észak-Kína polgárőrsége* — — — — — 183
(6) *Események Sanszi, Honan és Hopei tartományokban* — — 194
(7) *Növekvő bajok a santungi támaszponton* — — — — — 197
(8) *Az Új Negyedik Hadsereg — „feloszlatás" előtt és után* 200
(9) *Modern Kína: a Honkong-Kantoni körzet* — — — — 207
(10) *Hainan szigete* — — — — — — — — — — — 211

Negyedik rész — A VILÁGHÁBORÚ TÁVOLKELETI FRONTJA

X. A szövetségesek háborúja — — — — — — — — — — 213

(1) *Mit jelentett Pearl Harbor Kínának?* — — — — — 213
(2) *Hongkong — Tanulmány a gyarmati védelemről* — — 215
(3) *Partizánok, rohamosztagok — Csungking és London* — 222
(4) *Szingapur és a Maláj-föld* — — — — — — — — 226
(5) *Angolellenes irányzat Kínában* — — — — — — — 227

Oldal

XI. A kínai feudalizmus háborús gazdálkodása — — — — — 231

(1) *A vagyonos kínaiak megvédik érdekeiket* — — — — 231
(2) *„A felégetett föld taktikája" — visszafelé* — — — — 236
(3) *A nép nemcsak pénzzel, erővel is fizet* — — — — — 240
Munka — — — — — — — — — — — — 241
Élet — — — — — — — — — — — — 241
Pénz — — — — — — — — — — — — 243
Föld és termés — — — — — — — — — — — 244
(4) *A nagy honanı éhinség* — — — — — — — — 248
(5) *A kuangtungi és csekiangi éhinség* — — — — — 254
(6) *A kiváltságnélküliek lázadása* — — — — — — 256
(7) *Századvég* — — — — — — — — — — — 259

XII. Az új demokrácia hátországot épít — — — — — — — 261

(1) *Kétféle politika a háborús Kínában* — — — — — 261
(2) *Újtípusú forradalom a falvakban* — — — — — — 268
(3) *Tisztviselők és katonák „földdel kenik be kezüket"* — — 276
(4) *A szovetkezés gazdagítja a parasztot* — — — — — 284
(5) *Az ipar születése* — — — — — — — — — — 292

XIII. A falu visszaüt — — — — — — — — — — — — 296

(1) *Harc a gabonáért* — — — — — — — — — — 297
(2) *A kommunista párt szerepe* — — — — — — — — 301
(3) *A víz csatája* — — — — — — — — — — — 305
(4) *Az ipar csatája* — — — — — — — — — — — 307
(5) *A pénz csatája* — — — — — — — — — — — 311
(6) *A gyapot csatája* — — — — — — — — — — — 313
(7) *A piacok csatája* — — — — — — — — — — — 314
(8) *Mit jelent mindez* — — — — — — — — — — — 316

Ötödik rész — **VÉG ÉS KEZDET**

XIV. A háború és utolsó szakasza — — — — — — — — — 318

(1) *A hadviselők problémái* — — — — — — — — — — 318
(2) *Japán szembekerül saját helytelen politikájának eredményeivel* — — — — — — — — — — — — — 321
(3) *Utolsó támadás a Felszabadított Körzetek ellen* — — — 325
(4) *Semlegesítés a „szabályos" fronton* — — — — — — 328
(5) *Fejlődik a Kuomintang és a japánok kapcsolata* — — — 332
(6) *A Kuomintang „trójai falova"* — — — — — — — — 335
(7) *A polgárháború szakadékának szélén* — — — — — — 339

Oldal

(8) *Japán lesujt a Kuomintangra* — — — — — — — 343
(9) *A Felszabadított Körzetek ellentámadásra indulnak* — — 349

XV. Hogyan harcolt és hogyan veszített Stilwell? — — — — — 353
(1) *A szovetségesek katonai gondjai* — — — — — — 353
(2) *Kínai — és amerikai akadályok* — — — — — — 357
(3) *Stilwell es a kinai szuverenitás* — — — — — — 361
(4) *Amerikaiak a Felszabadított Körzetekben* — — — — 363
(5) *Egy új politika alakulása* — — — — — — — 366
(6) *Tárgyalások, Hurley és Wedemeyer* — — — — — — 371
(7) *Tüske Japan talpában* — — — — — — — — 378
(8) *Furcsa győzelem* — — — — — — — — — — 382

XVI. A Szovjetunió, Amerika és Mandzsúria — — — — — — 386
(1) *A kinai szovjet szerződés eredete* — — — — — — 386
(2) *A kiújult mandzsúriai probléma* — — — — — — 390
(3) *Mit akar Mandzsúria népe?* — — — — — — — 395
(4) *Mandzsúria, Kina és az 1945-ös megáltapodás* — — — 398

XVII. Ezt akartuk? — — — — — — — — — — — — 403
(1) *Vissza a régi politikához* — — — — — — — — 403
(2) *Amerikai politika 1945—46-ban: szavak a tettek ellen* — 406
(3) *Mit vasároltak és ki fizetett?* — — — — — — — 408
(4) *Az intervenció haszna* — — — — — — — — — 411
(5) *A népi mozgalom ereje — és az imperializmus* — — — 414
(6) *Csang-Kai-sek éket ver a repedésbe: az „orosz rém"* — 416
(7) *Marshall kudarca Csang Kai-sek megnog* — — — — 420
(8) *A Marshall-jelentés* — — — — — — — — 425
(9) *A közvetítés végetér — a beavatkozás nem* — — — — 433
(10) *Uj ehetőségek Japan előtt* — — — — — — — — 435

Epilógus 1948—1949 — — — — — — — — — — — — 437
(1) *Működik a Truman-elv Kínában* — — — — — — 437
(2) *A Marshall-terv és Japán* — — — — — — — — 441
(3) *Az ú, demokracia győzelme* — — — — — — — — 444
(4) *Kína nemzeti felszabadulása* — — — — — — — 446

15·— Ft